

yitiksöz

SANAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl: 3, Sayı: 16 Nisan-Mayıs 2023

sana bana ilk kez söylemediler
günün doğayı sökerek batacağını
ovaların kanrılıp, kırılıp dağ olacağını
sana bana son kez söylemediler...
sanırım toprağın düşünüyö böldük
sanırım sıkıldı kırlar çimento tozundan

Bünyamin K.

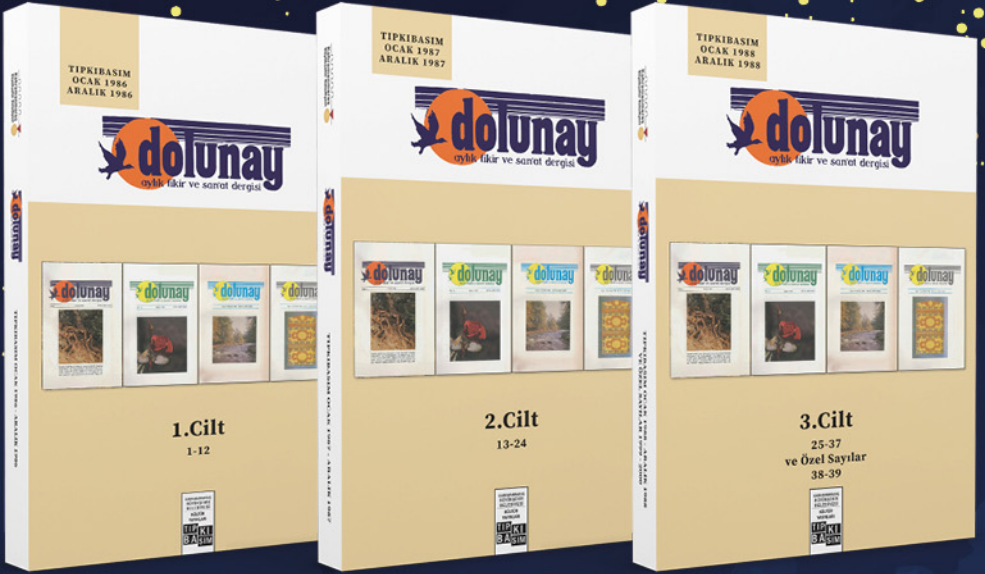
Lavi Tekniğı: Bünyamin k.

VEFA TAŞDELEN
İçimizdeki Resimler:
Deprem ve Afet

CAHİT KOYTAK
Artçı Şiirler

KONUŞAN: FARUK UYSAL
Mehmet Solak'la Şiir, Şair,
Yazı ve Yazmak Üzerine

TÜRK EDEBİYATININ "DOLUNAY'I" TIPKIBASIMIYLA KARŞINIZDA!

yitiksöz

SANAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl: 3, Sayı: 16 Nisan-Mayıs 2023

İçindekiler

MUSTAFA KARA 2023 Kahramanmaraş Depremi	6
CAHİT KOYTAK Artçı Şiirler	7
BAHTİYAR ASLAN İlkın Sonra Ve	10
VEFA TAŞDELEN Deprem Ağrıları	12
YASİN MORTAŞ Sarsılışlar Ağrı	16
İBRAHİM GÖKBURUN Eve Bir Tünel Kazıyor Şimdi Madenciler	24
SÜLEYMAN KARACA Her Şeye Yeniden Başlamamın Yıkılğanlığı	26
YUNUS EMRE ALTUNTAŞ Uzayan Zamanlar Meseli	27
GUZAL ISMATOVA İsyon	28
GUZAL ISMATOVA İsyon	29
DOĞAN HIZLAN Acılar Hayatı Değıştirir	30
İBRAHİM DEMİRCİ Deprem Dengeleri	31
VEFA TAŞDELEN İçimizdeki Resimler: Deprem ve Afet	33
FATİH İBİŞ Depremın Düşündürdükleri - Lizbon'da Depremın Vurduğu Teolojik ve Ahlakı Bilinç-	41
NECDET SUBAŞI İçimizdeki Fay Kırıkları	49
DURSUN ALİ TÖKEL Klasik Edebiyatımızdan Deprem Şahitliği	53
BERNA USLU KAYA Derin Sarsıntuların Ruha Üflenışı: Modern Türk Şiirinde İmgesel Titreyiş	60
SERCAN CEYLAN Bir Kavram Olarak "Deprem Edebiyatı": Kurmaca Metinlere Genel Bir Bakış	68
BEDİR ACAR Depremden Sonra Filizlenen Bir Umudun Filmi Zeytin Ağaçları Altında	77
ZÜMRA UFUK Acımın Desibeli	80
CİHAN AKTAŞ Deprem Bir Olaydır, Afet Değil	82
SİBEL ERASLAN Yeralıandan Yükselen Haberler...	84
YILDIZ RAMAZANOĞLU Televizyon Karşısında Çürümek	87
NECATİ MERT Yanım Boş	90
NECİP EVLİCE Deprem Sonrası Maraf İzlenimleri	91
ÜZEYİR İLBAK Zelzeleden Depreme Yeni Bir Zihin İnşası	98
DURAN BOZ Ömrün Zelzele Hâli	104
ŞAKİR KURTULMUŞ Deprem Günlüğü	106
ALİ EMRE Gözyaşıyla Yeşeren Ekin	111
ALİ NECİP ERDOĞAN Deprem Değerlerimizi Haurıattı ya da Depremın Değeri	113
FARUK UYSAL İnsan Ruhunun İyileştiği Yer	115
SELVİGÜL KANDOĞMUŞ ŞAHİN Arz Sallandı Kutlu Şehirler Tarumar Oldu, Yüreklrimiz Paramparça	117
İBRAHİM GÖKBURUN Bu Sene Can Ektik Toprağa...	121
SALİH ERAYABAKAN Dört On Yedi	124
ENVER ÇAPAR Dükkân Mektubu: Ah! Ahmet Abi	125

ENGİN ELMAN Hayat Devam Etmiyor	128
MEHMET ASLAN Çılgılık	129
ÜMİT SAVAŞ TAŞKESEN Depremler Oluyor Şehirimde, Dışarda Siren Sesi Var..	132
HÜSEYİN MEHMET Tepegözün Cengâverlik Zırhım Kuşandığı Hikâvedir	136
MEHMET SOLAK İnanma Sakın	138
MEHMET AYCI Gemli/k	140
VURAL KAYA Venüsyen Bir Ağaç Tutulması	141
ADEM TURAN Hâfız'ın Seyir Günlüğü -14- Gecenin Perdesi.	143
ALİ SALİ Kesif Gece	144
ÖMER AKSAY Ucuz Uçları Yırtık Uçuk Pembe Bayraklar	145
MERT MEVLÛT GÖKÇE Bugün Kot Pantolon Giymeyeceğim	146
İLHAMİ ATMACA Yalancıkdan Ötmez Kuş	147
EKREM ELMAS Ömür Dilekçesi	148
CAHİT KÜÇÜK Güney Gözlerin	149
DAVUT GÜNER Bu Şubat	150
MUSTAFA GÖK Kırmızı Halı	151
İHSAN FAZLIOĞLU Varlık'ın Edebini Gözetmeyen Var-Olanlarla Te'dib Edilir	153
ALİ GALİP YENER Edebi Kanon Kavramı ve Yazarın Endişeleri Üzerine	158
MEHMET ULUKÛTÛK Hüseyin Rahmi Göktaş'ın Türkçenin Derin Gramerine Tanıklığı	162
EROL ÇETİN İmkânın Tükendiği Noktadan Yükselen Umut Dolu Bir Ses: Necip Fazıl Kısakürek	171
FATİH ERTUGAY Üç Babanın Ölümü: Tanrı, Devlet, Baba	177
MAHMUT GİDER Sevgilinin Üç Kimliği	181
İBRAHİM EMİROĞLU Mevlânâ'ya Göre Vefa Nedir?	183
HALİDE HALİD Ömür Dediğin Bir İçim Su...	188
METİN KAPLAN Şairin Kendi Şiirine Haksızlığı	193
HÜSEYİN GÖK Yürek Yangınları	195
YASEMİN KELKİT İlimin E Kapısı	196
YUNUS DEVELİ Caddenin İki Yakası	199
ERDOĞAN AYDOĞAN Leke	203
SİNEM BOZHÖYÜK Odilsiz	204
YAVUZ AHMET Bir Hikâye Yazarının Aşırı Gerçek Hatıraları I	205
SÜHEYLÂ KARACA HANÖNÜ Babam Niçin Öldü?	209
MEHMET ÖZER Bebek	210
TUĞÇE ÖCAL Kıyıda Bir Sandal	211
GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT Dost	214

F. SUEDA KURT Küçük Bir Bahçe	216
MEHMET S. FİDANCI Kıyısız Kır	219
ABDULHAMİT TOKGÖZ Hiç; ten	221
KONUŞAN: FARUK UYSAL Mehmet Solak'la Şiir, Şair, Yazı ve Yazmak Üzerine	222
MEHMET ÖZGER Mehmet Solak Şiiri	231
ÂTIF BEDİR Mehmet Solak'tan Bir İhsan Deniz Kitabı: Sevgilimdir Yazdığım Her Şiir Benim	234
ETHEM ERDOĞAN Mehmet Solak'ın Denemeleri Üzerine	237
RECEP AYIK Şiir Çıkmazında Açıklamalar Üzerine Birkaç Söz	241
MEHMET AYCI Gümüş Kaş Gümüş Kalem	244
REŞİT GÜNGÖR KALKAN Düşlerle Koşturan Bir Buket Çiçek Yolcusu	245
NADİR AŞÇI Çay Benim Çeşme Benim	253
FURKAN DUMAN Yol	256
İSMAİL KILINÇ Gurbetten Silaya...	258
EROL YILDIRIM Kaybolan Anılar	263
EMEL KARAGEDİK Ey Beyaz Serçe!	268
KEVSER ÇAKIR Hatıralardan Geçerken	271
AHMED BENCHAGA Hayalperest Halit	274
MERT MEVLÛT GÖKÇE Değil	280
GALİP MÛZE İrmakları İtmek	282
ŞENER ÖKTEM Mehmed Âkif	284
YUNUS USLAN Herkese Biraz Bahar Gerek	287
YASİN TAÇAR Kadir Daniş Öyküsünde Hakikatin Sarsıntısı	288
GİZEM CEVHER Dedemin Dünya İlmî	290
RUKİYE GÜLBAY KOLLU Kesişim Kümesi	292
İBRAHİM HALİL KAYA Mezarlığa Küsenlerin Şarkısı	293
HÜSEYİN ÜMİT YAVUZ Surdan Sarkıtılmış Kafatası	294
HACI AHMET SEVGİLİ Ben Gelince Kaçtı Kuşlar	295

Maraş'tan Kara Haber Geldi

Bazı tarihler ve saatler insanoğlunun hafızasına derin harflerle kazınır. Kahramanmaraş'la birlikte on şehrin hafızasına 6 Şubat 2023 tarihi işte böyle kazındı. **Saat: 04.17.** Aradan yüz yıllar geçse de bu tarih, toplumun yazılı ve sözlü hafızasına hep asılı kalacak. Canlı kalmanın sağ kalmak anlamına gelmediği, hemen herkesin derinden yaralandığı bir tarihtir bu. Koca bir coğrafyayı kedere boğan kara bir haber. Yaşamının derin bir mahcubiyete dönüştüğü, insanların sevdiklerinin enkazı başında çaresizce gözyaşı döktüğü bir kıyamet sahnesi âdeta. Söz konusu tarih, harfleri sadece gözyaşından oluşan bir yas anıtıdır sonuçta.

Yeryüzünün tüm mağdur ve mazlum milletlerine bağrını sonsuzca açan, siper eden bir milletin bu sefer kendi derdine yanacağını nereden bilecektik? Nasıl bilecektik "titreyen şehrin", beş yüz yıl sonra kendi evlatlarına yeniden koca bir mezar olacağını? Oldu işte. Yeniden titredi şehir, yer ile yeksan oldu. Deprem denen ırpan, ekin biçer gibi geçti şehrimizin üzerinden. Mahşerden bir kesit yaşattı bize. Binlerce kardeşimizi kurban verdik, binlerce yaralımız var, hatta her birimiz derinden yaralıyız.

Üst üste gelen iki felaketten sağ kurtulanlar, kış kıyamet demeden enkaz altındaki kardeşlerine, yakınlarına yardım etmeye koştular. Yaşatma sevincinin yaşamak sevincinden çok daha üstün bir değer olduğuna bir kere daha şahit olduk. Tüm Türkiye, Türk Cumhuriyetler, İslam dünyası ve kardeş ülkeler el ele verdi. Kimisi bir şifa eli oldu bizler için, kimisi bir umut şarkısı. Hiç tanımadığımız insanlar arayıp bizimle birlikte ağtılar yaktular; bize evlerini, kalplerini açtılar. Böyle âlicenap bir millete mensup olmaktan daha onur verici ne olabilir ki şu yeryüzünde? Elhamdülillah.

Evet, sonsuzca yaralıyız, binlerce kardeşimizi toprağa verdik. Âdeta büyük ve korkunç bir savaştan çıktık. Onlarca yetimimiz, öksüzümüz var. Dahası hepimiz yetim ve öksüz sayılırız. Bütün bunlara rağmen, birbirimize sarılarak, birbirimizin yaralarını sararak ayağa kalkacağız. Maraş'ı ve diğer şehirlerimizi yeniden ve çok daha güzel bir şekilde ayağa kaldıracacağız. Aşkla ve umutla... Biz acılarına baka baka büyümüş yüce bir milletiz çünkü. Allah'ın izniyle bunun da üstesinden geleceğiz. Tarih şahidimizdir. Ne kadar yıkıldysak kenetlenerek yeniden ayağa kalkmayı bildik. Bizi öldürmeyen her darbe güçlendirdi. Tıpkı Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi, tıpkı Maraş'ın kurtuluşunda olduğu gibi, el ele ve gönül gönüle vererek bu badireyi de atlatacağız inşallah. Atalarımızın, dedelerimizin mübarek kanlarıyla sulayıp bize emanet ettiği bu şehri, bu toprakları sahipsiz bırakmayacağız. Bizden sonraki nesillerin yüzüne bakabilmek için bunu yapmaya mecburuz. Tarihin biz Maraşlılara yüklediği yeni bir sorumluluk bu, bu sorumluluğun bilincindeyiz. Her birimiz bir Sütçü İmam, her birimiz bir Rıdvan Hoca'yız artık. Senem Aşşeler tam teçhizat iş başında... Çocuklarımız bir gecede büyüdü, yetişkin oldu; bebelerimiz ayağa kalktı yürümeye başladı. Şehrimizle birlikte yaralarımızı onarmaya hazırız. Böyle bir felaketin bir daha olmaması için ne gerekiyorsa onu da yapmaya hazırız. Yalnız olmadığımızı biliyoruz. Şanlı milletimizin eliyle, diliyle ve kalbiyle yanımızda olduğunu da biliyoruz.

Allah'tan geldik ve elbette ona döneceğiz; toprağa düştük, yeni filizler vereceğiz. Bizler için 12 Şubat tarihi nasıl milatsa 6 Şubat 2023 tarihi de yeni bir milatır artık. Yeni bir **Destan** yazılacak, yeni bir **Destan** nakşedilecek **Şiirin Başkenti**'ne.

Yaşar Alparslan, Ahmet Doğan İlbey, Recep Şükrü Göngör, Nihat Üyel, Oğuz Paköz, Ercan Kozanoğlu, Fahri Yılmaz, Fazlı Bayram, Ferhat Ağca, Abdülkadir Özkan, Mesut Akben, Ali Şanverdi, Fatma Vişne, İdil Övgün Armut gibi sonsuzluğa uğurladığımız nice şairimizin, yazarımızın, edebiyat insanımızın değerli hatırları için, yeniden...

Vira bismillah...

YITIKSÖZ

yitiksöz

SANAT, EDEBİYAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ
Yıl: 3, Sayı: 16 Nisan-Mayıs 2023

İKİ AYLIK SANAT, EDEBİYAT VE
DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl: 3, SAYI: 16
Nisan-Mayıs 2023
Yayın türü: Yerel Süreli

ISSN: 2718-0670

Kahramanmaraş Büyükşehir
Belediyesi Adına İmtiyaz Sahibi
Hayrettin Güngör

Yazı İşleri Müdürü
Duran Doğan

Genel Yayın Yönetmeni
Duran Boz

Yayın Koordinatörü
Mesut Serdar

Yayın Kurulu
Mehmet Narlı
Mehmet Özger
Selim Somuncu
Erdoğan Aydoğan
Muştafa Köneçoğlu
İnci Okumuş

Arka Kapak Fotoğrafi
Yasin Mortaş

Ön Kapak Çizim
Bünyamin K.

Tasarım
Ali Şenocak

Son Okuma
Erdoğan Aydoğan

Sosyal Medya

twitter: @yitiksoz
facebook: @yitiksozdergisi
instagram: yitiksozdergisi

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi
İsmetpaşa Mahallesi
Azerbaycan Bulvarı, No: 25.
Dulkadiroğlu/Kahramanmaraş

e-posta
yitiksoz@gmail.com

Baskı

Semih Ofset Matbaacılık
Sek Yayıncılık Sağ. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Büyük San. 1. Cadde No:74/1-2-3-4
İskitler/Ankara
Sertifika No: 40581

| MUSTAFA KARA

2023 Kahramanmaraş Depremi

Şehidlere rahmet
Ekiplere gayret
Bir kelimedir bu
“ÂFET ÂFET ÂFET” 1444

| CAHİT KOYTAĞ

Artçı Şiirler

I

Yeri, göğü ve onların içindekileri,
Üstündekileri, altındakileri,
Her şeyi, herkesi,
Her zihni, her tini,
Zangır zangır sallayıp

Altına alan deprem üstüne
Sahici, içtenlikli
Ve umut arayan
Bir şeyler bulmak,
Bir şeyler yazmak için,

Kendi içime dalıp, orada
Yetmiş dört yıllık
Harabe hayatımın,
Yazarak yaşama sanatımın
Enkazı altında, önce

Uçurtmalarının bağına
Kuş resimleri çizen
Yüzü yaralı bereli,
Kalbi yaralı bereli
Kavruk çocukluğumu arayıp buldum.

25 Şubat 2023

II

Şimdi, onunla,
Çocukluğumla yani,
Çocuklarımı alacak,
Torunlarım kalacak
Son kuşak İ n s a n l ı ğ ı n

Gelecek birkaç yüzyıllık
Belki birkaç binyıllık hayatımı
Önce iskelet halinde
Yazmak, tasarlamak
Ve ayağa kaldırmak için,

Benim içimde, sizin içinizde,
Yaşanan, yazılan, okunan,
Akla takılıp kalan şeylerde,
Bir çeşit enkaz altında yani,
Kemiklerini arıyoruz onun

Sonra diziyoruz bulduklarımızı
Taslakta yerlerine,
Bağrına şiir üfleyip
Ayağa kaldırmak için
Enkazdan toplanan İ n s a n l ı ğ ı .

26 Şubat 2023

III

Varsa katılmak isteyen bize,
Yıkıntılarn altında önce
Kendini arayıp bulsun
Ve bulunca onu,
Yani kendini,

Aynaya bakar gibi
Bakarak, onun yüzüne,
Onun gözlerinde,
Gözbebeklerinde
Okumaya çalışsın

Bu öncü kıyametle
İçimize, özümüze
Ve anlımıza yazılan
Hem acılarla,
Hem umutlarla dolu

Büyük şiiri, büyük ağıtı,
Hem büyük, hem zorlu,
Hem hazin, ama
Yine de kutlu ve umutlu
Büyük yarını!

27 Şubat 2023

| BAHTİYAR ASLAN

ilkin sonra ve

İlkin 1

bismillah ekmeği böldüm -kırdım diyor özbek dostum- sofralar
çinisi bol bir çınlama çekik gözlerle bakıyor çırçık suyuna
büyük ölümler gelip kuruluyor başköşeye ipeksi dokunuşuyla kılıncın
düdü geyik boynuzundandı en keskin vedanın kabzası
sonra dönüp duruyor piyale sonra bir sözü düşüyor sofraya devranın
neredeysse vurulan bir kuşun bir tüyü

alıp öpüyorum solgun bir dudak gibidir nihayet bir kanattan eksilen
göğün sütunları kırıldı ekme kırıldıkça
bir fil kırıldı bir sıtma yeryüzünde bir çadır
bismillah yer sarsıldıkça sığındığımız kelimelerimiz
kentim bir kuş gibi -kanadında gümüş- neden süzülüp indi ovaya
ve neden ha bire dağa çağırdı pirim
pirim bugün bir kement boynumda buyruğun pirim aşığım tutsaklığa

sonra 11

caddeler birbirine kapandı boşlukta bir imge bir imgeye
ölümü mü fısıldadı geçip gitti mi kara bir imza olarak
kim nerden bilecek son arzusunu bir kirşe kolona öksüren çocuğun

yeşil bir dal gibi eğilip kim öptü alnından
tanrıdan gayrısına yenilmeyen kentimin

meydan dağılınca kuşlar göçer gider ölümün peşi sıra
avuntunun da girdiği kara yere
böyle yazılsın iki dağın arasında yankılanan bir çığlık olarak tarih

ihiyar bir kadın yürüdü alnımızda bir yazı olarak
sonra kaç kadar saydı yerküre bir iki üç dört beş altı

ve iii

kâğıt gemiler yüzdü kâğıt evler yıkıldı
bir defterde yırtıldı en eski yüzüm
çatılarda kuş seslerinin öldüğünü duydum

nefesinle örttüm ne varsa ölen üstünü
incir yapraklarıyla bakır pasıyla taşlara
çiniden evvel piyaleden sonra

sanki atlar koşarak ölüyor
sanki sular akarak

bir hurmaya tutunup yeniden doğurur dünya
çünkü hurma ademden artan balçıktır

bismillah emrolduğumuz gibi onaralım
dikelim yaraları ve yerkabuğunu

| VEFA TAŞDELEN

Deprem Ağrıları

I.

Açılıyor gizli sayfalar, yapraklar
düşüyor bir bir dalından
günler, saatler geçiyor
daralıyor zaman, on bir on iki
dokuz, sekiz, yedi
kuş tüyü, bebek uykusu
sıcacık annemin elleri
ah güven ne iyi, sevgi ne iyi

oysa kopacak zaman cümlesi
tekleyecek arzın yüreği
faylarda yanlış yüzlerin gölgesi
şehirlerde yanlış yüzlerin günlükleri

yaklaşıyor yaklaşmakta olan
yaklaşıyor yaklaşmakta olan

fırtına kopuyor derinden
saat düşüyor yere
akrep zehirliyor kendini

demli mi demli bir geceydi
görünmeden gelmek için.

İstanbul, 1999

II.

arz kusunca zehrini demir yumuşadı
savruldu bedenler
savruldu en bayındır kentler
ölüm sıradan bir şeydi

maske tanır mı mahşer
ayırır mı insanı renkler
en çıplak yüzleriyle orada
korkunun eşitlediği canlar
anadan doğmuş gibi yalnız
anadan doğmuş gibi üryan

her kazıda demir ve beton
her kazıda bizzat insan
patates gibi sökülen
kepçe kepçe
hafriyatla dökülen

Allahü ekber Ahllahü ekber!

Van, 2011

III.

*Mesut Hançer'in şahsında
tüm yash anne ve babaların acıları önünde eğilerek...*

Çocuk yalvardı baba evi tut-tut
adam yalvardı Allah'ım dur-dur
dağlar yürüdü
yıldızlar söküldü
söndü göklerin ışığı

elimi tut baba elimi tut

Maraş, Hatay, Adıyaman, Malatya, Antep, Osmaniye,
Adana, Urfa, Diyarbakır, Elbistan, İslahiye

o kadar uzun ki acının adı
bir uçtan bir uca Türkiye

belki daha hafif bir dokunuş gerekli
açabilmek için demirden perdeleri
konuşmak rüyada koşmak gibi
ah, hiçbir şey söylemiyor bu kelimeler

o kadar sükût ki acının dili

sen es ey rüzgar ben bir ağaç olayım
gelenden geçenden haber sorayım
bir çam, bir ardıç Âhir dağında
dallarımında rengarenk dilekleri çocukların
sen estikçe sızlanayım sen estikçe savrulayım

ağıtımı yakayım erken uçan kuşların.

Şubat, 2023

IV.

İşte böylece buralarda
dökülmüş gibi
Tanrı'nın ellerinden

sır sızır içten sır sızır
sabır ak sütü gibidir annenin
süzülür gelir
ince damarlarından acının

ölüm açar üstümüzü
soğuk yakar ateşten içimizi
Tanrım Sen gizle
Sen gizle bizden bizi

işte
 böylece
 buralarda
çok derinlere gömdük kalbimizi.

| YASİN MORTAŞ

Sarsılışlar Ağıtı

Yüzyılım Ağıtı

“İşte o gün, yer, kendi haberlerini anlatır.”

Rabb'im
Sana yaslanıp ağlayabilir miyim

sallandım
salındım döndüm
salkım saçak söğüt müydüm
ah sonunda kendi gölümün girdabı oldum
rüzgârı kendi içine dönen acemi semazen
savruıldum esrikliğin sağır dehlizine

ve
o dehlizde dehşetle
kavradı beni toprak
sıktı sıktı
sımsıkı tuttu evimizi ve eğdi
ışıklar ertelendi kör oldum

ah yârim gözüm bağlı nereye bakayım
hangi yana ağlayayım körlüğüm mahcup bir kuğu
biliyorum evimize bir avuç toprakla geldi Mikail
bir sarstı bir sarstı ki
bir elim göğe
bir elim yere değdi
her yanıma köşesiz karanlıklar bıraktı
ah Rabb'im sana yaslanıp ağlayayım mı

silkelendim/sendeledim
kaç tren zelzele yüklendim büktü belimi oy
betonlar güreledi indi başıma
döküldü dağlar başıma
sular kendi yangınlarını içti
zaman evlerimizi biçip geçti
ben hangi yanına ağlayayım oy
Allah'ım
çok irkildim/fevç fevç döküldüm
sana yaslanıp ağlayayım mı

katar katar bir ölüm sessizliği yığıldı ruhuma
titrememiz geçmedi ey saksıdaki çiçek
toprak bir su oldu bizi içecek
hala semazen olduğumu söylemeliyim
hangi yana dönsem ölüm köşesindeyim
uğultulu notalar döküyor sessizliğe
bir kazma bir kürek

oy yavrum
elleri baba kaşıntısı bir bahar
domur domur hüznü ve kanıyor kalbin
kan hisirtuları altında kaynıyor yer
bir güzel ağrıyor kalbim
vay yavrum büyüyünce geçer mi diyor
bu taş ağrısı
bu toz kalıntısı
yüzümün silinen haritalarında

ah gülmeleri ay aşılı yavrum
bir med bin acı bin afet
bir cezir bin acı bin afet biliyorum
sokakları boydan boya tutan hüzüün ne kadar çok
Allah'im senden başka sığınağım yok
yorgunluk uzun boylu bir fay kalbimde
Rabb'im
Sana yaslanıp hıçkırarak ağlayabilir miyim

siz
nasıl girdiniz bu kapısız penceresiz evimize
diyor yavrum
ah
siz hangi şehirde babasınız
bu deprem yanığı evimize
anneniz de geldi mi
kusura bakmayın misafir odamız yok
siz hangi yetimin bakışıyla sarsıldınız
bakışınız taşkın bir merhamet ırmağı gibi sıcak

çök
yumul
cenin ol dediler oldum
çürük kum yedirenler zakkum içsin Allah'im
üstüm başım iğrenç rant kokuyor

dağların düştüğünü görünce
bir poşet düşümü
düşürdü mü babam ellerinden
koşup topladı mı yüzümdeki korku tanelerini
eteğimi gömleğimi öptü mü bir mavera tebessümüyle

güneşi yakan neydi
ateşli rüzgârıyla saldırıp saldırıp
uç uca eklenmiş lavları toplayıp
kanımda kaynatılan acıyı katlayıp
başucuma yırtılıp konulan teşne
titreten harflerle alınma yazılan
kırık dökük bu vakti hangi yanımda saklayayım
Allah'im sana yaslanıp ağlayayım

saat dört on yediydi ve bildirilmişti: ey toprak sars
ve ey dağ sarsıl
ve ey insan titre
ve ey su çekil
ve ey ateş buz ol
ve ey güneş kapat gözlerini
ve ey ay karanlığına saklan
işte bu bildiriyle konuştu her şey
göz göze geldik toprakla /toprak gözüme kaçtı
bir uyku fiskiyesi korkuyla
yıkıntısı acımızı tarta tarta
kalınlaştı sessiz sığınağı evlerin
ah üzerimde eskiyen ağıt gömleğim
Rabb'im Yusuf'tan bir gömlek alabilir miyim

ben
kaç damıtılmış yağmurun yüreğiyim
sarnıçları içime sarkıtılan ey zizal bana vurdun
yeryüzü okudukça büyüyen bir kuyu muydun
sesimin içindeki dağ
ah üzüntü yankısı dudağım
nasıl kıpır kıpır rabbül alemin
Allah'im toprak bana vurdu

hani
raflarda saklı bir ışığımız vardı
sana seslenmek istedim/duyurmak
ah kim çaldı toprak mı
sevinç tarağımı bulamıyorum

gördünüz mü
gecenin bir yanağı çocuklar ülkesiydi
bir yanağı tıngır mıngır beşik sesi
birdenbire
nasıl döküldü üzerimize
o saatler durduran çığlık
ah ağıtlar beleyen gecenin toprak yanığı yurdum
bu şubat kaç yüzyıl sürer takvimlerde
dandini dandini dasdana e e e
ben de dahil oldum bu hıçkırın destana

ah bebeğim
sütü çekilmiş toprağın göğsündeki bu sızı
emdikçe geçmiyor acısı
tuzlu kumla tartılıyor canım
acıyla dolan o yıkımı onaran hızır geçmiyor
yükümü dağlar yine almıyor rabbül alemin
şah damarıma yaslandım ağlıyorum şimdi

tekrar döner miyiz diyor yavrum
o mushafli evimize
bulutların çiçeğe durduğu vakit
o göğü onaran
yeri yırtıp onaran
çaresizliği onaran
isterse döneriz yavrum diyorum
okuyorum tane tane: zilzal zilzal

sen istersen
kuşların koştuğu
bir yer bulabilirsin
insanların uçtuğu bir gök bulabilirsin
ağlama yavrum
Allah'a yaslanıp gülebilirsin
sarsıldıkça Allah'ın elini tutabilirsin
sen istersen meleklerle konuşabilirsin

ah bu toprağın
çiğnediği tarlalarda unuttum resmini
yüzün bir bahar kuşu muydu
ellerindeki oyuncak üşümüş müydü
siyah beyaz bir akşam mıydı yanağındaki şubat
üzgünüm
deprem batırıp gitti hayal gemilerini
ama üzülme/dirilt feraseti
Allah tutar kaskatı ellerimizi

umut çekmecem
niçin açılmıyor anne
sevinçler alıyordum her sabah
güneşli defterler
kuş öyküleri
yağmurlu serüvenler
rahlede kıvrılıp kalmış gözyaşı cüzleri nerede
çöl çiçeği tokamı bulamıyorum

kuşlar da depreme
yakalanmış mıdır
göğü
göremiyorum
gözlerime çelik verilmiş bir karanlık akıyor
bükülen kalbin sesini duyan var mı
üzerimdeki dağı kaldıramıyorum
derin bir yarık açtım ufuk koridorlarına
ağır hasarlı bakışlarımı yansıtan bir ayna var mı
kalıplara dökülmüş hüznü çözecek bir yağmur bekliyorum

yüzüm yeryüzü yüküyle mukim
yol gösteren karıncalara küstüm
yankılar için bir uçurumun miladı ülkemden başladı
aynalar kırıştırın sarsıntıyı topladım yüzüme
toprağı saran karanlığa ilk defa küstüm
Allah'ım yak içimdeki ışığı yalnızlığıma örteyim
Sana sarılıp öleyim
ben sana hiç
küsmedim ki

ah ceplerimde kalan umut/gitme
ellerimde eksik bir dünya var artık
sana ulaşamıyorum
yarama ayaz değdi bir kardelen kırgınlığı bu bahar
kalbimde ısınmış bir gül ölüm ihbarcısı oldu
kar ilk defe siyahtı gördüm
yıldızlar kaynamıyordu damlarımızda ilk defa
iniliyordu balkonlara sıkışmış yusufluklar
meleklerin ağıt semasını gördüm ilk defa

ağlamayla sarsılan dağı gördüm
üs üste hıçkırıklar koyulduğunu göğsüme
ah bir sorsanız şubat'ta niçin sıkıştı kalbim
bir sorsanız ağlayamamanın ruh basıncını
bir sorsanız silkeleniş içindeki bulanık çiçeği
bir sorsanız duygular enkazının ağırlığını
göğün küçüldüğünü, yerin kabaran heybetini
üzülmenin demirden bükümünü
içerdeki sesin ses iriliğini
dışardaki sesin sessizlik içen rüzgâr bilgeliğini
bir sorsanız annenin diz bükümündeki yıkılışı
ceplerindeki evlat baharını/ki yırtılmış
yağmurun kara dönüştüğünü/karın buzlu kanatışını
yankıdan yankıya geçen uçurum boşluğunu
duvarların sağır kaldığı oda boşluğunu
şu hıçkıran kedinin okşanma şaşkınlığını
zamanın ilk defa bu kadar kan kaybettiğini
evet biliyorum yüzümüz kırıldı aynadan önce
sesimi yıkayıp koydum
sesimi tarayıp uyudum
sesimin enkazında gök gürültüsü aradım
ah anne umutlarımı nereye koydun yatmadan önce
ne yerde
ne de gökte bulamıyorum

bir ekmeğin ortasından geçiyor yanardağ
 boğazımdan geçmiyor bir lokma çığlık
 kalbime yeni bir kader çemberi çiz Rabb'im
 ortasına bir ashab-ı kehf uykusuzluğu koy inilti koyma /sızım çok
 ortasına sur sur yükselen ışık örgüsü koy acı koyma
 ortasına bir habib-i neccar ruhu koy yıkıntısız
 ortasına halil-ür rahman esenliği bırak korkumu çöz
 ortasına bir harput kuşluğu bırak sızımı al
 koyma ortasına bir arapgir sarplığını yokuşları dür
 ortasına rumkale yorgunluğu koyma sevinç mozaigi ör
 ortasına cebeli bereket'in ateş çıkırlığını koyma
 ortasına yılan kalesi'nin ıssız fisiltısını
 ortasına ravanda kalesi'nin hıçkırığını
 ortasına şuğul vadisi'nin şakırdayan homurtusunu
 ortasına nemrut'tan ateş alan bir vakti koyma
 Allah'im arşının sütunlarına yaslanıp ağlayayım mı

cami avlusunda bir şadırvan vardı çatlayıp ağladı
 güvercinler hû hû gökte yoruldu ağladı
 minareler dilsiz bir elif mi olmuş ah gök çekimim
 ruhun pamuklu yankısı ulu mescidim nasıl ağladı
 alınımın kuşlu şerefeleri yere çakıldı ağladı
 ah laleleri ateşlenmiş yalnızlık mihrabım
 yağmurlar coşturan minber kuşları
 çırpıp kalp kubbelerimde ağladı
 alınmda yenilenen miraç seccademin alın izi
 sokaklarda şırıldayan abdest çeşmesi
 çınarların ev sahibi ürkek serçesi
 içimde benimle konuşan zelzele notaları
 uykularıma asılı kalan ashab-ı kehf kandili
 yedi kere döndüm dünyayı yer gök ağladı.

Rabb'im
 ben de
 Sana yaslanıp ağlayabilir miyim.

| İBRAHİM GÖKBURUN

Eve Bir Tünel Kazıyor Şimdi Madenciler*

Dereyi uykudan uyandıran sel gibiydik
Azar azar ölüme meydan okuyarak dağlardan
İşiterek suyun sesini yüzmeyi öğrenmek aşkına
Şahmeran görmemiş çocukları sorardık nehre
Maraş Ceyhan arası köprülerde
El ele tutuşur suyun gözlerine bakıştık
Şehrin ve nehrin ilişkisi kadar severdik balıkları
Eve dönerdik sonra akşama dönecek bir evimiz
Bağımız bahçemiz atlarımız vardı

Nehir ulu bir şeydi coğrafya dersinde
Susarak somurtarak göllerde bekleyen
Beyaz bir serinlikte şehir afet ünitesinde
Ölüme ve tehlikeye aldirmaksızın yüzdüğüm göllerde
Dipsiz göllerde ölüme meydan okuyan cahil cesaretim
Şimdi nerdesin hangi kuytuya gizlendin

Uyuyan göl, oğul veren çiçek
Kapı eşiğinde bekleyen felaket
Dağlar mı şaha kalktı yoksa bulutlar mı eğildi
Saatler dört on yedide kaldı ne şenlik ne şehir kaldı
Eve bir tünel kazıyor şimdi madenciler

Yıkılmış dağların arasında
Bir karınca kadar mecalim yok
Akşama dönecek bir ev bile
Kiminin annesi kiminin kardeşi
Köşede bir çocuk gördüm hiç kimsesi
Şehrin kalbi yok, caddesi yok, sesi yok
Hiç kimsenin hiçbir şeyi yok

Eve bir tünel kazıyor şimdi madenciler
Ayazda bu kara kışta
Bırakamam seni canım kardeşim
Enkazda karanlıkta bırakamam seni
Parçalanmış camların ve canların arasında
Eve bir tünel kazıyor şimdi madenciler

Göge bir merdiven kuruyor çocuklar
Yıkılmış yığılmış dağların arasında evin kedisi
Penceresi, tenceresi, misafir terliği
Kırılmış mutfak masası, parçalanmış vazo
Dokunmaya kıyamadığın ellerin dokunduğu
Kitaplar, anılar, fotoğraflar, perdeler
Mücevher ya da bakır tas ne fark eder ki

Afet bir kuşun ezilmiş kanatları kafeste
Yıkılmış yığılmış küçük bir dağa dönüşmüş evlerde
Şehrin en güzel yerinde korkunç korkunç tümülüslerde
Toprak değil beton, demir ve cam kırıkları arasında
Eve bir tünel kazıyor şimdi madenciler...

* 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem nedeniyle yanım kalan bu şiir, Maraş ve Ceyhan Nehri arasında bir yerlerde geçiyordu. Tuhaf ve güzel bir hikâyesi vardı. Maraş diye bir şehir vardı. Şehrin çarşıları, caddeleri, ışıkları vardı. Akşam yulm ilk kar sevincini yaşayan şehirde Kurtuluş/Çete bayramına hazırlık vardı. Kar altında davul zurna sesleriyle halay çeken sin sin oynayan gençler vardı caddelerde. Herkesin dönecek bir evi, evde bekleyeni vardı. Recep Şükrü Güngör'ün yeni bir hikâyesi vardı. Yaşar Alpaşan'ın Maraş tarihine ilişkin yeni bir kitap hazırlığı. Fahri Yılmaz'ın kırık gözlüğü hâlâ masadaydı. Oğuz Paköz'ün Maraş masalı... Ercan Kozanoğlu'nun Serçe'si... Ferhat Ağca'nın Maraş çiçekleri. Fazlı Bayram'ın tebessümü. Ahmet Doğan İlbey belki de yazı masasının başındaydı. Çünkü sabah ezanı okunmak üzereydi... Sıcak ekmek fırınları, çarşılar, okullar, çocuklar... Pazartesi telaşı başlamak üzereydi şehrin. Her şey yanm kaldı. Birçokları göç eyledi. Kimi ebedi âleme, kimileri başka şehirlere. Bu şiir de tuhaf ve güzel hikâyesinden sözün bittiği yere göç eyledi mecburen.

| SÜLEYMAN KARACA

Her Şeye Yeniden Başlamanın Yıkılğanlığı

Herşeye yeniden başlamanın yıkılğanlığı
Yumruk yaptığım bir elim var iyi ki
Yumru gibi sallanan bir gövdem
Düşmez sandığım insanlarla dolu bir dünyada
Tutunmuş bakışlarıma değsin isterim
Yanık kokusu, tanık rengi, duvar lekesi
Soba isisi sinmiş bir oduna sarılıp ağlamak
Islaktır ayaklarım öf tövbesi ettiğim sabahlarda
Şırlıgan bir dere gibi akarken su
Kat kat çektığım çoraplarımın nem kokusu
Ağlarken kızım, poşetle bağladığım bağrımda
Yenilgi yenilgi inerken tuğla kırmızısı ellerim
Ağladığımı görsün semaya kaldırdığım ellerim.

Herşeye yeniden başlamanın verdiği hüsrân
Dimdik ağaçları titreten toprak rüzgarı
Yumruk ellerim, yumruk gövdem, yumruk kalbim
Saklamaya korkarak sığıtığım anılarım
Ne de çok biriktirdiğim dünya lekesi
Bu ağrı bedenime sürdüğüm merhem
Ellerime yanık, ellerine kına, ellerim titrete
Kucağımda poşet sardığım kızımın elleri
Yüreğine tütsü yaktığım karımın gözleri

Renk renk yükselen bir duman gibi şimdi dünya
Sallanan bir beşik taşıyorum her gün rüyamda.
Ben diğeriğim, ben sevdiğim şehrin tekeri
Taşırım sırtımda tüm kahrı kederi.

| YUNUS EMRE ALTUNTAŞ

Uzayan Zamanlar Meseli

“Deprem Şe/ahillerine”

Gök ekini dağlar altında işte bakın bir baştan diğer başa
Derinden sesler geliyor Allah Hu Mevlam Hu Rahman Hu
Yepyeni bir diriliştir bu görmedin sen onu en önde şakayık
Diriler bahsinde şehitlerdir yürüyüp gelen unuttun mu?

Susturun tüm sabahları bebek uyuyor karlar altında
On bir günlük dudağımı melekler ıslatıyor can buğusu
Koşar adım tül seriyor güneş dört renk karışık
Meydan ortaya çıkıyor yeniden dağılıyor sis boğumu

Gün yalazı sofraya bir kuruldu ki görmeyin boydan boya
Dört yandan ses geliyor Allah Hu Mevlam Hu Rahman Hu
Başında nur halesi gölgeler dolaşiyor ellerinde kaşık
Zemzem içiriyorlar çekiyorlar iplerle gündoğumunu

Bir beklemektir insan ömrü yıllar yollar boyunca
Diyor ki sana vazedilmiş başlangıçlar sunuyor Hu
Gör ki tazelenesin şehir burçlarından suyuna katık
Şehitler tütüyor o kutlu eller tutuyor uzanan ufku

Gök ekini toprak altında işte bakın bir baştan diğer başa
Semadan sesler geliyor Allah Hu Mevlam Hu Rahman Hu
Yepyeni bir diriliştir bu görmedin sen onu en önde şakayık
Diriler bahsinde şehitlerdir yürüyüp gelen unuttun mu?

Özbek Şiiri'nden

| GUZAL ISMATOVA

İsyon

Dardlarim aytkani, inson qidirdim.
Menga taskin berar, vijdon qidirdim.
Toş qotgan dillarda, iymon qidirdim!
Yurak yonib böldi, qoldi faqat çöğ.
Unga aza oçing, men ölğanim yöq!

Vayrona şaharda, ayançli yuzlar!
Kimlar jon dardida, kimlar mol izlar!
Onalar faryodi, yiğlagan közlar!
Yurak yonib böldi, qoldi faqat çöğ!
Unga aza oçing, men ölğanim yöq!

Umid uçqunlarin, kaftimda tuttim.
Dod deb baqirmadim, dardlarim yuttim.
Alloh sabr berdi, men faqat kuttim.
Yurak yonib böldi, qoldi faqat çöğ!
Unga aza oçing, men ölğanim yöq!

Qora bulutlarga töldi - Osmonim!
Alloh keçirmagay, balki isyonim!
Omonat dunyoda – “omonat jonim”.
Yurak yonib böldi, qoldi faqat çöğ.
Unga aza oçing, men ölğanim yöq!

Özbek Türkçesinden Aktaran:

| GUZAL ISMATOVA

İsyân

Dertlerimi anlatacak, insan aradım.
Bana teselli verecek, vicdan aradım.
Belki taş kalplerde iman aradım.
Yürek yandı, kaldı sadece kor!
Ona yas tutun, ben ölmedim

Virane şehirde, hüznü yüzler.
Kimi can derdinde, kimi mal arar.
Analar feryadı, ağlayan gözler.
Yürek yandı, kaldı sadece kor!
Ona yas tutun, ben ölmedim.

Umut kıvılcıklarını avucumda tuttum.
Feryat etmedim, dertlerimi yuttum.
Allah sabır verdi, durdum bekledim.
Yürek yandı bitti, kaldı sadece kor.
Ona yas tutun, ben ölmedim.

Kara bulutlarla doldu asumanım.
Allah affetmeyecek belki isyanım.
Emanet dünyada emanet canım
Yürek yandı, kaldı sadece kor!

| DOĞAN HIZLAN

Acılar Hayatı Değiştirir

Sıradan bir yaşam alışkanlığımı acılar ve sevinçler değiştirir, sevinçler geçici acılar kalıcıdır.

Günlerdir televizyon kanalları arasında dolaşıp durdum, bir kitabı okumaya başlıyorum, bir yazıya başlıyorum yarıda kesiyorum. Acılar her şeyi anlamsız kılıyor. Her kuşaktan insanlar enkaz başında bekliyor, umut ediyorlar, ailelerine, çocuklarına kavuşacaklarının gerilimini yaşarken onlarla birlikte beklemeye başlıyorsunuz. Ya umudunuz gerçekleşecek ya da üzüntüye gömüleceksiniz.

Her evin bir öyküsü vardır, geleceğe dair, bugüne dair. Yüz ifadeleri her şeyi söylüyor.

Yeni hayatlara, yeni şehre, belki de yeni bir işe nasıl alışacaklar? Göç gerek aynı ülkenin içinde gerek başka ülkeler arasında alışmaların en zorunu yaşatır.

Özellikle çocukların ruh hâllerini, büyüme sürecini çok dikkatle izlemek gerekiyor. Çünkü bazı çocukların aileleri bu dünyadan ayrıldığı için ana babanın varlığını da onlara yaşatmak için çaba göstermeliyiz. Okullarda yalnızlıklarını hissetmemeleri için öğretmenlerin onlara bir ayrıcalık tanımları gerekir.

Çocuklu ailelere verilenler de takip edilmeli.

İnsan unsuru dışında tarihi mekânların da yapılması gerekiyor çünkü o kentin simgesi bu binalar. Kültür ve Turizm Bakanlığı onların tespiti için bir kurul oluşturmuş.

Çadırlarda, konteynerlerde yaşananlar insanların anılarında nasıl bir iz bırakacak?

Kurtulmanın sevinci, yakınlarının yanlarından ayrılması, üzüntü ile başka duyguyu bir arada yaşıyorlar.

Deprem bölgelerini gezenlerin duygularını edebiyat nasıl yansıtacak? Onu merak ediyorum doğrusu. Eski depremlere tanık olan şairler yaşadıklarını yazdılar.

Maddi durum dışında ruh hâli nasıl düzelecek?

Hepsi insanlık problemi.

Hayatımız eskisi gibi olmayacak.

| İBRAHİM DEMİRCİ

Deprem Dengeleri

Şeyh Efendi'ye sormuşlar: Peygamber Efendimiz, bir hadis-i şeriflerinde “Dünya ahiretin tarlasıdır.” buyurmuşken başka bir hadislerinde “Dünya bir cîfedir/leştir; onu isteyenler de köpeklerdir.” buyurmuş. Dünya aynı dünya değil mi? Birbirine bu kadar aykırı iki tanımı nasıl uzlaştırabiliriz? Şeyh Efendi, şu cevabı vermiş: “Bilirsiniz, tarlalar, meskûn mahallerin dışında olur. Müslüman, dünyayı ve dünya sevgisini gönül evinin dışında tutmalıdır. Eğer onu gönlüne yerleştirecek olursa güzelim dünya tarlası, kokuşmuş bir leşe dönüşür.”

Şeyh Efendi'nin bu yorumu, görünen çelişkiyi giderip dengeye kavuşturması, pek hoşuma gitmiş ve bana Mevlânâ'nın benzer bir yorumunu hatırlatmıştı: “Suyun gemi içinde olması geminin helâkidir. Gemi altındaki su ise gemiye, geminin yürümesine yardımcıdır.” (Mesnevi, c.1, 985).

Varlık, bizim de bir parçası olduğumuz bu zengin gerçeklik, Vâcibü'l-vücûd ve Mâlikü'l-mülk olan Cenab-ı Hakk'ın bilgisi, iradesi ve kudretiyle oluşmuştur ve O'nun tasarrufu ve gözetimi altındadır. Zamanın, mekânın ve bunları doldurmuş ve dolduracak olan bütün varlık ve oluşların yaratıcısı olan Allah, görkemli olduğu kadar gizemli, gizemli olduğu kadar görkemli bu yaratış çarkının dönmesi için belli ölçüler, belli yasalar koymuştur: “Sünnetullah” denen ve bilim tarihinin “doğa yasaları” adını verdiği bu ölçülerin ve yasaların temel özelliği, dengedir. Denge niceliksel eşitliğe değil, niteliksel denklığe dayanır. Hakkın başı adalet olduğu gibi hukukun gayesi de adalettir. Adl, adalet; yetersizlikten uzaklaşmış ve aşırılıktan arınmış bir denge durumudur; ifrattan ve tefritten sakınmak, herkese ve her şeye hak ettiği

yeri, değeri, ödülü, cezayı vermek gerekir: Allah'ın ahlâkı bunu âmirdir. Adaletin zıddı olan zulüm, bir şeyi olması gereken yerin dışına koymaktır ve bu işlem, karanlıkta daha kolay gerçekleşir; gece karanlığı muzlimdir. Denklik, denge, adalet, statis, statik; göklerde, yerde, yerin altında, insan vücudunda, organik ve inorganik bütün âlemlerde işleyip duran bir yasa sayılsa yeridir.

Büyük evrenin küçük bir parçası olan şu Mavi Gezegen'e akıl/dil, irade ve özgürlük sahibi yaratıklar olarak indirilen insan türüne Yüce Yaratıcı, kendi ruhundan üflemiş, onu "ahsen-i takvîm" üzere yaratmış, "eşref-i mahlûkat" olarak yeryüzünde kendi halifesi kılmıştır. Fakat insanın bu üstün ve yüce vasıflarının yanında "pek zalim", "pek cahil", "aceleci", "nankör", "unutkan" gibi alçak ve alçaltıcı vasıfları da vardır. Ezel ile ebed arasında salınan şu yeryüzü mace-ramızda üstün ve yüce yanlarımızla alçak ve küçültücü eğilimlerimiz arasında süregelen çelişkiler ve çatışmalar, tek tek her birimizin, ailelerimizin, oymaklarımızın, uluslarımızın ve nihayet tüm insanlığın kimi zaman yüreğini ferahlatan fazilet sahnelerine, kimi zaman midemizi bulandıran rezalet manzaralarına yol açmıştır.

6 Şubat 2023 Pazartesi gecesi saat 04.17'de 100 saniye, 13.24'te 45 saniye süren Maraş ve Antep depremlerinden sonra olup bitenler hakkında dengeli değerlendirmeler yapabilmek hiç de kolay değil. "Kahramanmaraş'ın Tarihi" içinde "... 1114 tarihinde büyük bir deprem yaşanmış; büyük yıkımın olduğu bu afette 40 bin kişinin öldüğü ve şehrin neredeyse alt üst olduğu bilgisi kaynaklarda yer almaktadır." bilgisi, bize Mehmed Âkif'in sorusu-

nu hatırlatabilir: "Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar / Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi?" (<https://kahramanmaras.bel.tr/kesfedin/kahramanmarasin-tarihi>). Biri çıkıp diyebilir ki: "Biz Elest Bezmi'nde verdiğimiz sözü unutmuşuz, 909 yıl önce yaşanmış depremi mi unutmuyacağız?" Başka biri, ilk imar planında getirilen "dört kat sınırı"nın da unutulmuş olduğunu hatırlatabilir. Bir başkası, kat sayısının değil, bina yapım tekniklerinin daha önemli olduğunu vurgulayarak Japonya'dan Şili'ye çok sayıda örnek gösterebilir. Her birine, konuyu ele aldığı açıdan hareketle hak verebilirsiniz. Fakat hakkı ve haklılığı konularda aramak yerine konumda, konumlayışımızda, konumlanışımızda aramayı akıl etmezsek, sağlıklı çözümler üretemeyiz.

İnsanı, toplumu, çevreyi, tabiatı, şehri, mahalleyi nereye / nerede / nereden, nasıl ve niçin konumlandıracağız? Verili dünya düzeninin akışına, akıntısına kapılmaya devam mı edeceğiz, kendimize özgü bir dünya kurmayı mı seçeceğiz? (Bunu yaparken dışımızdaki dünyanın gerçeklerini, birikimini, deneyimlerini yok saymayı, görmezden gelmeyi aklımdan bile geçirmedigimi belirtme gerek yok/yoktu ama belirtmek ihtiyacını hissediyorum: Çok hazin bir durum bu!)

Son sözü Cahit Zarifoğlu söylesin:

Öpüşümüz gizli olmalı
Öpebilirsek uzanıp kaderlerimizden
öpmeli

Sıcak gözyaşı ve şikâyetle

Ağzı konuşmaz kılan

Ağzımızda

Dilimizi şişiren ayrılık bademi

(*Hızla Akan Mızrak*, s. 198, Ketebe Y.)

| VEFA TAŞDELEN

İçimizdeki Resimler: Deprem ve Afet

“Şehrinizin yasalarını, şehrinizin surlarını korur gibi koruyun.”
Herakleitos

*“Bir şehri iyi yapmak bahtın elinde değildir;
bu bilimsel planlama ve bilinçli politika sorunudur.”*
Aristoteles

“Sakinlerinin saadete erişmek maksadıyla yardımlaşmaları bir şehir, fâzıl bir şehirdir; saadete erişmek maksadıyla kurulan her topluluk da fâzıl bir topluluktur; bütün şehirleri saadete erişmek maksadıyla el ele vererek çalışan bir millet de fâzıl bir millettir; bütün milletleri, saadete ulaşmak maksadıyla elbirliğiyle çalışan bir dünya da fâzıl bir dünya olur. Fâzıl şehir tam sıhhatte bir vücuda benzer. Bütün uzvular onu hayat devresinin sonuna kadar muhafaza etmek hususunda yardımlaşır.” Fâzıl şehir, hikmetin, bilginin ve iradenin kurduğu bir şehirdir.
Farabî

Deprem hakkında her ne kadar çeşitli tecrübelerimiz olsa da bir yer bilimci veya depremin kitleler üzerindeki yıkıcı etkisini araştıran bir toplumbilimci olmadan konu hakkında ne söylenebilir, doğrusu bilmiyorum. Öncelikle şunu söylemek isterim: Deprem, evrenin bir gerçeğidir. Sadece dünyada değil, başka gezegenlerde de depremler, hem de çok şiddetli ve çok uzun süreli depremler olmaktadır. Deprem, evrenin yapısı ve oluşumu ile ilgili bir durumdur.

Kutsal kitapların anlatımına göre, insan cennetten yeryüzüne düştüğünde, belirli bir gerçekliği, düzeni ve yapısı olan bir dünya içine düşmüştür. Ondan beri, Martin Heidegger’in kavramsallaştırması ile insan, “dünya-içinde-varlık”tır. Max Scheler, “yalnız insan kendi fiziksel çevresini dünya hâline getirebilen bir varlıktır” derken insanın yerine ve dünyasına işaret

eder. Fiziksel çevreden dünyaya dönüşüm, kültür ve medeniyet olarak ortaya çıkar. Bu nedenle insan dünyayı hazır bulmaz, onu kendi çabalarıyla üretir. İnsanın “dünya-içinde-varlık” olmasının anlamı, kendi dünyasını üreten, üretebilen varlık olmasıdır. Hayvan dünya-içinde-varlık değildir, çünkü o kendi fiziksel çevresini dünya hâline getiremez, yeryüzünde kendine özgü bir varlık alanı oluşturamaz. İnsandaki öz-bilinç, onun yer kabuğuna kazıdığı başarılarının kökenini oluşturur. Fiziksel çevreyi kültür ve manevî dünyaya, insanın yurduna ve mekânına dönüştüren özellik, bu öz-bilinç ve farkındalıktır. Farabî, erdemli şehrin oluşumunda bu iradî yöne ısrarla vurgu yapar. Ona göre “erdemli şehri” kuran özellik, hikmet, bilgi ve iradedir. Şehir bu özelliklerin oluşması ile kurulur, yozlaşması ve bozulması ile yıkılır. İnsanın yeryüzündeki mutluluğu, erdemi ve güvenliği bu dengeye bağlıdır.

Hadî Mousavi

Pek çok kişinin kafasında depremle ilgili net resimler vardır. Bu resimler içinde yürek yakan görüntüler olabileceği gibi bir nebze de olsa insanı teselli eden, içini ısıtan görüntüler de yer alır. Bunun yanında insanın depreme ilişkin, ne olup bittiğini anlamak için sorduğu, sormadığı, sormaktan çekindiği soruları da vardır. Bu yazıda öncelikle deprem konusunda sorabileceğimiz “doğru soruya”, “anamlı soru”ya ulaşmaya çalışacağız.

Doğru Soru Hangisidir?

Her alanın bakış ve sorularını cevaplayış tarzı birbirinden farklıdır. Bilim, olguları neden ve sonuç bağlantısı içinde, deneye, gözleme dayalı olarak, bilimsel metodolojinin imkânları çerçevesinde açıklamaya çalışır. Din, ele aldığı konuları ilahi irade, birey ve Tanrı ilişkisi açısından çözümler, ayet ve hadislerden örnekler sunar. Felsefe, rasyonel bakış açısıyla konuları ele almaya, doğru soruyu sormaya, kavramsal ve mantıksal bir yapı oluşturmaya çalışır. Onların

varlık nedeni, birini diğerinden ayıran bu yaklaşım tarzı ve konularını ele almada kullandıkları yöntemdir. Bunlardan her biri kendi özgül konumunda bulunduğu zaman, kendisinden beklenen sonuçlara ulaşabilir ve makul açıklamalarda bulunabilir. Bu husus, deprem ve doğal afetler konusunda da geçerlidir. Bir bilim adamı, açıklamalarını bilimsel yöntem ve bakış açısıyla yapar, din adamı konuyu Tanrı-dünya, Tanrı-insan, insan-dünya, insan-insan ilişkisi bağlamında yorumlar. Bir felsefecinin deprem olayına bakışı, olsa olsa rasyonel bir çerçevede, konunun kavramsal analizini yapabilmek ve doğru soruyu sorabilmek noktasında gerçekleşir.

Peki, sorulabilecek doğru ve anlamlı soru ne olabilir? Epiktetos, “İnsanın elinde olanı ve olmayanı bilmesi önemlidir” der. Çünkü insan ancak kendi elinde olanı isteyebilir; mutsuzluğunun ve acısının çoğu elinde olmayanı istemesinden kaynaklanır. Belki anlamlı soru, “Elimde olan ve olma-

yan nedir” sorusudur. Elimde olan bir şeyden sorumlu olabilirim. Elimde olan şeyler konusunda kendimi düzeltebilirim, hatamı telafi edebilirim. İnsanın elinde dünyanın yapısını ve yasasını değiştirecek bir teknoloji yoktur. Bu demektir ki, depremler hep olacak, ne yaparsak yapalım dünya depreme maruz kalacaktır. Burada sorulabilecek soru, bizim eylem ve davranışlarımızın depremde nerede durduğu ve yerinin neresi olduğudur. Acaba bazı davranış biçimlerimizi değiştirerek, söz gelimi konut kültürümüze farklı bir nitelik kazandırarak depremlerin afete dönüşmesini engelleyebilir miyiz?

İnsan belirli olaylar karşısında kendi güç ve iradesinin sınırlı olduğunu daha iyi anlar. Bir bakıma daha başlangıçtan beri yer kabuğunda oluşturduğu birikim, yaktığı ışık çok güçlüdür, ama bir başka açıdan küçük bir üfleme ve sarsıntı ile sönebilecek kadar cılızdır. Arkeolojik çalışmalarla gün yüzüne çıkan Antik şehirlere bakarken, büyük uygarlıkların kalıntıları arasında dolaşırken bunu kolaylıkla anlayabiliriz. İnsanı zamanın testine tabi tutan doğal hadiselerden birisi de hiç kuşkusuz depremdir. İnsan, bilimle, teknoloji ile doğa karşısında güç elde etmeye ve doğanın nesnesi olmaktan çıkmaya çalışıyor. Ancak bunun da bir sınırı var. Doğa, zaman zaman acı gücünü gösteriyor; ne kadar bayındır kentler kursa ve teknolojik sıçramalar yapsa da, bir hamlede silkeleyip atıyor insanı. Ve insan metruk bir bina, yaprakları dökülmüş bir ağaç gibi kalıyor ortada.

Deprem denilince kuşkusuz ilk planda elimde olmayan şeyleri anlıyorum. Ama depreme karşı bir donanımım ve bakışım da var. Doğayı ve depremi karşıma alabiliyorum, bakışımın nesnesi hâline getire-

biliyorum. İnsan doğadaki bu dengeyi okuyup anlayabiliyor, açıklayabiliyor; deprem karşısında neyi nasıl yapacağını ve ne yapmaması gerektiğini biliyor. Öyleyse bir doğa olayı olarak görülen deprem doğrudan insanın varoluş alanına giriveriyor. Ben doğayı tanıyorsam, onu anlayabiliyor ve açıklayabiliyorsam, tıpkı insan vücudundaki kalın ve ince damarlar gibi fay hatlarının nerelerden ve ne şekilde geçtiğini bilebiliyorsam, o zaman onun karşısında bir tavır alma, bir reflekste bulunma durumum da söz konusu olabilir.

Bu irdelemelerden sonra depreme insan iradesi çerçevesinde bir yaklaşım sergilemenin daha anlamlı bir bakış oluşturabileceği noktasında bir görüş ortaya çıkıyor. Eğer böyle olursa söylenebilecek bir söz, yapılabilecek bir eylem, bir imkân ve olasılık ortaya çıkıyor. Deprem karşısında yapabileceğim şeyler kendini gösteriyor. Bir şeyler olup bittikten sonra değil de olmadan bir eylemde bulunabilme sorumluluğu oluşuyor. Deprem karşısında insanlar doğal olarak kendi acizliklerini anlıyorlar, panik ve korku içinde karıncalar gibi sağa sola kaçıyorlar. Yaşanan acılar ve yükselen feryatlar yürekleri dağlıyor. Deprem insanı dünyanın gerçekliği ile karşı karşıya getiren nadir olaylardan biridir. Bu olağanüstü olay karşısında yaşanan şok ve şaşkınlığa karşın, yine de bir noktada onu normalleştirebilmek gerekir. Bu da yeryüzünü inşa ve insanın kendi iradesini, özgürlük ve sorumluluğunu tanımasıyla ilgili bir konudur. Deprem olur, önüne geçilemez. Ancak yıkımların, acıların, ölümlerin önüne geçilebilir. Öyleyse sorun öncelikle bilmemek, anlamamak sorunu değil; bilmek fakat yapmamak, görmek fakat görmezden gelmek, fark etmek fakat önemsememek sorunudur. Duyarsızlık ve ihmâl sorunudur.

Deprem ve Afet

Deprem, insan dünyası üzerinde derin etkileri olan doğal bir hadisedir; sadece doğal değil, aynı zamanda sonuçları itibarıyla insan dünyasına ilişkin bir olgudur da. Deprem, insan için depremdir. Bir köpek, depremi insandan daha yoğun şekilde hissetse de insan gibi yaşamaz. Depremin algılanması, anlamlandırılması, yaşanması insana özgüdür.

Doğa, kendi yasaları içinde eksiksiz bir düzendir, kaos değildir. İnsan ise eksik yaratılmıştır. Onun yeryüzündeki anlam ve değeri, bu eksiklik karşısında, kendisini tamamlamasında, bu yönde gösterdiği gayrette ve kendi insanî dünyasını tanzim etmesinde ortaya çıkar. O, aklı, fikri, bilgisi, eğitimi, çabaları ile gayret gösterecek, kendisini ve kendi dünyasını tamamlayacaktır. Hukuk kuralları, ahlâk yasaları, adet ve gelenekler bu şekilde tezahür eder.

Fiziksel dünyanın yasaları ile insan dünyasının yaşama pratikleri arasında bir paralellik ve uyum olmadığı zaman zorlayıcı, yıkıcı, yok edici sonuçlar ortaya çıkabilmekte, felaketler yaşanabilmektedir. Evini sel yatağına yapan kişi, bunun yıkıcı ve yok edici sonuçlarını önceden görebilmelidir. Elimi ateşe sokarsam, yanarım, bu çok doğal bir sonuçtur. Doğada mucize yoktur. Mucize beklemek, Tanrı'yı, kendi koyduğu yasaların aksi bir şeyle sınamaktır. Ateşin yıkıcı etkisi hemen şimdi ve burada deneyimlendiği ve denenmesi nispeten daha bedelsiz olduğu için kolaylıkla anlaşılabilir; ancak evini sel yatağına, heyelan mıntıkasına, fay hattı üzerine inşa etmenin sonucu nispeten daha uzun bir zaman diliminde gözlemlenebilir; öyle ki, çoğu kez bir insanın ömrü bile yetmeyebilir. Bu ne-

denle bir felaketten diğerine geçen zaman içinde yaşanan acılar genellikle unutulur, etkisini yitirir, en sonunda deprem gibi doğa olayları karşısında bir duyarsızlaşma ortaya çıkar. Ancak doğa yasasına aykırılık anlamında, elini ateşe sokmamalısın, uyarısıyla aynı doğa yasasına işaret edilmektedir. Doğa, anlaşılması ve açıklanması gereken bir gerçekliktir. Doğa bilimleri alanında öncü çalışmalar yapmamış toplum ve kültürlerin, doğal felaketler karşısında daha duyarsız, yaklaşımlarının daha sığ olduğu, bu konuda umut verici bir tecrübe ve hafıza oluşturamadıkları görülebilir.

Teolojik açıdan düşünüldüğünde, Tanrı doğayı belirli bir düzen ve işleyiş içinde yaratmış, aynı şekilde yaratmaya da devam etmektedir. Deprem gibi bir doğal olay karşısında insanî irade ve tanrısal irade sorunu, bir kötülük sorunu çerçevesinde tartışmaya açıldığında, eninde sonunda ortaya çıkan sonuç insanın ihmali, cehaleti ve hırsıdır. Doğada kötülük yoktur. Doğa, iyi veya kötü kavramları ile nitelenemeyecek bir alandır. Deprem, kendi başına ne iyi ne kötüdür; yağmurun yağması, şimşegin çakması gibi sadece doğal bir olgudur. Ancak insan dünyası üzerindeki etkilerle iyi ya da kötü olabilir. Söz gelimi, yeraltından çıkan maddenler, sıcak sular, insan dünyası açısından iyidir, yararlıdır. Depremler, sel baskınları, volkanlar, heyelanlar, kasırgalar, bunlar da kötüdür. İyi ve kötüyü, yararlı ve zararlıyı insanın kendi aklı ve zihinsel kapasitesi ile hesaplayıp yeryüzünü ona göre imar etmesi en anlaşılabilir şeydir. Doğa bir malzemedir, ona kendi beklentileri ve gereksinimleri çerçevesinde form kazandıracak ve bir biçim verecek olan insandır. İnsanın erdemi, sorumluluğu, doğaya uygun yaşamasında ortaya çıkar. Yağmacılık, çıkarıcılık, fırsatçılık,

merhametsizlik insan ruhunun sefaletidir. Afet, insanın doğanın yasalarının göz ardı etmesinde, doğayı yağmalamasında ortaya çıkar. Doğayı yağmalayanları eninde sonunda doğa da yağmalar. Doğanın yasalarını görmezden gelenleri eninde sonunda doğa da görmezden gelir; çok güçlü pençeleri ile ezer, yok eder. Cehalet, ilâhî iradeyi ve insanî iradeyi anlamamakta, ayıramamakta, hemen her kötülüğü ve afeti “kader” olarak değerlendirmede ortaya çıkar; böylece ilahi iradeyi de kendi kötülüğüne ortak eder; böylece yaşadığı yıkımlar için çok masum ve teselli edici bir bahaneye sığınmış olur. Bu, insanın kendi suçunu gizlemesi açısından en tehlikeli tesellilerden biri olmalıdır. İnsan ortaya çıkıp “ben yaptım, kabul ediyorum” demedikçe sorunun çözümü konusunda gerçekçi bir bakış açısına kavuşmuş olmayacaktır.

Sahip olduğu matematiksellik ve tek-rarlanma sayesinde, insan doğaya ilişkin öngöründe bulunabilmektedir. Üstelik doğal olaylar tarihsel olaylar gibi kişilere, insanî ilişkilere, kişiselliğe, özgürlüğe, inanca, hislere, tesadüflere bağlı olaylar da değildir. Doğa, sahip olduğu matematiksellik ile bize bir öngörülebilirlik sunar. Böylece önceden görebilme yetisine sahip olabilmekteyiz; bu, doğadaki yasalar çerçevesinde olup bitmektedir. Tanrı'nın eli, doğayı gelişi güzel değil, eşsiz bir şekilde biçimlendirmektedir, filozofların dediği gibi, mümkün olan dünyaların en güzeli ile yaratılmaktadır. Evrenin bir nizam, bir kozmos olmasının anlamı budur. Daha İlk Çağda Herakleitos, evrene hâkim olan, görünür ve görünmez bir “logostan” söz eder. Evren aslında hissiz, tepkisiz bir varlık alanı değildir; onun da bizim hareketlerimize belirli bir tarzda cevap verdiği, reflekste bulunduğu görülebilir. Doğanın yasalarına riayet etmek, Tanrı'nın koyduğu

yasalara riayet etmek, bu yasalara aykırı davranmak da Tanrı'nın koyduğu yasalara aykırı davranmak olacaktır.

Deprem ve doğal afetler söz konusu olduğunda “dindarlık” kavramının geniş bir çerçevede ele alınması ve değerlendirilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkar. İnsanların sık sık dinî kavramları kullanmakla dindar olamayacakları düşünülebilir. Dindarlık, dinî kavramları kullanmaktan daha öte bir şey olmalı. Bu da “ayet”, “kitap”, “nas”, “okumak”, “anlamak”, “konuşmak”, “araştırmak”, “düşünmek”, “akıl yürütmek” kavramlarına verdiğimiz anlamları yeniden ve daha geniş bir çerçevede düşünmekle mümkün olabilecektir. Eğer sel yatağına bina yapıyor ve evimiz barkımız, malımız canımız zarar görüyorsa, bu kader değil cehalet ya da ihmaldir. Doğal afetler ve yıkımlar karşısında teslimiyet önemli bir rahatlama ve terapi sağlayabilir, ancak teslimiyetin de bir içeriği, mantığı ve gerekçesi olmalıdır. En büyük teslimiyet, Tanrı'nın doğaya koyduğu yasalara teslimiyettir, onlara uygun yaşamaktır. Bunun yolu da doğaya -insan doğası ve insanın içinde yaşadığı doğa- çevreye ve kurallara uygun yaşamaktır; doğa ile barışık yaşamaktır. Felsefede pek çok iyilik tanımı vardır. Onlardan biri, mutlak irade ile uyum içinde yaşamak; bireysel iradeyi mutlak iradeye uygun hâle getirmek şeklindedir. İnsan tanrısal irade ile uygunluk içinde yaşarsa, buradan iyilik doğar. Kötülük sorunu, Tanrısal iradeye aykırılıkta kendini gösterir. Kötülük, mutlak iradeye ters düşmek, onun aksi istikamette bir yönelim içine girmektir.

Çok sık rastlanan bir durum şudur: İnsanlar kendi başlarına gelen istenmedik şeylere, kötü durumlara “kader” diyorlar.

Kendi suçlarını ilahi irade üzerine yüklerken, eylemlerini ve kendi durumlarını açıkladıklarını zannediyorlar, avunuyorlar, teselli buluyorlar. Depremle “afet”i birbirinden ayırmak gerekir. Deprem doğanın kendi matematiksel yapısı içinde gerçekleşen bir doğa olayıdır. Doğada gerçekleşen hadise afet değildir. Sözelimi güneşte olan büyük patlamalara ya da çeşitli gezegenlerde gerçekleşen şiddetli depremlere “afet” demeyiz, çünkü onların bizim dünyamızda belirgin bir etkisi yoktur. Deprem ancak insan tarafından yıkıcı bir etkiyle yaşandığı ve algılandığı zaman, afet olur. Buna göre deprem, bir doğa olayı olarak tıpkı gece ve gündüzün olması, yağmurun ve karın yağması gibi doğanın kendi döngüsü içinde kaçınılmaz bir şeydir. Depremın olması kaçınılmazdır, ancak afetin olması, insan dünyasında gerçekleşen bir hadise olarak kaçınılmaz değildir. Bunun nasıl olacağı, nasıl olabileceği, yolları ve usulleri bilim adamları, mimarlar, inşaat mühendisleri ve şehir planlamacıları tarafından dile getirilmektedir. Bu bağlamda afet, doğa kaynaklı olmakla birlikte insanın kendi kendine oluşturduğu, kendini kendisine hazırladığı ve kendi iradesi ile seçtiği bir yıkımdır; doğal değil kültürel bir olgudur.

Eski kozmoloji nazariyelerinde dünya “edna” (en aşağı) bir yer olarak görülmüştür. Bunun kaynağında cennetten düşüş inancı olduğu kadar, Aristoteles’in Hıristiyan ve İslam kozmolojisi üzerinde etkili olan “ay-altı” ve “ay-üstü” olarak temel bir ayrım gösteren kozmoloji nazariyesi ve Plotinos’un “sudur” teorisi vardır. Bu anlayışa göre dünya, maddi bir evren olarak tanrısal ışığın kesildiği en alt ve en aşağı bölgedir. İnsan da bu en alt ve en karanlık dünyada yaşayan, bir bakıma o karanlık

dünyayı içindeki ilahî özle tenvir etmesi gereken, ama aynı zamanda bu karanlık dünyadan kendisini sıyırması, adım adım ışığın, nurun kaynağına doğru çekmesi gereken bir varlıktır.

Şu bir gerçek ki, dünya bizim yurdumuz, evimizdir. İnsan yaşamına elverişli olan, hayatın mümkün olabileceği tek yerdir. Dünya dağları, denizleri, gölleri, vadileri ile güzel ve hayran olunası bir yerdir. İnsan dünyaya, dünya da insana yabancı değildir. İnsan dünyalıdır, dünyanın dışında gidecek başka bir yeri yoktur. İnsan dünyayı dünya hâline getiren varlıktır; fiziksel çevreyi dünya yapan, imar eden, inşa eden, adlandıran, değerlendiren, böylece kendisine dönüştüren bir varlıktır. İnsan, dünyayı aşağılayınca kendi ruhunu yüceltmemiş olmaz, kendi maddesini kötülemele elde edeceği bir yücelik bulunmaz. İnsanın doğası dünyada, dünya ile kurulmuştur. Eğer bir yücelik elde edecekse bu yine doğa ile ve yine bu dünya içinde elde edecektir. Bu nedenle dünyada, dünya ile barışık yaşamak önemli bir inanma ve bağlanma tutumu olacaktır.

Doğayı Açıklarız, İnsan Dünyasını Anlarız

Deprem, doğal bir hadisedir; onu doğadaki diğer nesnelere ve olgular gibi neden ve sonuç bağı içinde açıklayabiliriz, ancak insan dünyası üzerindeki etkileri farklı bir kategori oluşturur. Depreme maruz kalmış insanların eylemleri anlaşılabilir niteliktedir ve onlar birer eylemdir. İnsani irade ancak eylem içinde açıklanabilir.

Bunun yanında bir de depremin etkilemediği, ancak ruh ve vicdan olarak etkilenen kitleler vardır; onların durumunu da dikkate almak gerekir. Depreme maruz

kalmış insanın yanında bir de depreme depreme maruz kalmış insanları görmüş insanlar vardır. İnsanlık değerinin göstergelerinden biri, empati gücüdür. İnsan, empati kurabilen, başkasının acısını kendisinde hissedebilen bir varlıktır. İnsan sadece acı çeken değil, aynı zamanda öz-bilinci gereği acılarının farkında olan bir varlıktır. Onun deprem ve diğer yıkıcı olgular karşısındaki trajedisi burada başlar. Farkında olmak, bu öz-bilinç, depremin insan dünyası üzerindeki yıkıcı etkisini, bir yaşantıya, acı bir tecrübeye, bir afete dönüştürür.

Bu durumda öncelikle yapılabilecek şey, doğal bir olgu olarak depremle insanî bir olgu olarak "afet" arasında bir ayrıma gitmektir. Böyle bir soru karşısında Dilthey'in çok anlamlı sözü akla gelir: "Doğayı açıklar, insan dünyasını anlarız." Bilim adamları, jeofizikçiler, deprem uzmanları, hemen her gün depremlerin nasıl olduğunu, nasıl oluştuğunu, nasıl gerçekleştiğini, şiddetini, tekrarlanma sıklığını açıklamaktadırlar. Fay hatları, sağlam olmayan zeminler tespit edilmiş durumdadır. Öyle ki, artık deprem uzmanı olmayan sıradan vatandaşlar bile neredeyse bir deprem uzmanı kadar deprem hakkında, deprem tarihi konusunda, depremin şiddeti, sıklığı ve yıkıcılığı konusunda bilgi sahibidirler. Dahası fay hatlarının nereden geçtiği, hangi bölgelerin birinci, hangi bölgelerin ikinci dereceden deprem bölgesi olduğu hakkında bilgi sahibidirler. Devleti yönetenler, illeri ve ilçeleri yönetenler daha da fazlasıyla bu bilgilere sahip bulunmaktadır. Bu anlamda depremin nasıl, ne şekilde ve nerede olacağını açıklamakta sorun yoktur. Bugün yeryüzünün yapısı hakkında yürütülen bilimsel çalışmalar bu konuda önemli bilgiler, önemli veriler sunmaktadır.

Kesin olan şey, depremin olacağıdır. Doğal bir olgu olarak depremle ilgili neredeyse açıklanamayan hiçbir şey kalmamıştır.

Ancak burada yine de bir dikkat oluşturmak gerekir: Depremle ilgili açıklanamayan şeyler olmasa da anlaşılamayan şeyler vardır. İnsanoğlu yer kabuğunun yapısına ilişkin bu derece ileri veriler ve bilgiler elde ettikten sonra, nerede, ne şekilde ve hatta kaç şiddetinde deprem olacağını yaklaşık bilgisine sahip olduğu hâlde, neden hâlâ hiçbir şey olmamış ve olmayacakmış gibi davranıyor? Evlerini ve şehirlerini neden hâlâ deprem bölgelerine, fay hatları ve tarım arazileri üzerine inşa ediyor? Bu ve benzeri konular anlaşılabilir geliyor. Deprem gerçeğine rağmen, neden bu gerçeğe uygun bir mimari tarzın benimsenmediği anlaşılamayan bir başka husustur. Bir zamanlar fareler üzerinde yapılan bir deney yaklaşık olarak şöyle bir sonuç göstermişti: Arkadaşlarının bir yerden geçerken tuzağa yakalanarak öldüğünü gören fareler bir daha oradan geçmemeye başlamışlar. Bireyler ve toplumlar için tecrübe ve hafıza önemlidir. Acıların edebî ve sanatsal ifadesi olarak anıtsal eserler üretebilmek, anma ve hatırlama toplantıları düzenlemek, bireysel ve anonim bir hafıza oluşturabilmek anlamında önemlidir. Bazı toplumlar acılarını yoğun bir şekilde yaşarlar, fakat çabucak unutulur; bazı toplumlar acılarını hafif bir şekilde yaşarlar, fakat güçlü bir şekilde hatırlarlar. Yaşantıyı tecrübeye dönüştürememek büyük bir rezerv kaybıdır, büyük bir zarardır.

Sonuç

Medenî toplumlar, çevreyi kendi dünyası hâline getirebilen, doğanın nesnesi olmaktan kurtulabilen, mekânla

anlamli iliskiler kurabilen, ruhu ve bilinci ile yeryuzunde insanî bir aydinlik olusturabilen toplumlardir. Medeniyet uretmek demek, insanî dunyayi kuran, koruyan ve surduren makul ve uygun yasama ortamlari uretmek demektir. Dogal olaylar karstısında herkesin kendi anlamlı sorusunu uretmesi onemlidir. Dogru soruyu sordugumuz zaman, dogru cikis noktasina da gelmis oluruz. Depremin insan acısından etkisini, insanî depremlerle yüz yüze getiren durumun ne oldugunu, başka deyişle depremlerle afet arasındaki iliskiyi, depremin nasıl afete donustugunu soran bir soru, tahmin edilecegi üzere gercek ve anlamlı bir sorudur.

Burada bir soruna daha deginilebilir: deprem karstısında en zor şeylerden birisi, kuşkusuz insanların acilarına tanik olmak, ama bir şey yapamamak ya da çok az bir şey yapabilmektir. Son deprem tecrubesinin de gösterdigi gibi küçüğünden büyüğüne, zengininden fakirine, okumuşundan okumamışına, en çok dile getirilen duygulardan birisi, olup bitene televizyon aracılığı ile tanıklık ederken, bir şey yapamamanın verdiğı mahcubiyettir. Böyle zamanlarda, insan olmamızın gereğı her zamankinden daha güçlü bir iyilik duygusu gelip içimize yerleşmekte, acı karstısında bir şeyler yapma, harekete geçme, bir eylemde bulunma ihtiyacı belki de içgüdüsel olarak kendisini hissettirmektedir. Kuşkusuz arama ve kurtarma çalışmaları anlamında etkin yardım, profesyonel bir olgudur. Her toplumda, her mahallede bu tür durumlar için çok sayıda gönüllünün eğitilmesi, her an ve hemen her yerde yaşanabilecek afetler için en kısa sürede organize olabilecek şekilde hazır bekletilmelidir. Aynı ve nak-

dî yardımlar da onemlidir. Yaşanan son depremler silsilesinde olduğu gibi uzaktan yakından yapılan yardımlar, bir kuruşla, bir somun ekmekle de olsa, vicdanı ve merhametiyle, insanın, depremin nesnesi olmadığını göstermektedir.

Buraya kadar, yazının insanî irade üzerine odaklandığı görülebilir. Bunun nedeni depremi ve diğer doğa olaylarını ancak insanî irade çerçevesinde konuşabileceğimiz ve bir afet olmaktan çıkarabileceğimiz hususudur. Bu ayrımı yapabiliyor oluşumuza karşın, yine de afetin önüne geçemiyorsak, kendi irademiz bir noktada yetersiz kalıyor ve söz gelimi volkan patlamalarında, depremlerde, şiddetli kasırga olaylarında olduğu gibi doğa olayının afete dönüşmesini engelleyemiyorsak -ki bu çok mümkündür- o zaman insanî iradenin de bir sınırı olduğu görülür. Yine de kendimize şunu söyleyebilmemiz onemlidir: Ben elimden geleni yaptım! Aklımızın erebildiğı şey budur. Eğer aklımızın sınırlarını aşacak şekilde bir olağanüstülikle karşılaşsak, içimizdeki acıda ilahi iradenin elini hissederseniz, işte o zaman söz biter. Onemli olan şey gidilebilecek en son noktaya kadar gitmemiz ve kendi irademizin izini sürmekte ısrar etmemizdir. Ne yazık ki, kendimizi koruma ve muhafaza altına alma konusunda dünya bizim için son derece güvenli bir sığınak değildir. Her ne yaparsak yapalım, varoluşun yollarından, sınır durumlarından geçeceğiz. Ve her ne yaparsak yapalım, bizden öncekilerin geçtikleri yollarda yürüyeceğiz. İnsanın doğa ile mücadelesi, zaferlerle dolu olsa da, doğa insanı adım adım çoğu kez hiç fark ettirmeden belirli bir sona doğru yaklaşıyor. Farkında olmak onemlidir.

| FATİH İBİŞ

Depremi Düşündürdükleri - Lizbon'da Depremi Vurduğu Teolojik ve Ahlakî Bilinç-

*Onlara öyle ezici darlıklar, öyle kumulatmaz
zorluklar dokunmuş, deprem vurmuşçasına
öyle sarsılmışlardı ki (zülzilû); peygamber ve
beraberindeki iman edenler ta ki şöyle demişlerdi:
Ne zaman Allah'ın yardımı?
(Bakara 2/214)*

“Nasılsın?” sorusunu cevaplamakta sanıyorum bugünler kadar zorlandığımız ve utandığımız bir başka dönem olmamıştır hayatımızda. Gündelik hayatın dağdağası içine girip soruyla muhatap olduğumda, hâlimi Necip Fazıl'ın 1960 sonrası Türk cemiyetinin içinde bulunduğu elim ve tezat manzarayı tasvir ettiği Destan şiirindeki şu mısradan daha iyi betimleyen bir başka ifade bulamıyorum: “Alevler içinde ev, üst katında ziyafet!”

Tarih, 6 Şubat 2023. Saat, 04:17. Vakit, gece. Karanlığın dip noktası. Hava, soğuk mu soğuk. Yağmur, kar ve ayaz vuruyor dört bir yanı. Herkes yatıyor, uykuya dalmış çoğunluk. Belki aydınlık, belki karanlık rüyalar içinde. Ve bir anda tüm ışıkları söniyor şehrin. Bir kaç saniye içinde tüm ağırlığıyla bedenler üstüne oturuyor beton ve tüm karanlığıyla nefeslere doluyor toprak...

Sabah oluyor sonra...

Sabah?

Hegel “Minerva'nın baykuşu alacakaranlıkta uçar” der bir kitabının önsözünde. Spinoza da bir olayla ilgili fikri sorulduğunda “Savaşın efendileri kana doyduktan sonra konuşalım” diyerek karşılık verir dostu Oldenburg'a ve ötelere konuşmayı. Derrida'nın da 11 Eylül saldırısıyla ilgili ivedi yorumu istendiğinde “No comment!” (Yorum yok!) dediği söylenir. İşbu sebeple felsefenin kuşu gündüz uçmamalı, güneş tepedeyken kanatlanmamalıdır. Bir şeyleri yorumlamak için vakit ziyadesiyle erkendir zira. Bu yüzden akşamı beklemeli, gün batımını gözlemelidir. Ortamın çok sıcak, vaktin henüz çok erken olduğunun farkındayım. Benimse amacım burada sadece bir kaç not düşmek belleklere, tarihin ve depremin ilk hatırlattıkları ve düşündürdükleriyle.

1755 Lizbon Depremi

Büyük Lizbon depremini ilk defa yıllar evvel İstanbul'da katıldığım bir seminer dizisinde sunum yapan bir felsefeciden duy-

muştum. Doğrusu öğrendiklerim karşısında hayretlere gark olmuşum. Hocanın anlatıkları arasında şaşırduğum dört şeyi hatırlıyorum. İlk şaşkınlığımı, neredeyse şehrin tamamını yıkıp yok eden, haritadan silecek çapta şiddetle meydana gelen depremin büyüklüğü ve etkisi karşısında hissetmişim. Hayretimi celbeden diğer üç şey, bir kartopu gibi ilk şaşkınlığımdan daha büyük bir şaşkınlığın içine sürüklemişti beni. İkinci şaşkınlığımı Lizbon'un Avrupa'da en fazla kiliseyi barındıran şehirlerin başında geliyor olmasını öğrendiğimde yaşadım. Her sokak başının bir kiliseyle örüldüğü şehirde yıkılmayan, hasar görmeyen neredeyse tek bir kilise dahi kalmadığı söyleniyordu. Üçüncü olarak şehirdeki kiliseler yıkılırken genelevlerin ayakta kalması şaşırtmıştı beni. Lizbon depremiyle ilgili yaşadığım son ve en büyük şaşkınlık ise Kant'la ilgiliydi.

Evet, "Felsefenin Koperniki" olarak anılan devrimci filozof Kant. Mendelssohn'un eşsiz tanımıyla "Der alles-zermalmen-de Kant" (her şeyi yıkıp yok eden, toz eden Kant). 1755 Lizbon depremi olduğunda Kant, Almanya'da, Königsberg Üniversitesinde, 31 yaşında, parlak kariyerinin henüz başında genç bir akademisyendir. Lizbon'da meydana gelen korkunç deprem Almanya'da da yankılanır. Depremle ilgili gelen haberler arasında Kant'ı en çok şaşırtan şey depremden daha çok depremezdelere depreme ilişkin yaptıkları yorumlar olmuştur. Bölge insanı jeolojik bir olayı, bir doğa olayı olarak değil, günahları yüzünden Tanrı'nın bir cezalandırması, kendilerine yapılan ilahi bir ikaz ve ihtar olarak değerlendiriyordu. Duydukları karşısında şaşakalan Kant'ın bunun üzerine "Arkadaşlar, siz ne saçmalyorsunuz!" minvalinde depremin böylesi dinî duygular ve doğa üstü yorumlar üzerinden

sağlıklı biçimde değerlendirilemeyeceğini, olaya öncelikle doğa üzerinden, ilgili bilim sahası içinden bakmanın daha doğru bir yaklaşım olacağını ifade ettiği nakledilir. Sonrasında ise Kant'ın hem depremi hem de konuyla ilgili bilim sahasını kavrayabilmek adına iki-üç yıl boyunca oturup coğrafya okuduğu ve konuyla ilgili bugün elimizde bulunan üç makale yayımladığı aktarılır. Sonradan edindiğim bilgiye göre Kant'ın coğrafya yolculuğu burada bitmeyecek, öyle ki yıllar boyu üzerine koyarak elde ettiği coğrafya müktesebatını uzun yıllar üniversitedeki coğrafya dersinde öğrencilerine aktarmaya çalışacaktır.

Harekete geçen hayret ve merak duygum o dönem bana bir şeyi fark ettirmişti: kütüphanemdeki coğrafya literatür eksikliği. Bunun üzerine eksikliği gidermeye çalışmış ve konuyla ilgili bazı okumalar yapmışım. Bu süreçte Lizbon depreminin meğer sadece yer küreyi sarsmadığını, beraberinde Kant'ın da dâhil olduğu geniş bir entelektüel zemini de sarsmış olduğunu gördüm. Son tahlilde genç Kant'ın Lizbon'dan ve yaptığı doğa bilimi okumalarından, yıllar sonra ortaya koyacağı felsefesinin de temelleri sayılabilecek bir dizi sonuç ortaya çıkardığını öğrendim: 1. Depremler doğaüstü olaylar değil, doğal olaylardır. 2. Spekülatif biçimde dile getirilen dünyanın tümüyle bizim için yaratıldığı, bizim yararımız doğrultusunda şekillendirildiği söylemi doğru değildir. 3. Lizbon bize Tanrı'nın amaçlarını anlayamayacağımızı kanıtlamıştır. Üstelik bu tür doğa olaylarının önlenemez olması da kuşkuludur. Dolayısıyla insan sınırlıdır ve bilgi edinimi de bu sınırlar içinde cârîdir. Bu bakımdan insan depreme çare arayacağına önce kendi elleriyle ortaya çıkardığı felaketlere, mesela savaşa, son vermenin yollarını aramalıdır.

Aydınlanma dönemi olarak bilinen XVIII. yüzyılda, Avrupa'da depremle birlikte entelektüel ve teolojik tartışmaların alevlendiği ve tutuşan alevlerle dönemin karanlığının aydınlık hâle geldiği bir gerçektir. Hatta kimi yorumcular aydınlanmanın bir dönem olarak 1755 Lizbon depreminden sonra başladığı kanaatinde. Son tahlilde 1755 Avrupa için bir milattır. Deprem sadece yeri vurmamış, zihinsel kalıpları, ahlaki kategorileri ve iman yapılarını da alt üst etmiştir. Teoloji de ahlak da yayılım ateşine tutulmuştur. Böylece deprem, Avrupa'da kısa sürede ilahi adaletsizlik anlayışını önemsiz bir argüman hâline dönüştürecek ve entelektüel gündemden düşürecektir.

Lizbon depremiyle ilgili literatürde görebildiğim en yetkin çalışma T. D. Kendrick'in *The Lisbon Earthquake* (1955) isimli çalışmasıydı. Kendrick, 1 Kasım 1755'te meydana gelen, yaklaşık 10 dakika sürdüğü, 15 bin (30 bin, 100 bin diyenler de var) insanın hayatını kaybettiği söylenen depremle ilgili ilginç bir kıyas yapıyordu çalışmasında: "Roma İmparatorluğunun yıkılışından sonra Batı medeniyetini sarsan en büyük felaket." Anlatıldığına göre depremden sonra korkunç yangınlar çıkmış, o da yetmezmiş gibi denizden gelen tsunami şehri silip süpürmüş, sahile sığınan insanları da alıp gitmişti. Toprak, ateş ve su birbiriyle anlaşmışçasına tüm elementler acımasız yıkıcılıklarını göstermek için âdeta bir yarış içine girmişlerdi.

Ortodoks teologlar bu korkunç depremi günahkârların Tanrı tarafından cezalandırılması olarak açıklıyorlardı. Onlara göre Portekizliler, Lizbonlular bu cezayı fazlasıyla hak etmişlerdi. Bunun yanı sıra azınlık bir grup da şunu soruyordu: Neden

Paris değil, Londra değil de Lizbon? Hadi biz suçluyusak, günahkârsak enkaz altında ölen bebeklerin, çocukların, masum insanların suçu, günahı neydi? Bizim bu cezayı onlardan daha çok hak edecek ne günahımız vardı ki başımıza bu geldi? Portekiz o dönem büyük yabancı nüfusuyla işlek bir limana sahip, Avrupa'nın zengin ticaret merkezlerinden biriydi. Rahiplere göre işbu zenginliğin dışı vurduğu açgözlülük ve bunun yanında şehirde yayılan fuhşun kaynağı şehvet bu yıkımı açıklamak için yeter sebeplerdi. Nitekim kentlinin sakinleri dünya malını, Tanrı'nın kelamına tercih etmişlerdi. Tanrı aslında deprem aracılığıyla kelamını yüksek sesle duyurmaktan başka bir şey yapmamıştı. Hatta bu felaket onlara göre bir nimetti; çünkü Tanrı sağ kalanlara tövbe şansı veriyor, büyük kıyamet öncesi yaşadığı küçük kıyametle onlara ders alma, ibret alma şansı taniyordu. Ayrıca depremin Azizler Günü'nde, yani herkesçe kutsal sayılan bir günde vuku bulması da bir tesadüf değildi. Bu açıkça şehir sakinlerinin inanç bozukluğuna işaret etmekteydi. Buna karşın kentteki pek çok kilise yıkılırken cadde dolusu genelevlerin sapsağlam durması nasıl açıklanabilirdi? Buna da bir cevabı vardı saygın din adamlarının: "Tanrı böyle yerlere gelen bedbaht insanları, kendi evini kirletenlerden daha kolay affeder."

Evet, Lizbon'da yaşanan doğal bir olay mıydı; yoksa Tanrı'dan gelen doğaüstü bir helak ve ceza mıydı? Ya da doğal bir olay olarak okunabilecek bir şey din, ahlak ve siyaset marifetiyle bir afet ve felakete mi dönüştürülüyordu? Lizbon halkının çok azı depremi bir doğa olayı olarak açıkladı. Çoğunluk, özellikle de din adamları olayın günahkâr şehir ahalisi için Tanrı'nın âdil bir cezası olduğuna inanıyordu. Bazı arada

kalmış kimseler ise Lizbon halkının günah-kârlığını kabul ediyorlarsa da kendilerinin diğer şehir halklarından daha kötü olduklarını kabul etmiyorlar ve “Neden biz?” diye soruyorlardı; ancak sorunun cevabını bir türlü bulamıyorlardı.

Tüm bunlara ilişkin o dönem şöhret bulan en büyük tartışma kuşkusuz iki aydınlanma düşünürüne aitti. Voltaire (ö. 1778) ve J. J. Rousseau (ö. 1778) arasında yaşanan büyük gerilim. O sırada Fransa’da bulunan, yaşını başını almış (61) Voltaire depremle ilgili teolojik tartışmaların fitilini ateşleyen uzunca bir şiir yazmıştı. Başlığı şöyleydi: “Poème sur le Désastre de Lisbonne” (Lizbon Felaketi Üzerine Şiir-1756).

Voltaire şiirde insanların işledikleri suçlara mukabil Tanrı’nın öcünü aldığını söyleyenlere, ölen masum çocukların hangi suçu işlediklerini sorar. Lizbon’un günaha batmış bir şehir olduğunu iddia edenlerden sefahat içinde yaşayan Paris ve Londra’dan ne kadar günahkâr olduğunu açıklamalarını ister. Enkaz altında Tanrı’dan yardım dileyenlere kibir yaftasının nasıl vurulduğunu aklının almadığını ifade eder. Tanrı özgür, adil ve merhametle dolu ise nasıl böyle bir öfkeyle yan yana getirilebileceğini anlamak ister. Hangi babanın çocuklarına acı yağdırdığını, onlara kötülük armağan ettiğini sorgular. Yeryüzünde var olan kötülüğü inkar edene düzinelerce kötülük örneği sayabileceğinden bahseder. Tanrı’nın bizi sınadığını, geçici acılarla kalıcı acılardan kurtardığını söylemenin teselli eder yanını aradığını ancak bulamadığını itiraf eder.

Adorno, XX. yüzyılda insan eliyle işlenebilecek en büyük kötülük merkezlerinden birine işaretler “Auschwitz’den sonra şiir

yazmak barbarlıktır” diyordu. Ne ilginçtir ki Voltaire, Lizbon’dan sonra şiir yazmıştı. Voltaire şiir yazarak bir barbarlık örneği mi sergiliyordu acaba? Aksine şiir yazarak kendince bir barbarlığın önüne mi geçmek istiyordu? Adorno’nun sözünü Voltaire’e uyarlayarak söyleyecek olursam onun söylemek istediği aslında şuydu: “Lizbon’dan sonra dinî nutuk atmak aymazlıktır.”

Daha sonra Voltaire şiirin bir kopmasını Cenevreli filozof J. J. Rousseau’ya gönderir. Okudukları karşısında Rousseau çok öfkelenir. Oturup Voltaire’e öfkelerini ve eleştirilerini dile getiren sert bir mektup (Tanrısal İnanç Mektubu) yazar. Rousseau, Voltaire’in Tanrı’yla çekişmesini, metafizik başkaldırısını doğru bulmadığını, adaletsizliğin kökenini yanlış yerde aradığını ifade eder. Ona göre Voltaire’in sert reaksiyonu yoksul ve kimsesizlerin elindeki tek ve son umutları olan Tanrı’yı ellerinden almaktan başka bir şeye yaramayacaktır. Bir de argümanlarıyla adaletsizliğin gerçek faillerini gizlemeye, dikkati “zenginler ve güçlüler”den uzaklaştırmaya yarayacaktır. Rousseau depremi doğal bir olay olarak görür, faturayı da insana, insanın kültür ve medeniyet kisvesi altında yaptıklarına keser. Rousseau’ya göre deprem doğarken onu felakete dönüştüren insanın kendisidir. Asıl suçlular yüksek katlı binaları inşa edenler, onlara ses çıkarmayanlar ve oralarda oturmayı kabul ederek teşvik edenlerdir. Diğer yandan Rousseau din adamlarının olayı dinle bağdaştırma çabalarını da anlamsız bulur, batıl inanç olarak niteler. Rousseau çözüm adına ruhsal ve toplumsal ihtiyaçları karşılayan yeni bir sivil dinden yanadır. Rousseau’ya göre böyle bir dinin de Voltaire’in, fakir, dışlanmış ve sefalet içindeki halkı kozmik umutsuzluğa mahkum eden,

Tanrı'yı suçlayan, iç karartıcı anti-teolojiyle ortaya çıkması mümkün değildir. Halk adamı olarak bilinen Rousseau'nun söyleminde öne çıkan tema “kozmetik adaletsizlik” değil, insancılığa ve sorumluluğa vurgu yapan “sosyal talihsizlik”tir.

Voltaire o dönem Rousseau'ya ciddi bir karşılık vermez. Ancak şiirinde savunduğu söylemi 1759'da *Candide ou l'Optimisme* (*Candide ya da İyimserlik*) adlı hiciv dolu hikâyesiyle daha ileri ve yetkin seviyeye taşır. Voltaire, *Candide*'deki kurguda depremle dörtte üçü yıkılan Lizbon'a da yer verir. XVIII. yüzyılın defaatle yasaklanan, el altından satılan ama en çok okunan bu yapıtı aslında doğrudan Alman filozof Leibniz'i (ö. 1716) hedef almakta, Voltaire'in hiç de haz etmediği “kozmetik iyimserlik”e savaş açmaktadır. Doğu'da Gazzâlî (ö. 1111), Batı'da Leibniz tarafından dile getirilen “mümkün dünyaların en iyisi, en güzeli” veya “Olanda hayır vardır, olmuş olan iyi olandır” şeklinde özetlenebilecek kozmik iyimser bakıştan nefret eden Voltaire aslında bu eseriyle Leibniz'le yıllarca ertelediği hesaplaşmayı gerçekleştirmektedir. Bu anlamda eser edebî bir hikâye olmanın ötesinde içi teoloji ve ahlak eleştiriyiyle dolu felsefi bir deneme nitelediğindedir.

Lizbon'dan sonra Batılı, görece muhafazakârlar bile gündelik işlerine artık Tanrı'yı buluşturmak istemiyordu. Hayatı yavaş yavaş kendi kontrolü altında tutmak isteyen bir Batılı vardı karşımızda. Lizbon depremiyle Batı bilincinde gerçek anlamda büyük bir fay kırılması gerçekleşmişti. Artık “doğal kötülük” denen şeyle “ahlaki kötülük” arasında görünür hiçbir alaka kalmamıştı. Bu iki alan olabildiğince ayrıştırılmış, iki farklı kategori arasında anlam aramak da kurmak

da anlamsızlaşmıştı. Doğa ve ahlak arasında bir uzlaştırma çabası saçmaydı. Uzlaşarak yerine doğa ve ahlak arasında kesin ve keskin ayrılık vurgulanmalıydı. Doğal ve ahlaki kategoriler birbirlerini desteklemedikleri gibi birbirlerini de yansıtmıyorlardı. Dolayısıyla doğayı ve doğa olaylarını iyi ve kötü niteliğiyle yüklemek manasızdı.

Lizbon'dan önce kötülük “doğal, metafizik ve ahlaki” şeklinde sınıflandırılırken, Lizbon'dan sonra kötülük sadece “ahlaki kötülük”le sınırlandırdı. Zira kötülük insan iradesinin çıktısıdır, kötü eylemler, kötü niyetlerin sonuçlarıdır. Son tahlilde artık teoloji ve ahlakla doğa arasında keskin bir sınır çekmenin, dünyayı gereksiz, anlamsız pek çok kötülükten kurtarmanın vakti gelmiştir. İnsan bazen savunu, bazen saldırı malzemesi olarak elinde tuttuğu “doğal ve metafizik kötülük” kavramını elinden bırakmalı ve elinde sadece kötülüğü açıklayabileceği “ahlaki kategori”yi tutmalıdır. Doğal felaketler bir “tefsir ve tevil meselesi” değil, bir “tahmin ve kontrol meselesi” olarak ele alınmalıdır. Doğa bir işaret değildir; bu sebeple deprem dâhil hiçbir ahlaki özellik barındırmayan doğanın işlerini anlamak ve anlamlandırmak çabasından vazgeçilmelidir.

Lizbon'un etkilediği entelektüel halkaya sonradan eklenen isimlerden biri de Goethe'dir (ö. 1832). Deprem yılında 6 yaşında küçük bir çocuk olan Goethe otobiyografik notlarında olayla ilgili izlenimini aktarır. Küçüklüğüne rağmen felaketin etkisini hem çevresindeki din adamlarının hem de Frankfurt halkının tepkilerinden anımsadığını aktaran Goethe'nin izlenimini şu şekilde özetlemek mümkündür: Nasıl olur da âdil ve merhametli bir Tanrı zalimlerle birlikte âdilleri, suçlularla birlikte masumları da helak edebilirdi?

Sonuç itibariyle Lizbon'dan sonra Batı bilinci doğal yaşamda Tanrı'yı devre dışı bıraktı. Gerçek şu ki doğayla Tanrı arasındaki bu laik kopuş, seküler ayrılış Batılının yükünü daha da ağırlaştırmış, işini daha da zorlaştırmıştır. Tüm sorumluluk artık umarsız doğayla birlikte bütünüyle insanın omuzlarına binmiştir. Doğal, toplumsal, siyasal vb. bir şeyle ilgili özellikle de doğa olayları hakkında konuşurken “Tanrı'nın işi, takdir-i ilahî” demek hiçbir şeyi açıklamamakta, hiçbir makul soruya cevap sunmamaktadır. Aydın Batılı açısından olayları Tanrı'ya, kadere bağlayarak açıklamak, sorumluluktan kaçmanın en kestirme yoludur. İşi şansa, tesadüfe bağlamak bile bu tutumdan daha ahlakidir. Bu süreçte insan artık kaderle, komplo teorileriyle, şansla, zorunlulukla günah keçisi yaratarak suçu üzerinden atarak yola devam edemeyeceğini anlamıştır. Zira suç birileri tarafından üstlenildiği takdirde suçtur. Meşru olan akli ve ahlaki davranış insanın öncelikle sorumluluğu ve varsa suçu üzerine almasını gerektirir, üzerinden atmasını değil.

2023 Maraş Depremi

Necmeddin Ömer en-Nesefî (ö. 537/1142) asırlar evvel kaleme aldığı akait risalesinin ilk cümlesinde “*Eşyanın hakikati sâbittir*” der ve sonra varlığı ve varlığın bilinebilirliğini inkâr eden sofistlerin aksine insanın bu hakikatleri bilebileceğinden bahseder. Dikkat edilmelidir ki eşyanın hakikatleri olduğu ve bunların bilinmesinin de mümkün olduğu bize bir akait risalesi içinde ilk umde olarak sunulmaktadır.

Bir akait metnindeki bu ilginç başlangıçtan benim çıkardığım ders şudur: Sen

bir mümin olarak her şeyden önce şeylerin hakikati olduğuna ve bu hakikatleri de bilmenin mümkün olduğuna inanacaksın. İnanmakla yetinmeyecek, gereğini de yapacaksın. Eşyada var olan hakikatleri aramaya çalışacak, ardından bulduklarını önce bir bilgi formuna, sonra da bilgiye uygun bir yaşam formuna dönüştüreceksin. Zira eylemle ete kemiğe bürünmeyen söylem, inanç dahi olsa retorığın boşluğuna gömülmeye mahkumdur. Buna göre evvela şeylerin bir hakikati olduğuna inanman gerekiyor. Aksi takdirde hakikati olduğuna inanmadığın bir şeyin varlığı da bilgisi de senin için anlamsız hale gelir ve seni bir hakikat arayışı içine sokmaz. Bu durumda bir mümin olarak senin için varlık ve bilgi arasında kurulması gereken zorunlu bağ tümüyle ortadan kalkar ve yok hükmüne râci olur.

Ancak bu noktada Nesefî'ye yaptığım bir ekleme söz konusu. Nesefî'nin cümlesi aslında eşyanın *metafizik* (felsefi) boyutuna atf yapan bir cümledir. Fakat eşyanın metafizik boyutu yanında bir de *fizik* (bilimsel) boyutu bulunmaktadır. Bu boyuta ben “eşyanın hakikati” değil, “eşyanın doğası” (tabiat) diyorum. Öyle ki eşyanın hakikatine giden yol, eşyanın doğasından geçmektedir. Eşyanın doğasını bilmenin, eşyanın hakikatini bilmekten önce geldiği ve doğanın hakikate öncelenmesi gerektiği de izahtan varestedir. Bu minvalde mümin sadece eşyanın hakikatini değil, eşyanın doğasını da bilmekle mükelleftir. Yani fizik boyutunu, bilimsel yanını. Nitekim eşyanın tabiat bağlamını kelamcılar eserlerinde belli oranda cevher-araz başlığı altında incelemeye çalışmışlardır.

Eskiden eşyanın hakikati de tabiatı da klasik felsefe müfredatı içinde talim

edilmekteydi. Felsefe, teorik ve pratik felsefe olmak üzere ikiye ayrılır ve teorik kısmı içinde hem fizik hem de metafizik tahsil edilirdi. Bu bakımdan eşyanın hakikati ve tabiatıyla ilgilenen bir kelimacının kelamın yanında felsefeyi de bilmesi zorunludur. Mutezile kelimacılarından Câhız (ö. 869) örneğin *Kütübü'l-Hayavân*'da otorite bir mütekellimi, gerçek bir âlimi hem kelama hem de felsefeye hâkim olan, kelamı ve felsefeyi cem eden kişi olarak tanımlar. Eşarî kelimacılarından Cüveynî (ö. 1085) de benzer bağlamda eş-Şâmil'deki konu tertübünden hareketle fizik (*hâdis/cehver-araz*) bilgisi olmaksızın metafizik (*muhdis/kadîm*) bilgiye ulaşmanın mümkün olamayacağını ifade eder.

Şimdi bu zeminden hareketle şartlı kıyas formu içinde bir soru soralım: Her şeyin (eşya) bir hakikati varsa bir şey olarak doğanın da bir hakikati vardır. O hâlde “doğanın hakikati” nedir? Soruyu daha yalın hâle getirelim: “Doğa nedir?”

İslam dünyası kendisine doğa nedir sorusunu sormayalı yüzyıllar oldu. Sanıyorum en son bu soru -tüm çıplaklığıyla olmasa da- XIV. yüzyılın sonlarında Teftazânî ve Seyyid Şerif gibi âlimlerle birlikte soruldu ve cılız sorma teşebbüsleri dışında XX. yüzyıla kadar da unutuldu. Sonuç olarak İslam dünyası doğaya yabancılaştı. Yabancılaşmakla kalmadı; doğayı yadsıyacak hâle geldi. Doğa denilen şeyi kendince anladı, anlamaya çalıştı belki ama açıklamadı.

Asırlar boyunca doğayı görmedik. Değil görmek, doğa diye bir şeyin varlığını görmek bile istemedik. Hatta çoğu zaman doğayı da doğa bilgisini de

küçümsedik. Üstelik bunu da Allah adına, din namına icra ettik, ifşa ettik. Zira bizim doğaüstümüz vardı, doğaüstü bilgilerimiz vardı. Öyle ki inancımıza göre salt doğadan (tabiat), doğa bilgisinden ateizm çıkar, deizm hortlar, sekülerizm fırlardı. Bu yüzden tabiat yerine kâinat (mükevvenât) demeyi yeğledik. Müslümana düşen görevi de kâinat kitabının sayfaları arasında kitabı yazanı aramak olarak belirledik. Kâinat her zaman tabiattan daha güvenli sulardı bizim için; çünkü tabiat, doğa dendiği anda suların kabarma, dev dalgalar arasında boğulma ihtimali vardı bizim için. İhtimali ve dahi korkusu!

6 Şubat'ta meydana gelen Maraş depremiyle Nesefî'den öğrendiğim hakikat ve doğa dersi yüzüme olabildiğince sert bir biçimde çarptı. Entelektüel yaşamımda sürekli canlı tuttuğum ders, bu sefer zihin dünyamda kanlıydı. Resmî rakamlara göre 50 bine yakın canımızı kaybetmiştik. 11 il sarsılmış, 13 milyon insan etkilenmiş, binlerce ev enkaz hâline gelmişti. En nihayet durumun vahameti adına OHAL ilan edilmişti. Faciayı resmî makamlar “asrın felaketi”, bazıları son iki asrın en büyük felaketi olarak tanımlıyordu. Bir asır daha zorlasak Lizbon asrına bile geçmek üzereydik. Manzaralar savaş manzaralarını aratmayacak türdendi. Yer kabuğu ne denli acıkmıştı ki gecelerin 7,7'lik şiddetle yedikleri yetmezmiş gibi, iştahı kabarmışçasına gündüz 7,6'lık şiddetle yemeye devam ediyordu. Hâlbuki biz ona tabiat ana, toprak ana demiş, onu ana bilmiştik. Analar böyle yapar mıydı hiç? Kucağına oturmuş, bağrına yaslanmıştı. Ne acı ki ana

dediğimiz doğa şimdi bize isteseydik seve seve öğretebileceği şeyleri, öğrenmek istemediğimizde sanki döve döve öğretiyor gibiydi.

Neden sonra bir teklifim var Müslüman okura. Teklif şu: “doğayı okumak”, “doğayı doğa olarak okumak”. Kâinatı, kâinat kitabını değil. Doğrudan doğruya doğadan, doğayı okumaktan söz ediyorum. Allah’ın kudret kalemiyle yazdığı kitabı okuyanlar, bir de doğayı okuma cesareti gösterebilirler. Allah’ın kudretiyle yarattığı kâinatı tefekkür ettiklerini iddia edenler, şimdi de doğayı doğa olarak tefekkür becerilerini sergilesinler. Gerçekten şu anda söz konusu okuma ve düşünme formu içinde doğayı okuyup düşünen var mıdır, sayıları kaçtır, ne kadar ve nasıl okumuşlardır merak ediyorum.

Kur’ân’dan mealen aktaracağım şu ayetlere bakalım lütfen, ne istiyor bizden anlamaya çalışalım: “Onlar hâlâ bakmazlar mı o deveye; *nasıl yaratılmış?* Ve o göğşe; *nasıl yükseltilmiş?* Ve o dağlara, *nasıl dikilmiş?* Ve o yere; *nasıl döşenmiş?*” (Gâşiye 88/17-20)

Ayetlerde öne çıkan iki hususa dikkat çekmek istiyorum: 1. Soru kipi: nasıl (*keyfe*) 2. Yüklemdeki çatı: edilgen (*hulikat, rufi’at, süthat*). Açıkça görüldüğü üzere (fiillerin etken olmaması sebebiyle) soru “kim” (*men*) diye sorulmuyor. Yaratana, yükseltene, dikene, döşeyene değil, yaratılana, yükseltilene, dikilene, döşenene dikkat çekiliyor. Yine cümleler fâili, özneyi açığa vuran etken çatıyla da kurulmuyor, meçhul kalıpla, edilgen çatıyla formüle ediliyor. Muhataplardan “yapan” a de-

ğil, “yapılan” a dikkat kesilmeleri isteniyor. Şeyleri “kimin yarattığı” na değil, söz konusu şeylerin “nasıl yaratıldığı” na odaklanılması talep ediliyor. Diğer pek çok ayette işi kimin yaptığına fazlasıyla bakıyorsunuz zaten, bir de işin nasıl yapıldığına bakın deniyor.

Doğayı okumanın, doğayı doğa olarak düşünmenin ipuçlarından birini vererek sonlandıralım yazıyı. Aristoteles evren ve tikel şeylerin varlığa gelebilmesi için dört nedenin gerekli olduğunu söyler: 1. Maddî neden (*causa materialis*) 2. Sûrî neden (*causa formalis*) 3. Fâil neden (*causa efficiens*) 4. Gâî neden (*causa finalis*). Hemen ekleyelim ve Aristoteles’e göre bir şeyi bilmek demek, bu nedenleri bilmek demektir. Dinî bilincin doğayı, fâil ve gâî nedenler üzerinden okuma alışkanlığı görece güçlüyken maddî ve sûrî nedenler üzerinden okuma becerisi son derece zayıftır. Neden? Sebebi açık: Kâinatla ilişkisi güçlüyken tabiatla ilişkisi zayıftır.

Deprem, kader midir? *Fiziki coğrafya* için öyle olması dışında bildiğim bir şey yok. Ama bu süreçte bildiğim net bir şey varsa o da bu *siyasi, sosyal, ekonomik ve ruhî* coğrafya için deprem büyük bir kederdir. Hem ne keder!

KAYNAKÇA

- T. D. Kendrick, *The Lisbon Earthquake*, J. B. Lippincott Company (1955).
- Susan Neiman, *Modern Düşüncede Kötülük*, çev. Aşhan Sargınevi, Ayrıntı Yayınları (2006).
- Judith N. Shkar, *Adaletsizliğin Veçheleri*, çev. Nebi Mehdiyev, Vakıfbank Kültür Yayınları (2022).
- Voltaire, *Candide ya da İyimserlik*, çev. Hüsen Portakal, Cem Yayınevi (2018).
- Voltaire, “Lizbon Felaketi Üzerine Şiir”, çev. Metin Topuz-Ahmet Selim Tümkaya, *Beütüllihkme Dergisi* (2019).
- Kant, “Lizbon Depreminin Nedenleri ve Etkileri Üzerine Gözlemler”, çev. Metin Topuz-Ahmet Selim Tümkaya, *Beütüllihkme Dergisi* (2022).
- J. J. Rousseau, “Rousseau’nun Voltaire’e Tanrısal İnayet Üzerine Mektubu”, *Beütüllihkme Dergisi*, çev. Metin Topuz-Ahmet Selim Tümkaya (2021).
- Ebu Hafs Necmüddin Ömer en-Nesefi, *Akâidü’l-Nesefi*.
- Câhız, *Kütübü’l-Hayavân* (1938).
- Cüveynî, *es-Şamîl fi Usûlü’l-Dîn* (1999).

| NECDET SUBAŞI

İçimizdeki Fay Kırıkları

Hadi Mousavi

Öyle ya da böyle yıkıcı bir depremin er ya da geç bizi bulacağını artık söylemeyen kalmamıştı. Yerdeki sıra dışı kıpırdamalardan epeydir haberdardık. Sadece bilim insanları değil artık astrologlar da bu kehanete ortak olma konusunda neredeyse ağız birliği etmiş gibiydiler. Son birkaç yıl içinde pek çok deprem yaşamış olmamıza rağmen açıkça bir farkındalığa sahip olduğumuz söylene- mezdi. Öyle ki yakından hissettiğimiz pek çok sarsıntıyı neredeyse kanıksayacak şekilde unutarak garip bir havaya girmiştik.

Tedirginlikten teyakkuza evirilen bir bilinç akışı sağ gösterip sol vurmaya pek itibar etmiyordu. Elazığ'da geçtiğimiz yıllarda en çok da Malatya çevresinde etki uyandıran bir seri sarsıntı olmuştu ama biz yine de İstanbul'a odaklanmıştık. Orada bir şeyler olacaktı hem de pek fena şeyler olacaktı, kesindi, kesin gibi bir şeydi.

Geçmişte daha yaraları bile yeterince sarılamamış depremlerin acıları sahiplerini yakmaya devam ederken biz yeni depremlerin hem olacağından haberdar hem de onu sanki bir karnaval havasıyla karşılayacakmışız gibi garip bir beklentiyle o vakti ve o saati heyecanla takip ediyorduk.

Son birkaç yıl içinde önceki zamanlardan açık ara önde bir şekilde neredeyse haftada bir olmak üzere sıklıkla İstanbul'a gidip gelmişim. Hemen her gidişimde aile içinde bitmeyen ve canlı tutulan tek kaygı benim bu yolculuklarımdan birinde mutlaka depreme yakalanacağım korkusuydu. Allah'tan ümit kesilmeyeceğinden emindim, Allah'ın izni dışında yaprak kımıldamayacağına olan inancım da iman mesabesindeydi.

Bu dikkat ve tedirginlik içinde açıklığı resmen deprem kovalarken arada istisnai sayılabilecek kimi bilim insanları da ısrarla ülkenin doğusuna dikkat çekiyor ve bu bölgede olası bir sarsıntının mahiyet ve maliyeti hakkında şaşkıncu iddialarda bulunuyordu. Söylenenlere inanmamızı mümkün kılacak alametler de işaretler de çoktan belirmişti ama işte memleketin bu tarafına çoktan kapalıydık. Sanki dehşet ancak İstanbul'da olurdu, bu taraflarda olsa da Allah kerimdi. Garip, teolojiyi de bilimi de gündelik rutinleri alt üst eden yeni bir yaşama üslubuna dâhil edecek bir şekilde 6 Şubat gecesine bilfiil erişmiştik.

Eğer Erzurum'da 80'lerin başlarında "uzaktan" yaşadığım zelzeleyi saymazsam doğru dürüst hiçbir depreme doğrudan şahitlik etmediğimi söyleyebilirdim. Yine de çocukluğumun tek odalı köy evlerinde "deprem oluyor" bağırımları arasında kendimizi kapıya attığımız Şavşat günlerini unutmam mümkün değildi. Benim zihnimde depremi bütün ağırlığıyla, açıklık ve korkusuyla hatırlatan Gölcük'te yaşananlar olmuştur. Sonradan Van depremi de çok ağır maliyetler üretti ama nihayetinde ortaya çıkan durumun fiziksel dünyadan beşerî dünyaya taşınan etkisini kavramak için bu eşik ciddi bir milat sayılırdı. Yer yerinden oynamış, bununla da kalmamış üzerinde yaşayan insanları da sadece mal ve can kaybıyla değil maruz kalacakları başka diğer tuhafliklarla da hesap dışı bir şekilde karşı karşıya getirmişti. Binlerce insanı, evlerini ve hayallerini toprağın altına çeken deprem dışarıda da binlerce insanı yeni sorularıyla, siyaset ve kurumlarıyla birlikte sıkıştırılmaya, onların eski ve kötücül örnekleriyle baş etmeye zorluyordu.

6 Şubat 2023 gecesini gecenin ortasında yataktan kaldırılmamın nedeni henüz etki ve sınırları yeterince takdir edilemeyen bir depremin Kahramanmaraş ve çevresinde yaşattığı tahribatla ilgiliydi. Geç saatlere kadar uyumayan aile efradı tesadüfen açtıkları ekranda Maraş'tan gelen haberlerle sarsılmış ve hemencecik de beni uyandırmışlardı. Haberler kötüydü. Şimdiye kadar tanıklık ettiğimiz depremlerin çoklukla belli bir bölgeyle sınırlı tahribatı bu sefer dar bir alanla sınırlanmamış, yer küredeki sarsıntı zemini genişlemiş ve Adıyaman'dan Hatay'a Malatya'dan Gaziantep'e kadar uzanan ve yayılan geniş bir coğrafyada ağır ve sıkı bir yıkım devreye girmişti. Gün aydınlığında açığa çıkan görüntüler artık tüm dünyadan görünebilir düzeyde net ve ağırdı. Hayatını kaybedenlerin sayısının birkaç hafta içinde 50.000'leri bulacağı daha en baştan kestirilebilir açıklıkta seyrediyordu ve bu yoğunluk beraberinde bir o kadar da yaralı, buruk ve belirsizliğin kol gezdiği bir tanıklığı gerçekliğin ortasına yerleştirmişti.

Depreme maruz kalan şehirlerin hepsi de hem güzel hem de nadide şehirlerdi. Çoğuna birden fazla gitmişliğim, hatta bazılarına önümüzdeki yıllar içinde gerçekleştirilmek üzere planlamalarım bile vardı. İnsan, içinde Adıyaman'dan, Hatay'dan, Kahramanmaraş'tan ya da Malatya'dan, Gaziantep'ten, Adana'dan bir arkadaşı olmaksızın Türkiyeli sayılabilir miydi? Bugün canhıraş çığlıkların arş u alaya yükseldiği yaşlı topraklarda bütün bu insanların arasında hemen her birimizin tanıdığı insanlar mutlaka vardı. Hikâye o kadar geniş bir alana sirayet etmişti ki bunun aramızdan herhangi birine dokunmaması asla mümkün değildi. Tüm Türkiye depreme uyanmıştı; gelmiş bizi bulmuş ve birkaç dakikada yerle bir olmuştu.

Depremi ilk gününde mevcut bilançonun sınırlarına vâkıf olmak asla düşünülemezdi. Dezenformasyona tevessül edenlerin ahlaki zeminlerine adil ve hak bilir bir karşılık bulmak çok zor olmalıydı. Geceyi zor bela dışarıda geçirenler, hemen yanı başlarında enkaz altında inleyen insanlarla birlikte yağın kar ve dehşet soğuk eşliğinde sabaha erişmenin mümkünatına odaklanmışlardı.

Tanıdığımız ve bildiğimiz dostlarımıza telefonla ulaşmayı denediğimizde aldığımız cevaplar kesinkes ürkütücüydü. Bazılarına ulaşamıyor, bazıların acılı yardım talepleri karşısında çaresiz bir şekilde yaşamlanlara uzaklardan şahitlik etmenin bin bir kahırla hemhâl oluyorduk. Güç bela ulaşabildiğimiz dostlarımızda takat-derman kalmamış, çoğu arkadaşımız da “depremden kurtulduk ama sanırım bu zemheri bizi öldürecek” şeklindeki hayıflanmalarıyla umutsuzluğa demir atmışlardı. Gecenin her saniyesi basbayağı çok ağır ilerliyordu, bu nedenle de zordu ve çekilmezdi.

Ülkenin bir tarafını içine alan zelzelenin gün ağarırken herkese malum olan görüntüleri tek kelimeyle dehşetengizdi. Şehirler âdeta yok olmuştu; zor bela ayakta durmaya çalışan binaları da onlara melül mahzun bakan insanları da ikinci ve üçüncü depremler ve ardı arkası kesilmeyen artçılar bizatihi çökertmek için hamle üstüne hamle yapıyordu. Olan biten neydi? Anlaşılan o ki deprem bölgeyi esir almıştı.

Ülkemizle, insanımızla ne kadar gurur duysak azdır. Deprem haberini duyar duymaz karınca karınca tüm imkânlarını seferber ederek yollara düşen binlerce insan bir an önce bölgeye erişmek için kendini âdeta parlıyor, bir can bir candır mantığı vicdanı olan herkesi yola düşürüyordu.

Devlet bir yandan sivil toplum kuruluşları bir yandan yola revan olmuş ve azaptan beter trafik keşmekeşini aşarak menzillerine ulaşmayı başarmışlardı. Deprem bölgeleri kendi aralarında yarıştırlabilir miydi? Asla! Acılar arasında bir derecelendirme yapılabilir miydi? Kesinlikle hayır.

Maraş’a daha birkaç ay önce gitmiştik, Antep’ten döneli şunun şurasında kaç gün olmuştu? Ya Malatya? Son zamanlarda ne kadar da çok sık gider olmuştuk. Hatay’a gitme planları yapmadığımız bir gün var mıydı? Evde çocuklarla daha bir ay önce oturmuş tam da bu şehirleri içine alacak geniş kapsamlı bir gezi için planlama yapmıştık. Tek farkla ki güzergâhın içine bir de Mardin’i eklemiştik. Çocuklar bölgeye hiç gitmemişlerdi. Ülkemin nadi-de coğrafyasına vakit geçirmeden ulaşmak gerekirdi. Nasip, kısmet, kader; bizden önce giden deprem oldu.

İnsanı yüreklendiren ve umutlarını yeşerten dayanışma ağlarının bölgeye ulaştırılması sayesinde hayatı bir şekilde normalleştirme konusundaki çabalar da sonuç vermeye başladı. Hiçbir şey kolay değildi. Ortada binlerce ölü, bir o kadar yaralı, saymakla bitmez depremlerde, olağanüstü rakamlarla ancak ifade edilebilecek maddi kayıplar vardı. Ve yeni bir kadere, en çok da garip bir belirsizliğe, henüz net olarak görülmeyen muğlak bir geleceğe akan binlerce çocuktan söz etmek gerekirdi.

Deprem bir mahşer provasıydı sanki. On bir vilayetin her birini tek tek merkezlerinden yakalayan zelzele sadece buradakilerle kalmamış; dokunuşuyla herkesi ayağa kaldırmıştı. İnsanlıktan ümidini kesmiş olanların tereddüt dolu korkularını boşa çıkaran

yine bu koşuşturan kalabalıklar olmuştu. Gençler, orta yaşlılar, ihtiyarlar, kadınlar ve erkekler ya bölgeye yetişmek için kendi aralarında halkalar oluşturup koşturuyorlar ya da duadan geri kalmamak için âdeta saf tutuyor, dua zincirleri oluşturuyorlardı. Bütün bunlar asla boşa çıkmazdı. Depremin yarattığı enkazın gerçekte neyi kapattığı tetiklenen onca duygudan onca hikâyeden sonra ancak fark edilecekti. Gidenler evet fazlasıyla üzdüler ama en azından geridekilerin yaşayacağı eza ve cefayı görmekten muaf tutulmuşlardı. Kalanlar, şهادetlerine tanıklık ettikleri gidenlerinin ardından şimdi sanki bir gecede olgunlaşmış, bir gecede başka bir hâle girmiş birer tevekkül abidesi olarak hayatı yeniden kurma çabasındaydılar. Eğer tuzu kuru insanlara hayatın anlamını öğretecek birileri varsa onlar da bu kurtulanlar arasından çıkacaktı.

Depremin üzerinden geçen zaman daha bir ayı doldurmadan arka arkaya sıralanan ve her biri devasa birer sorun olarak hepimizin gözlerini korkutan problemlerin çözülmesi noktasında hızlıca rahatlatıcı adımlara ihtiyaç duyulduğu aşikâr. Bir yandan devlet bir yandan da büyük toplum artık kontrol edilmez ve müdahale için gerekli adımlar atılmazsa her şeyin pekâlâ sarpa saracağı bir vasatta duruma el koymuş ve herkese iyi gelebilecek müstakil bir gelişme çizgisi tutturmayı zor da olsa başarmıştı.

Yeni şehirler kurulacaktı ve ama bu nasıl olacaktı? Yıkılan evlerin hepsi doğrudan fay hatlarının üstünde değildi. Hem de aynı çizgide konumlanmış evlerin bir kısmında neredeyse hiçbir hasar yoktu. Belli ki işi olması gerektiği gibi yapanların yüzünü kara çıkaracak bir şey söz konusu değildi. Şehirlerin neredeyse tamamı yıkılmış yer-

le bir olmuştu. Bu resmin nasıl okunacağı esaslı bir problem cümlesi gibi duruyordu ve gerçekte ortaya çıkan bu fotoğraf hepimize bulaşan çürümüşlüğü, her düzeyde artmış başıboşluğu, sınır tanımayan ihmalkârlığı ve kimseye borçlu olmayan sorumsuzluğu ele veren tehlikeli bir ihbar cümlesi olarak ortalıkta geziniyordu. Belli ki artık evlerimizi daha sahih bir çerçeve içinde düşünmek, tabiatla aramıza girebilecek sahte önerilere bundan böyle asla ve asla izin vermemek zorundaydık. Gelişmeler bize tam da bu noktada yüceltiğimiz bilimin de dilden düşürmediğimiz zikrin de ciddi ciddi yeni bir okumaya tabi kılınması gerektiğini haykırıyordu. Her yaştan insanın içine düştüğü ve cevap beklediği soruların hayatın akışını sektirmemesi için nasıl bir doğayla nasıl bir bilimle ve nasıl bir imanla yoğrulacaktık? Yaşanılanlar sonuçta bütün bildiklerimizi yeniden gözden geçirip masaya yatırma konusunda ciddi bir mesaiyi zorunlu kılıyordu.

Deprem yeni ve ağır yükümlülükleriyle bizi sıkıştırmaya devam ediyor. Zelzelenin maliyeti sadece maddi yıkım ve kırım ile ilişkilendirilmekle yetinilmemesi gereken daha büyük fay kırıklarına işaret ediyor. Yeryüzü depreminin geniş toplumsal akışkanlığa sıçramasıyla birlikte işin en çok da inanç ve duygu boyutuyla baş edecek cevapların peşinde olmalıyız.

Ama olsun. Konuşuyoruz, tartışıyoruz ve bütün bu sorunların üstesinden gelebileceğimize dair inancımız her zamankinden daha güçlü, hatta daha iddialı. İçimizdeki fay hatlarını bizi birbirimize düşürecek sinyallerden uzak tutmak için kafa yormaya ihtiyacımız vardı. Gecikmiştik. Bunu ancak öğrendik.

(7 Mart 2023)

| DURSUN ALİ TÖKEL*

Klasik Edebiyatımızın Deprem Şahitliği

Bugünlerde sık sık duyduğumuz bir söz, bizim gibi duymasalar da atalarımızın yaşadıkları bir hakikati dillendiriyor: “Anadolu coğrafyası aktif olan pek çok diri faylar üzerindedir.” Yani bu demektir ki, sanki bir beşikte yaşıyoruz, en ufak bir dokunmada sallanacağız; faal, dinamik, capcanlı bir deprem kuşağı sakinleriyiz, her an her yerde bir deprem olabilir. Nitekim olmuştur da oluyor da...

Bu yazımızda Anadolu coğrafyamızda olan depremlerin Divan şairleri tarafından şahitliğine kısmen değinmeye çalışacağız. Bütün bir milleti derinden sarsan ve yaralayan bu depremler sadece binalarda değil ruhlarda ve gönüllerde de derin yaralar açmıştır. Şairlerimiz şahit oldukları bu depremler üzerine metinler kaleme almışlar, depremlerin sebepleri ve sonuçları üzerinde durmuşlar, bu depremlerin insanlarda açtığı derin yaralara şahit olmuş ve bunları da bizlere, gelecek nesillere bir uyarı olarak bırakmışlardır.

Divan şiirini hayattan kopuk diye bir kenara atanlar, atılmasına sebep olanlar elbette bu mühim metinlerden haberdar değillerdi (veya değillermiş gibi davranıyorlardı). Son zamanlarda Divan şiiri üzerine yapılan çalışmalar, özelde depremi, genelde ise sosyal afetleri konu alan metinler üzerinde incelemeler yayınlamaktadır. Biz de bu yazımızda o çalışmalarını merkeze alarak depremin tarih boyunca metinlere yansıyan boyutunu göstermeye çalışacağız.

İlk Büyük Deprem

Daha önce de Anadolu’da pek çok deprem görülmüşse de İstanbul ahalişi Fetih’ten sonra ilk ve en büyük depreme II. Bâyezit devrinde, 1509 yılında yakalanır. Hem tarih kitapları ve hem de şairler bu depremi ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.

Şair Nihâlî, “kıyamet-i suğrâ-küçük kıyamet” adı verilen, İstanbul’da günlerce hissedilen, çok büyük bir yıkım ve tahribata yol açmış olan bu depremi şu tarih kıtasımı anarak edebiyatın sahifelerine kaydetmiştir.

*Bismi’l-lahi’r-rahmani’r-rahîm
Zelzeletü’s-sâ’ati şey’un azîm¹*

*Belki Sirâfil be-sûres demîd
Nefha-i yek-pâre be-hükmi-i hakîm*

*Zelzele peydâ şud u hâtif zi gayb
Ve’errahâhu an azâbı elîm*

(Rahman Rahîm Allah’ın adıyla. “Kıyamet sarsıntısı çok büyük bir olaydır. Hakîm olan Allah’ın hükmüyle İsrâfil suruna bir kez üfledi, zelzele ortaya çıktı ve gizli olan da gaybdan belirdi.”²

Tabii ki şairler bu büyük depremi sadece deprem tarihini belirten kısa birkaç mısra ile anmakla bırakmadılar. Daha önce,

* Prof. Dr. Dursun Ali Tökel, İstanbul Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ Şair, Hac Suresi 1. Ayetten ıktibas yapmıştır. Ayet tam olarak şu şekildedir: “Yâ eyyühe’n-nâsü’t-tekû Rabbeküm. İnnâ zelzele’s-sâ’ati şey’un-azîm: Ey insanlar Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyamet sarsıntısı çok büyük bir şeydir.”

² Aşık Çelebi, Meşâirü’ş-Şuarâ, (Haz: Filiz Kılıç), <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>, s. 392, Erişim tarihi: 08.03.2023.

İstanbul'da 29 Kasım 1488 (24 Zilhicce 893) tarihinde akşamüstü, bu felaketten bir sene sonra, 16 Ocak 1489 (13 Safer 894) tarihinde sabahın ilk saatlerinde iki deprem yaşanmışsa da³, en büyük yıkıma 1509 depremi üzerine müstakil manzumeler yazanlar da oldu. Bu deprem üzerine kayıtlar daha ziyade tarihî kayıtlarda mevcuttur. Biz edebî metin olarak şimdilik bu tarih kit'alarını vermekle yetinelim.

Gelibolu Depremi:

16. yüzyılda meydana gelen başka bir depremi Gelibolulu Sun'î (öl. 1533-1534) kaleme alır. Kendi memleketi Gelibolu'da yaşanan depremi anlatan şair, depremi bir "İlahî ikaz" olarak görür. Ona göre bu depremin sebebi Geliboluluların işledikleri günahlar ve bilhassa "fesat ve fitne" içinde olmalarıdır:

Nice nasihat erbabı olan kişiler, Allah'ın fitne ve fesat ehline buğzedeceğini söylemişlerdir. Halk o kadar günah içindedir ki onların yüklendiği bu günahı dağlara taşlara yükleseler onlar bile kaldıramazdı. İnsanlar o kadar debdebeli saraylar yaptılar ki kendilerine, bunları hiç yıkılmaz zannettiler. İşte bir zelzele geldi ve bütün o görkemli saray yavrularını yerle bir etti.

Târih-i Zelzele-i 'Azîm Ki Der-Gelibolu Vâkı'a Şûde-Bûd

*Dimezler miydi nâsihler bu halka
Fesâd u fitneyi Sübhân götürmez
Günâhu şol kadar yüklendiler kim
Bu tâg u taş degül mizân götürmez
Yaparlar kasırlar mânend-i gerdân
Dimezler günbed-i gerdân götürmez
Gör dhîr zelzeleyle yıkdı anı
Bu ululukları sultân götürmez
Bu vakfın tekyedânlardan birisi
Dimiş târihini sultân götürmez⁴*

1658-1659 Depremi

1069 hicrî, 1658-1659 miladi yılında olan büyük bir depremi Mevlevî şairi Sâbir Parsâ, divanında dört manzume ile kaydetmiştir:

"Sâbir Pârsâ Divanı'nda yer alan 11 tarih manzumesinden dördü o dönemde vukua gelen büyük bir deprem hakkındadır. Arapça, Farsça ve Türkçe olarak üç dilde dört tarih manzumesi yazması, bu depremin şair üzerinde büyük etki bıraktığını göstermektedir. Üçü birer beyitlik olan bu manzumelerin dördüncüsü beş bendlik müseddes nazım şeklinde bir manzumedir."⁵

Sâbir Parsâ'nın kıtaları şu şekilde:

Târih-i Zelzele-i Azîm

Lemmâ raeytü bilâdenâ fe-ke-ennehâ
talalün kadîm
Kad kultü fihi bediheten târihahu
hedmün azîm
(Beldelerimizin/memleketimizin âdeta
eski şehir kalıntılarını andırdığını görünce,
birdenbire şu tarihi söyledim: hedmün azîm:
büyük yıkım.)

Târih-i Zelzele-i Azîm

Devrân çu harâbe geşt deryâb
Târih-i vey ez-harâbe devrân 1069
(Felek harabe olunca, onun tarihini,
"harâbe devrân: yıkılmış felek" ibaresinden hatırla.)

Târih-i Zelzele-i Azîm

Didi Sâbir bu vak'aya târih
Vâh oldı nişân kıyâmetden 1069

³ Mehmet Balaban, "Osmanlı Kroniklerine Göre II. Bayezîd Dönemi'nde Meydana Gelen Doğal Afetler Üzerine Bir İnceleme", <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1336294>, Erişim Tarihi: 12.03.2023.

⁴ Bülent kaya, "Klasik Türk Şiirinde Depremlerle İlgili Kullanımlar", <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2270972>, Erişim Tarihi: 07.03.2023.

⁵ Kazım Yoldaş, "Doğal Afetlerin Klasik Türk Şiirine Yansımama Bir Örnek: Sâbir Pârsâ Divanı'nda Depremlerle İlgili Dört Tarih Manzumesi" <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1716239>, Erişim tarihi: 01.03.2023

Sabir Parsâ'nın beş bentten oluşan depremi anlattığı müseddesinin ilk ve son bentleri ise şöyle:

Fesâd-ı kevne bâ'is fiskla bî-dâd imiş
bildim
Sebeb kahr-ı Hudâ'ya bizde istidâd
imiş bildim
Her ol kim şâfidür zanneyledüm nâ-
şâd imiş bildim
Hakîkatde her âbâdân olan ber-bâd
imiş bildim
Bu gönlüm gibi âlem bir harâb-âbâd
imiş bildim
Binâsı ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş
bildim

(Dünyanın bozulmasının sebebi Allah'a isyan ve zulüm imiş bildim)

Allah'ın kahrına sebep bizim (o kakra) mey-letmemiz imiş bildim

Sevinçli sandığım her kişi gamlı imiş bildim

Hakîkatte her mamur olan perişan imiş bildim

Bu gönlüm gibi âlem tam bir harabe imiş bildim

Binâsı insan ömrü gibi temelsiz imiş bildim)

Cihâna kudretin gösterdi el-hak Hazret-i Kâhîr

Ki itdi tarfetü'l-ayn içre sırr-ı sâati zâhîr

Bugün çün söylemiş keşf eyleyüp gûyâ ki bir şâir

Bu ranâ matları li'llâhî darre'l-kâil ey Sâbir

Bu gönlüm gibi âlem bir harâb-âbâd imiş bildim

Binâsı ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş bildim

(Doğrusu Kâhîr olan Allah cihana kudretini gösterdi)

Kü göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir sürede

kıyametin sırrını gösterdi

Bir şair önceden anlayıp sanki bugün için söylemiş

Bu güzel matları -Allah söyleyenin hayrını artırsın- ey Sâbir

Bu gönlüm gibi âlem tam bir harabe imiş bildim

Binâsı insan ömrü gibi temelsiz imiş bildim)⁶

Görüldüğü gibi bu metinlerde felaketlere sebep olarak insanın zulmetmesi, haksızlıklarda bulunması olarak gösterilmiştir. 2. Bentte ise depremin yol açtığı felaketler dile getirilmiştir:

Şarâb-ı kahr-ı Hak'dan halk-ı âlem
cümle mest oldu

Kimi câm-ı ecel içüp kimi bî-pâ vü
dest oldu

Düşüp mescidlerin sakfî menârun
kaddi pest oldu

Dil-i âşık gibi dünyâ ser-â-ser çün
şikest oldu

Bu gönlüm gibi âlem bir harâb-âbâd
imiş bildim

Binâsı ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş
bildim

(Hakk'ın kahr şarabından bütün âlem halkı sarhoş oldu)

Kimi ecel şarabı içüp kimi elsiz ayaksız kaldı

Mescitlerin çatısı düşüp minareler yıkıldı

Âşığın gönlü gibi dünya baştan başa kırık dökük oldu

Bu gönlüm gibi âlem tam bir harabe imiş bildim

Binâsı insan ömrü gibi temelsiz imiş bildim)

Zelzelenâme

Divan şiirinde depremle ilgili şiir yazan şairlerimizden birisi de Derviş Muhammed

⁶ Metin içi çeviriler, aldığımız kaynağa aittir.

Emîn'dir. Derviş Muhammed Emîn'in Edirne depremi üzerine yazdığı Zelzelenâme'si 1752 yılı Temmuz'unda, Ramazan ayında, tam da iftar vaktinde olmuştur.

Halk, Edirne'de gündüz vakti oruç tutarken gece ise sabahlara kadar ayakta ve eğlence âleminde. Herkes kendince zamanın şahıymışçasına mutluluk içindedir. Hatta gece şarap içmekten de uzak durmaktadırlar.

*Dinle Edirne şehrini
Mücrim ibâdun kahrını*

*Rûzunda anın sâ'imân
Leylinde cümle kâimân*

*Cümle ahâlî şâdmân
Her birisi şâh-ı zaman*

*Hoş suretle şerbet-fürûş
Dir it mey-i hamrâyı nûş*

Yemekler yenmiş, kahveler yudumlanırken Allah yer ve semaya ferman eder. Artık zeminde bir zelzele kopmuştur. Bu kızıl kıyamette yüzlerce ev, bina ve mescit yıkılmıştır. Yıkılan binalara âdetâ "Secde et!" emri gelmiş ve binalar da bu emre uyarak secde eder gibi yerle bir olmuştur.

Halk dehşete kapılmış, ne yapacağını bilmez bir hâlde sokaklara fırlamış, bir müddet sonra bir şeyhin huzuruna giderek ondan ne yapacaklarına dair yardım istemişler o da onlara tövbe etmelerini söylemiştir. Halk topluca tövbe eder, kimi dualara koyulur, kimi namaza başlar:

*Bir pîre gelüp şeyh u şâb
Dirler bize it feth-i bâb*

*Tevbe eden bî-hadd u add
Saçın yolan bî-add u had*

*Kimi ider Hakka niyâz
Kîmileri savm u namâz*

*Yalvaruben Allahna
Yüzler sürüp dergâhna*

Metnin sonunda şair Derviş Muhammed Emin Efendi, insanlara önemli nasihatlerde bulunur: İnsanlar günahlardan ve bilhassa içkiden uzak durmalı, meyhaneye yanaşmamalı, fışk u fûcurdan uzak durmalıdır:

*Gel çek ayağım meyinden
Ref eyle postu peyünden*

*Meyhaneye girmeyigör
Fışk u fesâd itmeyigör⁷*

İlk Müstakil Deprem Kitabı: Risâle-i Zelzele

24 Mayıs 1719 tarihinde meydana gelen İstanbul depremini anlatan Ahmed b. Recep el-Konstantini'nin kaleme aldığı **Risâle-i Zelzele**, kaynaklarda deprem üzerine kaleme alınan ilk eser olarak zikredilmektedir. Bu eserde el-Konstantini daha ziyade depremin sebepleriyle ilgili halk arasında yaygın olarak dolaşan inançların yanlışlığına değinir ve kendince depremin oluş sebepleri üzerine görüşlerini ifade eder. Fındıklılı Silâhtar Mehmed Ağa "Nusretnâme" adlı eserinde depremi şöyle aktarmaktadır:

"Galata zindanı yanındaki hisarın duvarı yıkıldı. Duvarın dibindeki kebağçı dükkânında yıkıntılar altında dört kişi kaldı; birisi kurtarıldı, diğerleri öldü. İzmit şehrinin beşte dördü yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan 4.000 kadar insan helâk oldu. Altı tane cami yıkılıp, yıkıntıları altında 600

⁷ Metnin tamamı için bkz: Enes Yıldız, "Beitleri Titreten Acı Derviş Muhammed Emîn'in 1752 Edirne Depremi İle İlgili 'Zelzelenâmesi'" <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2234867>, Erişim tarihi: 05.03.2023

kadar insan öldü. Eski devirden kalmış olan ve şehre su getiren kemerlerden beşi yıkıldı... Yalova kasabasının yarısı yıkıldı. Karamürsel kasabasının ise bütünü yıkıldı. Kazıklı kasabası yere geçti. Sabanca kasabası ve Düzce kasabası yıkılıp, halkının çoğunluğu öldü. Asıl yıkıntılar bu saydığımız yerlerde oldu; diğer Anadolu ve Rumeli taraflarında kesinlikle herhangi bir mahalle zarar ve ziyan olmadı.”²⁸

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Ahmed b. Recep bu eserinde halk arasında depremlerin oluşuna dair aslı esası olmayan düşüncelere de değinmiştir. Buna göre halk, depremleri, dünyayı boynuzları arasında tutan öküzün veya sırtında durduklarına inandıkları balığın hareketine bağlar. Ahmet b. Recep, bunun son derece batıl bir görüş olduğunu, ama halk arasında buna kesinlikle inanıldığını ve hatta tartışmaya kalkıştığınızda halkın size hiç de müsama-hakâr yaklaşmayacağını söyler. Kendisi buna her ne kadar teşebbüs etmişse de, halkın cahilliği yüzünden bunu anlatmak mümkün olmamıştır. Zaten halkta da bu tür meseleleri öğrenme arzusu yoktur ama buna rağmen o yine de bu meselede bildiklerini yazmayı kendisine bir görev bilmiştir.

“*Hakir-i pür-taksir bu mertebe halkın ceh-linden ve bilmediklerinden öğrenmeye adem-i tenez-züllerinden istigrâb eyleyüp gerçi bunun hakikatinin beyan ve ayanını bizden talep eder yok amma bu makule hareket ketm-i ilimdir...*”²⁹

Peki nedir Ahmed b. Recep’e göre depremin nedeni? Yazar, o devrin inanç-larına göre bir başka neden olan, dünyayı çevrelediğine inanılan Kaf Dağı inancına atıfla depremi açıklama yoluna gider: “*Cebel-i Kâf cevap verdi ki ‘ben Kâf’ım’*”. Yine İskender suâl etdi ki ya etrafındaki küçük dağlar nedir? *Kâf cevap etdi ki ‘anlar benim damarlarım-*

dır. Dünyada şehirlerden bir şehir yoktur ki anda benim damarlarımdan bir damar olmaya... Kaçan Allâh azimüşşân yerden bir mahalli mütezelzil etmek murad eder, Rabbül âlemin bana emri der, ol yerün tamarını ben basup tahrir ederim, o mahall arazdan mütezelzil olur. İmdi arzda zelzele bazı mahalde olup bazı âherde olmamasının aslı bu imiş...” Buna göre, Kâf Dağı dünyayı çepeçevre kuşatmıştır. Dünyadaki dağlar da kökleri itibariyle ona bağlıdır. Dünyada bir bölgede deprem olacaksa, Allah, Kâf Dağı’na emretmekte ve o da o bölgedeki dağı (yani damarını) oynatmakta ve bu suretle o bölgede deprem olmaktadır.

İşâret-nümâ

Depremle ilgili en önemli eserlerden biri de Bursa’lı Gökmenzade Seyyid Hüseyin Rifat Efendi tarafından kaleme alınan “İşâret-nümâ” adlı eserdir.

Yazar bu eserde Bursa’da 1855 yılı içerisinde meydana gelen iki farklı depreme ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir. Gökmenzâde, bu eserle Türk tarihinde depreme ilgili bilimsel verilere dayanarak ilk deprem tarihini yazmış ve çalışmalarıyla da Osmanlı’da sismoloji biliminin öncülerinden olmuştur.

İşâret-nümâ sadece Bursa’daki o büyük ve yıkıcı depremi haber vermekle kalmıyor aynı zamanda 1838 Azerbaycan Hoy depreminden, 1839 Tosya, İskilip, Osmançık ve Hacı Hamza’yı yerle bir eden depremden, 1828 senesi, Rumeli’nden Drama, Priştine, Zihne, Nevrekep ve Kavala’da meydana gelen depremden de haber veriyor.¹⁰

²⁸ Lemi Akan, “İlk Müstakil Deprem Kitabı: Risâle-İ Zêlzele”, <https://dergi-park.org.tr/tr/download/article-file/158219>, Erişim Tarihi: 05.03.2023.

²⁹ Lemi Akan, a.g.m.

¹⁰ Orhan BİLGIN, “Gökmenzâde’nin İşâret-nümâ Adlı Deprem Risalesi”, <https://dergi-park.org.tr/en/download/issue-file/44353>, Erişim Tarihi: 03.03.2023

İşâretnü mâ, Bursa ve civarında meydana gelen depremin yol açtığı korkunç tahribatı eserinde bir bir kaydetmiş; hangi mahallede, hangi binalar, mescitler, camiler, ev ve sair yapılar yıkılmışsa hepsini tek tek kaydetmiştir. Eserin nasıl bir ayrıntı içerdiğini göstermek için kısa bir alıntı yapıyorum:

K ü l l i y e n M ü n h e d i m O l a n
C â m i ' l e r (yani bütünüyle yıkılan camiler):

*Kiremitçi Sinân Câmi'î ahşâb münhedim, Veled Sarâyın Câmi'î ahşâb münhedim, Veled Kazzâz Câmi'î kârgîr münhedim, Bâz[er]gân-zâde Câmi'î kârgîr münhedim, Veled-i Enbiyâ Câmi'î kârgîr münhedim, Sarı Sungur Câmi'î kârgîr münhedim, İvaz Paşa Câmi'î iki kubbe kârgîr münhedim, Ertuğrul Câmi'î kârgîr münhedim, İyd-i Cedîd Câmi'î kârgîr münhedim, Hüseyin-i Erzincânî Câmi'î ahşâb münhedim, Orta Pazar Câmi'î kârgîr münhedim, Hazret-i Üfîâde Câmi'î kârgîr münhedim, Bezci Câmi'î kârgîr münhedim, Hacı Seyfeddin Câmi'î kârgîr münhedim, Kuzgunluk Câmi'î münhedim, Dübekli Câmi'î kârgîr münhedim, Hasırcı Câmi'î kârgîr münhedim, Selîmzâde Câmi'î münhedim, Hacı Câmi'î münhedim, Müfti önündeki câmi'î münhedim, Babazâkir Câmi'î münhedim, Abdal Mehmed Câmi'î bir kubbesi münhedim, Darbhâne Câmi'î kârgîr münhedim, Tomruk önündeki kârgîr câmi'î münhedim, Bitpazarındaki câmi'î münhedim,*¹¹

Bu eserin en önemli yanlarından biri de, depremin yol açtığı felaketlerden insanların gerekli dersi alması üzerinde ayrıntılı durması. Yazara göre, Allah, ümmet-i Muhammed'i toptan yok edecek bir felaketten korumuştur. Ama bu onları uyarmayacağı anlamına gelmez.

Deprem aslında çok kuvvetli bir uyarıcı, çok şiddetli bir ihtardır. Peki ne için ihtardır? Yoldan çıkan, hak hukuku unutan, kendisini nefsinin arzularına terk etmiş, fakir fukarayı, akrabayı unutmuş ve zevkinin esiri olmuş insanlığa ilahi bir uyarıdır deprem.

Deprem, tamamen gafflet uykusuna dalmış insanlığa uyanması için ilahi bir tokattır. İnsan hangi hususlarda mı gafflet içindedir? Eserde bunlar bir bir sayılmış ve insanın nasıl bir aymazlık içinde olduğu gösterilmiştir. Yazar diyor ki: "Ba'zı gafflet gâlib olduğu zamân âfât zuhûr eder, gaffleti terke 'alâmettir..." yani "Bazen gafflet ağır bastığında çeşitli afetler ortaya çıkar ki bu insanın gaffleti terk etmesi içindir."¹²

Gökmenzâde'nin nelerin gafflet olduğu üzerine şu çok değerli tespitlerini burada alıntılar isterim. Burada sıralanan ve hemen hepimizin öyle veya böyle içinde olduğumuz gafflet şekilleri, aynı zamanda insanın insanlığını unutmasına da sebep olan hâllerdendir. Herkesin dikkatlice okuyup kendine bir pay çıkarmasını ve eğer afetlere muhatap olmak istemiyorsa bu gaffletlerden, yılandan uzak durur gibi uzak durmasını diliyorum. Cümlelerin tamamını bugünkü Türkçemize aktarmaya gerek duymuyorum. Aktardıklarımızı serbest bir hâlde çevirmeye çalıştık. Bu cümleleri anlama çabamız bile gaffletten uyanmamıza vesile olacak amellerdendir:

1. Sû-i hâllerini hüsn-i hâle tebdîle sa'y-i gayret eylememek gafflettendir. Yani; kötü gidişatını etraflıca gözden geçirip onlardan vazgeçmemek ve iyi insan olmaya çalışmamak gafflettendir.

¹¹ Orhan Bilgin, a.g.m.

¹² A.g.m.

2. "Nev'-i insânın ekserisi bister-i gafleti makâmı rahat 'addedip, dâimâ hâbîde olurlar; kendi nefislerinden gayriyi bilmezler; zevk [ü] safâyâ mecbûr olurlar; celb-i dünyâyâ hadden ziyâde sa'y-i gayret ederler; bunlar gafletten icâb eder."

3. "Bir misafir kimse bir beldeye vardıkda ikâmet mulâhaza eylemez, esnâ-yı râhdâ lâzım olan eşyâ ne ise tedârik kaydında olur, tedârik kaydında olmamak dahi gaflettendir." Yani; yolcu bir yerde sürekli kalmaz, yol için ne lazımsa tedarik etmemek gaflettendir.

4. "Bir ahbâb fevt oldukda hîn-i definde berâber olurlar, bu makâm makâm-ı hüzdür, makâm-ı sürûr gibi sûret göstermek gafletten addolur."

5. "Ve dahi hakk-ı cîrâna ri'âyet etmeyip, rencide eylemek gaflettendir." Çok önemli: Yani; "İnsanın komşu haklarına riayet etmemesi ve onu kırıp incitmesi gaflettendir (dolayısıyla afeti mucip bir felakettir." Bugün bizler altta, üstte kim var, komşularımızı tanımıyoruz.

6. "Libâs-ı fâhire giyip fukarâyı tahkîr eylemek gaflettendir." Yani; öyle markalı, allı pullu, lüks elbiseler giyip fakir fukarayı hor görüp küçümsemek gaflettendir.

7. "Fakîr olup hâlınden şikâyet eylemek gaflettendir." Yani; "Fakirlerin hallerinden şikâyet etmesi gaflettendir."

8. "Hâli olup şükrünü edâ eylememek gaflettendir;hâli vakti yerinde olup buna şükredilmemesi gaflettendir."

9. "Ümera fukarâyâ şefkat etmeyip ihsâna bedel zulüm ta'addî eylemek gaflettendir." Makam-mevki sahiplerinin fu-

karayı koruyup kollamak yerine onlara haksızlık yapması gaflettendir.

10. 'Âlim olup 'ilmile 'amel eylememek gaflettendir."

Klasik şiirimdeki deprem konulu metinler bunlardan mı ibaret? Elbette hayır! Daha burada değerlendirmedüğümüz pek çok metin var. Gün geçtikçe buna yenileri de katılıyor. Şair de vak'anüvis gibi zamanın ve mekânın şahididir. O da insanlar içinde bir insandır. O da acılardan, felaketlerden pay almaktadır. Anadır, babadır, kardeş-tir, abidir, abladır, sevendir, sevilendir.. Dolayısıyla her felaketi yaşayan gibi derinden etkilenmektedir.

Geçmiş zamanın şairleri aynı zamanda halkın haber kaynaklarıydı da. Bir olay meydana geldiğinde, bir eser yapıldığında, herhangi bir hadise toplumu derinden etkilediğinde şair, tıpkı bugünkü basın gibi onu hemen haber konusu yapardı. Tabii ki sadece kuru ifadelerle değil. İnsanları derinden etkileyen, kalpleri ve gönülleri titreten yönleriyle de. Tarih olayları kaydediyordu, şair ise bir taraftan kayıt yaparken bir taraftan da insanın duygularını, korkularını, sevinç ve arzularını da kaleme alıp geleceğe intikal ettiriyordu.

Biz bu intikallerden bazılarında bahsettik, bir gün inşallah bunların çok daha fazlasından haberdar olacağız, haberdar edeceğiz. Bize düşen sadece haberdar olmak veya etmek değil, şairlerimizin kalpten ve ciğerden yaptıkları uyarılardan gerekli dersleri ve ibretleri de almak.

Derin Sarsıntuların Ruha Üflenışı: Modern Türk Şiirinde İmgesel Titreyiş

Üç kıtanın kadim köprüsü Anadolu toprakları geçmişini milattan önceki yüzyıllara dayanan derin sarsıntuların izlerini taşır. Yerin altından ansızın kopup gelen öngörülemez sarsıntular hangi devirde yaşanırsa yaşansın, insan ömrüne asılan korkunun, acziyetin ve çaresizliğin en gerçekçi fotoğrafı gibi karşımıza çıkar. Belki de ancak “yaşayanın anlayabileceği” o dehşetli ve hiç bitmeyecekmiş gibi gelen anların izleri, sadece sarsıntının ocağında kavruşulan yüreklerde değil; o can yanığı dumani içine çeken milletin de kalbine yerleşmekte, ânda yaşanan o sızı ömre/ömürlere sirayet etmektedir. Hayatın yansımaları olan edebiyat ve çalışmamız çerçevesinde ele aldığımız şiir de insan hayatını böylesine etkileyen depremlere yer vermiş, deprem anında ve sonrasında insanların yaşadıkları dramı genel itibarıyla gerçekçi biçimde tasvir etmiştir.

Modern Türk şiirinde pek çok şair deprem felaketini gerçekçi bir biçimde ele alıp hem tematik hem de muhteva olarak şiirlerinde işlemişlerdir. Bu anlamda şiirlere verilen başlıkların depremin yerini ve tarihini de işaret edecek biçimde isimlendirilişi göze çarpmaktadır. Bazı şairlerse depremin sarsıcı yüzünü imgeleştirmiş, yaşanan siyasî ve sosyal çalkantıları, bireysel ruh titreyişlerini deprem motifi ile bütünleştirerek sembolize etmişlerdir. Söz konusu şiirlerin

ortak yanı ise depremin insanı hazırlıksız yakalayarak bir şehri/ili/ilçeyi yakıp yıkar-ken mekâna ve insana verdiği hasarların sarsıcı boyutlarıdır. Kimi şairler bu noktada depreme ağıt yakmış, kimi şairler de depremedelerin yürek yangınına milleti ortak ederek insanları yardıma davet etmişlerdir.

Zelzelenin Söyledikleri

Tevfik Fikret'in 1894 İstanbul depremi üzerinden oğluna nasihatlar verdiği *Zelzele* şiiri doğrudan depremi konu almasa da yaşanan sarsıntı üzerinden hayatın sallantılarla geçip giden yüzüne atıfta bulunur. Yerin, “*hep sinirli ve hummalı hastalar gibi*” (Fikret, 1985, 76) birden ve uzun uzun titrediğini anlatan şair, sonrasında yaşananları “*korku yüzleri soldurdu; evler, aileler / birer döküntü; kalanlar bütünü ezik, kurâda*” (Fikret, 1985, 76) satırlarıyla özetler. Minarelerin bile yıkıldığını işaret ederek bir bela olarak nitelediği depremi insanların uyanışı için bir ders olarak da görür. Şiirin, “*Sen işte böyle siyah günlerin misafirisin*” (Fikret, 1985, 76) dizesinden sonra gelen anlatımda şiirin lirik tonu babanın oğluna vermek istediği nasihata dönüşerek daha imgesel bir boyuta taşınır. Burada şiirde konuşan kişi baba, oğluna sarsıntının içinde bulacağı gerçek istikameti anlatmakta, “*Hayâtın elbette / Kolay ve neş'e-fezâ bir seyahat olamayacak*” (Fikret, 1985, 76) demektedir. Kolay olmayan bu yolculuğun, “*Önünde zelzeleler, arkasında zel-*

zeleler!” olsa da Tefvik Fikret oğluna “*Hayât dev-i hakikatle çarpışan kazanır / Zafer biraz da hasar / İster*” (Fikret, 1985, 76) diyerek hayatın gerçeğın ne olduğunu hatırlatır. *Zelzele* şiiri, doğrudan İstanbul depremini konu almasa da depremin imgesel karşılıklarının babanın perspektifinden yorumlanması biçiminde karşımıza çıkar. 1894 İstanbul depreminden bir yıl sonra doğan Haluk’a, depremin hem realist hem de sembolik yüzüyle öğüt veren Tefvik Fikret, “*mahûf adımlar (la)*” (Fikret, 1985, 76) yürüyen insanlara seslenir. Zira ona göre; “*Hayât dev-i hakikatle çarpışan kazanır(acaktır)*” (Fikret, 1985, 76) Zelzelenin insan ömrüne yayılan telmihleriyle, yaşamın sarsıcı yansımalarını anlatan şair, *Verin Zavalıllara* şiirinde ise doğrudan 1898 Balıkesir depremini konu alır. Tefvik Fikret, bu defa deprem felaketinin çarpıcı tasvirleriyle karşımıza çıkar.

Servet-i Fünûn dergisinde yayımlanan *Verin Zavalıllara* şiiri, felaketin boyutlarını ortaya koyarken bir köy tasviriyle başlar. Zelzeleden harap olan köyde depremin dehşetini realist biçimde yansıtan Tefvik Fikret, evlerin âdeta fotoğraflarını çeker. Bir yanda çatısı çürük direklerin dehşetle fırlayışı, diğer yanda çamur yığınları içine gömülü temeller, öbür tarafta çöken ve yıkılmak üzere bir evin önünde bir kadının çaresizliği resmedilir. Tefvik Fikret, bu manzara karşısındaki çaresizliği, sızlayan kalbinin acısı olarak görür. Şiirin ilk bölümündeki şiirsel ton, yaşanan çaresizliği gerçekçi biçimde ortaya koyar. Depremden sonra başımızı çevirdiğimiz her yerde karşılaştığımız iç sızlatan bu manzara, şiirin ikinci bölümünde şiir kişinin perspektifinden daha içli bir anlatıma dönüşür. “*Velev haşın ü mülevves, ki böyle*

bir hâli / Görüp de sızlamasın” (Fikret, 1985, 54) diyerek, yürek sızlatan bu manzaranın üzerine düşen karları, yaşanan çaresizlikle imgeler. Karla kaplı beyaz örtü, bu defa sefaleti örten bir perde gibi karşımıza çıkar. “*Bütün o manzara-i can şikâfi bir de kaim / Ridâ-yi berf ile örtün ki titresin de yine / -İçinde saklıyarak sızış-i felâketini / -Yabancı gözlere göstermesin sefâletini*” (Fikret, 1985, 54) dizelerinde, beyaz örtünün altında sefaletle titreyenlerin bu hâli karşısında kayıtsız kalınmaması gerektiği anlatılır. Tefvik Fikret, şiirin son bölümünde insanlara seslenir ve “*Derin, iniltili çarpıntularla sine-i hâk / Teessürâtım söyler bu levh-i âlâma / Sizin de kalbiniz elbet acır, değil mi?*” (Fikret, 1985, 54) diye sorar. Ardından millî bir vazifeyi yerine getirmek için emir kiplerini kullanarak, “*Verin şu dullara, yoksul kalan şu eytâma / Verin enûnine gaayet şu bir yağın beşerin*” (Fikret, 1985, 54) der. *Verin Zavalıllara* şiiri deprem sonrası manzaranın maddesel ve insanî boyutlarını resmederken, bu acı tablonun her insanın yüreğinde açacağı yaraya tabîlik verir ve ardından da insanları “*verin*” diyerek yardıma çağırır. Şiirin söz konusu üç bölümü depremden sonra yaşananların bir hülâsası gibi görülebilir. Zira Tefvik Fikret, *Verin Zavalıllara*’da önce acıyı değil, manzarayı okura gösterir. Burada yaşanan acının görüntüsü yıkık evlerdir. Yıkımın ev/hane/ocakla başlaması, insanların dul ve yetim kalışları ocağın yıkılışı, sönüşü ile ilgilidir. Kendilerine kol kanat gelecek babanın ölümü/evin yıkılışı yaşanan felaketi göstermeye/işaret etmeye yeterlidir. Evi yıkılan, direği, temeli çöken ve çamur yığınlarına gömülen, özetle ocağı sönenlere “yardım edin” diyen Tefvik Fikret, şiirin başlığını da bir çağrı olarak vurgunun yapıldığı noktada

işaretlemiştir. *Zelzele*'de sallanan toprağın, sarsılan insanlıkla imgesel bağına dikkati çeken ve oğluna bu devirde ne yapması gerektiğini öğütleyen Tevfik Fikret, *Verin Zavalılarına*'da deprem felaketinin maddi ve manevi yıkımını gözler önüne serer.

Bir Kış Gecesi Acılar Erzincan'a Yürürken

27 Aralık 1939'da gece vakti olan ve 7.9'luk şiddetiyle Dünya'nın da en büyük depremleri arasında sayılan *Erzincan* depremi üzerine de pek çok şiir kaleme alınmıştır. Âşık Veysel'in *Erzincan* başlıklı şiiri, 1939 yılında *Erzincan* ve çevresinde yaşanan depreme bir ağıt gibidir. Beş bölümden oluşan şiirde, harap olan memlekette sevdiklerini kaybeden insanların acısı anlatılır. Şiirin ilk bölümünde "*Nice yiğitleri nice güzeli / Feleğin toruna düşen Erzincan*" (Şatiroğlu, 1971, 16) diyerek, *Erzincan*'ı kişileştiren Âşık Veysel, insanların yaşadığı tüm acıları *Erzincan*'a atfederek imgeler. "*Tarihli felaket nişan Erzincan*" (Şatiroğlu, 1971, 16) dizesiyle, bugüne kadar yaşanan felaketlerin nişanı olarak sembolize edilen *Erzincan*'da, hayatın umutlarla birlikte eriyişi "*bahar gelir güller açmaz bağında*" (Şatiroğlu, 1971, 16) dizesiyle vurgulanır. Yukarıda da işaret edildiği gibi kış mevsiminde herkesin uykuda olduğu bir anda gerçekleşen depreme, "*Kâinat uykuda hep yatağında / Bir seher vaktinde uyku çağında / Feryadı dağlardan aşan Erzincan*" (Şatiroğlu, 1971, 16) diye seslenen Âşık Veysel, zorlu kış şartlarında hızlı bir şekilde ulaşamayan ve kayıplarından dolayı feryad eden insanların da acısını içli bir tonda okura sunar.

Yusuf Ziya Ortaç'ın *Unutma* şiiri de *Erzincan* depreminden sonra kış mevsiminin zor koşulları altında verilen mücade-

nin ve yitirilen canlar için çekilen acının sessiz çığlığı gibidir. Şiirin ilk bölümünde depremden hemen sonra insanların yaşadıkları can pazarı gözler önüne serilir. "*Duyuyorum: ölümün buz tutan çığlığını!*" diyerek hem kış mevsimine hem de insanların canına dokunan feryadına atf yapan şair, ana ve babaların evlatlarına yanışını, can çekişen insanları, hayatların ve ocakların darmadağın oluşunu tasvir eder. "*Gözlerde, gökyüzüne dalıp kalmış bir bakış... / Saryor çöken köyü beyaz bir kefene kış*" dizeleriyle kefensiz yerde yatan insanların son bakışını acılı bir tonda okura sunan Yusuf Ziya Ortaç, tıpkı Tevfik Fikret'in *Verin Zavalılarına* şiirinde olduğu gibi karları, yaşanan felaketin üzerindeki örtü olarak imgeler. Burada beyazlığı ve masumiyeti sembolize eden karlar, ölümlerin üzerindeki kefene teşbih edilir. Yaşanan felaketi millet olarak sahiplenişimizi, "*Benim... Sensin... Hepimiz... On sekiz milyon yasta!*" dizelerinde yansıtan şair, "*Sönen: Türk köylüsünün hepimizin ocağı!*" mısrasıyla da bu duygusunu pekiştirir. Şiirin son bölümünde, "*Ona; sen acımazsan kim acır? Kimler ağlar? / Bâri son ümidinin çökmesin temelleri, / Şefkatin, koşup saksın o buz tutan elleri! / Bir harabe üstünde hepsi hasta, hepsi aç, / Yeni doğmuş bir çocuk gibi her şeye muhtaç!*" ifadeleriyle herkesi yardıma davet eden şair, bu noktada Tevfik Fikret'in *Verin Zavalılarına* şiirinde olduğu gibi depremin yıkıcı yüzünü önce gerçekçi tasvirlerle lirik bir tonda yer vermiş, ardından da son bölümdeki ton farkını yardım çağrısı olarak içselleştirmiştir. "*Ne yersen, ne yollasan kurtaracak bir can!*" dizesinde insanların hayatta kalması için "her şeye" olan ihtiyacının altı bir kez daha çizilmiş, şiirin başlığında olduğu gibi insanlardan *Erzincan*'ı unutmaması istenmiştir.

1939 Erzincan depremi için benzer bir ağıt da Halide Nusret Zorlutuna'nın *Ah Erzincan, Vah Erzincan* başlıklı şiiridir. Şiire “gözyaşım Fırat gibi çoştı, çağladı durdu” (Zorlutuna, 2001, 25) diyerek başlayan Halide Nusret, yüreğinin bu depremlerle birlikte yanışını dizlerine yansıtır. Altı bölümden oluşan şiirde her dördüğün sonunda tıpkı bir şarkının nakaratı gibi tekrarlanan “Ah güzel Erzincan'ım! Vah dertli Erzincan'ım” (Zorlutuna, 2001, 25) dizlerindeki “ah, vah” yakınması yaşanan felaket sonrası kayıplarına yanan, dövünen insanların sesi gibi karşımıza çıkar. Erzincan'ın cennetten bir köşeyken, birden cehenneme dönüşünü acıyla anlatan şair, yavrusuz kalan anaların bağrına basılan taşı, anasız kalan yavruların da gözünde sel olan yaşlarını gerçekçi biçimde tasvir eder. “Ölümü özlemle sağ kalan her kuru baş” (Zorlutuna, 2001, 25) dizesi, geride kalanların gidenin ardı sıra ona kavuşmak istercesine tükenişi öne çıkar. Şiirin son bölümünde “ne acıklı bitirdin toprakla savaşım” (Zorlutuna, 2001, 25) diyerek Erzincan'ın taşına, toprağına seslenen Halide Nusret, “göğsünde coşkun Fırat gülüp akmasın gayri” (Zorlutuna, 2001, 25) dizesiyle tabiatın bile yaşanan mateme katılmasını teklif eder. Toprağın altındaki sarsıntının, toprağın üstündekileri titreterek içine çekişi ve tabiatın insanlara matemi emanet edişi Nazım Hikmet'in *Kara Haber* şiirinde de karşımıza çıkar.

Nazım Hikmet'in *Kara Haber*'i, kış vakti sarsılan Erzincan'ın mevsimin güç koşulları altında yaşadığı felaketi konu alır. “karnın ortasında Erzincan ağlar” (Ran, 2002, 36) dizesiyle kişileştirilen vatan toprağının, insan ruhuyla kurduğu ilişki, lapa lapa yağın karların, “yan yana sırtüstü yatan ölümler”

(Ran, 2002, 36) üzerine yağışı ile tasvir edilen bu manzarada bütünleşir. Burada depremde ölen insanların “ezilmiş başlarıyla” (Ran, 2002, 36) karşımıza çıkması, kiminin altı aylık, kiminin ak sakallarıyla yağın altında sırtüstü yatışları yaşananları tüm çıplaklığıyla yansıtır. Nazım Hikmet, *Kara Haber*'de ansızın biten yaşamların yarım kalan hikâyelerine dikkati çeker. “Yarıktaymış yağ vardı dövülmedi / ak peynir torbaya koyulamadı / hasret gitti ölümler / dünyaya doyumlandı” (Ran, 2002, 36) dizlerinde felaketten kaçamayıp hayata doyamayan insanların gözünden dünyevî bir perspektifle acının sesini yorumlanır. Nazım Hikmet, Tevfik Fikret gibi insanları doğrudan yardıma davet etmesede, “kesemde verecek şeyim / yok. Yüreğimden verdim” (Ran, 2002, 36) diyerek bir insan olarak hissettiği derin hüznü ortaya koyar.

Zeki Ömer Defne'nin *Bir Memleket Böyle Ağlar* şiirinde de Erzincan depremine ağıt gibi söylenen ve derin bir hüznü dile getiren dizeler karşımıza çıkar. Erzincan'ın yarasından sızan kanı, vatan toprağının yürek acısında hisseden şair, ben dilini kullanarak milletin müşretek sızısını aktarır. “Karışam kuşlara, çığırışam ah oy! / Katlam kurtlara, böğrüşem ah oy” (Defne, 1971, 7) dizleriyle başlayan şiir, Erzincan'ın depremden önceki görüntüsüyle, depremden sonraki ahvalini “ah, oy” nidalarıyla karşılaştırır. Şiirde sevdiğini kaybeden bir âşığın kederli dili, şiir kişinin Erzincan'a sevdasıyla bütünleşir. Sevdiğini yitirmiş bir âşığın hisli yüreğinden dökülürcesine sıralanan dizelelerde şiir dilinin konuşma üslubu karşımıza çıkar. Burada şair/âşık, giden yitirilen maşuk/Erzincan'dır. Bu yitirilişin sebeplerini Erzincan'ın taşına, toprağına, havasına soran şair, “Türkünü sayıklar teller Erzincan!

/ *Titrer boşlukta eller Erzincan*” (Defne, 1971, 9) diyerek gidenin ardı sıra tutulan yasa bürünmüş gibidir. *Bir Memleket Böyle Ağlar*, deprem sonrasında kaybolan şehirlerin ardından çekilen acının, halk edebiyatı diliyle okura sunulan sızılı türküsü de sayılabilir.

Korku ve Titreyiş Varto’yu Selamlarken

Depremi konu alan şiiirlerden bazıları da 19 Ağustos 1966’da Muş’un Varto ilçesinde meydana gelen 6.9 şiddetindeki depremle ilgilidir. Halide Nusret Zorlutuna’nın *Varto İçin* şiiri, Nezihî Gülcüoğlu’nun *Varto Üstüne*, Nevzat Üstün’ün *Varto*, Cemal Süreya’nın *Afyon Garında* şiirleri yaşanan felaketi ve sonrasında insanların yaşadıkları can pazarını gözler önüne serer. Halide Nusret Zorlutuna *Varto İçin* şiirinde depremin sorumlusu olarak gördüğü toprağa sitemkârane seslenir. “*Toprak! Aziz toprak huncin kimedir?*” (Zorlutuna, 2001, 42) diye toprağa soru sorarak başlanan şiirde, depremin sorumlusu olarak toprak öne çıkarılır. Şiirin bütününde toprağın “ana” olarak imgelenişi ve ananın evladına kıyışı söz konusudur. Âdeta topraktan hesap soran şair, “*Yeter! Etme anam bu zümü bize!*” (Zorlutuna, 2001, 42) diyerek toprağı insafa davet eder. Yaşanan felaketin tek sorumlusu olarak sembolize edilen toprağı tek muhatap olarak gören Halide Nusret Zorlutuna, beş bölümden oluşan şiirin dördümlükleri, “*Sen Ana’sın zulüm sana uyar mı? / Ana evladına böyle kıyar mı?*” (Zorlutuna, 2001, 42) dizelerindeki toprak-insan çatışmasını işler. Depremin bir başka çatışması da Nezihî Gülcüoğlu’nun *Varto İçin* şiirinde karşımıza çıkar. Nezihî Gülcüoğlu, şiirin bütününde eleştirel bir ton kullanarak şiirine “*Konmaz güümüş kanath devletkuşu / Yıkık bacasına Doğu’nun*”

(Zorlutuna, 2001, 42) dizeleriyle başlar. Şair, Doğu’nun hissesine düşen yoksulluğu, “*Yazgı beşiğinde ağıtla sallanır*” dizeleriyle bütünleştirir. Böylece hem depremin sarsıcı yüzüne hem de ağıtın Doğu’da hissesine düşen kadere atıfta bulunur. Şiirin sonunda depreme aldırılmayan Batı’daki insanları da eleştiren şair, “*Küme ne gerek. / Külüüp Bahçe’nde pişti oynayan ağa / karpuz kesmekle soğutur yüregi*” (Zorlutuna, 2001, 42) diyerek acının bağrında yaşayanları ve bu acıdan hissesine düşeni alamayanları da sorgular.

Varto depremi için Nevzat Üstün’ün kaleme aldığı *Varto* şiiri de, Doğu’da yüzyıllarca fark edilmeyi bekleyen bir ilçenin depremle adının gündeme gelişini, ancak bu güncelliğın acılı yüzü yine eleştirel tonla anlatılır. Depremin şiddetine atıfta bulunularak başlayan şiirde, “*Bir yoksul köydü Varto / Ayrıldı gitti Türkiye’den*” (Üstün, 1967, 63) dizeleri âdeta haritadan silinen bir ilçenin kaderine sesleniyor gibidir. Depremden önce sessizce bekleyen ve herkese kucak açan Varto’nun, artık çok uzaklara gitmesinin acısını çeken şair, “*Ölmedikçe konuşulamayanlardan dın / Ölümlerin çeşitli / Unutulmuşsun biriydin / Satılmışın biri*” (Üstün, 1967, 63) dizelerinde sadece Varto’yu yerle bir eden depremi değil, öncesinde yaşanan siyasî ve sosyal olayları da ilçenin kaderindeki makûs ağlar olarak telâkki eder. Şiirin sonunda, yaşananlardan ibret alın dercesine Varto’ya seslenen şair, “*Doğru bak gerçeklere Varto / İyi bak*” (Üstün, 1967, 63) diyerek Varto’ya çağrıda bulunur. Benzer bir eleştiri de Cemal Süreya’nın *Afyon Garındaki* şiirinde göz çarpar. Garda bekleyen bir insanın perspektifinden memleketin Doğu-Batı arasındaki gelişmişlik düzeyine yapılan eleştiri, deprem bölgesine gönderi-

len yardımların, depremzedelerce anlaşıl- lamamış olması üzerinedir. “*Varto depremini düşün yardım olarak Batı’dan / Gönderilmiş bir kutu süttözu ve sütyeni*” (Süreya, 1996, 248) dizlerinde öne çıkan yardımların, Vartolular tarafından amacına uygun kullanı- lamaması ironik biçimde anlatılır. Ne işe yaradıklarını bile bilmedikleri nesnelere hayatta kalmaya çalışan Varto’ya üzülen şair, “*Eşikte oturmuş bir dolu insan*” (Süreya, 1996, 248) diyerek eşğin sembolik boyutuyla arada kalmışlığın da altını çizer. Cemal Süreya, doğrudan deprem felaketini konu almasa da yukarıda da ifade edildiği gibi Varto depremi için kaleme alınan şiirlerdeki imgelerin eleştirel yansımaları burada da ön plana çıkar.

1943’te Yükselen Ağıtlar: Tosya, Adapazarı

Rıfat Ilgaz’ın 26 Kasım 1943’te 7.2 şiddetinde yaşanan depremi konu alan *Tosya Zلزlesi* şiiri, Tosya’da yaşanan depremin öncesinde ve sonrasında yaşananları anlatı üslubuyla okura sunar. Deprem olduğu geceyi anlatan şair, bir sonbahar akşamında insanların yavaş yavaş evlerine dağılışını, insanların gece yarısı kahvedeki miskin hâlleri tasvir edildikten sonra “*Postacının atları huysuzlanıyor / kişniyor pazarcının beygiri*” (Ilgaz, 1989, 86) dizeleriyle depremi önceden hisseden hayvanların huzursuzluğu gerçekçi biçimde anlatılır. Şiirin ikinci bölümünde gece herkesin yavaş yavaş uykuya geçişini; üçüncü bölümde saat biri on beş gece başlayan depremlerle insanların korku ve çaresizlikle ölümle yüzleşmesi hikâyeye tadında okura sunulduktan sonra, depremin ardından insanların yaşadıkları can pazarı anlatılır. Şiirin beşinci bölümünde sabah gelen

deprem haberinin etkileri, altıncı bölümde deprem sonrasında tüm milletin seferber olarak Tosya’ya uzattıkları yardım eli öne çıkar. Rıfat Ilgaz’ın depremin öncesinde ve sonrasında yaşananları bir bütün hâlinde ele aldığı şiirini, yaşanan felaketlerden bir müddet sonra insanların depremi unutulmalarının da altını çizerek noktalar.

Enver Gökçe’nin 20 Haziran 1943 Adapazarı depremi için yazdığı *Ağıt* şiiri halk türkülerinin yaşanmışlığını barındıran diliyle yazılmış gibidir. Yokluğun, hasretin sözcüsü ağıtlarda öne çıkan “kara haber, yaralı turna, ölüm, mendil, seveda vs.” gibi kelimeler burada da karşımıza çıkar. Depreme yakılan *Ağıt* şiiri, gerçeklerin realist tasvirinden çok insanların yaşadıkları acıyı öne çıkarır. “*Adapazarı, Erzincan oldun türkülerdesin*” (Gökçe, 1990, 53) diyerek, yaşanan felaketi millî hafızaya kazımaya davet eden şiir, acının boyutlarını da “*uğruna destan yazılası*” dizesiyle vurgular. Hasan Hüseyin Korkmazgil’in 22 Mayıs 1971 Bingöl depremi için kaleme aldığı *Deprem Günlüğü* şiiri günce üslubuyla, deprem sonrasında yaşananları devrin siyasî çalkantıları ve çatışmaları ekseninde ele alır. Bir yanda radyo başında yaşananları takip eden şairin, içli türkülerle dinlediği deprem felaketi, diğer yanda İstanbul’da saat 24’ten sonra sokağa çıkma yasağı ülkenin iki yakasında yaşananların dramatik bir fotoğrafı gibidir. “*Karanlık altında yatıyor Bingöl*” (Korkmazgil, 1988, 123) diyerek, söz konusu karanlığı siyasî bir imgeye dönüştüren şair, şiirin devamında 12 Mart 1971 muhtırasına atıfta bulunarak ülkenin yaşadığı darbeye, Bingöl’ün sarsıntısını sembolik olarak aynı bakış açısıyla yorumlar.

ve Körfez'e Kan Damlarken

17 Ağustos 1999'da merkez üssü Gölçük olan, ancak sarsıntının şiddetiyle çevre il ve ilçelerde de büyük izler bırakan deprem için Sedat Umran, Aydın Hatipoğlu, Necati Tosuner, Hasan Hüseyin Yalvaç, Sunay Akın ve Naci Ferhatov gibi pek çok şair şiir kaleme almıştır. Bu şiirlerin ortak yanı sarsıntının büyüklüğü ile paralel olarak yaşanan korku ve çaresizliktir. Sedat Umran'ın *17 Ağustos 1999* ve Aydın Hatipoğlu'nun *17 Ağustos 99* başlıklı şiirleri depremin insan hayatını birdenbire değiştiren yüzünü ve insanların deprem karşısındaki çaresizliğini konu alır. *17 Ağustos 1999* başlıklı şiirde, insanların yıkılan binaların içinde çığlık çığlığa kalışı, umudun ansızın tükenişi ve felaketin her insanda başka yaralar açışı korku ve ölüm ikilemi ile anlatılır. Bu noktada yaşam ve ölüm tezadı üzerinden umudun tükenişini “*ve döküldü tüm yaprakları umut ağacının*” dizeleleriyle vurgulanır. Aydın Hatipoğlu'nun 17 Ağustos 99 şiiri ise bir yandan gecenin sessizliğinde ve herkesin derin uykuda olduğu bir saatte birdenbire başlayan depremin yıkıcı etkilerini anlatırken, diğer yandan da yaşanan bu felaketin insanın başına neden geldiği yorumlanır. Ona göre, “*Azgın hırsın / Doymaz çıkarın / Sökülen bağın / Kuruyan bahçenin*” (Hatipoğlu, 2003, 38) öcü olan deprem, yırtılan toprağın ağıtıdır. Şiirin son bölümünde dünyanın her yerinden deprem felaketine gelen yardımlara da işaret eden şair, bu yardımlar olmasa “*Sevgi tükenecek / İnsanlık da ölecekti*” (Hatipoğlu, 2003, 38) diyerek insanlığın felaketler karşısında aldığı tavra da dikkati çeker.

Necati Tosuner de *Dersimiz Deprem* şiirinde insanlığa benzer göndermelerde bulunur. Şair burada doğrudan çocuklara

seslenerek, ona “*bir çadır çiz çocuk*” (Tosuner, 1999, 8) diyerek erdemi, fazileti ve dürüst olmayı çocuklara öğütler. Hasan Hüseyin Yalvaç'ın üç bölümden oluşan *Deprem Ağtı* şiiri ise “*anladık ki artık ölüyorduk*” (Yalvaç, 2001, 92) dizelerinin tekrarıyla vurgulanan deprem anındaki çaresizliği ve zalim dünyanın zulme yakınlaşan yüzündeki “ölen insanlığı” eleştirel bir tonda dile getirir. Şiirin ilk bölümünde deprem anının sarsıntısını, sallanan dünya ile sembolize eden ve evrene karşı “*dönmiyordun, sallanıyordun*” (Yalvaç, 2001, 92) diyerek seslenen şair, bu noktada hem deprem gerçekliğini hem de insanlığın çalkantılı yüzünü imgeler. Şiirin bütününde ölüme randevusuz yakalanmanın çaresizliğini anlatır. Sunay Akın'ın *Enkaz Altında* şiirinde ise korkuyla sarsılan ve çaresizlik içinde enkazın içine gömülen insanların ölümü kabullenişini gerçekçi bir tonda anlatılır. Burada, deprem bölgesinde yaşayan hatta fay hatlarının evlerinin altından geçtiğini bile bile çaresizce evlerinde yaşamak zorunda kalan insanların manzarası resmedilir. Son dönemde yaşanan deprem felaketi sonrası kulağımızda çınlayan ve şiirin son bölümünde bir isyan gibi karşımıza çıkan “*kimse var mı ordaaa?*” seslenişini, sadece yıkılan İstanbul'a değil, enkaz altında kalan insanlığa da bir eleştiri taşımaktadır.

Sarsıntının İmgesel Titreyişi

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Depremle Konuşmalar*'ı, Oktay Rifat'ın *1509 Depremi* şiiri ve Attila İlhan'ın *Deprem Bekçisi*, Can Yücel'in *Sizmoğrafı*, Hilmi Yavuz'un *Deprem* şiirleri ise doğrudan tarih veya yer adı vermeden deprem felaketini anlatır. Fazıl Hüsnü Dağlarca *Depremle Konuşmalar*'da ironik bir dille depreme seslenir.

Bir vakitler öküzin boynuzları üzerinde olduğu düşünülen yeryüzü burada “öküz” göndermesiyle eleştirilir. “*Ey güzelim yeryüzü / Hangi öküzün bilemem*” diyerek, yaşanan sarsıntının depremle ve sosyal çalkantılarla imgelenen yanına seslenen şair, deprem gerçekliği üzerinden halkın yaşayışını eleştirir. Can Yücel’in *Sizmografi* şiirinde de “*Dünya öküzün boynuzları üstünde dururmuş*” (Yücel, 2000, 53) diyerek bir vakitler halk inancındaki deprem algısı üzerinden siyasî göndermeler yapar. Şaire göre, Dünya’yı omuzlarında taşıyan halkların kıpırdanması ve titreyişi gerçek sarsıntıyı yapacak güçtedir. Rıfat Ilgaz’ın *1509 Depremi* şiiri ise 10 Eylül 1509’da İstanbul’da yaşanan ve depremin şiddetinden dolayı halk arasında “*Kıyamet-i Suğra*” olarak nitelendirilen depremi konu alır. Medeniyetlerin beşiği İstanbul’da yaşanan depremin, kiliselere de zarar veren yanından yola çıkarak, putların yıkılışına telmihte bulunulur. Şiirde “*ve dev suretler göründü, Matta, Lukas, / Yohanna ve melekler, dökülmüş Bizans*” (Rıfat, 1999, 214) dizeleyle İncil üzerinden Hıristiyan dünyasının Osmanlı’daki çözülüşüne atıfta bulunur.

Attila İlhan’ın *Deprem Bekçisi* şiiri ise doğrudan depremi değil, hayata tutunamayan entelektüelin korkuyu ve ölümü bekleyişi deprem imajı içinde canlandırılır. Beklenenin deprem oluşuyla, şairin yaşadığı yalnızlık ve korku arasında kurulan ilişki, “*karanlıkta sustum büyük bekledim / ölüm bıçak gibi parlıyordu*” (İlhan, 2000, 122) dizelerinde öne çıkar. Burada şairin karanlık dünyası, depremin sarsıcı yanı ve ölümün parlayan yüzü entelektüel titreyişlerle kurulan ilişkiyi yansıtmaktadır. Hilmi Yavuz’un Deprem başlıklı

şiiri ise sevgiliye seslenişi ve âşğın ruh titreyişlerini deprem imgesiyle anlatır. “*sevda kimdedir, kandedir / ve depremler / senin neren?*” (Yavuz, 2007, 158) diyerek depremin derin sarsıntılarını duygularla sembolize Hilmi Yavuz, ilişkilerin acılı ve sessiz yüzünü kalbindeki sevgiliye kavuşma olarak yorumlar.

Çalışmanın başında da ifade edildiği gibi konusunu doğrudan doğruya depremden alan şiirlerin ortak özelliği depremin yıkıcılığına işaret edecek biçimde korkunun ve çaresizliğin fotoğrafı olarak karşımıza çıkar. Modern Türk şiirinde depremin yıkıcı yüzü insanın ve mekânın eriyişi, evin ve ocağın sönüşü ile özdeşleşmiştir. Yitip giden ve yerle bir olan şehirlerin ardı sıra hissedilen derunî boşluksa milletin sinesine kazanmıştır. Deprem gerçeğine ister dinî bir tevekkülle, ister dünyevî bir tefekkürle, isterse de seküler bir bakış açısıyla bakılırsa bakılsın, neticede milletin hissesine düşen yas/matem aradan ne kadar zaman geçerse geçsin derin izler bırakarak mazîye asılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akın, Sunay (2000). *Adam Dergisi*. Sayı: 172/Mart
- Baysal, Faik (2007). *Gül Sancılı Adam*. Adapazarı: Adapazarı Belediyesi Kültür Yayınları.
- Defne, Zeki Ömer (1971). *Denizden Çalınmış Ülke*. İstanbul: Meb Yayınları
- Gökçe, Enver (1990). *Yaşamı ve Bütün Şiirleri*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Gülcüoğlu, M. Nezihi (1979). *Dört Yandan*. İstanbul: May Yayınları.
- Hatipoğlu, Aydın (2003). *Yalnız Karanfil Sokağı*. İstanbul: Evrensel Basın Yayın.
- Korkmazgil, Hasan Hüseyin (1988). *Tahullar Tüz İçinde*. İstanbul: Bilgi Yayınevi
- Ilgaz, Rıfat (1989). *Toplu Şiirler-2*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- İlhan, Atilla (2000). *Korkunun Krallığı Bütün Şiirleri-10*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Ran, Nazım Hikmet (2002). *Yatar Bursa Kalesinde Şiirler-4*. İstanbul: YKY.
- Rıfat, Oktay (1999). *Bütün Şiirleri II*. İstanbul: Adam Yayınları
- Süreya, Cemal (1996). *Sevda Sözleri*. İstanbul: YKY
- Şaturoğlu, Aşık Veysel (1973). *Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Tevfik Fikret (1985). *Rûbab-ı Şikeste*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitap.
- Tosuner, Necati (1999). *Ay Sallanıyor*. İstanbul: Pen Yazarlar Birliği/Cumhuriyet Kitapevi.
- Üstün, Nevzat (1967). *Hey Sen Amerikalı*. İstanbul: Var Yayınevi.
- Yalvaç, Hasan Hüseyin (2001). *Sevedan Yana Yaşamak*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Yavuz, Hilmi (2007). *Büyü'sün, Yaz! Toplu Şiirler 1969-2005*. İstanbul: YKY
- Yücel, Can (2000). *Can Feda*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Zorlutuna, Haline Nusret (2001). *Ellerin Bombası*. Ankara: TC Kültür Bakanlığı.

Bir Kavram Olarak “Deprem Edebiyatı”: Kurmaca Metinlere Genel Bir Bakış

Her çağda yeni kavramsallaştırmalar, tanımlar, konular, bakış açıları, yorumlar, doğal olarak insan ve toplumun dünyevi ya da metafizik gerçekleriyle inşa edilen sanat ve edebiyatı günceller. Kültürel ve estetik değeri olan bir eser yaratmaya önce kendini çözümleyerek, anlamlandırarak başlayan yaratıcı, entelektüel veya eleştirel bilinç, öyle olduğunu reddettiği zamanlarda bile çoğunlukla tarihseldir ve güncel olanla karşı karşıyadır. Dolayısıyla toplumu sarsan, hafızada yer eden, duygusal etkileri kolektif bilince sızan tüm sosyal ve gündelik olaylar, sanat ve edebiyatın konusu olur. Hatta kültürel, sanatsal ve estetik bagajlarıyla entelektüel bir sorumluluk taşıyan sanatçı ve yazarlar, bu olayların örtük ya da açık yankılarını, etkilerini, niteliklerini fark etmekten -onlara açıktan bir tepki vermeseler bile- çoğu zaman kendilerini alamazlar.

Yangın, sel, fırtına, yıldırım, heyelan, çığ, deprem vb. doğal afetler dünyanın bir gerçeği oldukları gibi insan ve toplumun da göz ardı edilemeyecek gerçekleridir. 20. yüzyılda ve günümüzde yazarların, entelektüellerin, sanatçıların doğal afetlere duyarlılık göstererek bu konuda derinlikli eserler ürettikleri, kültürel ve estetik ürünler ortaya koydukları acaba söylenebilir mi?

Edebiyatımızda sel, yangın, hastalık, deprem gibi afet ve felaketleri odağa alan metinler, salgın, göç, hastalık, savaş gibi top-

lumsal krizleri konu alan eserler yok değildir. Son yıllarda özellikle hastalık ve afetlerle ilgili eserleri inceleyen çeşitli araştırmalar da yapılmıştır. Bu doğrultuda Mehmet Narlı ile hazırladığımız “Edebiyat ve Hastalık: Kurmaca Metinlerde Hastalıkların Görünme Biçimleri” adlı yazıda, Ahmet Mithat, Namık Kemal, Abdülhak Hamit’ten Hüseyin Rahmi ve Fahri Celal’e, Reşat Nuri Güntekin ve Peyami Safa’dan Ferit Edgü ve Orhan Pamuk’a kadar pek çok yazarımızda hastalıkların kurgudaki işlevi ve yazarların hastalıkları yorumlama şekilleri incelenmiştir. Hastalık, toplumsal bir afet olarak şiddetli, yıkıcı bir etki barındırır ve yazar, edebî eserdeki anlatıcı gibi kurgusal bir varlık olmadığından duygularını sezdirmekten kolay kolay kaçamaz.

İster hastalık, savaş, göç gibi toplumsal krizler ister yangın, sel, fırtına, deprem gibi doğal afetler olsun yazar bunlarla temasa geçtiğinde bir şekilde etkilenir. Bir yazarın gerçek varlığını kurmaca varlığından tamamen ayrı tutmak da pek mümkün görünmez. Çünkü bir yazarın zihin dünyasını, algılarını, tecrübelerini meydana getiren bilincinde meydana gelmiş korkular, şoklar, kaygılar, travmalar, kurmaca değildir. Afet manzaraları, kazazedelerin yaşantıları, kamusal, siyasal, toplumsal alandaki reaksiyonlar, reel hayatın bireysel ve toplumsal hafızayı kuşatan sarsıcı gerçekleridir. Bir yazarın ya da bir şairin psikolojik, ruhsal çöküntüsünün kaçta

kaçını eserine aktarabildiğini ölçmek zordur fakat bazı kişisel reflekslerin belki otobiyografik denebilecek ayrıntıları yakalanmaya çalışılabilir. Bu çerçevede günlük ve hatırat türü metinlerden de hareket edilebilir ya da sosyolojik ve biyografik verilere başvurarak bir yazarın toplumsal ya da doğal afetlere tepkisini anlayabilmek de belki mümkündür.

Deprem Edebiyatı ve Kurmaca

Türkiye’de ve dünyada hem edebî metinlerde hem de akademik ya da bilimsel araştırmalarda “deprem edebiyatı” adına pek fazla rastlanmaz. Oysa özellikle 21. yüzyılda -belki geç kalınmış bile olsa- böyle bir kavramsallaştırmanın yapılabileceği görüşündeyim: Afet edebiyatı ya da sadece deprem edebiyatı. Mesela savaş sırasında ya da savaşların sonrasında yaşananları konu alan ya da inceleyen ‘savaş edebiyatı’ benzer bir yaklaşımla türetilmiştir. II. Dünya Savaşı’nda edindiği trajik ve acı hatıraları eserlerine taşıyan Alman öykücü Wolfgang Borchert hakkındaki bir yazımda, literatürde de geçerliliği olan ‘yıkıntı edebiyatı’ ifadesini kullanmıştım. 1950 Sonrası modern Türk ve dünya edebiyatında kullanılan bunalım edebiyatı, bir ruh hâlinin dışavurumudur. Türkiye’nin yakın tarihinin önemli kırılma noktalarını oluşturan 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül darbelerinin odağa alan ‘darbe edebiyatı’ kısmen de olsa söz dağarımıza girmiş bir kavramdır. Bunlardan başka göç edebiyatı, göçmen edebiyatı, yol edebiyatı gibi değişler de dilimizde var fakat deprem ya da afet edebiyatı kavramları pek kullanılmamaktadır. Hâlbuki dünyada bile Türkiye’nin yakın ve uzak geçmişinde olduğu kadar depremlerin etkisi altında kalmış az ülke vardır.

Toplumsal gerçeklikle yakın ilişkisi bakımından edebiyatı, “ifade vasıtası olarak toplumun yarattığı dili kullanan bir sosyal

kurum” (Wellek ve Warren, 2016: 107) şeklinde tanımlayabiliriz. Deprem, sosyolojik ve tarihsel bir gerçek olmasının yanında bireysel ve toplumsal bilincin şiddetli bir şekilde alt üst olduğu, ruhsal ve manevi yapının parçalandığı, sosyal psikolojiyi ve kamusal işleyişi dumura uğratan, korkunç ve dehşetli atmosferiyle akıllardan çıkması mümkün olmayan bir doğa olayıdır. Bu yanıyla da sanatçı, yazar veya şair duyarlılığına, sanatsal bilince veri ya da ilham sağlayabilecek büyük ve evrensel bir insanlık gerçeği taşır. Edebiyat, birey ve toplumun olduğu kadar bu gerçeğin ifadesidir.

Türk Edebiyatında Deprem: İlk Değıniler

Edebiyatımızda, eserlerinde toplumsal felakete ve doğal afetlere değınen yazar ve şairler yok değildir. Sayıları az da olsa Tanzimat’tan Cumhuriyet’e ve günümüze gelinceye kadar bazı metinlerin doğrudan veya kısmen depremi konu aldığı söylenebilir. Zaten Ahmet Mithat, Namık Kemal, Şemsettin Sami gibi moralist, sosyal faydacı yazarların kurucu kimlikleriyle öne çıktığı yenileşme dönemi Türk edebiyatında halkın gündelik gerçeklerine ve popüler kültüre tesir eden her meseleye az çok temas edebilmeye çalışılmış; romancı, şair, yazar olan aydın ve gazeteciler tarafından aile, kadın, ekonomi, beslenme, sağlık gibi farklı konularda vülgarizasyon hedeflenerek Osmanlı toplumunu eğitime ve bilimsel bilgiyi herkesin anlayabileceği bir dille anlatma kaygısı öncelikli amaçlar arasında görülmüştür. Belki bunun neticesi olarak konumuz olan deprem edebiyatına da ilgi duyulduğunu örneklemek açısından Şemsettin Sami’nin ve onun kadar şöhret kazanamasa da devrinde bilinen bir sima olan Ali Muzaffer’in entelektüel ve bilimsel meraklarının ürünü sayılabilecek çalışmalarını hatırlamak gerekir.

Şemsettin Sami'nin Türkçe bir tabir olması bakımından kavramı pekiştirmek adına Yer (1879) adını verdiği çalışması hem dil duyarlığına hem de bilimsel bir merakla dayanan küçük bir cep kitabıdır. Kısa bölümlerden ve toplam otuz dört alt başlıktan oluşan bu kitabın "Yer Nedir?" başlıklı giriş kısmında yazar, "iki harfli bir heceden ibaret Türkçe bir kelimenin kitaba unvan olmasını hoş görmeyeceklerini ve hiç olmazsa 'kürre-i arz' denmeliydi diyeceklerini biliyorum" (Şemsettin Sami, 1296: 3) diyerek kitabın başlığı hakkında bir açıklama yapar. Gelecek tepkilere rağmen "herkesin anlayacağı bir lisanla umuma tefhim etmek" istediği için Tazimat döneminin sosyal fayda esasına dayanan didaktik görüşlerini paylaşır. Onun, "lisanımızın sade ve güzel kelimelerini kabalık töhmetiyle itham etmek isteyenlerden olmadığım ve yerin yuvarlık olduğunu ispat etmezden evvel 'küre' kelimesini ağzıma almak istemediğimden" çalışması için yer sözcüğünden daha güzel bir kelime bulamadığımı söylemesi, sosyal fayda yanında bir dil hassasiyeti ve Türkçe bilinci taşıdığına işaret eder. Ancak bu çalışmanın daha çok yerin jeolojik yapısı, tabakaları, oluşumu, mekanizması vb. bilimsel konulara temas etmesi ve depremin yalnızca "Tagayyürat-ı Fevkalade - Zelzele" başlıklı otuz ikinci bölümde oldukça kısa olarak işlenmesi dolayısıyla afet edebiyatı veya deprem edebiyatı bağlamında değerlendirilmesi güçtür. Ancak bir edebiyatçı ve dilcinin konuya ilgi gösterdiğini ve yorumlarıyla alana çeşitli katkılar yapmak istediğini ispatlaması bakımından değerlidir.

19. yüzyılın sonlarında Şemsettin Sami'den sonra Ali Muzaffer'in de bir edebiyatçı gözüyle depremlere ilgi duyduğu görülür. Judith Gautier, François Coppee, Guy de Maupassant, Goethe gibi yazar-

lardan ve çeşitli bilim adamlarının kitaplarından yaptığı çevirileriyle bilinen Ali Muzaffer'in (ö.1912) mühendisliğe, jeolojiye, coğrafyaya, astrolojiye ilgisinin bir ürünü olarak *Kürre-i Arzın Suret-i Teşekkülü* (1895) ve *Zelzele Hakkında Malumat* (1897) olmak üzere deprem konusuna doğrudan temas eden iki eseri mevcuttur. Bunlardan ikincisi, "Zelazil-i Arziyye-i Meşhure", "İzmir Harekât-ı Arziyyesi", "Zelzele Vukuundan Önce Hissolunamaz mı?", "Zelzeleden Bazı Halas Çareleri" başlıklarıyla ayrılmış on makeden ibaret olsa da hem sade ve açık bir dil kullanması hem de depremler hakkında gazetelerden, mektuplardan, tarihsel olaylardan birebir örnekler vermesi bakımından oldukça yararlı ve pratik bilgiler içerir. Ali Muzaffer, eserini kitabın başında daha önce yazdığı *Kürre-i Arzın Suret-i Teşekkülü* adlı kitabının 'ikinci kısmı' olarak tanıtır. Literatürde depremle ilgili gözlem, tespit, hikâye ve tecrübelerin azlığı fark etmiş olsa gerek bu konuda yapılacak araştırmalara öncülük yapmak isteyen tavrı dikkat çeker. Halkı eğitime kaygısı açısından Ahmet Mithat'la pekâlâ özdeşleştirilebilir. Hatta Ahmet Mithat'ın *Müntehat-ı Tercüman-ı Hakikat*'te depremden söz eden bir makalesine atf da yapar. "Zelzeleden Bazı Halas Çareleri" makalesinde, Ahmet Mithat'ın bir yazısında depremden korunma yolu olarak evleri yukarı, tepelik yerlere yapmayı tavsiye ettiğinden söz eder. Depremi herkesin anlayabileceği bir üslup ve bakış açısıyla, çoğunlukla da tarihsel olaylar ve çeşitli eserler üzerinden anlatır. Bir yerde 1881'deki ünlü Sakız Adası depremini anlatırken eldeki kaynakların kısıtlılığını -biraz sitem eder şekilde- açıktan şöyle dile getirir: "Sakız zelzelesi hakkında hiçbir kitabımızda bir kelime yazılmamış olması bizi duçar-ı teessüf eylediği sırada Yemen mektubi-i sabıkı edib-i lebib Nuri

Bey Efendinin ‘Muharrerat-ı Hususiye’ namındaki eserlerinde bu babda bir mektup gördüğümüze sevindik. Sakız zelzelesi hakkındaki bu mektup da olmasa hiçbir şey söylemek kabil olamayacaktı” (Ali Muzaffer, 1897: 72). Burada vurgulandığı gibi Sakız Adası depremiyle ilgili kaynakların yokluğu, bu konuda yapılacak araştırmaları da güçleştirmektedir. Yine bu deprem konusunda Muallim Naci’nin birkaç mektubunda kısmi de olsa tatmin edici bilgilere rastlanabildiğini hatırlamak gerekir.

Muallim Naci’nin 1881’de Sakız’da sık sık depremler olduğunu söyleyerek izlenimlerini dile getirdiği *Mektupların* kitabındaki 25 numaralı ve 43 numaralı mektubunda, şairin yaşanan olaylardan dolayı psikolojik açıdan sarsıldığına dair ifadeler ve betimlemeler dikkat çekicidir. Ayrıca Naci, 1881’de Said Paşa’yla gittiği Sakız’da yaşadığı depremlerden etkilenerek, o ruh hâlinde aldığı ilhamla *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan birkaç şiir de yazmıştır. Mesela *Ateşpare* kitabına aldığı “Feryad” şiirinde duygularını, “Andım yine bi-vefa vatanda/ Avarelik ettiğim zamanı/ Yoktur ki bir aşına vatanda/ Beytü’l-hazen olmasın mekânı” (Muallim Naci, 1883: 39) diyerek dile getirir. “Sakız’da Bir Harâbede Bir Sevdâ-zede” başlıklı başka bir şiirinde, “Ey harabe! Mutaf-ı ahımsın/ Merkez-i hayret-i nigahımsın” (Muallim Naci, 1883: 59) sözleriyle deprem felaketi karşısında yaşadığı şaşkınlığı saklayamaz. Yine bu şiirde geçen “Cennet-abad gördüğüm yerler/ Dud-gâh-ı cahimden bedter/ Bir yanardağ döküntüsü her yer/ Bu bir enmuzeç-i kıyamettir” (Muallim Naci, 1883: 60) gibi mısralarda şaşkınlığa bir de korku ve ürperme ilave olur. Muallim Naci bu şiirde enkaz altında kalan iki âşığın konuşmalarına yer verir ve şiir, enkazdaki bir

duvarın üzerlerine çökmesiyle can veren iki âşığın ölümüyle sona erer. Muallim Naci’nin depremin yıkıcı ve travmatik etkisi karşısında santimentalist, duygusal hatta romantik denebilecek bir naziklik göstermesi, daha sonra Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından bir psikoz olarak yorumlanmıştır. Tanpınar, Naci’nin hassas tabiatlı bir insan olduğunu, “Nâci ‘hipersensible’ denilen insanlardandı. Işıksız uyuyamazdı. Ve ev, yatacak yer onun için daima mühimdi” (Tanpınar, 2007: 531) sözleriyle vurgular. Ona göre Sakız depreminin Naci’de “93 Harbi’nin hatıraları ile birleşerek bir nevi yıkılış psikozu vücuda getirdiğini” (Tanpınar, 2007: 531) söylemek bile mümkündür. Tabii bu ilişkiyi kurmak için biyografik ve sosyolojik bir araştırmaya girişmek gerekebilir. Öte yandan Sakız’da bulunduğu dönemde depremin de etkisiyle yazdığı şiirlerde duyulan yalnızlık, gurbet, küskünlük imajları Naci’nin güzel ve dokunaklı mısralarına kaynaklık etmiştir. Sakız depreminin Naci’ye ilham ettiği en güzel eserlerden biri, Tanpınar’ın altını çizdiği gibi “Misafirim vatanın bir harabe-zarında!” (Tanpınar, 2007: 538) dizesidir. Böylelikle Naci’nin hem hassas tabiatı hem de doğal afet karşısındaki ürpertici dehşet bir araya gelmiş, bu karışımdan sanat niteliğine ve değerine sahip şiirler ortaya çıkmıştır. Ancak devrin sosyal, kültürel, toplumsal şartları ne olursa olsun sanatçılar her sınıftan insanın inşa ettiği toplumun parçasıdır. Sanatçıların kriz ve afet dönemlerindeki rollerine gerçekçi, ahlaki, normatif bir gözle bakılırsa Muallim Naci’nin kendi konfor alanını terk etmek düşüncesine pek yanaşmayan betimleyici ve romantik tavrı üzerinde durmak gerekir. Onun somut anlamda acılar içindeki insan gerçeğine mesafeli konumuna, insanların ansızın ve hazırlıksız yakalandıkları şiddetli afetin onları sarsan korkunç yansımalarına

yüzeysel bakan sanat tarzına dair eleştiriye açık yönlerinden pek kimsenin söz etmeyişi düşünülmalıdır.

Tanzimat ve Servetifünun dönemi Türk edebiyatında Nigar Hanım'ın "Lerzan olurum yadıma geldikçe o masum/ Hala bugün o çehre-i pür-dehşet ve mağmum" mısralarında yine deprem konusu işlenir. Şiirin öznesi depremi değil, depremedeyi izleyerek kapıldığı duyguların acılığına dikkat çeker. "Arzın sadematı onu biçare ve mühmel/ Öksüz ve yetim etmiş idi bir sene evvel" dizelerinden anlaşıldığına göre bir sene önce anne-babasını kaybettiği depremin dehşeti küçük çocuğun hafızasından silinmemiştir. Nigar Hanım'ın 1912'de Şehbal mecmuasının 56. sayısında yayımlanan bu "Zelzele Hatırası" şiirine benzer şekilde, Tevfik Fikret'in kimi şiirlerinde afetlerin yıkıcılığı ve dehşeti tasvir edilir. Sözelimi Fikret'in bütün şiirlerini içeren *Rûbab-ı Şikeste* kitabının "Haluk'un Defteri" bölümünde yer alan "Zelzele" şiiri, yapı ve içerik bakımından deprem duyarlığını merkez alır. Fikret ve nesli, Parnasyen ve Sembolist sanata aşınadır. Bu aşinalığın bir etkisi olarak Fikret, yaşanan fiziki ve psikolojik hasarın boyutlarını sergileyebilmek için 'müstezat' nazım biçimini kullanarak 'manzum nesir' adı da verilen, şiiri düzyazıya yaklaştıran bir söylem biçimi tercih etmiştir. Fikret'in 1898'de Balıkesir'de yaşanan deprem sonrası kazazedelerin harap ve sefil hâldeki durumunu anlattığı "Verin Zavallılara" şiirindeki özne, karşılaştığı manzaranın acıklı ve dehşetli boyutunu dile getirmeye çalışır. Onun bu çabasında toplumsal bir duyarlık fark edilir:

"Harab-ı zelzele bir köy: Şu yanda bir çatının
Çürük direkleri dehşetle fırlamış;
öteden

Çamur yığıntısı şeklinde bir zemin
katının
Yıkık temelleri manzur; uzakta bir
mesken
Zemine doğru eğilmiş, heman sükut
edecek;
Önünde bir kadın... Of, artık istemem
görmek!"
(Tevfik Fikret, 2010: 53)

Şiirin girişinde deprem yaşanan köyü tasvir eden öznenin duygusal ünlemleri, konuşmak ya da görmek istemeyen bunaltılı hâli şiirin tamamına hâkimdir. Felaketin şiddeti ve afetin yıkıcı gerçeği karşısında belki yardım isteyerek bir çare ya da rahatlama imkânı arayan özne, "Sizin kalbiniz elbet acır, değil mi? Verin/ Verin şu dulara, yoksul kalan şu eytama" (Tevfik Fikret, 2010: 54) sözleriyle okurun huzurunda topyekûn bir çağrı yapar. Bu şiirde Tevfik Fikret'in depremin kendinden çok deprem bölgesine ve depremedelerin psikolojik ve fiziksel çöküntüsüne odaklandığı görülür. Öznenin gerçekliğin tahammül edilemez yıkıcılığı karşısındaki çaresizliği, depremin tarihsel ve toplumsal boyutuyla yakın bir ilişki içindedir. Fikret'in sarsıcı boyutlarına değindiği Balıkesir Depremi için 1896-1904 yılları arasında Karesi (Balıkesir) Sancağında görevli bulunan mutasarrıf Ömer Ali Bey'in *Hatıra Defteri*'ndeki somut ve çarpıcı ayrıntılara da bakılabilir. Öte yandan oğlu Haluk'un 1895'te doğumundan bir sene evvel İstanbul'da yaşanan depremi anlattığı "Zelzele" şiirinde Fikret, kısmi de olsa afetin sarsıcı etkilerine değinmiştir. "Bir ihtilâc ile çırpındı, kırdı, yıktı... Keder/ Ve korku yüzleri soldurdu; evler, aileler" diye betimlediği şiirde, depremden bir yıl sonra dünyaya gelen oğluna ise "Sen işte böyle siyah günlerin misafirisin" diye seslenir. Fikret'in bu iki şiirinde üsluptaki gerçekçi tonlamalarına

rağmen depremin somut ayrıntularını, maddi manevi harap olan toplumun panoramasını doğrudan bulmak pek mümkün değildir. Tabii böyle yazmak zorunda da değildir. Fikret'in tasvirleri felaket karşısındaki insanın trajedisini anlatmaya çalışması bakımından elbette dikkate değerler.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Tanzimat devrinde yazar ve şairler tarafından tek tük ilgi gören deprem ve afet edebiyatımızın yine durgun bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. Mesela Nazım Hikmet'in 1939'daki Erzincan depremi için yazdığı ve daha çok ağıt havasındaki "Kara Haber" (1940) şiiri doğrudan deprem gerçeğini merkeze alması dolayısıyla önemlidir. Şiirin gerçekçi ve trajik atmosferinde acı bir türkünün matemli havası hâkimdir:

"Erzincan'da bir kuş var
kanadında gümüş yok.
Gitti yârim gelmedi
gayrı bunda bir iş yok.
Oy, dağlar, dağlar, dağlar...
Aldı ellerine kanlı başını
karın ortasında Erzincan ağlar...
O ağlamasın da kimler ağlasın..."
(Nazım Hikmet, 2008: 780)

Türkü, ağıt formundaki bu şiirde "Uyanıp kaçamadılar/ kuş olup uçamadılar" diyen Nazım Hikmet'in toplumsal duyarlılığa temas eden canlı sahnelere başvurduğu görülür. Yas tutan depremezdeleri sarsan dehşetin şokundansa insanların travmalarını, manevi ve psikolojik çöküntülerini kayıplarına ağlayarak hafifletebildikleri bir arınma dönemine işaret etmesi bakımından şiir, deprezede psikolojisinin farklı bir evresini odağa alır. Toplumcu gerçekçi şiirin temsilcisi ve kurucularından Nazım Hikmet'in tavrı da oldukça gerçekçidir. Ağıtında ilk şoku atlatmış toplumun artık yas tutacağı dönemde

insanların daha akli başında bir psikolojiyle kayıplarını anmalarını anlatır. Mesela çok daha gerilerde eski İstanbul depremini ele alan Oktay Rifat'ın "1509 Depremi" şiiri daha pastoral bir perspektife sahiptir. Dumura uğrayan insanların şaşkınlığı, yıkıntının panoraması ya da toplumsal psikolojinin yaralarını sarma çabasını gösteren ağıt ve yas hâli yerini, şiirsellik ve estetik endişeye bırakır. Şiirdeki "Düştü nakış, indi pul pul altın varak/ Taş taşta dargın, yıkıldı İstanbul'um" (Oktay Rifat, 2014: 606) dizelerinin dışında somut deprem gerçeğine doğrudan temas eden, sosyolojik ve psikolojik kırılmaları irdeleyen ya da bu evrensel gerçeğin örtük trajedisini dillendiren detaylara rastlamak zordur. Tarihsel bir hafızayla geçmişin ayrıntularını nesnelere üzerinden kuran özne, geçmişin ancak imajinatif bir görüntüsüne ulaşır, o dehşet ve korku içindeki insanların yaralı ruh hâllerine bürünmez.

Deprem edebiyatı çerçevesinde özellikle Ahmet Hamdi Tanpınar'a değinmek gerekir. Tanpınar, ilk kez 1946'da yayımlanan *Beş Şehir*'de 1924 Erzurum depremini nasıl duyduğunu, ilk tepkilerini, o beklenmedik ve şiddetli dehşetin somut yansımalarını, bu deprem vesilesiyle Atatürk'ü ilk kez görüşünü ve Erzurum Lisesi'nde ilk kez konuştuğlarını anlatır. Deprem tecrübesini oldukça canlı ve somut detaylarla betimleyen Tanpınar, olaya dair ilk tepkilerini şöyle tarif eder:

"Bir ikindi vakti lisede otururken boğuk bir gürültü ile yerimizden fırladık. Her şey sallamıyordu. Öyle ki kapıya kadar zor gidebildik. Şehir bu rüzgarsız havada toz içinde idi. Daha kapıya varmadan bu birinci sarsıntıyı o tarifi güç gürültü ile ikinci ve üçüncü sarsıntı takip etti. Fakat bu sefer halkın çılgınlığını işitiyorduk. Aramızdaki kısa fasılları çehre tiklerine benzeyen hafif

sarsıntılar dolduruyordu. Yollar insanla doluydu. İlk önce şehrin yıkıldığını zannettik” (Tanpınar, 2019: 44).

Erzurum’dan söz ettiği denemesinde Tanpınar, deprem yaşandıktan sonra şehirde sarsıntıların bir ay kadar devam ettiğini ve halkın korkudan evlerine giremediğini anlatır. Olaylar üzerinde kısaca durur. Depreme dair sarsıcı izlenimleri, depremezdelelerin travmatik ruh hâlleri ve deprem karşısında doğayla karşı karşıya gelen insanın evrensel gerçeği hakkında konuşmayı “Erzurumlu Tahsin” hikâyesine saklamış gibidir. İlk kez 1937’de yayımlanan bu öyküsünde Tanpınar, kurmaca dışı metinlerinde de kullandığı ‘artistik üslup’ becerisini deprem gerçeğini tasvir için kullanmıştır ve orada, ruh hâllerindeki çalkantıları ve insanın iç gerçeklerini, kalbin tezatları ve bilinçaltının surları arasında betimleyebilen bir anlatıcı vardır. Oysa denemesinde Tanpınar sanki depremden ziyade Atatürk’le karşılaşmanın şokuna yoğunlaşmış bir hâli tecrübe eder. Atatürk’ün şehre gelişi ve kargaşayı önlemek üzere hemen çalışmalarına başlamasından sonraki konuşmaları Tanpınar’ı derinden sarmıştır:

“Heine yahut Gautier, genç bir şairin Goethe’yi ziyaretini anlatırlar. Zavallı çocuk birdenbire Weimar tanrısının karşısında bulunmaktan o kadar şaşırır ki yol boyunca, hatta günlerce evvel hazırladığı sevgi ve hayranlık cümlelerini unuttur ve yolda gördüğü eriklerin güzelliğinden bahseder. Eğer behemehal cevap vermem icap eden çok sarıh sualler karşısında kalmasaydım, şüphesiz ben de o gün bu gence benzerdim” (Tanpınar, 2019: 46) Bu pasajda hayranlığının ve şaşkınlığının doğrudan bir tarifini yapmıştır. Tabi Tanpınar’ın Erzurum depremiyle ilgili gözlem ve tecrübeleri bunlar-

dan ibaret kalmaz. Denemesinde, *Abdullah Efendinin Rüyaları*’ndaki “Erzurumlu Tahsin” hikâyesini depreme dair izlenimlerinden hareketle yazdığından söz eder. “Şehrin o günlerdeki manzarası orada anlattığının aynıydı. Zaten bu hikâyede benim tarafımdan icat edilmiş hiçbir şey yoktur” (Tanpınar, 2019: 47) sözleriyle öyküsünde sadece gerçek olayları merkeze aldığı altını çizer. Acaba daha önce Tanpınar’ın yorumladığı gibi Muallim Naci’nin bilinçaltında Sakız Adası depreminin tetiklediği psikozu benzer şekilde Tanpınar’ın Erzurum depreminden ve hemen sonra Tanrısal bir betimlemeyle özetlediği Atatürk’le tanışmasından sonra yaşadığı psikolojik sarsıntılar arasında bir yakınlık kurulabilir mi? Yaşadıkları karşısında belki kendi otobiyografik gerçeğinin başkahramanı olan Tanpınar da bazı tezatlar ve çalkantılar arasında kalmış olabilir.

Deprem ve afet edebiyatı bağlamında Tanpınar’ın felaket tasvirlerine yer verdiği “Erzurumlu Tahsin” öyküsüne bakılmalıdır. Öyküde deprem, çeşitli boyutlarıyla merkezî bir konumda işlenmiştir. Olaylar depremin yaşandığı 1924 yılında geçer. Erzurum’dan Kars’a kadar köyleri ve kasabalarıyla insanları derinden etkileyen deprem anını betimlerken Tanpınar’ın üzerinde en çok durduğu konu, insanın varlığını ve korkutuculuğunu neredeyse unuttuğu doğayla yeniden karşı karşıya gelmesidir. Öyküde deprem aracılığıyla yeniden düşünmeye başladığı toprak ve insan ilişkisini şöyle tarif eder:

“Toprağın sarsıntısı denizin fırtınasına benzemiyor, büsbütün ayrı bir şey; denizde her zaman müteyakkız bulunuyoruz; deniz, biliyoruz ki insanoğlu için güvenilecek bir unsur değildir (...) Hâlbuki toprak böyle değil; o insanlığın en güvendiği unsurdur. Saadetini, refahını, emniyetini ona bağlamış-

tır. Onu her zaman itaatli, müşfik veyahut hiç olmazsa lakayt ve sakin görmeğe alışmışızdır. Toprağın sarsılması işte bu emniyetin yıkılmasıdır ve bir dost tarafından hançerlenmeğe benzeyen vahim bir hali vardır” (Tanpınar, 2011: 91).

Burada vurgulanan ruh hâli insanın doğa karşısındaki yalnızlığını, aldatılmışlığını hatta kayıtsızlığını işaret eder. Deprem, ansızın dehşet ve korkuyla gelip şehirlerde, evlerde unutulmuş çoğu gerçeği, kendini aldatmaya alışmış insanın karşısına koyar. “Erzurumlu Tahsin” hikâyesine adını veren Tahsin Efendi de yaşamı sorgulayan, hakimane, filozofça bir tip olarak çizilmiştir. Yıkık ve şaşkın şehirde anlatıcı, Tahsin Efendi’yle karşılaşmış birkaç laf ettikten sonra yeniden sarsılır. Hayat ve ölüm arasında bir iç muhasebeye koyulur. Şehir ise depremden sonra âdeta bir panayıra dönüşmüştür. Çadırlar, tahtalardan yapılmış kulübeler, kilim ve seccadelerden uydurulmuş acayip meskenler her yanı kaplamıştır. Anlatıcı bu manzarayı tam bir göç manzarası şeklinde tarif eder. Milletçe, zaruri ve çaresiz bir şekilde kurulmuş bir göç hazırlığına benzetir:

“Kışneyen atlar, sırtında ok ve yay dolaşan bir iki nöbetçi, meşale ışığında silahlarını temizleyen erkek kalabalıkları ve gecenin sükutunda birbirine sokulmuş teprenen, kımıldanan, bağırarak sığırlar, koyunlar ve onların etrafını çeviren kağnılar. Ve sabahın meçhulünü düşünmeden yorgun uyuyan oba (...) Asırlarca evvel bu toprağı kendilerinin yapmak için, alıştıkları manzarayı, doğdukları toprağı, yıkandıkları dereyi ve ecdat kabirlerini terkedip gelen sert, haşın, maceradan yılmaz ve ona karısıyla, çocuğuyla ve ihtiyarlarıyla atılan insanların tetikte uyuyan kalabalığı” (Tanpınar, 2011: 94)

Bu darmadağın ve kaos içindeki korkulu kalabalık, sefil ve harap durumdaki insanların hâli, Erzurumlu Tahsin’de bir öfke ve karamsarlık yaratır. Suçlu arar gibidir ama suç sanki insanın unutkanlığında. Doğanın sessizliğini, ritmini, ahengini bozan insanlar için, “Biz, bataklığı dolduran kurbağalar gibi, mutlaka bu sessizliği bozmak istiyoruz” der. Felaketin yaşandığı yıla bakıldığında 1924 henüz Türkiye’de şehirleşmenin yeni başladığı yıllardır. Yani Tahsin Efendi bu dönemde insanın doğaya kayıtsız kaldığından söz ediyor. Kalabalık insan seslerinin doğanın bütünlüğünü bozduğunu söylüyor. Acaba insan ve doğa arasındaki bu ilişki, Türkiye’nin daha sonraki yıllarında nasıl gelişmiştir? Toplumsal bilincin oluştuğundan bahsedilebilir mi? Afet ve felaketler karşısında bir hazırlıktan söz edebilir miyiz? Edebiyatta bile ciddi bir farkındalık yaratılabilmiş midir?

Deprem Karşısında Entelektüel Bilinç

Türkiye’de entelektüel ve aydın bilinç, sanatçı ve yazarlar Türk toplumunu gerçekten tanıyorlar mı? Bu soru Tanzimat’tan beri sorulagelse de özellikle Yakup Kadri’nin *Yaban* romanında somut bir şekilde tartışılmıştır. Melez bir bilinçle, yabancılaşmış bakış açısıyla ve klon kavramlarla konuşan entelektüellerin toplumla ilişkisi uzun zamandır çeşitli yazarlarca dile getirildiği gibi ciddi bir sorundur. Mesela Yakup Kadri’nin *Yaban* romanıyla Ferit Edgü’nün *Hakkâri’de Bir Mevsim* romanını dışarıklı olma, uyuşmazlık, ötekilik kavramları etrafında karşılaştıran Ahmet Oktay, bir yazısında aydın ve halk arasındaki bağın bir türlü kurulamadığından yakınır. Belki bu konuda önce, “Türk aydını kaç kuşaktır giriştiği halkla bütünleşme denemesinde niye sürekli başarısızlığa uğramış, Anadolu’nun tozlu yollarında kolu kanadı

kırık kalmıştır?” (Oktay, 1983) diye sormak gerekir. Buna benzer şekilde Rauf Mutluay da zamanında aynı sorunu dillendirmiştir. 1966’da Papirüs dergisinin “Bugünkü Hikâyemizde Bir Bunalım Var mıdır ?” başlıklı soruşturmasına verdiği cevapta, hikâyeden ziyade aydın ve entelektüel bilincin yaşama bağının kopukluğuna şu sözlerle değinir:

“Cumhuriyette doğmuş sanatçılar bugün kırk yaşındadır. Bu kırk yıl içinde Türk toplumundaki gelişmeyi biz hep tepeden görmüş durumdayız, aydın olarak. Anadolu halkının kurban bayramı, ramazan bayramı, bizi ilgilendirmez. Varto depremi sadece bir ürperti yaratır. Kıbrıs davasında şairlerin gerçekten yüreği ürpererek şiir yazma hevesine düştüğünü görmedik. Yani içinde yaşadığımız topluma, eski-yeni her türlü hazı ve heyecanı veren olaylarına karşı aydın yetişmiş kuşağın bir uzaklığı var” (Mutluay, 1976: 510-511). Bu pasajda da değinildiği gibi 1966’da Muş’ta yaşanan Varto depreminin Türk entelektüelinde, Türk edebiyatında bir yankı uyandırdığı söylenemez. Fakat bu durum diğer deprem ve afetler için de az çok geçerlidir. Hatta yalnız depremler için değil Türk toplumunun inanç ve gelenek kodlarının Türk edebiyatında daha derinlikli ve evrensel birikimle de kesitirilerek neden işlenmediğinin düşünülmesi gerekir. Zaten bu akıl yürütme ister istemez aydınlar ve halk arasındaki psikolojik mesafeye çıkacaktır. Bu konuya değindiği bir yazısında Attila İlhan, Türkiye’nin yakın tarihindeki yabancılaşmış ruh hâlini, ‘kimlik bunalımı’yla özetlenebilecek bir olguyla şöyle açıklar:

“Bilmem bütün bunların, Tanzimat’la toplumumuzda açılan büyük çatlaktan ileri geldiğini söylemem gerekiyor mu (...) lunapark’taki kakhaha aynaları koridoruna

toplumca düşmüşüz gibi, hem kendi kendimize hem birbirimize yabancılaşıyoruz: Tüccarımız tüccar, sanayicimiz sanayici, aydınımız aydın, işçimiz işçi, köylümüz köylü değil! Birbirimizi gerçek oranları ve özellikleriyle görüp değerlendirmemiz olanak dışı” (İlhan, 2011: 29-30).

Öyle ki Türkiye’nin, kendi deprem ve afet gerçeğinin, yine kendi tarihinin temel parçası oluşunu nadiren hatırladığı gibi belki bugün hatırlamak sırası henüz gelmeyen pek çok örtük krizle yaşadığı söylenebilir. Yukarıda Attila İlhan, bir kimlik bunalımından, toplumsal bir krizden söz eder ama bunun yanında yabancılaşmanın çok çeşitli boyutları vardır. Mesela bu çerçevede Özdenören’in “köy romanı gibi Kurban ve Ramazan romanı ve öyküsü de henüz yazılmamıştır” (Özdenören, 2011: 144) cümlesi de dikkate alınmalıdır. Bunlar Türk toplumunun uzun yıllardır hafızasında ve kolektif bilincinde yaşattığı gerçekleridir. Deprem ve afetler de Osmanlı zamanından beri Türkiye’nin bir gerçeğidir. Dolayısıyla depremlerin, depremzedelerin, çeşitli afet ve felaketlerin edebiyat metinlerinde işlenmesi yeni imajların, derinlikli anlatuların yaratılmasına kaynaklık edebileceği gibi toplumsal duyarlılığın gelişimi bakımından da çeşitli faydalara sahip olabilir.

KAYNAKÇA

- Ali Muzaffer (1897). *Zelzele Hakkında Malumat*. İstanbul: Kasbar Matbaası.
 Hikmet, Nazım (2008). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: YKY.
 İlhan, Atilla (2011). *Hangi Edebiyat*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
 Muallim Naci (1883). *Ateşpare*. İstanbul: Mihran Matbaası.
 Mutluay, Rauf (1976). *50 Yılın Türk Edebiyatı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
 Oktay, Ahmet (1983). *Yazılan Okunan*. İstanbul: Yazko Yayıncılık.
 Özdenören, Rasim (2011). *Yaz, İmge ve Gerçeklik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
 Rifat, Oktay (2014). *Bütün Şiirleri I*. İstanbul: YKY.
 Şemsettin Sami (1879). *Yer*. İstanbul: Mihran Matbaası.
 Tanpınar, Ahmet Hamdi (2007). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
 Tanpınar, Ahmet Hamdi (2011). *Hikâyeler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
 Tanpınar, Ahmet Hamdi (2019). *Beş Şehir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
 Tevfik Fikret (2010). *Rûbah-ı Şikeste*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
 Wellek, Rene ve Warren, Austin (2016). *Edebiyat Teorisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

| BEDİR ACAR

Depremden Sonra Filizlenen Bir Umudun Filmi *Zeytin Ağaçları Altında*

Bazı tarihler hafızalara derin harflerle kazınır.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ile birlikte on şehrimizin, hatta tüm Türkiye'nin hafızasına derinden kazındı.

Saat 04:17'de, insanlar derin uykudayken, yer sarsıldı, binalar çöktü ve enkaz yığınları altında kalan 45 binden fazla vatandaşımız can verdi. Yüz binden fazla yaralımız var.

Aslında her birimiz, tüm ülke olarak derinden sarsıldık, yıkıldık, yaralandık.

Büyük felaketler, millî afetler zaman geçtikçe, acıların küllenmesiyle birlikte mil-

letlerin edebiyatına, sanatına da yansıyor. Acı ve keder sözcüklere, notalara, resimlere dökülüyor ve hatta filmlere konu oluyor.

Yıllar önceydi. İstanbul Film Festivali'nde izlediğim bir film, 40 bin kişinin öldüğü 1990 İran depreminden izler taşıyordu.

İran sinemasının dünya çapında bilinen yönetmenlerinden Abbas Kiyarüstemi imzalı 'Zeytin Ağaçları Altında' (Zire Darakhatan Zeyton) adlı film, depremde harap olmuş Köker köyüne gelen bir yönetmeninin, çekeceği yeni filmi için, yerel ahali arasından oyuncu seçmesiyle başlıyor.

Pek çok ödül alan ve eleştirmenler tarafından övgüyle karşılanan *Zeytin Ağaç-*

ları Arasında, sade ve doğal anlatımıyla, ölüm ve yaşam, sanat ve hayat arasındaki ilişkiyi, kurguyla gerçek arasındaki sınırları bir anlamda harmanlayarak perdeye taşıyordu.

Film içinde film, hikâye içinde hikâye...

Filmin iki ana karakterinden biri olan Hüseyin fakir bir köylüdür. Gönlü köyün güzel kızı Tahire'dedir. Ancak Tahire'nin hâli vakti yerinde olan ailesi bu izdivaca karşı çıkar. Çünkü Hüseyin'in ne düzenli bir işi ne de başını sokacak bir evi vardır.

Derken, o korkunç deprem olur, köyde herkesin evi hasar görür veya yıkılır. Tahire'nin anne babası depremde hayatını kaybeder. Tahire, evleri harap olmuş vaziyette, ninesi ile bir başına kalır.

Artık zaten hiç evi olmamış Hüseyin gibi onlar da evsizdir; bardağın boş tarafına bakıldığında, evliliklerine mani olan maddi durum eşitlenmiştir.

Ancak yaşadıklarından ders çıkarmayan yaşlı nine, kör bir inatla Tahire'yi asla bu 'fakir' gence, vermek istemez.

İnşaatlarda çalışıp herkese ev yapan ama bir türlü kendi evini alacak kadar refaha ulaşamayan Hüseyin'in kalbi o kadar kırılır ki acısını hafifletmek için, Allah'ın depremi vesile edip, herkesin evini yıktığını düşünür.

İşte tam da bu sırada köye bir film ekibi gelir.

Köy ahalisinden güzel Tahire başrol için seçilir.

Yine köyden bir delikanlı da filmdeki erkek karakteri oynayacaktır.

Fakat, köylü genç, rol icabı da olsa, Tahire'nin karşısına geçince öyle heyecanlanır ki, kekemeliği tutar ve filmi bırakmak zorunda kalır.

Tahire'nin karşısında oynayacak başka bir isim arayışı başlar ve işte Hüseyin oracıktadır. Tahire'ye zaten 'yanık' olan Hüseyin rol icabı bile olsa Tahire ile yan yana geleceği için içten içe sevinir.

Çekim aralarını, set molalarını fırsata çeviren Hüseyin, evlenirlerse nasıl bir eş olacağını Tahire'ye anlatma çabasına girer.

Hatta rol gereği Tahire'ye sesini yükselttiği anlar için bile genç kızdan özür diler.

Bu lafları senaryo gereği söylediğini, aslında 'çoraplarım nerede' diye soracak tiplerden olmadığını, eğer evlenirlerse çoraplarını, elbiselerini, bütün eşyalarını derli toplu tutacak kadar nazık biri olduğunu Tahire'ye açıklamak zorunda hisseder kendini.

Böylelikle film, senaryo ile gerçek hayatın karıştığı anlara sahne olur.

Ancak, Hüseyin ne dil dökerse döksün, Tahire film boyunca, suskunluğunu korur, sadece rolüne odaklanır.

Peki Hüseyin, Tahire'yi ikna edebilecek mi?

Bunu yönetmen tam olarak bize söylemez, ancak son karede yorumu seyirciye bırakacak türden bir ipucu bırakır.

Duyguları, sorunları ve davranış biçimleriyle İran köylüsünü daha yakından tanımamızı sağlayan *Zeytin Ağaçları Altında* adlı film ile 'akrabalık ilişkisi' olan iki çalışması daha vardır yönetmenin.

1994 yapımı *Zeytin Ağaçları Altında* ile birlikte, 1987 yapımı *Arkadaşımın Evi Nerede* ve 1992 yapımı *Ve Hayat Devam Ediyor* adlı filmler, ortak mekânlarda geçmesi nedeniyle Kiyarüstemi'nin 'Köker Üçlemesi' olarak anılır.

Arkadaşımın Evi Nerede, arkadaşının ödev defteri kendisinde kalan bir ilkokul öğrencisinin defteri geri verebilmek için arkadaşının evini aramasını anlatır ve İran sinemasının tanınmasında önemli rol oynayan bir filmidir.

Diğer film, *Ve Hayat Devam Ediyor*' ise yine bir 'arayış' filmidir.

Bu kez yönetmen, deprem bölgesine gider ve burada bir önceki filmde oynayan oyuncularının deprem sonrası akabetini öğrenmeye çalışır.

Yarı kurgu yarı belgesel bir film.

Yönetmen Abbas Kiyarüstemi için 'sinemada yalın anlatımın, minimal sinemanın bilge ustası' diyebiliriz.

İran sinemasının dünyaya açılmasında önemli rol oynayan Kiyarüstemi, simgeselliğin hâkim olduğu küçük hikâyelerden yola çıkarak, evrensel bir bütünlüğe erişen filmlerin, duyguların yönetmenidir.

Bütün bu unsurlarla bezeli *Zeytin Ağaçları Altında* deprem yıkıntılarında sevgiyle filizlenecek yeni bir hayat arayışının, zor da olsa umuda tutunmanın filmidir.

Başka Filmler De Var ***San Andreas Fayı* (2015)**

Gerek Türk sinemasında gerekse yabancı ülke sinemalarında deprem konulu başka filmler de var.

En yakın tarihlilerden biri olan 2015 yapımı *San Andreas Fayı*, yıkıcı bir depremin Kaliforniya'yı vurmasının ardından gelişen olayları ele alır.

Yönetmen koltuğunda Brad Peyton'un oturduğu film, bir helikopter pilotunun kızını kurtarma çabalarına odaklanır.

***Küçük Kıyamet* (2006)**

Depremden ziyade ölüm korkusunun hâkim olduğu psikolojik gerilim türünde bir film *Küçük Kıyamet*. Yağmur ve Durul Taylan kardeşlerin yönettiği film, afet ve korkunun biçimlendirici etkisine bir bakış atıyor.

Tang Shan da di Zhen **(*Aftershock*-2010)**

Çinli yönetmen Feng Xiaogang imzalı *Artçı Şok*' adlı film, 1976 Büyük Tangshan depremi sonucu ayrılan bir ailenin hikâyesini beyazperdeye taşıyor. Yedi yaşlarında biri kız diğeri erkek iki ikiz kardeş son derece yıkıcı bir depremin ardından enkaz altında kalır. Kurtarma ekibi, çocukların annelerine ikisinden birini kurtarabileceklerini söyler. Anne hayatının en zor kararını vermek zorunda kalır.

***Deprem* (1976)**

Şerif Gören imzalı *Deprem*'in başrolünde Türkan Şoray ve Kadir İnanır ikilisi var. Senaryosu Safa Önal tarafından kaleme alınan filmin müzikleri Cahit Berkay'a ait. Aşk ve felaket üzerine kurulu filmde Ahmet ile Zeynep'in birbirlerine olan ilgilerine rağmen Zeynep'in bir demirci ustasıyla evlenme kararının ardından gelişen olaylar konu edilir. Ahmet Zeynep'i kaçıtır, demirci ustası da peşlerine düşer ancak üçünü bekleyen bir felaket vardır.

Acının Desibeli

"Müzik, duygularımızın en açık dilidir."

Emil Zeig

Acı yakınlığımıza göre duyulur.

Hadi Mousavi

İnsan, yirmi ile yirmi bin hertz arasındaki titreşimleri ses olarak algılar. Bir sesin var olabilmesi için ses kaynağı, iletken ortam ve işitmenin bir araya gelmesi gerekir. Bunlardan birinin eksikliğinde ses, olsa dahi, algılanmaz, yok sayılır. Örneğin yirmi bin hertzın üzerine çıkan bir sesi insan duyamaz: duyulmayan şey de onun için bir anlam taşımaz. Fakat bu durum, ifade edilen frekansların dışında seslerin olmadığı anlamına da gelmez.

Globalleşmeyle birlikte günümüzde dünyanın diğer ucundaki sesler duyulabilir. Bu anlamda medyayı, çıkardığı tiktakları her yöne eşit olarak yayan bir metronom gibi kabul edebiliriz. Yine de bazı sesler aynı gün ve (aynı) saatte her yerden duyulsa dahi farklı etkiler gösterir. Zira ses kaynağına uzaklık, ses dalgasının etkisini de azaltır. Ancak bahsedilen uzaklık, mesafe yani kilometre değil de gönül bağı bazında ele alındığında kilometrelerce uzaktaki bir feryadın kapımıza

dayanıp gönlümüzü titretmesi olasıdır. Bazen de kulağımızın dibinde çılgık çılgığa kalanları duymak imkânsızdır. Öyle ki yerin yarılışı, göğün gürüldeyişi, binanın yıkılışı duyulurken aynı anda bir annenin haykırışı, bir çocuğun ağlayışı işitilmeyebilir.

Sesin zaman içinde kaybolmadığına, uzay boşluğunda da olmadığını göre -öyle ya binanın yıkılışını, yerin yarılırken çıkardığı sesleri duymuştuk-varlığını kanıtlayan bu seslerin nereye gittiği sorusu akla gelir.

Varlığını kanıtlamıştır çünkü işitme aralığındadır; ses yalnızca hava, su ve katı cisimlerin olmadığı bir ortamda duyulmaz yani uzayda ya da bir gönlün dış kapısının dış mandalında. Öyleyse insanın çıkardığı seste bir sorun olmalı. Veyahut kederin sesinin yayılmasında bir eşitsizlik bulunmalı. O zaman acılar ortak değildir; acının titreşimi yanındakine etki ettiği kadar yayılır demek yanlış olmaz: Etkisi yoksa uzaya; varsa yerin yedi kat dibine bir yolculuk... Demek ki fiziken olmasa da duygusal olarak fezaya gitmemiş tek bir insan yoktur hayatta. (Cehennem'e de tabii ki ama oraya gitmek için roketler üretmez insan.) Bulduğumuz konuma göre bazen uzaya, bazen cehenneme yolculuk eder dururuz. Afrika'da yaşananlar, Çin'in Uygur Türklerine yaptığı katliamlar; insanlığın doğduğu varsayılan topraklarda meydana gelen, Mezopotamya'nın kalbini delen depremler, zelzeleler...

Dünyaya kuş bakışı baktığımızda seyyar bir Cehennem görürüz üzerimizde gezinen. Belki de bu yüzden acı eşiğini belirtmek zorunda kalırız (ebediyen). Cehennemimize sınırlar çizip çitler çeker,

çitimizin dışında kalan sesleri yok sayarak sanal bir cennet hayali varsayarak hayata katlanma yöntemleri geliştiririz. Hadi diyelim sınır dışında bırakmak zorunda kaldığımız acılar için haklı sebeplerimiz var. Sınırı aşmayan feryatlara nasıl bir bahanemiz var? Mesafe uzak, gönül bağımız yok diyelim; gözümüz kör, kulaklarımız sağır diyelim yine de olmuşları, olmakta olanları yok sayabilmek bütün insani hislerden sıyrılmayı gerektirir.

Müzik, duyguları derinden ifade etme ihtiyacından doğmuştur. Seslerin bilinçli olarak ritim, tonalite, dinamik ve ahenk unsurları göz önünde bulundurularak bir araya getirilmesiyle müzik yapılır/üretilir. Ancak plansız, bilinçsizce oluşan, kayıt altına alınmayan, aynı şekilde tekrarlanması mümkün olmayan bir müzik yapma türü daha vardır: Acıyla haykırış (haykırma). Kazazedeleri kurtarmak için seslenenlerin; kurtarılmak için var gücüyle dua edenlerin; belki cılız bir ses duyulur umuduyla susanların verdiği eslerle bir haykırış senfonisi bestelenip çalınır. Tam umut kesilmişken kurtarılan bir bebeğin sevinci, yavrusunun enkaz altından uzanan cansız elini tutan bir babanın çaresizliğiyle de harmanlanır. Bu, kederin sesi sarıp azgın dalgalar hâlinde yayılmasının müziğidir. Yine de bu senfoniye duymuyor, yıkılmış evleri o acı senin, bu acı benim; tek tek, yürek yürek televizyonun başından bile dolaşamıyorsak, tarihi soranlara "Bugün günlerden ölüm" diyemezken uzaya yolculukta hâlâ ısrarlıysak o zaman hesaba katılması gereken bir sorunun varlığını da unutmamakta fayda var. Bir gün arka koltuktan bir ses omzumuzda dokunup soracaktır: Şuradan kırk altı bin kişilik vicdan uzatır mısınız!

Deprem Bir Olaydır, Afet Değil

Hep büyük İstanbul depremi üzerine konuşulurken, Kahramanmaraş merkezli, on ilin alanını kapsayan büyüklükte bir deprem yaşadı Türkiye. Hiç deprem geçirmemiş bir ülke değiliz, tersine, irili ufaklı depremlerin yanı sıra neredeyse on yılda bir büyük can kaybı getiren şiddetli depremlerle sarsılıyoruz. Buna rağmen olası depremler konusunda hazırlıksızlığımız bir kez daha acıları çoğalttı. Binlerce sevgili kaldı enkaz altında. On binlerce insanın umut ve hayalleri, geride yakıcı sorular bırakarak dozerlerle toprağa karıştı; sahiplerine borçluyuz.

Aklım fikrim, depremden etkilenen şehirlere öylesine güçlü bağlarla bağlıymış ki, önce kimi arayacağımı, soracağımı şaşırđım. Bir iyi haber alıyordum birçok kötü. Duran Boz'la, Ömer Yağcıno'yla, Rabia Aldemir'le, Serdar Yakar'la haberleştik. Edebiyat tutkusuyula tanıdığım Malatyalı doktor kardeşim Mehmet Aslan'dan, evleri kullanılmaz hâle gelse de ailece iyi oldukları haberini aldım. Kendisi ilk günden beri gecesini gündüzüne katıyor çalıştığı hastanede. On yıl kadar önce Maraş olayları üzerine kendisiyle konuşup bir dizi yazı yazdığım akademisyen Cüneyt Cesur, İslahiye'de sevgili kızı Aybala'yı yitirdi. Gaziantep'li dostum Nur Zelal Ceylan'ın kuzeni Muhammet Kaplan, İskenderun'da yaşadığı MCG Tower'da enkaz altında kalanlardan oldu. Maraşlı yazar Bilge Doğan'ın anne ve babası, kıymetli Hatice İlbey ve yazar Ahmet Doğan İlbey enkaz altından sağ çıkamadılar maalesef. Nur içinde yatsınlar. Acıda belli bir sınırı geçince donuklaşır insan, buna izin vermeyecek ölçüde zorluydu enkaz yığınları

bu kez. Eline fırsat geçen kat üstüne kat çıkmaktan geri durmamış. Enkaz altlarındakiler için ancak dua edebilmenin çaresizliği içinde düşünürken, yıllardır kaleme aldığım eleştirel mimarlık yazılarının böyle büyük bir yıkımı engellemeye dönük en küçük bir faydası olmadığı geliyordu aklıma. Yaşananlar bir kaçınılmazlığın eseri değil oysa. Sözün, fikrin, öngörülerin, bugüne ve geleceğe yönelik borçluluk hissinin, rant sisteminin kervanı yolda düzene sokma mantığı karşısında hiçbir değeri yok.

İstanbul depremine bir hazırlık olsaydı, şüphesiz, 6 Şubat depremlerinde ilk üç gün çok daha farklı geçebilirdi. Hiçbir açıdan hazırlıklı değilmışiz bu zorlu imtihana ve ne yazık ki inşaat işlerinin büyük kısmının enkaza dönüşmeye hazır bir umursamazlıkla yürüdüğüne dair izlenimlerimde yanılmamışım. AFAD üç yıl önce uyarılmış yetkilileri. “Bir şey olmaz,” mantığı, önlem için aşılması gereken zorlukları hep geleceğe yükler. Bu yapılırken de Allah'a sığınılır, kader ileri sürülür. Oysa surlarla dolu bir afet değil deprem, yer küreyi sürekli yeniden biçimlendiren bir tabiat olayı. Bu olayı dikkate alarak yerleşir ve inşa edersiniz.

Böylesine bir vurdumduymazlığı olağan kılan alışkanlıklar nasıl oluştu, her zamankinden daha da açık bir dille konuşmaya muhtacız. Bildiğimiz onca mesele, döne döne konuştuğumuz, nasıl oluyor da uygulamada bir karşılık bulamıyor... Sezai Karakoç'un 1966'da yaşanan Muş depremi üzerine yazısında vurguladığı gibi, “elimizden geleni yapmadığımız için hepimiz suçluyuz.” Deprem bölgesinden konuştuğum pek çok kişi,

çadırların ancak üçüncü gün geldiğini söyledi. Enkaz altında günlerce kurtarılmayı bekle-dikten sonra hayatını kaybeden kardeşlerim, bağışlayın yetemezliğimi.

Mimarlık öğrenimimi Beşiktaş'ta, bir za-manlar tütün deposu olarak yapılmış bir bina-da gördüm. Kürsüdeki hocayı dinlerken depo planına has kolonlar keserdi bakış alanımızı. Okulun yöneticileri kolon kesmeyi düşünme-mişlerdi. Mesele burada düğümleniyor işte: İnsanlar kolon kesme cesaretini nasıl buluyor? Ve yaşadıkları binada kolonların kesildiğini fark edenler, nasıl oluyor da kıyameti koparmıyor... İşlenen bu korkunç suçu bilip de sustuğu oran-da sorumlu herkes.

Üç yaşındayken 1939 Erzincan depre-mine yakalanmış bir annenin kızıyım. Annem Suna Hanım, altı çocuklu ailesinin hayatta ka-lan tek evladydı. Anneannem Havva Hanım'ın çöken kerpiç duvarın altında kalan çocuklarına yaktığı ağıtlar, erken yaşta sağlam binalar yap-manın yöntemleri üzerine düşünmeye sevk etti beni. Şu da var ki, uzmanlar artık daha bir sa-rahatle söylüyor bunu, binalar ne kadar sağlam olursa olsun, Erzincan'ın geçirdiği depremlerin ardından seçmeye yöneldiği hiçbir arazi bir şehrin kurulmasına elverişli değil. İşin erbabı bunu fark edip uyarsa da günü kurtarmaya dönük icraatların tercihi baskın çıkıyor. Cay-dırıcı cezalar konulsa, insanlar kolon kesmeye cesaret edebilir, denetçiler demirden kısılmış betonu görmezden gelmeyi sürdürürler miydi... Depremle yaşamının yolu birkaç yılda bir titiz bir denetimin asla söz konusu olmadığı imar barışları yapmaktan geçmiyor.

Turgut Cansever'in yıllarını verdiği çözüm teklifleri, kazançlı bulunmadığı için benimsenmedi. Böylelikle hepimiz birlikte kaybettik. Kaldı ki Cansever yaptığı kapsamlı analizlerle, yatay mimarinin dikey mimariye

göre çok daha ucuza mal olacağını göstermişti. Dikey mimari, zaten zenginleşmiş müteahhit-leri daha da zenginleştiriyor. Adaletsiz gelir dağılımı, gelecek kaygısı duyan kitleleri, kira-ya verilecek evlere sahip olmaya sevk ediyor. Hazin olan ise bu hayat garantisi deposunun her an canlanmaya hazır fay hatları üzerine kurulmasının olağanlaşması.

Tek kişi sorumluluk almıyor, bir kişi olsun istifa etmiyor. Türkiye'nin son yirmi yılına damgasını basan inşaat ideolojisinin tek sorumlusu elbette sadece müteahhitler değil; yukarıdan aşağı imza sahiplerinin, mü-teahhidi istismara sevk eden gevşek denetim ağının hiç mi kusuru yok? Ağır, hantal mi-marlık anlayışı, büyük şehirlere bağımlı kit-leler oluşturuyor. Katılımcı, girişken, üretken kesimler zayıflarken de yerini süpermarket toplumu alıyor. Oysa ihtiyacımız olan, top-lumsal kademelere aktarılırken yönetimin hantallaşmasına izin vermeyen, böylelikle de olağanüstü durumlarda çevik hamleleri mümkün kılan bir güç dağılımı.

Şiddetli, hep daha şiddetli olacak şekilde yaşanan depremlerin kahramanı, gençler; dep-rem bölgesinde ihtiyaç duyduğumuz umudu kazandırdılar bize. Hiçbir şeye şaşırma hissi nihilist bir yönelime sevk etmiş olabilirdi onları, gençlik üzerine alışlagelmiş yorumlar üzerin-den konuşacak olursak. Felaket gerçekleşikten sonra meydana gelen dayanışma, yüreklere bir nebze su serpti. Gençler dayanışma ve destek ağlarıyla deprem bölgelerine koştu veya dep-remzedelere destek için buldukları yerlerde örgütlendi. Varlığa biçilen kıymet konusunda başka bir bilincin doğacağını umabileceğimizi hissettirdi dayanışma sahneleri. Depremlerin merkezi olan Kahramanmaraş, umudun da merkezi olabilir, yıkımların büyük acılara yol açtığı Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gazi-antep, Hatay, Kilis, Malatya ve Şanlıurfa'yla birlikte; çaba bizden, takdir Allah'tandır çünkü.

Yeraltından Yükselen Haberler...

*"Yeryüzü kendine has bir sarsıntıya uğratıldığı,
içindekileri dışarıya çıkarıp attığı
ve insan, "ona ne oluyor?" dediği zaman...
İşte o gün, yer, kendi haberlerini anlatır..."*
(Zilzal Suresi 1-4 ayetler)

Biz o gece, yerin verdiği haberlerle uyandık...
Gecenin karanlığında çalkalandık...
Gece her yeri kaplamış, gece her yere
inmişti...

Aslında sabaha az vardı.

Ama binlerce insan için, aslında koskoca
bir ülke için, o sabah, sabah olamadı...

Yemyeşil simalarıyla tanıdığımız, bol-
luğun, bereketin diyarları, güzel beldelerimiz
deprem altında kaldı. Karardı, soldu, soğudu,
kalbi durdu şirin beldelerimizin. Kahraman-
maraş, Malatya, Adıyaman, Gaziantep, Hatay,
Diyarbakır, Şanlıurfa, Kilis, Osmaniye, Adana,
Sivas, Kayseri, Elazığ... Bizler de bu şehirleri-
mizle birlikte ağladık, ağlıyoruz...

Anneannem, gök gürültüsünden korku-
tuğumuzda, her şehri bekleyen-kollayan bir
meleğin olduğundan söz ederdi biz küçük-
ken... Korkumuzu dağıtmak için söylenmiş
bu eski sözlere dayamak istiyorum sırtımı. O
melekler nerede? Belki de ağlıyorlardır şimdi,
bekledikleri şehirler hak ile yeksan olurken...
O melekler şimdi neredeler?

Şehitler kervanı diyorum depremle
yolcu ettiklerimize... Anadolu insanımızın
safiyetle, vefakârlıkla, inançla, sabırla sür-
düdüğü hayat, bir depremle sona erince,

Fehim İbrahimhakkıoğlu-Zelzele

göklere bir bir yollar açıldı diyorum. Kendi
kendime. Abdest almak üzereyken kolları
dirseklerine kadar sıvalı hâldeyken vefat et-
miş Abdullah Amca, eşinin elinde bir valiz,
kapıdan çıkmaya hazırlanırken gelmiş 2.
depremin sarsıntısı, Elbistan'da vefat etmişler
öylecene. Oğlu ağlayarak kolları sıvalıydı

babacığımın diyor. Bu kadar iyi ve güzel insan, hep birlikte nereye giderler ki? Olsa olsa güzel bir yere, hatta inşallah en güzel yere gitmişlerdir, diyorum. Cenneti düşününce içi biraz yatıştır gibi oluyor insanın, sonra yeniden geliyor enkaz haberleri, yeniden gece geliyor, hiç güneş açmadı kaç gündür, ülkemiz toz duman, gözyaşı...

Yeryüzü açıldıkça açılıyor, yeryüzü perdelerini kaldırmış, yeryüzü kendi hâllerinden haber veriyor. Lisani hâliyle konuşuyor. Ve o kendi lisaniyle homurdanarak konuştuğunda, dağlar yürüyüp, yerler açılıyor. Büyük, çok büyük bir başka şeyle karşı karşıya kaldığımı düşünüyor insan. Titriyor.

Düşünüyorum da; depremlerle birlikte yarım kaldı her şeyimiz. Kırılmış nişan yüzükleri, belediyede askıya çıkmış nikâh günleri, etrafa saçılmış oyuncaklar, kim bilir ne zaman çekilmiş ve özenle saklanmış aile fotoğrafları, dağılmış vesikalıklar, sayfaları toza batmış albümler, sağa sola uçuşan binlerce fotoğraf... Kuşlar ağladı, kediler, köpekler ağladı, insan nasıl ağlamaz. Her şey parçalandı. Bir gün evvelinde, hiç birisi yarım kalmış değildi oysa, hiç birisi eski, hiç birisi eksik, solgun, yırtık değildi... Hiç bir pehlivanın güreşmeye güç yetiremeyeceği bir zorlu burgaç hepsini sildi süpürdü...

Ölümü hep uzaktan seyredemiştik... Bu sefer hepimize parmağını sallayan bir büyük ölümle burun buruna geldik. Gece çokünce bir ufunet gelip oturuyor gönüllerimize, gündüz başka şeylerle uğraşsak da iş dönüşü televizyonlarımızı açtığımızda, doğruca enkazların altına bir yol açılıyor. Ahh Maraş, bu nasıl Maraş, al kızıl kan içinde can veren kardaş... Bütün yazarlarıyla, şairleriyle, akademisyenleriyle, saz üstatları, hattatlarıyla Maraş... Yedi Güzel Adam'ın

Maraş'ı, dostum Mevlana İdris'in, Muhide Gürcan'ın, kardeşim Duran Boz'un ve İsmail Kılıçarslan'ın, yoldaşım Şükran Kaya'nın, Süreyya Arıkan ablanın, Ahmet Doğan İlbey ağabeyin Maraş'ı... O kendine has üslubuyla konakları, kendine has minareleri, ulu camii, çarşılarıyla sevgili Maraş'ımız... Sen şimdi neredesin? Sen şimdi saçlarını çözmüş bulutlar gibi, niçin ağlıyorsun?

Şirazlı Sadi'ye ait şu mısraları, ölüm bu kadar yaklaşmışken, sevdiğimizizi yolcu etmişken, yeniden okumak, kederimizi nasıl da arttırıyor:

*"Şimdi nasıldır bahçemin hâli ey bahar meltemi, söyle
Çünkü bülbüller fıgan ediyor, böyle gamlı telaşlı
Gül nedir ki senin can alıcı güzelliğin karşısında
Sen çiçekler arasında, dikenler içindeki gül gibisin
Ey şifa kaynağı mücevher, hastalarına bir bak,
Merhem elinde fakat bizi yaralı bırakıyorsun
Bir ömür daha lazım vefatımızdan sonra,
Çünkü bu ömrümüzü sadece umutlanarak geçirdik..."*

Ne kadar narin ve toyuz oysa ölüm karşısında. Şirazlı Sadi'nin dediği gibi; bizim hayatın kısalığı ve faniliğini idrak edebilmemiz için, belki bir kere daha yaşasak bile, yine az. Çünkü ikinci, üçüncü, dördüncü kez de yaşasak bu ömrü, gereksiz koşuşturmacalar, unutkanlıklar, şaşkınlıklar, ayrılıklarla dolu bu kısa hayat. Hayat hüzün ve vedalardan başka ne ki? Ve ahiret, şanlı ahiret, keşfedilmemiş kıta, zapt edilmemiş ülke, bilinmeyen bahçe, gizli yarınlar... Seninle burun buruna gelmedik mi depresyon gecesi...

Ahiretten yana bildiğimiz ne kadar da az oysa. Hatta şairin yukarıdaki şiirinde bahsettiği; "vefattan sonra insana gereken ömür", en güzel ve hikmetli hâliyle ahiret âleminde geçecek ömürdür diyen şarihler yorumcular da çoktur.

Ahiret... Depremden sonra anlamının ne olduğu en çok sorulan kavram olmuş ahiret. Demek ki herkes, sonrasını düşünüyor, ardından gelecek hayatı sorguluyor, ya sonra? Diyor.

Sevdiklerimiz, bir gecede, her şeyi bırakıp, bir ordu gibi, geçip gittiler ruhlar âlemine. Peki sıra bize geldiğinde ardımızda bırakacaklarımız neler acaba? Yarım kalacak olanlar neler? Yapmayı hep sonraya ertelediğimiz kaç işimiz berhava olacak? Gönünü almayı murat ettiğimiz kaç kişinin kırık kalbi bizden sonra da sızlamaya devam edecek...

Şairin dediği gibi; oysa tüm bunların merhemi, şifası, devası Allah'ın elindedir. Peki, öyleyse, niçin yaralıyız, niye her muradımız yarım kalıyor?

Cevabı belki buranın dünya olduğuyla ilgili olabilir mi? Dünya ki bir değirmendir, insan öğütür, umutların peşinde koşup durduğumuz yaralanmaların yurdudur.

Deprem sonrası yıkıntılar arasında sahibini arayan boynu bükük kanarya, ikram edilen ekmeği enkazları eşerek toprağın yedi kat altında kalmış sahibine vermek için çabalayan dertli köpek, yıkık dökük duvarlar arasında sıkışmış oyuncaklar, kundaklar...

Dünya ne kadar kederli! Ona bel bağlamak, umutlanmak nasıl da büyük bir gaffet... Gökyüzüne tahıl biter diye tohum saçmak, denizin üstüne ağaç dikmeye kalkmak kadar boş bir hayal oysa dünyaya bel bağlamak...

Ama insanız, kuluz, unutkanız, isyandayız, hevesteyiz işte... Ölüm Allah'ın emri, ayrılık olmasaydı der eski darbimeseller. Ölümün bir buluşma, ahiretin asli yurt olduğunu bin kere söylesek de yine gözyaşı döküyoruz. Ve kargaşa içinde gönüllerimiz ancak dua edince ağâh oluyor, Allah'ı andıkça, yardımını murat edince...

Allah'ım yardımına muhtacız... Allah'ım Sen'den gelecek her hayra muhtacız...

Bu arada yaşanan acıya, ülkemizdeki her ev ortaktır. Ağzları bıçak açmıyor, yüzler gülmüyor, insanlar yemek yemeye, su içmeye utanıyor, yatağına uzanırken gözyaşlarını tutamıyor, üşümemiz hiç bitmiyor, sanki evlerimize kar yağıyor... Enkazdan kurtulan her kişi için kilometrelerce öteden şükür secdelerine varılıyor. Hatimler, tespihler, namazlar, şu mübarek günde bir deniz gibi akıyor. Akıyor, depremin vurduğu kardeşlerimize rahmet ve teselli, sabır ve direnç duaları akıyor...

Herkes canından vererek yolluyor hiç tanımadığı kardeşine. İşte, deprem yardım kampanyası için hazırlanan kolilerden çıkan bir oyuncak ve bir mektup, (*Human Movie Team'de gördüm mektubun orijinalini, kurşun kalemlerle, harita metot defterinden kopartılmış bir kâğıda yazılıydı*) aslında bizim kalbimizin mektubuydu... Koliler tasnif edilirken gönüllülerin rastladığı bu oyuncak araba ve sarıldığı mektup, tüm yollanan yardımları tartacak mahiyetteydi...

"Merhaba, ben Düzce'deyim.

Olanları duyunca çok korktuk. Umarım durumunuz iyidir. Sana bir oyuncak gönderdik. Bu arabayla oyna. Sakın üzülme. Birkaç ay önce babam kalp krizi geçirdi ve vefat etti. Ailenden kayıp varsa, seni çok iyi anlıyorum. Sakın üzülme, Allah'a dua et, biz arkadayız.

Ben 10 yaşındayım, peki ya sen? Seni seviyorum.

Bu notu unutma, Allah yanımızda sakın korkma, seni seviyorum...'

Ben anneannemin çocukken bize anlattığı meleklerle hala inanıyorum. Onların bir kısmı, çocukların kalbinde yaşıyor...

| YILDIZ RAMAZANOĞLU

Televizyon Karşısında Çürümek

Yaşanan felaketlerde hiç düşünmeden yola çıkıp olay mahalline varmak, acılarla göz hizasından yüzleşmek, evde haber almaya çalışmaktan çok daha iyi. Adapazarı depreminde arabaya ne bulduysak doldurup yola çıkmak, Beyrut bombalandıktan sonra yaraları sarmaya bir nebze katkı vermek için koşmak, Roboski’de bütün oğullarını kaybeden ailelerin yanına taziyeye gitmek evde dört duvar arasında delirmekten çok daha evlaydı. Bu sefer Maraş’ımız, Hatay’ımız ve daha nice şehirlerimiz yerle bir olurken kalifiye insanların gelmeyin, işe yaramaz bir de sıkıntı olursunuz sözlerine uyduk ve televizyon karşısında çürüme günlerimiz başladı. Anladım ki arama kurtarma, ilkyardım, acil psikolojik destek nedir bilmiyorsan, bir vinci bir iş makinesini çalıştıramıyor, enkazların altına giremiyorsan böyle zamanlarda bir hiçsin, iskartasın. Yaşamın en can alıcı merkezindeki bilgilerden yoksun, işe yaramaz olmanın acısını hissetmemek mümkün mü, köpekler bile yaralanıp berelenmeye aldırmadan insan kurtarıırken.

Deprem insanı bütün sınırlarıyla karşılaştıran, en temel fakat unutulmuş sorulara yeniden döndüren bir sarsıntı. Biz kimiz, burası neresi, nereden gelip nereye gidiyoruz, varoluşun bir anlamı var mı, bugün var yarın yok olan şey gerçek olabilir mi, yoksa büyük uyanmanın olacağı bir rüyada yaşarken hayatı çok mu ciddiye alıyoruz? Hayatını

kaybedenler şehit oldu amenna, peki bu, kibrit kutusu kadar metaa tamah edip kıyıma sebep olanları aklar mı? İkişinin iki ayrı yanından akıp gidiyor. Sonra kötü bir büyü yapılmış gibi televizyonun karşısında oturmaktan ve kalkıp su içmeyi bile hatırlayamamaktan ibaret bir kötürümlük. Peki en kıymetli canlarını kaybedenler, enkaz başında karı yağmuru hissedemeden bekleyenler. Biz de kahroluyoruz, çok utanıyoruz demenin bile utanç verici olduğu zamanlar.

Haberler. Antakya’nın çok sevdiğim Ulu Camii şimdi enkaz. Çarşı pazar insan seli yaşama sevinci buradan başlıyordu. Adıyaman’ın Mecburiyet Caddesi de gitmiş. Gençler öyle derdi, illa orada yürünecek ki görelim görülelim. Malatya Gaziantep’in İslahiye ve Nurdağı ilçeleri yerle bir. Sonra Maraş’ın daha birkaç ay önce şenlikli Trabzon Caddesi ve kadim Ulu Camii civarı. Turist otobüsleri etrafa park etmişti, yolcular cumadan çıkan müminlerin vakarla geçişini bekliyorlardı ziyaret için. Cadde ortadan kalkmış. Vardan yok olmuş. Bunları uzaktan sindirmek inanmak kabul etmek daha zor. Yeni ağır bir ameliyattan çıktım diye babamın naşını göstermediklerinden yıllarca bir yerden çıkıp geleceğine inanmam gibi, caddenin de şehrin de çıkıp geleceğine inanmayı sürdüreceğim. Şehirler insan gibi değil, defalarca doğar, şurada bir ağaç burada bir çiçek diyerek yeniden dirilir buna inanıyorum.

Tanımların kelimelerin seslerin sözlerin sağanağı. Fay hattı, enerji birikimi, fay kırılması, enerji boşalması ve plakların kayması. Çadır bulmuş, bulamamış, ses duymuş duyulmamış, biri taşa vurmuş. Tek başına bireysel olarak arabasına erzak atıp gelmiş insanlar fazladan yemek yiyor, yetkililere sıkıntı bunlar, kalacak yer bulamıyor, suları içip bitiriyor, buzlu yollarda kayıp kaza yaparak trafiği tıkıyorlar. Sonra şöyle sesler. Bir meziyetin var mı ki geldin. Hayattan, hayatta kalmaktan yana bir bildiğin. Otomobiller, otobüsler, hafriyat arabaları, iş makinaları, benzin kuyrukları. Araçlarında kalanların mazota ihtiyaç var. Erzaklara oyuncak da atın, çocuklar için elzem. Ah onların hiçbir kötülükte dahil yok.

Haberler. Malatya'da ve Maraş'ta fırınlar yıkılmış, ekmek ve su bulunamıyor. Bir muhabir odun fırınlarının doğal gazlı fırınlara dönüştürülmesinin zararlarından söz ediyor. Elektrik su doğalgaz yakıt internet yok. Üzerine methiyeler düzülen modern hayat bir dakikada çökmüş gitmiş. İnsan insanın kurdundan insan insanın yurduna muazzam bir dönüşüm mü bir an da olsa. Enkaz altındaki insanların yakınlarıyla, kurtarma ekipleriyle, kurumlarla haberleşmesi gereken en yakıcı günlerde operatörler uykuya daldı. Hayatta olan insanlar artçı depremler yüzünden evine giremediğinden karanlıkta acı ve endişe dolu gölgeler olarak dolaşıyorlar. Yıkıntıların üzeri tozla kaplı ve tozun anlamı, zihinde yarattığı derin çatlaklar çok konuşulacak. Kâbus sarıntıyla yıkımla canların kaybıyla sınırlı değil. Kar ve yağmur geçit vermiyor, kaldırımlar buz tuttuğundan yürümekte

zorluk çeken, her manada düşen çaresiz kadınlar ve çocuklar. Yine de Allah katından özel ve müstesna bir metanet sabır ve teslimiyetin yağdığı çok açık.

Pazarcık segmentinin uzun süredir kırılmadığına dair rapor yazdık diyorlar. Büyük bir deprem geliyor uyarıları genelde manasız bir nakarat olarak algılanıyor. Biz de İstanbul'da böyle bir sakinlik ve kurbanlık içindeyiz. Apartmanımızda giriş yapmayı, yeterli demir koymayı unuttuğumuz adamımız. Elimizde kapı gibi sağlam bir deprem yönetmeliği var. Buna uyanların binaları sapasağlam. Fakat yönetmelik bazı kamu yapılarında bile işlememiş. Hastaneler okullar belediye binaları yıkıldı. Adıyaman belediye binası mesela. İskenderun Devlet Hastanesi, Polisevi, KYK Yurdu. Yollar ikiye ayrıldı, Hatay Havalimanı yarıldı.

Sesler. Alüvyonlara ovalara sulak yerlere yerleşmeyin demedik mi, zemin etüdünü neden yapmadınız vs. Sağlam zemin gibisi yok, evlere de ruhlara da ilişkilere de lazım. Önceki depremlerden farkı, telefon edilebiliyor enkazın altından. Adıyaman'dan bir ses yolladılar, üç kelimeydi sadece. Bütün kurumlara başvurduk ama aynı anda o kadar çok çağrı geliyordu ki, hakkaniyetle koşturan ekipler ulaşamadılar, yetişemediler. Şimdi yaraya dönüşen bu hercümerç edici sesle ne yapacağımı bilemiyorum. Sonra Ekiplerin kurtarılacak kişilerle konuşmaları içimizi burkarken, olanlardan hiç haberleri yokmuş gibi daha ikinci gün sokaklarda gülüşerek kafelere doğru yürüyen insanlar. Neyse ki trafikte ötekinin önüne kırmalara, saldırgan sürüşlere, kavgaya hazır hallere ara vermiş gibi yavaş bir akış.

6 Şubat 2023. Kara kış. Saat 4.17 şiddeti 7.7 merkez Maraş Pazarcık. Sonra 13.24'te merkez Elbistan, şiddeti 7.6. Birincisi herkes derin uykudayken, ikincisi bir daha olmaz sanılırken. Sonra yüzlerce artçı hem de en yükseklerinden.

Köpeklerin canhıraş çabaları. Bir kurtarma köpeği sekiz kişi için dehliz gibi karanlıklara girdikten ve dişleriyle elbiselerinden tutup insanları çıkardıktan sonra yaralı ayakları sarılı, yorgun bitkin toprağın üzerine uzanmış, kurtarma ekibinden biri de kabanını çıkarıp üzerine örtmüştü. Konya'da öğretmenlik yapan bir arkadaşım Hatay'dan gelen Suriyeli öğrencisiyle konuşmuş. Beş kardeşler, bir abisi geçen sene boğularak vefat etmiş, bir abisi ve babası da bu depremde can vermiş. Bana bunları anlatırken yüzünde hiçbir ifade değişikliği olmaması kahrediciydi diyor.

Depremde hayatını kaybeden Şeyma'nın kısa süre önce yazdığı bir twit de kayda geçsin: "Bir deprem ülkesinde yaşayan ve deprem tehlikesi yüksek illerden Kahramanmaraş'ta oturan biri olarak bir gün burası da Elazığ'ın, İzmir'in kaderini yaşarsa, benim için ailem için veya herhangi biri için melek oldu diye iyileştirmeler yapmayın. Hakkımızı arayın."

Yine sesler, yine kelimeler. Enkaz, arama kurtarma ekibi, kolon, kiriş, demir, beton sulama, yaşam üçgeni, ses yok ama oradalar biliyorum, belki susuzluktan bayıldılar, ses kayıt cihazı, termal kamera, vinç, iş makinesi, bu araçları kullanan birileri var mı, baret, eldiven, itilen kakılan itlaf edilsin denilen canlı türü köpeklerin insanları kurtarmak için

canhıraş koşturması. Ne yapabilirim, ne tarafa gidebilirim, oraya ne lazım, burada neye ihtiyaç var sesleri. Malatya'da arama kurtarma ekipleri de enkaz altında kalmış. Sonra kimsesiz kalan çocuklar manzumesi.

Biz bölgeye ulaşamayan zihni felç olmuş kişiler. Ekranın karşısında bağılıyız, gözümüzü bir an bile ayırsak, kıpırdasak insanlar çıkamaz, kurtulamaz sanki. Doğal afet evet fakat ölümlerin çoğu insan eliyle. 1999'da kıyametimiz kopmamış, kapı gibi sağlam bir deprem yönetmeliği yazılmamış gibi, tekrar pervasızca çürük yapılar. Adamını bulmak için koridorları arşınlayan siyah zalim tüccar karaltıları. Bugün derli toplu bir yazı yazılması mümkün değil, belki tekrarlar ve hatalar var cümlelerimde. Sadece bazı kelimeleri, anları, gözün gördüklerini, kulağın duyduklarını sıralayabiliriz unutmamak için. Unutmak suç, unutmak suç.

Ama umut imandan.

Şehirler çok badireler atlatır, defalarca doğabilirler, şurada bir ağaç burada bir çiçek diyerek yeniden dirilir inşallah eşsiz şehirlerimiz, dirilecek de.

| NECATİ MERT

Yanım Boş

Uyandım.

Karanlık.

Saat? 03:00'tür. Evet, öyle: 03:00.

Hep böyle oluyor. Uyanıyorum.
Saat, 03:00.

Nasıldı o gece?

Saat: 03:00. Vay canına! Bir hayli gecikmişiz.

Yazmayı bırakıp yattım.

Gözlerim kapandı kapanacak.

İşte tam o sıraydı. Önce apaydın oldu gece, beyaza kesti. Bir de bir vaveyla kopardı ki ne duyulmuş, ne görülmüş. Başım dönüyor, ev dönüyor, oda dönüyor... Hayır, dönmüyor... Ev de, oda da ayağımın altından çekiliyor sanki. Hayır, öyle de değil, üstüme üstüme geliyorlar gibi. Her şey, ama her şey, birbirine karışmış, birbiriyle iç içe.

Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulühü.

Neclâ?

Yanım boş. 6 Ocak'tı. Bir ay olmuş bile.

Başım yastıkta. Yine sesler. Yumuşak sesler: tas, tes, tıs, tös, tıs, tös, tus, tüs. Ama ısrarlılar; tas pes, tes pis, tıs pıs...

Hatta eşit aralıklarla: tos pös (bir, iki), tös pus (bir, iki), tus püs (bir iki), tüs tos (bir, iki)...

Bu kadar da olmaz canım... Tıs pıs böceği kulağımdan ısıyor gibi. Hem yastıkta tıs pıs'ın işi ne?

Başımı yastıktan aldım, durdu ses. Verdim: tıs pıs! Aldım, durdu; verdim, başladı: tıs pıs! Aldım, durdu; bir iki diye saydım, başladı: tıs pıs!

Anlaşıldı böcek bu akşam beni uyutmayacak.

Saat? Vay canına! 04:00 olmuş. Tik tak, tik tak: 04:01. Tik tak, tik tak: 04:02...

Zaman yürüyor bir başına.

Neclâ?

Yanım boş. İnsan alışmıyor. Alışmak da istemiyorum galiba. Alışmak aldatmak gibi

Kitaphğa geçtim. Kitaplar, kitaplar...

Saat?

06:00 mı olmuş?

Hâlâ uyukum yok.

Kendimi biraz da televizyonla aldatmam...

Aman Allah'ım!

| NECİP EVLİCE

Deprem Sonrası Maraş İzlenimleri

Birçok deprem bilimcinin uyarılarına inanarak beklediğim, Maraş'taki dostlarımla sohbetlerimde, resmî yetkililerle görüşmelerimde sık sık konu ettiğim, büyük yıkıma ve ölümlere neden olacağından endişe duyduğum deprem nihayet 6 Şubat 2023'te 04:17'de gerçekleşti. Büyüklüğü 7.7'ydi. Sabah 06:30 sırasında öğrendiğimde, içimden bir "eyvah" sesi yükseldi.

Kısa süre sonra "uluslararası yardımı da içeren 4. seviye alarm verildiği açıklandı." Bu da korkularımı kat kat artırdı. Depremden üç saat sonra bile bölgeden yansıyan bilgiler çok yetersizdi ve sağlıklı değildi.

Bu büyük depremin yarattığı şokla, ilk anlarda ne yapacağımı hiç bilemedim. İstanbul'daydım deprem anında. Sabahdan itibaren sıfır iletişimle bocalayıp durdum. Hemen yola çıkıp Maraş'a gitmemek için kendimi zor tutuyordum. Bir yandan da, ilgililerin "yollara çıkmayın" uyarısı geliyordu gözlerimin önüne. Televizyonlardan bilgi almaya çalışırken, aradan dokuz saat geçtikten sonra meydana gelen 7.6'lık ikinci deprem, örneği olmayan emsalsiz bir şok daha yaşattı hepimize ve yıkımları iki katına, belki de daha fazlasına çıkardı.

Öğleden sonraki saatlerde bazı yakınlarımla internet üzerinden irtibat kurabildim ve iyi olduklarını öğrenebildim. Bu arada depremin şiddeti daha da belirginleşmiş ve ürkütücü boyutta olduğu anlaşılıyordu. Zarar görmeyen ve bir zorunluluğu olmayan yakınlarıma ilk söylediğim şey şu

oldu: "Bir an önce Maraş'ı terk edin. Sizler terk edin ki, zarar görenlere daha kolay erişilebilsin ve yardım edilebilsin." Kardeşlerim bunu göze alamadılar. Yeğenlerim deprem bölgesinde kurtarma ve yardım faaliyetlerinde bulunuyorlardı. İlk günün ardından, artık isterseniz de Maraş'tan ayrılamıyordunuz ve Maraş âdeta bir hapishaneye dönmüştü. Çünkü yakıt yoktu, ulaşım yoktu, hava şartları çok kötüydü. Durum tam bir trajediye dönüşmüştü.

İlk üç gün boyunca evden hiç çıkamadım. Televizyon kanallarının karşısında ürpererek, ağlayarak, hırslanarak, inleyerek, çaresizce olanları izledim durdum. İnsanın ne kadar çaresiz olduğu bu gibi durumlarda daha net anlaşılıyor aslında.

Dördüncü gün İstanbul'dan Ankara'ya doğru yola çıktım. Küçük kız kardeşim de damadı ve iki kızıyla birlikte Maraş'tan yola çıktı. İstanbul-Ankara yolunda yardım turları ve kurtarma araçları dikkat çekiyordu. Dördüncü günde bile yurt dışından kara yoluyla gelen kurtarma ekiplerinin konvoyuna rastlıyordum. Turuncu renkli araçlarıyla uzun bir konvoy oluşturan Ukrayna ekibi bunlardan biriydi.

Sonra diğer kız kardeşimin ve yeğenlerimin Ankara'ya gelmelerinin yollarını aramaya başladık. Ancak onuncu günde yola çıkmalarını sağlayabildik. Ankara'ya geldiklerinde hepsi perişan hâldeydi. Günlendir, çadırlarda, arabalarında ya da mahalle camisinde kalıyorlardı.

İlk günden beri Maraş'a gitmek istedim. Ama bir türlü nasıl yapacağıma karar veremedim bu yolculuğu. Şimdi bu yolculuğun gerçekleşeceği bir durum ortaya çıktı. Tarık Tufan dostumuzun akıl edip kurduğu “Deprem Bölgesindeki Edebiyatçılarla Dayanışma” adındaki Whatsapp grubunun bir sonucu olarak İstanbul'dan Müstakim Haksal, Şakir Kurtulmuş, Mustafa Özel; eşten dosttan toplanan yardımları ihtiyaç malzemelerine çevirecekler, yanlarına da bir miktar nakit alıp yola çıkacaklar, Ankara'dan da, Maraş'tan dün gelen yeğenim Ömer'le ben katılacağım.

Deprem on birinci günü, 17 Şubat 2023 Perşembe ikinci vakti, İstanbul'dan gelen arkadaşlarla Ankara'da buluştuk ve Kayseri'ye doğru yola devam ettik. Gece Kayseri'de bir arkadaşın evinde konakladık. Arkadaşımızın evinin olduğu bölgedeki sık ve yüksek yapılar hepimizi ürpertti. Allah göstermesin, bir deprem olması hâlinde neler olacağını hayal bile edemedik.

Sabah gün doğumuyla beraber Maraş'a doğru yola çıktık. Kayseri'den Pınarbaşı'na doğru giderken, sağ tarafımızda bütün heybetiyle duran Erciyes'i gayet net görebiliyoruz. Çoğu zaman bulutlar içinde olur. Yavaşlıyorum ve arkadaşlar fotoğraf çekiyorlar. Bu yoldan her geçişimde, Erciyes'in büyüklük ve ihtişam duygusu veren bir yanı olduğunu düşünmüşümdür. Gerçekten de muhteşem bir dağ Erciyes.

Kayseri'den Pınarbaşı'na doğru düz ve uzun yolda ilerlerken, hepimizin yüzünde bir hüznün ve ağlamaklı bir hâl var. Konuşmak bile istemiyor canımız. Eski yolculuklarımda, Pınarbaşı'ndan Maraş'a dönünce yolun bittiğini düşünür ve neşelenirdim. Göksun'a

doğru ilerledikçe, o dik ve hırçın yamaçlar, dağlar içime bir neşe, bir huzur salardı.

Niyedir bilmem ama zaman zaman da;
*“Oy dağlar yalçın dağlar
 Dumani hırçın dağlar
 Gün olur devran döner
 Ağlayan bayram eyler”* türküsünü mırıldanırdım.

Belki de, Anadolu'nun bir acılar yurdu, Anadolu insanının da hep ağlayan bir yanının olduğunu, bir gün bu ağıtların son bulup, sonunda mutlu olacağımı umut eden iç sesimdi bu türkü. Bizim bu yolculuğumuz da, depremle birlikte ağlayan yanımıza derin ve ağır bir ekleme yapılmasının ardından, bir ağıt yolculuğuna dönüşmüştü âdeti. Şimdi iyice sonuna geldiğimiz bu yolda, göreceğimiz ve tanık olacağımız ürkünç görüntüler nede niyle, tekerlerimiz geri geri gidiyordu sanki.

Göksun'un girişinde yakıt almak için durduğumuz benzinlikte, etrafımıza baktığımızda, ilk anda algılayamadığımız ama daha ayrıntılı ve dikkatli bakınca, hemen her şeyin depremden nasibini aldığını ve yaralandığını gördük: karşımızdaki caminin minaresinin ucu yıkılmış, duvarları çatlamış, hemen yanındaki evler ha çöktü ha çökecek, ilerdeki barakamsı yapılar bile ezilmiş büzülmüş, yolun karşısındaki birkaç yeni bina yerle bir olmuş, sağında ve solundakiler de oturulamayacak kadar hasar almış. Bu sahneler bile insanın çarpılmasına ve deprem gerçeğiyle sarsılmasına yeterlidir aslında.

Artık Maraş'a geldik sayılır. Bir iki yıl önce açılan tüneller ve viyadükler, Göksun-Maraş arasındaki yolculuğu yarı yarıya kısalttı ve katbekat kolaylaştırdı. Bu yolun “Edebiyat Yolu” olarak adlandırılması ve Maraş'ın eşsiz değerlerinin, özellikle Yedi Güzel Adam olarak andığımız kişilerin isimlerinin bu yoldaki uzunlu kısıltı tünellere verilmesi dikkat çekici ve yola anlam katan bir durum olmuştur. Hepsini rahmetle anıyoruz.

Nuri Pakdil'in isminin verildiği uzun tünelden geçerken, Biat 1'deki Varto depremiyle ilgili yazdıklarımı hatırlamaya çalışıyorum: *“Yirminci yüzyıl Anadolu'ya, çoğunlukla Doğu Anadolu'ya yaramadı. Uğur getirmedi açıkçası. Yirminci yüzyılda bir çarpılmışlık vardır, âdeta kendinde değildir. Doğu Anadolu'yu ölüm kuşatır, kırm kuşatır.” Şimdi bu kuşatılmışlığın çok yeni ve çok daha büyüğüyle karşı karşıyayız: “On ili etkileyen Kahramanmaraş depremi”.*

Benim için yüzyıllar kadar uzun süren gençlik yıllarımın Maraş'ındayız. Ortaokul, lise yıllarım (1973-1979), dolu dolu, acılı ve çalkantılı yıllardı. Ahır Dağı'nın batı ucundaki yamaçlarda yer alan Kazma Bağları ve Kılavuzlu tarafından giriyoruz Maraş'a. Yol boyunca gördüğümüz ve şehre giriş çıkıştaki trafik hâlâ çok yoğun. Özellikle yardım ve destek getiren araçlar çoğunlukta.

Yeni ve yüksek katlı şehirleşmenin yoğun olduğu Onikişubat ilçesinin geniş ana caddesinde ilerliyoruz. Caddede insan ve araç trafiği birden ağırlaşmış yoğunlaştığında anlıyoruz ki, hemen cadde kenarında bir enkaz var, kurtarma çalışmaları

devam ediyor. Gördüğümüz her enkaz, her yıkıntı bazı güçler karşısında ne kadar aciz ve çaresiz olduğumuzu yüzümüze haykırıyor âdeta. Onlarca katlı ihtişamlı binalar yerle bir olmuş, yıkıntıların altında kalan o gösterişli araçlar kâğıt gibi yerlere yapışmışlar ve herkes yerinden yurdundan azade mülteci olmuş sanki bir anda. Yol boyunca değişik kuruluşların aşevlerine rastlıyoruz.

Kimlere gideceği belli ilaçlar, özel gıdalar, giysiler vesairenin sahiplerine teslimi için irtibatları kurup hızlıca yerlerine ulaştırıyoruz. Alâeddin Özdenören Yatılı Bölge Okulundan Mağaralı Mahallesine doğru gidiyoruz. Batupark'taki stadyuma kurulan çadır kentte teslimatlarımızı yapıyoruz. Buradaki çadır kentten kulağıma gelen ne sessizlik, ne uğultu, gözlerimin gördüğü ne kalabalık, ne sükûnet. Tanımlayamadığım bir duygu içindeyim.

Buraya kadar nispeten yıkıntının az olduğu bir güzergâhtı. Buradan, Cuma kılınır umuduyla Abdülhamid Han Camiine geçiyoruz. Yıkıntılar gittikçe artıyor. Yıkılmayan ama eğilen, bükülen, ezilen, çözülen binalar ürkütüyor hepimizi. Hasar aldığı için cami kapalı. Etraf yıkık. Aşağılara baktığımızda, yer yer dumanların yükseldiği, gri bir rengin hâkim olduğu, tanımlamakta çok güçlük çektiğim bir görüntü karşılıyor bizi.

Cumayı, İnsan Vakfının Koordinasyon Merkezi olarak kullanılan 15 Temmuz Şehit-

ler Ortaokulunda kılıyoruz. Dostumuz Ali Büyükçapar'a Hece Yayınlarından getirdiğim kitapları verdim. Tüm gün bizimle birlikte oldu. Evi yıkıldığı için bu süreçte kitaba ihtiyacı olduğunu söylemişti. Serdar Yakar dostumuzla da görüşüp konuştuk, durum değerlendirmesi yaptık. Okulun ve Koordinasyon Merkezinin Müdürü olan hocamız, bize ilk günden itibaren yaşadıklarımı çok detaylı olarak anlattı.

Buradan ayrıldıktan sonra, Karacaoğlan Mahallesi'ndeki evimize ve yakınlarımızın olduğu yerlere gittik. Bu bölge, benim de 1977'lerde kumunu, çimentosunu ellerimle karıştırıp yaptığım evimiz gibi, bir kat, iki kat, en çok üç kat evlerden oluşan bir mahalleydi. Tüm beton ve briket ilkelliğine rağmen çok fazla yıkım yoktu. Kendi ellerimle her aşamasında alın terimin ve emeğimin olduğu evde de herhangi bir hasar yoktu. Yıkımın az olmasının hem zeminin sağlam olmasından, hem de çok katlı yapılar olmamasından kaynaklandığını söylüyorlar. Buralar, hâlâ küçük küçük arsalardan oluşan küçük evler bölgesi olduğu için yüksek kat ve emlak rantına kurban edilmemiş yerler. Bu nedenle, bu mahalleler gecekondu mahalleleri olarak kabul edilebilir hâlâ. Yazık ki, şehrin göbeğinden başlayan ve Maraş eşrafının mülkiyetinde olan tarım arazileri söz konusu emlak rantının karşısında duramamış ve çok katlı yapılaşmaya kurban edilmişti.

Yıllar önce, Ankara'da, Altındağ Belediye Başkanı Veysel Tiryaki'nin bir kahvaltı davetine katılmıştık. Nuri Pakdil ve Rasim Özdenören abiler de vardı. Bir ara, konu TOKİ binalarına ve yıkılıp yüksek blok yapılan gecekondu'lara geldi. Ben de, Veysel Bey'e bir fikir olarak "Gecekonduların da bir mimari tarz/birikim sayılabileceğini, dünyada birçok ülkede bu tür yerleşimlerin ıslah edilerek korunduğunu ve geleceğe taşındığını, Ankara'da da hiç değilse bir vadinin ya da bir bölgenin korunup yaşatılması gerektiğini" anlatmıştım. Veysel Bey başını sağa sola çevirerek "Maalesef, bu rantın karşısında ne ben, ne de bir başkası durabilir" demişti. Şimdi düşünüyorum da, Anadolu kentlerinin o klasik kişiye özel ilkel bina yapıları korunabilse, beton ucubelerinin ve mülkiyet rantlarının egemenliğine direnilebilseydi, bu depremdeki kayıplar asla bu boyutlarda olmazdı.

Öğretmenevlerinden Nahirönü'ne doğru ilerlerken önümüzdeki sağlı sollu yıkımlar karşısında ürkmemek elde değildi. Ortaokul-Lise yıllarımda evimiz her neredeyse yürüyüp gider, yürüyüp geldik okula. Nahirönü Caddesi boyunca, özellikle caddenin tarım arazilerinin olduğu kısmına bakan yanında hep iki katlı, alt katı ahır, üst katı ahşap evlerden oluşan yapılar sıralanırdı. Bu ahırlardaki büyükbaş hayvanlar her sabah Nahir'a katılır ve akşam geri gelirlerdi. Bu geleneksel

yapı ne zaman son buldu bilmiyorum. Bu yapıların sona ermesiyle, insanın toprak ve diğer canlılarla olan uyumlu ilişkisi de zaafa uğradı. Gazi Ortaokulundan Sokakbaşı'na, oradan da Gayberli'ye kadar olan geniş arazide mevsimine göre marul, patlıcan, maydanoz, nane gibi ürünler yetiştirilir ve taze taze ulaştırılırdı insanlara. Gazi ortaokulundan çıkınca, bu bahçelerin arasından geçerek Dumlupınar Mahallesiindeki evimize yürüyerek giderdim.

Lisede okuduğum yıllarda da, okulun son haftalarında arkadaşlarla anlaşır, dersleri asardık. Öğretmenlere yakalanmamak için de Kara Lise, İstasyon, Orman Başmüdürlüğü üçgenindeki bahçelikler arasında gezip tozardık. Maraş ovasına doğru her yer yemyeşil bahçelerden geçilmezdi. Lisede okurken de, Karacaoğlan Mahallesiindeki evimize yürüyerek gidip gelirdim. Sonraları, belediye otobüsü, dolmuş çalışmaya başlamışsa da, bizim bu araçlara verecek paramız olmazdı hiçbir zaman.

Ortaokul yıllarımdan iki fotoğraf buldum. O yıllarda renkli fotoğraf yeni yeni yaygınlaşıyordu. Arkama Maraş'ı ve Ahır dağına almışım fotoğraflardan birinde. Bulduğum yer Sokakbaşı'yla Gazi Ortaokulu arasındaki bahçeler. Ayaklarımın dibinde nane olduğu anlaşılan yeşillikler serili. Yeni sebze-meyve hal binası daha yeni yapılmış ve inşaat hâlinde. İlerleyen yıllarda bu hal binası da Maraş'a yetmeyecek ve daha dışarılara yeni bir sebze hali yapılacaktı. İkinci fotoğrafta ise, Nahrönü'nden Mercimektepe'ye ve Ahırdağı'na doğru Maraş'ın mütevazı küçük yapıları ve çok kadim minareleri görünüyor. Şimdi bu iki fotoğrafın gösterdiği alanlarda yüzlerce çok katlı binanın enkazı ve binlerce insanın enkaz altında kalan bedenleri duruyor.

Bu devasa enkazların arasında dolaşırken *"Ben de bu dağların nesine geldim..."* türküsünden mülhem; *"Ben de buraların*

nesine geldim, ağlaşır insanlar sesine geldim, garipler ölmüş de yasına geldim” diyesim geliyor. Gençliğimizde Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur, Müslüm Gürses dinleyerek dolaştığımız sokaklar, hep birlikte sigara içerek, çekirdek, frigo buz yiyerek üç film birden izlediğimiz kışlık ve yazlık sinemalar, çay içtiğimiz alçak iskemleli çayevleri, hoşgün oynadığımız kahvehaneler, sabaha karşı sıcak ekmek aldığımız fırınlar, aylıklık ettiğimiz küçük parklar, avucumuza ağzımızı dayayıp su içtiğimiz çeşmeler, kışın salepçiler, yazın meyan şerbetçileri, çağirtlak kebabı, ciğer kebabı, tükürük köftesi, lahmacun yediğimiz kebabçı tezgâhları, kelle paçacılar, “yağlı dürüüüü” diye bağırarak çubuğa dizdiği marulları satanlar, sabahları sıcak süt içtiğimiz sütçüler ve her köşe başında karşımıza çıkan dondurma arabaları yok artık. Ramazanlarda bahçesinde iftardan sahura kadar çay içip sohbet ettiğimiz Karacaoğlan İl Halk Kütüphanesi, çok hızlı teravih kılınan camiler, yaz kış takıldığımız Çocuk Bahçesi, yazları serinlemek için gittiğimiz Pınarbaşı da eskisi gibi değil artık. Uzunoluk Caddesindeki, Ali Rıza Amca’nın çizik plaklarını dinleyerek çay içmekten büyük zevk aldığımız Halis Çayevi de zaten çoktan yok olmuştu.

Maraş’ın sokaklarında, hem öğleden sonra akşama kadar, hem de ertesi gün öğleye kadar dolaştık. Onlarca insanla, eş dostla konuştuk. Herkes birbirinden dertliydi. Herkes sesini duyuramaktan yakınıyordu. Kime yaklaşıp “bir ihtiyacın, bir eksiğin var mı” desek, gözleri yaşararak “benim bir ihtiyacım yok” diyordu, hiçbir şey olmadığını gördüğümüz hâlde. Anladık ki, insanlar “muhtaç olma” durumunu kabullenemiyorlardı. Biz de, “o hâlde ihtiyacı olanlara verirsiniz” diyerek bir şeyler bırakmaya başladık.

Akşam saatlerinde, Sütçü İmam Üniversitesinin bahçesinde kurulan çadır alanına ve aşevlerine ziyarete gittik. İzmir İnsan ve Medeniyet Hareketinin kurduğu ve çadırlarda yaşayan insanlara sıcak yemekler çıkardığı aşevindeki tanıdıklarımızı ziyaret ettik. Akşam yemeğimizi de burada yedik. Şehirde parasıyla da olsa yemek yiyebileceğiniz herhangi bir yer yok çünkü. Bu aşevinin koordinasyonunu, 28 Aralık 2019 tarihinde İnsan ve Medeniyet Hareketi İzmir Şubesinin düzenlediği “Nuri Pakdil Programı”nı da organize eden Sayın Ahmet Gülcan’ın gerçekleştirdiğini öğrendim. O programın sunuculuğunu ve İzmir’de bulunduğumuz süre içindeki mihmandarlığımızı da yapmıştı Ahmet Bey. Maraş’ta, bu şartlarda yeniden karşılaşmak ve kucaklaşmak farklı duygular yaşamamızı sağladı. Aşevinde

hizmet edenlerin çoğu değişik şehirlerden gelen gönüllü üniversite öğrencisiydi. Hepsinin yüzünde depremin hüznüyle beraber, bu hizmete katılabilmiş olmanın huzuru vardı. Aşevinde yemek yapan aşçıdan, servis yapanlara kadar herkese teşekkür ederek ayrıldık.

Bu gece Miraç Kandili. Maraş'ta, Koordinasyon Merkezi olarak kullanılan okulda kalmaya karar verdik. Geceyi, diğer gönüllülerle beraber, okulun yatılı kısımlarında geçireceğiz. Artçı sarsıntılar zaman zaman hissediliyor. Okul Müdürü Memduh Kayıklık Bey'in odasında Maraş'tan ve dışardan gelen gönüllülerle sohbet ediyoruz. Çocukluk arkadaşım Ahmet Kolutek ile uzun yıllar sonra burada yeniden karşılaşıp kucaklaşmak varmış. Uzun uzun sohbet ettik.

Yatsı namazından sonra, okulun üst katındaki büyük mescitte Miraç Kandili vesilesiyle gönüllü gruplarla bir sohbet ve tanışma toplantısı olacak. Mescide çıktığımızda, İzmir'den, Bursa'dan, Samsun'dan gelen gönüllü üniversite öğrencileri etrafımızı sardı. İçlerinde, daha önce Nuri Pakdil vesilesiyle tanıştığımız ve sosyal medyadan takipleştığımız epeyce genç arkadaş vardı. Heyecanlanmamak elde değildi. Bu depremin yaraları, bu ülkenin gönüllülerince sarılacağı benziyor. Bu durum, gönüllüyü de, mağduru da iyiden iyiye insanlaştırıyor çünkü.

Sabah kahvaltıdan sonra buradaki arkadaşlarımızla vedalaşıp Adıyaman'a doğru yola çıkmadan önce şehri bir daha göreceğiz.

Kıbrıs Meydanı, Trabzon Caddesi, Azerbaycan Bulvarı ve Nahrönü civarını yeniden görüyoruz. Ulu Camiyi, Arasa Camiini, Boğazkesen Caddesini, Çocuk Bahçesini, Vakıf Tarla civarını, Kanlı Dereyi yıkılmış hâllerıyla bir daha görüyoruz.

Öğleye doğru Şeyhadil Mezarlığında bulunan yakınlarımızı, başta rahmetli annem olmak üzere ziyaret edip hepsine Fatiha okuyorum. Maraş'taki bu büyük depremin ardından yaşanan yıkıma rağmen, Şeyhadil Mezarlığı ayrı bir sükûneti ve huzuru yansıtıyor insana.

Narlı, Pazarcık, Gölbaşı, Besni, Adıyaman ve Malatya üzerinden yolumuza devam etmek üzere Maraş'tan ayrılıyoruz. Yolculuğumuzun bundan sonrasında gördüklerimiz de Maraş'ta gördüklerimizden aşağı değildi. Ne Maraş, ne de diğer iller, ilçeler, beldeler, köyler böyle bir felaketi asla hak etmemiştir.

Rabbim benzer felaketlerden korusun. Depremde kaybettiklerimize ve cümle geçmişlerimize rahmet olsun.

Zelzeleden Depreme Yeni Bir Zihin İnşası

6 Şubat 2023, 4:17 Maraş merkezli zelzele! Birkaç saat sonra Elbistan merkezli ikinci deprem! Maraş, Hatay, Antep, Malatya, Adıyaman, Osmaniye, Adana, Elazığ, Kilis, Urfa, Diyarbakır'ı etkiledi. Deprem Suriye'de de yıkımlara sebep oldu. Mısır ve Aden Körfezi'ne kadar hissedildi. Uzmanlara göre dünya deprem tarihinin en büyük kara depremi. Türkiye'nin en büyük, en etkili ve en yıkıcı deprem felaketlerini hatırlatarak zihnimizi tazeleyelim. 1939 Erzincan, 1944 Gerede, 1966 Varto, 1971 Bingöl, 1976 Bingöl-Van ve Erzurum, 1999 Gölçük ve Düzce, 2011 Van... Türkiye'nin bugüne değin yaşadığı hiçbir deprem, Maraş depremi ölçeğinde yıkıcı ve yakıcı olmadı. Bir depremi belki de ilk kez bu kadar detaylı bir şekilde canlı yayınlarda izleyerek ölüme ve hayata bütün açıklığıyla tanıklık ettik. Misafir olarak kaldığımız otellerin moloz yığınlarına dönmüş hâlleri karşısında dehşete düştük. Yemek yediğimiz lokantaların ve dostlarımızla sohbet ettiğimiz kahvehanelerin yerlerinde olmadığına şahit olduk. Edebiyat sohbetleri yaptığımız mekânların yok oluşunu gördük. Enkazda can veren şair ve yazar dostlarımızın aziz hatıralarını hüznle hatırladık. Kentlerin kültürel varlıklarının yıkılışları ile yıkıldık.

Varlık sahiplerinin birkaç saniyede fakirlerle yoklukta eşitlenişine, küçücük çocukların irfanî bir duyarlılıkla kendi-

lerinde olanı almadığına, bir hanımefendinin kendisine bırakılan paketteki fazla çorapları dağıtım merkezine iade ettiğine, enkazda hayat kurtaran ekip-ten kendisinden önce kedisinin çıkarılmasını isteyen Kerem'in fedakârlığına, Rize'den gelen yardımlar arasından alıp giydiği montun cebinden çıkan para ve araç anahtarını iade eden gerçek insana, şehit evladının hatıra giysilerini bağışlayan Kezban annenin cömertliğine ve hazreti insanın fitratı gereği vicdan ve merhamette zirve oluşuna örneklik teşkil eden daha pek çok olaya şahit olduk. Evi barkı dağılmış, hiçbir şeyi kalmamış hatta belki de çocuklarını depremde yitirmiş Elbistanlı orta yaşlarda bir kardeşimizin ağaç dalına asılı bayrağı öperek "Allah'ım bayrağımızı indirme, ezanımızı dindirme, vatansız bırakma Yâ Rabbi!" deyişinde yüce gönüllü ülke insanının hasbiliğine şahit olduk. Ailesinden birkaç canı toprağa veren ve enkazdan çıkıp tedavisi bitince enkaz kaldırmaya, sıcak yemek dağıtmaya, çadır kurmaya koşan fedakâr insanlar gördük ve gönendik. Deprem bize insanlığımızın insanlıktaki ölçüsünü ve niteliğini bütün açıklığı ile bir kez daha gösterdi.

Maraş merkezli depremle dünyanın deprem algısındaki uyuşukluğuna format atıldı. Amerikalı bilim insanları, Amerika San Andreas Fayı ile Maraş'ta kırılan fay arasında pa-

ralellikler kurarak muhtemel deprem senaryolarını yeniden yorumladı. Türkiye de, Marmara’da gerçekleşmesi muhtemel kırılmanın etkileri ve İstanbul’daki konut stoklarının yenilenmesi konusunda uyarıcı ve harekete geçirici bir etmen olarak okudu son depremi. "Kocaeli-Gölcük Depremi" ile başlayan yapı stoku yenileme çabalarının ve o depremle yürürlüğe giren deprem sonrası bina yapı yönetmeliğinin neden uygulanamadığı da bu vesileyle gözden geçirilir mi? Kayıtlara "Asrın Felaketi" olarak geçen bu büyük "doğa olayı", tarihte ilk kez Türkiye'nin ve dünyanın gündemini uzun süre işgal eden ilk örnek oldu. Etkilenen nüfus, yıkılan bina ve sanayi tesislerinin miktarı kadar olumsuz etkilenen tarım alanlarının büyüklüğü de tartışmalarda göz ardı edilmedi. Bu depremin literatüre kattığı en önemli terimlerden biri de **Zemin Sıvılaşması** tanımı oldu. Özellikle Hatay’da kurutulan göl ve bataklık alanları ile Asi nehri havzasına yapılan binalarda tespiti yapılan eksiklikler "geleneksel yerleşim anlayışının" gündeme gelmesine ve kadim gelenekteki dağ eteklerine yerleşme geleneğine dönülmesine sebep oldu.

Zelzeleden Depreme

Anadolu’da on bir ilimizi etkileyen, Almanya’nın coğrafi büyüklüğündeki Maraş merkezli deprem depremler tarihinin en büyük kara depremi olarak kayda geçti. Bundan dolayı bugünden itibaren kara depremleri Maraş depremi dikkate alınarak değerlendirilecek ve insanlık tarihinin yeni bir miladı olacak. Bu büyük depremin zamanı, oluşu, etki-

leri, yer değiştiren nüfusun büyüklüğü, yeri değişen yeni şehirlerin inşası... bakımından da bir milat olacak mı?

17 Ağustos depremine tanıklık etmiş ve bölgenin pek çok yerinde o tarihlerde yardım kampanyalarını yönetmiş biri olarak Maraş depremine baktığımda kıyası mümkün olmayan verilerle karşılaştığımızı, buna rağmen önemli ölçüde başarılı olduğumuzu söyleyebilirim. Buradan hareketle yakın tarihimizdeki depremler üzerinden bazı tespitlerde bulunmaya çalışacağım.

Ahmet Cevdet Paşa Tezâkir’inde Bursa depremi ile ilgili olup bitenleri anlattıktan sonra "Biz ne vakit hâb-ı gaffletten uyanacağız. Rusya muharebelerinde atılan topların sadaları bizi uyandırmadı. Acaba Bursa’nın kudret topları da uyandırmayacak mı? Hayır. Heman Cenab-ı Hak bizi ikâz ve ıslah eyleye." diye bitirir. Bursa depreminin tanıklık bahsini de Gazi Ahmet Muhtar Paşa’nın, *"Anılarım, Sergüzeşt-i Hayatımın Cild-i Evveli"*inde okuruz. "Bahçeye doğru kaçmak istedim. Fakat yer ol kadar sığıyor hopluyor idi ki ayağıma vurdu, yere düştüm. Ancak yuvarlanarak bahçeyi buldum. Bir ağaca tutunarak kalktım, kaçtım. (...) Yeryüzü sabaha kadar sallandı ve gayet şedit yağmurlar başladı Sabaha kadar teknil yağmur altında kaldık. Binaya girilmez (Evimiz yıkılmadı, çünkü ahşap hane idi). Mahza aralıktan hane dâhiline bir hücum eder girer, acele birer kilim milim çıkarır idik. İşte bu hal ile bahçemizin ağaçları arasında bir melce yaptık. Şehirde kol kol beş hat yangın başladı."

1939 depreminde olup biten neydi? Aralık 1939-Ocak 1940 gazete arşivleri hiçbir ikazı dikkate almadığımızı ve ıslah olmadığımızı; ancak meseleyi temenni ve umutlarla sonraki zamanlara ertelediğimizi açıkça ortaya koyuyor. 29 Aralık 1939 tarihli Akşam Postası'nda Dr. Rasim Adasal "Millî İstirap ve Erzincan" başlıklı yazısında olup bitenleri uzun uzadıya anlattıktan sonra "Bin bir ıstıraba karşı millî metanetle durmuş ve yaralarını sarmış olan Türk milleti bugünkü yarasını da elbet saracak, madde ölçüsü ile kapatacak ve az zaman zarfında şark bölgesinin sınırları başında yine mes'ut bir Erzincan mamuresi kuracaktır." diye bitiriyor. Gazete "Tarihte Zelzeleler/526 Tarihinde Bir Zelzelede 200.000 Kişi Ölmüştü" başlıklı bir de Anadolu depremler tarihine dikkat çekerek "Fakat tarihi karıştırdığımız zaman görüyoruz ki Türk topraklarında bugüne kadar fecaati bu kadar şümüllü olan ve bütün memleketi bu kadar büyük bir mateme düşüren son zelzele felaketi gibi müthiş bir zelzele kaydedilmiş değildir." tespitiyle bitiriyor.

1939 depreminde köşe yazarları ne yazdı merakıyla gazeteleri taradığımda Cevdet Paşa'nın temennisinin bire bir korunduğunu ve bir adım ileri gideemediğimizi müşahade ettim. 1939 Erzincan depremini dönemin Ulus, Tan, Akşam, Yeni Sabah ve Son Telgraf ile Cumhuriyet gazetelerinden taramaya çalıştım. Manşetler, köşe yazıları ve jeoloji uzmanları o gün de bugünü konuşmuşlar, bugün o günü tekrar ettiğimiz gibi. Depremin bir gün sonrasında

gazete manşetlerinde enkaz fotoğrafları yok; çünkü o malzeme gazetelere ulaşmamış. Yağma, stokçuluk ve fahiş fiyat uyarıları o günün gazetelerine de yansımış. 28 Aralık 1939'da zelzeleyi köşesine ilk taşıyan yazar Ulus gazetesi başyazarı Falih Rıfki Atay "Korkunç bir zelzele, bazı yerlerde ağır, bazı yerlerde hafif, hemen bütün memleketi yerinden oynatmıştır: zelzele Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında, Anadolu'nun şarkında, garbında ve merkezinde hissedilmiştir. İlk haberler Erzincan'ın harap olduğunu bildirmekte idi. Birçok kazalarımızda mühim hasarlar vardır. Tokat'ta büyük binalar yıkılmıştır. Bu satırları yazdığımız sırada Erzincan'ın bütün tahribatını henüz bilmiyoruz. Fakat yüzlerce vatandaşımız ölmüştür; birçoğu yaralanmıştır ve binlercesi, karakışın bu sert günlerinde yuvasız kalmıştır." diye yazmış. Atay, takip eden günlerde de deprem yazılarına devam etmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın, Yeni Sabah'taki köşesinde depremi "Millî Bir Felaket" başlığıyla değerlendirmiş. Tan gazetesi depremin ertesi gününden itibaren, deprem haberlerine geniş yer vermiştir.

Necip Fazıl Kısakürek 29 Aralık 1939 tarihli Son Telgraf gazetesindeki köşesinde "Facia Karşısında" başlıklı yazısında kendine has üslubuyla depremi "Aziz Anadolu'nun, Erzincan, Ankara ve Kayseriyle Samsun arasındaki beyzi şekle giren büyük bir parçasını zelzele, kaynar su gibi hoplattı. Halk muhayyilesine arzı boynuzunda taşıyan öküzün, sineklerini koğmak için başını tütretmesi tarzında akseden zelzele, bu defa mahut haliyle hak verdirecek ka-

min gençleri depremi de siyasi amaçları doğrultusunda kullandılar. 68 kuşağı gençliği, bugün sosyal medya üzerinden örgütlenerek dezenformasyon ve saptırmalarla durumu istismar edenlerle kıyaslanmayacak kadar dürüsttüler.

Sezai Karakoç alışılmışın dışında bir bakışla deprem gerçeğini metafizik üzerinden yorumlar. *Dirilişin Çevresinde*'deki **Deprem** başlıklı iki yazısı deprem meselesine bakışla ilgili olarak farklı bir çerçeve çizer. İnsanın dağla ilişkisine dair yaptığı yorumlar da ufukumuzu farklılaştırır. "Varto Depremi ni bütün basın sosyal açıdan ele aldı. Doğru elbet. Ama, Varto felâketinin bizdeki yankısı nasıl ki daha çok ve ana ilişkisiyle metafizikse, çıkış noktası ve bağlanacağı kök de metafiziktir. Ölenle ölmedik, yakınıni yitiren gibi ağlamadık, aç kalanla aç kalmadık ama bir bakıma, bunların ötesine geçtik. ... bizim gibi düşünen, konuşan, şakalaşan canlı kanlı kişileri, dünya ötesi kudret, birden çekip aramızdan aldı ve biz bunu duyar duymaz yalçın bir duyguyla ürperdik, yaşantıdan ötede, düşünmeden ötede, deneyden ilerde metafizik bir kaygıyla sarsıldık. Metafizik, hiç bir zaman bu kadar aktüel ve günübürlük olmamıştır. Çıkan sesimiz yavandı. Bir parti dili, bir miting mantığı taşıyordu. Buna alışmışız çünkü. Oysa, olayın dili, ta dipten gelen bir sarsış, ilk çağa ait bir kelime veya apokalips diliydi. (...) Yıkılan yapı yapılı. Varto'nun yerine daha büyük, daha sağlam bir Varto kurulur. Ölenler-ki çoğunun tam inançlı olduğu umulur-, hemen hemen hepsi, ansızın ölüme yakkalandıklarından, bir anlamda şehittir-

ler. Ama, kalanları, gerekli ruh yakınlığı ve kader birleşimiyle avutabildik mi? Ve önümüzde olan ve yanından, yöresinden semboller fıskıran bu tragedyanın perdesini kaldırıp arkasına bakabildik ve bir örnek alabildik mi?"

Cumhuriyet'in ilanından sonra zelzeleden depreme evirilen yer hareketinin ismi konusunda zihni ve fikri bir temellendirmeye zemin teşkil edecek bir isimlendirmeye gidilmemiş. Yenilenme ve modernleşme adına unutmama, unutturma ve ilişki koparmaya endekli karar mercileri bu konuda da üzerlerine düşeni yapmışlar. Bugünün gençlerinin zihin dünyasını Erzincan depremi verilerine yoğunlaştırmak için de bir sadeleştirmeye, açık bir ifade ile Türkçeden Türkçeye tercüme ihtiyacı var.

Olağanüstü zor zamanlardan geçiyoruz. Darlık zamanlarında dinamik ve aktiftir insan. Bunu fırsata çevirmek için Türkiye'nin fikirde, imarda, inşada, eğitimde, kültürde, söylemde... yeni bir paradigmaya geçmesi gerek. Sistematik düşünceye, meselelerini halı altına süpürme yerine konuşmaya, müzakere etmeye ve çözüm önerilerine açık olmaya ihtiyacı var. Çağ insanı ürettiği algıyı gerçeklik olarak servis ettiğinde kazandığı veya kazanacağı bir zafer hayaliyle içinde yaşadığı toplumla bağını koparmakta ve hakikatten uzaklaşmaktadır. Oysa birliğe, birlik olmaya, birbirimizi anlamaya ihtiyacın en fazla olduğu zamanlardayız.

Mesele çimento, demir, inşaat kalitesinin ötesindedir. İnsan, ahlakı kendinceleştirmiş ve zenginleşme için her şeyi mubah kabul etme noktasına gelmiştir.

Din ve bilim adına ahkam kesenler de ortak bir dil geliştirememiş insanlarımızı pozitivist verilerle ezoterik gevezelikler arasına sıkıştırmıştır. Din adına konuştuğunu iddia eden biri “Deprem Spil Dağı’ndan Manisa üzerine çöktü. Allah-u Teâla beni görevlendirdi ‘istememedim, gelmesin dedim’...Doğu’ya gitsin mi dendi. Gitsin dedim.” diye gevezelik ediyor. Neresinden bakarsak dökülüyoruz.

Bir ayet olarak yeryüzüne bakmamızı söyleyen ilahî kudreti dikkate almayan anlayışları terk ve düşünme vaktidir. “Kuşkusuz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini takip edişinde; insanlara faydalı yüklerle denizlerde seyreden gemilerde; Allah’ın gökten indirerek onunla ölü toprağa can verdiği ve her çeşit canlının çoğalmasını sağladığı yağmurlarda; rüzgârların (yönünün) değişmesinde ve gökle yer arasında kendileri için tayin edilmiş belirli güzergâhlarda akan bulutlarda: (bütün bunlarda) düşünüp, akıllarını kullananlar için mesajlar vardır” (Kuran: 2/164). Anlama, anlamlandırma ve yaratılış gayesine uygun bir biçimde kullanılması amacıyla insanın tasarrufuna sunulan yeryüzüne ilişkin yaratılış kanunlarını çiğnediğimizde doğa bizden intikamını alır.

Merhum mimar Turgut Cansever’in çağa ve çağ insanına söyledikleriyle mesele üzerine düşünmek vaktidir. “Çağın bu yanılışı mimariye yansımış; teknolojiye, ekonomik çıkarlara öncelik veren, insanı küçülten, ezen, dramatik çelişkiler içinde insanın bilincini, seçme ve karar verme hak ve yeteneklerini kısıtlayan biçimler, dev ölçüler ve gayri insanî bir dünya doğmuştur. İster zen-

gin ister fakir bütün ülkeler bu şartların içine yuvarlanmıştır. Varlığın bütünlüğü yerine, insanın neredeyse teknolojinin küçük ürünlerine tapması olağan hâle gelmiş; dünya fizikî, kültürel, ruhî alanlarda kirlenmeye terk edilmiştir. (...) Güzellik varlığın yasalarına uyum ile ve dolayısıyla ‘yapılanın iyi yapılması’ ile oluşur. Varlığı, tabiat yasalarını ve bütünü yüceliğini kavramak için bilgi ve sezîş gereklidir.”

**

Hatırla ve unutma!

Gece nöbetinden dönen güvenlik görevlisi,
Depremden beş dakika önce görevi biten hemşire,
Enkazdan çıkarılan on yaşındaki çocuk,
Yarın öğrencileriyle buluşacak öğretmen,

Olup bitenin farkına vardığında hiçbirinin evi, okulu, hastanesi ve karakolu yoktu.

Eşi, çocuğu, annesi ve babası yoktu,
Şehri, kasabası, mahallesi, köyü, sokağı, evi yoktu,

Komşuları ve dostlarıyla sohbet ettiği mahalle camisinin çay ocağı da yoktu.

Ve deprem şehirlerinde susan ezanın sedası İslam coğrafyasından yükseliyordu.

Umudumuzu, merhametli duruşumuzu ve dayanışma ruhumuzu yitirmeden felaketlere, yağmacılığa ve siyasi körlüğe direneceğiz.

Yitirdiklerimize rahmet, kalanlarımıza sabır ve dua...

Ömrün Zelzele Hâli

Hadi Mousavi

/Zelzele vezninde eylendikçe ruh
Şifa bulmaz hercümerciyle tutkunun
Dönüp vatanına bakamaz bir daha
Oyunbazların dümeninden baldıran çeker

Öfkesini savmakta ustalaşmıyorsa hayat
Kan tutar yalın yaşamaların albümü
Toprağın yaylanışı yeniden başlar seyrine
Göçük altları insanın evi kalır

Oysaki humus kin tutmaz
İçindeki dışına vurur
Uğultusuna deprem denir
Zamanı kışa döndüren buyruk üzere
Sallanır yalan toyların yelkeni

Eksik ölçülüp eksik hesaplanan
Eylem saatini söylendikçe dünya
Şiddeti çoğul fayların dili kırılır
Yedi onda ölüm kuvvetinde titreşir yeryüzü
Titreşir yer ile gök arasındaki mahlûkat/

İnsan yalnızlık atına binerek yeryü-
züne gelir. Dünyada bulunuş gerçeğinin
dışına çıkamaz. Yaratıştan ödevli olduğu
hakikatin izini sürer. Toprağın imarı için
uğraşır. Yaşantısının özü merhamet ağa-
cını çürütmemek için didinir. Ömre kırım
uğramasını diye yaptıklarını itina ile yapar.

Yeryüzü, insanın rüyalarını örme
mekânıdır. Dünyada oluş, insanoğlunun
ezeli sözleşmeye sadakatinin sonucudur
çünkü. Bu nedenle insan, var olan ve
olacak olanın bilgisine vâkıf olmaya
çalışır. Bir yürüyüş ustası kararlılığıyla
yaşantıların mahşerine seyahatler
düzenler. Bugünle yarın arasındaki
rabıtayı sorunsuz kurmayı dener. Her
adımının sayılı olduğu bilinciyle rastgele
yaşayamaz. Gelişigüzel yürüyüşlerin var
oluşunu zedeleyeceğini bilir. Kimileyin

yönsüz kalmamak için önünü ışıtaçak kandillerin izini sürer. Savrulmalara meydan okuyabilmek uğruna dirençler biriktirir. Bahtına destanlar yazmayı umduğu yol oğullarının mıntıkasına gider. Aleladeliklere düşmeden fetihler bitirmeyi seçer. Hayatı taşıyacak coşku-
ların izini sürerek yok oluşlara bentler örer. Bir arada yaşadıklarına olan biteni kavrama bilinciyle yaklaşır.

Bazen de insanın önündeki yollar çatallanır. Yol kargaşası kişinin tuzağı hâline gelir. Ezelde işaret edilen ana yollardan kaçış başlar. Günden güne yürüyüş istikameti çeşitlenir. İnsanın varacağı adres karmaşıklaşır. İşporta tutkuların döngüsüyle insan kendisini toparlama ediminden kopar. Yaşadıklarını değerlendiremez. Ezelle ebedi kavuşturacak kapılara gidemez. Bir ömür yaşadıklarının muhakemesini yapamaz. İçi dışı sarp yokuşlarda kavrulur. Hakikatle bağ kuramadan oradan oraya savrulur.

Yozlaşmanın, çürümenin yol açtığı bir gerçeklik olarak emanetin zayıf edilmiş olması ahlaki çürümeyi de beraberinde getirir. İşine bakmaktan ürkenlerle kalp yaralanır da insan kalanın nefesi kesilir. Biyolojik ihtiyaçlarını karşılamakla yetinmeyi öz gerçekliği hâline getirir kişi. Öte dünyanın çağrılarını sağırlaşır. Hayatın buralı oluş ve burada bulunuştan ibaret olduğu kanısı yerleşik bir inanç ilkesi olarak kabul görür.

Süreç içerisinde yol kesen soytarılarla insan kalış hattına yazılanlar ayrışır. Amaçsız eylemler neticesinde uğultular birbiri ardı sıra boşanır. Yer altı ile yer üstü konum değiştirir. Patlamalar, çatlama birbiri

besler. Âdeta kıyamet provası edasıyla yeryüzü sallanır. Gerilim ve sıkışmalar sonrasında oluşan enerji birikmeleriyle toprak homurdanır da yeryüzüne yeni bildirisini gönderir. Adı depresyon olan bu bildirinin bin bir hâline şahitlik eder Âdemoğlu.

Çıgırlara dönüşen yıkıntıların arasından imdat sesleri yükselir. Nereden geldiği belli olmayan şiddetiyle öfkesini kumar toprak. İnsan, kumdan tepeleri kendisine ev edinir. Dayanaksız blokların çöküşüyle kişiyoğlu elleriyle hazırladığı enkazın oltasına düşer. Üst üste yığılmış kum dağlarının içinde tıknafes yaşamak zorluğunu kavrayamaz. Toprağın çağrısını evetlemenin ötesinde yol bulamaz. Toz duman hâliyle yıkıntılar içerisinde can kuşunun heba olmaması için çarpınır. Molozlardan yeni yapılar kuracağını zannetse de ömür kozası çatlama çözülmüştür artık.

Toprağın içindekini dışına atmasının insanın eylemleriyle bağlantılı olduğu fark edilir. Sağlam yapılar inşa etmenin insani erdemleri kuşanmakla mümkün olduğu anlaşılır. İnsanın ahlaken çürümesi işine ve eylemlerine de karışmıştır çünkü. Yozlaşma ve çürüme ahlaken buharlaşmanın meyvesidir sonuçta.

Hayata tutunmak arkada kalanların zikridir şimdiden sonra. Umut sağanakları umutsuzluğun üstesinden gelmeyi buyurur. Her yanı titreten yakarıların ahengiyle yeniden tazelenir hafıza. Unutulanların, görmezden gelinenlerin sağlaması yapılır. Hayatı saracak güzel işler, güzel davranışların peşi sıra sökün eder. Yaşamayı kuşandıracak umut da güzel eylemlerin besleyeni olarak açığa çıkar.

Deprem Günlüğü

6.Şubat 2023

Telefonum 24 saat açık. Gece geç bir vakit... Saat 04.30 da mesaj sesleri ile uyanıp telefona baktığımda gördüm deprem olduğunu. Çalışma odasına geçip gelen haberleri takip etmeye başladım.

Ayrıntılı bilgiler saat 10'dan sonra düşmeye başladı yavaş yavaş.

Herkes şoktaydı. Arkadaşlarımızı aramaya başladık tek tek. Kendilerinden haber aldığımız arkadaşların sesini duymaktan mutlu olsak da hâlâ haber alamadığımız telefonuna ulaşılmayan arkadaşlarımız vardı. Hem onların akıbetini, hem de bölgede yaşananlarla ilgili daha net, daha detaylı bilgi almaya çalışıyorduk. WhatsApp guruplarında arkadaşlarımızdan gelecek bilgileri bekledik. Akşama doğru birer birer arkadaşlarımız 'biz iyiyiz, ailece' şeklinde notlar yazınca biraz sevinebildik.

Ülkenin 10 şehrini aynı anda etkileyen büyük afet çok sarsıcı bir etki yaptı. Depremin meydana geldiği illerin toprak büyüklüğü, coğrafi özellikleri ve çevre yolların da depremden etkilenmiş olması depreme erken saatlerde müdahale etmeyi geciktiren nedenler arasındaydı. Saatler ilerledikçe sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve derneklerin en yakınlarındaki bölgeye ulaşım kurtarma çalışmalarına başlamış olmaları yüreklere su serpti.

Birinci gün akşama doğru pek çok yerde olduğu gibi Üsküdar ve Ümraniye'de yardım çalışmaları başlamıştı. Biz de arkadaşlarımızla birlikte hazırlayabildiğimiz kaban, mont, kazak, atkı, bere, battaniye gibi acil eşyaları hazırlayıp en yakınımızda bulunan Üsküdar Bağlarbaşı'ndaki kültür merkezine götürüp teslim ettik.

Depremin ikinci ve üçüncü günleri kurtarma çalışmaları hızlandı, daha çok kişi enkazdan sağ olarak çıkarıldı, aynı zamanda onlara barınacakları yerler temin edilmeye başlandı. Çadırlar kuruldu, okullar, üniversiteler, il ve ilçelerde az hasarlı, barınabilecek durumda olan kamu binaları kullanılmaya başlandı. Hem enkaz kurtarma çalışmaları hem de sağ kalanlar, evleri yıkılanlar veya hasarlı olanlar için tedbirler aynı hızla devam ediyordu.

12.Şubat 2023.Pazartesi

Depremin 10 ilde ve ilçelerinde meydana getirdiği hasar da o ölçüde büyük oldu. Arama ve kurtarma çalışmaları hiç ara vermeden devam ediyor, yurdun dört bir yanından yeni ekipler teçhizatları ile birlikte gelip bu çalışmalara katılıyorlardı. Bulduğumuz yerde yapılan çalışmaları takip ediyor, buradan bölgede ihtiyaç duyulan malzemelerin temini konusunda çabalarımız sürüyordu. Gidip orada yaşananları yerinde görmek, oradaki çalışmaları izlemek, katılmak, destek olmak düşüncesi ile biz de bölgeye bir ziyaret planladık.

16.Şubat 2023. Perşembe

Müstakim Haksal, Mustafa Özel ve ben İstanbul'dan yola çıkacak, Ankara'da Necip Evlice ve yeğeni Ömer'le buluşup yola devam edecektik. Öğleden sonra Ankara'da arkadaşlarla buluştuk ve Kayseri'ye uğrayıp bir süre dostumuz Mehdi Yılmaz'ın evinde dinlendikten sonra yola koyulduk.

Yola çıkmadan önce bölgedeki arkadaşlarımızı arayıp en acil ihtiyaçlar nelerse onları öğrenip tedarik ettik. Bize bildirilen ihtiyaçlardan krem, sabun, şampuan, hijyenik malzemeler, atkı-bere, erkek, bayan ve çocuk iç çamaşırını, su ısıtıcısı gibi ihtiyaç duyulan malzemeleri temin ederek yola çıktık.

17.Şubat 2023. Cuma

İlk durağımız Kahramanmaraş oldu. Şehre girince yol boyunca ilerlerken depremin boyutunu, yıkımını, verdiği hasarı daha yakından gördük. Yıkılan binaların enkazları önünden geçerken depremin ilk günlerinde arkadaşlarımızın anlattığı acı manzarayı biz-zat yaşıyor gibiydik.

Yol boyunca ilerlerken etrafımızdaki yıkık binalardan gelen yardım seslerini, çığlıkları, ağlamaları duyuyor gibiydik. Çalışan enkaz kaldırma araçlarının sesleri ile yardım çığlıkları birbirine karışıyordu.

Enkazdan çıkarılan çocukların bir battaniye ile sarılıp sarmalanışları, şaşkın bakışlarla karşısındaki adamlara bakışları, neler olduğunu anlamaya çalışmaları, kimilerinin büyük bir insan gibi konuşup sorular sorması, sorulan sorulara verilen cevapların bizde bıraktığı izler... İçerde enkaz altında onları koruyan ilahi güç... Bakıcı ablalar, o küçük bebeklere mama, yiyecek, su

verip, onlarla oyun oynayan, onları uyutan ablalar... Anneler, sakallı dedeler... Bütün bu hadiseler üzerinde düşünmemiz gereken ibretlik olaylar...

Kahramanmaraş'ta yürekleriyle koşan, çalışan güzel insanlarla tanıştık. Hiç kimsenin kalmadığı coğrafyada boş binalarda canla başla çalışarak sağ olanları kurtarma müca-delesi veren cesur yürekli insanlar tanıdık...

Yaşanılan deprem büyük bir acıydı. Aklımız o acıda takılı kaldı. Yüreğimiz depremin ayırdığı yüreklerde... Enkazların etrafında yakınlarından gelecek iyi bir haberi bekleyen insanların yüzlerindeki umut dolu hüzne takılıp kaldık...

Kolumuz kanadımız kırıldı ama asla umutsuz olmadık. Her gün sabah yeni bir güne yine heyecanla, umutla başlamayı şiar edindik.

18.Şubat 2023. Cumartesi

Bugün Adıyaman'dayız. Besni üzerinden geldik. Besni'de arkadaşlarımızı ziyaret ettik, durumları hakkında bilgi aldık. Yaralar henüz daha çok taze ve elden geldiğince sarılmaya çalışılıyor. Her bölgede herkes seferber... Birlikte yaraları sarmak için canla başla koşturuyorlar.

Adıyaman şehir merkezinde çok yıkım olmuş. Yol boyunca ilerlemekte zorluk çektik. Bir yandan enkaz kaldırma çalışmaları sürerken, yer yer canlı kurtarma çalışmalarına şahit oluyoruz fakat güvenlik nedeniyle çok fazla yaklaşamıyoruz. Arama kurtarma yapılan yerlerde çok kalabalık toplanmaması için tedbir alınıyor, çalışmalar daha rahat yapılabilsin diye...

Yardım faaliyetlerine destek veren kurumlar, vakıflar, sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını yerinde izleyip, kendilerinden bilgi aldık, yer yer çadırları ziyaret ederek oraya sığınan kardeşlerimizle görüşmeye çalıştık.

19.Şubat 2023. Pazar

Dün gece geldik Malatya'ya. İnönü Üniversitesinde kalmayı planlamıştık fakat orada yer bulunamadığı için Turgut Özal Üniversitesine geçtik.

Bir süre dinlendikten sonra gece geç saatte geri dönüş yolculuğuna başladık. Kayseri'ye uğrayıp hem birkaç saat dinlendik, hem Mehdi kardeşimizi bıraktık.

Malatya'da yıkım olan bölgeyi araçlarla geçerken görebildik. Çok sayıda bina yıkılmış, evleri hasar görenlerin çoğu şehri terk etmiş, civar illerde tanıdıklarının yanlarına gidip yerleşmişler. Hasarlı binalarda kalmak çok riskli olduğu için evlerden çok acil kullanılabilir eşyalar alıp çıkılıyor. Maraş'ta, Adıyaman'da ve Malatya'da da pek çok arkadaşımız evlerde yaşamının çok riskli olduğunu bildikleri için başka şehirlerde yaşayan akrabaların, tanıdıklarının yanlarına geçtiler.

Malatya'da ilk depremde hasar gören evler öğlen yaşanan ikinci depremde yıkılmış. İlk depremin şokunu atlattuktan sonra insanlar hasarlı da olsa soğuk ve yağışlı hava nedeniyle evlerine dönmüşler fakat ikinci depremle asıl büyük felaket yaşanmış. Artçı depremler hâlâ devam ediyor.

20.Şubat 2023. Pazartesi

İstanbul'a döndük.

Bedenlerimiz geldi buraya, fakat biz hâlâ oralarda, deprem bölgesindeyiz...

Gezdiğimiz, görüp de ağladığımız coğrafyada, yıkık binaların arasında, toz toprak içindeyiz... Yıkılmış binalar arasında dolaşırken hafriyat çalışmaları da hızla devam ettiği için her yer toz toprak...

Boğazımızda kesif bir toprak kokusu...

Nereye dönsek enkaz, nereye baksak yıkılmış binalardan kalan enkaz yığını... Etrafında aileden birilerinin cesetlerine ulaşmaya çalışan yakınları...

Üşüyen, titreyerek konuşan ama üşüyorum demeyen, sadece bakışları ile bize çok şey söylemek istediklerini hissettiren mahzun kardeşlerimiz...

Depremden sağ kurtaramadığımız şairler, yazarlar, öğretmen arkadaşlar içimizde derin bir yarayı kanattılar... Aileleri ile konuşmakta zorlanıyoruz. Evlerinin etrafından uzun süre ayrılamayan, büyük umutlarla babalarını, annelerini sağ çıkarabilmeyi bekleyen evlatlar...

Gelen yardımlardan ihtiyaçlarını görmeye çalışan yurdum insanı nasıl güzel. Nasıl mahcup, nasıl sessiz, nasıl mütevazı... Ah o vakur duruşlar... Göz göze gelmekten kaçmıyor, bakışlar yere çevriliyor.

Enkazdan kurtulanlar bir yerlere gitme heyecanı ile koşturuyor. Evleri yıkılmış, burada kalma ihtimali olmadığı için yakınlarının yanına gitme düşüncesindedir... Yakınlarının yanlarında yer bulabilenler, yıkılmış molozlar arasından çıkan eşyalardan bulabildikleri birkaç parça eşya ile hemen ayrılıyor bölgeden.

Çadırlarda kalan birkaç aileyi ziyaret ediyoruz... Bir ihtiyaç var mı, bir eksiklik varsa yardımcı olalım dediğimizde, yok be-

nim evim yıkılmadı ama hasarlı, o korku yüzünden eve giremediğimiz için buradayız diyen onurlu insanlar... Benim ihtiyacım yok şükür, benden daha kötü durumda olanlar var, onlara verin diyen güzel insanlar...

Bölgede gittiğimiz her yerde aynı sözlerle karşılanmak, Anadolu insanının güzelliğini, irfanını bir kez daha öne çıkarıyor. Unutmayalım ki her şartta ve her yerde içinde bulunulan hayata iyiliği, güzelliği yaymaya çalışanlar, faydalı işler yapanlar, olumlu bakış sergileyenler hep güzel hatırlanacak, sonraki nesillere aktarılacak hikâyeler biriktireceklerdir. Anadolu insanının bu güzel yüzü ile çok defa bir şekilde karşılaşmışızdır. Derin bir acının tazeliğinde, yaşadıkları korkunç gecenin hafızalardan silinmediği ilk günlerde bile bu güzel duruştan asla taviz vermiyor, her zaman her şartta iyiliği, güzelliği yaşatmaya çalışıyorlar.

Yakınlarını kaybetmişler cesetlerini alıp defnetmişler artık burada kalacak güçleri olmadığı için bulabildikleri, gidebilecekleri bir yakınının yanına gitmek için hazırlanıyor. Bir arabada yeni bir yolculuğa başlamak üzereyken... Komşuları ile vedalaşma sahneleri...

Çok değil birkaç gün önce herkes sıcacık evlerinde yaşıyordu. 6 Şubat depreminde çok yıkım oldu, pek çok kişi evsiz kaldı. Şimdi her biri gidecek bir yakınları varsa onların yanına sığınıyor. Eğer yakınlarının yanında yer yoksa çadırlarda yaşamak durumundalar. Onları incitmeden çadır kentteki hayatı tanımaya çalışıyoruz. Sıcak yemek alabiliyorlar, odun ve soba imkânı var. Çöpler düzenli alınıyor. Gelen yardımlar ihtiyaca göre dağıtılıyor...

Ama mahzunlar... Gözler bir noktaya takılıp kalıyor...

Her evde, her ailede kayıp var. Ailenin kayıplarını hatırlayıp onları konuşuyorlar.

Acı büyük. Dışarıdan ne kadar istesek de acıya ortak olunamıyor. Bölge insanı depremi nasıl yaşadığına, nasıl hissettiyse biz de o acılara, hissiyata ortak olarak yaşamaya çalışıyoruz.

Yakınlarının cesetlerinin enkazdan çıkarılmasını günlerce bekliyorlar yıkılan binaların çevresinde.

Adıyaman'da üniversitede akademisyen olarak görev yapan bir hocamız evinden alabildikleri eşyaları bir kamyonete yüklemişler, şehir dışına başka bir ilçeye taşıyorlar. Komşuları evdeki eşyaları yüklemeye yardıma gelmişler, araba hazır yola çıkacaklar.

Veda sahnesine yürek dayanmıyor. Hocamızdan daha yaşlı olan bir komşusu sarılıp boynuna ağlayarak şöyle sesleniyor: **'Hocam inan ki bu deprem bizi o kadar çok etkilemedi. Tamam, çok ağır bir deprem. Büyük felaket. Büyük bir sınavdı bizim için. Fakat sizin gitmeniz bizi daha çok etkiledi. Sizin ayrılığınıza tahammül etmek çok zor. Ben sizi bir kardeşim gibi, aileden birisi gibi gördüm... Biz, siz olmadan nasıl yaşarız buralarda... Sizin ayrılışınız, depremden daha çok yaraladı bizi inanın. Yokluğunuza nasıl alışırsız bilemiyorum...'** Kiminle konuşsanız **'kıyamet sahnesini yaşadık' ...**

Deprem sadece 10 ilimizde meydana gelmedi. Ülkenin her yanında hissedildi. Hepimizi yüreğimizden sarstı. Yüreğimizi birlikte sarstı, birlikte atıyor yüreğimiz. Herkes kendi çapında bir şeyler yapmaya gayret ediyor. Gördüğümüz bu güzellikler ısıtıyor içimizi. İnanıyoruz ki her zaman her

şartta mutlaka yapacak bir şeyimiz vardır. Bu inançla el ele tutuşup bugünleri birlikte aşmanın heyecanını yaşıyoruz.

02 Mart 2023. Çarşamba

Mart ayı dergileri çıkmaya başlamış, sosyal medyada duyurularını gördük. Pek çoğu siyah renkli kapakla çıkmış... Edebiyat yas tutar mı, elbette tutar. Kahramanmaraş'ta pek çok şair ve yazarımız vefat etti. Belki de bu süreç yeniden bir toparlanma, oturup düşünme vaktiydi. Bu süreç bize yeniden düşünme, yeniden kendimizi, yaşamı, çevreyi sorgulama, değerlendirme fırsatı sunmalı. Binaların yapımı konusundaki uygulamaların yeniden gözden geçirilip, depreme dayanıklı hâle getirilmesi zorunlu hâle gelmeli. Şartlara uymayanlara inşaat izni kesinlikle verilmemeli. Her şey tedricen, sistemli, kurallara uygun olarak yeniden başlamalı...

Düştüğümüz yerden kalkacağımıza inanıyoruz. *Yitiksöz*, Kahramanmaraş'ın destanı olarak yeniden aramıza katılıyor. Düştüğü yerden biraz ara vermiş olarak, yıllardır kuşaktan kuşağa sürdürülen edebiyat rüzgârı '*Yitiksöz*' ile esmeye devam ediyor. '**Maras'tan Kara Haber Geldi**' başlıklı bir yazı ile kabaran yürekler '*Yitiksöz*'ün yayınına devam edeceği müjdesi ile yeniden selamlandı. Başından sonuna duygu yüklü, düşündürücü, yeniden doğuşu müjdeleyen bu yazının bir bölümünü buraya aktarmak istiyorum.

'Evet, sonsuzca yaralıyız, binlerce kardeşimizi toprağa verdik. Âdeta büyük ve korkunç bir savaştan çıktık. Onlarca yetimimiz, öksüzümüz var. Dahası hepimiz yetim ve öksüz sayılırız. Bütün bunlara rağmen, birbirimize sarılarak, birbirimizin yaralarını sararak ayağa kalkacağız. Maraş'ı ve diğer

şehirlerimizi yeniden ve çok daha güzel bir şekilde ayağa kaldıracacağız. Aşkla ve umutla... Biz acılarına baka baka büyümüş yüce bir milletiz çünkü. Allah'ın izniyle bunun da üstesinden geleceğiz. Tarih şahidimizdir. Ne kadar yıkıldıysak kenetlenerek ayağa kalkmayı bildik. Bizi öldürmeyen her darbe güçlendirdi. Tıpkı Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi, tıpkı Maraş'ın kurtuluşunda olduğu gibi, el ele ve gönül gönüle vererek bu badireyi de atlatacağız inşallah. Atalarımızın, dedelerimizin mübarek kanlarıyla sulayıp bize emanet ettiği bu şehri, bu toprakları sahipsiz bırakmayacağız. Bizden sonraki nesillerin yüzüne bakabilmek için bunu yapmaya mecburuz. Tarihin biz Maraşlılara yüklediği yeni bir sorumluluk bu, bu sorumluluğun bilincindeyiz. Her birimiz bir Sütçü İmam, her birimiz bir Rıdvan Hoca'yız artık. Senem Ayşeler tam teçhizat iş başında... Çocuklarımız bir gecede büyüdü, yetişkin oldu; bebeklerimiz ayağa kalktı yürümeye başladı. Şehrimizle birlikte yaralarımızı onarmaya hazırız. Böyle bir felaketin bir daha olmaması için ne gerekiyorsa onu da yapmaya hazırız. Yalnız olmadığımızı biliyoruz. Şanlı milletimizin eliyle, diliyle ve kalbiyle yanımızda olduğunu da biliyoruz. Allah'tan geldik ve elbette ona döneceğiz; toprağa düştük, topraktan yeni filizler vereceğiz. Bizler için 12 Şubat tarihi nasıl milatsa 6 Şubat 2023 tarihi de yeni bir milattır artık. Yeni bir Destan yazılacak, yeni bir Destan naksedilecek Şiirin Başkenti'ne.'

Kahramanmaraş bu düşüncelerle yeni bir destan yazmaya hazırlanıyor. Biz de bulunduğumuz illerde o destanı karşılamaya hazırlanalım...

| ALİ EMRE

Gözyaşıyla Yeşeren Ekin

Hadî Mousavi

Kandilimiz söndü, yolumuzun üstüne devasa bir acı tomanı düştü, yoldaşımız zorluk içinde kaldı. Gözümüzde yaş bile tükendi bir ara. Koca bir kahır ve keder dağı gelip göğsümüze, iman tahtamıza çarpmış gibi peş peşe sarsıldık, evet. Sadece ellerimiz ayaklarımız değil dimağımız seğirdi, aklımıza devasa bir çaresizlik kıymığı saplandı, kalbimiz âdeta dipsiz bir kan kuyusu içinde kaldı. Ah! Bir anda devasa bir kabristana dönüştü şehirlerimiz, feryatlar sadece yeri değil göğü de yakıp kavurdu, güzel söz ve eylemlerle şenelttiğimiz beldeler günlerce çırpınıp durdu.

Lokma kendi boğazımızdan da geçmiyor diye onu kardeşlerimizle, mazlum ve muhacir duruma düşmüş gariplerle üleşmeyi unutacak mıyız peki? Sol memenin altındaki cevahirin, hüznün mağaralarının birinden çıkıp diğerine girerek kararmasını mı seyredeceğiz hep birlikte? Donan ayakları kim ısıtacak ey mahzun söyle, kavru lan dudağa suyu kim yetiştirecek, açlıktan kıvranan yavruya ekmeği kim taşıyacak? İçimizi bir süreliğine dehşetli bir harabeye çevirse de acının ırmağına kim vuracak topuğunu? Darda kalanın koluna kim girecek? Kim okşayacak, şefkatli bir söz yahut bir dua bekleyen sabîlerin başını?

Türlü şubeleriyle maruf imtihanın içinde afet yok mu ey eli böğründe duran mağmûm? Ey saçlarını yolmakla yetinen mustarip, ne zaman tamamen kapanmış ki musibetin defteri? Eksilme yok mu o ucu bucağı belirsiz sınav skalasında? Azalma ya da kaybolma yok mu? Gam ve efkâr ne denli ağır ve sınırsız olsa da sabır ve tahammül cehdi yok mu? Mezarın başında bile, gözyaşlarımız yanaklarımızı yakarken “Biz Allah içiniz ve tekrar O’na döneceğiz.” hükmüyle başımızı yerden kaldırmak yok mu? Yumruklarımızı ısırırken dahi kardeşliği, dayanışmayı, vefayı, isarı, fedakârlığı düşünmek yok mu?

Kuru bir acıyı bal eyleme edebiyatı değil bu. Sözün renkli sadağından çektiğimiz okları sağa sola savurarak kendimizi rahatlatma çabası değil. Ateşin düştüğü yeri yakacağını bilerek uzaktan teselli ve temennide bulunma kolaylığı değil. Sorumluluk bilinci belki biraz. Vicdan ürpertisi. Umut intifadası. Fânîlik bilgisi. Bâkî olana matuf bir af ve teslimiyet talebi. Hayatın ve ölümün sahibine boyun büküşle ilgili bir inanç ikazı, kötürümleşmekten ve kendini zehirlemekten uzaklaştıran bir kardeşlik ilmi.

Ahireti aklımızda sımsıkı tutmak ve gücümüzün yettiğine nefer olmak, şahsiyetimizin ve ahlakımızın da bir parçası elbette. Her şeyi yutmaya yeltenen büyük bir gözyaşının, yeri göğü tutan bir feryadın, kesintisiz bir ağıtın

içinde kıvrılıp kaldığımızda çürürüz çünkü. Simide bile güç yetiremeyen o kızcağzın yanına biz koşacağız önce. Sönen ocağın ateşini biz eşeleyeceğiz. Ekmeğimizi ilkin biz paylaşacağız. Sınır tanımayan bir iyilik birliğiyle, yıkılmış yuvaları ayağa kaldırmak için biz bir araya geleceğiz önce. Kırılan kapıyı onaracak, merhemi bulmaya çalışacak, omuzsuz kalan tabuta yetiyecek, kendimiz için istediğimizi kardeşimiz için de dileyeceğiz. Asla ye’se düşmeyeceğiz. Koşturarak, çalışarak, inancın ve inkılabın ekmeğini paylaşarak gideceğiz ölüme bile. Güzel işlerin arısı olan kahramanların yeşerttiği o gürbüz insan ağacının dibinde toplanacağız yine. “Hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.” diyen salihlerin şahidliğiyle. Havf ve recâ eşliğinde.

Evet, “Ey güzel ve yaralı ülke!” diye sesleneceğiz şimdi. Ey büyük bir ıstırap denizinde kavrulurken bile ümidin ekinini gözyaşı ve alın teriyle yeşerten yiğit adamların, hünerli ve vakarlı kadınların yurdu. Ey mazlumların müşfik bahçesi. Mezara girinceye dek avucumuzdaki kor ateşle çalışmak, yaralarını sararak seni ayaklandırmak, merhametini ve şerefini yükseltmek boynumuzun borcu olsun.

| ALİ NECİP ERDOĞAN

Deprem Değerlerimizi Hatırlattı ya da Deprem Değeri

Ya fiziksel yapılanmamız metafizik değerler üretmeli ya da yapılarımız metafizik değerlerden kaynaklanmalı. Hacı Bayram-ı Velî Hazretleri **Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân âresinde / Bakıcak dîdâr görünür ol şârın kenâresinde** derken Allah'ın (cc) şehri iki cihan arasında yarattığını söyler. İki cihandan kastı insanın maddi ve manevi dünyasıdır. Şehirde kastı da insanın kalbidir. Dolayısıyla kalp maddi ve

manevi dünyanın arasındadır, bir yüzü maddi dünyaya dönükken diğer yüzü manevi dünyaya dönüktür. Bu şehir (kalp) Allah'ın (cc) evidir. Kişi Allah'ı arıyorsa ancak kalbinde, kalp şehrinde bulabilir. Yani hem maddi dünyasını imar edecek hem de manevi dünyasını imar edecektir. Şehrin (kalbin) manevi dünyayı imar etmesi Allah'ın (cc) emir ve yasaklarına riayet etmesiyle olur. Bu riayet etme maddi dünyayı imar etmeyi de

belirler. Zira şehri inşa ederken inancımızı, duygu ve düşünce dünyamızı görünür kılarız. Ruh ya da tin dediğimiz şey maddede (inşa ettiğimiz yapıda, dolayısıyla şehirde) görünür hâle gelir. Ya da öyle bir inşa süreci ihdas ederiz ki bu inşanın sonucunda inanç, duygu ve düşünce dünyamız şekillenir, böylelikle inşa ettiğimiz gibi düşünmeye, hissetmeye ve inanmaya başlarız. Zaten Hazret, **Nâgehân ol şâra vardım ol şârı yapılır gördüm / Ben dahî bile yapıldım taş ü toprak âresinde**, diyerek inşa ettiğimiz şehrin yapılma biçiminin bizi de yaptığımız inşa ettiğini ifade eder. Yani şehri inşa ederken ben de inşa olundum, der.

Öyleyse deprem, inşa ettiğimiz şehri/şehirleri yıktığında aslında yıkılan inanç, duygu ve düşünce dünyamızdır. Kırılan fay, kalbimizi kıran faydır. Deprem vak'adır. Yer altının faylardan teşekkül ettiği ve yüzyıllardır kırılarak nihai şeklini almaya çalıştığı bilinmektedir. Bugün yeryüzünün hareketi ölçülebilir, öngörülebilirdir. Çünkü yeryüzü katmanlarını dünyanın merkezine doğru inceleyebilmekte, yeraltının haritasını çıkarabilmekteyiz. Yeryüzünden hem dünyanın merkezine doğru kat ettiğimiz mesafe hem de belirli bir derinlikten sonra yatay olarak kat ettiğimiz mesafe, yeryüzü katmanlarının davranış biçimini anlamamızı sağlamaktadır. Jeoloji ilmi bu konuyla ilgilenmekte ve bizlere kıymetli bilgiler vermektedir.

Yüzyıllar içinde oluşan yeryüzünün bu dikey ve yatay oluşumu hâlen oluşmaya devam etmektedir. Yani **ol şârı yapılır gördüm** gördüm derken olgusal olanın (maddi dünyanın imarı) yapılma/evrilme sürecinin devam ettiği de vurgulanmış, belirtilmiştir. Dünya yapılmaya devam etmektedir öyleyse kalbimiz de yapılmaya devam edecektir. Dünyanın bir kanunu var ve insanın da bir aklı var. Fay kırıldığında kalbimiz kırılıyorsa inşa ettiğimiz şehrin değerlerden yoksun olduğunu hemen anlayabiliriz çünkü akıl ancak yapılan işte görülebilir. Dünyanın kanununu dikkate almayan akıl işleyen bir akıl değildir, faal değildir. Bu akıl olsa olsa kör bir akıldır, değerleri dikkate almayan bir akıldır. Kuyruğunu ısırarak yılanıdır. Eğer **taş ü toprak âresinde** yapılmayacaksa taşın top- rağın altında kalacağız demektir.

Bir şehir inşa etmeliyiz. Yani bir ahlak inşa etmeliyiz. Zira içinde ahlaki tutum barındırmayan her girişim muhakkak kendini aşındırır. Ahlakımızı, inşa ettiğimiz şehirde görünür kılmalıyız. Devlet kanunlarıyla tedbir alır, kişi de erdemiyle tedbirlidir. Devletin kanunu ve kişinin erdemi birbiriyle örtüşmelidir böylelikle bu örtüşme bizi el medinet'ül fazıla'ya ulaştırabilir. Zira riayet edilmeyen kanun, dikkate alınmayan erdem, kırılan faydan hepimizi top yekûn sorumlu kılar. Vicdanı, merhameti, adaleti hâkim kıldığımızda kırılan fay hatları kalbimizi yani şehrimizi yıkmayacaktır.

| FARUK UYSAL

“İnsan Ruhunun İyileştiği Yer”

“Hafif acılar konuşulabilir ama derin acılar dilsizdir,” der Seneca. Artarda gelen depremler hepimizi dilsiz bıraktı.

Bir gazetede deprem yıkıntıları içinde dağılmış, parçalanmış kitaplar gördüm. Tıpkı insanlar gibi. Tıpkı diğer canlılar, eşyalar gibi... Depremzede kitapları da kurtarmak gerekir, diye düşündüm.

Kitapları kurtarmak, onları okumak olacaktır. Kitaplar okununca, kitapların da insanların da dili çözülür.

Kitap okumanın birçok faydasından söz etmek mümkün. Tıpkı kaslarımız gibi beynimiz de egzersiz ihtiyacı duyar. Beynimizin egzersizi okumaktır. Okumak kelime dağarcığımızı genişletir, dolayısıyla hafızamızı, analitik düşünme becerilerimizi, ifade etme ve yazma kabiliyetimizi geliştirir. Bir kitabı okurken, hele bu bir öykü ya da romansa, tüm dikkatimiz olay örgüsünde odaklanır, kendimizi kitaptaki ayrıntılara kaptırıp dünyanın geri kalanını unutabiliriz. Okumak bilgi edinmenin de en temel yollarından biridir. Okumak oyundur, eğlencedir; kitap okurken pekâlâ kendimizi bir oyunun içinde bulabiliriz. Okumak bazen bir sanat etkinliğine katılmaktır; bir film, bir tiyatro izlemek, bir konsere, sergiye gitmek gibi...

Bazı eserleri okurken huzur duyarız. Kitabın anlatısı, konusu insanın üzerinde iyileştirici bir etki bırakır. İnsanı yalnızlık, acizlik, çaresizlik duyguların-

dan çekip çıkarır. Dahası bugün psikolojide adına “bibliyoterapi” denilen bir tedavi yöntemi kullanılmaktadır. Bibliyoterapi kısaca, doğru zamanda doğru kişi ile doğru kitabı bir araya getirmek olarak ifade ediliyor. Bu psikolojik iyileştirme yönteminde, kişinin yaşamış olduğu problemleri çözmesine katkı sağlamak için kitaplar kullanılıyor. Özellikle de felsefe ya da şiir, öykü ve roman gibi edebi eserler.

Ülke olarak çok zor günler yaşıyoruz. Yıkılan binalarımız, yollarımız, tesislerimiz yapılsa, yaralarımız sarılsa da uzun yıllar bu travmaları yaşamaya devam edeceğiz. Dolayısıyla burada, duygusal ve ruhsal olarak iyileştirici olduğunu düşündüğüm, en azından benim üzerimde böyle etki bırakan birkaç kitaptan söz etmek istiyorum.

İlk iki kitap Stoacı filozoflardan olacak. Stoacılık çünkü, doğayla uyumlu yaşamayı esas alan, stres, kaygı ve endişe gibi her türlü güçlükle başa çıkmanın yollarını gösteren bir felsefe ekolüdür. İlk önerim Seneca’dan *Ahlak Mektupları*. Ahlak toplum olarak en çok ihtiyacımız olan şey. Ancak ahlaklı bir yaşam insanı mutlu edebilir. Seneca bu mektupları Sicilya Valisi Lucilius’a yazar. Kitap yüzün üzerinde mektuptan oluşuyor. Seneca her ne kadar iki bin yıl önce dostu Lucilius’a hitap etse de, mektuplar öyle etkili, öyle canlı ki bugünün insanında da karşılık bulabiliyor.

İkinci kitap Epiktetos'un *İçsel Huzur İyi Yaşamın Kapısını Açar* adlı eseri. Roma'da bir köle olan büyük filozof, düşüncesinin temellerini mutluluk ve sakinlik üzerine kurmuştur. Yetkinlik için günden güne geliştirilen erdemli bir yaşamı savunur. Duası şudur: "Tanrım, bana değiştiremeyeceğim şeyleri kabullenmek için kuvvet, değiştirebileceğim şeyler için cesaret, bu ikisini birbirinden ayırmak için de akıl ver." *İçsel Huzur İyi Yaşamın Kapısını Açar* bir oturuşta okunacak incelikte bir kitap.

Üçüncü sırada, hayatın anlamını kaybettiğini hisseden herkese iyi geleceğini düşündüğüm Victor E. Frankl'ın *İnsanın Anlam Arayışı* adlı kitabı var. Psikoloji ve kişisel gelişim türünde, yazarın İkinci Dünya Savaşı sırasında bir mahkûm olarak Nazi toplama kamplarındaki deneyimlerini içeren ve o koşullarda geliştirdiği psikoterapik yöntemini anlatan bir eser. Hayal edilmesi dahi mümkün olmayan şartlar altında yaşayan bir insanın, dışarıdan gelen tüm yasaklardan, cezalardan, saldırılardan şahsiyetini koruyarak, dahası yücelterek, içinde yaşadığı kampı varoluşunun bir parçası olarak algılayıp yaşama sınırsızlığına, ruh sağlığını korumasına tanıklık etmek isteyen herkese gönül rahatlığıyla önerebileceğim bir kitap.

Dördüncü olarak, Tolstoy'un bir so-lukta okunabilecek hacimdeki *İnsan Neyle Yaşar* adlı hikâyesi... Hikâye küçük bir kasabada yoksul bir kunduracı olan ve müşterilerinden alacaklarını toplamak ve kış bastırmadan ihtiyaçlarını karşılamak üzere dışarı çıkan Simon'un eve dönerken Michael adında yarı çıplak soğuktan donmak üzere olan bir adamla karşılaşmasıyla başlar. Okuyucu, Michael'in aslında kim olduğunu ve ne için orada bulunduğunu hikâyenin ilerleyen bölümlerinde öğre-

necektir. Simon ve Michael arasındaki ilişkiyi konu alan kitap, din, merhamet, günah ve iyilik gibi kavramlar çerçevesinde insan duygularının mükemmel bir şekilde işlendiği bir eserdir.

Beşinci ve son önerim ise bir roman, Franz Kafka'dan *Dönüşüm*. Tıpkı *İçsel Huzur İyi Yaşamın Kapısını Açar* ve İnsan Neyle Yaşar gibi yine bir oturuşta okunacak hacimde bir kitap. Ama hacmine oranla psikolojik tahlilleri çok sağlam bir eser. Kafka burada sisteme eleştirel bir gözle bakar. Sistemin kölesi durumundaki Gregor Samsa babasının borcunu ödemek zorunda kalır. Bu kölelikten kurtulmak için böceğe dönüşür, ama bu durum ona hiçbir yarar sağlamaz. Gregor böceğe dönüşse de insan olarak ve kendisi olarak kalmaya çalışır, ama toplum bunu kabul etmeyince ölmeyi tercih eder. Özetle eser, toplumsal baskının sürükleyici bir hikâyesidir.

Gerek kişisel gerekse ülke olarak, eğer sorunlarımızı ciddiye almazsak, onlara şimdiye kadar denemediğimiz bir bakış açısıyla, bambaşka bir yerden bakmamız gerekir. Bunu da sağlayacak olan en etkili ve en pratik yöntem okumaktır.

Bu belirttiğim kitaplar, benim okuduğum ve iyileştirici özelliği ile öne çıktığını düşündüğüm eserler. Eminim bu yazının okurlarının da bu tarz tespitleri söz konusudur. Birbirimize bu tespitlerimizi aktararak, yazarak, sosyal medyada paylaşarak muhayyel bir bibliyoterapi kütüphanesi oluşturabiliriz. Antik Yunan'da bir kütüphanenin kapısının üzerinde "İnsan ruhunun iyileştirildiği yer" yazısının yer aldığı belirtilir. Biz de aynı yazıyı oluşturacağımız muhayyel kütüphanenin bir köşesine koyabiliriz.

| SELVİGÜL KANDOĞMUŞ ŞAHİN

Arz Sallandı Kutlu Şehirler Tarumar Oldu, Yüreklerimiz Paramparça

*“Maraş Maraş derler de yâr amman amman
Bu nasıl Maraş bu nasıl da Maraş
Al kanlar içinde can veren kardaş
Kardaş kalk gidelim yoldaş kalk gidelim of of”*

6 Şubat’ın sabaha yakın zamanlarında, Maraş’tan kara bir haber geldi. Kahramanların şehri, şehitler diyarı, Kahramanmaraş’tan, yürek yakan acı haberler geldi. Suyunu, ekmeğini, bereketli sofrasını paylaştığı gibi edebiyat damarını mümbit ırmaklar gibi koca ülkeye cömertçe sunan, edebiyatın kalesi, türkülerin, şiirlerin, şairlerin diyarı, kahramanlığın diyarı, *“titreyen kutlu şehir”*den kara haberler geldi. Ahır Dağı dahi sallandı bu acıdan, yandı kavruldu yürekler, dağıldık, tarumar olduk... Telefonlara sarıldık neden sonra... Duran Boz hocama yazıyorum çekinerek, şükür iyi olduğunu öğreniyorum. Şair İnci Okumuş, “dükkânımız yıkıldı ama iyiyiz” diye yazıyor. Maraş’ın güzel şairlerinden, güzel abilerinden Ahmet Doğan İlbey’in kızı Bilge Doğan’ın günlerce acılı çırpınına, bekleyişine şahit oluyor ve kahroluyoruz. Duasına duamızı katıyoruz. Recep Şükrü Güngör’den acı haber geliyor. Ölüm haberleri bir bir dökülüyor kararmış ekranlarımıza neden sonra...

Adıyaman’dan bir kara haber geldi. Kadim zamanların şehrinden, adı gibi

yaman insanların kutlu beldesinden, karrayağız bir acıyla kavruldu yüreklerimiz, yandık, kahrolduk, yıkıldık...

Hatay’dan bir haber geldi. Rüyanın ve şiirin şehrinden. Antakya’nın o eşsiz efsunlu güzelliğinden, yıkılan asırlık bağlarından, gümrak bahçelerinden, kadim camilerinden, havralardan, kiliselerden yürek yakan haberler geldi sonra. Ası Nehri artık kara bir yılan gibi şehrin koynunda öylece kıvrılıp uzandı sanki derin acılara yası, kederli. Harbiye’nin şelalelerinden su yerine kan aktı günlerce, gözyaşı hüznünde... Yaşanmış tüm anılarımızın, hasretlerimizin, canlarımızın üzerine aniden çöken enkazın altında kaldık... Hüznümüze, acımıza yası, içimiz kanarken, delirdik günlerce. Kara haberler sonu, ölümler sayarak, ölecek çıldırdık...

Gaziantep’ten kara bir haber geldi. Nebilerin şehrinden, güvercin kokularından, baharat kokulu çarşılarından yalayıp geçti yüreklerimizi ölüm. Makam-ı İbrahim geldi aklımıza sonra mancınıkların atıldığı o kutlu, o aziz sütunlar bir bir

yıkıldı içimizde, içimiz delik deşik paramparça oldu. Yığılıp kaldık Hz. Eyyub A.S.'min mağarasının sıcaklığına. Ama bu sıcaklıkta da üşüdük buz soğuğu yıkıntılar içinde. Baharat kokulu çarşıların kandilleri söndü, yıkıldı, dağıldı yaşanmışlık izleri, hatıralar... Sonra, asırlık yıkılmaz surların dibinde, yıkıntılar içinde, gözyaşı yerine kan aktı gözlerimizden... Dillerimiz lâl öylece, çaresiz kalakaldık. Suskun, acılarla kıvranan bedenimiz, ağlamaktan moraran, kıpkırmızı olmuş gözlerimizle donakaldık, yıkıntılar arasında kahrolduk, yıkıntılar arasında kaybolduk...

Kilis'ten kara bir haber geldi... Yorgun ve yıpranmış yüreklerimizin deva arar gibi, sorgulu bakışlarla baktığı ekranlara, enkaz yığınlarının arasında debelenen insanlığımızla sorgulandığımız zamanlara, yansıyan o kara haberle bir daha yıkıldık.

Malatya'dan kara bir haber geldi sonra... Şeftali çiçekleri geldi aklımıza, gözlerimiz ıslandı. Yüreğimiz titredi. Pembe beyaz bahar çiçekleriyle dolaştığımız Yeşilyurt'u hatırladık. "*Uyan Sunam derin yıkudan*" diye hüznü, çaresiz türküler söyleyen Fahri Kayahan geldi aklımıza, Radyo Müzesi'nin eşsiz hatırasında. Hani bahardı, gökyüzü mavi, rengârenk bahar çiçekleri ve gelinciklerle karşılaşmıştık. Suyunu ve ekmeğini yediğimiz bereketin, dostluğun, kardeşliğin şehrinde gelen acı haberle öldük. Orada ölenlerle beraber değildik ama ölüm kadar çaresiz zamanları yaşıyorduk. Kardeşlerimiz geliyordu aklımıza, Bünyamin Gülbay'a yazdım, "iyiyim abla ama buralar iyi değil" diye yazmıştı. Sonra Nilüfer Zontul'a ulaştık, o da sağ ve salimdi şükür. Birkaç gün önce güzel planlarından bahsetmişti

Süheyla Hanönü ile ne güzel ortak bir sohbette bulunmuştuk. Nereden bildik ki Malatya yıkılacak, kara haberler gelecek. Emine Batar, Sevda Türköz, Hüseyin Cömert, Dr. Mehmet Aslan, Hüseyin Gök, hepsini bir şekilde öğrendik iyilerdi. Acılar içimize öyle işliyordu ki suskun ve gözyaşı ırmağıyla ekranlara bakamıyorduk. Donup kalıyorduk, kardeşlerimiz, dostlarımız oradaydı. Nasıldılar, ne hâldeydiler düşündük günlerce, güzel haberler bekledik. Her ölüm haberiyle bizler bin defa öldük ekranlar karşısında ve yüreklerimiz enkaz yığına döndü.

Adana'dan, Osmaniye'den kara bir haber geldi, arz sallanmış, küçük bir kıyamet gibi yaşanmıştı gece. Artık kara, uzun bir güne uyanıyordu insanlık. Osmaniye'nin dumanlı dağları yas tutuyor, gök gürlüyor, şimşekler çakıyor, ayazlı günlerde insanımız acının ve yokluğun iklimlerinde çetin imtihanlar yaşıyordu.

Diyarbakır'dan kara bir haber geldi. İyiliğin, erdemın timsali kardeşim İsmail arıyordu beni, "abla Maraş yıkıldı abla bir şeyler yapalım ne olur diye" ağlayarak beni arıyordu. Ah İsmail ah güzel kardeşim, kendi yarasını bir kenara koyup kardeşlerine koşan aziz kardeşimle, çaresizliğimizi hissettiğimiz o ânı, imtihanın o zor zamanlarını yaşıyorduk işte. Diyarbakır kutlu şehir, aziz şehir senden gelen haberlerle de ayrı kederler sarıyordu yüreğimizi...

Acımız büyük ama umudumuz daha da büyük...

"Yeryüzünün tüm mağdur ve mazlum milletlerine bağrını sonsuzca açan, siper eden bir milletin bu sefer kendi derdine yanacağını nereden bilecektik? Nasıl bilecektik "titreyen

şehirin”, beş yüz yıl sonra kendi evlatlarına yeniden koca bir mezar olacağını.² *Oldu işte. Yeniden titredi şehir, yer ile yeksan oldu. Deprem denen acımasız turban, ekin biçer gibi geçti şehrimizin üzerinden. Mahşerden bir kesit yaşattı bize. Binlerce kardeşimizi kurban verdik, binlerce yaralımız var, hatta her birimiz derinden yaralıyoruz”* diyor Maraş’ımızın güzel insanı, güzel abimiz, hocamız Duran Boz Yitiksöz Yayın Kurulu imzasıyla yayımladığı basın bildiriyle nasıl da dağlıyor yaşlı yüreğimizi... Yedi İklim’e yazdığı yazısında. Ah bu yazı da dağlıyor yaşlı yüreğimizi... Bu yazı aslında Anadolu Ajansı ve basına Yitiksöz Yayın Kurulu imzasıyla cümlelerin böyle olması daha iyi olur ama tercih sizin. Ali Haydar abiye de söyledim ben durumu ama dergi çıkmıştı haberim olduğunda. Aynı metin Anadolu Ajansı haber bildiriminde de yer aldı çünkü.

Duran Hoca’nın dediği gibi; *“sonuzca yaralınız, binlerce kardeşimizi toprağa verdik.”* Yetimlere koşan, savaşa koşan, yoksula yetişen bir millet olarak bizler şimdi büyük bir savaş gibi yaşadığımız afetle sınıyoruz. Bu millet asırlardır, hâmi olmuş, nice acılar yaşamış da olsa her daim coğrafyanın yetimlerine koşmuş. Arakan’da, Filistin’de, Mora’da, Etiyopya’da, Bosna’da kıyılan, yok sayılan ümmetin her daim yanında olmuş. Dimdik, kavi ve güçlü yüreğiyle, kardeşlerinin yaralarını sarmış yıllardır.

“İşte o gün, yer, kendi haberlerini anlatır. Çünkü Rabbin ona (öyle) vahiy etmiştir. O gün insanlar amellerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük kabirlerinden çıkacaklar. Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir.” (Zilzal Suresi)

Kutlu, mübarek şehirlerimiz kendi küçük kıyametlerini yaşadılar âdeta. Çetin imtihanlara düçar oldular. Onlar verdikleri o kutlu mücadele ile yaşadıkları mazlum hal ile kendi imtihanlarının mazlumu oldular. Bizler de uzaktan seyrederek, yaşananları yazmaya çalışarak ki bunu bile utanarak zorlukla yazıyorum. Kelimelerim kifayetsiz kalıyor içimdekileri dökmeye. Biliyorum yazmak çok zor, bir kıyamet gibi gelen afette yaşayanlar varken yazmak çok zor. Çok zor böyle bir trajedinin odağında kelimeleri bulmak, cümleler kurmak. Nutkumuz tutuldu acıdan. Şimdi anlıyoruz ki bu imtihanın bir ucunda da bizler varız. Rabb’im bizleri kardeşlerimizle, depremzedelerimizle imtihan ediyor. Tam da şimdi Sarp Yokuşu turmanma zamanlarındayız.

Ne diyordu Rabb’imiz: *“Fakat o, sarp yokuşu aşamadı. O sarp yokuşu nedir bilir misin? Köle azat etmek veya açlık gününde yakını olan bir yetimi, yahut aç-açık bir yoksulu doyurmak-tır.”* (Beled Suresi)

Şimdi, tarifsiz acılar içindeyiz, en uzun Şubat’ı yaşadık. Asrın felaketi olarak tanımlanan deprem, güzel ülkemizin kadim şehirlerini derinden yaraladı. Bu yıkımlarla, kadim şehirlerimizin belli bölgeleri, coğrafyamızın güzide bir köşesi enkaz hâline gelince, gönül coğrafyamız da tarumar oldu. Ülke olarak büyük bir yastayız. Ama bu aziz topraklar, bu kadim şehirler nice badireler atlatmış, nice depremler yaşamış, nice zorlu savaşımlardan çıkmış kahraman milletimizin şehirleridir. Bin yıllık maziye sahip kutlu Anadolu toprakları direnciyle, acılardan sonra diriltlen nefesiyle, tozun ve dumanın içinden çıkan yaşam umuduyla bizimdir. Bizler daima umutla, büyük bir inançla insanı-

mıza yürüyerek, yıkılanları imar etmeye, geride kalanların emanetini omuzlamaya, Rahman'a kavuşan şehitlerimizin yasını tutmaya çalışacağız.

Acımız büyük ama umudumuz daha da büyük. Birlik ve beraberliğimiz daha da büyük. Bize vatan olarak bahşedilmiş, bin yıllık geçmişi olan bu kutlu toprakların bağrında biz şimdi acılarımızı şahit eyleyerek acılara harmanlanmış hikâyemizi yazıyoruz. Ülke olarak yaşanan tüm acılara ortak olmaya çalışıyoruz. Herkes gücü neye yeterse o şekilde yardımlar yapmaya çalışıyor.

“Bütün dünyayı onaramazsın ama onarmaya kolunun uzandığı yerden başlayabilirsin. Bir ruhun diğerine yardıma heveslendiği, bir ıstırapı dindirmeye talip olduğu her seferinde dünya güzelleşir ve buraya geldiğimizde, insan olduğumuza değer” diyor Kemal Sayar.

Evet, acımız büyük ama umudumuz daha da büyük. Yaşadığımız büyük felaketten dersler çıkarma zamanlarındayız. Umutla, yüreklice, yılmadan, yıkılmadan kaldığımız yerden devam etmeliyiz. Bu vatan bizim, bu topraklar bizim, bu yara bizim. Ama derdi veren Rabb'im dermanını da verecek. Yüz yıl önce, beş yüz yıl önce nasıl yıkıldık ve onardysak kendimizi, küllerimizden doğup bir medeniyet kurduysak tekrar bunu kurma gücü var bizde. Sanatımızla, düşüncemizle, mimarimizle yeni bir milat sayacağımız günleri yaşıyoruz. Depremden aldığımız büyük yara ile şehirlerimize ibretle bakma zamanlarındayız. Mimarimizi, insanca yaşanacak şehirlerin inşasını, deprem bölgelerine uygun imar etme zamanlarındayız. Tüm ülke olarak bu yaşanan felaketi

ders olarak alır ve deprem şartlarına uygun sağlam, muhkem bir inşa faaliyeti, bir onarma seferberliği başlatırsak, bu durumdan dersler çıkarmış oluruz.

Şimdi yeniden küllerimizden doğma zamanı. Belki bu hamaset olarak algılanabilir ama ben buna yürekten inanıyorum. Bu kutlu millet, yaralar saran, yardımlara koşan, kardeşlerine hâmi olan bu güzide millet yeniden ayağa kalkacak daha güçlü, daha gümrâh umutlarla. Türkiye Cumhuriyeti olarak, birlik ve beraberlikle, tüm Türki Cumhuriyetlerin dayanışması, Müslüman ülkelerin yardımı ve desteği ile ve en çok da kendi kendimizi onarak, inşa ederek, yaralarımıza şifa ile yeniden inşa olacağız, yeniden güçlü Türkiye olarak ayağa kalkacağız. Bu güç, bu iman, bu kardeşlik dayanışması bizde var. Deprem sonrası, körpecik gençlerimiz, yaşlı ninelerimiz, herkes, tüm millet olarak neyimiz var neyimiz yok paylaşmaya çalıştık. Şimdi acılarımızı, kederlerimizi, dertlerimizi, ekmeğimizi, aşımızı paylaşarak bu aziz coğrafyayı, ülkemini yanık yürekli insanlar diyarı Anadolu'muzun güzide bölgesini hep birlikte ayağa kaldıracacağız. Buna yürekten inanıyorum.

Acılarımız büyük ama umudumuz, birliğimiz, dirliğimiz daha da büyük. Şimdi birlik ve beraberlik zamanı, şimdi gönülden paylaşma zamanı, şimdi kardeşlerimizi kucaklama onlara umut aşılama, onların emanetlerini omuzlama zamanı dostlar...

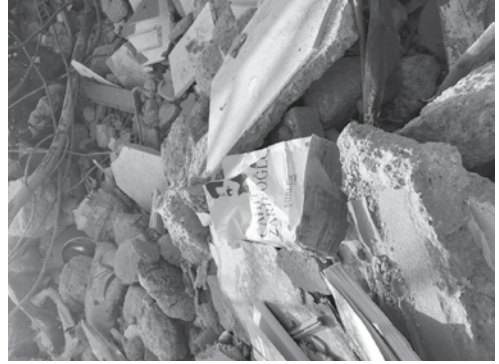
Rabb'im bizlere böylesine derin acılara belenmiş imtihanlar yaşatmasın, hamî olmuş, kurtuluş adası gibi asırlardır direnen ülkeme güç kuvvet versin, yaralılarımıza acil şifalar, deprem şehitlerimize rahmet diliyorum...

| İBRAHİM GÖKBURUN

“Bu Sene Can Ektik Toprağa...”

“Asrın felaketi” olarak kayıtlara geçen 6 Şubat’ta yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremde can kaybının 45 bini aştığı açıklandı. Canlarımız, dostlarımız, yakınlarımız, akrabalarımız, komşularımız, uzaktan selam verdiğimiz, düğünlerde, bayramlarda görüştüğümüz, yolda sokakta karşılaştığımız, aynı caddelerde yürüdüğümüz, aynı şehirde yaşadığımız yüzlerce insan bir gece ansızın göç eyledi. Pazarcık ve Elbistan merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki iki depremin ardından 11 bin 45 artçı sarsıntının yaşandığı vurgulandı. 45 bin can... Kadınlar, çocuklar, gençler, ihtiyarlar ve bebekler...

Öğretmenler, öğrenciler, doktorlar, işçiler, işsizler, çiftçiler... göç eyledi. Depremi henüz ilk dakikalarda babamın telefonuyla Denizli’deki evimde öğrendim. Babam bazen sabah namazına yakın vakitlerde arar, yoklama çeker. 6 Şubat 2023 tarihinde 4.17’de babamdan gelen telefonu bu yoklamalardan biri sandım. Maraş-Denizli arasındaki saat farkını her defasında yeniden hatırlatmak istemediğim için telefonu meşgule atardım bazen. Ama bu kez ısrara dayanamadım açmak zorunda kaldım. Telefonda çocukların, yeğenlerin, canlarımın çığlıkları arasında “Burada kıyamet kopuyor, orada bir şey var mı?” dedi babam. Maraş’ta şubat ayında nadir görülen bir karakış, yağmur, kar, gök gürültüsü ve bir ışık patlaması... Hava sıcaklığı eksilerde. Yollar kapalı. Telefonlar kapalı. Birçok yakınım, akrabaya, eşe dosta, konu komşuya arkadaşım ulaşamıyorum. Ulaşamadıklarımın biri de arkadaşım, dostum, kuzenim Recep Şükrü Güngör.

Çaresiz bulunduğum şehirde Denizli’de eli kolu bağlı çırpınıyoruz. Bilgi için AFAD’ı, Karayollarını, Osmaniye Maraş güzergâhındaki dinlenme tesislerini, muhtarları, petrol istasyonlarını arayıp soruyorum. Osmaniye- Nurdağı güzergâhı tamamen kapalı diyorlar. Babam “Ortalık kızıl kıyamet, şu anda bulunduğun yerden kıyırdama” diyor. Kıyamet anında bile evlat düşünen babalar. Siz ne güzel insanlarsınız.

Zelzelenin ikinci günü sabahleyin yolun açıldığını öğrendik. Zincir, fener tedariğiyle ancak çıkabildik yola. Konya-Karapınar arasında bir tiپیye yakalandık. Yollar toz duman olmuş. Kaza yapan turlar, yolda kalan araçların arasından geçerek üçüncü gün sabaha karşı ancak ulaşabildim Maraş’a. Gavur Dağı’ndan inerken depremin şiddetiyle hasar almış otobanda trafik bir şeritten kontrollü şekilde akıyordu. Nurdağı’nı gören bir viyadükten ilçeye baktım. Koca bir ilçenin yerle yeksan olmuş hâlini görünce yıkıldım. Yol boyunca yıkılmış köyleri, bu yıkıntının etrafında koşturan, feryat

figan eden insanları, yollarda kaza yapmış araçları, patlamış buğday silolarından etrafa saçılmış nimeti gördükçe içimi kara bulutlar kapladı. Yolda bir de artçı depreme yakalandık. Aracımız hafif sarsıldı. Yaşanan onlarca artçı depremden hangisiydi bilmiyorum; ama deprem, ekranda izlediğimiz gibi değilmiş anladım.

İnsan böyle bir anda önce ailesini, yakınlarını, anılarını, arkadaşlarını, dostlarını merak ediyor. Belki de bu sebepten şehre girer girmez arkadaşım, dostum, kuzenim Recep Şükrü Güngör ağabeyin yaşadığı Firuze Apartmanı'na koştum. Dulkadiroğlu ilçesi Pınarbaşı mevkiinde Sütçü İmam Mahallesi Salman Zülkadiroğlu Bulvarı No:21 adresine ulaştığımda küçük bir dağa dönüşmüş Firuze Apartmanı'nın enkazıyla karşılaştım. Enkazın çevresinde bir umut koşturan, çabalayan, ağlayan insanlar... Hangi yüze baksam büyük bir şaşkınlık ve yıkımın izleri vardı. İki gündür aç ve açıkta kalmış herkes barut fiçisi gibiydi. Etrafta büyük bir gerginlik vardı. Yorgunluk, uykusuzluk, imkânsızlık insanların iradesini kıracağı anlarda ülkemin dört bir yanından ulaşan yardımlar; bir eldiven, bir fener, bir sıcak çorba insanları yeniden mücadeleye, yakınlarına ulaşmak için çabaların sürdürülmesini sağladı.

Firuze Apartmanı'nın enkazında dişiyle turnağıyla çalışan insanlar bazılarını kurtardı; ama çok canlar gitti burada. Bu enkaz dağında yardım için koşturan herkes: *"burada ne kadar çok kitap var?"* diye soruyordu. Maraş'ın şehrimizin üç değerli ismi. Aynı yerde, aynı apartmanda ikamet ediyordu çünkü. Öykücü Recep Şükrü Güngör ağabey, Maraş'ın hafızası, canlı tarihi Yaşar Alparslan hocamız ve Maraş'ta edebiyat, sanat, tarih konuşulan küçük çay evlerinin

müdavimler *Yalnız Ardeş* dergisinin emektaşlarından Fahri Yılmaz. Aynı adreste, aynı yerde, Pınarbaşı'nda Firuze Apartmanı'nda birlikte göç eyledi.

Firuze Apartmanı'nın enkazında, yıkılmış bir dağın dibinde bir karınca kadar gücüm yoktu. Hayatım boyunca hiç bu kadar çaresiz kalmadım. Gençken böyle zor durumda kaldığım zamanlar dayıma sığınır-dım. Şehrin, ailemin, dostların, akrabaların, arkadaşların hâlini ve çaresizliğimi görünce yine dayıma koştum. Her şeye tevekkül eden, şükreden, sabreden bu adamın hiçbir şeyden yıkılmayacağını düşünürdüm. Çünkü her çıkmazın bir yolunu bulurdu dayım.

Depremin bütün acılarını yaşamış dayımın hâlini görünce bir kez daha yıkıldım. Dağ gibi adam büzülmüş, küçülmüş, bir sandalyede susmuş çocuk gibi oturuyordu. Böyle kalabalıklarda dayım konuşur, herkes dinlerdi. Ciddi bir duruşu vardı ama her cümlesinde bir mizah gizliydi. Milleti hem güldürür hem düşündürürdü. Uzaklardan gelmiş acının yakını olarak dayımın yanında bir yer açtılar bana. Kalabalıkta bir süre sustum. Dayımın hiç alışık olmadığım bu uzun suskunluğunu gördükçe elim kolum dilim bağlandı. Dayım sustukça insanlar yaşadığı korkuyu, acıyı, çaresizliği anlatıyordu. Çaresizliğin ve acının daha büyüğünü

yaşayan dayım depremin trajik hikâyelerini dinledikçe, hiç ses çıkarmadan, durmadan gözyaşı döküyordu. Karşımda bir dağın eriyip tükenişini gördükçe konuyu değiştirmek istedim. “*Topraktan geldik, toprağa gideceğiz*” diye söze başladım. Dayımın toprağı, tarlayı, ekini, bağı bahçeyi sevdiğini bilirdim. Ektiği ekinin gövermesi ve buğday hasadı onu nasıl mutlu ederdi anlatamam. Yollardan, zorluklardan ölümden başlayıp toprağa, yaşama getirmeye çalıştım sözü. Biraz önce felaketi konuşan insanlar, yavaş yavaş bağ bahçe tarla takım işleri konuşmaya başladı. Hatta birisi Ankara’daki görüşmelerinden bile bahsetti. Ama bütün konuşmalar dönüp dolaşıp depreme, felakete geliyordu. Dayım beş gündür hiç konuşmadı. Durmadan sustu. Belki konu değişir, belki dayım konuşur unuttur acısını diye bir cahillik ettim “*dayı bu sene ne ektin doğu tarlaya*” dedim. Dedim ama demez olaydım. “*Bu sene can ektik toprağa yeğenim*” dedi. Oğlunu, kızını, gelinini, torunlarını, akrabalarını, komşularını toprağa vermiş bir baba ne diyebilir ki... “*Bu sene toprağa can eken*” dayım öykücü Recep Şükrü Güngör ağabeyin babası.

Öykücü Recep Şükrü’den geriye kalanlar. Gözü yaşlı bir baba, yaşadığı yazdığı hikâyeler. Çıkardığı dergiler... Enkazda dağılmış kitapları. Okuduğu, dokunduğu, gözü gibi baktığı sağa sola saçılmış kitapların sayfaları... Bir kitabın arasında el yazısıyla Attila İlhan şiiri Pia’nın dizeleri. Enkazda örülenmiş, bir parçası yırtılmış Cahit Zarifoğlu’nun “*Şiirler*”i ve daha yüzlerce kitap... Yıllardır yazdığı hikâyeleri ilk okuyanlardan biri oldum. Recep Şükrü, son zamanlarda yazdığı hikâyelerin ilk hâlini kızı Esra Eylül ile paylaşıyordu. Esra Eylül şimdi Maraş’ta babasının ilk kitabı *Yüreğimin Mevsimi*’ne sarılmış, kardeşi Ayşe Nur

ve Ömer Vehbi’ye bakıyor. Onları teselli etmeye çalışıyor. Bir çocuğun birdenbire büyüyüp dünyanın yükünü omuzlarında bulması... Esra Eylül, depremi yaşayan binlerce çocuktan sadece biri...

On bir ilde büyük yıkıma neden olan afetin artçı sarsıntıları felaketin 30. gününde hâlâ devam ediyor. Özellikle Kahramanmaraş, Adıyaman ve Hatay’da felaketin sonuçlarını anlatmaya ne rakamlar ne de kelimeler yeter. Depremin sonuçları yıkılan ve hasar gören apartmanlar, müteahhitler, otomobiller, vergiler, fabrikalar... İnşaat sektörü, altyapı, sigorta şirketleri, dış ticaret, gayri safi yurtiçi hasıla, afetin bankacılık sektörüne olumsuz etkileri, ithalat-ihracat, tarımsal üretim gibi ekonomik verilerle konuşuluyor. Herkes mali hasara odaklanıyor. Bazıları ise fay hatlarını konuşuyor. Toplumun sosyokültürel anlamda fay hatlarını konuşanlar oldukça sınırlı. Oysa “*Asrın Felaketi*” olarak nitelendirilen deprem, sadece binaları yıkmadı. Ekonominin çarklarını durdurmakla kalmadı. Maraş’ta ve diğer şehirlerde düşünce, dil, edebiyat, tarih, kültür-sanat alanında yetişmiş birçok ismin göç etmesine neden oldu.

Öykücü Recep Şükrü Güngör, Kahramanmaraş’ın kültür elçisi Yaşar Alparslan, Ercan Kozanoğlu, Ahmet Doğan İlbey, Nihat Yücel, Oğuz Paköz, Fahri Yılmaz, Fazlı Bayram, Ferhat Ağca, Ali Seyithanoğlu, Cevdet Alperen, Ali Şanverdi, İbrahim Kenger, Abdülkadir Özkan, Fatma Vişne, İdil Övgün Armut ve daha niceleri... Nice badireler atlatmış Kahramanmaraş ve komşu şehirlerimiz bu depremin yaralarını bir şekilde sarar. Bu zor günler geçer. Ama göç edenler arasında şehrin hafızasının, dilinin, tarihinin, kültürel yükünün sorumluluğunu taşıyan kıymetli isimlerin yeri, göçü nasıl unutulur bilmiyorum?

Dört On Yedi

O Gün Ne Yapıyordun?

Yeni aldığım spor ayakkabılarımı, biri çalması diye eşikten kaldırıp koridordaki ayakkabılığa koydum. Otoparka indim, bir gayretle sabah mahmurluğuna havale etmeden arabanın bagajındaki suyu yukarı çıkardım. Hanım evi temizlerken çocuğa baktım. Mutfak masasının üzerinde dağınık hâlde duran kitaplarımı, sadece derli toplu olsun diye değil, ertesi gün şöyle ağız tadıyla kahvaltı yapmak için güzelce düzenledim. Kanepenin üzerinde kare şeklinde katlanan seccadeyle göz göze geldim. Gözüm kesmedi. Bu yorgun kafayla namazımdan bir şey anlamam dedim. Gece kalkınca kılarım dedim. Eşim çoktan uyumuştum. Ben de uyudum.

Ya Sen?

Markete gidip evin aylık alışverişini yaptık. Piriç indirime girmişti, dört paket aldık. Pastanın önünde durduk. Ben çay içtim eşimse kahve. Yanında ekler de yedik. Orada otururken, sınıf vatsap grubuna, ertesi gün kar tatili olduğunu yazdım. Bildirimleri okudum. Tatil dönüşüydü, özlediğimiz arkadaşlarla buluştuk. Gece yarısına kadar sohbet ettik. Almayı düşündüğüm otomatik vites araba hakkında fikirlerini sordum. Seçimlerden, oradan buradan konuştuk. Önümüzdeki ay okuyacağımız kitabı belirledik. İkinci demliği bitirince ufaktan ufaktan evin yolunu tuttuk. Sonra uyudum.

Peki Sen?

Cumartesi gününe kadar memleketteydik. Mesafe yakın olunca tatilden bir gün önce döndük. Pazar sabahı kahvaltı yaptık. Eşim çocuğa bakarken ben de salondan başlayarak

tüm odaları temizledim. Her yeri silip süpürdüm. Belim ağrıyınca kanepeye uzandım. Akşam yemeğini dışardan söyledik. Sonraki gün için tencerede fasulye ıslattım. Kuruyan çamaşırları kucağıma alarak içeri getirdim. Sabah katlarım dedim. Kızın üstünü örttüm. Yatak odasına doğru yürüdüm. Eşim galiba kitap okuyordu mutfakta. Sonrasını hatırlamıyorum, uyumuşum.

Sen Ne Yaptın Abi O Gün?

Ben inşaat işçisiyim. Müteahhit, havalar soğumaya başlayınca elimizdeki binayı bir an evvel bitirelim demişti. Bu yüzden betonları aceleyle sulayıp bir üst kata çıkıyorduk. Artık sona gelmiştik. Kar bastırınca ara verdik. Yevmiyelerimizi on gün gecikmeyle o gün aldık. Elime tutuşturulan tomarı cebime koydum. Kasaptan yarım kilo kıyma aldım. İki defa çektirdim. Hanım çocuklara patatesli köfte sözü vermiş. Kahveye uğradım bir el okey attım. EYT'lilerle ilgili haber çıkınca, televizyondaki sese kulak kabarttım. Yatsı okunurken, Allahısmarladık deyip dışarı çıktım. Biraz da evdekilerle vakit geçirdim. Oğlamı sırtıma alıp koridorda gezdirdim. Hanımla dizimizi seyrettik. Sonra da uyuduk.

Peki Sizler?

Bizim dünyada son günümüzdü. Sevdiklerimizi son görüşümüzdü. Son uykumuzdu. Son saatlerimizdi. Son akşam yemeğimizdi. Bu sonlardan habersizce uyuduk. Önümüzde daha önce hiç yürümediğimiz bir yol açıldı. Birer ikişer o yoldan yürüdük. Kimimizin yüzünde daha evvel görülmemiş bir tebessüm vardı. Solgun bedenlerimize ulaştıklarında çoktan yola çıkmıştık. Her şeyi geride kalanlara bırakarak...

| ENVER ÇAPAR

Dükkân Mektubu: Ah! Ahmet Abi

*Deprem şehitlerimiz**Ahmet Doğan İlbey, Fazlı Bayram ve Ferhat Ağca'nın aziz hatırasına*

Bize ne oldu? Biz neler yaşadık? Yaşadığımız afet nasıl tarif edilir bilemiyoruz. Kıyamet koptu sanki. Mahşer yeri gibiydi Maraş. Hâlen bir anlam veremiyoruz olan bitene. Bir boşlukta gibiyiz. Sanki kötü bir rüya gördük de uyanacağız. Her şey yeniden eskisi gibi olacak. Koca şehir, terk edilmiş bir mezarlık gibi ıssızlığa büründü. Ölenler şehit oldu kurtuldu. Biz ne yaşıyoruz ne yaşamıyoruz.

Deprem bir gece yarısı yakaladı bizi. Elektriklerle birlikte telefon hatları da gitti. Kimseden haber alamıyoruz. Bir can pazarına döndü ortalık. Öğleye doğru Mehmet Yaşar dostumuz Ahmet Abi'yi arıyor. Telefonu bir abla açıyor ve kimi aradığınızı bilmiyorum ama ben bu telefonu bir enkazın yanında buldum diyor. Bir ateş düştü içimize. Ahmet Abi enkaz altında kalmıştı. Daha sonra Fazlı Bayram ve Ferhat Ağca dostlarımızın da enkaz altında kaldıklarını öğrendik. Yüreğimizdeki yangın her tarafımızı sardı. Artık enkaz başlarında çaresizce ve umutla bekledik günlerce. Sonunda üçünün de cansız bedenine ulaşıldı. Bir seher vakti uğurladık cümlesini rahmeti Rahman'a.

Depremden iki gün önce her Cuma akşamı olduğu gibi yine dükkândaydık. Ahmet Abi o gün biraz durgun ve dü-

şünceliydi. Rahatı yok gibiydi. Son buluşmamız olduğunu nereden bilebilirdik. İş dolayısıyla genelde şehir dışında olan Fazlı Bayram dostumuz da dükkândaydı o gün. Yaklaşık bir yıldır çalıp söylemiyordu. O gün Ahmet Abi'nin sevdiği türkülerini çalıp söyledi. Ahmet Abi ve türkü aslında ayrı bir yazı konusu. Türkü dinlerken cezbeye gelmiş gibi olur Ahmet Abi. "Ben ölürsem herkes dağıldıktan sonra mezarımın başında türkü söyleyin" derdi bize. Eskiler bazı insanlara öleceği ayan olur derdi. Ahmet Abi depremin olduğu akşam bir yazı yazmış ve TYB'nin internet sitesine göndermiş. Yazının başlığı "Maraş'ta Bir Türkü Olsam" Yazıdan bir bölüm: "Maraş'ta bir türkü olsam, Maraşlı hemşehrilerim bir yanık türkü düzseler, bir hüzünlü türkü yaksalar arkamdan, gam yemezdim. Maraş'ın oğlu olarak, ardından dostlarım bir türkü söylesinler isterdim. Çünkü ben, türküler söyleyerek, Tekbir çekerek Fransız kâfirini kovan Maraşlı İslâmların, yâni Maraşlı Türklerin çocuğuyum. Gücümün kaynağı türkülerdedir. Türkülerle yâd edilmeli, türkülerle târif edilmeliyim.

Maraş-Fransız Harbi'nde Evliya Efendi'yle Hâfız Ökkeş'in arasında olmalıyım ve o kahramanlarla Ahır Dağı'nın tepesinden Maraş'ı seyretmeliyim. Maraş'taki kopan figandan ve direnişten yüreğim bileylenmeli. Bir Maraş türküsü tutturup Bedesten'le Taşhan arasında

şehit olmalyım. O mücâhitlerle birlikte “Maraş Maraş derler de uy amman amman...” diye bir Maraş türküsü tutturup, Akdere’den Uzunoluk’a yürüyerek, “ellik gâvurunun” yaptıklarının bedelini ödetmeliyim. Sonra o mücâhitlerle yanyana Bedesten’le Taşhan arasında harp ederek şehit olmalyım. Cenazem hazırlanırken İslâm üzere, önce bir Maraş türküsü söylenmeli başımda. “Maraş Maraş derler de yâr amman amman / Bu nasıl Maraş bu nasıl da Maraş / Al kanlar içinde can veren kardaş...”

Ahmet Abi, bu yazıyı depremden birkaç saat önce sanki veda mektubu gibi yazmış. Evet Ahmet abi biz ne olacağız peki. Dükkânda ara ara sohbet esnasında bu soruyu sorardın bize. “Biz ne olacağız” derdin. Sen şehit oldun Ahmet Abi, Fazlı Bayram, Ferhat Ağca ve diğer cümle deprem şehitleri gibi. Asıl şimdi biz ne olacağız, ne yapacağız. Tarifsiz bir acıyla kıvrıp durmaktayız.

Bu dünyadan bir Ahmet Abi geçti. Büyük küçük herkes ona Ahmet Abi derdi. Gerçekten bir ağabeydi. Herkes onu öyle tanıdı ve sevdi. Tıpkı Fethi Gemuhluoğlu gibi bir ağabey olarak bilindi. Benzerlikleri de çoktu Ahmet Abi ile Gemuhluoğlu’nun. Dostluk, Ahmet Abi için her şeyden önde idi. Onun kadar dostluğa muhabbete gönül veren birini çok az gördüm. Dostları onun her şeyi idi. Kimseyi kırmaz incitmezdi. Kısa süreliğine bulunduğu bir ortamda bile çevresindeki insanlarla hemen tanışır muhabbet kurar gönüllerini alırdı. Münzevi bir hayatı vardı. Ehli gece idi. Gece çay, tütün, türkü eşliğinde sürekli okur ve yazardı. Yazının gaye olmadığını vurgulardı. Derdi davası vardı, sızısı vardı onu anlatmanın bir aracıydı yazı.

Yakın çevresi bile onun çeşitli yerlerde yazdığını belki bilmiyordu. Yazı, yazarlık konusu açıldığında kendisi: “biz amatörüz” der geçerdi. Övülmeyi öne çıkarılmayı sevmezdi. Şiir ve yazı yazan gençleri yüreklendirirdi. Yeni şiir yeni yazı yok mu diye sorardı her hafta. Hayata okumak ve yazmak penceresinden bakardı.

Ahmet Abi demek dükkân demekti. Dükkân otuz beş yılı aşkın bir geçmiş olan Ahmet Abi’nin bir hocam dediği Muzaffer Gözükara ve Ali Yurtgezen hocalarımızın kurduğu bir dernekti. Bu hocalarla tanışmak Ahmet Abi’nin hayatında bir dönüm noktası idi. Bu dernek 1994 yılından itibaren Türkiye Yazarlar Birliği Kahramanmaraş şubesi oldu ve hâlen de bu şekilde devam etmekte. Ahmet Abi’nin sosyal hayatı sadece burasıydı desek yeridir. Dükkânın sahibi büyük hocalarımız, komutanı ise Ahmet Abi idi. Dükkâna has bazı kurallar koyduğu için kendisine komutan demişti hocam. Herkes tek tek konuşmalıydı. Konuşmalar kısa, renkli, nükteli olmalıydı. Gece saat ikiden önce kalkmak yasaktı. Bunlar kurallardan bazıları idi. Dükkânda standart bir oturma düzeni yoktu. Ahmet Abi efendim yerlerimiz numaralı değildir. Herkes istediği yere oturabilir derdi. Ama kendisinin yeri sabitti. Hasır yastıklı yer minderinde oturulurdu. Bel rahatsızlığı ve disklerindeki problemden dolayı Ahmet Abi ilave bir yastık kullanırdı. Bundan dolayı Ahmet Abi’nin konformist olduğu iddia edilerek zarf atılırdı kendisine. Dükkânın farklı bir dili vardı. Bunu ancak bir süre dükkâna devam edenler anlayabilirdi. Dışardan gelen biri “aleyh” in ne anlama geldiğini bilmezdi mesela.

Uzun yıllardır devam eden bu dost meclisinde samimiyet ve muhabbetten başka bir şey yoktu. Bunun sonucu olarak herkes birbiriyle yarenlik eder sürekli zarflaşırdı. Çünkü insanlar gündelik hayatın siyasi, sosyal meselelerinden usanmıştı. Sohbet diz dize göz göze olmalı derdi Ahmet Abi. Gönül insanıydı buraya gelenler. Gönüller şad olurdu burada. Bir kere buraya alışan ve burayı keşfeden bir daha burayı terk edemiyordu. Her hafta herkese sorardı Ahmet Abi. İyi aleyh var mı elinizde diye. Aleyh dostlardan haber alma onlar hakkında konuşma onları yâd etme idi kısaca. Ahmet Abi hakkında biri bir aleyh getirdiği zaman “ hah şimdi başımın ağrısı gitti” derdi. İyi bir aleyh getirene bir gömlek alma sözü verirdi. Özellikle dükkânın gençleri getirirdi aleyhleri. Birçok kişiye gömlek sözü verdi Ahmet Abi. Ekonomik krizden dolayı Ahmet Abi’ye “artık gömlek yerine mendil verin siz bir memur emeklisisiniz” dedik. O da peki dedi. Gençler daha sonraları bu gömleğin sanal olduğunu öğrendiler. Bunlar her zamanki gibi yarenlikti tabii. Ahmet Abi Mekteb-i İrfan, fikir ve gönül talimi yapılan mağara, Cuma kapısı şeklinde de isimlendirirdi dükkânı. Türk fikir hayatı ne durumda derdi. Kendisi sürekli fikir cengindeydi. Her daim gençti bize göre. Yolda olanlarla beraberdi. Ahmet Abi bizim kılıç taşımızdı. Fikir cengine çıkmak için güç alırdık ondan. Her şey fikirli olmalıydı ona göre. Dükkândaki çay fikirliydi mesela. “Yüreğiniz yanınızda mı?” diye sorardı ara sıra. Her şeyin merkezinde insan olmalıydı ona göre. Hazreti insan derdi. Hiçbir insanı kırmayın, incitmeyin derdi. Dil din gibidir derdi. Dildaş arardı kendine. Yunus’un dili ile seslenirdi. Mümin ve muvahhittî şahidiz.

Efendimiz (s.a.v)’e muhabbeti sonsuzdu. İnşallah ona komşu olur. Bir Ahmet Abi ölmeyinen Maraş yıkıldı mı, evet yıkıldı, biz yıkıldık, dükkân yıkıldı.

Ah Ferhat, gencecik yaşta gök ekini biçilir gibi biçildin. Çiğdem çiçekleri öksüz kaldı. Kim konuşacak artık onlarla. Kim anlatacak onların hikâyesini. Gül yüzlü Ferhat sen ne güzel bir insandın. Böyle mi güzel güler bir insan. Gördüğüm zaman beni gülümseten biriydin sen. Samimi bir mümin olduğun bundan belliydi. Dert dinler herkesin derdine dermen olmaya çalışırdın. Son yazın güz çiğdemleriydi. Diğer adı var git, kalk git çiçeği imiş. Göçüp gittin bu fani âlemden. Bize şimdi göçtü kervan kaldık dağlar başında demek mi düştü. Ahmet Abi kulak rahatsızlığından dolayı dükkânda konuşulanları duymakta zorlanırdı. Bu yüzden Ferhat onun yanında oturur ve duyamadıklarını ona aktarırdı. Bu yüzden Ahmet Abi Ferhat’a aziz tercümanım derdi. Kader onları ahirete de beraber götürdü.

Ahmet Abi’nin bir de aziz türküdarı vardı. Fazlı Bayram. Tanıdığım en mert en delikanlı ve hesapsız yaşayan insanlardan biriydi. Kaç farklı sektörde kaç farklı işte çalıştı sayısını bilemiyorum. Duygusal bir yapısı vardı. Bir şeye huylanır birine kafası bozulur ani bir kararla o işi bırakırdı. Rızkı veren Allah’tır der. Hemen başka bir işe girişirdi. Dünyada gün görmedi derler ya. Öyleydi, bahtı karaydı. Ahirette efendimize komşu olur inşallah. İnsanı sarsan şiirler yazardı. Şairlik iddiası yoktu ama hakiki bir şairdi. Ahmet Abi tercümanını ve türküdarını da yanına alarak göçtü bu âlemden. Ruhları şad mekânları cennet olsun.

Hayat Devam Etmiyor

6 Şubat sabahı memleket olarak büyük bir felakete uyandık. Devlet erkânı da dâhil hiç kimse felaketin boyutlarının bu kadar büyük olduğunu ilk anda tahmin edememişti. Facianın büyüklüğü o kadar sarsıcıydı ki elimiz, kolumuz, gözümüz, aklımız felç oldu. Van depremini tecrübe etmiş birisi olarak depremin vurduğu şehirlerin akıbetlerini tahmin edebiliyordum. Büyük bir dramla yüzleşiyorduk. Kapkara bir haber bir anda yüzümüze çarpmıştı. Olduğumuz yere çakılı bir ruh gibiydik. Bir köşeye sinip gizli gizli ağlamak ve dualara sığınmak... İnsanın vicdanına büyük bir yumruk gibi oturan bu acı karşısında ilk tepki, şüphesiz gözyaşı ve dua oldu. Tanıdık insanların canlarının kurtuluşu bizim için bir nebze teselli olsa da ölüm haberleri her yanımızı hüzne boğuyor, uykularımızı kaçırıyordu. Depremin büyüklüğü, yıkıcılığı, sarsıcılığı yaşam alanlarımızdaki konfordan vicdanlarımıza büyük bir utanç duyuruyor, derin bir mahcubiyetle nefes aldırıyordu.

Etrafımdaki herkes bu facianın tesirindeydi. Elbette ki çoğumuz kendi payımıza düşenin ne olduğunu düşünüyorduk. Sosyal yardımlar, somut adımlar oldukça iyi ve motive edici çalışmalardı. Herkes gücünün yettiğince acıları sarmak için elbirliği yapmanın bir yerinden tuttu. Sosyal medya kesin bir çizgiyle ikiye ayrıldı. Bir taraf devleti kutsuyor, öteki taraf olumlu hiçbir şeyi görmüyor, kudurgan bir refleksle her şeyi kötülüyordu. Daha salahi yetli durmaya çalışan insanların sesi azınlıkta kaldı. Felaketin manevi boyutuna kimsenin değinmesine asla müsamaha edilmedi. Metafizik anlamda ağzını açan kim olursa anında linç edildi. Elbette ki evlerin, binaların, yaşam alanlarının sağlamlığı ve prosedürlere uygun-

luğu tartışılmalıydı. İlk akla gelen, bu ihmaller üzerinden sorumluların hesap vermesiydi. Mağdur insanların en tabii hakkı buydu. Ancak mağdurlar hariç herkes onlar adına konuştu. Onlar adına kararlar verdi. Sosyal medya büyük bir bilgi kirliliği bataklığına dönüştü.

Kendi adımıza ve kendi payımıza düşenin ne olduğunu muhasebe ederken ülkemizin büyük bir inanç kriziyle de yüzleşeceğini korkarak müşahede ediyoruz. Bu topraklardan miras aldığımız büyük bir vecibe de: felaketler karşısında manevi olarak kendimize çeki düzen vermektir. Dünya sevgimizi sorgulamak; mala, mülke tamah etmenin kirliliğinden arınmak, yoksulun imdadına koşmak, yetimin başını okşamak, mağdurların yanında olmak, bize bu toprakları miras bırakan insanların öğretileri değil miydi? Anadolu mayası bizlere bin yıllardır bunları telkin etmedi mi? Açıkçası kendi adımıza düşüneceğimiz, akledeceğimiz o kadar çok şey var ki...

Ölenler öldü, kalan sağlar bizimdir, hayat devam ediyor, kolaycılığın kapılmadan üzerimize düşenin ne olduğunu dürüstçe kendimize itiraf etmeliyiz. Toplum olarak büyük bir ahlak sınavından da geçtiğimiz şu günlerde bu felaketin yaralarını sardıktan sonra önce kaybettiğimiz manevi hasletlere tekrar yapışmamız gerekiyor. Biz kendimizi düzeltmediğimiz sürece evlerimiz yine bozuk, inşaatlarımız çürük, şehirlerimiz zevksiz olmaya devam edecek. Manevi kayıplarımız daima daha büyük maddi kayıplar olarak önümüze çıkacak. Manevi kayıplarımız sürdükçe, hayat olağan akışında devam etmeyecek, kendi kıyametimizi kendi ellerimizle getirmiş olacağız. Hayat devam etmiyor, biz insan kalmadıkça...

| MEHMET ASLAN

Çığlık

Bir ses, uğultu... Ev, duvarlar, eşyalar, sallanıyor. Her an çökecekmiş gibi... Çocuklar koşular yan odadan... tekbir/ler ve telkin bir arada... sakın olun, sakın olun... Allah kerim... Önce durur gibi oldu. Durmadı. Tekrar tekrar vurdu. Bitmek bilmedi. Daha hızlı. Sarsıcı, öfkeli. Can/ lar almaya gelmiş gibi...

Bizde de korku, tedirginlik. Daha çok teslimiyet içinde bekledik. 9. kattayız. Nereye koşacağız? 3 yaşında bebeğimiz uyanmadı. Eşim ve ben tevekkülle kıpır kıpır dualar ediyoruz. Pencereden baktım. Etrafta ciddi hasar gözükmüyor. Derin bir sessizlik. Aşağı inenler arabalarla meydanlara kaçıyor. Bu arada büyük artçılarla sallanmaya devam ediyoruz. Üçü de İstanbul'da yaşayan -misafirliğe gelen- büyük çocuklarım hadi aşağı inelim diye, diyorlar. Ben de geçirdiğim büyük Marmara, Düzce ve Elazığ depremlerinin -güya- tecrübesiyle şükür büyük deprem geçti. Artık korkmayın diyerek teselli etmeye çalışıyorum. Abdest aldım. Kıyama ve secdeye durdum. Ev zangır zangır sallanıyor. Çocuklar telaşlı, herkes korkuyla ürperiyor... Aynı blokta 2. katta yaşayan babam aradı. Hadi hepiniz inin biz de çıkıyoruz, dedi.

İzmir'den misafir gelen kız kardeşim çığlık çığlığa ağlıyor, yürümekte zorlanıyormuş. Ben üç büyük çocuğu aşağı yolladım. Arabayı alın büyükleri ve halanızı da alın, açık bir alana geçin, dedim. Küçük bebeğimiz, eşim ve ben evde kaldık. Çıkamadık. Çıkamadık. Tekbir, tehlil, dua salavat...

Bu arada kardeşler, akrabalar, arkadaşlar, WhatsApp gruplarına not düştü. İyi misin? İyi misin? Her açılan telefon veya düşen mesaj bir şükür sebebi...

Sorumlu olduğum hastanedeki çocuk acili aradım. Bazı hasarlar var. Çalışanlar iyi. Tedbir aldık henüz hasta gelmedi, dediler. Üstümü giydim. Sabah namazı vakti girmişti. Namazı eda ettim. Eşimle vedalaşarak evden çıktım. Kar ve soğuk var. Ortalık buz gibi. Ana caddeye çıktım. Baktım sağıma bir bina çökmüş. Biraz daha ilerledim, diğer bir bina... diğeri... diğeri... Aman Allah'ım!

Malatya göçmüş...

Daha ileride yollar tıkalı... Şehrin batısında olan evimden şehrin doğusunda olan hastaneye varmak gittikçe zorlaşıyor. Yollar dolmaya başlamış. Bir ürperti, boşluk, bilinmezlik... Nihayetinde varabildim hastaneye gelen 4 çocuk hafif yaralı... Hemen acil planlama yaptık. Görev dağılımı, cerrahi ve yoğun bakım ayarı... Artık peş peşe yaralılar gelmeye başlamıştı. Ortalık ana baba günü. Ciddi bir yoğunluk var ancak rutin işliyor. İlgi üst düzeyde... Herkes bir ucundan tutuyor. Bütün sağlık çalışanları bir anlamda ailelerimizi unuttuk o hengâmede. Radyoloji tıkanı. Tomografi işlemiyor, bilgisayara görüntü atmıyor. Film görmek için ayrıca radyolojiye gitmek gerekiyor. Oradan oraya koştur. Yetişmeye ve gecikmemeye çalış. Asansörler çalışmıyor. Bir koşturmaca, gü-rültü, acılı ve yaralı insan seli akmaya başla-

dı... Ancak bir düzen var. Gelen her travma hastası bir şekilde karşılık buluyor. Bu arada evde elektriği giden oksijen bağımlı hastalar gelmeye başladı. Enkaz dışında nöbet geçiren, ateşi çıkan, kusan, depremden kaçarken yaralananların hepsi acili bir sığınak olarak görmüşlerdi. Sanki sağlık çalışanları gökten inen melektiler, acıları ve aileleri yok gibiydi. Bir yandan hastaların işlerini takip ederken, diğer yandan birbirimizin yarasını sarmaya çalışıyorduk. Çalışanların çoğu evinin son durumunu bilmiyordu. Ev nasıl diye sormuyoruz artık. Var mı vefat/enkaz diye... Herkes çok endişeli, kaygılı, içi kan ağlıyor. Ancak işini de aksatmıyor. Çark dönüyor. Dönüyor dönmesine de öğlen civarı, tekrar yıkılırcasına bir sarsıntı. Bu kez şiddetli... Bina devrildi, devrilecek... Üzerimize çöktü çökecek...

Herkes canının derdinde... Dipten yükselen bir uğultu... Sesler, ağlayışlar, kıyamet sahnesi gibi... dışarı kaçışlar... O esnada enkazdan çıkan bir çocuğa suni solunum verdiğimiz çocuk acil odası... 8 kişiydik. Hekimler, hemşireler ve hasta bakıcılar. Çıkmadık... Çıkamadık. Hastayı bırakamadık. Eğildik. Pozisyon aldık. Tekbir ve salavat getirdik. Bir yandan hastayı ambulayarak solunum desteği vermeye devam ettik. O an ekip fedakârlığın zirvesindeydi. Sanki cennetin kapıları açılmış. Bütün korkular silinmişti. İkinci büyük deprem bitti. Herkes kaldığı yerden deprem olmamış gibi devam etti. O hengâmede hastanedeki bütün servisler boşalmış, dışarı ve acile yığılmıştı. Bundan çocuk acil de payını aldı. Yerler ve sedyeler yetmez olmuştu. Enkazlardan gelen çocuklar, yetmedi büyükler, yetmedi doğum yapan anneler, yetmedi servis hastaları, yetmedi üst veya alt katta kalan yoğun bakım hastaları aileleri mekanik vantilatör cihazları ile geldiler. Şaşırdık kaldık. Bütün yük üzerimize binmişti.

Yer açtık. Durumu kötü olan hastaları öncelidik. Destek olduk. Personel endişeli, herkesin ailesi zor durumda ve herkes perişan. Ancak telefonla yönlendirme yapabiliyoruz. Herkes çocuklarına koşarken. Biz ekibimizle birlikte hastalarımıza koştuk. Ara çözümler oluşturuldu. Aileler yönlendirildi. Neyse ki bende kitaplarımı yeni taşıdığım, henüz hiçbir düzenleme yapmadığım üniversite kampüsü içinde ayakta olan lojman vardı. Ailemden 6 evi ilk etapta oraya aldurdum.

Biz görevimize devam ettik. Kardeşim İskenderun'da mağdurdu. Dostların, yakınların, arkadaşların, komşuların, tanıdıkların vefat haberleri yüreklerimizi dağladı. Bir yandan öldük. Diğer yandan hayata tutunmaya çalıştık. Çoğu acil çalışmanı günlerce acilde kaldı. Bu süreçte sorumlu hemşirem ve tüm ekibim birer kahramandı. Süreci çok iyi yönettiler. Sağlık dışında da ciddi hijyen, malzeme ve barınma katkısı sundular. Erişkin acil ekibi de öyleydi. Cerrahlar günlerce ameliyathanelerden çıkmadı. Elazığ tüm imkânlarını açmıştı. Âdeta Ensar oldu. Sonra tüm Türkiye deprem bölgelerine aktı... Aktı... Sel oldu. İyilik taşı da taşı.

Tek yürek gönül birliği oluştu. Kardeşliğimiz pekişti. Bu süreçte elbette -kasıtlı olmayan- çok eksiklikler de oldu. Çok yara aldık. Canlarımız gitti. Şehirlerimiz çöktü. Hatıralarımız, yaşam alanlarımız yok oldu. Geride kalanlar acılarını kuşandılar. Sabrımızı bilendik. Dualarımıza ve Rabbimize güvendik. Aziz milletimiz örnekliği peygamber vaktinde görülen Ensar Muhacir kardeşliğini yaşadı. Yaraların sarılması için bütün imkânlar seferber edildi. İyilik karnat çırpı. Kötülük yok oldu. En azından biz öyle gördük. Nifak ehlini ve kötülerini

de el-Adl olana havale ediyorum. Bu tertemiz kardeşlik, uhuvvet ve insanlık için Rabbimize sonsuz hamd ederim. Umudumuz bâki... Allah nurunu üzerimizden eksik etmeyecektir inşallah...

Yara

(İkinci-üçüncü güne dair)

Dışarıda uzun zamandır istenen bembeyaz ince ince kar yağışı vardı... Yerler yer yer buz tutmuş. Özellikle sabah saatlerinde soğuk parmak ısırtan cinstendi.

Evden çıkıp ilk köşeyi dönünce meşhur Suat Mobilya'nın olduğu apartman ve iki yanındaki binalar yerle bir olmuştu. Üç binanın enkazında -muhtemelen birinci derece yakınları olan- üç beş adam... Henüz kimse/cikler yok. Gök aydınlanmaya başlamıştı. Dumanlar sis bulutu gibi dolanıyordu. Hava hüznü doluydu... Yeryüzünün tüm ağrıları dile gelmişti sanki... İnsanların bakışları boşlukta donuyor, gözyaşları buza kesiyordu. Çaresizlik, ümitsizliği de yanına katarak bütün köşe başlarında kol geziyordu. Kesif bir acı bir anda tüm şehri kuşatmıştı. Tüm insanlar kanyordu. Tüm Türkiye yaralanmış, depremzede olmuştu. Enkaz başı bekleyişlerde yutkunmanın sesi bile rahatsız ediyordu. Gözyaşı içe doğru sızıyordu. Saçlar kirli ve dağınık... Kıyafetler toprağa bulanmış... Ayakkabılar ıslak ve tarih ötesinden gelmiş gibi çamurla kaplı. Sesler kısık... Dudaklar kıpır kıpır... Duvarlar okunuyordu.

Yer sürekli sarsılıyor. Artçılar dur durak bilmeden devam ediyordu. Biraz şiddetlenince enkaz başındakiler can havliyle kaçıyor. Sarsıntı bitince herkes tekrar yeniden yerini alıyordu. Soğuk depremin şiddetini arttırıyor ve iç ürpertiyi de tetikliyordu.

Acı bakışlar, kaygılar, endişe ve acılar arasında enkaz altında can/lı aranıyordu. Ümitler sönüp sönüp artıyordu. Bir ses, bir nefes... Şükür sebebiydi... Bazen de acı bir çılgılık ve figan...

İlk gün az insan vardı enkaz başında. Sonraki gün biraz daha fazla... Üçüncü gün devlet tüm varlığı ile oradaydı. Alan genişti. Deprem büyüktü. Asrın felaketiydi. Hepsi kabul. Yine de aksayan bir şey/ler vardı. -Bunun da muhasebesi yapılır umarım.- İnsan zaten hiçbir zaman tamam olmamıştı. Bugün de öyleydi. Eksik, zayıf ve acizdi. Diğer yandan da kibir alıp başını yürümüştü. Tuzu kurular tarafından ekran başında kader tartışılıyor. Bilimcilik oynanıyordu. Oyuk büyüktü. Yara ağırdı. Çaresizlik diz boyuydu. Herkes şaşkındı. Bir düzen henüz yoktu. Kafalar karışmaya başlamıştı. Acılar insanları sessizliğe davet ederken, yaşananlar bir öfkeyi büyüyecekken milletin örtülü olan aziz diğerkâmlığı ağdı. Yardımlar yağmur misali yağdı da yağdı... İnsan/lık ayaklandı... Mezhep/ırk/din/cinsiyet/şehir/bölge yok oldu. Saf fitrat tebellür etti. Vicdan ayaklandı. İnsan insana şifa... İnsan yaraya deva... Devlet de artık sahaya hâkimdi.

Bir umut yeşerdi. Karamsar hava dağıldı. İyimserlik kazandı. Farklı sesler belirdi. Şehirler, meslekler, iyilik grupları, STK'lar, edebiyatçılar grup/ lar kurdular. İnce ince yaralara dokunuldu. Sonra her şey daha çok iyiye doğru aktı, aktı... Güneş doğmuş. Soğuk yerini insafa terk etmişti. Çılgılık yaraya dönüşmüştü. Yaraya merhem olmak isteyenler seferdeydi. Türkiye'nin seferinde... Var olmanın bilincinde... Yeneden millet olmanın ağırlığı ve yüceliğinde... Kutlu olsun. Mübarek olsun. Katkısı olan herkes için cennete vesile olsun inşallah.

Depremler Oluyor Şehrimde, Dışarda Siren Sesi Var...

Kahramanmaraş'tayım, depremin üçüncü günü Konya'dan yola çıktım. Dar yollar, Andırın yolu üzerinden, Başkonuş Yaylası, hafif buzlu yollar üzerinden şehre daha önce hiç girmedğim gitmediğim yerlerden gidiyorum. Yollar kapalı diyorlar. Uzun yardım tırları, vinçler, bireysel araçlar. Bir yandan şehirden çıkmaya çalışanlar, beş litre beş litre yakıt biriktirirken, petrol istasyonlarında sıra ve kavga var, diğer yandan yollar ve trafik üzerine kısıtlı imkânlar ile bilgi almaya çalışıyorlar. Kadirli'den Andırın'a çıkarken, son uğrak yerlerindeki fırından otuz ekmek alıyorum. Orda neyle karşılaşacağım konusunda bilgim yok. Yol hakkında da bilgim yok. Benden daha önce Elbistan için güzergâh çizdiğim arkadaş gidiyor önden ve gelebilirsin, yollar uygun diyor. Kardeşimle yoldayım. Depremin ekranlardan yansıyan dehşeti gözümde, gönlümde... askerî araçlar, konvoylar, tırlar, kamyonetler, akın akın sanki bir harekate çıkmış gibi Hatay, Maraş, Antep, Adıyaman diyarına doğru gidiyor. İnsanı bu tür ve kamyonlara, konvoylara bakarak duygulanır, gözyaşlarını akıtır mı... normal zamanda anlaşılır bir şey değil ama iki gün öncesinde Selçuklu kongre merkezinde bu tırların yüklenişine yardım etmiş, insanların fedakârlıklarını görmüşsen, tırda gördüğün umut yardımlaşma dayanışma dağlarının yansımasıdır... gönlünü ferah tutturur bu. ...

...

Andırın'a varmadan, yol ayrımından Kahramanmaraş'a dönüyorum. Akımda Andırın Postası, yazılanlar geliyor. Durup düşünmeye zaman yok. Tabelada Kahramanmaraş yazısını görmek bile biraz teskin edici, yurda yaklaşmışsın, henüz tamamen yok olmamış, silinmemiş demek... dağların arasında kıvrılan yollardan Başkonuş'tan geçerek, şehre normal zamanda her gelişimde tercih ettiğim Gavur Dağlarından, Amik Ovası'na, Nurdağı'na, kömürlere baktığım yerden farklı bir açıyla giriyorum. Sağımda Antep yolu, ben Maraş'a dönerdim hep. Geride İslahiye. Harita ya da yeryüzünde buralardan ne kaldı geriye bilmiyorum. Dolambaçlı, yıkılacak köprü olmayan yollardan dönüyorum şehre, Andırın Kürtül üzerinden Maraş. Bir arabanın bagajı, arka koltuğu ne alabilirse o kadar yardım malzemesi, bez, su, süt, ısıtıcı, ekmek doldurup çıkmışız yola. "indiğim yerde beni bir bekleyen yok"

...

"Of not being a Jew"i yazarken zihninden deprem tasavvurları geçmiş midir İsmet Özel'in acaba diye bir soru geliyor aklıma. Çünkü şüirden mısralar dilimin ucunda. Yaşarsam, bu deprem diyarından çıkarsam, sorma imkânım

olursa sormak isterdim kendisine. Maraş'tan telefonlar geliyor ara sıra. Neredesiniz, geliyor musunuz? Bizi bekleyen birkaç kişiyi biliyoruz ama esas neyin beklediğini bilmiyoruz. Geride kalan, Konya'da bıraktıklarımız da kaygı içinde durumumuzu merak ediyor. Neden hâlâ ulaşamadık? Sorun mu var? Yollar mı yarıldı? Kaza mı oldu?

...

Andırın Dağlarından iniyorum, sola doğru dönsem, Göksun. Şairler, yazarlar geçitleri, köprüleri, yıkılmış, depremi en ağır şekilde yaşamış Elbistan, Göksun tarafı. Biraz ötede Muhsin Yazıcıoğlu'nun helikopteriyle düştüğü karlı dağlar. Biz hızla şehre giriyoruz. Eski Ceyhan Köprüsü yıkılmış diye duyuyorum. Karanlıktan seçemiyorum köprüyü. Ya gerçekten yıkılmış ya da karanlıktan göremiyorum. Yeni yapılan köprü üzerinden girerken şehre, ablamın da mezarının olduğu mezarlık geliyor aklıma, bir dağın yamacında, Aksu Nehri'ne doğru bakıyor. Deprem, ölüleri bile yerinden etmiş, ayağa kaldırmış olabilir diye düşünüyorum... Hercümerç olmuş toprak. En büyük kaygım annem, ben şehre girerken onun da Konya'ya ulaştığı haberini alıyorum. O güvende. Burada can kaybı yok. Yardım için bir şeyler yapmaya zamanım olacak.

...

*"İniyorum kulelerinden katil
iniyorum maktul minarelerden
taraçadan, bahçeden
ilk tanıyı bulanların indikleri her yerden
ilk tanıyı bulandıran bir vaşakla birlikte
değdikiçe ayaklarım merdiven alçalıyor*

*açılıyor leşlerin, atmukların cesurane
canlıların korka korka uzandıkları zemin
ağzımda kef
iki gözlerimde mil
iniyorum kulelerinden
katil."*

Andırın Dağlarından şehre doğru inerken aklıma geliyor bu dizeler. İnilen, beni emziren şehir yerle bir olmuş. İnecek yer yarılmış da yutmuş binaları. Ama uzaktan şehir ışıkları görünüyor. Şehir, ışık, elektrik hayat emaresi. Yaşayan birileri var demek. Yaşayan, direnen, şükreden... Hangi yollar açık bilemiyorum. Navigasyonun çizdiği rotada enkazlar var. Çalışmalar, kalabalıklar. Kapalı yollar. "eve dön, şarkıya dön, kalbine dön" eve döneceğim ama hangi yolla. Şoktan mı, travmadan mı, uykusuzluktan mı, bin yıldır tanıdığım şehri tanıyamıyorum, yolları bulamıyorum sanki. Girişte petrol istasyonu var, kuyruk yok, gecenin bu saatinde normal mi bu diyorum. Depoyu doldurmam gerek biliyorum. Yanda bankamatik duruyor. Çalışıyor mu diyorum, evet diyor pompacı, ama para yok. Kasada, ödeme sırasında başka şehirlerden buraya gelmiş itfaiye ekibiyle karşılaşıyorum. Kalan son sigaraları topluyorlar petrol istasyonundan. Her şey tükenmiş sanki, daha önce içmedikleri marka sigaraları üçer beşer satın alıyorlar. Sigara ya da yiyecek almaları... Buna nedense şaşırıyorum. Çünkü aklımda hep, enkaz başında çalışan, robot gibi insanlar tasavvur etmişim galiba. Sigara yemek ihtiyaç mesai...

...

Şehrin, eski bildiğim çevre yolundan abimlere ulaşıyorum. İki göz oda, içeride

on beş kişi. "katlanmış kilim, battaniyelerle uyum içinde hepsi". Soba ateşinde pişmiş döğme aşı pilav, ekşili kabak sulusu, salata, ayakta kalan bir masada. Soba üzerinde kaynayan suyun sesi. Kulaklar yerde. Deprem beklentisi. Belirsizlik. Çeşmeden çamur akıyor. Otuz ekmekten biraz bırakıyorum. Elimde ekmek gören pompacı, fırınlar çalışmaya başladı mı diye soruyor. Hayır diyor, bir ekmek veriyorum ona.

...

Depremden iki gün önce ayrıldığım şehir mi bura? Aynı yerde miyim? Hayret.

...

Oysa, sanki, birkaç gün önce, burada, Duran Boz ile neredeyse, günde yirmi bin adım ile dolaşmıştık şehri. Şimdi depremde en çok hasar gören Dulkadiroğlu'nun konakları, camileri, uyuz pınarı, eski yoksulluk kokan evleri arasında... Ocak ayı başında, ağır bir gribe yakalanan annem süreci çok ağır yaşıyordu, elden ayaktan kesilmiş, sadece yatıyordu. Bir dakika oturabilse, yorgunluk, bitkinlik, uzanıyor, bir iki kelime ancak edebiliyordu. Onu görmek için ocak ayı başında gelmişim Kahramanmaraş'a. Dört gün kaldım, üniversitede finaller başlıyordu, geri döndüm. Sınav yapıp öğrencileri, yeniden Maraş'taydım. Annemin yanında. Daha iyiydi. Onun yanından ayrıldığım ender zamanlarda, yürüyerek çocukluğumun geçtiği sokaklar, mahalleler arasında şehirde dolaşıyordum. Ne kaldı geriye diye bakıyordum. Bu eski mahalleler, neredeyse elli yıldır aynı duruyordu. Birkaç küçük değişiklik. Sakinleri değişmişti sadece.

Bu müstakil, briket yapıları evler, Suriyelilere terk edilmişti. Durumu iyi olmayıp, gidemeyenler, mahalleyi terk edemeyen yaşlılar vardı. Gerisi Suriyeliler. İşte bu mahalleler arasında, ana caddelerde, belki on yıllardır yürümediğim sokaklarında geziyor, kendimi, çocukluğumdan kalan izleri arıyordum. Ayazını da soğuşunu da hatırlatmıştı şehir bana. Çocukken beni çarpan, öksürüklere boğan şehrin soğuşu buydu. Deli poyraz eserdi. Kalın giyinsen terler, ince giyinsen iliklerine kadar işlerdi soğuk. Kulaklarımda şehrin uğultusu. Geçmiş çağların çağılması. Değişen, büyüyen bin evler tarafında başka bir yeni şehir. Ben eski mahallelerde, zeytinlikte, Sergentepe İlkokulu arkasında, Yörükselim'de, Çamlık'ta, Kayabaşı'nda, Pınarbaşı'nda cüçük lastiği ile evlerin camlarını kırma pahasına kuş avlayarak sokaklarında gezdiğimiz, mahalle kavgası yaptığımız yerleri dolaşıyordum. İki yıldır bitmeyen bir yazıyı burada, Maraş'ta bitirmek niyetindeydim. Londra Günlüklerinde yarım kalan bir yazı: "Şeyhadil Marks". Babamın mezarının olduğu Şeyh Adil Mezarlığı ile Karl Marks'ın mezarının bulunduğu Highgate Mezarlığı arasında sıkışmış kalmış bir Maraş, Londra, Babam Mehmet Taşkesen, Marks arasında gelgitler hâlinde kalan, uzadıkça uzayan, bir tür hesaplama olan bir yazı... belki o yüzden bitmedi. Bu kez, o yazıyı tamamlayacak, gecikmiş "Londra Günlükleri" kitabının dosyasını tamamlayarak yayınlamak bir yayınevi arayacaktım. Gelirken, yanıma, Orhan Pamuk'un denemelerinden oluşan "Manzaramdan Parçalar" kitabını almışım, kitaplığımda uzun zamandır duruyordu. Onun İstanbul'u anlatışı, yazılarının bir

nevi arka planını, neyi nasıl düşündüğünü yazdığı bölümleri dikkatimi daha çok çekmişti. Londra'yı biraz bu şekilde yazmıştım. Şimdi, Kahramanmaraş sokaklarında gezinirken, şehrin bu sokaklarını çağrışımlarını bende ki tarihini neden yazmıyorum diye kendime soruyordum. Aynı şekilde Konya'yı da bir şekilde yazmalı. Şehir tarihçisi, yazarı değildim ama şehrin bende bıraktığı izler, çağrışımlar yazılmalıydı. O yüzden, yazmak için motivasyon, hatırlama vesilesi olsun diye eski sokakları, mahalleleri gezip fotoğraf çektim. Daha sonra yazacaktım. Depremle yıkılacağını bilemedim. Bazen kendi kendime gezerek, bazen de Duran Boz ile buluşarak yirmi bin adımla dolaşıyorduk şehri. Duran Boz, artık hatırlamadığım, bilmediğim yerleri gösteriyordu. Maraş Tarihi, kitaplar üzerine konuşuyorduk... Sonra ben gittim fotoğraflar, yazı taslakları, tarhana ile. İki gün sonra deprem oldu.

...

Maraş'a varır varmaz, Mağralı'dan aşağıya, gençliğimde yüksek sesle şiir okuyarak geçtiğim yollardan, Trabzon Caddesi'ne doğru giderken, yıkılmış minareleri görmenin hüznü çöktü içime. Sütçü İmam Çeşmesi ve mezarını merak ettim. Çınarlı Camii'nin minaresi çökmüştü. Sonra Boğazkesen Camii ve devamında asırlık çınar dediğim, Ulu Camii minaresi... "Süngümüz Düşmüş" diye mırıldandım. Camiler ayaktaydı. Daha sonra, deprem öncesi gezdiğim mekânların son hâlini görmek istediğimde, Şeyh (Şih) Camii hüzne boğdu beni. Tarık Tufan ve Aykut Ertuğrul'un oluşturduğu edebiyatçılar dayanışma grubunda camiinin hâlini paylaştığımda Yıldız

Ramazanoğlu'nun trahomdan kör olan dedesinin ramazan aylarında hatimle teravih namazı kıldırıldığı cami olduğunu öğrendim. Avlusunda hapaplar duruyordu. Belki kullananlar enkaz altındaydı. Cami, kubbesiyle tamamen çökmüştü. Kubbemiz de düşmüş dedim Şeyh (Şih) Camii'ni görünce. Sanki, süngü düşse de yeniden ayağa kalkabilecektik ama kubbe çökünce... Gök daraldı birden. Ortak hafızamızdan izler siliniyordu. Yarınlar bir şey kalmalı, bu ortak hafıza sağlayan mekânlar, yeni planlamalarda uygun şekilde restore edilerek canlanmalı. Eski adlarını taşıyarak yapılmalı bunlar. Bellek taşları mı konur, nasıl yapılır bilmem. Ancak, yıkılmış hâllerinin fotoğraflarını da yeniden yapıldığında bir yerlerinde korumak gerekiyor diye düşünüyorum.

...

Şehir karanlık ve sessizdi. Ulu Camii'de inceleme yapan Japonlar vardı. Yıkılmayan eski yapıların sırrını araştırmak için gelmişler Japonya'dan. Siz zaten yıkılmayan binalar yapmıştınız, burada ne arıyorsunuz der gibi baktım. Onlara deprem öncesi Kahramanmaraş'ı anlattım biraz. Şehirde umuda dair az da olsa bir şey vardı. Şimdi kulağımda hâlâ, Batıpark Stadyumunda AFAD'ın kurduğu çadırlar arasında özel hareket polisleri ile yakar top oynarken depremi unutan, unutturan, çocuk sesleri yankılanıyor. Ambulans ve siren sesleri, enkazda ölüm, burnumuzda ölüm kokusu yerine o çocuk seslerini hatırlamak istiyorum. İçimi bir mutluluk sarıyor. O an, depremi, içinde bulunduğum zamanı unutturan tek an'dı...

Tepegözün Cengâverlik Zırhını Kuşandığı Hikâyesidir

*Ağzın için öleyim kardeş,
Dilin için öleyim kardeş,
Karanlık gece içinde yolunu kaybetsen
umudun nedir?*

Ben bu karanlıkta doğdum. Babam çakıllı bir ormanın bekçisiydi. Ormanın yosunlu kucağında rüzgârın anlattığı masalları dinleyerek demiri kullanma salahiyetine eriştim. Babam ağaçların, büyükbabam ateşin dilini öğretti bana. Nennemden yalnızca suyun şarkısını dinledim.

Gözlerim bu karanlıkta açıldı. Doğduğumda karalar bağlandı. Kulağıma ulu sözler söylendi. Eli yüzü karaya bulanmış adamlarca teskin edildim. Yamru bulundum, arık bellendim, sütüme laf edilmedi. Kabuktan sıyrılan tütsülenmiş özle beslediler beni. Çabuk serpildim. Yaşımı tuttular, eriştim. Gözüme baktılar, ışıdım. Büyükbabam güneşin yalazına tuttuğu çelikle adıma kurbanlar kesti.

Dudaklarında yüce yakarış yankısı...

Dağın dilini sadece ondan öğrendim. Taşın kalbi olduğunu. Korkudan yuvarlanan da gördüm, eriyip bir sevda uğruna ufalanan da. Dumanı, sisi içine çeken de gördüm, koyunyünü gibi merhametle kuşanana da. Ne hikmet, bu ne iş dedim,

neneme başvurdum. Suyun yerçekimini nasıl yendiğini öğretti bana.

Süt kuzularının annelerine katım zamanını kolladığım sıraydı, gökçek ırmağın şarlanışında dimağıma üşüşen soruların peşine düştüğüm sıra, su perisinin çekmediğini, bülbül sesinin büyüğü sürüklermiş dediğim sıra bir çağrıya tutuldum. Endamıyla önüme çıkamı görünceye dek ben boyumu boy belledim sanırdım. Ben o yaşa değin gördüğümü güzellik bilirdim. Meğer heybet nedir, asalet nedir ilkin onda gördüm. Kulağıma gelen ses dur durak bilmez kalbimin en kuytu mağarasında cıva olup yer tuttu. Yerçekimi nedir bildim, yeryüzüne değmeyen toynakların tozunda...

Dağ işte tam o gün tanıttı kendini bana.

Ağaçların sıkça örülü durduğu, ışığı efsunlu ormanın ortasında bir patika bitimi karşılaştım onunla. Başımı yükselttikçe yükselttim, görkemli bir ordunun kös sesleri her yanı tuttu, sonra aniden kesildi. Zerre durdu. Zaman durdu. Asuman durdu.

O gün bugün nefesimi, takatimi, canımı ona adadım. Dağın yamacına yöresine yaklaşmak oldu bütün ereğim. İşittim ki dağın batnına açılan yolu eşen bir meslek var. Bıyıklarım terlememişken gönüllüsü oldum. Çalıştım çabalım. Karanlık girdim gece çıktım, yüzüm karalı. Bir divaneyeye döndüm gönlüm yaralı.

Bir vakit ki dağ sırlı dilini açtı bana. Taşın damarını, zarlı karnımı demirle yoklayarak, hem dengenin, hem sendelememenin hizasını bildim. Başlangıçta ustam vardı, o nereye bastıysa bastım, o neyi eştiyse eştim, adımını sayılı nefes adedi bildim. Gel zaman git zaman bir başıma kaldım. Dağın da bir efendisi var nice zaman sonra öğrendim. Yükü yüklenmeyen dağın hududuna, göğü ayakta tutan direğine bir kez daha meftun oldum. Işıktan bir göz bahsettiler bana. Derine de indim. Yüzeye de çıktım. Yalnızlığı azık bellettiler bana. Çıkımda yalnızca nenemin öğrettiği yaldızlı dua.

Güzün dağın suyunu gözyaşı gibi damlatadurduğu bir sıra yerden yükselen uğultuyu işittim. Bir avaz ki bütün oyuklarda yankılanınca meramı anladım. Dışarıya yekindim. İnsanları dehşeti, sarsıntıyı, yerin yarılmasını konuşur buldum. Birçok can dediler, göçük altında dediler, nice masumlar dediler, yarılma dediler, savrulma dediler. Kalbime ket indi. Gönlüme taştan ağır ağı oturdu. Ustama vardım, destur aldım. Kara alnımdan öptü, ışıldayan gözümü parlattı ve uğurladı.

Dur durak bilmeden gideceğimiz yere vardık. Sisten ve tozdan büyüülü bu diyar bir mahşer temriniydi sanki.

Toprak hiddetini şerha şerha kusmuştu. Böylesini ne gördüm ne duydum dedi başımızdaki kalfa. İki elleri kara alnında. Daldı bir süre. Sonra hızlıca toparlandı. Başına üşüşmemizi salık verdi. Derledi topladı bizi. Yol yordam belirledi. Adı güzel görklü Muhammed rahına ve görklü Allah adına dilimize destur aldı, bedenimize abdest zırhını kuşandık. Bir muntika tuttuk. En çok bildiğimiz şeye dört elle sarıldık. Eştik de eştik. Dağdan daha zayıf olan bu yığınımın bütün noktalarını dinledik.

Saatler sonraydı. Kulağımda keskin bir ses. Gözüm farklı ışıdı. Yolum bir volkan gibi tutuştu. Yığınımın metal kargıları arasında, ormanın tekin olmayan karmaşasını eşip yardım. Kara gözüme yumuşak zarlı karnından minik bir el uzandı. Eli takip edip nurlu bir yüze ulaştım.

Dudaklarımda yüce yakarış yankısı...

Karanlık gecede, kara taşın üzerinde gezen kara karıncanın ayak seslerini bana da işittiren hey Kadir Tanrı'm dedim. Yerlerin ve göklerin ulu sahibi. Yapıların ve yönlerin. Dağın ve taşın.

Sana sonsuz şükürler olsun.

| MEHMET SOLAK

inanma sakın

-kendime

aşka yüzüm var demiştim ilkin
cahil cesareti gençlik aşısı
ölümden bir renkti yüzüm yedi kat
gökte gök yerde yerdi ne çok birlenen
adım vardı her adımda tükenen
ne çok deniz *içim deniz*
sesim deniz önüm arkam sobe
ey kalbim!
duy beni!

duy!..
hiç eksilmedi bu kara yerde
kararmadı yüzüm kararmadı *arada bir*
yerde olsam da bu şehirde ilençli göçebe
çoğaldı kederim her ağardıkta tan
öldürmedi *hüzünlü bir yazı*
öper gibi öksüzleyin
basalğan düşlerime nispet
bırak beni bir başıma git haydi
git! ağır a k s a k SOĞUK
ey barkut!
seni cırlavuk!

seni!..
nasıl yazmalı seni ölmeden
kendime katlayarak kendimi kırkımdan sonra
biliyorum *hayal içre* mosmor bir
sürgüne yoldaş burada herkes yerliyurtlu
kendini dışında bırakan kârlı bir hevесе
ey ben!
taşalım haydi!

taşalım!..
okunsun suretler hem gölgeler
bikrımada yine bir harf ver bana ne olur
 kurusun rutubetim sönsün hararetim
 hem soğuk hem sıcak hem
iki gözü iki çeşme yalınayak
kim geldi ardından hep mükedder
 kelimelerden başka her zemheride yeniden
 bir kelime seç haydi yaşarmış
kemikten ve kandan kendine mahfuz
 bir adın olsun
 ey şair!
 aynalarda aşikâr

aynalarda
 göndergen olurum kırık dökük
 hem var hem yok. belâ!
 bir deri bir kemik bir...*haz!*..
haz!.. *hazırım* işte
kükrek bir volkan gibi solumaya
kül kül zonk zonk... *hazırım*
 adına nefes nefes
 ey!
 huuu!

ya hu!
diriler kimi çağırır ölüler kimi
bir delilik sınavı mı bu kusursuz kurgu
desise içinde desise handiyse hayat
 hep esatir ezelden ebede son prömiyer
 peşin yenilgi evvel zaman içinde zaman
 zaman içinde dünya yalan değil
 yalan şair sözü inanma sakın
 ey!

hiç bilmemiş
hiç olmayı

şu yalan dünyada
 hiç

| MEHMET AYCI

Gemli/k

Ben aklımı düşürürüm sen alır getirirsin
Söylenemeyen gizler saçarsın bakışından

Her harf zeytin ağacı her kelime bir bahçe
Çırparsın bakışından toplarsın bakışından

Her harf bir kısrak olur her kelime bir yılkı
Sonu gelmez bozkırlar açarsın bakışından

Her harf ayrı bir deprem bir okyanus azmanı
Dağları bir solukta yutarsın bakışından

Ben aklımı kaybederim sen bulur getirirsin
Sularsın, tumarlarsın, gemlersin bakışından

| VURAL KAYA

Venüsyen Bir Ağaç Tutulması

Aşk neyse o kaldı sende
Venüs bakışlarını çaldı, o kıskanç
Dal budaklığı, yaprakları eğri
Eğrelti sarmaldan o çirkinliğe
Ardından ardı arkası kesikliğin
Çarparak bütün o öteki ışıklara
Bir bahar bulup çıkınca dışarı
Hatırlarsın sonunda

Yanına uzanmış bir akşamüstü
Seni yalanlıyor olacak yine de
Hazırlan buna ağaç'aşk
Hazırlan hazır
Haz buna

Çok yakında döşünden
Köprücük kemiğinden başlar
Çürüme; o en görkemli olduğun şafaklarda
Etinden öteye köprüleri
Köpürür iç seslerin
Unutursun evini; toprağını
Soy kökünü
Kötülüğü/iyiliği hatırla bir ara
Hatır say
Olurken bütün bunlar...

İşte ben, dersin kendine
O kadın o adam yani ben işte
Yo hayır dal budaktım ben oysa
Sadece ne olduğumu unutarak
Sana yalvaracağım yine de
Kaybolduğum o sesin, o ışığın için
Kimsenin duyamadığı muhteşem müziğine
Örneğin
Sayın çok venüsyen aşk, diyeceğim
Kulak asan çıkmaz artık
Sana bana belki bu içimizdeki ağaca da
Dönüp bakmaz kimse

Ölmekte olan etime dayıyor
Dudaklarını
O neyin haşmetli ışığıysa, ateşiyse öyle
Bitki tenime benim
Göz kapaklarımı aralamam için
Ve uyanıvermem için
Bizden daha önce olanları
Hatırlayalım saplanan acıyla
Kalbin mızrak uçlarını
Kafataslarımızın çirkin
Kalelerde dizilişini

Venus'ün parıltısına, ilk ışıklarına
Kadar; ak omuzlarını ört
Öpüp irkilince dünya
Darmadağın olur
O büyük gürültünün ilki
Az daha yaşamalı buralar
Kahrın ve aşksızlığın dolmadı
Henüz defteri

| ADEM TURAN

Hâfız'ın Seyir Günlüğü -14-

Gecenin Perdesi

*Yolun toprağı gibi zulmederek beni ezenin
Toprağıni öperim ve ayağından özür dilerim
-Hâfız-*

a.

Gecenin perdesi nasıl açılır Hâce, ne vakte dek sürer bu karanlıkta bekleyişler?
Ve kimler uzatır elini, serilmiş yataklarından kalkıp da sonu gelmeyen
şu huzursuzluğumuza bizim?

Uzadıkça uzuyor uykusuzluğumuz, hiçbir şey yapamıyoruz kılcallarımızdaki seslere
Soğuk sular mı döksek tepemizden, haşın rüzgârlarla mı yarışsak, şiiirle mi sabahlasak?

Duvarlarla konuşmayı bırak artık mi'râcım, göğün esrarlı diline kulak ver biraz da
Yoksulluğa bürünüp bir rint gibi, uzlete çekilelim bizi ezenlerin kapısında her gece

Bu yokuş uzun, hem de nasıl uzun; yorar ve yıpratır bizi; atıp kurtulalım öyleyse üzerimizde
fazladan ne varsa
Elimizde kalanla yetinelim bir ömür, överek Musalla'nın o latif rüzgârlarını, önümüze
setler çekilse de!

b.

Biz neyi beklersek onunla tazeleniriz Hâfız, kokumuz güzel oluyor bu yüzden
Korku diye bir şey kalmıyor içimizde dünyadan yana; gecenin perdesi açılmasa n'olur?

Duvarlarla konuşmayı bırak artık Hâce, göğün esrarlı diline kulak ver biraz da

| ALİ SALİ

kesif gece

sakinin meskeniyle tabiatınız arasında
yakın irtibat kuran kelimelere saldırmaktan
her şeyin aktığına her suretin şekil kazandığına
şahitlik edersin rüzgârla doldurmuşsan

değişmeden kalma ihtimali olmayan
yelkenlerini açarsan yenilenir
ardında kalır evvel olanlar
şahitlik edersin gecenin tabiatına
ışığa meylettğini kesif gecenin
yerini parlak güneşin aldığı

semanın rengi değişir yorgun argın
yatarken gece yarısında uykudakiler
mümbitliğini görürsün mevsimlerin
eğer saldırmamışsan kelimelere

kadim zamanları kıskanırız
tabiatımız böyledir çünkü
varlığı yiyip bitiren zaman daha ağır
geçmiştir zannımızca
ömrün geçmesiyle bozulan her şey
biris birer tüketilmiştir mahvedilmiştir teker teker
düşlerimiz böyledir çünkü kıskanır tabiatımız

çözülen toprak akışkan sulara yönelir
sisin içinde ağırlaşan nem karışır havaya
ağırlığını bırakır sadra şifa olsun diye
semavî tabiatına yükselir sonra
ateş yoğunlaşır kesif havaya karışır çünkü

| ÖMER AKSAY

Ucuz Uçları Yırtık Uçuk Pembe Bayraklar

İnsanların telef olduğu bir zaman bu
bu kadar kötü bir zaman yani
insanlar ömrünü telef etmek için yaşıyor
schlechte zeit
güvenilecek kimse bulunamasa da ümmetin içinde iyi insanlar var
ümmet iyi insanlardan oluşuyor kötülerini de iyi oluyor sonunda
telef olmuyor ümmetin çoğu o zaman iyi zaman
kötü zaman fark etmiyor mu imanla yaşamak imanla ölmek
için biraz şiir mi? biraz şiir derken biliyorum biraz şuurlu
olmalı şuura ermeli kim bilir nerede hangi demokratik
erişimle sâkin olabilecek durumda hırçın uysal olabilecek ölçüde âsi
bölüşümle bir nehrin ürpertisine kapılıp giderken
bulutlar bizi neden umursamıyor ben bulutları
bu kadar umursarken? soramıyorum
sorabileceğim kimse yok bu kadar kötü bir zemin yani
danimarka kadar
neden uyku basmıyor beni herkes uyurken
neden adımları bulamıyorum listede
lyrik bir şiir için hiç hevesim yok ve şiir
bizim için her zaman hakikatin ve hikmetin habercisi
ve başboş değil şairlerimiz bu vadilerde
vadedilen günün akşamı soğuk bir suyla yıkamıyor
bir kısmı yedi asırdır nakşî akşama destek verirken
şamdan yavaş yavaş erimekte olan mumu fitilsiz bırakıyor
fitilsiz ve sefil öylece deryanın ortasında dünyadan gâfil
bakıyoruz sûretimizi bırakıyoruz
bön
yüzleşmek için kim bizimle aynı safta yambaşımıza düşmüş
evet telef olduğu telefonda olduğu bir zaman bu insanların
bu kadar kötü yani şöyle rahatça
sırtüstü yatarken ülkesinde ölemiyor kimse
bulutlara dalıp giderken.

| MERT MEVLÜT GÖKÇE

Bugün Kot Pantolon Giymeyeceğim

Hiçbir pişmanlığa yakışmıyor kot pantolonlar
alarmlar çalıyor devrimler olmasın diye
hiç tanışılmayacak hiç kapısı çalınmayacak
yeni komşular taşınıyor üst kata
ses tonu bir ihbar mektubuna nasıl dönüşüyor
buna şaşırmalıyım diyorum içimden
tanrının nüfus politikalarına da
yanlış tuşa basıyorum ölümlerle konuşurken
bir imparatorluğun son günlerinde yürüyorum
sivrisineklerin ilgisini çekiyorum bir tek

Rüya devam etsin diye tekrar uyumak
böyle devam ediyorum böyle iyiyim
savaş karşıtı oluyorum çimlere basmayarak
savcılar bulamıyor bir delil
severken işlediğim suçlar hakkında
görgü kurallarını öğreniyorum makaslardan
bankalar tatilse müslüman oluyorum

Kaybetmenin yan anlamlarını deniyorum üzerimde
bir şeyh için keramet neyse karanlık için oyum
kelebek cesedi gördüm gencecik bir ölünün göğsünde
tek kişilik bir fotoğrafa göç ediyorum
ne çok başlamışım ne çok bitmemiş

Düşündüm de bütün kelimeler ikinci el
dudakların muhafazakar olduğu yüzde yüz doğru
çok bunaldım çok bunaldı unutulmuş çakmaklar
çantama kaç türlü ölümü de sığdırsam
hiçbir pişmanlığa yakışmıyor kot pantolonlar

| İLHAMİ ATMACA

Yalancıkdan Ötmez Kuş

Rüzgâr yalancıkdan esmez
Yalancıkdan doğmaz güneş
Olmaz gece yalancıkdan

Yalancıkdan ötmez kuş
Solmaz yalancıkdan çiçek
Yalancıkdan bitmez kış
Gelmez bahar yalancıkdan

Yalancıkdan gitmez giden
Kalmaz kalan yalancıkdan
Yalancıkdan düşmez çocuk
Kalmaz çocuk yalancıkdan

Yalancıkdan olmaz yalan
Olmaz yalan yalancıkdan.

| EKREM ELMAS

Ömür Dilekçesi

Devamlı arıyorum
Berrak bir çeşmeyi
Bulsam biliyorum
Orada başlayacak gül mevsimi

Hiç yaşamadım
Ben o zamanları
Rüyamda olsun görsem
Bir kerecik o ânı

Bugün bir muharrem
Yok hiç sermayem
Bir lütuf ister
İçimdeki yanardağ

Gece kime karanlık kime ay ışığı
Gün kime keder kime bayram
Bilmem, bildiğim yalnız
Ömrümce mutlu olurum
Yüzüne bir defa baksam

| CAHİT KÜÇÜK

Güney Gözlerin

Bilmediğim iklimler yağmur gözlerin
yağmurlar nihavent ormanı karanlığın
susardın ırmaklarını bulutlar sana

gecedir saçların serencam yine
ellerim Güney dağlarımdan تنها
uzatsam ağır yürüyüş yüzün

buğday sen, bir sana
gözlerin bir kuyu daim

Ey ay, kaç daim
dağ artık beyaz sana
bu günün sarı

beyaz
bir
sana

| DAVUT GÜNER

Bu Şubat

Bu şubat
Ya da bu mart
Kimi tabutlarla şehri birkaç kez sınıyor
Tuğlalar üst üste yığılıyor, horozlar nedense bir sabah birdenbire kayıplara karışıyor

Bu adamlar
Ya da bu kadınlar
Düğümlere üflenmiş o çok saydam hipnozlarla bir kaç kez esniyor ya da uykuda dalıyor
O büyük bilgelik nedense göklere çekiliyor, karanlık bir sokaktaki bir karaltı bir
görünüyor bir kayboluyor

Ah bu yağmurlar, bu karlar...
Şimdi ben ne desem boş, çünkü ben çok üşüyorum, dağlar çok mu çok yalnız, bitkiler
kış uykusunda;
cemreler bir bir düşüyor, tabiat bütün kirlerinden arınıyor, o eski muştulu baharlar o
yazlar güneyden batıya savruluyor.

| MUSTAFA GÖK

kırmızı halı

yalnızlık yürüyüşüme
ne zaman başlayacağımı bilemiyorum
kutlama değil
bu bir veda
önüme serilen kırmızı halı
sabırsızca bekliyor uygun adımları

*evimin kapısını kapattığımda
içeri dolan sessizlik denizinde
yalnızlık bana aittir*

ağır çekimde yapılacak bu yolculuk
erkan-ı devletın dizildiği yolda
boyunlar bükük tutkulu gözler
geride bıraktığım koltuğun renginde

*gürdür sesi yalanın
penceremi açarsam
saçılır odanın ortasına
kusmukları*

ey halkım elveda
sizi bir kez olsun çocuk saflığıyla
kucaklamamanın burukluğu var içimde
naaşım omuzlarınızda yükselirken
yoksa mutlu musunuz?

*yağışlı mevsim sona erdi
kavrıla kavrıla kuruyacak dere
yerde tuzdan bir iz
kulaklarda şırıltılar bırakarak*

top arabasının gittikçe ağırlaşan gölgesi
daha sahici şimdi tüm ihtiraslarımdan
yanılığlar aksında dönerek ilerler
yüksek siyasetin siyah tekerlekleri

*parlak üniformalar matem renginde
kurşun askerlerin sessiz geçit töreni
bayraklar yarıya inmiş direklerde
fırıncı özenle vitrine dizmiş ekmekleri*

işte son notaya da basıldı
uğurlama marşında
artık saygıyla selamlanması gerek
katafalkta soğuyan bedenimin

*sabah ezanında yağmur yağdı
toprak kokuyordu avlu
eşiğe bıraktığım kırıntıları
azat güvercinleri gagaladı*

canlı yayın arabaları ayrıldığımda
güneşin soldurduğu gece çiçekleri gibi
anlamsızlaşacak yeryüzündeki varlığım

*kuruyan dallarda bekliyor bahar
bugün umut doluyum
üstelik rüzgar da var*

| İHSAN FAZLIOĞLU

Varlık'ın edebini gözetmeyen var-olanlarla te'dîb edilir

Kadim irfanımızda *edeb*, kişinin herhangi bir işi *ükkân* seviyesinde yani *hakikatini* gözeterek ve *hakkını* vererek yapmasına alemidir. Bu nedenle, bir işin hakikatini gözeterek ve hakkını vererek yapmak için gereken *asgarî bilgiyle* donanmak da *edepli* olmak demektir. İslam temeddününde kaleme alınan *Edeb el-kâdî*, *Edeb el-kâtib* vb. eserlerin başlıklarında kullanılan *edeb* kelimesi tam da bu anlama gelir: Kadılık ya da kâtiplik görevini hakkıyla yerine getirmek için kadının veya kâtibin bilmesi gereken asgarî bilgileri derleyip toplayıp bir araya getiren eserler. Açıktır ki, buradaki *edeb*, kişinin eylemine eşlik eden bir nitelik değildir yalnızca; aynı zamanda yapılan işin mâhiyetine ilişik bir hâlin açığa çıkarılmasıdır. Başka bir deyişle, 'iş *edeb* ile yapmak' dendiğinde, sadece işi yapan kişinin faillğine değil, yapılan işin tabiatından kaynaklanan gerekliliklerin işi yapmayı ilzam etmesine de işaret edilir. Sonuçta *işin edebi*, bilgiyle, *iş yapmanın edebine* dönüşür. İşin edebini ihmâl etmek, dikkate almamak, hatta o edebe aykırı iş görmek, işi yapanda *edepsizlik* olarak açığa çıkar ki, bizâtihî iş, kendi edebine saygı göstermeyen kişiden intikamını bir şekilde alır; râm olmayarak, boyun eğmeyerek, direnerek; hatta kendini edebi dışında başka bir mecraya icbar edene bedel ödeterek, zarar vererek. Şimdiye değin işaret edilen özellikleri de dikkate alarak kadim gelenegimizdeki anlatıları damıtırsak *edeb* sözcüğünün birbirini

içererek aşan üç anlamı olduğu söylenebilir: **i.** Kişinin yaptığı işte sahip olması gerektiği *bilgideki* asgarî *kwâm*; **ii.** bu kıvâma uygun *eylemindeki* *dikkat* ve **iii.** *uygulamasındaki* *rikkat*. Bu üç anlamın bir-aradalığı doğal olarak kişiyi sözünde *edîb*, davranışında *nazîk*, işinde *hâzîk* (usta) kılar.

Kişi, yani insan için geçerli olan bu hâl, *şey* için de geçerlidir; çünkü Evren'de her şeyin hem bir edebi vardır hem de edebiyile var-oluşunu sürdürür yani yerini bilerek. Söz konusu edeb dâhilinde ve edebinin gereklerini yerine getiren her bir şey *kulluğunu* da yerine getirir. Kulluk yani *yaratıldığı hâl üzere* var-oluşunu sürdürmek ya da daha yalın bir deyişle kendi *modus operandisine* göre iş görmek; kendi akışına göre yol almak (*alâ tarîk el-cereyân*). Ya da kelâmî bir deyişle *sünnetullahın* ritmine ayak uydurarak. Eşya kendi edebini terk edemez; ancak bir şekilde terke icbâr edildiğinde var-oluşunu kaybeder yani yerini; bu nedenle bir şeyin edebini muhafaza etmesi aynı zamanda yerini de koruması anlamına gelir ki, Evren'de her şey yerindedir yani konumunda, işlevinde ve ilişkisinde... Ancak insan edebini, dolayısıyla kulluğunu terk etme *tercihine* bir imkân olarak mâliktir; çünkü insan *aklıyla* yerinden taşar; yerini sorgular; soru konusu kılar; beğenmeyip terk de edebilir. Çünkü insan yapmak kadar, yapmamak kudretine de sahiptir. Arzu nesnelarini isteyen *irâdesi* ile bunları aklıyla yani *bilgisiyle* sorgulayarak

hayrı (iyi, doğru ve güzeli) tercih edebilen *ihtiyârı* arasında salınım halindedir. Kudemanın deyişiyile: “İhtiyâr, iradeyi tevcîh etmezse istikâmet hâsıl olmaz.”

Bu nedenle yani salınım hâlinde olmasıyla insan sürekli bir *var-oluşsal endişe, ızdırap, telaş (kebed)* içindedir. Çünkü insan *tabiat* ile hayatın kesiştiği bir *ağ* içinde doğar ama tarihte *var-oluşur*. Söz konusu bu *kend’oluş* içinde *kend’özünü* korumak için insan yaşamını hem *maddî* hem de *manevî* yönünü koruyacak, gerçekleştirecek, geliştirecek ve tamamlayacak, kısaca kendini *tam tahakkuk* ettirecek şekilde düzenler. Bu düzenlemenin maddî yönü *emân*, manevî yönü ise *îmân* adını alır ki, her ikisi de *emn* yani *güvenlik* kökünden gelir. Bu nedenledir ki, *kend’oluş* içinde *kend’özünü* korumak adına insanın yapıp ettiği her şey maddî ve manevî güvenliğini *temîn* içindir. Söz konusu temîn, tüm beşerî eylemleri düzenler ki, bu nedenle her bir eylemin içinde bir *maksat* olarak mevcuttur. Tarih içinde var-oluşan insan, eğitimle (*terbiyeyle*) *kişilik*, öğretimle (*talîmle*) *kimlik* ve âkil-bâliğ olduğunda her iki yapının terkihiyle *kendilik* bilincine erer. İşte, eğitim ve öğretimin kendilik bilincine ermiş bir kişideki yetkin temsiline de *edeb* denir. Bu özellikleri hâiz insan sahip olduğu *akıllı* kullanarak maddî ve manevî güvenlik ağını oluşturur. *Kâinât’ı, bilgiyle (ilimle) Âlem’e* dönüştürür. Bu dönüştürme eyleminin derecesi ve içeriği değişik mekân ve zamanlarda farklı olsa da *insanlaşmanın* en aşgarî şartıdır. Çünkü maddî evreni manevî âleme dönüştüremeyenler her dâim maddî evrenin saldırısına uğrarlar. Bir mağarada insanca yaşamak bile mağaranın manevîleştirilmesine bağlıdır. Toprağı vatan kılan, bir kumaş parçasını bayrağa dönüştüren de bu *manevî yorum* değil midir?

Denilenler açıktır: İnsan saf olgusal bir gerçeklikte yaşamaz. Saf olgusal bir gerçeklikte yaşayan ve gerçeklik hakkındaki tüm farkındalığı olgusal önermelere bağlı olan bir kişi bilimsel önermeleri idrak edemez. Örnek olarak, “Ateş, yanıyor” cümlesi *olgusal* bir önermedir; saf hâliyle yalnızca *duyulara* konudur (*mahsûs, sensible*); “Ateş nasıl (ve niçin) yanıyor?” sorusunun yanıtı ise *bilimsel* bir önermedir; *aklın* metafizik yani maddeyi aşan bir idrak etkinliğini şart koşar (*makûl, intelligible*). Olgular hissî bir zeminde *akl-i temyîzî’yle yararlı* ve *zararlı* olarak sınıflandırılır. Ancak manevî-bilimsel önermeler ancak *akl-i nazarî’yle doğru* ve *yanlış* olarak idrâk edilirler. *Aklî bakış* da denilen nazarî idrâk Taşköprülüzâde’nin ifadesiyle: **i.** herhangi bir gerçeklik küresindeki bir olgu ve olayın içine *akılla girmek*; **ii.** kurucu öğelerini *tespît etmek*; **iii.** bu öğeler arasındaki *nedensel ilişkileri kurmak* ve **iv.** kurucu öğeleri nedensel ilişkilerle *tümel kurallar* içinde *idrâk etmek* anlamına gelir. Akli bakış basit bir insanî nitelik değildir; tersine tam da *insan-oluşun* en temel ilkesidir. Hz. Ali (k.v.) “İnsan eşittir bilgidir” derken yalnızca sabit bir duruma işaret etmez; *insan-oluşun* sürekli bir çeviri hareketi olduğunu da vurgular: Mahsûs olmanın, sürekli, makûl olana tercümesi yani *bilgi*. İnsan bu tercüme hareketini sekteye uğrattığında varlığa tutunma imkânını da kaybeder; çünkü *b-ilgi*, Yunus Emre’nin de işaret ettiği gibi, bizim Varlıkla, var-olanlarla, insanlarla, hatta kend’özümüzle *ilgi* kurabilmemizin en temel zeminidir.

Şimdiye değin yazıda bahsedilen akıl, farklı gerçeklik kürelerindeki olgu ve olayların doğasına göre muhtelif biçimlerde tezâhür eder. Tezahür eder çünkü akıl, *tabiî (garîzî)* olması yanında sürekli *kazanılan (mukteseb)* bir etkinliktir. Nitekim akıl bir *töz*

(*cevh*) değil bir *bilme etkinliği*dir. Bu nedenle akıl, kadîm geleneğimizde erdemlerin kaynağı (*üs*), dinin ilkesi (*asl*), dünyanın direği (*imâd*) ve teklifin *illeti* kabul edilir. Tanınmış sûfi Hâris Muhâsibî, “akıl, göz; bilgi, ışıktır; gözü olmayan ışıktan faydalanamaz; ışığı olmayan göz de ihtiyacı olanı göremez» derken tam da bu noktaya parmak basar. O kadar ki, geleneğimizde, “insan akılla mı; yoksa akıl sahibi olduğu için mi ayrıcalıklı kılınmıştır» tartışması bile yapılmıştır. Kısaca akıl, geleneğimizde, *muhatap*, *mükellef* ve *mesûl*, dolayısıyla *halife-insan* olmanın en temel ilkesidir. Bu şekilde tavsif edilen aklın elde ettiği bilgiye göre eylemek, iradeyi bu bilgiye göre yönlendirmek, bizâtihi bu bilgiye göre davranmak *hayr* adını alır ve aklın bu etkinliğine *ihtiyâr* adı verilir. İhtiyâr da insan eylemlerinin sonuçlarının dikkate alınarak yönlendirilmesiyle *tedebbür* adını alan bir *tefekür* etkinliğidir. Tefekürün sonucu *fikir* iken tedebbürün sonucu *tedbîr*dir. Bu anlamda tedebbür tefekürün, tedbîr ise fikrin bir uzantısıdır. Dolayısıyla fikir ve tedbir, Yeryüzünde kişinin hem de maddî hem de manevî *tam tahakkuk* etmesinin yani *kendini gerçekleştir*mesinin (*insân-i kâmil*) asgarî zemini

Tam da bu noktada şimdiye değin çizilen çerçeveyi göz önünde bulundurarak şu soruyu sorabiliriz: Öyleyse, genelde içinde bulunduğumuz çağda, özelde hâlihazırda yaşadığımız doğal âfette, *tefekür* ile *tedebbürün*, *fikir* ile *tedbîrin* ihmalinin sonuçları nasıl yorumlanabilir? Bu soruya buraya kadar söylenenlerin *değili* alınarak kısaca yanıt verilebilir; ya da daha da kısaltılarak *Varlık*’ın *edebini dikkate almamaktan*; yani *edepsizlik yüzünden* denilebilir. Yine de bazı noktalara yeniden temas etmek daha açıklayıcı olacaktır: İbn Haldûn, “*el-Binâ ellezî huve*

asl el-umrân” yani “*Umranın ilkesi, binadır.*” der. Sonuca kestirmeden yani *sezgiyle* (*hads*) ulaşabiliriz: O hâlde, ilke, bir binada sütun, kolon adını aldığına göre, sütunu, kolonu kesen, binanın altında kalmaya mahkûmdur. Hâlbuki yukarıdaki ifadelerimize atıfla, *umrân* kelimesiyle aynı kökten gelen *imârın edebini* dikkate almayan *mamur* kalamaz; *ömrü* uzun olamaz. *Zîrâ imâr* sözcüğünün kökü, *a‘-m-r*, “*ömür vermek, hayatı uzatmak*, uzun zaman yaşatmak, *umran* kazandırmak, *mekâm korumak*” anlamlarına gelir. Bir kavramın delâletinin aksine bir etkinlik göstermesi, o *kavramın edebine* riayet etmemekten kaynaklanır. Kavram canlıdır; intikamı acıtır.

Biraz da ironik bir mecazla değindiğimiz hâlin, hikmetleri, illetleri, sebepleri, gerekçeleri -ki her bir kelime farklı bir nedensellik tasavvurunu imler-, muhtelif maddî ve manevî gerçeklik küreleri dikkate alınarak müzâkere edilebilir. Ancak, Âşık Paşa’nın da dediği gibi, “Zaman, İnsan’dır. İnsan iyi ise zaman da iyidir. İnsan kötü ise zaman da kötüdür.” Çünkü, *Nizâm-ı Âlem* insan demektir; insan bozuldu mu nizâm da bozulur âlem de. Bu nedenle insan ihmâl edilerek, hiçbir şey ihyâ edilemez. Elbette hem *nizâm* hem de *âlem* fesâda uğrar; ancak *ifsâd eden* her dâim insandır. İnsanı *müfsid* bir varlığa dönüştüren lakaytlıdır; kendine, çevresine, kendi-olmayanlara... İçinde yaşadığımız uluslar-üstü kapitalist, neo-liberalist post-truth iktidarın yönlendirdiği çağ, insanı *spiritüel bir materyalizm* ile *materyalist bir spiritüalizm* arasında bir çıkmaza mahkûm etti çünkü. Bu çıkmaz *her-şey* ile *hiç-bir şey* arasında, dertsiz, tasasız, kendini aşan bir mefkûreye sahip olmayan, lakayt, konformist psikolojik-vidcânî çıkar ahlâklı bir hâlet-i rûhiyeye mâlik *salımm hâlinde* bir *yaratık* peydahladı.

Bu tür yaratıklar, dolayısıyla *sünnetullahın ritmine* göre yaşayamayanlar, yani gerçeklik küreleriyle edebiyatla ilişki kuramayanlar, dolayısıyla utanmayanlar (çünkü, edep yoksunluğunun en önemli sonucu *utanma duyusunu* yok etmesidir) *arzu nesnelere* uyararak dilediklerini yaparlar. Böyle bir kişinin ehliyetinin gerçekliğe mutabık bir tatbiki de müşahede edilmez çünkü, yukarıda işaret edildiği üzere, *ehliyet*, edebî kişide eğitim-öğretim yoluyla *kemâl* mertebesinde açığa çıkması demektir. Bu tür kişiler, yüz kişiyi edepsizlik yaparak toprağa gömdükten sonra, bin bela bir tanesini kurtarmayı mucize olarak adlandıracak kadar hamakat sahibidirler. Hâlbuki en büyük mucize aklıdır. Ancak bir kişi kendine bahsedilmiş bir nimetin *kıymetini* takdir edip, *hakikatını* bilip *hakkıyla* kullanmazsa, aynı cinsten bir nimet kendine verilmez; mevcut nimet de bir süre sonra elinden alınır. *Cehâletin* amaçsız dolaşmak, dolanıp durmak, dolandırmak anlamına geldiği dikkate alındığında, bu tür bir yaşamın bir *totoloji* ürettiği açıktır; ancak bu totolojide -aşağıda işaret edeceğimiz- gücün hakikati değil, kişinin kendi varlığını takdir edemeyişinin zafiyeti iş başındadır. İster gücün hakikatiyle ister varlığını takdir edemeyişinin zafiyetiyle olsun, her iki totolojide de kişi, nefesine, arzu nesnelere sınır koyamaz, *irâdesini*, bir *hayr* mefhumuna sahip olmadığından, *ihtiyar* gücüyle istikamet üzere tevcih edemez. Hâlbuki, Yeryüzü'ne sınır koyarak kendini korumayı düşünen kişi, kendi nefesine sınır koyarak yeryüzünü, kendinden korumalıdır. Zîrâ kişi olmanın en önemli iki ayırt edici özelliği: *fark etmek* ve *sınır koymak*; fark etmek *zekânın*, sınır koymak *aklın* göstergesidir.

Yine de olup biteni 1755 *Lizbon Depremi* örneği çerçevesinde *anlamaya* ve *anlamlan-*

dırmaya -açıklamaya değil- çalışmayı, *Bu Ülke*'de yüz elli yıldır *Katolikleştirilmiş âtiyi halk inançlarının*, yine *Yüksek İslâm Kültürü*'nden habersiz yani kendinin câhili *Katolikleşmiş bir entelektüel zümrenin* zırvaları olarak görebiliriz. Lizbon Depremi'nin çıktıkları, fiziksel gerçeklik küresinde içkin *occult kuvvetleri* bildiğini ve manipüle etme gücünü elinde tuttuğunu iddia eden bir *Kurumun* temsil ettiği zihniyetin eleştirisi için -haklı ve doğru bir şekilde- kullanılmıştır. Kapitalist ve neo-liberalist uluslar-üstü şirketlerin temsil ettiği *demokratik* (!) iktidarın her türlü herzesini olumlayan, sorgulamayı ve eleştirmeyi, kendi konforu için göze alamayanların ne iddiaları ne teklifleri ne de tenkitleri ciddiye alınmaya hatta saygı duyulmaya değerdir. Hâlihazırdaki bir olgu ve olayla muhatap olurken dünün güneşiyle bugünün çamaşırlarını kurutmak ne kadar abesse başkasının güneşine öykünüp kendi çamaşırını mahvetmek de o kadar ahmaklıktır. Başkalarının metafizik çanaklarını yalayarak semizlenenler Bu Ülke'nin zayıflığının giderilmesi için *sarîh* bir teklife ve *sahîh* bir yönetime sahip değildiler ve asla olamazlar. Onlar kendi babalarının vefatlarının sene-yi devriyelerini derin bir *sessizlikle* görmezden gelerek *kutlarken*, öz-güven sorununu aşmak için *yanaşma* oldukları kültürlerinden edindikleri babalıklarını ölüm yıl dönümlerinde büyük bir huşu ve saygıyla *anarlar* ve *anlamaya* çalışırlar. En nihayetinde bu davranış tarzının da şimdiye değin yapılan açıklamalar ışığında, bir tür ama daha derinden bir *edepsizlik* olduğu rahatlıkla söylenebilir. Şahit olunan yalnızca basit bir anlama sorunu mu? Hiç sanmıyorum. Çünkü ne demiştik: *Anlamak* yalnızca bir *idrâk* sorunu değildir; tersine çoğu kez bir *niyet* hatta bir *ahlâk* sorunudur.

Sıkça dile getirdiğimiz gibi *yöntemli* (yani *istidlâlî, rasyonel, dolayısıyla bilimsel*) düşünme yetisini kaybeden bir milletin başına gelebilecek dört büyük tehlike: **i. Mistisizm, ii. Sofizm, iii. Skeptisizm ve iv. Lakaydizm** olarak sıralanabilir. Bu çerçevede hâlihazırda anlam-değer dünyamıza, tarihimize, dilimize, inancımıza, yaşayışımıza, işimize, masallarımıza, vb., kısaca *kendimize karşı* içinde yaşadığımız *lakaydizm* en büyük tehlikedir. Unutulmamalıdır ki, kendi varlığını takdir edemeyeni başkaları tahkîr eder. Lakaydizmin insanın aklına ve fikrine en büyük etkisi, her şeyi ama her şeyi bir *şaka* sanmasıdır. Bilinen bir anlatıdır: Kierkegaard'a "Dünya nasıl sona erecek dersiniz?" diye sormuşlar. O da şöyle bir *istiâre-i temsiliye* ile yanıt vermiş: "Bir gün" demiş; "*Tiyatronun perde arkasında yangın* çıktı. *Palyaço* gelip *salon*dakileri uyardı. Oysa *izleyiciler* bunun bir *şaka* olduğunu düşünüp *alkış* tuttu. *Palyaço* söylediklerini tekrarlayınca *alkışlar* arttı. Bana sorarsanız dünya böyle sona erecek. *Her şeyin bir şakadan ibâret olduğunu sanan insanların* tezahüratları eşliğinde.» Halbuki Wittgenstein ne demişti?: "Neden buradayız bilmiyorum ama eğlenmemiz için olmadığı kesin." Hayat bir davet; ömür ise bir dua. Dua gibi yaşamak önemli yani her dâim O'nun huzurunda olduğumuz bilinciyle...

Şimdiye değin serzenişte bulunan hâlden çıkmak için, kanaatimce, Mâverdi'nin *Edeb el-Dunya ve el-Dîn* adlı eserinin içeriğinin ve mantığının güncellenmesi gerekir. Bilindiği üzere eser beş bölümden oluşur: **i.** Aklın edebi (*edeb el-akl*), **ii.** ilmin edebi (*edeb el-ilm*), **iii.** dünyanın edebi (*edeb el-dunyâ*), **iv.** dinin/âhiretin edebi (*edeb el-dîn*); **v.** tüm bunların muhatabı kişinin kend'öz'ünün edebidir (*edeb el-nefs*). Bölümlerin dizilişleri ve içerikleri eş-zamanlı olarak bir *bütüne*

delâlet eder: Aklın edebi olmadan bilginin edebi olmaz; bilginin edebi olmadan ne dünyanın ne de âhiretin (dinin) edebi olur; kişinin kend'öz'ü bir edebe sahip değilse hiçbir edeb etkin hâle gelmez. Söz konusu bileşenlerin edeplerini dikkate almayanlar da bizâtihi o bileşenler tarafından *te'dîb* edilirler. Hz. Ali'nin (k.v.) deyişiyle edebi dikkate almamak iki şekilde tezahür eder: *Hevâya uymak* ve *uzun yaşama arzusu*. Hevâ aklın zıddıdır ve kişiyi *Haktan, hakikatten* uzaklaştırır. Bir işin hakikatini gözeterek ve hakkını vererek yapmayı engeller. Olgü ve olayların doğasına uygun davranılacağına hevâ ve heves olgü ve olaya dayatılır ki, bu dayatma, İbn Haldûn'un deyişiyle, olgü ve olayların nedensel hiyerarşideki yerini iska-layacağından, *hikmetten* uzaklaşıp *zulüm* etmeye neden olur. İkinci ise *âhireti* unutturur yani ölmeyi, tekrar dirilmeyi, toplanmayı ve hesap vermeyi anlamsızlaştırır. Böyle bir hâlet-i rûhiyedeki yaşam da -yukarıda işaret ettiğimiz gibi- totolojiktir; çünkü kişi, maddi üçüncü bir gözün yokluğunda her zaman ve her yerde *gücün hakikatiyle* iş görür, *hakikatin gücüyle* değil. Öte yandan, açıkça söylemek gerekir ki, *âhiret* inancı, dolayısıyla *hesap günü* -ki, *din* kavramının bir anlamı da *yargıdır*- olmayan bir inanç dizgesi kişide *riyakârlık* üretir ve bir tür *güce tapınma* zafiyeti.

Son söz: *İyi işi* yapmak için *kalb-i selîm'e*; *işî iyi* yapmak için *deneyme*; *doğru işi* yapmak için *akl-i selîm'e*; *işî doğru* yapmak için *bilgiye*; *güzel işi* yapmak için *zevk-i selîm'e*; *işî güzel* yapmak için *edeb* ihtiyacı vardır. Hepsini birlikte yapmak için ise *îrfâna*. Ne demişti Ulu Hünkâr Hacı Bektâş Velî: Kıyâmın hizmet ile, sükunetin hürmet ile, kavlin hikmet ile, hulâsa *hayatın edeb ile* olsun.

"Edeb Yâ Hû..!"

Edebî Kanon Kavramı ve Yazarın Endişeleri Üzerine

Edebiyatta kanon kavramı edebiyat teorisinin meseleleri üzerine düşünürken ele alınması gerekli temel hususlardan biridir. Kanon kavramını ve yazarın “etikilenme endişesi” konusunu ele almadan önce klasik kelimesi üzerinde kısaca duralım. Roma halkının mülkiyete göre bir kesimini teşkil eden Latince “classis” kelimesi İngilizceye 16. yüzyılda Latince şekliyle geçmiştir. Bu terim, öncelikle Roma tarihini anlatır ve kilise ile ilişkilidir. Klasik kelimesi “öğrenilmesi gereken eserler” anlamını “class” (ders, derslik) kelimesinden alır. (Bkz: Raymond Williams, *Anahtar Sözcükler*, Çev. S. Kılıç, İletişim Yay. İstanbul: 2005: 73-74) H. G. Gadamer, klasik kavramı gibi normatif bir kavramın entelektüel meşruiyet kazanmasının nasıl mümkün olduğunu keşfetmenin hermenötik (yorumbilgisi ile ilişkili) bir fikri gerektirdiğini iddia eder. Buna göre, klasik antükite ve klasik kavramı normatif unsurla tarihî unsuru birleştirir. Gadamer, bugün klasik kavramının, açık anlamını önce gelen şeyle sonra gelen şeyin zıtlığının tespit ettiği bir tarihî stilistik kavram olarak kullanılması hâlinde, artık bu kavramın antik mânâsından çok farklı bir halde olacağını iddia eder. Buna rağmen, klasik kavramındaki norm kurucu unsur tamamen ortadan kalkmış değildir. Bugün kavram hâlâ liberal eğitim (gymnasium) fikrinin

esasındır. (H. G. Gadamer, *Hakikat ve Yöntem*, II. cilt, Çev. H. Arslan-İ. Yavuzcan, *Paradigma Yay.* İstanbul:2009:33-34) Bu fikrin edebî kanonla ilişkisine aşağıda değineceğiz.

Klasik olanı hakikî bir tarihî kategori olarak gören Gadamer, onun en önemli unsurunun normatif anlamı olduğunu ve norm oluşturması ile zamana dair bir vasıf taşıdığını vurgular. Peki, klasik olanda normu (kural koyuculuğu) doğuran şey nedir? Klasik normu doğuran şeyin bir çöküş ve mesafe bilinci olduğunu, içinde kural koyucu unsurla beraber retrospektif unsurun da bulunduğunu söyleyen Gadamer, edebî klasiklerin yazarlarının daima belirli edebî türlerin temsilcileri olduklarına işaret eder. Klasik yazarlar, edebî türün normunun zirvesi ve edebî eleştirinin retrospektif bakışla apaçık hâle getirdiği bir ideali temsil ederler. (Gadamer: 2009: 37) Gadamer’e göre klasik olan, tarihî varlığın genel karakteristiklerini özetler: bu, zamanın akışı içinde var olanı muhafaza etme anlamına gelir. Geleniğin tabiatı, geçmişe dair tarihî bilgi imkânını sunmasına dayanır. Edebiyatta klasik eser, ifade gücü neredeyse edebiyat var oldukça yaşayacak bir kuvvete sahip olan, kendisine ait kural koyucu nitelik taşıyan, tarihî olanla ve gelenekle bağını

bu vasf üzerinden inşa eden eserdir. Yazarların klasik eserle kurdukları ilişkinin çatışmalı ve yazarı endişeye sevk eden tarafını da bu kalite birikimi oluşturur. Bu konuyu derinleştirmek bakımından edebî klasiklerle yakından ilişkili edebî kanon meselesine artık bir göz atabiliriz.

Edebî kanon, edebî otoritelerin üzerinde uzlaştıkları, edebiyat eğitiminde esas alınan eserler listesidir. Ancak geriye gidersek tarihî anlamda kanonun edebiyat dışındaki dinî anlamını keşfederiz. Kemal Atakay, kanonun kurumla irtibatlı bir angajmanı barındıran bir terim ve burada sekülerlik öncesinde önümüze çıkan kurumun din olduğunu belirtir. (“Kanon Huzursuzluğu”, *Kıtaplık* 68; YKY, İstanbul:2004:73) Din tartışmalarında Hıristiyanlıkta kanon ile apokrifâ zıtlığı söz konusudur. Din alanındaki bu tarihî misalin edebiyatta kanon tartışmasına nasıl yansıdığına bakalım. Mesele, otoriterler tarafından belirlenmiş metinleri anlamak meselesidir. Edebî kanonda da, “sahihlik” (orijinallik) meselesi önem taşır. Sahih metni tespit etmek, bu metin veya modelden yola çıkarak sahîh olmayı harîçte bırakmak durumu söz konusudur. Edebî kanonların bir noktadan itibaren ideolojik bir cihaz işi gördükleri iddia edilebilir. Demek, en makul, uzlaşmaya en açık edebî kanon dahi, bir bilgi nesnesi olduğu kadar bir inanç nesnesidir. Kanon ihtiyacındaki verili inanç unsuru, edebiyat eğitimindeki bütün seküler basınca rağmen esasında edebiyatın esasî ile dolaysızca ilişkilidir. Yazmanın kalıcılığı, edebî miras ve gelenek kavramı düşünüldüğünde edebiyatın içindeki İlahî

Hakikat unsurunu hiç ihmal etmemek gerekir. Felsefeci Helmut Kuhn, *Edebiyat Nedir*’de (Çev. Ş. Çoraklı- A. Sarı, Babil Yay. İstanbul: 2002) “beşerî hafızanın maddeleştirilmesi” olarak ele aldığı edebiyatı şöyle tarif eder:

“Yazmak, silinmeyecek şekilde yazmak demektir. Bilinçte sabitlemek istemek, motif olarak düşünülmüş olmalıdır. Değişime uğramakta olan dünyadaki, bizzat kendisi değişken olan insan, her şeyi kendinde toplayan bu değişkenlik akışına kapılmak istemiyorsa, ne kendi içinde olan ne de dünyada bulunan ölümsüz bir şeye tutunmak zorundadır. Bu da Numinosum’dur (İlahî olanla ilişkili hal)”

Peki klasik yazarların edebî fonksiyonlarını nasıl ele almalıyız? Batıda edebî kanonun imkân ve sınırlarına eğilen, “Kanona Ağıt” isimli yazıda (*Kıtaplık* 68, YKY, 2004) Harold Bloom, her türden edebî kuvvetin kanonlaştığını, Batı kanonu için esas olan şeyin ancak kesin artistik ölçülere dayandırıldığı takdirde seçkinci olan seçicilik düsturu olduğunu yazar. Batı kanonunu toplumsal bir kuvvet emaresi olarak görmeyen ve edebîliği toplumsal değil bireysel bir fonksiyon olarak tasvir eden yazar, Batı’nın klasik yazarlarını farklı ve şaşırtıcı bir şekilde değerlendirir:

“Batı’nın en büyük yazarları, hem bizim hem de kendilerinin bütün değerlerini alt üst eden kişilerdir. (...) Batı Kanonunu, toplumsal, politik ya da kişisel moral değerlerimizi oluşturmak üzere okursak, kesinlikle inanyorum ki, bençillik ve sömürü canavarları olup çıkarız.

Herhangi bir ideoloji buyruğunda okumak, bana göre, okumak filan değildir. Estetik gücün kavranması, kendimizle nasıl konuşacağımızı, kendimize nasıl katlanacağımızı öğrenmemizi mümkün kılar. (...) Batı Kanonunun insana verebileceği tek şey, insanın kendi yalnızlığını, sonul biçimi insanın kendi ölümlülüğüyle karşı karşıya kalması demek olan yalnızlığı gereği gibi kullanmasıdır.”

Bloom’un alıntılanan önemli tespitinde itirazı gerektiren noktalar vardır. O, edebiyat tetkiklerinde bir yazarın kültüre ve tarihe borcunu hiçbir yerde dikkate almaz; edebî olanı tarihî ve ahlâki zeminden kopartır. İlahî Hakikatin edebiyat sahasındaki doğrudan etkilerini görmezden gelir. Kendini “şiişsel etkilenme teorisyeni” olarak ifade eden Bloom’un edebî klasik ve kanon kavramları bağlamında edebiyat eleştirisi tarihine katkısından bahsetmezsek şayet, yazarların edebî klasikler karşısındaki endişelerini, edebî klasiklerin bir yazarın manevî gelişimi üzerindeki muazzam olumlu ve olumsuz etki kuvvetini izah etmede yetersiz kalabiliriz. Esasen edebiyat eserlerine yön veren endişenin edebiliğin aslî bir unsuru olduğunu göstermesi Bloom’un bu konudaki temel tespitini teşkil eder. Her eserin bir endişeyle doğduğunu, yazarın işini yaparken duyduğu endişenin edebiyatçılığın esasında bulunduğunu ifade etmek gereklidir. Bu endişenin kaynağında yazarların kendilerinden evvelki edebî eserlerle, bir mânâda klasiklerle mücadelesinin yattığını, edebiyatın ancak bu ölüm-kalım mücadelesi sayesinde ilerleyebildiğini göstermesi Bloom’un edebî teoriye kat-

kısını oluşturur. Bloom, başvuru kaynağı vasfındaki şiiir teorisinin ana tezini “büyük şiiirin başarılı olmuş endişe” olduğu şeklinde ifade eder. Onun *Etkilenme Endişesi* ’ndeki esas iddiası şudur: (Çev. F. B. Aydar, Metis Yay. İstanbul: 2008:20)

“Etkilenme, hepsi de doğası bakımından son kertede savunmacı nitelikte olan bir ilişkiler matrisini -imgeci, zamansal, tinsel, psikolojik- ima eden bir metafordur. En önemlisi (ve bu kitabın merkezî konusu da budur): Etkilenme endişesi karmaşık bir güçlü yanlış okuma ediminden, benim ‘şiişsel yanlış ya da yanlış okuma’ adını verdiğim yaratıcı bir yorumdan doğar. Yazarların endişe olarak yaşadıkları ve eserlerinin de ifşa etmek zorunda kaldıkları şeyler, şiişsel yanlışın nedeni olmaktan ziyade sonucudur. Güçlü yanlış okuma ilk sırada gelir; edebiyat eserine âşık olmak gibi bir şey denebilecek derin bir okuma edimi girmelidir işin içine.”

Yazarlık endişesini hem besleyen, hem de aşılmasında yazara yön gösteren, demek olan edebî eser yazma işine iki yönlü bir etkisi olan edebî kanon meselesine tekrar dönelim. Bloom, Batı kanonunu çeşitli argümanlar geliştirerek savunur. Batı kanonunu edebiyat dünyasında savunmanın, hiçbir şekilde Batı’nın savunulması olmadığını iddia eder. Tabii ki, bu dediği doğru değildir. Batı emperyalizminin kültürel bir monopol oluşturduğu, bütün dünyada çevrilecek, dağıtılacak, okurla buluşturulacak metinleri bu monopolün belirlediği günümüz şartlarında Bloom’un iddiası havada kalır. Hâlbuki Bloom’un kanon kavramını müdafaası doğrudur. Edebî kanonun varlığı ve kla-

siklerin edebiyat eğitimindeki önemi tartışmasız bir hakikattir. Bloom'un Shakespeare'siz kanonun olmayacağı şeklindeki ifadesi ise çok abartılıdır. Bu ifade, Doğu edebî kanonunun, Doğu edebiyatındaki şaheserlerin inkâr edilmesi mânâsına gelen indirgeyici ve yazarın mutlak Batıcı tavrını gösteren yakışıksız bir tespittir. Bu çerçevede ünlü eleştirmen Frank Kermode'un *Kanonun Estetiği*'ndeki (Çev. A. Tümertekin, *Ketebe Yay.* İstanbul:2022) tespitini hatırlatmak isteriz. Kermode, burada detaya girmeden ifade etmek gerekirse, edebî kanon meselesini haz, değişim ve talih kavramları bağlamında ele alır. Edebî kanonla ilgili esas meselede “kanon nosyonunun azınlıkların baskı altına alınmasını doğrulamak için tasarlanmış ve en sonunda şimdi ne olduğu anlaşılmış ve hep denildiği gibi ‘gizeminden arındırılmış’ bir siyasî propaganda silâhı, yani zararlı bir mitos olup olmadığı” sorusuna dikkati çekerek kanonun esasındaki haz ve değişim kavramlarını inceler. Kermode'un sorusu kanonun oluşumundaki Batıcı ve baskıcı fikriyata değinmesi bakımından kıymetlidir.

Şimdi kanonun Türk edebiyatındaki yeri bakımından birkaç şey söyleyelim. Orhan Koçak, “Kanon mu, Siz İnanıyor musunuz?” isimli yazıda (*Kitaplık* 68) Bloom'un Batı'da yerleşik kanonun kemirilip aşınmasına üzüldüğü noktada, Türk edebiyatında bir kanonun hiçbir zaman tam şekillenmemiş olmasının huzursuzluğunun yaşandığını söylerken haklı gibidir. Doğrusu Bloom'un şikâyet ettiği Batı edebî kanonunun aşınması hâli güncel bir mesele değildir. Erich Auerbach, *Yabanın Tuzlu Ekmeği*'nde (Çev. S. Durgun vd. *Metis Yay.*

İstanbul:2010) daha 1952'de dünya edebiyatında filoloji meselesi üzerinde dururken Batıda temeli Grekçe, Latince ve İncil bilgisi olan geç dönem burjuva hümanist kültürünün neredeyse her yerde yıkıldığını, tarihî köklerinden kopmuş, standartlaşmış bir kültürün getirdiği fakirleşmenin filolojiyi ve edebiyatı tehdit ettiğini yazar. Ayrıca, Türkiye'de eğitim verdiği senelerdeki tecrübesinden yola çıkan Auerbach, 1923'ten sonra var olan İslâm kültürü mirasını reddeden ve fanatik bir gelenek zıttı, İslâm düşmanı milliyetçiliğe teslim olan ülkede edebiyatın fakirleştiğini de kıymetli gözlemlerine ekler.

Auerbach'ın kuvvetli tespitlerine eklenecek çok şey var. Bu, ayrı bir yazı konusu olabilir. Şu kadarını söyleyelim. Türk edebiyatı, Cumhuriyet'in dayandığı seküler kurucu ideolojiyi şekillendiren otoriter modernleşmenin basıncı sebebiyle geleneklerinden koparılmış ve dilsizleştirilmiştir. İşte nafiye modernleşmenin kökleriyle kurduğu ilişkiye verdiği hasar sebebiyle Cumhuriyet dönemi edebiyatında uzlaşılacak eserler topluluğu anlamında bir kanon oluşumu bir türlü ortaya konulamamıştır. Edebiyata öncelikle Müslüman toplumun vasıflarından beslendiği bilgisiyle yaklaşıldığında hakikî bir uzlaşma zemini doğabilir ve kanonik metinler toplamına ulaşılabilir. Kurucu ideolojinin basıncından bir ölçüde kurtulduğumuz için hâlen bu yolda ilerlediğimizi söylemek mümkündür. Edebiyatta klasik ve kanon kavramlarına sağlıklı bir şekilde yaklaşmanın, ancak kendi kültürel köklerimizimize sahip çıktığımız ve edebî kanonu İlahî Hakikat ile edebiyatın kurduğu bağı göz önüne alarak şekillendirdiğimiz ölçüde mümkün olduğunu son olarak ifade edelim.

Hüseyin Rahmi Göktaş'ın Türkçenin Derin Gramerine Tanıklığı

*Türk diline kimesne bakmaz idi
Türklerle her giz gönül akmaz idi
Türkler dahi bilmez idi bu dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri
Bu Garibname eğer gönül geldi bile,
Kim bu dil ehli dahi mana bile,
Âşık Paşa*

Türklerin hem geometrik tutarlılığı hem de gramatik düzeni bu kadar ileri seviyede bir dil konuşup bu kadar pespaye şeylerle uğraşmasını doğru bulmuyorum.

Hüseyin Rahmi Göktaş

Öncelikle şu hususu daha işin başında belirtmem gerekir ki, bu yazı Hüseyin Rahmi Göktaş'ın metinlerini ve düşüncelerini tamamen anladığımı ve kavradığımı iddia eden bir yazı değildir. Hatta Göktaş'ın Türkçeye tanık olduğu gibi ben de Göktaş'ın kendisine, yaptığı çabaya tanık olmak isterdim, lakin bu konuda da aczimi belirtmek durumundayım. Bu yazıda yapmaya çalıştığım şey sadece Göktaş'ın Türkçeye olan saygısını ve nezaketini Göktaş'ın yazdıklarına ve düşündüklerine de göstermeye çalışmaktan ibarettir. Göktaş hakkında kitaplarında kısa ve öz bir bilgi var. Göktaş, duru bir Türkçenin konuşulduğu Niğde'de dünyaya geldiğini özellikle belirtiyor. Duru, yani kirlenmemiş. Bu kirlenmemişlikte, durulukta ve sadelikte onun herhangi bir eğitim kurumundan Türkçe üzerine formal bir eğitim almama-

sının da büyük bir rolü olduğunu düşünüyorum. Muhtemelen kendisi de benimle aynı fikirdedir. Kendisiyle konuşmalarımızda ortaokul birinci sınıftan terk olduğunu söylemişti. 1991 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşmesi bir bakıma duru Türkçe ile Türkiye'nin dört bir yanından gelenlerin Türkçelerinin birbirine karıştığı bir dönem olsa gerek. Göktaş'ın Niğde'de iken konuştuğu Türkçenin duru bir Türkçe olduğu kanaatine varmasını mümkün kılanın da İstanbul olduğunu düşünüyorum. Düşüncelerini ilk ne zaman yazmaya karar verdi bilmiyorum. Ama yazmaya esasında soğuk baktığını kendisinden duymuştum. Ancak yazmaya karar vermesindeki eşik ânını, arkasındaki güdüyü, cesaretini ve keşfettiği hazineyi ben de çok merak ediyorum. Uzun düşünme mesailerini 2005 yılında Kökses

Teorisi'ni öne sürdüğü *Beñ-señoğ - Türkçenin Ruhu* eserinin yayınlanması izledi. Dile dair tutumunu belirginleştirmenin yerini dilin kendisine ve kendine dair tutumunu gözlemlemeye bıraktığı bu dönemde ikişer yıl arayla *Runasimi İnsandili, Lahit ve Zihin Evreni* isimli kitaplarını yayınladı. Nihayet 2018'de kendi diline kavuştuğu *Yapay Zekânın Türkçe Üzerine Kurulumu* yayınlandı.

Göktaş'ın kendi mecrasındaki düşünüşünden şimdiye kadar birikenler şu şekilde sıralanabilir; *Beñ-señoğ - Türkçenin Ruhu* (ilk baskısı ğ (oğ) Yayınları 2006; gözden geçirilmiş ve eklemelerle ikinci baskısı Külliyyat Yayınları 2016); *Kökses Teorisi: Türkçenin Geleceği*, (O Yayınları 2020; Ketebe Yayınları 2022); *Bir Anlambilim Denemesi*, (O Yayınları 2022; Ketebe Yayınları 2022); *Dil Mantığında RAR İlkesi* (O Yayınları 2019; *Türkçenin Mantığı*, O Yayınları 2020; güncellenmiş ve yeniden düzenlenmiş hâliyle *Türkçenin Mantığı*, Ketebe Yayınları 2022); *Runa Simi İnsan Dili* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010; -ki Yayınları, 2018); *Zihin Evreni* (İz Yayınları 2011); *Yapay Zekânın Türkçe Üzerine Kurulumu* (Ki Yayınları 2018, O Yayınları 2020); *Kendilik Kendiliğindenlik*, (O Yayınları 2022); *Kavram Boşluğu; Adlar ve Kararlı Kökler; Dehr Kavrayışları; Öte Kavrayışları*, (O Yayınları 2020); *Lahit: Nesnenin Varoluşu*, (O Yayınları 2020)

Mantığa Karşı Dil

Göktaş'ın bütün kitaplarına ve düşüncelerine genel bir mukaddime olarak onun Türkçenin günümüzdeki Ebu Said es-Sirâfi'si olduğunu iddia edebilirim. Bilenlere malum olduğu üzere tarihte Bağdat tartışması olarak da geçen Ebu Said es-Sirâfi ile Ebu Bişr el-Metta arasında gramer-mantık ilişkisine dair bir tartışma geçmişti. Bu tartışma İslam düşüncesinde mantığın konumu,

meşruiyeti ve mantık eleştirileri bağlamında ele alınır. Mantıkçılar Metta'nın haklı olduğunu düşünürken bir kısım dilliler ise Sirâfi'nin haklı olduğunu düşünürler. Ancak burada her iki kesim açısından Metta'nın gerçekte ne söylemek istediği temelleri Aristoteles mantığına dayandığı için bilinirken, Sirâfi'nin ne söylemek istediği, temelleri Aristoteles mantığı gibi açık olmadığından tam olarak anlaşılmamıştır. Sirâfi aslında doğru ifadeleri yanlış olanlardan ayırt etmek için biçimsel/formel mantığın zorunlu olduğunu kabul etmez. Sirâfi'ye göre her dil kendi geleneğine bağlıdır ve hiçbir dil doğal değildir; her bir dilin kendine has, farklı bir yorumlama ilkesi ya da tarzı vardır ki, bu o dilin içinde doğduğu geleneğe aittir. Dolayısıyla, Grekler tarafından geliştirilen mantık, ancak Grekçe için uygulanabilir ama Arapçanın unsurlarını tahlil etmede kullanılamaz. Sirâfi, Metta'ya açıkça “sen bizi mantık bilimine değil Grek dilini öğrenmeye davet ediyorsun” demiş ve kendi fikrini şöyle ifade etmişti; “çünkü söz, konuşma, dil, sözcük, duygunun ifadesi, açıklama, söz, haber, arz, [temenni], yasaklama, dua, ünlem ve istek gibi söz çeşitleri aynı ilkenin (düşünce) türev ve benzerlerinden kaynaklanmıştır. (...) O halde [Arap] grameri bir mantıktır fakat o Arapçanın mantığıdır, mantığın kendisi ise bir gramerdir çünkü o ancak dille anlaşılır.” Ona göre, eğer mantık Grekçede Grekler tarafından geliştirilmişse, bunun başka toplumlarda ve dillerde de geçerli olduğunu savunmak yersizdir. *Evrensel mantık yoktur, her dilin kendi iç mantığı vardır*. İnsanlar dil içinde düşündüklerine göre mantık da bu dilin kendi içinde anlaşılmalıdır. Göktaş da Sirâfi'nin bir zamanlar Arapça üzerinden yaptığını Türkçe üzerinden yapıyor ve Greklerin biçimsel/formel mantığına karşı Türkçe gramerin mantığını merkeze alıyor.

Göktaş'ın söz konusu mantığa karşı tavrını şu ifadelerde açıkça görmek mümkündür;

i. “Türkçe düşünmek derken henüz herhangi bir mantık içinde yerini almamış olan ve bir disiplinin alt kolu olamayacak olan bir alanda ve o alanın kendine özgü yapı elemanlarıyla düşünmekten söz ediyorum. Türkçe; düşünürken kurgusal ya da kurgusal olmayan çözümlenmiş herhangi bilinen bir mantık kullanmaz kendisiyle düşünürken de konuşurken de. Bu anlamda bakırdır ve daha üstünde bir bakışa izin vermeyecek kadar ilk(s)el bir yerde durur. Düşüncenin akışı ve sınırları dilin izin verdiği ve yönlendirdiği yordamla ilerler. Bunu kesin bir bilgi sayabilirsiniz. Bize hangi yapı kesin bir bilgi sunabilir. Bir düşüncenin düşünce sınıfına girebilmesi için ilk ihtiyaç duyduğu şey, kendini dilin cümleleriyle ifade edebilmesidir. Düşünce, cümle sıralaması mantığına göre kendine dil içinde yer ve ifade alanı bulur. Düşünceye açılmış olan alan ya da alınmış olan izin, dilin anlamı nasıl bir biçime ve nasıl bir yöne ileteceği, düşünen kişi ne kadar titiz olursa olsun dilin salık verdiği ya da salıverdiği yöne gitmeye zorunlu kalır. Bu dilin kendi kendine düşünmesi ya da dilin kendi kendine konuşmasıdır.” (Beñseñoğ - *Türkçenin Ruhu*, Külliyat Yayınları 2016, s. 95-96)

Göktaş, Heidegger'in “Dil varlığın evidir”, Wittgenstein'in “Dilimin sınırları dünyamın sınırlarıdır.” Gadamer'in “Anlaşılabilen yegâne varlık dildir”, Foucault'un “bir dilin gramatikal düzeni o dilde söylenebilmek her şeyin a priorisini oluşturur” yargılarının Türkçedeki habercisi olarak

Türkçenin dil mantığının izi sürüyor. Göktaş'ın ifadelerinden anladığımıza göre düşünce dille ve dil içinde gerçekleştiğine göre dilin tabiatını anlamak düşüncenin tabiatını anlamak demektir, dilin sınırlarını anlamak düşüncenin sınırlarını anlamak demektir, dilin inceliklerini anlamak, düşüncenin inceliklerini anlamak demektir, dilin kurallarını anlamak, düşüncenin kurallarını anlamak demektir.

ii. “Aristoteles *Kategoriler*'e nesnel bir mantık kurmakla başlamaz, kendisinden önceki geleniğin kabullerini inşa etmekle başlar. Böylelikle kategoriler, kategoriler de öncesindeki bir zeminden nesnel olarak inşa edilmez, kategorilerin içinde bir kategori olarak var edilir. İlk hata, başlangıçta, yani buradadır. Şeyleri kategorilerle ya da kümelerle tasnif etmek, dair, ait, yüklem, benzer, ayrı, aynı, zıt, özdeş gibi kavramlarla çalışan bir işlem kurguladır. Dolayısıyla Aristoteles'in konuyu başlattığı daire, söyleyeceği her şeyi önceden içerir. Çünkü şeyler kategoriler içinde yerleşiktir. Şeyleri kategoriler içinde tasnif etmek için isimleriyle, isimleri de aidiyet, delalet, dairiyet ve yüklemlemlerle, bir belirsizliğe ait kılarak kümeleştirmektedir Aristoteles.” (*Türkçenin Mantığı*, Ketebe Yayınları 2022, s. 5-6)

Göktaş'ın bu ifadeleri ile Foucault, *Kelimeler ve Şeyler*'de Çin Ansiklopedisindeki Hayvanların sınıflandırılmasından bahsetmesi arasında bir ilişki kurulabilir. Çin Ansiklopedisinde hayvan maddesinde hayvanlar şu şekilde sınıflandırılır. “a) İmparatora ait olanlar, b) mumyalanmış olanlar, c) evcilleştirilmiş olanlar, d) süt domuzları, e) denizkızları, f) masalsi yaratıklar, g) başıboş

köpekler, h) bu sınıflandırmaya girenler, i) deli gibi çırpınanlar, j) sayılamayacak kadar çok olanlar, k) devetüyünden ince bir fırçayla resmedilenler, l) vesaire, m) biraz önce bir sürahiyi kıranlar, n) uzaktan sinek gibi görünenler”. Bu sınıflandırma ile günümüzdeki sınıflandırmalar arasında bir karşılaştırma yapılacak olursa görülür ki “sınıflandırmanın kendisinin evrensel bir kriteri yoktur.” Aristoteles’in kategoriler diye sınıflandırması da evrensel bir kriteri değil kendisinden önceki geleneğin kabullerinin bir aşasıdır.

iii. “... Klasik mantık ölü olana ölü değeri vermeyip onu bir dirilikle temsil ettikçe ve onu bir kategori içinde canlı tutmayı sürdürdükçe şeyleri; yığının duygusuz, ruhsuz, kuru ve anlamsız grisine, bütün renklerin doluşmasıyla oluşan tek bir renge bular.” (*Türkçenin Mantığı*, Ketebe Yayınları 2022, s. 33)

iv. “Dil mantığı, bütün mantık türlerinin derininde, kurgusal olmayan bir yükseklikte, farkında olunan bilincin öncesinde, bir iç mantık olarak çalışır.” (*Türkçenin Mantığı*, Ketebe Yayınları 2022, 61; *Kendilik Kendiliğindenlik*, 81; *Lahit: Nesnenin Varoluşu*, s. 80)

v. Mantığı dilin mantığı olarak tanımlamak için, söyleme, konuşma, bilme kavramları yerine örmeye yakın ve daha çok dilin dokusunun örülüğü şeklinde bir örgüyü, bir örmeyi kastederek tanımlamıştım öreği. Aynı zamanda “ören yeri” terkinde geçen viran olmuş yerlerin içinde yaşadığına inanılan ruhları da karşılamaktadır ki bu dilin çağrışımlarla varlık kazanan anlamlarını karşılar. Böylelikle örek, sentetik önermeleri açacak örnekler

ortaya koyabilecektir. Bunun yanında hayvanların kendiliğinden bir araya gelerek toplanması anlamını taşır bu da dil mantığının kendiliğindenliğini vurgulamak açısından benim için önemlidir. Bütün bu anlamlarının toplamından hareketle örek kavramı, dilin dokusunu dokuma anlamında bir “örme” ile, dilin düşünceyle birlikte kapladığı ortak alanın tümünü “örnek” kelimesine yakınlığı üzerinden ilk örnekliliğiyle karşılasın anlamında paradigmanın yerine de kullanılmıştır. Töre kelimesi ile ve Türkçe ruh anlamına gelen “yürek” kelimesiyle ilişkisi de hesaba katılmıştır. Yani örek, mantık değildir. (*Kendilik Kendiliğindenlik*, 80-81; *Lahit: Nesnenin Varoluşu*, s. 79)

Göktaş’ın dil öreği diye bahsettiği durum ile gramer kelimesi arasında bir ilişki görünmektedir. Zira gramer etimolojik olarak Latince *grammar*’dan gelir ve büyü manasına gelir. Aristoteles mantığı değişmeden iki bin yıldan fazla egemen oldu, ama gramer hep değişti. Hem kendi içinde değişti, hem milletten millete değişti. Çünkü her gramer bir imkân, her mantık ise bir icattır. Mantık etimolojik olarak nutuk, yani konuşma demektir. İç konuşmaya mantık, dış konuşmaya gramer denir. Gramer bir pencere gibi bize dışarıyı gösterir. Mantık bir ayna gibi iç konuşmamızı yansıtır.

vi. Mantık, yüzeysel bir örgü, ön kabul içeren bir kurgudur. Bir işleme bir sonuca ulaşmış olmanın genel-lenmiş halidir. İlkelerinin koyulduğu günden itibaren kusurludur. Kusuru, matematiksel netlik ve kesinlikle, dili ve düşünceyi tek bir kalıba sokmaya çalışmasıdır. Bir tür indirgemedir ve kalıptır. İlkeleri Aristoteles’ten itiba-

ren yanlış konulmuş ve halen yanlış olarak yürürlüktedir. İki şey arasındaki bağıntıyı, iki şeyin aynı (özdeş) olması üzerine kurar. Bağıntıyı kesin kural olarak önerir. Özdeşlik ilkesi, iki şeyin özdeşliğini; çelişmezlik ilkesi, iki şeyin özdeşliğinin çelişmezliğini; üçüncü halin imkânsızlığı ise iki şeyin özdeş değil'e özdeşliğini söyler. Mantık ilkelerinin örnek kalıplarda sunduğu bağıntı, mantığın ilkelerini belirlemesi bakımından ilkelerle çelişir. Özdeşlik ilkesi şeyin sadece kendisine özdeş olduğunu söylerken hata eder. Çünkü şey kendisine özdeş olacak mesafeden yoksundur. Fakat $A=A$ denklemi şeyin kendisine özdeş olduğunu bir şaşılık ekleyerek kabul ettirir. Ya da “şey kendisine özdeştir” şeklinde değil de “her şey sadece kendisine özdeştir” denilerek “her şey” terkininin çoğulluğuyla şaşı gösteren bir mantık olarak üretilir. Benzeri bir etki bu kadar ikna edici olmamakla birlikte “bir şey” terkihiyle de yapılabilir. Kendisine özdeş olan tek şey, olmamaklığı dolayısıyla sıfırdır. Örnek kalıpta kurduğu bağıntıyı düşüncenin temel ilkesi sayan yanlıyla birlikte mantık olarak kurar. Özdeş olarak konumlandırılan şey ya uzamda ya da zamanda bir farkı belirtir. Zaman ve uzam farkını aşp zamanda ve uzamda tekrar var olmağın niteliğini gözeterek (her) şeyin özdeşliği ilkesi öne sürülür.

(*Yapay Zekânın Türkçe Üzerine Kurulumu*, s. 24-25)

vii. Klasik mantıkta “p, q değildir” önermesi dil mantığında “p, q değildir” cümlesidir ve 1 değerindedir. Klasik mantık “p, q değildir” dediğinde, dil mantığı “zaten p, q değildir, p p'dir, q

da q'dur” der. Klasik mantık p ve q'yu değil ile birbirinden ayırarak “p, q değildir” sonucuna varır. Dil mantığı öyle yapmaz, p, q ve değil'i bütünleyerek 1'e eşitler ve “p, q değildir” şeklinde 1 bütün elde eder.

(*Bir Anlambilim Denemesi*, s. 107)

viii. Yakın zamanda Türkiye'de üçüncü halin imkânsızlığını kabul ettirmek için iki kelime üretilmiştir. İki “ya” bağlacı örnekleğiyle ifade edersek, ve “ya”lardan ilkinin karşılığı olarak hayır, ikincisinin karşılığı evet'tir. Üçüncü hali imkânsız kılacak bir mantık, sentetik bir çift kelime aracılığıyla dile yayılmaya çalışılmıştır. Ya evet ya hayır'a zorlayan bu sentetik önerme, iki ucundan da tutulamayacak bir değnek gösterir. Evet-Hayır ikiliği üçüncü hali imkânsız kılacak kadar sertleştirilmiş sentetik tercih kelimeleri olarak yüz yıldır kullanımdadır. Sertleşmesi her ne kadar zaman alsa da tercih görünümünde bir zorunluluk, dışarıdan bir baskı olarak dile ve dili konuşan herkese dayatılmıştır. Türkçede kullandığımız Evet ve Hayır tercümedir. Başka dillerden gelmiş değıllerdir başka bir mantuktan tercümedir. Her biri birer kelime olarak dilde varlık göstermekten çok, bir çift kelime şeklinde karşılıklı ilişkilerden kurulmuş bir mantığı işletmek için geliştirilmiştir. Kelimeler, kök bağları bulunmadığı için Aristoteles'in kategorilerine ve Alarına karşılıktır. Kök bağlarının olmaması kelimeleri dilden koparır ve sentetik anlamlarıyla doldurur. Türkçe asılları, evet için “he”, hayır için “yok”tur. Bütün yaygın dillerde hayır, var olarak bulunmama halini söyler ki Türkçe'deki yok da aynıdır. Fakat “ha-

yır” sentetik bir reddediş de içerir ve “evet” de sentetik bir kabule zorlar. Hiçbir dilde hiçbir doğal kelimenin anlamı bu kadar kendisiyle dolu olmaz. Çünkü kelimelerin geçmişleri ve birbirleriyle başka başka seviyelere uzanan kopmaz akrabalıkları vardır.” (*Türkçenin Mantığı*, Ketebe Yayınları 2022, s. 45-46)

Göktaş’ın bu ifadelerinde en dikkat çeken olan cümle belki de “Başka bir dilden tercüme ile başka bir mantıktan tercüme farklı şeylerdir” ifadesidir. Bir yerde sadece iki seçenek varsa o zaman bu seçenekler arasında zıtlık ilişkisi daha rahat kurulur. Ama bir yerde ikiden fazla seçenek varsa orada seçenekler arasında zıtlık ilişkisi kurmak çok daha zordur. İki den fazla seçeneğin olduğu yerlerde zıtlık yerine farklılık ön plana çıkar. Farklılıklar ne kadar artarsa farklılıklara tahammül o kadar kolaylaşır. Evet-Hayır mantığı bize uygun değildir. Özellikle halklarını homojenleştirme çabasında olan ulus-devletlerde evet-hayır mantığı daha kolay işler ama imparatorluklar her zaman farklı toplumlardan oluştuğundan farklılıklar daha rahat yaşanır ve görünür. Türkiye’de de her geçen gün evet-hayır mantığına biraz daha fazla yaklaşılmaktadır ve bu başka bir mantıktan tercüme olması anlamında bizim yapımıza uygun değildir.

Düşünmenin Türkçesi

Göktaş’ın eserlerinde dil ve düşünme ilişkisinin ayrı bir yeri ve önemi var. Önemi, söz konusu ilişkiyi Türkçe üzerinden yürütmesidir. Şu âna kadar görebildiğim kadarıyla düşün(ce)me ve dil ilişkisi mevcut pek çok çalışmada ya teorik düzlemde ya da Arapça veya Batı dillerinden biri üzerinden ilerlemektedir. Ancak bildiğim kadarıyla ilk kez Göktaş, düşünmeyi Türkçe bağlamında ele

alma girişiminde bulunmaktadır. Göktaş’ın eserlerinde tespit edebildiğim kadarıyla dört yerde doğrudan düşünmenin Türkçesine yönelik bir soruşturma gerçekleşmektedir. İlk olarak *Beñseñoğ Türkçenin Ruhu*’nda “Türkçe Düşünmek” kısmı, ikinci olarak, *Yapay Zekânın Türkçe Üzerine Kurulumu*’nda “Yapay Zekâyâ Türkçe Dil Sistemiyle Giriş” kısmı, *Türkçenin Mantığı*’nda “*Türkçenin Mantığı*” kısmı, *Zihin Evreni*’nde “Zihin Evrenine Türkçe Dil Sistemiyle Giriş” kısmı. Bu dört başlık düşünmenin Türkçesinin ne anlama geldiğini anlamaya çalışan, birbiriyle beraber okunması ve düşünülmesi gereken kısımlar. Göktaş’a göre Türkçe düşünmenin başlangıç noktası;

Türkçe düşünmek, başlangıç olan yerden başlatır. Bu şu demektir: düşünmek için kullanılan herhangi bir şablon Türkçe düşünmenin içinde yer alamaz. Türkçede varlığı birbirine bağlı 'zıt olan ya da gölge olan' ikili üçlü ortak yapılar bulunmaz. Türkçede hiçbir kelime bir diğer kelimeye göre konumlanmaz. Her bir kelime kendi kökünden gelir ve kendi anlamına kökü ve aldığı ekler dolayısıyla ulaşır. Bütün sesler ve anlamlar bir tek sese ve kuşatıcı tek bir 'o'ya göre konumlanır. Hiçbir ses, kelime, anlam o'nun yerini belirlediği bir diğer ses, kelime ya da anlama göre yerini belirlemez. Bütün anlamlar bir tek o'ya göre konumlanır ve o'nun neresinde ve nasıl yer bulabilmişse odasında ve o şekilde vardır. Diğer bütün kelime ve anlamlardan bağımsız sadece o'ya dolaysız olarak bağlıdır. Öyle ki bu bağ çok dikkat etmedikçe görülmez bile. Bu durum bütün Türkçe kelimeleri yalın, duru ve baskısız kılar. Bu konu Türkçenin en derininde olan şeydir. Türkçe dü-

şünmek bu duru, derin ve yalın olanlarla başlar. Başlamalıdır. Türkçenin düşünme biçimine ulaşmak daha çok elde edilen bir durum değil erişmek şeklinde bir ulaşmaktır. Hiçbir şeyin bir diğer şeye doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkisinin olmadığını kabulüyle başlayabilecek bir düşünüşün başlangıç olarak bir nokta önermeyeceği açıktır. Başlangıç noktası olmadığı için Türkçe düşünmek düz çizgisel bir düşünüş olamıyor. Bir kelimeden yola çıkılarak sürdürülen bir düşünüş sizi kaynağına ulaştıracaktır. Bu düz çizgisel bir düşünüşdür. Türkçede anlam düz çizgisel bir yol izlemez. Böyle bir yolla yürütülecek bir düşünüşün ulaşılacak sonucu sonuçlardan sadece biridir ve Türkçeden sayılmaz. Türkçede anlam geniş bir alanda akmaktadır. Dil bu genişliği korur ve sürdürür. Şablon içeren bütün düşünüşler ve konuşmalar Türkçenin doğruluğuyla örtüşmez. (*Beñseñ - Türkçenin Ruhu*, Külliyyat Yayınları 2016, s. 97)

Türkçeye Saygı ve Nezaket

Platon'a atfedilen *Mektuplar* adlı kitabın bir yerinde Platon, felsefe hakkında hiçbir şey söylemediğini ve yazmadığını ifade eder. Felsefenin kurucu babalarından birisine ait olan bu söz ne anlama gelir? Platon felsefe hakkında hiçbir şey söylemediğini ve yazmadığını, söylediklerinin ve yazdıklarının bizatihi kendisinin felsefe olduğunu belirtir. Bunun içindir ki Pierre Hadot gibi bazı felsefe tarihçilerine göre Platon'dan sonra filozoflar ortadan kaybolmuş yerine felsefe hakkında yazan felsefe profesörleri gelmiştir. Bunun nedeni ise felsefenin bir yaşam biçimi olmaktan çıkıp bir bilgi nesnesine dönüşmesidir. Bu bağlamda ilk bakışta çok garip ve anlaşılabilir gelebilir ama bana

göre Göktaş kitaplarının hiç birinde Türkçe üzerine herhangi bir şey söylemiyor. Bizatihi Türkçe düşünüyor, Türkçe konuşmaya eşlik ediyor, Türkçeyi büyük bir saygı ve nezaketle dinliyor. Türkçe ile sohbet ediyor. Göktaş'a göre Türkçe bir bilgi nesnesi değil. Yani Türkçe bir bilgi nesnesi olmaya değmiyor, bilgi nesnesine karşılık gelmiyor, bilakis bilgi nesnesi olmaya karşı direnir. Dil, iletişimde kullanılan bir araç olmadığı gibi Türkçe düşünmede kullandığımız bir araç değildir. Bizzat Türkçe içinde düşünüyoruz. Göktaş'ın en temel farkı burada yatıyor. Bir söyleşisinde Türkçeye saygı duyulmaması ve nezaketle yaklaşılmamasını içi acıyarak şu şekilde dile getiriyor;

... anlamaya çalıştığım şey; bulanık olanı, yani henüz netleşmemiş ve bir netlikte görülemeyen odanın, perdenin ya da sisin işaretlerini takip etmek. Bu da aslında bilinen ve kesin olduğundan emin olunan ya da biliniyormuş gibi konuşulan konuların hepsinden duyduğum bir rahatsızlıktan kaynaklanıyor. Konuların bu kadar basit ve indirgemeci ele alınmasından... Türkçeyle ilgili bütün konuşmalarda "Dilimizi güzel kullanalım"dan öteye geçilememesinden... Bununla ilgili yazılmış şeylerin, şiir kitapları hariç, hiçbir katkısının olmayışından... Ve burada artık herkesin kesinleşmiş olmasından, anlaşmış olmasından... Türk Dil Kurumu'ndan, onların yaptığı işlerin kelimelerin bitişik mi ayrı mı yazılması meselesinden ibaret bir seviyede kalmasından... Ve bu konuları siyasi bir taraf olmaksızın kıymetli göremeyen anlayıştan duyduğum rahatsızlık nedeniyle, kesin olanın ya da kesin biliniyor gibi olan şeylerin duruşundan, durduğu yerden bir ra-

hatsızlık duyduğum için ben içinde bulunduğumuz zamanda çok kesin şeylerin söylenmesinin biraz mesnetsiz olabileceğini düşünüyorum.
(Hakan Arslanbenzer'le Söyleyişi)

Göktaş'ın başlangıç noktası

Göktaş'a göre dil, kelimelerden değil, tekkeslerden oluşur. (*Runa Simi*, 85; *Zihin Evreni*, 42) Göktaş, Türkçede kelimelerin kendisinden anlam bularak çıktığı bir kökün olduğunu savunan, bu kökün; "fillerin, isimlerin, sıfatların, hatta bağlaçların da kökü olan bir ses" olduğunu ifade eder. (*Beñseñoğ, Türkçenin Ruhu*, 2016, s. 23) Göktaş'a göre anlamın varlık sebebi seslerdir. Seslerin köklerine ne kadar inilirse anlamın da köklerine o kadar inilir.

Her biri birer fenomen olan seslerle karşılaştığımızda, seslerle birer fenomenler olarak karşılaştığımızda yani, onlardan taşan değil onlardan kaçan bir anlamla karşılaşırız. Bu elinden kaçan şeyin anlamı gibidir. Fakat elinden kaçtığı için abartılmış olan bir anlam değil. Sesler anlamdan yapıma şeyler değildir, anlam da sesin kendisi değildir. Ses anlamını yanında getirmez, ses çıktığında anlam da sesle birlikte gelmiş bulunur. Anlamı, gelişinden değil geri dönme çabasından, istencinden tanırız. Anlam, şeyden ayrı bir şey olarak var değildir. Şey çağırıldıktan sonra çağırmanın yankısı anlam olarak tanır. Bu bir gecikmeyle tanınan anlamdır, anlaşılın anlam değil. Geç kalınmış bir anlam. "G'eç" bir kararlı köktür, hem ilerlemek anlamında çoktan geçmiş olmayı hem de geç kalmış olmayı vurgular. İnsan da ya geçmiş veya geç kalmış olmayı, aynı ana denk gelememe, isabet ede-

meme olarak gecikmişlikte bulunur. Söz konusu bu anlamı, insanın gecikme ve geçmeyle kurulmuş ontolojik durumundan tanırız.
(*Bir Anlambilim Denemesi*, s. 11)

Türkçede, ses benzerliği bulunan tüm kelimeler anlamları bakımından da birbirlerine benzemek zorundadırlar. Bu durum; genel kabul gördüğü şekliyle, sadece bazı kelimeler için değil; kökseslerin yalın halleri ya da kökseslerden ortaya çıkmış kelimelerin içerdiği tüm ses parçacıkları için, yani tek tek bütün köksesler, hattâ kök harfler için de geçerlidir. (*Beñseñoğ - Türkçenin Ruhu*, Külliyat Yayınları 2016, s. 102)

Zaman içinde seslerin değişmesi anlamların da değişmesi ve dönüşmesine yol açmıştır. Hatta sesin yumuşaktan serte doğru geçişi uhrevilikten dünyeviliğe geçişe neden olacak kadar büyük bir etkiye sahiptir. Göktaş'ın metnlerinin satır aralarında bu iddianın temellerini ve örneklerini bulmak mümkündür: ADLARIN anılması yumuşak seslerle sağlanırken, yankılarının sesleri sertleşerek nesneleştiği dili oluşturur. (*Öte Kavrayışları*, s. 61; *Kökses Teorisi*, s. 97)

Sesler sadece Türkçe içinde değil Türkçe ile diğer diller arasında da ses temelinde bir ortaklığa işaret eder. Göktaş buna ilginç bir örnek verir.

Biri Türkçe *yığın* diğeri Arapça *tuğyan*. Bu kelimeler muhtemelen ilk kez yan yana geliyor. Yakın geçmişte Arapçadan Türkçeye yoğun kelime göçü gerçekleşmişse de aynı göç uzak geçmişte Türkçeden Arapçaya kelime kökü şeklinde olmuştur. Bu iki kelime de artmak, aşmak, taşmak anlamın-

dadır. Yığın nasıl yığıldığını belirlerken tuğyan nasıl taşıdığı söyler. Her ikisi de kendiliğinden bir yığma ya da kendiliğinden bir taşma gösteren yağmadır. Belirsiz bir yoğunluğun iç içe, üst üste, sırasız, düzensiz, karışık ve kararsız taşmasıdır. İşte kelimenin yakın akrabalar için boş bıraktığı yere uzak akrabaların da girebildiğine bir örnek. Sözü nü ettiğimiz boşluk çağrışan anlamlara açık olan boşluktur ve kelimenin seslerinde duyulur. Yığın da ve tuğyanda Türkçede yalın halde Arapçada kelimenin mazisinde hangi alfabe esas alınırsa alınır seslerin yakınlığı görünür. Akrabalık tarihsel bir süreç izlenerek kayıt altına alınmaz, asıl olanın sesler olduğu yerde.

(*Bir Anlambilim Denemesi*, s. 6-7)

Göktaş'ın Kitaplarında Neden Atıflar Yok?

Göktaş'ın metinlerini okuyanların garip-sedikleri ilk şey ki ben de ilk başta çok ama çok garipsemişim, Batı'da dil üzerine düşünen ve yazan hiçbir filozofa ne isim olarak ne de eser olarak hiç yer vermemesidir. Dil üzerine düşünme biçimimizi Batılı literatür üzerinden yaptığımız için elimize aldığımız bir metinde onlardan ne bir iz ne de bir işaret görmediğimizde afallayıp kalıyoruz. Zaten sırf bu nedenle şu âna kadar Türkiye'de dil üzerine düşünen ve çalışan kimsenin dikkatini çekmemiştir. Burada Frank Griffel'in Klasik-Sonrası İslam Felsefesi için söylediklerine benzer bir durum var. Batılı felsefe tarihçileri İslam felsefesinin on üçüncü asırdan sonra gerileyip çöktüğü hükmüne varırlar. Bu hükmü sorgulayan Griffel, Batılı felsefe tarihçilerinin on üçüncü asra kadar adına İslam felsefesi denilen felsefe yapma biçiminde Platon ve özellikle Aristoteles'ten izler gördüğünü ancak on üçüncü asırdan

sonra Müslümanların felsefe yapma biçiminde Batılı bir iz göremediğini belirtir. Bu durumda farklı bir felsefe ile karşılaştıklarını düşünmek yerine Müslümanlarda felsefe geleneğinin sona erdiğine hükmettiklerini belirtir. Göktaş'ın çalışmalarında da Batılı bir iz göremeyenlerin ilk etapta afallamasının nedeni de bu olsa gerektir. Göktaş'ın çalışmaları Batı'da ve Türkiye'de dil üzerine yapılan çalışmaların hiç birine benzemektedir. Göktaş'ın metinlerini, meramını anlamak için belki de çok bilmekten ziyade sadeliğe ve duruluğa ihtiyaç var.

Göktaş'ın kitaplarında ele aldığı konularla ilgili zaman zaman bazı isimler nadir olarak geçse de herhangi bir kaynağa ve teoriye atıf yapılmaz. Göktaş'ın metinlerini okuyanların zorlandıkları yönlerden birinin de bu olduğunu düşünüyorum. Genel olarak dil alanında özel olarak da Türkçe üzerine çalışan herhangi bir kimseye veya metne atıf olmaması aslında Göktaş'ın metinlerinde bilindik anlamda bir izin ve işaretin olmadığını gösteriyor. Böyle bir iz ve işaret olsa metin bir bağlama dolayısıyla bir kategoriye sahip olacak. Ancak Göktaş'ın metinlerinde böyle bir durum yok. Bu aslında şu anlama geliyor. Göktaş'ın metinleri bir literatürün veya teorinin devamı, yorumu veya eleştirisi değil. Bizatihi kendisi kurucu bir düşünce olma iddiasında. Kitaplarında yaptığı işi "Biçimsiz yapılar üzerine kapalı bir düşünüş", "dil ve dili aşan yapılar üzerine kapalı bir düşünüş", "Teorisi olmayan biçimsiz yapılar" olarak nitelemesi de bu durumu açıkça ortaya koyuyor. Düşünce tarihinde kurucu metinlerin pek çoğunda bu türden saf metinlere rastlamak mümkündür. İlla bir kaynak aranacaksa görebildiğim kadarıyla Göktaş'ın metinlerinin derinlerinde türküler, yüzeyinde Nasrettin Hoca Fıkraları ve ufkunda ise şiir var.

| EROL ÇETİN

İmkânın Tükendiği Noktadan Yükselen Umut Dolu Bir Ses: Necip Fazıl Kısakürek

Necip Fazıl (26.05.1904 – 25.05.1983) Çemberlitaş'ta, Sultanahmet'e doğru inen sokaklardan birinde, kocaman bir konakta dünyaya gelir (Kısakürek, 2012a: 9). Başta Büyükbabası Necip Efendi ve annesi Mediha Hanım olmak üzere Çemberlitaş'taki bu kalabalık konak ve sakinleri, Necip Fazıl'ın kimliğinin, kişiliğinin ve ruh dünyasının oluşumunda derin etkilere sahiptir. Bu konak, Necip Fazıl için bilinen ve sıradan bir evden çok ötede onun duygu ve düşünce dünyasının yatağı, sınırsız ve ölçüsüz sevgi ve konforuyla bir zenginlikler diyarı, çevresinde keşfedilmeyi bekleyen renk, ışık, ses, şekil ve kuytuluklarıyla merak duygularını tahrik eden bir cazibe merkezi, binlerce soru, sorun, çeşit çeşit korku ve vehimleri içerisinde barındıran bir evrendir (Çetin, 2014: 15-16). Bütün çocukluğu hastalıklarla geçen ve on-on beş yaşına kadar, bir çocuğun çekmesi mümkün ne kadar hastalık varsa hepsini çeken Necip Fazıl, bu hususla ilgili *"Kaç kere hayatımdan ümit kesilmiş; ve ben, Allah öyle istediği için, her defasında kefeni yırtmışım..."* (Kısakürek, 2012a: 19) der. Zor geçen çocukluğu, çileli ve sürekli mücadeleyle geçecek bir hayatın habercisidir aslında. Babasının annesinden ayrılarak başka bir

kadınla evlenmesi Necip Fazıl'ı derinden yaralar. Yeryüzünde yalnız çile çekmeye mahkûm, (Kısakürek, 2012a: 48) hayatı boyunca masum ve mazlum bir kadın olarak gördüğü annesiyle (Kısakürek, 2012b: 46) ilgili şunları söyler: *"Anneme gelince, yirmi küsur yaşında babamdan dul kaldıktan sonra topyekûn küsen, bütün ömrü uğultulu konaktan başlayarak bir besleme halinde ezilmekle geçen, nihayet hastalanan, kurtulan, çocuğunu (beni) dişlerinde taşıyarak büyüten, bu defa da kendini erkek kardeşlerinin hizmetinde harcayan, Müslümanlıkta ve derinlikte annesine eş büyük kadın, bazı şiirlerimden de tıttığı gibi en köklü zaafım... Allahın, bende yarattığı bir çok hususiyeti, annemin yolundan verdiği inanyorum."* (Kısakürek, 2012a: 75-76). Babası ise Necip Fazıl'ın ruhunda acısı dinmeyen bir yaratıcıdır. Onun babasıyla ilişkisi çoğu zaman yok denecek kadar azdır (Çetin, 2014: 30). Babası Abdülbaki Fazıl Bey ona göre kendi havasında olup ortada yoktur (Kısakürek, 2012b: 54). Büyükbabası onunla ne kadar alakadarsa babası bir o kadar ona kayıtsızdır. Bu konuda şunları söyler: *"Babam, bir müddet sonra kendisine yazacağım mektuba: -Ne de güzel yazın ve üslûbun varmış! Cevabım verecek kadar oğlundan habersizdi."* (Kısakürek, 2012b: 151).

Necip Fazıl, ruhunun fırtınaları hiç dinmeyen bir şair ve fikir işçisidir. “Yaşamıyoruz. Resimlerimiz, fotoğraflarımız kadar yaşamıyoruz.” (Kısakürek, 2007: 112) diyen düşünür, varoluşun ağırlığını, ironisini, çelişmesini, acısını, heyecanını ve hüznünü bütün benliğiyle iliklerine kadar hissederek. Özellikle bohem hayatı süresince derin bir bunalma, ruh sıkışması, kendinden kaçma, kendini unutmaya çalışma hâlini yaşar. Bu hâlden kurtulmaya çabaladıkça daha da battığına inanır (Kısakürek, 2012a: 67). Bununla birlikte çarpınıklarının, yıkılıklarının, kaybedişlerinin boşuna olmadığını bilincindedir. Bu bağlamda hayatının başından beri muazzam bir şeyi bulmanın cereyanı içinde aktığına inanır. O, Allah’ın Sevgilisini, sonsuzluk ikliminin batmayan güneşi ve ebedilik sarayının paslanmaz tacını arar ve hayatını şu cümlelerle özetler: “*Binbir istikâmette seke seke, sağa sola büküle büküle, renkten rengine bulana bulana, hiçbir şeyden habersiz ve insandaki meccani emniyet ve bedahet saadeti karşısında şaşkın, hep o Bir etrafında helezonlar çizen bir hayat... Benim hayatım budur!*” (Kısakürek, 2012a: 39). Başkalarının düşünmemeğe mahkûm olduğu kadar düşünmeğe mahkûm (Kısakürek, 2007: 110) olduğunu iddia eden Necip Fazıl aslında ruh hayatını, ruhunun kafa kağıdını resimlendirmek ister (Kısakürek, 2012b: 20). Ona göre insanın içinde, biri dış dünya; diğeri doğrudan doğruya içimizin iç dünyası olmak üzere iki dünya vardır. İnsanın en büyük davası ise nefsi ve iç dünyasıyla hesaplaşmasıdır (Kısakürek, 1997: 7). Zira insanın nefsiyle hesaplaşmadan özgürlüğüne kavuşması mümkün değildir. Bu noktada “*Hürriyet*

en ulvî esarettir!..” diyen düşünürü göre hakikate tabi olmanın esareti hürriyetin ta kendisidir (Kısakürek, 1997: 12).

Necip Fazıl varoluşa bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşır. Onun düşünce dünyasında akıl ve duygu, bilim ve inanç, fizik ve metafizik birbirini dışlayan değil tamamlayan unsurlardır. “*Akıllı öyle bir şeydir ki ne onunla olur ne de onsuz... akıllı yok ettin mi, bir adım atamazsın!.. başta edince de baştan aşağı hatalara düşersin!..*” (Kısakürek, 1997: 70) diyen düşünürü göre kainat önünde nasıl hareket edeceğimizin manzumesi olan ahlakla, kainatın ne olduğu davası olan fikri birbirinden ayırmak mümkün değildir. Zira ikisi içiçedir (Kısakürek, 1997: 47).

Necip Fazıl’ın karakterinde öne çıkan unsurlardan birisi de ironidir. O, hem yalnızlığı ister hem de yalnızlıktan korkar. “*Yalnızlık; zehirim de, ilacım da sensin!..*” (Kısakürek, 2010: 221) diyen düşünür kendisini bu âlemde yalnız ve yabancılaşmış hissederek (Çetin, 2014: 49). O, bir yandan “*Yapıyalızım ve dışarıyla tam irtibatsızım. Bu yalnızlığı hep ben diledim.*” (Kısakürek, 2010: 17) derken, diğer taraftansa “*Allahım; bana tahammül ver yalnızlığa!*” (Kısakürek, 2010: 47) diye dua eder. Yalnızlık ve kimsesizlik onu can evinden vurup çin işkencesi gibi ruhunu parçalasa da asla umudunu kaybetmez. O, yaşadığı her şeyin varoluşunu daha da anlamlı kılmaya matuf olduğunun idrakindedir. Bu bağlamda şunları söyler: “*-Hayır hayır diyorum, aksine rahatım gayet iyi... her şey benim manevi tahammülüme bağlı... Allah beni imtihan ediyor. Bu, gelecek günler hesabına muhtaç olduğum ruh bünyesinin*

tuğlalarını pişirmek için yaşadığım bir fırın hayatı... Yanmaya, sadece pişmeye çalışmalıyım!” (Kısakürek, 2010: 26).

Necip Fazıl, hayatı boyunca ıstırapı dinmeyen mustarip bir hakikat arayıcısıdır. Onu sürekli olarak huzursuz eden, arayışlara iten, her şeyin eksik ve yetersiz kaldığı bir şeyler vardır. Bu şeyler nefsinin itminana ermesine mâni olur ve ruhunda hep bir tamamlanmamışlık tortusu bırakır. O yüzden Necip Fazıl'ın aklı ve ruhu hiçbir şeyle yatışmayan, yatıştırılmayan, hep daha fazlasını, daha sonrasını, daha ötesini soran, sorgulayan bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda herkesin inandığı, ona inandırıcı gelmez, herkesin katlanmak durumunda kaldığı sahicilikten yoksun hayata o, tahammül edemez. Herkese ve her şeye karşı muhalefet hâlinindedir. Necip Fazıl, hepimizin içinde yatan biricik olma tutkusunu gizleme, örtme, ima ve işaret etme gibi bir yola başvurmaz aksine bunu düpedüz iddia, hatta ispat eder (Çetin, 2014: 45-46). Öfke, onun yazılarının âdeta bir alâmet-i farikasıdır. Bu noktada öfke, asabiyyet, hiddet ve hiciv, kayaları döven sert dalgalar gibi bütün şiddetiyle okuyucunun suratına çarpar (Okay, 2014a: 8). Necip Fazıl'ın karakterini şekillendiren en önemli unsurlardan biri ıstıraptır. ıstırapın duygu ve düşünce dünyasındaki yeri ve önemi hakkında şunları söyler: *“Ve ıstırap, ıstırap, ıstırap... Kendi kendine gelmediği zaman zorla arayıp da bulduğum, bulmak için her şeyi yaptığım, her vesileyle tökezleyip dümdüz yürümeye razı olmadığım ve daima inkisarına istekli çıktığım ıstırap...”* (Kısakürek, 2012a: 64).

Necip Fazıl, Türk şiir ufkunun, sayısı sınırlı birkaç parlak yıldızından birisidir (Okay, 2014a: 10). Henüz 12 yaşlarında iken, hastanede yatan annesinin *“Senin, şair olmanı ne kadar isterdim”* sözü şiire olan ilgisinde âdeta dönüm noktası olur. Bu durum bir yandan hayatı boyunca çile çekmiş; hasret ve beklentilerini, korku ve umutlarını, sevmeye ve sevilme arzusunu, acı ve sevinçlerini kalbine gömmüş, ‘yaşamıyor gibi yaşayan’ ve kendi hayatının şiirini evladında arayan çilekeş bir kadının dileği diğer taraftan ise duyarlı bir annenin, herkesten daha fazla ve daha iyi tanıdığı çocuğundaki şiir kumaşının keşfi olarak değerlendirilebilir (Çetin, 2014: 28). Necip Fazıl için şiir, *“gaybı kurcalama işi”*dir. Bu bağlamda onun şiiri sürekli bir öteye sarkma girişimi olarak gelişir. Buradan hareketle Necip Fazıl'ın şiirine temel rengini veren şeyin büyük ölçüde metafiziksel bir gerilim olduğu söylenebilir (Koç, 2014: 159).

Necip Fazıl, şairliği idrakin en ileri merhalesi olarak görür (Kısakürek, 2011a: 10). Bu yüzden şiirini korumak, onu geçim vasıtası olmaktan uzak tutmak, itibar sahibi kılmak için bankacılığı seçer (Kısakürek, 2011b: 93). Onun için şiir *“her bilginin geçtiği binbir yol ağzı”*dir. Şair ise, *“Gâye-İnsan ve Ufuk-Peygamberi, Kâinatın Efendisini, Allah'ın Sevgilisi'ni sezmeye doğru hususî ve uleri bir istidat...”* (Kısakürek, 2011a: 13-14) sahibi kişidir. Onun şiiri, Lombrosa'nın deyişiyle *“Bin yaradan kanayan bir ruhun attığı o müthiş çılgıktır.”* Bu çılgılık Necip Fazıl'da ömür boyu sürer. Yaşadığı buhran her ne kadar bireysel bir hâl gibi algılansa da aslında millet vicdanı-

nın bir yansımasıdır. Bu çığlıkta sayısız korku, vehim, karabasan, öfke, sevinç ve acı vardır (Ay, 2014: 317). Diğer bir ifadeyle marazî ve trajik hava, vehimler, sayıklamalar ve acı lezzet duyguları, her an bir felaketle karşılaşma korkusu veren temalar Necip Fazıl'ın şiirlerinin önemli özelliğini teşkil eder (Okay, 2014b: 99).

Necip Fazıl'ın şiiri öncelikle varlığa yönelir. Onun şiirinde beşerî, ölümlü bir varlık olan insanın yer, gök; görünen ve görünmeyen nesnelere, dağlar, denizler, diğer insanlar vs. gibi gelip geçici olan varlıklarla ve bunların ötesinde kalıcı olanla sahil münasebeti temele alınır (Koç, 2014: 157). Bu bağlamda aşağıda yer alan *Kader ve Çile* şiirlerinde varoluşun en derin noktalarına nazar eder.

Kader

*Kader, beyaz kağıda sütle yazılmış yazı;
Elindeyse beyazdan, gel de sıyr beyazı!..*
(Kısakürek, 2011a: 359)

Çile

*Bu nasıl bir dünya, hikâyesi zor;
Mekân bir satır, zamanı vehim.
Bütün bir kâinat muşamba dekor,
Bütün bir insanlık yalana teslim.*
(Kısakürek, 2011a: 17)

Spiritüalist bir şair olan Necip Fazıl, sürekli insanın iç âlemini kavramaya çalışır. Onun şiiri, dışa çevrilmiş gözleri insanın içine çeken, yeni ve orijinal görünen bir psikolojik derinliğe sahiptir (Kavaz, 2014: 135-136). Bu bağlamda şiirlerinde yoğun bir şekilde insanın yalnızlık duygusuna vurgu yapar. Necip Fazıl için yalnızlık, derin

bir benlik bilincine sahip olan insanın, içinde bulunduğu dünyaya karşı köklü bir tepkisidir (Koç, 2014: 160). Örneğin *Kaldırımlar*, bazılarının düşündüğü gibi, kaldırımlarda geceleyen evsiz barksız, sefil bir sınıfın şiiri değildir. “*Ruhunu ve gayesini yitirmiş bir cemiyette bunalmalar yaşayan*”, kalabalıkların peşine takılmadığı için yalnız kalan, yanlış bulduğu gidişi değiştirmeye gücü yetmediği için mutsuz olan “*çilekeş entelektüelin şiiri*”dir (Ayvazoğlu, 2014: 123).

Necip Fazıl mustarip bir şairdir. Onun şiirinde ıstırap; dipsiz bir korku, sınırsız bir gurbet duygusu ve kıyameti andıran korkunç duygusal sarsıntılar şeklinde kendini gösterir (Koç, 2014: 161).

Korkuyorum

*Su çekildi, görüldü sanki zamanın dibi,
Korkuyorum, bu akşam kıyamet varmış gibi...*
(Kısakürek, 2011a: 218)

Necip Fazıl'ın şiirlerinde öne çıkan ana temalardan birisi de ölümdür. Onun aşağıda yer alan şiirlerinde ve çoğu şiirinde ölüm, içimizdeki derin bir boşluk gibi nefes alıp verir ve varlığını sürekli soğuk soğuk hissettirir (Koç, 2014: 162).

Gözler

*Bir şey kalmaz, yalnız,
Kalır maziden gözler.
Ölür de her yanımız,
Sağ kalır, neden gözler?*
(Kısakürek, 2011a: 127)

Hasret

*Ölecek miyim, tam da söyleyecek çağımda;
Söylenmedik cümlelerin hasreti dudağımda...*
(Kısakürek, 2011a: 143)

Sakarya Türküsü

*İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.
Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?
(Kısakürek, 2011a: 399)*

Necip Fazıl'ın şiiri çok yoğun bir şekilde telkin edici özelliğe sahiptir. O, şiirleriyle insana yalnızlığın, acının, varolmanın, ölüm duygusu taşımının, benlik bilincine ve kulluk bilincine sahip olmanın ne demek olduğunu anlatır (Koç, 2014: 162). Bu duyguların güzel bir hülasası olan **O Erler Ki** adlı şiirini âdeta 6 Şubat 2023 tarihli merkez üssü Kahramanmaraş olan depremde göçük altında kalarak vefat eden insanlarımıza yazmış gibidir:

O Erler Ki

*O erler ki, gönül fezasındalar,
Toprakta sürünme ezâsındalar.*

*Yıldızları tesbih tesbih çeker de,
Namazda arka saf hizasındalar.*

*İçine nefis sızan ibadetlerin,
Bîrbiri ardınca kazasındalar.*

*Günü her dem dolup her dem başlayan,
Ezel senedinin imzasındalar.*

*Bir ân yabancıya kaysa gözleri,
Bir ömür gözyaşı cezasındalar.*

*Her rengi silici aşk ötesi renk;
O rengin kavuran beyzâsındalar.*

*Ne cennet tasası ve ne cehennem;
Sadece Allahın rızasındalar.
(Kısakürek, 2011a: 388)*

Necip Fazıl'ın Abdülhakîm Arvasi ile tanışmasını hayatının dönüm noktası olarak görmek mümkündür. O, Abdülhakîm Efendi Hazretlerine hudutsuz bir aşkla bağlanır (Kısakürek, 2012a: 111). “Marazı, bir nimet olarak ondan aldığımı sezen ben, şifayı da, tabii nimetin nimeti halinde olan, onun yolundan aradım. Birkaç ay içinde sadece kemiklerimin ağırlığına kadar düşmüş ve üzerinde hiçbir et sikleti kalmamış olarak, kapısına dadandım. Artık feryadım şu: -Beni kurtarınız! Fakat ağzımdan halime ait tek kelime çıkmıyor. Kısa bir anlatış ve her şeyi kendisinden, Allahın lûtfıyla kendisinden bekleyiş... ‘-Sık sık gelin, buyurdular; sohbet sizi açar. İnşallah feraha kavuşursunuz!’” (Kısakürek, 2012a: 104) sözlerinden de net bir şekilde anlaşıldığı üzere Necip Fazıl'ın ruhunun mayalandığı, fırtınalarının dindiği, özüne kavuştuğu yer tasavvufur. Ona göre, varılmaz ve kelime üstü bir hâl olan tasavvufun kelimelerle tarifi mümkün değildir. Tasavvuf, her an ve mekânda kulluk dairesi içerisinde Allah'ı bulmak, huzura ermek ve sürekli huzurda olmak demektir (Cebecioglu, 2014: 189-190). Necip Fazıl, her zerresine sirayet eden tasavvufi aşkla Allah'a yönelir ve şöyle dua eder: “Kalbim ve ellerim karıncalanarak, benden çıkıp tâ Arşa yükselmek ve oraya takılmak isteyen incecik ruh ipliklerini görür gibi oluyor ve haşyetle mırıldanıyorum: -Allahım; sen kabul etmeyeceğin duayı ettirmezsin! Allahım; sen sevmediğin kulunu bu dehşetlere düşürmez, bu türlü ağlatmazsın! Allahım; kelâmın üstündeyim ve onu aramızda yabancı bir perde gibi görüyorum! Allahım; boğulmak, yıkılmak, berhava olmak üzereyim!.. Allahım, güzel Allahım!.. Sen hiçbir nefse takatından fazla yük yükletmezsin!.. Beni ensemden, bir kedi yavrusu gibi tut ve kaldır! Beni bu imtihandan muzaffer çıkar! Ey güzelliğin, iyiliğin, merhametin, kudretin yaratıcısı Allahım!.. Söyleyemiyorum, bilemiyorum, Allahım!.. Bilen sensin, sen bilirsin Allahım...” (Kısakürek, 2010: 237)

Bu dünyanın garibi olduğumuzun idrakinde olan Necip Fazıl, “*Garibiz; her yerde, her şeyin içinde ve herkesin ortasında garibiz... Vatanımız burası sanmayın!.. Vê bu gurbet Allah hasretinden başka hiçbir şey değil... Her şeye ve herkese uzaklığın da aks-i dâvası o, Allah... Yakın olan o, ama biz farkında değiliz.*” (Kısakürek, 2012a: 106) der. Bulunmazı bulmaya, düşünülmezi düşünmeye, muhali kurcalamaya mahkûm (Kısakürek, 2010: 126) olduğuna inanan düşünür, “*Bir hududu zorladım. Kendimin dışına çıkmak isterken kendime rast geldim. Meğer kul olduğumu anlamak için Allahlık taslamalıyım. Meğer nasıl yaratıldığımı anlamak için bir adam yaratmaya kalkmalıyım!*” (Kısakürek, 2007: 70) diyerek ömür boyu çektiği fikrî çilesini özetler. Ona göre herşey ruhun beyaz kâğıdı üzerinde kelimelerin beyaz mürekkeple yazılması gibi manevi bir planda geçer (Kısakürek, 2011b: 186). Bu yüzden insan susmalı ve sadece Allah’ı düşünmelidir. Kelimelerin üstündeki iklime sığınmalıdır (Kısakürek, 2010: 256).

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, Necip Fazıl hayatını ve sanatını; varlığını anlamlandırmak, özgün eserler üretmek, kaderin kendisine yüklediği gerçeği ve misyonu kavramak ve gerçekleştirmek gibi yüce amaçlara adanmış bir mütefekkirdir (Çetin, 2014: 40-41). O, varoluşun bir mucize olduğunun idrakindedir. Bu ruhla her şeyi, herkesten daha çok merak eder, herkesten daha çok kaygı duyar, herkesten daha çok dehşete düşer (Özdenören, 2014: 542). Necip Fazıl, sanki sürekli olarak bir kefareti ödemek borcuyla dünyaya gelmiş gibidir.

Onun hayat hikâyesi, çağımız insanının nefsi ve bedeni yüzünden katlanmak zorunda kaldığı sıkıntılarının ve bu sıkıntılardan kurtulmak için çektiği ezanın hepsini âdeta kendi bünyesinde toplamış gibidir. Diğer bir ifadeyle onlara bir sembol olma değerindedir. O, kefareti ödemeye her an hazır olan bir vicdana sahip olduğu için bu noktada onun hayatında bir ikilik, bir parçalanmışlık görülmez. Varoluşun anlam, derinlik ve dinamizmini bütün benliğinde hisseden bu heyecanlı ve duyarlı mizacın belki de en muhtaç olduğu şey, huzurlu ve sakin bir hayatken, o, ömrünün sonuna kadar böyle bir hayata talip olmaz. Aksine boynunda taşıdığı mahkûmiyet kararıyla bu dünyaya gözlerini yumar (Özdenören, 2014: 548).

KAYNAKÇA

- Ay, Arif. Necip Fazıl Şiirinin Poetik Duruşu, Necip Fazıl Kısakürek içinde, Editörler: Mehmet Nuri Şahin- Mehmet Çetin, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2014, 317-322.
- Ayvazoğlu, Beşir. “Çile” Penceresinden Necip Fazıl, Necip Fazıl Kısakürek içinde, Editörler: Mehmet Nuri Şahin- Mehmet Çetin, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2014, 121-126.
- Cebecioglu, Ethem. Necip Fazıl Kısakürek ve Tasavvuf, Necip Fazıl Kısakürek içinde, Editörler: Mehmet Nuri Şahin- Mehmet Çetin, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2014, 185-210.
- Çetin, Mehmet. Türk Edebiyatında Fırtınalı Bir Zırcı, Necip Fazıl Kısakürek içinde, Editörler: Mehmet Nuri Şahin- Mehmet Çetin, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2014, 13-78.
- Kavaz, İbrahim. Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinin Tekevünü Üzerine Bir İnceleme, Necip Fazıl Kısakürek içinde, Editörler: Mehmet Nuri Şahin- Mehmet Çetin, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2014, 127-156.
- Kısakürek, Necip Fazıl. Hesaplaşma, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1997.
- Kısakürek, Necip Fazıl. Bir Adam Yaratmak, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2007.
- Kısakürek, Necip Fazıl. Cimet Mustatili, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2010.
- Kısakürek, Necip Fazıl. Çile, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2011a.
- Kısakürek, Necip Fazıl. Bahâli, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2011b.
- Kısakürek, Necip Fazıl. O ve Ben, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2012a.
- Kısakürek, Necip Fazıl. Kaifa Kâğıdı, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2012b.
- Koç, Turan. Necip Fazıl’ın Şiiri, Necip Fazıl Kısakürek içinde, Editörler: Mehmet Nuri Şahin- Mehmet Çetin, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2014, 157-162.
- Okay, M. Orhan. Necip Fazıl “Sıcak Yarada Kızgıp”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014a.
- Okay, M. Orhan. Necip Fazıl Şiiri ve Poetikası, Necip Fazıl Kısakürek içinde, Editörler: Mehmet Nuri Şahin- Mehmet Çetin, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2014b, 89-119.
- Özdenören, Rasim. Bir Karakter ve Birkaç Nükteler, Necip Fazıl Kısakürek içinde, Editörler: Mehmet Nuri Şahin- Mehmet Çetin, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2014, 541-548.

| FATİH ERTUGAY

Üç Babanın Ölümü: Tanrı, Devlet, Baba

*Bir gün gelecek ve güneş sadece akıllarından başka efendileri olmayan özgür insanlar üzerine
parlayacak.*
(Condorcet)

Hayal kurma ile kural koymanın bir araya gelmesinden tiranlık doğar
(M. Oakeshott)

*Yaşamın yarısını ortadan kaldırmca kalamı gelececek sandım. Ama anladım ki bu imkânsızmış.
Geçmişî hatırlayanlar olduğu sürece gelecekte olabilecekleri kabul etmeyenler daima olacak.
Direnecekler... Size minnettarım. Artık ne yapmam gerektiğini biliyorum. Bu evreni en küçük
atomuna kadar param parça edeceğim. Sonra da neler kaybettiğinden habersiz, sadece kendine
verilenleri bilen yaşamlarla dolu yeni bir evren yaratacağım.*
(Thanos, End Game)

İnsan kültür üreten bir varlıktır. Kültür-
se durağan değil, dinamik ve akışkandır. Bir
arada yaşamının hem doğal sonucu hem
de gerekliliğidir. Başka bir anlatımla ancak
kültürün ürettiği çıktılar (değerler, yapılar,
kurumlar, anlayışlar, tezahürler vs.) sayesinde
bir arada *yaşam* mümkün olabilir. Buna
karşın Freud kültürü, insan özgürlüğünün
kısıtlanması, sınırlanması ve bastırılması
olarak görür. Bu anlamda kültür içerisinde
yaşamak insanın kendisini yadsıması
anlamına geleceğinden, bu durum, sürekli
bir huzursuzluk ve travmayla sonuçlanac-
aktır. Kültürün varlığı insanın kendine
ve kendi içine yabancılaşması demektir¹.
Freudyen bakış, kültürü muhafazakâr bir
olgu olarak görür; dolayısıyla toplumlar da

gelişmeye açık olmadıkları, kültürün gele-
neksel kalıplarına bağlı kaldıkları nispette
muhafazakâr; geriye doğru adım atma
itiyadı nispetinde de gerici olarak nite-
lendirilirler. Bu, esasında bir özgürleşme
sorunudur. İnsanın değer yargılarından,
anlayışlardan, kabullerden ve tüm bunla-
rın ürettiği her şeyden özgürleşebilmesi,
kültürü ve onun var ettiği hemen hemen
her şeyi aşabilmesiyle olanaklıdır. Bu an-
latı büyük oranda modernite tarafından
sahiplenilmiş ve içselleştirilmiştir. Öyle ki,
tüm bu sahiplenmenin ve içselleştirmenin
bir ifadesi olarak *ilerleme*, modernitenin en

¹ Freud başka bir yerde “gerçi kültürün bir evrensel insan çıkarı olması gerekse
de” demek suretiyle çelişik bir şekilde insanın toplumsal varlığının kaçınılmaz
yanına vurgu yapmaktadır.

temel kabullerinden birisi hâline gelmiştir. Buna göre, her yeni gün, bir öncekinden daha iyi olacaktır. Bugün dünden daha iyi ve güzel olduğu gibi, yarın da bugünden daha iyi ve güzel olacaktır.

İnsan, sınırsız potansiyeli, her şeyi kavrayabilecek akli ve sonsuz yaratıcılığıyla (!) kendi türü için sınırlarını kendisinin bile tahayyül edemeyeceği bir ilerlemeye namzettir. Var olan her şey eski, köhne, kötü, arkaik, işlevsiz ve sorunludur. Dolayısıyla bunlar arkada bırakılması gereken, çağdışlığın birer göstergesidirler. Böylece kültürün belirli formlarına ve yapısal olarak kendisine ve son tahlilde de onun üretimlerine karşı amansız ve bitimsiz bir mücadele başlamıştır. Bu mücadelenin merhaleleri, mevzileri, kavramları, kayıpları ve kazanımları vardır. Bu merhalelerden belki de ilki Tanrı fikri ile hesaplaşma merhalesidir. Onu devlet, devleti de baba olgusu ve kavramı takip eder. Bunların her birisinin birbiriyle ilişkisi ve başka olgu ve kavramlarla da girift münasebetleri söz konusudur. Kapsamlı, planlı ve mühendis titizliği ile icra edilen bu hesaplaşma, toplumların bu yeniden kurulması, pek çok örnekte olduğu gibi bir *tabula rasa* yapılmasını da beraberinde getirmiştir. Kurmak için yıkmak, ilerlemek için harap etmek² gerekir, ta ki yeni; temiz bir zemin üzerinde yükselebilin.

Başka bir anlatımla daha adil, erdemli ve refaha ulaşmış bir toplum kurmak/ yaratmak artık bir hayal olmadığı gibi bir zorunluluktur. Bunun için de geçmişten bugüne varlığını sürdüren ve şimdiye kadar felsefi ve akılcı bir düşünce zemininde sınanmamış otoritelerin sorgulanması ve ayrıcalıklarından koparılması gerekiyor-

du. Bu amansız sorgulama ve sınama ilerlemenin de motoru olacaktır. Son tahlilde ilerlemenin kendisi bizzat bir ideolojiye ve akabinde bir mite dönüşecektir/dönüşmüştür. Bu mitoloji *türsel/* insan türüne ilişkin bir kehanet olarak, aydınlanma insanının bir yeryüzü cenneti (ya da evrende başka bir yerde bir cennet) var edebileceği düşüncesinde nihai noktaya ulaşır. İdeolojinin taraftarları ve mitolojinin inançlıları, ilerlemeyi tarihin bir amacı gibi okur ve sunarlar. Hâlbuki tarihin bir amacı olmadığı gibi ilerleme de tedricen gerçekleşen ama kaçınılmaz ve zorunlu olmayan bir olgudur.

Öte yandan ilerleme ideolojisinin ve modernitenin savaş açtığı gelenekler ve kültür de pek masum sayılmaz. Her ne kadar *toplum* var olmayı tarihsel süreç içerisinde üretmiş olduğu değer, kurum ve kavramlarla başarmış olsa da süreç içerisinde birtakım tahakküm mekanizmaları üretmekten de kaçınmamıştır. Toplumlar adaletsizliğe, eşitsizliğe, özgürlük kaybına ve ataletle yol açan pratikler, değerler ve yapılar da üretmişlerdir. Ya da en azından başlangıçta böylesi negatif sonuçları olmayan şeyler zamanla negatif sonuç ve değer üreten mekanizmalara dönüşmüştür. Dolayısıyla bunlarla mücadele edilmesi de kaçınılmaz bir gerçeklik ve normatif bir durumdur. Fakat buradaki esas mesele tarihsel, toplumsal ve kültürel olarak neyin değerli ve sürdürülmeye layık olduğuna, neyin değersiz ve sürdürülmeye layık olmadığına nasıl ve kim tarafından karar verildiğidir. İlerleme ideolojisi bu konuda,

² Bu usulün/metodun alternatifi, yeniyi var etmek için ayıklamak, daha doğrusu *ayıklanmadır*. Burada aktif bir insan müdahalesinden ziyade, tarihsel-toplumsal süreç içerisinde işlemeyen, aksayan, sorunlu olan anlayış, değer, kurum ve yapıların kendiliğinden ayıklanması durumu söz konusudur.

aklı³ tek referans noktası olarak kabul eder. Fakat bu aklın, yaşayan insanların aklı olduğunu göz ardı eder. Bu akıl ve onun somutlaşmış hâli olan ilerleme ideolojisi ve iradesi, ilerlemenin önünde engel olarak gördüğü her şeyi –ki bu, daha önce kendisinin ilerlemenin itici güçlerinden biri olduğunu varsaydığı bir şey bile olabilir- ortadan kaldırma, bu doğrultuda çeşitli mühendislik (toplum mühendisliği, siyasal mühendislik, ideolojik mühendislik gibi) faaliyetlerine başvurma yoluna girer. İlerlemenin önünün açılması için ise en başta geleneksel düzenin temelini oluşturan *Tanrı* anlayışıyla, onun yeryüzündeki yansıması olan siyasal sistem-*devletle* ve tüm bunları var eden aileyle onun iki ana figüründen biri olan *baba* kavramlarıyla hesaplaşması gerekmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, yer yer bu hesaplaşmanın bir yeniden düşünme, yeniden ele alma, tashih etme, ayıklama anlamında yapılması kaçınılmazdır. Buna karşılık ilerleme ideolojisi bu hesaplaşmayı, mekanik bir anlayışla sanki sosyal meseleler ve olgular bir arabanın motoru gibi parçalara ayrıştırılabilir, incelenebilir, sökülüp hatta takılabilir. Parçalar muadilleriyle değiştirilebilir gibi bir teknik mühendislik işi gibi görüp değerlendirmektedir. Kendisine göre ilerlemeye engel gördüğü tüm geleneksel otoriteleri, değerleri ve yapıları ayrıştırmaya, incelemeye, söküp takmaya, değiştirmeye çalışmış ve *çalışmaktadır*. Fakat burada da *amaçlı insan müdahalesinin* amaçlanmayan, öngörülemez olumsuz sonuçları ortaya çıkmış ve çıkmaktadır. Akıl sayesinde insanın kendisini ve toplumsal çevreyi mükemmelleştirebileceğine olan inanç belirli ölçülerde başarıya ulaşmış olsa

da, akıl çağının ve onu takip eden yüz yılların insanlık tarihinin önceki dönemleriyle kıyaslanamayacak yıkımlara, kötülöklere ve olumsuzluklara yol açtığı düşünülürse, amaçlı insan müdahalesinin ne tür başka sonuçlar doğurabileceği de tartıya konabilir.

Dahası aydınlanmacı-ilerlemeci anlayış, özü itibariyle totalitarizme ziyadesiyle açıktır. Bu anlayış bilimsel bilginin mutlaklığından ve aklın yegâne referans olması niteliğinden neşet eden tiranî bir özle malumdür. Dinle, mitolojiyle, gelenekle savaşıma iddiasında olan aydınlanmacı-ilerlemeci anlayış, doğrudan kendisi bir mite dönüşerek doğa, insan, toplum, siyaset ve diğer alanlar üzerinde tekelci bir tahakküm oluşturmuştur. Zira bu anlayış, neyin doğru neyin kabul edilebilir olduğu konusunda hiçbir uzlaşmayı kabul etmez; tamamen yadsıyıcı bir mantıkla diğer her şeyi dışlar ki bu da onun özündeki totalitarizmin nüvelendiği yerdir. Buradan bakılınca Tanrı, devlet ve baba üçlüsü bu totalci-toptancı-tekci bakıştan nasibini alır. Başka yaşama tarzlarının, başka türlü düşünmenin, farklı bakabilmenin ve anlayabilmenin dışlandığı bu anlayışta; Aydınlanmanın rasyonalitesinin ve “bilimsel bilgi”nin onaylamadığı tüm düşünme biçimleri ve yaşama tarzları irrasyonel ve çağ dışı olarak arkaikliğe mahkûm edilir.

Geldiğimiz noktada, *yeni bir toplum inşa etme ideolojisi* aradan geçen onca zaman ve bir o kadar kazanımla (!) daha hızlı ve daha keskin bir şekilde, çizilen taslakları gerçeğe dönüştürmeye çalışmaktadır. Tüm bunlar her zamanki gibi özgürlük, eşitlik, mükemmelleştirilmiş toplum, yaygın refah vb. adlarla idealize ettirilen değerler adına

³ Burada aklın farklı versiyonlarının olduğunu hatırla tutmak gerekir.

gerçekleştirilmekte ama temeldeki amaç ve mantık bunların çok ötesine taşmaktadır. Bu, özü itibariyle bireysel benliklerin kolektif-narsist bir benliğe dönüşerek dizginlenemez bir müdahale, değiştirme, başkalaştırma ve yap-boz oyunundan başka bir şey değildir. İlerlemek yıkmak değil miydi neticede? Fakat niçin her zaman tamir ya da tadilat yerine yıkmak gerekiyordu? Çünkü bu kolektif-narsist benlik ancak yıkarak var etmek suretiyle tatmin olabiliirdi.

O hâlde şu soruyu sormak yerinde olmaz mı: “Mükemmel olmayan bir insanın veya bir grubun kendi akıl yürütmelerine dayanarak dinin, geleneğin, tecrübenin ve diğer bireysel insanı aşan değerlerin kendisinde topladığı bilgeliğin ürünü olan toplumun değiştirilmeye kalkışılmasına yol açan tüm [temelci] dönüşümler” yanlış değil midir? Burada bir ilave yapmak yerinde olacaktır. Mükemmel olmayan insanın veya bir grubun akıl yürütmesinin sorunlu boyutuna işaret ederken ve tarihsel birikime ve insani bilgeliğe vurgu yaparken, var olan her şeyin olduğu gibi kabul edilmesi ve meşrulaştırılması gerektiği sonucuna ulaşamaz. Buradaki temel mesele, ideal bir toplum kurma amacı ile var olana, tarihsel olana, insani birikimin getirdiklerine kesintisiz ve sürekli rasyonel-spekülatif müdahalenin doğuracağı sorunların varlığıdır. Yani vurgulanmaya çalışılan hem yöntemin keskinliğine ve katılığına bir itiraz hem de bu yöntemin olası menfi sonuçlarına ilişkin bir öngörüdür.

Son tahlilde Takdim’i iki, üç asırdır süregelen ikiliğin temel tezlerini bir kez daha göstererek bitirelim ki, bu değerlendirmeye sonraki yazılarda bize izlek olsun. Modernist-ilerlemeci tez, süregelen siyasal,

toplumsal, bireysel ve genel olarak tüm yapısal sorunların nedenini modernitenin tamamlanamamış olmasında, insanların ve toplumların hâlâ din, aile, sadakat, bağlılık, dayanışmacılık vb. geleneksel dünyanın değer ve pratikleriyle ilişkilerini koparamamış olmalarında arar. Dolayısıyla mükemmel olan topluma ulaşılmasının ana nedeni, geleneğin ve ondan kaynaklı tüm değer ve yapıların tamamıyla tasfiye edilememesinde yatmaktadır. O nedenle, idealize edilen bu topluma ulaşabilmek için tasfiyenin sürdürülmesi gerekir. Bu tezin karşısında yer alan bakış açısına göre ise yaşadığımız dünya ve bu dünyanın toplumları çok boyutlu ve derin sorunlarla yüz yüzedir. Her ne kadar son iki yüzyıldır insanlık belirli alanlarda ciddi kazanımlar elde etmiş olsa da ahlaki ve estetik alanlarda bir kazanımdan çok kayıplar söz konusudur. Niceliğin artışı ve egemenliğine karşın, yaşamın metafizik temeli ve desteği, anlamsal özü ve derinliği kaybolmuştur. İnsan, her şeye sahip ya da sahip olma imkânına sahip bir varlık olarak teskin edilmemiş ihtiraslar tarafından belirsiz, *anlam* olmayan bir güzergâhta yol almaya mahkûm bırakılmış, mahrum ve yalnız bir varlığa dönüştürülmüştür. Hikâyeye de tartışma da mücadele de bu iki yol arasında sürüp gitmekte ve böyle devam edeceğe benzemektedir. Kim bilir, belki bir gün güneş sadece akıllarından başka itaat edecek efendileri olmayan insanlar üzerine doğacaktır? Ama o insanların bizim bildiğimiz insanlar olup olmayacağını kestirmekse bir hayli güçtür. Var olan, var olduğu haliyle kötü görünüyör olabilir. Peki ya bizim müdahalemiz, gözden kaçırdığımız noktalar nedeniyle her şeyin daha da kötüye gitmesine neden olursa?

| MAHMUT GİDER

Sevgilinin Üç Kimliği

Klasik şair, İslam medeniyeti ve geleneğinin belirlediği estetik esaslar çerçevesinde şiirini kurar. Kur’ân, hadis, tasavvuf, mitoloji, tarih gibi ilimlerden yararlanarak tasavvur âlemini şekillendirir. Arapça ve Farsça öğrenmek suretiyle akli ve nakli ilimlere vâkıf olma ve ilim deryasına dönüşme hususundaki en önemli eşiği atlar. Üstat Fuzûlî’nin “zirâ ki ilimsiz şiir esâsı yok divâr kimi olur ve esâssız divâr gayet de bî-itibâr olur” sözü çerçevesinde şiirini tanzim eder. Şüphesiz ilim, bu süreçte şair için taşıyıcı en önemli güçtür. İlimle kuşanan bir şairin algılama biçimi genişler, anlamlandırma biçimi nevi şahsına münhasır ve kuşatıcı olur.

Köklü ve yerli bir gelenekten beslenen klasik şiirin oluşum dönemindeki taşıyıcı kolonları Arap ve Fars şiiridir. Dönemin hâkim estetik anlayışı, şairin keyfi tasarruf alanını daraltsa da erken dönemden itibaren özgün şiirler yazılmıştır. İfade biçiminde farklı olma ve bikr-i mânâ arayışı, şairin özgünleşmesini sağlayan en önemli unsurlar olarak görülebilir. Ayrıca klasik şiirde anlamı derinleştirme ve zengin çağrışımlar oluşturma konusunda başta edebî sanatlar olmak üzere dilin muhtelif imkânlarından yararlanır.

Klasik edebiyatın varlık savaşımını verdiği erken dönemde, şiir vadisindeki önemli şairlerden biri Âşık Paşa’dır. 14. yy. Osmanlı şairi olan Âşık Paşa, Kırşe-

hirli olup Arapça ve Farsçayı öğrenmenin yanı sıra başta tasavvuf olmak üzere İslami ilimlerde derinleşmiştir. Âşık Paşa, “insan-ı kâmil” öğretisini ele alan, dil çalışmaları açısından önemli bir eser olan ve Türk edebiyatında ilk büyük telif mesnevi olarak değerlendirilen “*Gariþnâme*”yi kaleme almış; şiirinin anlam katmanlarını derinleştirme hususunda tasavvuf öğretilerinden yararlanmıştı.

Âşık Paşa da diğer klasik şairler gibi âşık kimliğine bürünerek duygu ve tasavvur âlemini şekillendirdiği için hayata aşk gözüyle bakar. Böyle bir bakma biçiminde, hayatın merkezinde olan aşkın varlık sevgilidir. Sevgili şiirde idealize edilmiş bir tip olarak çok katmanlı bir biçimde ele alınır. Âşık Paşa’nın aşağıdaki beyti dil içi çevirisiyle “Ey sevgili! Kavuşma zekâtını bizden esirgeme (çünkü) biz saadet eşiğine lütuf bulmaya gelmişlerdeniz.” ifadesiyle karşılık bulur. Özgün metninden okuyuşla;

*Dil-berâ men’ itmegil bizden zekât-ı vaslını
Âsitân-ı devlete ihsâna gelmişlerdeniz*

beytinde yüceltilen varlık üç kimlikle karşımıza çıkar: mutlak sevgili, beşerî sevgili, otorite veya onu temsil eden güç. Metinde kelimelerin birbirleriyle olan ilişkisi, bu kimlikleri somut bir zemine oturtur. Bu bağlamda sevgili ve gönül alan anlamına gelen “dil-ber”, beyitte hakikî aşk bağlamında Allah, beşerî aşk

bağlamında kadın, otoriteyi temsil eden güç olarak da padişahı imleyecek şekilde kullanılmıştır.

Mutlak sevgili, hakikî aşkın terennüm edildiği şiirlerde karşımıza çıkar. Böyle bir sevgili, celal veya cemel tecellileriyle âşığın gönlünde, tekâmül yolculuğunun önemli menzillerinde dönüştürücü dokunuşlar gerçekleştiren varlık olarak karşılık bulur. “Dilber”in Allah olarak anlaşılmasını sağlayan açık işaret ise “zekât” sözcüğünün kullanılmasıdır. Dinî bir terim olan zekât, yoksulların, varlıklı insanların kazanç mahiyetinde olan varlıklarındaki hakkıdır. Bu hak nicelik açısından azlığı temsil etse de nitelik açısından önemlidir. Bu durumda “vuslat zekâtı” ve “ihsân”, Allah’ın cüz’i düzeyde yansıyan cemel tecellilerine mazhar olma, “âsitân-ı devlet” ise “huzûr-ı İlahî” olarak değerlendirilebilir.

Beşerî sevgili ise ana konusu aşk olan ve mecazî aşkın işlendiği şiirlerdeki sevgili tipidir. İnsanı vasıflar taşıyan bu sevgili, sahip olduğu yüce sıfatlar nedeniyle cinsiyetinin grileştiği tanrısal vasıfları içeren insanüstü bir varlığa dönüşür. Klasik şiirde yüceltilen aşk, platonik olduğu için sevgili-âşık ilişkisi, duygusal ve mekânsal açıdan düzeyli/mesafelidir. Beyitte “dil-ber” sözcüğünü beşerî sevgiliye dönüştüren ana kavram “vuslat”tır. Sevgiliye kavuşma anlamına gelen vuslat, muhal bir durum olduğu için âşığın sevgiliye en fazla yaklaşabileceği mekân sevgilinin mahallesi veya eşigidir. Sevgiliden en büyük talebi ise vuslatın zekâtı yani “ihsan” olarak değerlendirilen işve ve nazdır.

Siyasi otorite Osmanlılarda yönetimin yanında kültürel hayatın da merkezindeki güçtür. Payitaht merkez mekân, saray mihver menzil, padişah da hami (koruyucu) olarak değerlendirilir. Dolayısıyla yazılan bir metnin/eserin layıkıyla değerlendirildiği ve değeri/ederi ölçüsünde kıymet bulduğu, müellifine eşikler atlattığı mekân, mekânından ötürü dönüştürücü bir rol üstlenir. Böyle bir kurgulamada beytin müellifi olan Âşık Paşa, hamilik bekleyen kişi; dil-ber, padişah; vuslat zekâtı ve ihsan, arzulanan maddi mansıp veya makam; âsitân-ı devlet ise padişahın huzuru olarak değerlendirilebilir.

Geniş anlam katmanlarıyla zengin çağrışımlar içeren örnek mahiyetindeki bu beytin alt anlam katmanı şöyle de okunabilir: Yüceltilen varlık (sevgili), bağlam içerisinde üç farklı kimliği ve dönüştürücü olma özelliğiyle mahrum varlığı (âşık) hakikî aşk bağlamında dervişe, beşerî aşk bağlamında âşığa, ihsan veya makam bekleme hususunda ise özeldede Âşık Paşa’ya genelde ise tebaaya dönüştürür. Bu durum Arap, Fars ve Türk medeniyeti kaynaklarından beslenen edebî geleneğe ait verimlerin verimliliğinin anlaşılması konusunda önemlidir.

KAYNAKÇA

Akyüz, Kenan-vd. (1990), *Fuzûlî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
Mengi, Mine (2008), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
Şenödeyici, Özer (2014), *Osmanlı Şiir Şahitleri Gazeller ve Güzeller Üzerine*, İstanbul: Kesit Yayınları.

| İBRAHİM EMİROĞLU*

Mevlânâ'ya Göre Vefa Nedir?

İnsan ihtiyaç duyduğu şeyi arar. Aklın karıştığı, gönlün daraldığı, davranışların yapaylaştığı, hasbiliğin ve harbiliğin azalıp ilişkilerin hesabileştiği, kişilerin asabileştiği; makyaj ve maskenin gerçeği perdelediği, samimiyyetin ve dürüstlüğün yerini riyakârlık ve hilenin aldığı, doğallığın yerine yapaylığın geçtiği ve hâliyle değerler zemininin kayganlaştığı günümüzde unutulmaya yüz tutan kavramlardan biri de ne yazık ki vefadır. Vefa'nın İstanbul'da bir semtten ibaret olmadığını hatırlamak gerekir.

Giriş

Bu yazımızda, Mevlânâ'nın düşüncesine dayalı olarak, **Vefanın** ne olduğu, bu asil duygunun özelliği, vefa duymanın sebepleri, vefanın zıddı olarak cefa ve vefasızlığın mahiyeti, vefa eğitiminde bulunmanın gereği ve yolları, kimlere ve nelelere karşı nasıl vefa duyulacağı, vefasızlığın yol açtığı trajik durumlar hatırlatılıp bu konuda en azından bir farkındalığın hissettirilmesini amaçlamaktayız. Zira kısa da olsa satır araları okununca vefanın, kişisel alan kadar ailede, ticaret ve siyasette, sosyal hayatta hatta devletler arası ilişkilerde bile yokluğu hissedilen dinî, etik ve estetik içerikli bir kavram olduğu görülecektir.

Hız. Mevlânâ da vefaya çok önem vermiş, eserlerinin pek çok yerinde "Vefaya yemin olsun ki..." ibaresini kullanarak onun, üzerine yemin edilecek yüce bir duygu olduğunu bize öğretmeye gayret etmiştir.

Vefa Nedir?

- Vefa, sözünde durma, verilen sözü yerine getirme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadakattir.¹
- Vefa, hatırlamak, kopmamak, ayrılmamak, terk etmemek, sorumluluğu hissetmektir.
- Vefa, zorlukları beraber aşmak, sevinci ve hüznü birlikte paylaşmaktır.
- Vefa, sevgide, dostlukta, bağlılıkta kararlılıktır.
- Vefa, verilen söz ve yapılanlara güzelce karşılık veya cevap vermektir.
- Vefa, inandığı değerler uğruna anadan, yârden, serden geçmektir.
- Vefa, yaratılıştta, Rabb'ini tanıyışta, O'na verilen sözü tutmada, O'nun nimetlerini hatırlamada, dostluğu sürdürmede, ihaneti anlamada çok önemli ve asaleti olan âdeta büyümlü bir sözcüktür.

* Prof. Dr. İbrahim EMİROĞLU, DEÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.
¹ TDK *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1988, C. II, s. 1555; Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul, 2006, C. III, s. 3308-3309.

• Vefa, zor da olsa sadakat gösterme, ötelere sonsuz mükâfatı karşısında, cehennemi hafife almamak, ulvî güzellikleri dünyaya satmamaktır.

• Vefa, aşkın meyvesidir; onu artıran güçlü bir duygudur. O, ilâhî aşkın inciye dönüşmesidir.

• Vefa, aynı zamanda kadir kıymet bilmek demektir. Hz. Mevlânâ, kendisinde mevcut bulunan ilâhî aşkın ortaya çıkmasına vesile olan Şems'in kadir kıymetini bilmiş ve bütün şiirlerinde onun ismini, Şems-i Tebrizî mahlasını kullanarak bu kadirbilirliğini ortaya koymuştur.

• Vefa aşkın en önemli ve belki de yegâne meyvesidir. Vefa, aşkı artıran güçlü bir duygudur. Mevlânâ, ilâhî aşkın inciye dönüşmesine vefa der.²

• **Vefalı veya vefakâr:** İçten bağlı, sevgisi gerçek ve kalıcı olandır.

• **Vefasız:** Vefalı olmayan; sevgisinde, dostluğunda sebat göstermeyendir.

• **Ahde vefa:** Verilen söze ve yapılan sözleşmeye bağlılık demektir.

Vefa aynı duyguları, aynı düşünceleri kucaklar. Vefa unutmayı, düşünmüyü, kını, nefreti sevmez. Sevgi, insanlık, doğruluk, akıllık ve dostluk gibi vefa da iyi insanın özelliğidir. Dahası vefa, bilinçli şekilde istenen iradi bir edimdir.

Vefa ilahî aşk şarabının sunulduğu bir kadehe benzer. İnsana düşen cefa

değil, vefa kadehinden yudumlaması ve sunmasıdır.³

Vefa, yaratılıştaki, Rabb'i tanıyışta, O'na verilen sözü tutmada, O'nun nimetlerini hatırlamada, dostluğu sürdürmede, ihaneti anlamada çok önemli ve asaleti olan âdeti büyümlü bir sözcüktür. Mevlânâ,

Dosta karşı vefakâr ol; vefa, Elest Meclisi'nin borcunu ödemektir; kor-karım ölürsün de borçlu gidersin.⁴

beytinde ve Mesnevî'nin birçok yerinde vefayı *Elest Bezmi*'nde verilen ahde bağlamakta, orada verilen sözün bir borç olduğunu, o borca sadık olmanın vefa olacağını hatırlatmaktadır. Hâliyle vefa, metafizik boyutuyla,⁵ bir bakıma borç ödeme olup, Ben-i Âdem'in Rabb'ile ilk ilişkisini belirleyen bir değeri ifade etmektedir.

Sevgi, insanlık, doğruluk, akıllık ve dostluk gibi vefa da iyi insanın özelliğidir.⁶ Yalnız şükür ehliyle vefa sahiplerinin elde ettikleri kaybolmaz. Çünkü devlet yani ilahî destek, onların arkalarındadır.⁷ Bundan dolayı vefa, istenen, aranan, özlenen şeydir:

² Mevlânâ, Celâleddin Rûmî, *Mesnevî*, Çev. Veled İzbudak (M. E. B. Yayınları), İstanbul, 1991, c. II, s. 54, b. 707.

³ Mevlânâ, Celâleddin Rûmî, *Divân-ı Kebîr*, Çeviren ve Hazırlayan: Abdülbâki Gölpmarlı, (Kültür Bakanlığı Yayınları), Ankara, 1992, C. VII, s. 309, b. 3955-3956; s. 326, b. 418, s. 296, b. 3794.

⁴ *Divân-ı Kebîr*, C. VII, s. 65, b. 880.

⁵ Bilindiği gibi Yüce Rabb'imiz, dünyayı ve içindeki varlıkları yaratmadan evvel öncelikle, gelmiş ve gelecek bütün insanların ruhlarını yaratmıştır.

Bunları ruhlar âlemi denilen bir âlemde bir araya getirmiştir. Daha sonra hepsini birden huzurunda toplayarak kendilerine hitaben:

"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuştur: Ruhlar da:

"Evet, sen bizim Rabb'imizsin" (Ârâf, 7/172) diye cevap vermişlerdir. İşte bu konuşmanın vuku' bulduğu zamana, "Elest Bezmi" veya "Kâlü Belâ" denir. Allah daha sonra insan ruhunun bu sözünde ne derece samimi ve doğru olduğunu, bu sözüne ne derece bağlı kaldığını yani vefa gösterdiğini ortaya çıkarmak için, şu dünyayı bir imtihan yeri olarak yaratmıştır.

⁶ *Mesnevî*, c. II, s. 68, b. 889-890.

⁷ *Mesnevî*, c. V, s. 83, b. 1000, 1004.

“Hârût’la Mârût, sarhoşluklarından “Ah ne olurdu, bulut gibi biz de yeryüzüne rahmet yağdırsak,

Bu zulüm yurduna adalet, insaf, ibadet ve vefayı yaysaydık” dediler.⁸

Dahası vefa, bilinçli şekilde istenen iradi bir eylemdir. “Kimse taş gel buraya demez. Kimse bir toprak parçasından vefa ummaz.”⁹

Vefa, hem maddi hem de manevi açıdan, sevgi, övgü, güven ve mükâfat kazandıran yüce bir değerdir. Örneğin, derdi olup da tohumu olmayan ulu ve temiz kadın Meryem’e vefasından dolayı sanat sahibi Yüce Allah, o kuru hurma ağacını yeşertmiştir.¹⁰

Hız. Mevlânâ’ya göre asıl vefa, âşîğın Sevgili uğrunda ölme ve yok olması (fenâfillah)dır. **Âşık**, sevgiliden vefa bulunca, minnet duyarak, takdir hisleriyle onu alkışlar; bunun aksine cefa görürse de sabreder, teslimiyet gösterir. Zira sevgili, tef gibi onun yüzüne durmadan vursa da her vuruşta ayrı bir güzellikte ses verir. Sevgilinin cevri başkalarının vefasından daha zevklidir.

Mevlânâ düşüncesinde vefa, ötelelerin sonsuz mükâfatı karşısında, cehennemî hafife almamak, ulvî güzellikleri dünyaya satmamaktır.

Vefa sabrı gerektirir. Eğer kişi sabredip ülfetine tahammül edip vefa gösterirse sevdiğinden ayrılmaz, pişmanlık duyarak başını dövmeyiz.¹¹ Böylece o, insanı en yüce mertebelere iletir.

Niçin Vefa Duyulacağı ve Bu Duygunun Sebebi?

Bu soruya cevap arayacak olursak Mevlânâ’da bunun ilk nedeni “**sevgi ve itaat**”¹², ikincisi ise “akıllıca düşünme”dir. Zira “Ahitlerde vefa etmek, akılla olur. Akıl, unutkanlık perdesini yırtar ve ahidini hatırlar.”¹³

Vefanın önemli bir nedeni de yüceye, değerli olana, iyiliğe ve verilene karşı mukabelede bulunma, kısacası **vefaya karşı vefa gösterme ihtiyacıdır**.¹⁴

Mana, öz, içerik zenginliği de vefanın sebebi olarak görülebilir. Mevlânâ’nın, “Vefa, aşkı artıyorsa, suret nasıl olur da vefayı değiştirir?”¹⁵ sorusu buna örnek gösterilebilir.

Kimlere ve Nelere Karşı Nasıl Vefa Duyulacağı

Mevlânâ’ya göre en büyük vefayı, iyiliğin sahibi Yüce **Allah** hak etmektedir.¹⁶ Buna karşın en büyük vefasızlık ise Allah’a karşı işlenendir. Zira Allah, insanı iman ve amel noktasından sözünü tutacak fitratta yaratmıştır. Vefasızlık bu anlamda *Elest Bezmi*’nde Rabb’imize verilen söze sadık kalmamak, fitrata ters düşmek, dünyada Allah’la irtibatımızı, alâkamızı kesmektir.

⁸ *Mesnevî*, c. III, s. 66, b. 828-829.

⁹ *Mesnevî*, c. V, s. 243, b. 2963-2969.

¹⁰ *Mesnevî*, c. V, s. 98-99, b. 1190-1194. Burada Meryem; 19/25 âyetine telmihte bulunmaktadır.

¹¹ *Mesnevî*, c. VI, s. 114, b. 1414.

¹² *Mesnevî*, c. I, s. , b. 2678-2679.

¹³ *Mesnevî*, c. IV, s. 184-185, b. 2286-2288.

¹⁴ *Mesnevî*, c. V, s. 258, b. 3150-3152.

¹⁵ *Mesnevî*, c. II, s. 54, b. 707.

¹⁶ *Mesnevî*, c. V, s. 98, b. 1180-1184.

Yine Mevlânâ'ya göre insanlar arasında **Peygamberler**, özellikle Allah'a, sonra da çevrelerine karşı en vefalı insanlar olarak görülür.¹⁷ Sözleri, düşünceleri ve davranışlarıyla en güzel vefa örneklerini sergileyen ve ümmetine vefa eğitimi sunan ay yüzlü Yüce Peygamberimizin İslâm ahlâk ve faziletiyle şekil almış İslâm tarihi, bazı istisnaları dışta tutacak olursak, söz veren, söz anlayan, söz dinleyen, sözünde duran **saygılı kullar** ve **doğruların** vefa örnekleriyle doludur.

Üçüncü olarak **âşık ve sevgili**-nin vefası zikredilmelidir.¹⁸ Gerçek sevgili doğruluktan, vefadan ibarettir. Vefa, sevgiliye ayrı bir tat katar. Vefalıların bal gibi vefaları aşktan kaynaklanmaktadır. En büyük vefa **dosta** yakışır. Bize vefalı yüzünü gösterecek en önemli azık ise **salih amellerimizdir**.

Amelden daha vefalı bir arkadaş, bir yoldaş yoktur. Sen, onunla gömülürsün.

Amelin, iyiye sana ebediyen dost olur. Kötüye mezarında yılan kesilir.¹⁹

Yeryüzü bizlere Allah'ın emanetidir. Bu emanetlere (hayvana, suya, havaya, toprağa, bitkiye hatta eşyaya da) vefa gerekir.²⁰

Vefasızlık ve Vefasızlar

Hz. Mevlânâ, vefanın değerinin, vefakârın kıymetinin daha iyi anlaşılup takdir edilmesi için **vefasızlık**la ilgili çok örnek vermekte ve vefasız

kişileri yermektedir. İnsana düşen cefa değil, vefa kadehini yudumlaması ve sunmasıdır.²¹

Mevlânâ, “şu vefasız pis dünyada ne varsa hep hasettir, hep düşmandır, hep cefadır.”²² sözüyle **dünyayı** en büyük vefasızlık ve cefa alanı olarak görür. Onun, alçakların, derde ve cefaya düştüklerinde arınıp, temizlendiklerini, bunun aksine vefa gördüler mi de cefakâr olduklarını belirtmesi, insan doğasını hatırlatması bakımından oldukça trajik ve düşündürücüdür.²³

Mevlânâ'nın belirttiği gibi, olgunlaşmamış **ham ruhlular** ve nankörler, sıkça vefaya karşı cefakâr olurlar.

İyi düşünüp gözlemediğimizde, dikkatle incelediğimizde kararsız ve sadakatsiz **sahte** sevgililerin, kadir kıymet bilmez nankörlerin; yalancı, dolandırıcı ve fırsatçıların, ahmakların, canı az sabırsızların, sahte vefa dağıtıcılarının; geçici, fani, başkalarına dayalı varlık gösterenlerin vefasız olduklarını görürüz.

Düşük karakterlilerin kendilerine iyilik edene kötülük, aksine cefa edene de vefa gösterdiklerine şahit oluruz.

¹⁷ *Mesnevî*, c. V, s. 103-104, b. 1241.

¹⁸ *Mesnevî*, c. IV, s. 13, b. 156; *Mesnevî*, c. V, s. 87, b. 1045-1052; s. 98-99, b. 1190-1192.

¹⁹ *Mesnevî*, c. V, s. 87, b. 1045-1052; s. 98-99, b. 1190-1192.

²⁰ *Mesnevî*, c. I, s. 125, b. 1557; s.124-125, b. 1547 vd.;c. I, s. 80-81, b. 998-999; s. 104, b. 1294.

²¹ *Divân*, C. VII, s. 309, b. 3955-3956; s. 326, b. 418, s. 296, b. 3794; Bkz.

Mesnevî, c. V, s. 258, b. 3150-3152.

²² *Mesnevî*, c. V, s. 100, b. 1216.

²³ *Mesnevî*, c. III, s. 242, b. 2980-2983.

Manasız söz de su üstüne yazılan yazı gibidir; ondan vefa umulmaz.

Dünya hırsı, geçim telaşı, doyumsuzluk vefadaki safâyı cefaya dönüştüren en önemli etken olarak görülmektedir.

Vefayı cefaya dönüştüren bir etken de **aptallık ve cahillik**dir. Akıllının cefası, cahilin vefasından daha iyidir denir.²⁴

Antlarına ve ahitlerine güvenilmediğinden **yalancılar** da vefayı cefaya dönüştürürler.

İradeyi iyiye kullanmama da vefayı cefaya dönüştürebilmektedir.²⁵

Vefasız kimseler, kıymetleri ve emanetleri kırarak, kötü ve kötüye kullanarak ilerler. Onlar kökü su almayan ağaca ve yıkık köprüye benzerler; hâliyle meyve ve güven vermezler; kendileri iki âlemde de güvende değildirler.

Vefasızlıklarına karşı dikkatli olmak için bu tipleri tanımak önem arz etmektedir. Samimi dindara, cefa ve suçlarından dolayı vefa ve merhamet sahibi Allah'a sığınmak yakışıır.²⁶

Sonuç

Görüldüğü gibi vefa, kulakları ve gönüllerimizi okşayan; kişisel, ailevi ve toplumsal alanlarda hasretle ihtiyacını hissettiğimiz son derece estetik ve etik bir kavramdır.

Modern insan, maalesef, iyilikleri unutmakta; sevgi, saygı, dostluk ve

samimiyete yabancılaşmakta, özellikle ilahî bağışlara karşı vefasızlıkta bulunmaktadır. Bunun için iyi bir özeleştiride bulunup Rabb'imize; huyu, suyu, sözü, yolu güzel Peygamberimize, ailemize, eşimize, büyüklerimize, yetişmiş şahsiyetlerimize, hocalarımıza, dostlarımıza, değerlerimize, tarihimize, coğrafyamıza karşı sorumluluklarımızı hissedip vefalı olmalı ve insanları da vefakâr olmaya çağırmalıyız.

Vefa hissi olmadan insan asli kaynağına, kendisine, ailesine, doğup büyüdüğü toprağına ve yurduna yabancı kalacaktır. Bu gariplikten korunmak için Mevlânâ'nın da önemle üzerinde durduğu vefa eğitiminden geçmemiz ve bu duyguyu nesillerimize hem teorik hem de pratikte örnek oluşturarak sergilememiz gerekmektedir. Öneminden, yararından dolayı vefayı kişi, aile ve toplum planında gerçekleştirmek için çaba göstermek dinî ve insani bir görev addedilmelidir. Değerlerin yıprandığı, adaletin zorlandığı, ahlakın tıklandığı toplumlarda vefa eğitimi zorunluluk arz etmektedir.

Yazımızı, *Mesnevî*'deki şu dua cümlesiyle bitirmek uygun olacaktır:

“İhsan ve vefa sahibi Allah; cefalarla, suçlarla, geçen ömrüme sen acı!

²⁴ *Mesnevî*, c. II, s. 143, b. 1875-1877.

²⁵ *Mesnevî*, c. VI, s. 129, b. 1610.

²⁶ *Mesnevî*, c. I, s. 175, b. 2189.

| HALİDE HALİD

Ömür Dediğin Bir İçim Su...*

Hayat bazen insanın isteklerine kendince yön veriyor.

Beklediğin şeyler senin için uzunca bir süre gerçekleşmez. Beklersin, beklersin ve sonunda tam vaz geçecek sana"dur" der, yüzüne kapılar açar.

Benim Türk şiirinin "Beyaz Kartalı", Türk edebiyatının Dede Korkut'u olarak adlandırılan Bahaettin Karakoç'la tanışmam da bu beklenmedik anda açılan kapılardan biridir.

Gazeteci olmanın en güzel tarafı da bu. Her alandan insanları tanıyorsun, onların hayat hikâyesini dinliyor ve hatta tarihin sayfalarına kaydetmek fırsatına ulaşıyorsun. İnsan var onun hakkında sadece yazarsın veya konuşmasını dinlerken"hadı bir bitse bu sohbet"dersin.

İnsan da var onu dinlemeyi, onunla ilgili mürekkep akıtmayı, röportaj yapmayı hasretle beklersin. Benim röportajlarımda ikinciler ağırlık teşkil ettiği için çok mutluym.

* *Maziden Gelen Sesler'den*, Kahramanmaraş 18 Ekim 2011.

Onunla Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen bir şiir şöleninde tanıştım. İlk kelimesinden itibaren beni sözün sihrine kaptırdı. Hazin konuşması, konuşurken bakışlarını uzak bir noktaya dikmesi insanı düşünmeye zorluyordu.

Bakü'den ayrılırken "Kızım sizi Kahramanmaraş'ta görmek isterim, bizim oraları görseniz bizlerle ilgili daha fazla bilgiye sahip olursunuz." dedi.

O günden sonra sık sık hayalimde Kahramanmaraş'a gidip Dede Korkut'umuzla yüzyüze oturup onunla şiirden, Türk şiirinin Türkiye sevdalısı olan "Türkiye'ye hayalî sefer" yapan İran'ın Türk şairi Muhammed Hüseyin Şehriyar'la ilgili düşündüklerini dinleyip kaleme almayı canlandırdım.

Böylece, hayallerim günün birinde gerçek oldu. Ankara'da düzenlenen Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresine davet aldım. Kongre bittikten sonra merak ettiğim insanlarla görüşmeye karar verdim.

En sonunda yollar beni Kahramanmaraş'a hayallerimi gerçekleştirmeye götürdü. Sağ olsun, benim Maraş'ta oturan kardeşim, dostum Yusuf Kenger. Ona gelişimin nedenini söylediğimde sevindi.

Öğleden sonra hocamızı ziyarete gittik.

Bizi görmekten memnundu. Titrek sesle: "Kızım bak, görüyor musunuz hayat sürprizlerle dolu, Yüce Yaradan'ın insana neyi ne zaman lufedeceğini kimse bilemez. Hoş geldiniz. İnşallah bu görüşmemiz son olmaz."

"İnşallah, hocam" dedim. Maalesef bu bizim son görüşmemiz oldu.

Onunla yaptığım sohbetleri hocamın sevgiyle süslediği hayata veda ettikten sonra okurlarımla paylaşıyorum.

-Kızım buyurun, sizi ilgilendiren tüm sorulara cevap vermeye hazırım. Sizi dinliyorum.

-Hocam, siz nereden başlamak isterseniz oradan başlayalım.

Gülüyor.

-Bence sizi ilgilendiren benim sanat hayatımdır, değil mi?

-Hocam, öyle de, ama önce sizin için hayat ne demek ve bu hayatta Türk şiirinin "Beyaz kartalı" neler yaşadı, neleri önemsemi, neleri boş verdi?

Bir anlık susuyor. Bakışları uzaklara dikiliyor. Sanki hayatını göz önüne getiriyor ve nereden başlayacağına karar vermeyi düşünüyor.

-Çok güzel soru...Biliyor musunuz hayat bir okul. Yaşadığın sürece bu okulda her daim öğreniyorsun. Kimi zaman yaptığın yanlışlardan ders alırsın, kimi zaman da tekrar tekrar yanlışlar yaparsın. Ben hep birincilerden oldum. Yaptığım yanlışlardan ders alarak yaşadım.

Bu ömür dediğin var ya, o bir içim sudur. Yaşadığın hayat boyu şu bir içim suyu yudum yudum içersin ki, bitmesin. Bazen ise bu yudum seni boğacak kadar zorlar. O zaman başını kaldırıp çevrene bakarsın, yaptığın hataları, yanlışları düşünürsün. Güvendiğin insanları yanında

görmek istersin. Bir bakarsın bir zamanlar güvendiğin, canını yolunda kurban vermeye hazır olduklarından kimse yok. Bak, o zaman boğulursun...

Benim de yaşamım boyu hatalarım da, yanlışlarım da oldu. Günahsız, suçsuz tek olan Rabbimizdir. Ben her yanlışımı ömür boyu düşünerek yaşamadım. Ben o yanlış düzelterek ileri bakarak yaşadım. Hayatı sevdim, insanları, doğayı, bunları bana lutfeden Yaradan'ımı sevdim.

Kimseye kötülük yapmadım. Sevgi benim hayatımın özüne dönüştü.

Severek sevilerek yaşadım. Ben hep sevdim. Sevgiden güzel, bu dünyada ne olabilir ki? Sevgi insanı tüm kötülüklerden korur, sevgi insana yaşama gücü verir.

Mevlâna der ki, "sevgi ve merhamet, insanlık; hiddet ve şehvet, hayvanlıktır."

-Hocam sizin şairlik hayatınızla ilgili çok yazıldı, çok röportajlar yapıldı. Özgeçmişiniz tekrar tekrar okurlara sunuldu.

Ben de bir daha tekrara yol açmak istemiyorum. Yani bu sohbetimizi biraz farklı tarzda yürütmek istiyorum. Ne dersiniz?

Gülümseyerek şaşkınlıkla bana bakıyor.

-Nasıl yani farklı?

-Farklı dediğim o ki, istiyorum benim okurum sizi SİZ olarak keşf edebilsin. Bu yazıyı okudukça gözleri önüne saçları bembeyaz kara

bürünmüş, gözlerinde ise bahar güneşi parlayan Türk edebiyatının Dede Korkut'u canlansın.

Çallaşmış beyaz saçlarını ellerinin tu-marına bırakıyor. Bir süre susuyor. Yine nazarları uzaklara dikiliyor.

Çok garip bir hikettir. Sanat insanları, ister şair, ister yazar, ister oyuncu, ister şarkıcı, fark etmeksizin, sohbet sırasında nedense her zaman bakışlarını uzaklara diker ve bir süre susar, sonra söyleyeceklerini söylerler.

-Tamam olsun kızım. Yağdır sorularını ben de cevaplandırdım. Bakalım beni nasıl keşfedecekler. (Yine gülümsüyor)

-Hocam, umarım İran'ın (Güney Azerbaycan) türk şairi Mühemmed Hüseyin Şehriyar'ı okumuşsunuz.

-Okumaz olur muyum, Haydarbaba şairini tanımamak günah.

- Rahmetli üstadımızla ilgili fikirlerinizi almak isterim.

- Şehriyar'ın Haydarbaba'ya selam manzumesinin kendisi bir Divan'dır. Bazen onunla ilgili yazılan makalelerde, araştırma yazılarında onu Farsça yazmakta suçlarlar. Eserlerinin çoğunun Farsça olduğundan rahatsız olduklarını dile getirirler.

Ama Şehriyar'ın özgeçmişine vakıf olan, onun yaşadığı memlekette Türk'e olan yaklaşımı bilenler onu hiç bir zaman kınamazlar.

Ben neden Haydarbaba'ya selam menzumesini Divan adlandırdım? O eserde neler yoktu ki?

Folklor var, tarih var, felsefe var, matematik var, bir sözle her alanda çalışan insan o manzumeyi okudukça kendine ait bir şeyler bulabiliyor:

Heyder Baba, yıldırımlar çakanda,
Seller, sular şakılda yapıp akanda,
Kızlar ona saf bağlayıp bakanda,
Selâm olsun şevkatize, eli(ni)ze,
Menim de bir adım gelsin dili(ni)ze.

"Menim de bir adım gelsin dilize". Rahmetli bu mısraları yazarken kalbinden geçenleri yazdı, ama bilemedi ki onun adı bu manzumesiyle dünyada tanınacak. Herkes onu Haydarbaba şairi diye anacak. Malesef hayatta iken Türkiye'ye hayali sefer etse de, bir türlü ne Kuzey Azerbaycan'ı ne de Mehmet Âkif'in vatanı Türkiye'yi ziyaret etmek imkânı olmadı. Yani o imkanı İran devleti ona sağlamadı.

Son nefesini de bu iki memleketin hasretiyle verdi.

Üstata ilgili günlerce konuşsak yine az olur. Keşke, şimdiki gençlik onun gibi şairleri tanımış olsalar.

-Hocam, sadece Şehriyar değil, modern gençliğin milletimizin kültürüne, tarihine vakıf olması, şairlerimizi yazarlarımızı tanımsızlıyoruz. Onlara bu yolda yardımcı olmak biz yazarlara, öğretmenlere, velilere düşer.

-Doğru söylediniz kızım. Başka neleri bilmek isterdiniz?

-Hocam, sizin için şiir nedir?

-Hmm...Benim için şiir nedir?

Benim için şiir nefestir, şiir hayattır, şiir aşktır, şiir duadır, şiir sevgilidir, şiir kavuşmadığım hayallerimdir. O hayallerimi şiirlerimde arıyor, bazen buluyor kavuşuyor, bazen de hayal olarak hasretini çekiyorum.

Şiir dediğin Rabb'immin bana en değerli hediyesidir. Şiir bana uykusuz gecelerimin tatlı rüyası, gecenin çabuk gelmesini özleyen gündüzlerimdir. Bir sözle, şiir benim yaşamım, şiir benim hayatımdır.

-Hocam, sizi yoruyorsam kusura bakmayın, çünkü sizinle bir daha ne zaman görüşeceğimi bilmiyorum.

- Beni yaşlı mı zannediyorsunuz? Benim vücudum yaşlı olabilir, ama kalbim genç. Getirin yanıma 25 yaşında bir genç adamı, ben ona hayatın onun için ne olduğunu sorayım, bakın ne cevap verecek.

Hepimiz gülüyoruz.

-Hocam ıhlamuru çokmu seviyorsunuz?

(Kahkaha atarak)

-Ne demek istediğinizi anladım. Evet, çok seviyorum hele ki, çiçek açtığı zaman.

Bu sorunuzla "İhlamurlar Çiçek Açtığı Zaman" şiirimi kastettiniz, değil mi?

-Evet. Neden ıhlamurlar çiçek açtığı zaman, başka bir ağaç değil?

-Beklesen de olur, beklemesen de

Ben bir gök kurulum sırmalı kesende

Gecesi uzun süren karlar-buzlar ülkesinde

Hangi ses yürekte çağırır beni sana

Geleceğim diyorum, takvim sorma bana

(İhlamur Çiçek Açtığı Zaman)

Şu mısralar size hiç birşey söylemiyor mu? Neden ihlamurların çiçek açtığı zaman "ona" gideceğimi söylüyorum?

*Bak işte, notalar karıştı, ezgiler muhalif
Hava kurşun gibi ağır, yağmursa arsız
Ey benim alfabemdeki kadım Elif
Ne güzellik, ne de tat var baharsız
Güzellikleri yaşamak için geleceğim sana
Geleceğim diyorum, biraz mühlet tanı bana
(Ihlamurlar Çiçek Açtığı Zaman)*

Ihlamur ağacı benim için tamamen farklı bir ağaç, çiçekleri de farklı. O ağaç çiçek açarken benim için süslü gelin gibi, çiçekleri solarken ise aşk hasretiyle yanıp tutuşan bir âşık gibi.

Ihlamurları benim sevdiğim, gördüğüm gibi kimse göremez. O yüzden ben "ona" ihlamurlar çiçek açtığı zaman gitmek istiyorum...

-Hocam, sevmek mi zor, sevilme mi?

Yine susuyor, yine nazarları uzaklara yol alıyor, yine saçları parmaklarının okşayışına takılıyor.

Ve nihayet :

-Her ikisi çok zor. Eğer ki, konu gerçek sevgi ise, ikisi de zordur. Bakarsın sen seversin, deli gibi âşık olursun, ama sevdiğin seni hiç sevmeyiz, ya da sever ama senin sevdiğin gibi değil. Bir de bakarsın seni severler deli gibi, sense sevmeyiz, sevsen de onun seni sevdiği gibi sevmeyiz. Sevgi gönül işidir, kızım.

Maalesef şimdi sevgi çok basitleşti. Eksisi gibi kutsal sevgi denilen bir şey yok... O sevgi şimdi şiirlerde, romanlarda, hikâyelerde.

-Hocam, bana zaman ayırdığınız için size teşekkür ediyorum. Ben sözümü tuttum, sizi görmeye geldim. İnşallah, bir dahaki seferimde sizinle uzun uzun sohbet edip, edebiyatımızın dününü bu gününü iyice inceler, Türk şiirinin bugünü ile ilgili müzakereler yaparız. Belki sizi Azerbaycan'da ağırlarım. Kim bilir.

Şimdi ise bana müsaade. Yusuf kardeşim Maraş'ı gezdirsin. Doğru, zamanım çok az, ama yettiği kadar gezeceğim. Sizin Bakü'de söylediğiniz gibi buraları tanıyayım, o zaman yazım daha tatlı olur...(Gülüyoruz hep birlikte)

Sonra da Ankara'ya dönmem lazım, çünkü görüşeceğim, röportaj yapacağım insanlar var. Tüm bunları Türkiye'de olacağım zamana sığdırmam lazım.

-Ben teşekkür ediyorum kızım. Ankaralardan geldiniz güzel sorularla beni de memnun ettiniz. Umarım inşallah bir sonraki seyahatinizde bana daha uzun zaman ayırırsınız.

-İnşallah, hocam, inşallah.

-Ellerinden öpüp vedalaşıyorum. Yaşlı insan olmasına rağmen, bana hiç "sen"- diye hitap etmedi.

Bu benim *Türk şiirinin Beyaz Kartalı* ile son görüşmem oldu...

| METİN KAPLAN

Şairin Kendi Şiirine Haksızlığı

Şiirle ilgili bir mesele var ki hep dik-katimi çeker; şiirin hep aynı imgelerin etrafında dönüp durduğu eleştirisi ve bu fikri destekleyen sayılamayacak kadar çok örneğin varlığı. Tavrı olarak bir fikrin pür haklılığı veya bir eleştirinin pür haksızlığı savunusu insanı yorar ve zamanla bu yorgunluğa derin bir pişmanlık da eklenir. Tam bu noktada beni endişelendiren de şiir ile ilgimin bir yorgunluk ve pişmanlığa dönüşmesi ve buna yol açacak kısır bir imge döngüsü. Bu nedenle yukarıda zikrettiğim “şiirin hep aynı imgelerin etrafında dönüp durduğu” eleştirisinin tarafıma açık yüreklilikle ele alınması bir yorgunluğun ve pişmanlığın önünü almak için kaçınılmaz gibi.

Müslüman coğrafyada yükselmiş ve ortak birikimimiz olan “bize ait şiir” diye adlandırdığım, yakın uzak demeden bizi birbirimize bağlayan şiirin esası imgelerin aynılığı değil midir? Farklı zaman dilimlerinde, farklı dillerde yazılmış olsa bile gözümüzde aynı resmi canlandırıp, yüreğimizde aynı hissiyatı oluşturarak bir insan yığınından bir topluma dönüşmemizde imgelerin aynılığının rolü inkâr edilebilir mi? Buna her aklıselimin vereceği cevap imgelerin aynılığının olumlu katkısına dair olacaktır. Benim asıl vurgulamak istediğim ise aynı imge üzerine yazmanın bir meydan okumayı da içinde barındırdığıdır. Bu bir şair için ‘ben de varım’ın ilanıdır.

Bizim şiirimizde “Leyla” imgesi buna güzel bir örnektir. Müslüman coğrafyanın en ücra köşesinde bile “Leyla” aşk ile özdeşleştirilir ve saflık, aşkınlık bu imgenin asıl renkleridir. Sayısız şair yüzyıllar boyunca Leyla’yı yazmış ve yazmaya da devam etmektedir. Bir başka ifadeyle bu meydan okuma hiç ara vermeden kesintisiz süregelmiş ve her gün bir yenisi daha halkaya eklenmektedir. Fakat bu meydan okumaların çoğu imgenin gücü karşısında yenilgiye uğramış, tozlu raflarda bile yer edinememiştir. Nadiren de şair galip gelmiş “Leyla” imgesinin anlam derinliğini artırarak daha da büyümesine, gelişmesine ve geleceğe taşınmasına katkı sunmuştur. Bugün artık Leyla, yalnızca Nizami’nin “Leylâ vü Mecnûn” hikâyesinin kahramanı olmaktan öte bir imgeye dönüşmüşse bunda bu meydan okumaların, bir de benden dinleyin iddiasının rolünün olduğu inkâr edilemez. Fuzûlî ben de varım der ve Leyla ile Mecnûn’u bir de kendisi bir mesnevi ile anlatır.

“Leyli deme evc-i hüsne bir mâh
Mecnun deme mülk-i aşka bir şâh”

Fuzûlî bununla da yetinmez bu meydan okumayı “Âşık-ı sâdik menem Mecnûn’un ancak adı var” diyerek bir adım daha öteye taşır.

Şeyh Galip (1757-1799);

“Leyli leyli dir-iken Mecnûn dili
Dile Mevli geldi gitti müşkili”

diyerek âdeta bu müşkülden bir çıkış yolu gösterir ve Leyla ile Mecnûn'un hikâyesine yeni bir nefes aldırır.

Modern şiirimizin önemli bir ismi olan Cahit Zarifoğlu da şiirinde “Leyla” imgesini kullanmıştır. Ama hiçbir zaman bu şiirin tamamı olmaz, sadece mısra arasında geçer; âdeta imgenin gücünden destek alır.

“Başımda göğün dolanan sarmaşıkları
Güya kurnazca bakıyordum
Ve Leylanın
Bir gece ağrısında
Sapsarı kabarcıklanan yüzüne”
(Zarifoğlu- Şan şiiri)

Karakoç ise kendisine kadar yazılıp çizilenden çok daha farklı bir anlatış ile âdeta Doğu'ya ait olan ve Batı hayranlığının oluşturduğu kompleks ile burun kıvrılan Leyla'yı Londra'nın ortasına bırakmış ve onun yaşamasını değiştirmeyeceğine dair meydan okumuştur. Londra'nın ortasına bırakılan Leyla bizim bildiğimiz gerçek Leyla'dır. Şair, modernizmin ve teknolojinin getirdiği yapmacık ya da daha güncel bir durumla ifade edersek sanal âleme karşı bu meydan okumanın dozunu artırmış en yükseğinden bir itirazla gerçek aşkın zaman ve mekândan bağımsız olarak hep var olacağını belirtmiştir. Karakoç'un bu anlatımı orijinal bir anlatım olup Leyla imgesini ötelere ta Londra'ya taşımıştır.

“Leyla'yı götürüp Londra'nın ortasında
bıraksam
Bir bülbül gibi yaşamasını değiştirmez
çocuktur

...

Leylâ diyorsam kesik yanaklarıyla Leylâ
Üç köşeli dünyasıyla
Okuyla yayıyla yaylasıyla acımasıyla
Leylâ diyorsam şu bizim gerçek Leylâ”
(Karakoç-Köşe şiiri)

Şair aynı imgenin etrafında dönüp duruyor olsa bile (o imge ister mısra aralarında yer alsın isterse de şiirin bizzat kendisi olsun) şiirin bizzat şairine ait olduğu hissiyatı değiştirmez. Bu hissiyat daha çok imgenin gücü ile ilişkilidir. Zamanla oluşmuş ve âdeta kartopu gibi büyümüş imge artık o kadar güçlüdür ki bir şaire ait özel bir durum olmaktan çıkmış herkese ait olma hüviyeti kazanmıştır. Şairin imgeye getirdiği yeni bakış ise bunu pekiştirir ve daha da güçlü hâle getirir. Böylece şair, okuyucunun surları ne kadar yüksek olursa olsun her hâlükârda imgenin gücüyle o surları aşar ve özüne dokunur.

Bunun tersi durumda ise şairin okuyucunun surlarına çarpıp düştüğü bir tablo kaçınılmazdır. Başka bir ifadeyle sonucu yenilgi olan bir meydan okuma. Bu yenilgide başat etken şairin kendi şiirine haksızlığıdır. Kendi şiiri içerisinde henüz bir imgeye dönüşmemiş, başka bir şaire ait özel bir durumu bayraklaştırması ya da şiirini kendi öz kuvvetlerinin üzerine değil de yardıma çağırdığı zayıf imgeler üzerine kurmasıdır.

Şair Cafer Turaç 80'li yıllarda serpilmiş İslamcı kuşağın önemli şairlerindedir. Okuyucuyu yormayan üslubuyla şiirlerindeki imgeler, sesler genellikle yerli yerindedir. Bununla birlikte “Sessiz Redifler” şairin kendi şiirine haksızlığının nasıllığıyla ilgili dikkat çekici bir örneği de içermektedir.

“Kar diliyle seviyorum seni”

Adını duyunca ilgisiz kalamıyorsunuz
şiiire. Sonra akıyor sesler...

“Şimdi sokaklar kar diliyle konuşuyor;
şairler de İlk bölümü okuyunca coşkunun
daha da artmasını istiyorsunuz. Şair de bu
isteğinize hemen karşılık veriyor...

“bazan yağmurun adını çağırıyor içim-
deki mahpusluk

bazan hayra yoruyorum hayatımı
usta bir karanfil yakalıyor saçlarımdan”

Ta ki şu dizeleri okuyuncaya kadar bu
coşku devam ediyor.

“Şehri gözetleyen dikbaşı çocuklar

Sonra kar diliyle çorap söken kadın-
lar-fahriye abla”

Tam burada aniden seslerin akışı duruyor
ve şiirle bağınız kopuyor. Dıranas’ın “Fahriye
abla” şiirine yöneliyor bütün duyularınız.
Büyü bozuluyor ve bu andan sonra tekrar
dönemiyorsunuz şiire.

“Senin de adın kar diliyle çağrılmalı
Gecenin yüreği büyüsün diye, sevgilim”

Şairin bütün çabasına rağmen artık di-
zeler okuyucunun surlarına çarpıp düşüyor.
Dizelerin bu çaresizliğinin müsebbibi şairin
kendi şiirine haksızlığından başka bir şey
değildir. “Fahriye abla” bir imgeye dönüşme-
miş, bir özel isim olup, başka bir şairin mah-
remiyle özdeşleşmiştir. Şair Cafer Turaç’ın
sadece başka bir şairin mahremi olan ve özel
bir isimden öteye geçmemiş “Fahriye abla”yı
imge olarak değerlendirmesi büyük bir yanıl-
gıdır. Henüz bir imgeye dönüşmemiş başka
bir şaire ait özel bir durumu bayraklaştırması
ya da şiirini kendi öz kuvvetlerinin üzerine
değil de bunun üzerine kurması kendi şiirine
haksızlıktan başka neyle ifade edilebilir?

| HÜSEYİN GÖK

Yürek Yangınları

çok yanar yüreğim
çok kanar için için
kor olur

akkora döner
içli bir ağıt dökülür dillerde
dinmeyen sızısı gönüllerde
âhı yankılanır çöllerde

zifiri karanlık tüm hoyratlığınca
abanırken üzerimize
yıldız sağanağı altında
muştı yüklü bir melek
ağarır gökyüzünde
yarılmış göğsümüz
genişler inşiraha kavuşur,
sarılır ağırlı yaralarımız
rabbe rağbetimiz artar

bir mucize olsun
ne olur tanrım
yol göstereceğin bize
tutsun ellerimizden
hızır

İlmin E Kapısı

Çağın insanı, *zamane* olmasına rağmen hep bir adım geriden gider. Oysa teknoloji *yarının* meselesidir. *Bugün*'den sıyrılıp yarın için cesaretlenen şirketlerse kolektif çalışmanın sonucu olan *yeniyi* mümkün kılar. Günümüzde şirketler birbirleriyle yalnızca pazar payı ve kâr marjı için yarışmaz, aynı zamanda teknolojinin getirdiği koşullu donanımına sahip kişileri bulup, onları istihdam edip, kendilerine bağlamak hususunda da diğer şirketlere göre hep bir adım ileride olmayı hedefler.

Nitelikli çalışanların şirkete bağlanması, yani çalışan bağlılığının ve sadakatinin artırılması için, bilhassa işveren markasına önem veren şirketler 'İlk 100 Gün' kuralının gerçekleştirilmesi için büyük çaba gösterir. Nitekim bazı araştırmalara göre bir insanın çalıştığı şirkette uzun vadeli kalıp kalmayacağı bu ilk yüz günde belirlenir. (İçgüdüsel olarak bir insanın zararlı veya zararsız olduğuna yedi saniyede karar veren beynimiz için hayli uzun bir süre...) Çalışanların şirketteki hayat süreçlerini takip eden İnsan Kaynakları departmanı için bahsi geçen ilk yüz gün, *oryantasyon* dönemine tekabül eder. Bu oryantasyon sürecinde çalışanlar, bireysel çalışma koşullarıyla maddî olanakların yanı sıra çalıştıkları şirketi amaç, hedef, iç iletişim, kişisel gelişim imkânları vs. bakımından değerlendirip şirketi çok boyutlu bir *tutarlılık* süzgecinden geçirir. Bu kişisel ve çoğu zaman bilinçaltında yer edinen

tutarlılık endeksi ne denli yüksek olursa çalışanın şirketine karşı hissettiği *güven* de eşit oranla artar. Sonuç itibariyle süreç boyunca ortaya çıkan bu güvene dayalı, *kurumsal dünya cangılına* dair katma değer, çalışan bağlılığını artırır ve artık *yönünü bilen* çalışanların, buldukları şirkette uzun vadeli kök salmasını olağanlaştırır.

Oryantasyon kelimesinin kökleri Latince'deki *oriens*'e, yani bir anlamıyla 'doğan güneş'e dayanır. 'Doğmak, yükselmek' anlamına gelen *ostenire* fiiliyse Almancada 'ost', İngilizcede 'east' şeklinde doğu yönünü tanımladığı için yön, yalnızca göçmen kuşlara mahsus kılınan bir his değildir. İnsanların da en az kuşlar kadar yön hissine, yön bilgisine ihtiyacı vardır. Çünkü ancak yönünü tayin edenler doğru yol üzere olabilir. Ormanın tabiatına aşına olmayan bir kimse ormanda kaybolursa, içindeki yetersiz yön hissiyle *doğal olarak* sürekli aynı çemberin içinde yürür ve bilgisizliği nedeniyle bir müddet sonra, diyelim ki ilk bulunduğu noktadan beşinci geçişinde hem ruhen hem de bedenen hayli yorgun düşebilir. Bilenle bilmeyenin farkı işte tam bu noktada hayatı bir anlamla belirginleşir. Zira ormandan çıkmak için pusulası olan veya güneşi, yıldızları, doğayı okuyabilecek ilmi olanlar bir istikamet üzere olup o, hayat enerjisini sömüren ormandan kurtulmayı vaktinde başarabilir ya da artık çıkışın nerede olduğunu bilşi ve ruhundaki yönü

doğru yorumlayışı, içini ferahlattığından ötürü bir müddet daha ormanda kalmayı bilinçli bir şekilde tercih edebilir.

Okuyarak, gezerek, üzerine düşünerek, tartışarak sağlamaştırılmış, akılla anlaşılabilir şekilde güven duyulan bilgiyle bilgeliği *güce dönüştüren* ve böylelikle insana asıl özgürlüğünü veren bilgi budur. Öte yandan her şeyde olduğu gibi ham ve işlenmemiş bilgi de şiddetle sakınılması gereken *faydasız ilimler* arasında yer alır. *Neden*’yle *niçin*’i gözetilmemiş, manası ve maksadı sorgulanmamış her bilginin ahvali, nesiller arası oynanan kulaktan kulağa oyunundaki son kişinin duyduklarıyla söylediklerine benzer. Bu durum, zaman içinde pratikleştirilen her türlü iyi, doğru bilgiyi bir nevi hurafeleştirir. Yüceltmekten çok ayaklar altına serilen bilgi de güç olmaktan ziyade, gülünç bir hâle düşer... Derviş Zaim’in *Nokta* filminde de değinildiği gibi hedefini şaşırarak her bilgi, çoğaltıldıkça maksadından uzaklaşır, bütüncül, yani asıl anlamını kaybeder. Ancak nasıl ki bir sarrafın, değerli taşlarla değersiz taşların arasındaki farkı görebilecek keskin bir bakışı varsa faydalıyla faydasız bilgiyi de birbirinden ayırt edebilmek, bilgiyi yeniden taçlandırmak da aynı bakışla, yani *terbiyeyle* mümkündür. Nâbî’nin şu dizeleri bu olasılığa işaret eder:

*Sadme-i hikmet ile hâmları puhte ider
Terbiyet-hâne-i kevn oldı dükkân-ı haddâd.*

Bu durumda hikmetli dokunuşlar sayesinde olgunlaştırılan ham demir, bu dünyayı demirci dükkânından terbiye okuluna çevirir âdeta.

Bahsi geçen sonucu açıklayabilmem için *mutlak doğruyla mutlak iyinin* mevcut olduğunu varsaydığımız bir *ilim şehrinin*, o ilim şehrinin giriş kapısı, yani *ilmin kapısını* düşünelim. Bu şehir çölün ortasında konumlandırılmış olsun ve ormandan kurtulan kimse, pusulasını takip ederek bu ilim şehrine varmayı hedeflesin. Bu kimse o şehre varana, o kapıdan geçene dek yol boyunca farklı mesafelere yerleştirilmiş, bir nevi kervansarayları veya dinlenme tesislerini andıran ve yukarıda belirtilen giriş kapısından daha ufak, diyelim ki kırk ayrı kapıdan geçmek durumunda olsun. İşte bu yolculukta karşılaşılan kırk kapının ilki *ilmin e kapısı*dır. Arap alfabesindeki ilk harf Elif harfidir. Elif, farklı manalarının yanı sıra başlangıcı sembolize eder. Oryantasyon süreci boyunca elde edilen tecrübeler bir çalışan için çalışma hayatındaki en elzem kazanımlarını nasıl oluşturursa işte bu ilk kapıdan geçenler de yolculukları sırasında karşılaştıkları her şeyi, bu kapıdan geçişlerinde elde ettikleri erdeme göre tartıp karşılaştıkları her canlının, her bilginin güvenilirliğini, değerini yine bu erdemle belirler. İşte bu erdem, *edep*’tir. Edep, ilmin e kapısını temsil eder.

Edep, bilginin ehlileştirilmesini sağlar ve dört temel maddeyi bir arada bulunduranlara özgüdür: Akıl, haya, ahlak ve denge. Ahlak ve dengenin bileşeni olan itidal de adaleti mevcut kılar. Ancak dengesiz akıl ya kibre götürür ya da yersiz tevazua... Her ikisi de toplum için tehlikedir. Bunun yanı sıra ben-merkezci bir yaşam biçimini benimseyen kişilerinse hayanın ne olduğunu bilmesi olanaksızdır. Bu kişilerin konforu toplum sağlığından önce gelir. Haya bilincinden vazgeçen

bir kişi yalnızca özsaygısını yitirmez, aynı zamanda yukarıda belirtilen dört ana maddeden birini bilinçli bir tercihle imha eder. Sonuç itibariyle kişisel edebini göz ardı eden insanlar, toplumun ahlakını zedeler. Güzel nasıl tek ve göreceli değilse edep de bireysel olarak yorumlanacak bir erdem değildir. Edebi göreceleştirmeye çalışmak, cehaleti doğuran, büyüten asıl edepsizliğe yol açar. Bütün bu çirkin olasılıklara rağmen edep, o kadar güçlü bir erdemdir ki bahsi geçen ana maddeler bilinçli bir şekilde takip edilmeksizin de var olabilir. Nitekim göçmen kuşların bizleri hayrete düşürecek bir nizamla uçuşması edeptir. Ayla yıldızların ancak güneşin batışıyla doğması da edeptir. Bir binanın her türlü afete dayanıklı inşa edilmesi de edeptir. Medeniyetleri yücelten işte bu *illâ edep*, *illâ edep*'tir.

Kant'a ahlak yasalarını yazdıran edepsizlikleri bilmesek de toplumsal, kişisel dengemiz bozulduğunda, yani bünyemize aykırı davrandığımızda, yasalarla cezalar devreye girer. Bu durumda terbiyesini yitiren her kişi dışsal ve yapay bir ceza sisteminin adaletine mahkûm olur. Oysa terbiyeye dayalı edep ve ahlak ilişkisi, doğru bilgiyle âdil kararları yakınlaştırır. Edep ne denli içselleştirilir ve koşul gözetmeksizin benliğimizin ayrılmaz bir parçası olursa yasalarla cezalardan korkmaksızın her an doğru insan olma olasılığımız, yani tutarlılığımız da o denli artar. Bu yazılanlara rağmen edep, yalnızca kitaptan okunmakla öğrenilemez. Aksine kitaplarca edep bilgisine sahip olup yine de edebe aykırı davrananların durumu ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumuna benzetilir. Oysa bir bilgi kişisel

olarak taşınılamaz, yani uygulanması güç hâle geldiğinde edeple susmak ve bu bilgiyi, yani hakikati taşıyabilenlerle olmak da bir erdemdir. Zira hakikat sezilgendir, bu sezgi üzerine edebimizi konumlandırmanın mümkünüdür.

Hakikatin sezgiselliğini, ona uygun biçimde yaşayabilmemizin olasılığını *Anadolu ifanıyla* tarif ettiğimiz, belki de okuma-yazma dahi bilmeyen ama doğruyla iyinin gücünü her zerresiyle kabul eden ve bu iki gücün dengesinde, muhtemelen bilimsel olarak kanıtlanamayacak edepli insanlar sayesinde görebiliriz. Öyleyse bizler de koşullar gereği bir hakikate tek başımıza tutunmakta güçlük çektiğimizde, o hakikatten bütünüyle vazgeçmekten ziyade, o hakikati taşıyanların yolunda olanlarla yürümeyi seçtiğimiz yani meseleyi ehline bırakışımız bizleri erdemden doğası gereği erdemli kılar. Bu durum belki de Necip Fazıl'ın şu dizeleriyle özetlenebilir:

*Kıtmir bir köpekti, Ashâb-ı Kelif'in köpeği ama
Cennet'e gitti.
Kim olduğun kadar kimlerle olduğun da önemli.*

Sözün özünde nerede olduğumuzu bilmeyişimiz, nereden geldiğimizi, hâliyle nereye gideceğimiz hususunda yönümüzü tayin etmemizi güçleştirir. Kaybolduğumuzu hissettiğimiz anlarda bilinçle başa dönmek, istikametimizi belirleyebilmemizi kolaylaştırabilir. Nitekim dönmek, içinde bulunduğumuz bu yaşam döngüsünün olmazsa olmazıdır. Bu durumda ya kendi irademizle oraya döneriz ya da hiç şüphesiz, doğanın kanunları gereği o ilk noktaya döndürülür, son nefesimize kadar doğru yolu arayarak geçer ömrümüz.

| YUNUS DEVELİ

Caddenin İki Yakası

Olan Tufan'a oldu. Hiç suçu günahı yok hâlbuki. Kimilerine kalsa sorun edilecek bir şey değil. Kafa yorduğun şeye bak, derler. İşin gücün yok galiba. Amaan sen de... Onlara göre öyle de öyle değil işte. İşin iç yüzünü bilmiyorlar çünkü. Gerçi bilseler de sonuç değişmeyebilir. Hayat onlara güzel... Nasıl çıkacaksam işin içinden? Sürekli aynı kaldırım kullanamam. İki kaldırım yetmezken üstelik. Hadi öyle yaptım diyelim, sorun çözülmüyor ki. Tufan'la hemen her gün karşılaşmanın verdiği sıkıntı bir yana, oradan her geçişimde o beni görecektir. Keşke görmese ama görecektir. Beni her gördüğünde...

Hangisi daha önceydi acaba? Sanki Tufan gibi geliyor. Yaşça biraz büyük olduğuna göre. Belki de aynı zamanlardadır. Ama önce babaları tabii. Tufan'ın babası Almancıydı. Yazları izne gelirken getirdiği eşyaları çocuk arabasına doldurur satardı mahalle arasında. Tufan yoktu o zaman ortalıkta. Olsaydı hatırlardım. Arabanın bir ucundan tutardı herhâlde. Annesi yapardı o işi. Karı koca dolaşırlardı sokak sokak, Alaman döküntülerini satmak için.

Yalçın'ın babası öyle değildi. Garibanın biriydi. Küçük bir köşker dükkânı vardı. Kendinden başka bir kişi ancak sığardı içeri. Ufak tefek işler için onun yanına giderdim. Sigarası hep

yanıyor olurdu, tezgâhın bir kenarında. Gözleri de avurtları da biraz içine çöküktü. Sıkça burnunu çekerti. O da yalnızdı önceleri. Sonra işte bu Yalçın gelip gitmeye başladı yanına. Babasına yardım ediyordu. Boya işleri filan. Karateye gidiyordu o zaman. Siyah kuşağa kadar çıkmıştı. Herkesi döver bu çocuk, diye düşünürdüm içimden. Sonra yavaş yavaş yenilemeye başladı hayat kendini. Yılanın derisini atması gibi attı bazı şeyleri. Çocuk arabası da tezgâhın bir ucunda yanan sigara da kayboldu ortalıktan. Hep öyle yapıyor zaten. Eski fotoğrafları bir bir duvardan indirip yenilerini astı. Sokak değişti, dükkânlar değişti, esnaf değişti...

İnsan bazen çelişkilerinin içinden çıkamıyor. Kendinden, doğrularından kuşkuluyor. Normalde günlük olarak kullandığım yollarda samimi olduğum birilerinin olmasını istemem. Buna özellikle dikkat ederim. Rahatsız olurum gelip geçerken. Onlara kalsa bu da saçma bir şey ama bence öyle değil. Duygusuz biri olarak yaşamak gibi bir lüksüm olmadı hiç. Unutkanlık, görmezlik, duymazlık... Onu takip, bunu takip... Keyifsizliğim bozulur, dalgınlığım zedelenir. Fakat işte bu ikisi bir istisna olarak kaldı böyle. Üstelik de karşılıklı. Caddenin bir tarafından geçerken ona, diğer tarafından geçerken ötekine selam verir, hâl hatır sorarım. Kimi zaman

ayaküstü iki çift laf ettiğimiz de olur. Özellikle Yalçın çok ister bunu. Israr eder oturmam için. Küçük tabureye uzanır hemen. Çay söyler, sigara ikram eder. Bir şeyler sorduğu, akıl damışığı da olur bu arada. İyi çocuk ama konuşma ihtiyacı biraz fazla. Boş adam lazım ona. Bende o yürek yok. Konuşuyor dediğim de gevezelik değil, sıkıntılar filan. Ufacık dükkân, buranın her tarafı gelir olsa ne olacak!

Babası öldükten sonra tezgâhın başına Tufan geçti. Yok yok, çocuk arabası filan değil. Rahmetli, kazandığı o paralarla dükkân yaptırmıştı tam köşkerin karşısına. Daha doğrusu altı dükkân, üstü ev. Kurulu tezgâh. Bildiğimiz terzilik değil tabii, ufak tefek tadilat işleri filan. Yalçın'ın babası hayatta ama çok yaşlandı o da. Epeydir uğramıyor dükkâna. Az bir hayat mücadelesi vermediler, baba-oğul. Baksana, neredeyse kırk yıldır aynı dükkân. Bir ara bir Murat 124 aldılar ama çok geçmeden geri sattılar. Ben de en az onlar kadar sevinmişim ama olmadı maalesef. İşte böyle, her iki dükkân da el değiştirdi göz göre göre.

Süregelen bir alışkanlık da vardır kuşkusuz ama az önceki söylediğimle çelişen bir durum var burada. Hem yolumun üstü sakın olsun istiyorum hem de alış veriş tercihim cadde boyundaki esnaftan yana kullanıyorum. Bakkalı, fırını, manavı, hırdavatçısı... Mesela -kendisi bilmez tabii- uzun süre direndim o bakkalın yanına açılan markete gitmemek için. Mutlaka savaşılacak bir şeyler bulmak gibi bir huyum var. Bakkal, markete göre daha masum duruyor. Daha

sıcak, daha yerli. Belki bakkal somut, market soyut bir şey olduğundandır. Meydan filan kalmayınca ortalıkta, böyle kıyırık işlerle o duygumu tatmin ediyorum galiba. Belki de her ihtimale karşı diri tutmaya çalışıyorumdur bir şeyleri. En azından içimdeki savaşı kaybetmemek için... Hâlbuki bana ne elin bakkalından, marketinden. Her şeyde böyle bu. Hemen taraf oluveriyorum. Ne yapıp edip bir neden buluyorum kendime. Yok kaşı, yok gözü... Tarafsızlık denizine düşsem kesin orada da bulurum bir şeyler. Ama bazen çok saçma işler açıyor başıma. İçinden çıkamadığım işler hem de. Geçen hafta hararetle desteklediğim takımı değil, rakip takımı destekliyorum mesela bu hafta. Ne olduysa, bir haftada ne değiştiyse? Oturup ağız tadıyla bir maç izleyemiyorum o nedenle. Yahu sana ne, kim kazanırsa kazansın, diyemiyorum. Fakat bakkal beni çok büyük hayal kırıklığına uğrattı. İnsan, sıcak dediği, yerli dediği yerden hayal kırıklığına uğrayınca daha kötü oluyor. Bir sen eksiktin, dedim içimden. Şu hayatta beni hayal kırıklığına uğratmayan bir sen kalmıştın! O oldu. Yok, yine ara sıra gidiyorum da heyecanım yok. Taraf değilim artık. Buz gibi girip buz gibi çıkıyorum. Zaten insan böyle böyle soğuyor ya hayattan...

Akşamüzeryidi. Bir iki ihtiyaç için gelmiştim. Kardeşlerin her biri dükkânın bir tarafında müşteri bekliyordu. Haber saati olunca gözler ister istemez köşedeki televizyondaydı. Ben de gayriihtiyari başımı ekrana çevirdim. Az sonra şok bir zam haberi geldi. Spiker, bir yandan haberi okurken bir yandan da son dakika

gelişmesi olarak alt yazı geçiyordu. Çaya yüzde altmış beş zam! Spikerin ağzından zam haberi çıkar çıkmaz dükkânın içine çöken sessizlik bozuldu. Cumali, gözü dönmüş gibi raftaki çayları göstererek, yarın sabah hepsinin fiyatını değiştireceğim, dedi. Sonra da bana dönüp: Ne yapayım abi, başka çarem yok. Şimdi ben alamam ki sattığım fiyata, dedi. Ama öyle normal bir tepki, normal bir ses tonunda söylemiyordu. Gözleri, saldırarak birini arıyordu sanki. Sabah olsa da şu etiketleri bir değiştirsem! İyi de Cumali, sen o fiyattan almadın ki çayları, diyecek oldum ama sustum sonra. O günden sonra, hepinizin canı cehenneme, ne hâliniz varsa görün, dedim! Soyutunuz da batsın, somutunuz da. Neymiş, bakkalımıza sahip çıkmalmışız. Bakkal biterse insanlık bitermiş. Sanki insanlık kalmış da!

Hangisi daha iyi, diye sorulsa cevap vermekte zorlanırım. İkisi de birbirinden iyi. İkisi de dürüst. İkisi de efendi, saygılı. Ayakkabı tamirati ve ufak tefek terzi işleri caddenin iki yakasına emanet. Güvenle bırakırım eşyaları. En kısa zamanda, en iyi şekilde yaparlar. Öyle tamahkârlıkları filan da yoktur. Ne verirsen, derler çoğu zaman. Ben de elimden geldiğince bu iyiliğin altında kalmamaya, emeklerine haksızlık etmemeye özen gösteririm.

Fakat burada bir ayrıntı var. Her türlü ayakkabı tamiri Yalçın'a, her türlü terzi işi de Tufan'a. Öyle değil. Bazen onların boyunu aşan -makinelere, ustalıkları vs. nedeniyle- işler olduğunda gittiğim başka adreslerim var. Yani bir pantolon paçasının kısaltılması için

Tufan'a giderdim ama örneğin, bel açma veya daraltma için bir başka yeri tercih ederdim. Ya da ayakkabıda ciddi bir sorun varsa onu da 'Ayakkabı Hastanesi'ne götürürdüm. Her ikisi de işinin ehli ustalardı. Bunu yaparken, ne Tufan'a ne de Yalçın'a haksızlık ettiğimi düşünmezdim.

İşte o nedenle spor ayakkabısını hastaneye götürdüm. Burayı da çok eskiden beri bilirdim. İlginç, baba-oğul olmasa da onların hikâyesi de benzerlik gösteriyordu. İki kişiyle başlıyor, sonra ötekilerde olduğu gibi teke düşüyordu. Gelip geçerken dikkatimi çekerdi, Ayakkabı Hastanesi! Sonra gazeteye filan çıktı. Epeyce meşhur oldu. Kadir, temiz biriydi. İşçiliği de iyiydi. Sonra birini görür olmuştum yanında. Bizim bilader, dedi bir gün. Uzunca bir süre birlikte çalıştılar. Sonra Kadir ayrıldı. Memurluğa geçmiş. Biladeri devam ettirdi işi. İşte Kadir'in biladere gittim. Eline aldı, şöyle bir baktı. Abi, dedi bu benim yapacağım iş değil. Sen bunu falan yerdeki arkadaşına götür. Benim gönderdiğimi söyle. Eyvallah deyip ayrıldım hastaneden. Arada epeyce bir mesafe var. Adres bulma yeteneksizliğim de eklenince, bir hayli dolandım ortalıkta. Güç bela buldum sonunda. Çok da haksızlık etmeyeyim kendime, arada bir yerdeymiş. Beni filanca gönderdi, diyerek uzattım ayakkabıyı. Evirip çevirip baktı şöyle bir. Yaparım, dedi. Ne malzeme kullanacağını -kalkıp gösterdi rafta duran malzemeleri- nasıl yapacağını anlattı. Borcum ne olur usta, dedim. Yüz elli lira, dedi. Şaşırdım. Hiç böyle bir fiyat beklemiyordum. Altı üstü ön

tarafıta zedelenmiş iki parça kumaşı değiştirecekti. Çok pahalı olduğunu söyledi ve düşünmek için izin isteyerek ayrıldım oradan. Hem kararsızdım hem de bir çözüm bulmam gerekiyordu. Yazık, öyle ufacık bir bahaneyle ayakkabı atılır mıydı? Ama iyi de yüz elli lira da çok fazlaydı. Hani elli filan olsa... Böyle konuşa konuşa giderken aklıma geldi. Onun yapacağı iş değildi ama belki bir fikir verir, yardımcı olabilirdi. Yalçın, dedim hikâye bundan ibaret. Sen hiç kafanı yorma Cengiz Abi, dedi. Ben sana bunu elli, altmış liraya yaptırırım. Tanıdığım yer var. Sen bırak, git! Bir tanesin Yalçın! Çıkarıp elli lira verdim ve ayrıldım.

O gün, o ayakkabıyı Yalçın'a bırakıp giderken, bunları yaşayacağım aklımın ucundan bile geçmezdi. Keşke ona hiç götürmemiş olsaydım. Caddenin iki yakasında iki sızlı bırakacağıma, çöpe atsaydım da vicdan azabıyla yansaydı içim.

Birkaç gün sonra uğradım. Henüz bitmediğini söyledi.

Üç beş gün sonra tekrar uğradım. İşlerinin yoğunluğu nedeniyle gidemediğini, ilk fırsatta gidip alacağını söyledi.

Rahatsız etmiş olmamak için bu defa arayı biraz uzattıktan sonra gittim. Ben tam dükkânın önüne geldiğimde, Yalçın, dükkânın içinde oturmuş, pantolonunu da dizine kadar çemremiş, başında dikilenlere bir şeyler anlatıyordu. Motor çarpmış! Ama beni görünce, tam senin ayakkabıyı almaya gidecekken motor çarptı, dedi. Neyse Yalçın geçmiş olsun.

Ayakkabı önemli değil. Acelesi de yok zaten. Bir ara uğrarım, diyerek ayrıldım.

Yok, hâlâ kuşkudan eser yok bende. Olamaz da zaten. Kendimden kuşkulanırm, Yalçın'dan kuşkulanamam. Öyle bir şeyi aklımdan geçirerek haksızlık edemem o masumiyete. O derece güveniyorum.

Belki bir hafta, on gün filan geçmişti tekrar gittiğimde. Bu defa çok ümitliydim ama o, yine bir şeyleri bahane ederek gidemediğini, ayakkabımın hazır olduğunu, mutlaka yarın Tufan'a bırakacağını ve oradan alabileceğimi söyledi. Ertesi gün gitmedim. Birkaç gün sonra da gitmedim. Ondan sonra hiç gitmedim. Yalçın'a gitmediğim için Tufan'a da gidemez oldum. Hayır, Yalçın iyi çocuk. Temiz çocuk. Yapmaz öyle bir şey. Lanet olsun. Bir şey olmuştur kesin. Ona, bunu yaşatacak bir şey. Her neyse. Hayır, hiç kırılmadım. Sende mi Yalçın, demedim. Yalçın yapmaz öyle bir şey. Ona değil, ona, bunu yaptıran her neyse, ona yazıklar olsun. Ter temiz çocuğun düştüğü duruma bak!

Yalçın'ın ne dediğı önemli değil de kim bilir Tufan ne diyorur?

| ERDOĞAN AYDOĞAN

Leke

İçerde, herkesin olduğu yerde; herkesin kendi içine kapandığı geniş zamanda, açılan bütün parantezlerin içi boş bırakıldı. Çocuk, babanın gözlerindeki çaresizlikle doldurdu bu aralıkları. Baba, çocuğa işaret etti, bağrına bastı çocuğu. Çocuk, gözlerini kaçırdı herkesten. İplik iplik sıraladı günleri, geceleri. Odadaki yüzleri kazıdı benliğine... Dünyayla arasına bulutlar girdi çocuğun. Küme küme bulutlar... Kapkara bulutlar... Bulutlar hep aynı yerdeydi. Kımıltısız, neşesiz girmişti aralarına. Baba, gizlediği/örttüğü kadardı; çocuk, bastırduğu hıncı, sönen gülücüğü kadar. Herkes gibi erkenden büyüdü çocuk. Yaşamı alelacele oldu. Toprağı kardı, rüzgâr ve ter yapıştı tenine. Sıcak, tam tepesine otağ kurdu; gölge uzak, yalnız bir ağacın eteklerinde yer değiştirip durdu.

Çocuk, susmanın sınırlarında gezindi, hıncını bilemedi ark başlarında; babayı bir gölge gibi izledi, günlerce gecelerce. Baba, avuçladığı toprağa baktı, bir can kokladı, kadın koktu toprak, sardı bütün bedenine. Güneş parıladı, kuş öttü; bir şey eksik kaldı. Çocuk, üstüne başına saçtı toprağı; istedi canını topraktan, anne koktu toprak, gözesinde tutuklu bütün yaşlar aktı, aktı; sel oldu bağrında; hiçbir şey eskisi gibi olmadı.

Adam da çocuk da diz üstü düştü toprağa o günkü gibi...

Aile meclisi gün gün toplanıyor; günü, geceye ekliyor, geceleri seherle buluşturuyordu. Yemekler sofralarda soğuyor, kimsenin boğazından bir lokma geçmiyordu. Çoğu kez ağızları bıçak açmıyor, çaylar, öylece unutuluyordu bardaklarda. Orta yerde bir tül bent duruyor, kimse ne kaldırıyor ne de dokunuyordu. Geceler, sanki zemheri; büsbütün ayaza kesmiş, köpekler geçen/yaklaşan felaketin habercisi vakitli vakitsiz uluyordu. Yılan tıslamaları duyuluyordu tavan aralarında. Ayakyolunda yılanlar, bahçede ağaçların gövdesine sarılmış yılanlar görüyordu herkes.

Böyle durumlarda, herkesin bildiği şey olacaktı. Böyle durumlarda, utanç, öfke her şeye galebe çalacaktı. İçteki bütün itirazlar bastırılacaktı böyle durumlarda. Masumiyet en erken böyle zamanlarda kurban edilirdi. Hüküm, törenindi; yüzü yere bakmaktan kurtaracak yegâne çare de ondaydı. Çocuk, gözlerini babaya çevirdi; merhamet ışığı görmeyi umdu. Pişmanlık ve çileler doluşmadan, utanca giden yolları küçücük bedeniyle kapatmaya çalıştı. Ahh, ne olur kocaman bir adam olsaydı!.. Çırpınmaktan yoruldu çocuk, Aile meclisi uzun uzun susmaktan yorulmadı. Görünenin ötesine varamadı ihtiyar heyeti. Kimse yılanın tısladığı sesi cesaretle sorgulayamadı. Bir tül bent gezindi ağızlarda.. Kahvelerde yılan tıslamaları, piç bakışlar birikti kuytularda.

Baba, yalvaran bakışlara sırtını döndü. Çocuk gözyaşından bir yumak düğüm düğüm babanın boğazında bekledi. Baba, yatağının yanında, çeyizde gelen seccadesinin üstünde, sabahlar etti, esirgenme diledi. Tülbentti kokladı; kaderine ağıtlar yaktı; bugünlerden önce ölmeyi ne kadar çok istedi...

Babaya seçenek sunmadılar da bırakmadılar da.

Orta yerde bir tülbent, her yanda yılan tıslamaları; başı ellerinin arasında kaskatı kesilmiş bir baba ve çırpınıp duran bir çocuk; uzakta başı dik bir anne kevserin suladığı topraklarda, bekliyor; başında da ak güvercinler.. Yazık, baba ve çocuktan başka kimseler görmedi.

Başında tülbentle bir adam, günlerce sürdüğü izin sonuna geldi, yılan tıslamalarını rüzgârla izledi. Toprak, ayak izlerini açığa çıkardı yılanların. Yılanlar, hazzın sarhoşluğunda olduğu bir gecede, o gün olanları birbirine anlatıp kahkahayla kendilerinden geçerken tülbentli bir adam bıçağını kınından çıkardı, namluyu yılanlara doğru çevirdi...

Başında ak bir tülbentle bir baba çocuğunu alıp gitmeden uzak diyarlara; yılanların başıyla dolu torbaları attı yargıcıların ayakları dibine.

| SİNEM BOZHÖYÜK

Odilsiz

Söylediler, söyleştik
Parladı bir kısım kafa
Kimine tatmindi soru
Duymadan ayrıldı kimi
Sesleri gergin, kısıklar
Susmaktan çekindi kimi
Sualden çekinmediği gibi
Duymaktan korktuğu kadar

| YAVUZ AHMET

Bir Hikâye Yazarının Aşırı Gerçek Hatıraları I

YİNE ÇAĞRILMAYAN YAKUP!

Tuhaf istekleri de olmalı insanın. Hep hububat; nereye kadar?

Bazen bir sokak ortasında ansızın durup bağırarak isterim:

“Yakup!”

Bir çocuk bir an irkilmeli, şaşırmalı, sadece başını değil tüm bedenini çevirmeli, gözleri çipil çipil bakmalı. Ama sorsan, çipil çipil ne demektir bilmiyorum. Bilene de rastlamadım. Zaten edebiyat ve Türkçe öğretmenleri hariç kimin aklına gelir ki birine böyle bir soru sormak. Sonra, kimse konuşurken kullanmıyor da. Mesela bir adres tarifi:

“Bak şimdi, dümdüz gidiyorsun, köşedeki gözleri çipil çipil bakan simitçiye görünce sağa dönüyorsun.”

Mesela miting meydanında bir konuşma:

“Benim, gözleri çipil çipil bakan sevgili vatandaşlarım!”

Olmuyor işte. Kitaplarda geçiyor yalnız. Hem ben kitapların, yani yazarların -ki ben de onlardan biriyim- kullandıkları her kelimenin anlamını bildiklerine de inanmıyorum. Bazı kelimeler anlamı bilinmeden kullanılmak için var demek ki. Veya bazı kelimeler, anlamlarını hepimizden gizliyorlar.

Neyse.

Bir gün sokakta yürürken aklıma düştü bu tuhaf isteğim. Üç günlük dünyada yaşıyoruz, yarına varır mıyız varmaz mıyız garantimiz yok; yahu dedim, bağırayım gitsin:

“Yakup!”

Evet, gerçekten de biri döndü. Otuzlu yaşlarda, bürokrat görünümlü, orta boylarda biri. Daha doğrusu içine otuzlu yaşlarda, bürokrat görünümlü, orta boylarda birini almış kahverengi bir takım elbiseydi dönen.

Tahmin ettiğiniz üzere çipil çipil falan bakmıyordu. Bakıyorsa da ben anlamını bilmediğimden öyle baktığını anlayamadım durumdaydım.

“Buyrun beyefendi, bana mı seslendiniz?”

Hayalimdeki Yakup elbette bir çocuktü. Hayallere çok güvenmemek lazım. Hem çocuk dediğin büyüyor.

Gözlerinde merak... Acaba çipil çipilin anlamı meraklı bakmak mı oluyor? Belki de...

“Size seslendim. Ne yalan söyleyeyim, sizin kurbağalara bakmaktan döndüğünüzü sanırdım. Yakup bile büyümüş, devlet memuru olmuş; ne diyeyim.”

Gözleri aksileşti.

“Hangi Yakup’tan söz ediyorsunuz beyefendi?”

“Siz... Yakup deyince döndünüz ya!”

“Yakup demediniz, Yusuf dediniz.”

Yusuf mu?

Hay Allah! Ben de karıştırmışım. Yakup’u yine bir çağırın olmamış.

GÜZEL HAVALAR

“Şu merdivenleri görüyor musunuz?”

Kasketinin siperliğini ter çevirmiş şişman çocuk, sarı saçları kısa kesim kadın, daha önce birkaç kez sürekli bağırarak konuştuğunu fark ettiğim ihtiyar adam ve minibüs beklediğini bize ne ara söylediğini bir türlü hatırlayamadığım delikanlı... Hep birden o tarafa baktık.

Elbette orada bir merdiven yoktu. Ama bunun bir öneminin olmadığını da biliyorduk.

Titrek parmaklarıyla bize olmayan bir merdiveni gösteren adam kırklı yaşlardaydı. Şık giyinmemiş olsa da üstü başı bakımlıydı. Gözlüğünün sol camı çatlamıştı ve sol şakağında açılan yaradan süzülen kan çenesine doğru inmek üzereydi. Üstünün başının bakımlı olduğu ayrıntısını bir cümle önce verdiğime göre ortada, adamın kavgaya karışma ihtimali görünmüyordu. Hiçbirimizin aklına da adama bir mendil uzatmak düşmemişti. Haksız sayılmazdık. -Şimdilik- düştüğüne inandığımız adamın nerede ve nasıl düştüğü sorusuyla meşguldü aklımız.

“İşte o merdivenden düştüm.” dedi adam.

Elektrik faturasını yatırmayı unutmuş.

Hanımı onca zamandır, otomatik ödeme talimatı vermesi için ısrar edip duruyormuş. Fakat ihmalkâr davranmış adam, talimatı bir türlü vermemiş. Masanın üzerinde duran faturayı bu gün de yatırmazsa elektriği keseceklerini anlayınca birden çıkıvermiş evden, o telaşla merdivenlerden inerken dengesini kaybedip düşmüş.

Bunların hiçbirisini söylemedi adam. İşin hikâye kısmını o an ben hayal ettim ya da uydurdum. O hâlâ merdivenin varlığını bize inandırmaya çalışıyordu.

Ne gariptir, bizim minibüs bekleyen delikanlımızın olmayan merdivene inanacağı tuttu. Hatta inanmakla da kalmadı, bayağı dünya gözüyle merdiveni gördü.

“Evet, pek diktir o merdiven. Adımlarını dikkatli atmazsa düşebilir insan.”

Şaşırıp kaldım. Ayan beyan gerçeği sırf adamın hâline acıyıp yok saymak mı, yoksa ortada sonu yaralanmaya varmış ciddi bir sorun olduğuna göre gerçeğe bağlı kalmak mı gerektiğini bilemedim.

Sarı saçları kısa kesim kadının merhameti uyandı derken; çantasına davrandı, bir mendil çıkardı, uzattı.

Hayretler içerisindeydim. Mendili adama değil de bana uzatmıştı.

“Yaranız kanyor beyefendi, silin.”

Mendili aldım, hiç de inanmamış bir niyetle yüzümün sol kısmını sildim. Mendil şimdi kıpkırmızıydı.

“Ne oldu abi?” diye sordu şişman çocuk.

“Şu ilerdeki merdiveni görüyor musunuz? İşte o merdivenden düştüm.” dedim.

Minibüs bekleyen delikanlı hariç diğerleri inanmadı bana. O da işte teselli olsun, zaten yaralanmışım, gönlüm olsun babından inanmış göründü. Sonra ihtiyar, ondan hiç de ummadığım nahif bir sesle koydu son noktayı:

“Havalar efendim, havalar. Dikkat etmek lazım.”

Diğerleri gibi ben de inanıverdim asıl kabahatlinin havalar olduğuna. Bilmem ki yukarda kendince sıcağıyla, soğuğuyla, yağmuruyla işini yapan havanın merdivenle ne ilgisi vardı? Yanlarından uzaklaşırken mırıldandım:

“Bana ne arkadaş! Ben de şairleri mahveden havalardan istiyorum.”

Ben evden hangi amaçla çıkmıştım sahi? Acaba hanım ekmekle tuz mu istemişti yoksa unuttuğum başka bir şey mi vardı? İnanın bir türlü hatırlayamadım.

KARA BAKIŞ TRENLERİ

Açık mavi Orlon iplikle bir çocuk kazağı örmeyi sürdüren kadın “Ben hiç trene binmedim.” dedi. O sıra, gözleriyle ilmeklerin alışkanlıkla gidip geldiği millerin uçları arasına koca bir bakış, kara bir bakış doluyordu. Bu bakışın belirgin olmayan içini birtakım kızıl trenler, siyah trenler, gri trenler dolduruyordu. Beyaz tren olur muydu; bunu biliyordu kadın.

“Babam bir defasında binmiş. Galiba askerden dönerken. Takır tukur bir şey işte demişti bir akşam. Ben sormuştum da o yüzden öyle demişti. Sormasaydım demezdi ama. Trenleri anlatmayı sevmediğiyle ilgisi yok ha! Benim başka sorularımı da gereksiz bulduğundan...”

Birden kaldırdı gözlerini. O sıra, millerin ucundaki ilmekler gibi, az önce kara bir bakışın içini dolduran trenler ve o meçhul trenlerin yolcularıyla kara iki demir üzerinde ilerleyen takır tukurlar da duruverdi. Tüm bunların yerini meraklı ne var ki daha en baştan şüpheli görünen bir boşluk doldurdu.

“Sahi, siz hiç bindiniz mi trene?”

Ne demeliydi şimdi? Dünya siz kazak örerken anlamlıydı, şimdi tüm anlamlar gibi bir trene binmiş olmanın anlamı da kayboldu mu demeliydi? Yoksa yalanın güvenli limanlarına sığınıp hiç trene binmediğini mi söylemeliydi? Gidecek yerin olmadıktan sonra trene binmenin işe yaramayacağı beylik lafına mı sığınmalıydı?

“Babanız doğru söylemiştir ihtimal. Eskinin trenleri konuşurmuş, şimdikiler suskun. En azından, kalın camları içeriye pek öyle aman aman ses vermiyor.”

Gözler yeniden ilmeklere yöneldi. Fakat bu kez çok durmadılar ilmek ilmek çoğalan kazak motifinde:

“Belki hâlâ konuşanlar vardır. Öylelerinden birine binmek isterdim. Bakalım, onların takır tukur sesleri de babamın ağzından çıktığı gibi sinirli midir?”

Sonra kadın, parkın orta yerine çevirdi bakışlarını. Çok eskiden, yirmi yıl önce kocaya kaçmıştı belki. Belki babası barışmamıştı da içinde hep bir baba eksikliği kalmıştı. Belki kaçtığı kocası onu bir eski zaman trenine bindirse, o takır tukurlar arasında hâlâ küs olduğu babasının sesini duyacak, içindeki eksikliği dolduracaktı. Belki.

Parkın orta yerinde bir su değirmeni var. Biçimsiz taş yığının sağ yanına dönmeyen bir su çarkı eklemişler. Parka gelenlerden, o yığının su değirmeni olduğu sonucuna ulaşacak bir hayal uman ustanın iyimserliğini sevmemek mümkün değil. Değirmenin yanında kırmızı bir leğen, leğenin içinde ıslatılmış beyaz ekmecekler...

Aslında burası bir ada. Etrafını dar kanalın çevirdiği, fiskiyelelerden fişkırان suyun kanala döküldüğü bir ada. Üzerinde de sekiz ördek kaygısızca didişiyor, birisi leğendeki ıslatılmış ekmeği gagalıyor. İki serçe, ördeğin dikkatsiz gagalarından düşen parçaları kapmaya çabalyor.

Öğle vakti sıcak yaman vurmuş. Parkta kimsecikler yok. Adanın yanındaki kafeterya görünümlü çay bahçesinden, bugünlerde altmış iki yaşında kanserden ölmüş bir pop şarkıcısının -kanına girilmesini istediği- şarkısı yayılıyor. Derken çay bahçesi çalışanlarından biri kanala beyaz bir sandalye atıyor ve adaya geçip leğenin içine yarım bayat ekmecek daha doğruyor. Muhtemelen parkın ağaçlarından çay bahçesi çalışanlarının kestiği çınar dalının altında gölgelenen bir ördek kalkıp leğene doğru yanaşıyor. Sağ bacağı topal olduğundan sekerek yürüyor bu ördek. Adaya geçen çay bahçesi

çalışanıyla dondurma dolabının başında bekleyen kız, ördeğin sekerek yürümesi üzerine -pop şarkının melodisi arasında kaybolduğu için anlaşılmayan kelimelerle-konuşuyorlar. Veya konuşmuyorlar da aynı şeyi söylediklerini bilmenin rahatlığıyla anlaşılıyorlar.

Cevap vermiyorum kazak ören kadına. Biliyorum ki o da zaten cevap beklemiyor. Çünkü trenlerin takır tukur seslerini az buçuk tahmin etsem bile babasını tanımadığımdan, iki ses arasında sinir yönünden ilgi kuramayacağımdan emin. Gözümün önünde; bu kadın sevimli bir kız çocuğuyken onun saçlarını hiç okşamamış, yanaklarını sıkmamış, akide şekeriyle onu havalara uçurmamış bir erkek canlanıyor.

Ama şunları söylemeyi ne çok isterdim kadına:

“Ben aslında hiç trene binmedim hanfendi. Bindim de, az önce gözlemlerinizle ilmekler arasını dolduran kara bakışlarda gelip geçen trenlerden birisine bindim yalnızca. Tabi hâlâ trenleri merak eden biri olduğu için bana hayatı; en az şu yığıntıya değirmen biçimi vermeye çalışan o iyimser ama beceriksiz duvar ustası kadar, bayat ekmecek ile olsa ördeklerin rızkını dert edinen çay bahçesi çalışanları kadar, sevgilisinden kanına girmesini isteyecek denli pervasız şu pop şarkıcısı ve sekmeyen ayağını leğende ıslatılmış ekmecek ödüllendirme derdindeki ördek kadar sevdiren sizin o kara bakışlarınızdaki trenlerin sesi asla sinirli değiller. Keşke herkesi o trenlere bindirebilsek de geriye; hırsların, cinayetlerin, yolsuzlukların, kıskançlıkların bittiği kara ama anlamlı koca bir boşluk kalsa.”

| SÜHEYLA KARACA HANÖNÜ

Babam Niçin Öldü?

Keşke babam ölse, dedi bir anda. Babasına âşık bir kız olarak kanı dondu arkadaşının bu arzusuna ve üç yıl sonra öğrenebildi yaşananları.

.....

Neymiş otuz yaşına gelmişim, artık evlenmeliymişim. Üstelik evliliği zindandan farksız, bir gölge gibi yaşayan annemden de bu cümleleri duymak sinirlerimi alt üst ediyor. Babama benzeyen bir erkeğe denk gelirsem korkusu tüm benliğimi esir almışken nasıl olur da evlenmeyi düşünebilirim.

Babam için yaşı ilerledikçe düzelir dediler hep. Oysa “Huylu huyundan vazgeçmez, bir insan yedisinde neyse yetmişinde de odur, can çıkar huy çıkmaz, huy canın altındadır, huylu huyundan teneşirde vazgeçer, sütle giren huy canla çıkar, arlı arlıdan huylu huyundan vazgeçmez” demiş atalar. Yine de düzelir diye umut ettik. Yıllar içinde annem bir sabır taşına dönüşüverdi. Yüzüne tebessüm uğramaz oldu annemin. Eşe dosta hasret kaldı yıllarca. Bakışları ölü balık bakışları gibiydi hep. Dışarıya çıkması yasaktı, perdeyi aralaması yasaktı, evine erkek kardeşlerinin gelmesi bile yasaktı. Babam, tabir yerindeyse, uçan erkek sinekten bile kıskanıyordu annemi.

Babamın kıskançlık kıskacında annem yaşayan bir ölüye döndü. Ben olmadan önce işe giderken kapıyı annemin üstüne kilitler öyle gidermiş. Yine içi rahat etmeyip günün

belli belirsiz saatlerinde ev telefonundan ararmış. Bir gün annem banyoda olduğu için telefona cevap veremeyince nasıl da soluğu evde alıp annemi hırpalamış.

Yıllarca babamın kıskançlığına, annemin kaçıp gitmeyeşine bir anlam veremedim. Gün aşırı haberlerde izlediğimiz eski eşi tarafından katledilen kadın haberleri mi etkiliyordu yoksa annemi? Ya da kan kusup kızılık şerbeti içtim, demenin süreğiydi annem. Gerçi babamın kıskançlığının gizlenir bir yanı yoktu. Tanıyan herkes bu durumun farkındaydı. O gün olanlar oldu. Annem ilk kez kararlılıkla abimlere iftar yemeğine davet edeceğim, dedi. Hep görmeye alışık olduğumuz kan hücum eden yüzü, çatılan kaşları, kesecekmiş gibi bakışları ile olmaz dedi babam.

Annem hızla odasına gidip bir çanta hazırlayarak kapıya yöneldi. Evi terk etmeye kararlıydı. Babam karşısına dikilip kolundan sımsıkı tuttu, bir elini havaya kaldırmıştı ki gözüm karardı o an. Mutfaktan aldığım bıçakla dikildim karşısına. Beni o hâlde görünce kolunu bıraktı annemin.

Abisine sığınmıştı annem artık. Babamın o günlerde saatli bomba gibi evde mekik dokuyuşu, hiçbir yere sığamayışı korkutuyordu beni. Babam kendi suyunu bile mutfaktan almaz, onun bakımını ihmal etme kızım, diyen annemin hatırına evdeki kötü enerjiye maruz kalıyordum. Babamın annemi değiştigiğine ikna etmekten başka

çaresi kalmadığını anlamıştı nihayet. Çok dil döktü. Hasta olduğunu kabullenip tedavi olacağını söyledi. Bakırköy'e yatınca annem onun bu çabasına kayıtsız kalamayıp eve döndü. Hastanede epey kalmıştı. Eve döndüğünde her şey bambaşka olmuş gibiydi.

Hanım, bugün kızınla alışverişe çıkıp kendinize bir şeyler alın. Hafta sonuna da abinleri bize davet et, dediğini duydu kulaklarım. Kendisi çıkın demesine rağmen annemin nasıl da ürkek ürkek hazırlanıp çıktığına tanık oldum. O gün ilk kez annemle kuşlar gibi özgürdük. Bakın bu benim özgürlük savaşçısı annem, diye haykırmak geçiyordu içimden. Sanki dakikalarca su altında nefessiz kalmışız da sonra su üstüne çıkmışız gibiydik.

Babam iyileşti galiba; keşke daha önce evi terk etseydin anne, dedim. Annem ise içim hiç rahat değil haydi eve dönelim kızım, diye tutturdu. Yolda durup babamın en sevdiği börekten yapmak için ıspanak aldı. Parayı uzatırken yüzünde en son çarşı pazardan ne zaman alışveriş yaptığını hatırlamaya çalışır gibi bir ifade vardı.

Elimizde poşetlerle kapıyı çaldık, açan olmadı. Oysa bu saatte bir yere çıkmazdı. Hayrolsun inşallah, diyerek anahtarı aramaya başladı annem. Salona girdiğimizde babamı koltukta başı yana düşmüş bir vaziyette bulduk. Uyuyor sandık. Biz dışarıdayken babanı uyku tutmaz ki, dedi annem korku dolu bir yüz ifadesiyle.

Otopsi yapıp ölüm nedenine kalp krizi dendi babamın. Oysa ben iyi biliyordum ki babamın asıl ölüm sebebi bastırmaya çalıştığı kıskançlığıydı.

| MEHMET ÖZER

Bebek

Uzattı zaman elini
Bir göbek bağı ağırladı
Kuşandı hayat ruhunu
Kırkı çıktı sözlerin

Uçurdu gökyüzünü kelebek
Sevinç çığlıklarıydı bir bebek

| TUĞÇE ÖCAL

Kıyıda Bir Sandal

Yazın baş gösteren kuraklık, çevre kirliliği, yasal olmayan şartlarda yapılan sulamalar gölün sularının hepten geriye çekilmesine sebep olmuştu. Sonbaharın gelişiyile artan yağmurlar, tarım sulamalarının nispeten yavaşlaması gölü az da olsa doldurdu. Yağmurlar böyle bereketli yağmaya devam ederse, çekilen suların kıyıda oluşturduğu şerit silinip gidecek.

Gölde, ilçeye karayoluyla bağlanmış iki küçük adacık bulunuyor. İlk adanın üzerinde hiç yerleşim alanı yok. O, daha çok ikinci adaya geçmek için kullanılan bir geçidi andırıyor. İkinci yani Yeşilada, ilçenin gözbebeği. Adanın etrafı, adına yaraşır şekilde ağaçlarla örülmüş. Ağaçların yansması masmavi suya düştüğünde su sanki yeşile boyanıyor. Ahşap evleri, dar sokakları, balıkçı kulübeleriyle insanı kendine çeken bir havası var buranın. Göl güneşin altında rengârenk ışık yansımalarıyla dans ederken, ada üzerinde nazlı bir yaprak gibi salmıyor. Öteden beridir, ilçe halkıyla ada halkı birbirini pek sevmezler. Ada'da yaşayanlar memleketleri sorulunca adalıyız derler. Son olaylar iplerin iyice gerilmesine sebep oldu. İlçeliler ellerinden gelse, adayı ilçeden tekrar ayıracaklar.

Burası herkesin huzurla yaşadığı bir ilçeydi ilkin. Ada'da bulunan kilise dünya çapında nam salıp, akın akın insan buraya ziyaret için yığılınca huzur

biraz kaçtı. İlçe heyeti toplandı, kilisenin ayın belli günlerinde açık olması teklifini adalılara sundu. Adanın ihtiyar heyeti kabul etmedi. Kilisenin burada olması kültür turizmi bakımından adalılar için bulunmaz bir fırsattı. Belki de ilçe küçülüp gidecek ileride dengeler değişecek ve adaya bağlanacaktı böylelikle yönetim adalılara geçecekti. Bu çekişme ilçenin her noktasına yansdı. Marketlere, balıkçılara, esnaflara, okullara...

Ada'da okul yoktu. İlçenin üç büyük mahallesinde bulunan okullar, çevre köylerde ve Ada'da yaşayan öğrencilerin eğitim merkeziydi. Okuyup öğretmen olan ilçe ve Ada gençleri de bu okullarda öğretmenlik yapıyordu. Sınıflarda ve öğretmenler odasında kimi zaman soğuk rüzgârlar eserdi.

Yusuf okulun en genç öğretmeni idi. Öğrencileriyle arası epey iyiydi. Kimseye nereli olduğunu söylemez, okul paydos zilini çalınca önce kütüphaneye oradan da evine giderdi. Diğer öğretmenlerin, çocukları adalı- ilçeli diye ayırmasına şiddetle karşı çıkar, kimsenin birbirinden farkı olmadığını savunurdu. Yusuf'un sayesinde fen bilgisi dersini sevenlerin sayısı günden güne artıyordu. Öğrenciler bu derste eskiye göre daha başarılıydı. Kimi öğrencisi Yusuf'un sayesinde kitap okumaya da başlamıştı. Değişik adamdı Yusuf. Dersleri sınıfta işlediği hiç görülmezdi. Bazen gölün kıyısına

götürürdü sınıfı, bazen sazlık alanda kurbağa kovalatırdı. Okulun bahçesinde sebze bile yetiştirdi. Müfredatın dışına çıkıp derste şiir okuduğu için müdür beyden çok kez laf işitmişti ama o yine de bildiğini okuyordu. Belki de çocuklar, Yusuf'u kendileri gibi dizginlemez olduğu için seviyordu.

İlçede işler içinden çıkılmaz bir hal almaya başladı. İlçe başkanı bütün öğretmenleri çağırıp bir toplantı yaptı. Durumun vahametini uzun uzadıya anlattı. Öğretmenlere çok görev düşüyordu ama öğretmenler toplantıda bile ilçeliler ve adalılar olarak iki ayrı grup şeklinde oturmuşlardı. Yusuf, Başkan'a destek çıktı. Fikirlerini tek tek sıraladı. Öğrencilerin arasındaki ayırım en aza indirgenmeli, geleceği inşa edilecek nesil bir an önce bütün olarak yetiştirilmeliydi. İlçede moral geceleri düzenlenebilir, yerel lezzetlerden festivaller yapılabilirdi. Balık tutma yarışmaları tertip edilebilirdi. Her fikrin üzerinde tek tek duruldu. Uzun uzadıya tartışıldı. Balık tutma konusunda bir yarışa girmek, halkın arasındaki rekabeti hepten kızıştıracağı için, bu fikir elendi. Festival ve moral gecesi için neler yapılabileceği konusunda konuşmak için ileriki bir tarihe toplantı günü belirlendi. Yusuf'un heyecanı içine sığmıyordu. Diğer fikirlerini de söylemek, bu konuya kökten çözüm bulmak istiyordu. Gözleri çakmak gibi çakan bu genci tebrik eden Başkan, nereli olduğunu merak etti. Yusuf gülümseyerek cevap vermekle yetindi.

Festivale iki gün kalmıştı. Hava yağmurlu ve kasvetliydi. Yusuf derse girdiği zaman, bütün öğrencileri pencerenin kenarında topladı. Göl,

rüzgâr ve ışık sebebiyle renkten renge giriyordu. Tek bakışta mavinin ve yeşilin tonlarını gölün üzerinde görmek mümkündü. Yusuf, gölün neden ve nasıl renk değiştirdiğini anlattı öğrencilerine. Öğrenciler şimdi, göle neden yedi renkli göl denildiğini biliyordu. Yusuf dersin devamında da kentin neden ikiye bölündüğünün hikâyesini anlatmaya koyuldu. “Zamanın birinde ilçede yaşayan bir bey, eşi ve çocuklarıyla birlikte Sivri Dağ eteklerinde avlanmaya çıkmıştı. Hanımı, dağın eteğine oturdu. Eline tengereğini aldı, yün eğirmeye durdu. Bey, üç oğlunu da arkasına katarak, atını sürmeye başladı. Atlar o kadar hızlı koşuyordu ki, arkalarında yoğun bir toz bulutu kalıyordu. Bey'in atını daha hızlı koşturmak için çıkardığı sesler dağın eteğine çarpıp toz bulutuna karışıyordu. Ormanın arasından fırtına gibi geçiyorlardı. O esnada Bey atını yavaşlattı. Gözlerini bir kartal gibi kıstı. Makilerin arasında bir kıpırtı vardı. Hayvan korkudan nefesini tutmuş, kaskatı kesilmişti. At bir adım daha atınca, ceylan yerinden fırlayıp koşmaya başladı. Bey önde oğulları arkada ceylanın ardı sıra at sürmeye koyuldu. Ceylan arayışta hepten hızlanınca, bey sadağından okunu çekti, ceylana doğru nişan aldı, yayını gevşetti. Ok bir kayaya saplandı. Kaya ortadan ikiye bölünüp yarıldı. Bağrı yarılan kaya kükreyerek gözyaşlarını toprağa bıraktı. Kaya o kadar çok ağladı ki, sular azgın dalgalara dönüşüp, beyin oğlunu aldı. Bey kalan iki oğlunu önüne katarak Sivri Dağ'ın eteğine geri döndü. Hanımı hâlâ daha yün eğiriyordu. Bey kadına baktı. İsyankâr bir tavırla “Hanım hanım çocuğu su aldı götürdü, sen hala

elindekini eğirir durursun, eğirdur bakalım” dedi. İşte, bağı yarılan kayanın gözyaşlarıyla bu yedi renkli göl oluştu ve koca kaya adaya dönüştü. İlçe de adını buradan aldı. Sınıf sessizliğe gömülmüştü. İçlerinden fırlama olan bir öğrenci, olur mu böyle şey hocam diye sessizliği bozdu...

Yusuf evine vardığı zaman, gölün rengi çamur gibiydi. Yağmur durmuştu da göl durulmamıştı. Her akşam yaptığı gibi yemeğini yedi. Ertesi günün derslerine hazırlandı. Yatsı namazını kıldı, eline şiir kitabını alıp camın köşesine yerleşti. Kent sınırlarının hep taşlarla kurulduğunu düşündü, elinde tuttuğu kitabın kapağındaki taşta bakarken. Taşlar bazen kale oluyor, bazen de göl kenarındaki gibi çizgiye dönüşüyordu. Her sınır taşla örülüyordu. Yusuf bu düşüncelere dalıp gitmiş, boş boş kitaba bakarken, dışarıdan bir ses duyuldu. Gecenin sessizliğini bozan bu ses, uzaklardan geliyor gibiydi. Kendini sokağa attı. Ayakları Yusuf’u sesin geldiği yöne taşıdı. Ses gölden geliyordu. Yusuf ne yapacağını bilemez bir halde, balıkçı kulübelerine doğru koştu. “Biri var, gölde. Bağırıyor,” diyebilirdi nefes nefese. Balıkçı Yusuf’a baktı. “Bugün ilçeden kimse göle açılmadı. Bu havada anca adalılar açılır,” diye cevap verdi. Yusuf “Yardım lazım, acele etmemiz lazım!” diye bağırdı. Adam oralı olmadı. Adamın umursamazlığı karşısında tekrar sokağa koşan Yusuf, telefonunu eline aldı. Ada’nın balıkçı kulübelerini aramaya başladı. Alo sesini duyar duymaz, telaşla olup biteni anlattı. Karşısındaki adam telefonu suratına kapattı. Ses de artık duyulmuyordu. Yusuf bu kez göl kenarına gitti. Karanlıkta

hiçbir şey gözükmüyordu. Arkasından bir ses duydu. “Sarhoş olabilirler” dedi bekçi. “Ben de duydum bağışmaları. Ne dediği anlaşılmıyordu. Belediyeyi aradım, polisi aradım, onlar gelene kadar ses çoktan kesildi. Sabahın şerri, gecenin hayrından evladır. Sabah ne olup bittiğini anlarız hocam, sende bekleme burada, var git evine” diye devam etti.

Sabahın ilk ışıklarında, üzerinde sevinç yazan bir sandal kıyıda kıpırtısız duruyordu. Göl durulmuş, uysal bir kedi gibi taşların kıyısına kıvrılmıştı. Yusuf, okula geçmeden önce göl kıyısına uğradı. Başkan, polisler, ambulans, sağlık ekipleri, belediye çalışanları, herkes kıyıda idi. Yusuf ne olup bittiğini öğrenip okula geçti. Okul, cenaze evi gibi sessizdi. Tüm öğretmenler ve öğrenciler pencere kenarında çalışmalarını izliyordu. Gölden iki kişi çıkarıldığına herkes şahit oldu. Yusuf, koşarak çalışmaların olduğu yere gitti. Başkan, üzgün bir şekilde, anlattıklarını yeni gelenlere tekrar ediyordu.

“Biri adadan, biri ilçeden iki genç. Balık tutmak için açılmışlar, kayık alabora olmuş. Üzerlerindeki balıkçı tulumları suyla dolduğu için, yüzmeye güç yetiremeyip batmışlar. İlk bulgular bunlar. Görevliler olayı aydınlatmak için titiz bir çalışma yürütüyor.”

Festival iptal edildi. İlçe ve ada halkı yıllar sonra bir araya geldi. Cenaze namazı bir bütün olarak kılındı. Herkes birbirine mahcup ifadelerle bakıyordu. Balıkçılar başları önde, omuzlarında tabut sessizce yürüdü. Gece göl kıyısında karşılaştığı bekçi Yusuf’a yaklaştı. “Hoca sen nereliydin?” dedi.

Dost

Karmaşık motiflerle işlenmiş esrarlı bir duvar çinisi, zahir!

Suyun en dip noktalarında kulaç atıyor, kentin en dar sokaklarında dolaşiyor. Uzak gemi seferlerinde geziniyor elleri. Esrareniz bir derinliğe sahip göz bebekleri. Donuk, bir o kadarda yabancı. Ultraviyole ışınları gibi. Delip geçiyor bakışları gökdelenleri. Bu dünyadan değil sanki. Metreye vursak en fazla bir elli. Cüce boylu, yüreği dev endamlı.

Yüzündeki çizgiler ayaz yemiş gölgeler pervazı. Gece dokunmuş şakaklarına. Karanlık. Çoktan kırağı vurmussaçlarına. Kurumuş dal, çatlamış toprakavurtları. "Bir kulağı sağır, bir gözü kör" sanki. Başka kıyılarda dolaşiyor adımları. Vazgeçtiği çok şey olmalı. En başta da kendisi...

Benim kadar vardı yaşı. Bir ihtimal üç beş yaş fazlası. Ben altmışsam o da altmış beş... Künyemizde ölüm kazılı. Bizim periyotlarda, kum saati hızında geçerhayat. Hırçın dalgalar gibi ansızın gelip vurur ecel. Söküp alır canımızı bedenimizden acımasızca. Tutduğumuz yerden koparıp, toprağın bağına atar hışımla.

Her gün aynı saatte, aynı çay bahçesinde... Farklı banklarda otursak da penceresi birbirine bakan iki daire gibi dip dibeydi sığınaklarımız. Uzun uzun oturur, melodisini dinlerdik

kuşların. O susardı ben anlardım. Ben konuşmazdım o algıladı. Bir kez bile duymadım sesini. Kalın, bariton muydu; yoksa ince tiz sesli miydi?

İki poşet olurdu elinde. Siyah olanında kedi maması, beyaz olanında kuşyemi. Parkın muhtelif yerlerini dolaşır elindekileri aralıklı olarak toprağın bağına yerleştirirdi. Avuçlarındaki toprağa dokunduğu an mahşeri bir kalabalık peyda olurdu. Tabakasından çıkardığı tütününü yakar tarifi imkânsız bir huzurla dakikalarca dostlarını izlerdi. Karnını doyuran mahlûkatın kimi bacaklarına dolanır kimi başının üstünde konaklar, kimisi de kucağına yerleşirdi usulca. Zengin insandı velhasıl...

Kurşuni ceket, kahverengi pantolon giyinirdi. Ceketin birkaç yerinde yama vardı, pantolon oldukça eskiydi. Yıpranmış olsa da her daim tertemizdi kıyafetleri. Ceketin kol boyu uzun, avuç içiyle yakın temasta. Lacivert kunduraları var ayağında. Sağdaki, parmak ucundan delik. Bir gün tozlu görmedim ayakkabılarını. Pabuçlarını görünce utanırdım delik olmayan tozlu pabuçlarımdan.

Küçük bir radyosu vardı. Ancak sol eli kadar büyüklüğünde. Kuşların konserine, kulak verdiği kapattı sadece düğmesini. Çok severdi sanat müziğini. Hicaz makamında şarkılar

dinlerdi. En çok da Veda Buse'sini. Hissederdim. Kalbinin ülkesinden gam rüzgârları eserdi. Kilitlenip kalırdı kırıldığı yerlere. Bir kez gördüm. Ağlıyordu. İnceden yağmur yağıyordu yanaklarına. Okunaksız bir öyküsü vardı mimiklerinde.

Zayıftı. Etiyle kemiği birdi neredeyse. Korkardım kemikleri kırılacak diye. Günlerden birinde elinde bir simitle çıka geldi. Merhametliydi. Yarisını ağlayan bir çocuğun eline tutuşturdu. Farkımda olmadığını zannederdim. Diğer yarisını bana uzattı simidin. O an anladım adını bilmediğim bir dostum olmuş park bahçesinde.

Kesilmeyen bir öksürüğü vardı. Boğulur, nefes alamazdı. Ödüm kopardı bir şey olacak diye. Ne çok isterdim sigara içmemesini. Sağlığı için endişe duyduğumu söylemeyi. Söyleyemedim. Her konuşmak istediğimde kaşlarını çatar yüzünü batıya doğru çevirirdi. Bilirdim, istemezdi hasbihâl etmeyi. Uzun bir ip gerip, içime sererdim sözcükleri.

Meraklanmadım desem yalan olur. Geciktiği olmazdı. Başka bir bankı mesken tuttu desem, iki yıldır sol yanına geçtiğini bile görmedim bankın.

Bir umut... Dolaştım bütün çay bahçesini. Dostum yoktu. Soluk bir üzünc sarmıştı parkın dört bir yanını. Gökyüzü griye çevirmişti rengini. Ağır bir yalnızlık çöktü kirpiklerime. Daraldı sol yanım.

Sonraki gün... Daha bir sonraki gün... Yakama yapışan hüznü bir bekleyişle kırılmış bir cam gibi tuz buz olmuştu göğüs kafesim. Çıtu çıkmıyordu çay bahçesinin. Kuşların, kedilerin...

Banklar cevap vermiyor sorularıma. Taş ve toprak lal, ağaçlar umursamaz hâlimi. Neredeydi isimsiz dostum?

Bir dili olmalıydı yokluğunun. Hangi yamaçtan sormalı, hangi dağ başına çıkmalı aramak için. Kaynağını bilmediğim ışığın izini güneşte mi sürmeli yoksa yıldızlarda mı? Görür görmez tanıyacağım, lakin ismini bile bilmediğim birini hangi kıyıda bulmaya çalışmalı? Yoksa mezar taşına mı sığdırdılar belirsiz varlığını? Bir tabut, bir sala...

Tamı tamına üç ay oldu. Ne bir ses, ne de bir emare. Sabır, eski anları dolaşan seyyah yüreğimde. Umudun salıncağında durmuş bir saat tahammül. Kuşlar yalan söylemez bilirim, döneceğini müjdelediler türkülerinde. Seni bekliyor sahipsiz kediler. Geri dön gittiğin hızla. Karnım acıktı. İkiye böldüğün simidi bekliyorum muhip.

Küçük Bir Bahçe

Ağaçların aralıksız yeşilliği bir süre sonra alışılmış bir hâl aldı. "Gözüm alıştı" deyip durdu. "Şimdiden alıştım." Dördüncü geliyordu. Artık emin olmuştu bahçenin yerinden. Asfalt yolun bitiminde bir çeşme beliriyor, sonrasında başlayan bahçeler, topraklı yolun sağında ve solunda uzanarak kilometrelerce devam ediyordu. Yeri, ancak iş dönüşünde görmeye gelebildiği için güneş her seferinde batmış oluyordu. Toprak yoldan bahçeye kadar olan mesafe, her gelişinde oldukça uzun geliyordu gözüne. Bu uzunluğu çok seveceğini biliyordu Arif Bey. Yol, uzadıkça tüm ömrünü ölçüp tartacağı bir düzleme dönüşüyordu. Yol uzuyordu. Eşi ve kendisi için aynı yol farklı engebelerde, farklı yan yollarda sürüp gitmişti. Hâlâ öyleydi. Yol boyunca eşi onun anlamsızca gülüp birden yüzünü asıverdiğine şahit oluyor, sonra umursamadan kendi kaygılarına dalarak etrafa bakınıyor, bazen hırslanıyor, bazen anlamsız bir şekilde aniden gülüveriyordu. Arif Bey ise çocukluk anıları ile başlamıştı yola. Yoldaki engebeler yükseldikçe evlerinin arkasındaki höyüğe tırmanıyor, çukurlara girdikçe höyükten koşu koşu aşağı salmıyor, ağaç dalları arabanın camlarına değdikçe, köydeki gibi dallardaki kuşları gözüne kestirip avlıyordu. Kırılarda koşuyordu sonra en çok. Bir düzlük görünce altılı ekibi

kuruyor, kaleden kaleye maç yapıyor ve tekrar tekrar bu sahneleri başa sarıyordu.

Sonra ilk gençliğine varıyordu. Gelecek kaygısı uğrar gibi oluyor, aklını savuşturuyor, komşu kızını seviyordu. Sonra birden yüzü asıldı. Çocukluğunda bulduğu özgür, mutlu hali ne zaman nerede yitirdiğini düşündü. "Hayat düzeni evladım." derdi babaannesesi. "Biz gibi çekme. Ne kazandığı ne kaybettiği belli babanın. Düzenli maaşla devlet işine girdin mi ohhh. "

Güneşin son ışıkları dalların arasından yüzünü aydınlatıyordu. Varacağı eve değil, geleceğe değil geçmişe akıyordu istikameti. Araba çukurlara giriyor, aralı kalan camdan içeri tozlar doluyordu. Hanımı söylenmeye başladı. "Aklın nerde be adam, kaç km. git git bitmedi! Nerden bulursun böyle mucitlikleri bilmem. Alsak neresinde duracağız bu bahçenin? Karı bitmez kışı bitmez. Gül gibi evimi sattırdın. Emekli oldun da başıma ..." Arif Bey duymuyordu. İlk gençliğini bulduğu lise zamanlarında, yatakta, etüt odalarında, arkadaşlarını, evini, köyünü hayal ederdi. Şimdiye kadar yapamadığı tüm hevesleri taşıyamadığı bir çuvala dönüşmüştü sırtında. İşte fırsat son fırsat diyordu içi. Her soruya evet cevabını vermekten yorulmuştu.

Topraklı yolun kıvrımlarını aştıkça imtihanları, çocukları, çocukların işi gücü, düzenleri de akıyordu. Olanlar, olmayanlar akıyordu. Özlemleri, merakları akıyordu. En çok da kendine duyduğu merak. Nasıl birisi olduğunu açığa çıkarabilecek miydi burası? Bir an kaygıya kapıldı. Mümkün değil miydi yoksa? Köyde bir bağı kalmamıştı. Emekli olduğunda oturup kalkacağı bir iki arkadaşını da buraya getirir, domates, biber yetiştirir, tavuklardan yumurta alır, ahir ömrünü yol almasa da hiç değilse başladığı yerde, çocukluğunda mutlu olduğu şeylerde sonlandırır. Bazen isteği ve koyulduğu yol çılgınca geliyordu. Ne ara yatılıyı kazanmış, ne ara memur olmuş evlenmiş, çocuğa karışmış, kendini unutmıştı. Bahçeler seyrekleştikçe yolun uzunluğu artıyordu. Arif Bey yolda, bütün ömrünü seyrediyordu. İşte hayatı. İşte birkaç cümlelik hayatı...

Olgunluk yaşlarına kadar neyi sevdiğini bilmeden bir görev gibi yaşamıştı. Ömür bu koşturmadan mı ibaretti? Sorumlulukları yerine getiren, ihtiyarlıkta başladığı yere mi dönüyor? Çiçekleri sevdiğini, doğada olunca gevşediğini yeni yeni hatırlıyordu. Ömrü bir apartman dairesinden bir devlet dairesine beton binalarda geçmiş, ara sıra gittiği pikniklerde bir çay alıp, uzun uzun dağları, ağaçları sakince akan dereyi izlemişti. Buydu. Hepsi bu. Kızlar bütün kahrını, keşfedilmemiş gençliğini, keşfedilmemiş ömrünün hüznünü örtüyordu işte, görüyordu bunu. Ulaşamadığı hayallerini, ona unutturuyor, var olmak için yeni bir dünya kuruyordu içinde.

Yüzü birden yine asıldı. Zamanının büyük bir kısmı da içinde bulunduğu hâli sevmeye çalışmakla geçmişti. Hatırladı. "Bari bunu yapmasaydım" dedi. Yüzü asıldı. Bu sevmeye çalışma sürecinde kendini herkesle kıyaslıyordu. Çevresi... İşinde mutlu olanlar... Sabah akşam çizili bir rutinde huzur bulanlar. Kendini ailesine adayın ve vakti dolduranlar. Kendisini bulamayanlar. Sinirliler. Neşeliler. Çay sevenler. Alışveriş yapanlar. En çok da kendisini, kendi gibi unutanlar... Fark etmişti fark etmesine. Fark etse de dönememişti işte... Herkes bir yerinden ilişivermişti memuriyete. Herkes farklı bir ritüelde kendisini unutmaya telaşına düşmüştü. Ya kendisi?

Ormanın yeşili, dallar ve kuş sesleri... İşte kendisi buraya sığınmıştı. Küçük bir bahçe alacak, tüm sebze ve meyvesini yetiştirecekti. Kimsenin olmadığı yerde akşama kadar istediği her işi yapabilecekti. Emekli ikramiyesini çocuklarına dağıtacak, kendi evini de buraya taşıyacaktı. Fani ömründe huzur içinde yaşamak istiyordu artık. Şimdiye kadar çocukların istekleri, hanımının istekleri derken, kendi iç sesini unutmıştı zaten. Ne istediğini kendisi de bilmiyor, her zaman mutluluktan ziyade gerekli olanı yapıyor üstüne bir de bunu kendi huyu sanıyordu. Dışarıdan prensipli, çalışkan, kararlı net gözükün Arif Bey, içinde büyük bir boşlukla boğuşuyordu. Niçin küçük bir bahçe diyenlere bunu nasıl anlatabilirdi ki? "Ne anlarlar?" diyordu.

Lise mezunu bir memurun, bu iç ses kelimelerini nereden bulduğuna

şaşıırıyorsanız hiç şaşırılmayın. Bazem hücreler, dokular, uzuvlar hâl dilimizi oluşturur. Tüm bunları okuyan biri çıkıverir ansızın. Bir öykü bir hikâyede buluverirsiniz kendinizi.

Uzun yolun sonunda deşarj olmuş ve nihayet demir bir kapının önünde durmuştu. Karısı her zamanki gibi memnuniyetsiz etrafa bakmadan eteğine değen tozları silkiyor, eşarbını düzelterek söyleniyordu.

Kapıya vururken, kalbinin sesi duyuluvorecek diye ödü koıtu Arif Bey'in. Kahverengi kapının gırcırdayan sesi ile yeşil deryası açıldı. Sağ kulübeden çıkan Ali, sapanı gözüne tutmuş birden sağa atıvermişti taşı. Gülüştüler. "Bir kere de yap lan dediğini, anca blöf." Çoban köpeklerinin gürültüsü ve ardından gelen çan sesleri içini havalandırdı. Adım attıkça yüzü gevşiyor, annesinin koşuşmalarını ve kendisinin çocuk umarsızlığını yaşıyordu bir kez daha.

"Arif Bey, ben pişman olmayacağıınıza eminim gardeşim. İmkânım olsa ben de satmam, şeker tansiyon hiçbir şeyim kalmadı benim. 8 yıldır burada yaşıyorum."

Evin hanımının mavi gözleri yaşlı, yeni hanıma bırakacağı ev düzeni ile vedalaşıyordu. Anahtarları aldılar ve helalleşerek, eski ev sahiplerini uğurladılar. Bu gece nasıl uyuyacağını bilemiyordu Arif Bey. Bir ay boyunca yavaş yavaş eşyaları taşıyacaktı eşiyile. Minik bir ev ama yeniden diyordu içi. Heves ediyordu utanarak. İlk kez yüzü gülüyor, yetiştireceği domates ve biberin hayaliyle

çocuksu bir utanç duyuyordu. Tüm eşyaları öylece bırakmaları ne iyi olmuştu ev sahiplerinin. Hanım evi toparlamaya koyulmuş, bir yandan çevreyi izliyor, bir yandan da yavaş yavaş mutfak dolaplarını karıştıırıyordu. Arif Bey... Arif Bey koltuğa uzandı. Birazdan keşfe çıkacaktı çevreyi. Az sonra karanlık çökecek olsa da gözündeki ışıltı, gittikçe büyüyor, önünü, ardını, yolları aydınlatıyordu. Koltuktan kalkarak, bahçeyi dolanmaya koyuldu. Çocukluğundan beri keşfetmediği surları bir bir anlamaya koyulacaktı. Vücudunun kasları kendini salıyor, yüzü istemsizce gülüyordu. Ancak yaşama imkânı bulacaktı kendini. Hissetti. Demir kapının önünden uzayan yola, kaldığı yerden devam etmeye koyuldu...

| MEHMET S. FİDANCI

Kıyısız Kır

–*Mehmet Solak için*

I- Hiçdeniz

*Bir deniz geldi sana
okaliptüslerin gölgeğinde*

Kıyısı var elbet her denizin
uzak fenerlerin görünüp kaybolduğu
koyu sularda bir kayık batıp çıkmakta
–bir yanılsama belki
o yazçinde –Çin’de değil içinde
takvimlere alışmaya yorulan kalbimiz
Eylül’den önce pürneşeyle
havai fişeklerin parlayıp söndüğü
yani sevinçlerimizin kutlandığı
içdeniz

Bademlerin cevizlerin toplandığı
çileklerin çileyle buluştuğu sebepler
bir otel yalnızlığıyla ışılan anlam:
şiirle başlayan ve şiirle biten
bir iskeleye terkedilmiş tekne
martılar konuyor yelkensisiz direğine–
ve bütün metruk yüzler
nasıl benziyor bir diğerine

Güney’in dinginliği bu akşam saatleri
yavaşlayan bir akışla toplanır gölgeler
çarşıya serpilen kantaron desteleri
turunçgiller meyan kökleri yaş incirler
kıyıya yürüyen nargileler göçmenler
balıkçı barınağında bir ılık rüzgâr
uçurur kumları uçurur güvercinleri

H/içlendim ben o denize.

II- Tespih

*Bir sigara yaktım
bir sigara daha yaktım*

Kızma, kızmaz azizler–
gezindim ben de palmyeler boyunca
baladlar seslendirdim Shakespeare'den
bir sabah yağmura da yakalandım
günlerce sürdü yakalanmışlığım
fotoğrafi yok bunların anılar dışında
sonra uzun bir yolculuğa çıktım–
ev sahibim Mardinli bir Süryani'ydi
günlerce dinledim acılı hikâyesini

Deniz kabukları buldu orada da beni
nedenleri neydi olağandı belki değildi
kendi içine çekilen elem gibi
taşlar attım o denize deniz dindi
ama yenilginin taş atan bu elleri...
sonra hiç tekrarlamak istemediğim
kuru öksürüğün dayanılmaz hezimetini
yani güneşli mevsimin yanık tütün çaresizliği
yani bakımsız ve suratsız bu benlik
niye, niye ki?

Bilsen ki
Uz(ak)lara gittim Cuma'ya yetişmek için
vaaz bitmiş hutbe son bulmuş cemaat dağılmış
ama bahçesi güzeldi gül öbekleri dindar
güneş kubbelerden henüz geçmiş
bir dikenler seçtim kendime
dikenler ki orada manidar

Tespihim yok tercihim deniz
çek çek sonu gelmiyor enginlerin.

| ABDULHAMİT TOKGÖZ

hiç: ten*

tanık ol
en iyi kim anlatır ölmeyi
ardını önünü dolaşarak hayatın
öldükçe ölen
sırrına ermek için kelamın
zonklayan bir yara yaşamakla
mizanı tartan taaccüp
ne kalır senden geriye
biter mi sözün bittiği yerde

senden sorulmaz söz
gölgesizler gölgesi
dedi kaç sesli ölümdür seni çağıran
kimdir yontup çıkaracak olan
yolun sonunda yeniden
kendini de yakarak nefesinde
biraz münzevi biraz sırnaşık
mum erimeden son kez tır tır

sen yaşayıp giden
öncesiz ve sonrasız yanılısana
HİÇ

(ekim 2021)

* Şiirdeki tüm dizele Mehmet Solak'ın "Hiç" adlı şiir kitabından alınmıştır. Kitaptaki sırasına bağlı kalmarak her şiirden bir dize değiştirilmeksizin kullanılmıştır. Şiirin son dizesi kitabın sonundaki pasajdan alınmıştır.

| KONUŞAN: FARUK UYSAL

Mehmet Solak'la Şiir, Şair, Yazı ve Yazmak Üzerine

"Yazdıklarım yaşadıklarımın başkası değil"

-Kitaplarınızda yer alan kısa öz-geçmiş yazılarından, sizi 1965 Konya doğumlu, Selçuk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu, Mersin'de görev yapan bir öğretmen olarak biliyoruz. Altı şiir, bir söyleşi, bir deneme ve bir de inceleme olmak üzere dokuz kitap yayımladınız. Gerçi siz Hüzünârâ adlı eserinizi, bir ara tür olarak, "Şiir-Mektup" şeklinde ifade ediyorsunuz ama bana göre o da şiir, düzyazı şiir. Darısı yeni kitapların başına.

Sizi biraz daha kapsamlı olarak tanımamız mümkün mü? Örneğin Kon-

ya'nın neresindensiniz? Anneniz, babanız, aileniz, aile ortamınız, çocukluk döneminiz hakkında neler söylersiniz?

-Öncelikle teşekkür ederim.

Doğum yerim Konya merkez. Hem baba hem anne tarafı Konya'da mukim. Babam emekli öğretmen, annem ev hanımı. İki erkek iki kız dört kardeşiz. Ben ikinci sıradayım. En küçüğümüz rahmetli oldu.

Çocukluk dönemime ait kötü anılar yok belleğimde. Bol bol oynadık, çocukluğumuzu doya doya yaşadık diyebilirim.

-İlk, orta ve lise eğitimlerini hangi okullarda aldınız? Okul ortamlarındaki Mehmet Solak'ı anlatır mısınız?

-İlkokula Afyon'un Çay ilçesinde başladım, sonra Manisa'nın Kula ilçesinde devam ettim 4. Sınıfa kadar. Konya'da İhsaniye İlkokulundan mezun oldum. Ortaokul ve lise dönemini İmam Hatip Lisesinde tamamladım. Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandım. 1987 yılının Haziran ayında mezun oldum, Ekim ayının sonunda öğretmenliğe başladım. O gün bu gün öğretmenlik yapmaktayım. Kırşehir'de, İzmir'de ve Çorum'da çalıştım. 1996 yılından beri de Mersin'de çalışmaktayım.

Ortaokul ve lise yılları, tabiri caizse, deli gibi okuduğum yıllar. Öncelikle evimizdeki kitaplardan başladım. Zengin bir kitaplığı vardı(r) babamın. *Kelile* ve *Dimne* mesela, Bostan ve *Gülistan* ilk okuduklarımdan... Daha niceleri... Adlarını ve yazarlarını bile hatırlamadığım pek çok hikâye ve roman okudum o yıllarda. Özellikle roman... Dört ayrı kütüphaneye üye idim ve her hafta her birinden kitap değiştirmek haftalık rutinimdi. Planlı programlı bir okuma süreci değildi elbette, fazlasıyla savruk bile denebilir. Savruk da olsa hiçbir zararını görmedim diyebilirim ama. Ders esnasında kitap okumam sebebiyle hocalardan işittiğim azarları saymazsak tabii. Hatta apaçık yararını gördüm: Yıllar sonra, üniversite yıllarında, okumakla yükümlü kılındığımız ünlü yazarlarımızın kitaplarını ben çoktan okumuştum. Özetlerine bakmakla yetindim.

Çalışkan ve başarılı bir öğrenciydim. Ancak kendi hâlinde... Ne silik ne sivri...

-Edebiyata, şiire olan ilginiz nasıl başladı? Bu ilginin çocukluğunuza, okul hayatınıza uzanan temelleri, göstergeleri var mı? Okul dönemlerinde okuduğunuz kitaplar, sizi etkileyen, sizde sarsıntı yaratan şairler, yazarlar...

-Okul yıllarında daha çok roman okudum, yukarıda dediğim gibi. Şiire özel bir ilğim yoktu hatırladığım kadarıyla. *Safahat*'ı ve *Çile*'yi de o yıllarda okudum ama. Hatta *Safahat*'ı sözlük eşliğinde okuduğumu çok net hatırlıyorum.

Şiirle ilişkim herhangi bir yönlendirmeye dayanmıyor. Çocukluk ve okul günlerime uzanan göstergeleri yok desem yanlış olmaz. Tıpkı okuma sürecim gibi kendiliğinden gelişti sanırım. Şiire ilişkin bir tetiklenme yaşamışsam asıl tetikleme İsmet Özel şiiri yapmış olmalı. Sizin deyişinizle "sarsıntı yaratan" bir boyutta olmasa da çok etkilediği açık. En azından şiirin ne olduğunu kavramam hususunda oldukça ufuk açıcı ve yönseyici olduğu... Üstelik hâlâ... Bir işe/ eyleme doğru yerden başlamak her şeyden önemlidir, bilirsiniz. Sonrasında bütün şiir külliyatımızla ilgili ciddi okumalar, çalışmalar yaptım. Herhangi bir isme yahut akıma, gruba takılıp kalmadan şairlerle ve şiirleriyle ilişkiyi sürdürüyorum.

-Şiir dışında da kitaplarımız olmasın karşı, bunlar da şiire dair kitaplar. İhsan Deniz: Sevgilimdir Yazdığım Her Şiir Benim, adlı kitabınız bir şairle yapılmış bir söyleşi kitabı. Hayatın Özü Şiirin Eşiği, bir deneme kitabı ama içindeki denemeler çoğunlukla sizin şiir hakkındaki görüşlerinizden vücut buluyor. Yine aynı şekilde Şiir Çıkmazında Açıklamalar, bazı şairlere dair okuma, inceleme ve yorumlama çabalarınızı içeren yazılardan oluşuyor.

İhsan Deniz: Sevgilimdir Yazdığım Her Şiir Benim, adlı çalışmanız aslında bir İhsan Deniz Kitabı. Kitabın yarısı İhsan Deniz'le yaptığımız bir nehir söyleşiden oluşuyor. İki uzun inceleme yazımız var. Şairin kendi seçtiği şiirler ve fotoğraflar... Doğrusu ben bu tarz çalışmalarını

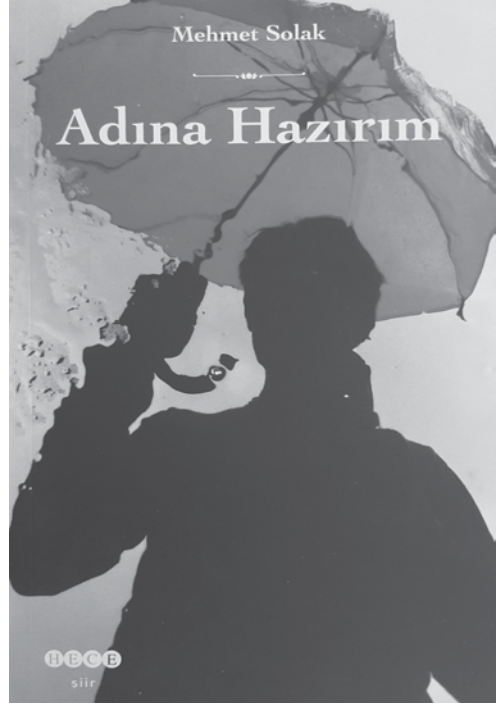

önemsiyorum. Günümüzde artık şairler arasında, dergiler merkezinde oluşan etkileşimler yok. Bu bakımdan bu tür kitapları, özellikle şairlik yolculuğuna çıkanlar için bir çeşit kılavuz olarak görüyorum. Güzel bir çalışma olmuş. Okurken İhsan Deniz'i daha yakından tanıma fırsatı buldum.

Bu kitabın oluşum sürecini, diğer bir ifadeyle hikâyesini merak ediyorum, kısaca anlatır mısınız?

-Öncelikle takdiriniz için teşekkür ederim. Çoktandır şiir odaklı okuyor ve çalışıyorum. Evet, açıklamalar ve denemeler de şiire dâhil. Denemeler, hayat-şiir bağlamlı metinler; açıklamalar ise kapsamlı/ayrıntılı şair-şiir incelemeleri.

İhsan Deniz Kitabı, planlanmış bir çalışmanın sonucu. Benzeri çalışmalar var ama benim çalışmam farklı ve tek sanırım. Aynısı yok. Kitabın özünü söyleşi ve şairin bütün kitaplarını açıklamayı amaçlayan iki metin oluşturuyor. Diğer bölümler de çeşni niteliğinde. Böylesi bir kurguyu zihnimde netleştirerek taslağı oluşturduğumda düşüncemi Ömer Faruk Ergezen ile paylaştım. Sağ olsun projemi olumlu karşıladı ve destekledi. Düşündüğüm şaire ilişkin bütün okumalarımı yapmış ve sorularımı hazırlamıştım. Bir yazı vesilesiyle okumalarım taze olduğu için kolaylıkla ilerleyebilirim düşüncesiyle Hüseyin Atlansoy'la başlamak istemiştim. Bütün okumalarımı ve sorularımı tamamlamama rağmen Hüseyin Abi'yle yürütemedik maalesef. İnşallah tamamlamak nasip olur. İhsan Deniz şiirine dair de epey çalışmışlığım vardı. Durumu Ömer Faruk Abi'yle paylaşarak İhsan Deniz üzerine yoğunlaştım. Sıkı ve yorucu bir çalışma sonucunda kitap ortaya çıktı. Sağ olsun İhsan Abi de çok özenli ve özverili bir katkı sundu. Güzel ve yankı uyandıran bir çalışma oldu. Ancak,

duyumlarımıza göre, mahfillerde epeyce teati edilse de ortalıkta pek konuşulmadı/ yazılmadı. Bu seriyi sürdürmek istiyorum, inşallah mümkün olur. Fazla kopmadan, olabildiğince yoğunlaşarak çalışmam ve en kısa sürede bitirmem gerek çalışma düzenim açısından. Bu bağlamda zaman sıkıntısı en büyük engel... Hayırlısı... Onun da vakti gelir inşallah.

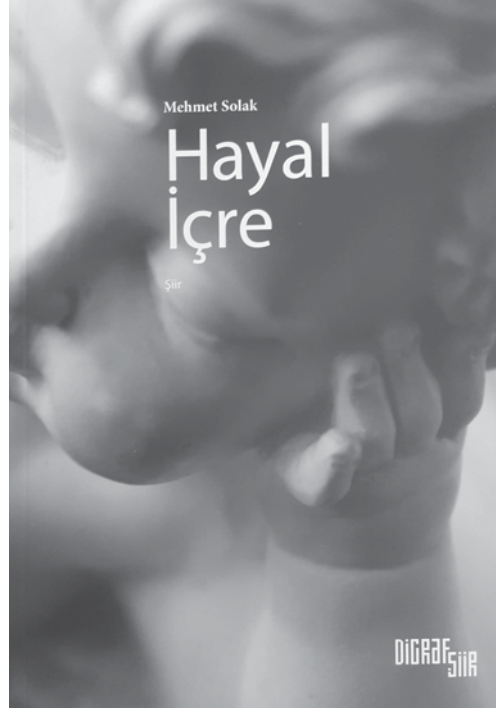
-İkinci şiir kitabınızdan itibaren, kitaplarınızın sonuna daha önceki şiir kitaplarınızın ve daha sonraki şiir kitabınızın isminin yer aldığı şiirsel ifadeler koymuşsunuz. Böylece kitaplarınız arasında bir bağ kurmak ve devamlılığa işaret etmek istediğinizi anlıyorum ben. Şunu merak ediyorum; siz bu göndermelerde yıllar sonra yayımlanacak kitabın ismini de zikrediyorsunuz. Örneğin Hayal İçre adlı kitabınızda şöyle söylüyorsunuz: "aşka yüzüm var! ara-

da bir yerde, bu yerdel yabancı olsam dal mosmor sürgün/ hayal içre/ adına hazırım". Burada, 2009'da yayımlanan Hayal İçre adlı kitapta, 2015'de yayımlanacak olan Adına Hazırım adlı kitap da zikrediliyor. Bu nasıl olabiliyor, bunu nasıl başarabiliyorsunuz?

-Evet, ilk kitap hariç, her şiir kitabımda öncesine ve sonrasına göndermeler içeren ve süren bir metin, şiir, var. Son kitapla o şiir de bitecek inşallah. Kısmet.

Söz konusu metinlerde, ileri zamanda yayımlanacak kitapların isimlerinin epey erken zamanda zikredilmesine dair tespitiniz doğru. Özel bir başarı hikâyesi içermediğini rahatlıkla söyleyebilirim. Belki ilham, belki tevafuk, belki tesadüf... Biraz da kimi tarihsel bilinmezlikler sanırım. Kitaplarımın yayımlanma aralıkları fazla olsa da oluşumları ve tamamlanmaları birbirine yakın sayılır. Biri bitmiş bir dosya iken diğeri başlamış ve ilerleyen bir dosyadır. Mesela *Adına Hazırım* 2009 yılında hazırıldı. 2009 yılının Haziran ayında yazmış ve tamamlamıştım bu tek şiirlik kitabı. Sanırım, iki yıl içinde *Hece*'de tamamı yayımlandı peyderpey. Kitap olarak çıkması 2015. Evet, bazı kitaplarımın yayımlanmasında gecikmeler oldu. Biraz benden biraz başka sebepler... Şiirlerimi yayımlama ve kitaplaştırma aşamasında fazlasıyla titizlenmem ve aceleci davranmamam asıl sebep sanırım. Hadi söyleyeyim: Belki biraz da gadre uğradı. Bazı dostların gadrine... Her ne olduysa, her şeye rağmen bugün varlar değil mi? Önemli olan bu. Zira sahici olan, geciktirilebilir ama asla engellenmez.

-Biraz şiir yazma süreçlerinizden bahsedermisiniz? Hangi durumlarda, hangi ortamlarda, günün hangi saatlerinde, nerede şiir yazarsınız? Nasıl yazarsınız, yazarken neler düşünüyorsunuz?

-“Şiir yazma sürecim” var mı? Vardır elbet. Ancak planlı programlı bir süreç değil bu. Özel bir durumum, özel bir ortamım yoktur kesinlikle. Özel hazırlıklarım... Özel bir zamanım da... Okurken, gezerken, çalışırken yani gündelik hayatımın herhangi bir anında zihnime üşüşen çağrışımları, imgeleri belleğime kaydederim. Mümkünse kâğıda... Sonrasında zihnimde ve belleğimde, hamur misali, artarak kabarıp. O kabarıp ben yoğururum, o kabarıp ben yoğururum, nihayet kıvamını bulur. Metne yoğunlaşmam bir süre devam eder. Tamam, diyene kadar... Süre değişir. Sonrasında demlenir... Yarım bırakmam genellikle ya tamamlarım ya tamamen terk ederim metni. İçime sinmemişse hiç uğraşmam. Terk ettiğim çok azdır, yok denecek kadar. Aynı anda birden fazla dosyaya metne çalışmam bazı yazarlar/şairler gibi. Üç-beş dosyayı birden çalışanlara imreniyorum doğrusu. Ama ben yapamıyorum, yapamadım. Bölünemiyorum...

Yazarken kendi dünyamı keşfetmenin hazzını yaşarım. Kendimi bir kez daha takdir ederim her seferinde. Yanlış anlaşılmasın, yazdığım için değil; kendimi yazarak keşfetme imkânımı iskalamadığım için. Elbette bu nimeti bana bahşedene şükrederim. Yoksa yazmayı kutsamam. Yazmasaydım çıldırmazdım. Çünkü, yazmaktan ibaret değil hayatım; yazdıklarım, hayatımdan yansımalar. Bir iş, bir uğraş, hatta bir görev olarak görmüyorum yazmayı. Yazma aralığım uzadığında kaygılanırdım eskiden. Artık rahatım: Çünkü biliyorum, bir vakti var. O vakit gelecek. Ve geliyor. İlham değil kastettiğim, ilhamı da içeren bir hâl. Ruhun, beden, zihnen... hazır olma hâli. Bu süreci yaşamadan yazamıyorum, ne yap-sam olmuyor, o yüzden yazmak için kendimi zorlamıyorum. Ermiş miyim? Kesinlikle hayır.

-Aşka Yüzüm Var, içeriği ile örtüşen bir isim. İki - üç şür hariç, bütün şüirlerde kendi muhayyilesinde yaşayan bir şair-özne söz konusu. Sevgili de muhayyilededir, dolayısıyla şairin de gerçek dünyaya gelmesine pek gerek yok gibidir. Tam anlamıyla lirik bir başlangıç. Şair aşkla çıkıyor yola...

Acaba Mehmet Solak benim bu yorumuma katılır mı? Kitap piyasaya çikah 23 yıl olmuş. Acaba şair bugün geriye dönüp baktığında, şüirlerin yazıldığı günlerin sıcaklığını hâlâ yüreğinde hissediyor mu?

-Evet, "şair aşkla çıkıyor" yola. Çünkü hem yolu hem yoldaşı hem azığı aşk. Çünkü her şeyi olan aşka yüzü var, bunu kendisi biliyor ve herkes de bilsin istiyor. Çünkü bir eylem, bir olguya yüzü olmanın yadsınamaz bir öncül olduğunu düşünüyor. Çünkü aşka yüzü olanın aşka niyetli ve hazır olduğunu, daha da önemlisi yüz-süz olmadığını biliyor. Çünkü birleme ve birleşme iştıyakıyla coşkun. Çünkü

hem muhayyel hem müşahhas dünyada hazır aşka. Her an her yerde. Gerçek-hayal ayrışması olmaksızın... Birini diğerine kurban etmeden... Geçişken ve döngüsel bütüncüllüğe dâhil olarak. Yani hayatın bizatihi kendisine, hiçbir indirgemeye ve ayrıştırmaya tenezzül ve tevessül etmeden... Daha ne olsun! Yani, ne kendi muhayyilesine hapsolmuştur şair-özne ne de sevgili muhayyilededir kanımca. Yine de yoruma açık tabii ki.

Evet, Mehmet Solak, şüirlerin yazıldığı günlerin sıcaklığını hâlâ yüreğinde hissediyor. Çok ilginç ama tastamam öyle. Zira yakın zamanda yakın aralıkla üst üste iki kez, deneyimledim bunu. İlk bir öğrencim ikinci kitaptan, sonra Duran Boz birinci kitaptan birkaç şüirin dergilerde yayımlanmış hâllerini gönderdi. Yıllar önce yazdığım şüirleri bu yaşımda yeniden gördüğümde ve okuduğumda şüirleri yazdığım günlerin heyecanlarını yeni-

den anımsadım ve yeniden yaşadım. Aslında ilginç olmakla beraber doğal bir deneyimdi. Çünkü yazdıklarım yaşadıklarımın başkası değil. Ne zaman yazmış olursam olayım her şiirim her okuduğumda belleğimde yeniden hayat buluyor. Herkeste böyle midir, bilmiyorum. Bende böyle.

-Birinci şiir kitabından yedi yıl sonra ikinci, Arada Bir Yerde geliyor. Bu kitapta da şair aşkla devam ediyor yoluna. Yine lirik şiirler... İki kitap arasında benim görebildiğim fark, şair-öznenin, ikinci kitabın bazı şiirlerde çoğul şahsa dönüşmesi. Yani tekil birinci şahıs zamiri "ben", çokluk zamiri "biz"e dönüşmüş. Bana, şair biraz toplumsallaşmaya, sosyalleşmeye başlamış gibi geldi. Dolayısıyla ikinci kitaba bir miktar tema çeşitliliği gelmiş. Siz ne dersiniz?

-Evet, ilk kitaptaki izlek *Arada Bir Yerde*'de devam eder. Aşk, bütün kitaplarımda vardır zaten az ya da çok. Bundan da hiç mi hiç şikâyetçi değilim. Liriklik de öyle. Şiirin özünde liriklik var bence. Epik yahut satirik şiirlerin bile özü liriklikten kopuk değil yani. Kim ne derse desin böyle. Şiir tarihi bunu söylüyor. Hakikate gözlerinizi kapatabilirsiniz ancak siz görmüyorsunuz diye hakikat yok olacak değil. Kaldı ki; bir şiir tek bir şey değildir, birlikte birçok şeydir. O hâlde, şiiri tek bir şeye indirgemenin hiçbir anlamı yoktur. Hele de bu indirgemeci zihniyetle sınıflandırmanın ve adlandırmanın. Yani epik, salt epik değildir; lirik de lirik... Ne biçimden ne gelenekten ne ahenk unsurlarından ne içerikten ne kimi tekniklerden ibarettir şiir. Bunlardan tek biri değildir ama hepsidir.

Şair-öznenin ben-biz dönüşümü yaşaması sosyalleşme isteğiyle mi ilgili? Sanmıyorum. Çünkü öyle bir derdi yok. Ben derken de biz; biz derken de ben diyor aslında. Aslında

hep ben diyor. İlk de son da ben çünkü. Biz, benler çoğalmasındır, benler pekişmesi. Sosyalleşme mi? Hayır.

Ayrıca; şiirlerimde öne çıkan ben-biz dilinin, baştan beri, bilinçli bir tercih olduğunu belirtmem gerek. Bir zamanlar, şair-öznesi belirsiz hatta etkisiz eleman olan envanterci şiir furyasının etkisiyle lirik-ben küçümsemesi de modaydı hatırlarsanız. Ben-aşk-lirik üçlemesinden daha tu kaka bir şey yoktu kimi şairler nezdinde. Çömezinden ustasına, akıl tutulması hatta yitimi yaşamıştı pek çok şair. Sonra ne oldu? Herkes biliyor ne olduğunu?

-Hüzünârâ, farklı bir deneme. Değişik şairlerden (Edip Cansever, Sezai Karakoç, Metin Altıok, İsmet Özel ve başkaları) sizi bir şekilde etkileyen pasajlar almış, onlara şiirin içinde kalarak cevaplar oluşturmuşsunuz. Siz kitabı tür olarak "şiir-mektup" şeklinde ifade ediyorsunuz. Bense bir çeşit modern nazire olarak değerlendiriyorum. Katılırmısınız?

-*Hüzünârâ*, farklı bir deneme, evet. Kitapta yer alan metinlerin tamamı mektup olarak yazıldı ancak şiirsellik göz ardı edilmeksizin. Aynı metinler için düzyazışiir dediğim de oldu. Metinlerin özgünlüğü tek bir tür adlandırmasıyla sınırlanmasın diye şiir-mektup demeyi uygun gördüm o zaman. Düzyazışiir nitelemesine itirazım yok, siz de belirtmişsiniz söyleşinin başında. Modern nazire, adlandırmanız da çok hoş, çok yerinde. Benim aklıma gelmemişi doğrusu. Cuk oturmuş denir ya, tam öyle. Sevdim. Teşekkür ederim.

-Dördüncü şiir kitabınız Hayal İçre ile birlikte şiirsel kurgu sanki biraz daha yoğunluk kazanmış. Şair önce bir tasarımda bulunmuş ve tasarladığı şeyi ortaya koymaya çalışmış gibi. Yani

kararını daha başta vermiş, “nisan”ı yazacağım demiş onu yazmış. “Elif”i, “lâm”ı, “mim”i yazmayı istemiş ve bunları yazmış. Bunlar benim tespitim, ama pek de emin değilim? Siz ne dersiniz? Sizce öncelik hangisinde; ilhamda mı, şiirsel kurguda mı?

-Hayal İçre’de şiirsel kurgu yoğunlaşmış mıdır? Olabilir. Anlam katmanlarının giriftleşmesi boyutunda olabilir. Ama, “Şair önce bir tasarımda bulunmuş ve tasarladığı şeyi ortaya koymaya çalışmış gibi. Yani kararını daha başta vermiş, “nisan”ı yazacağım demiş onu yazmış. “Elif”i, “lâm”ı, “mim”i yazmayı istemiş ve bunları yazmış.” biçiminde değil. Bu anlamda bir kurgusallıktan söz edemeyiz bence. Öyle yazmadım çünkü. Şiirlerimi önceden tasarlayıp hatta başlıklarını koyup sırasıyla yazmıyorum. Yazdığım bir şiir bazen başka şiirlerin öncülü olabiliyor, başka şiirleri doğurabiliyor. Böylelikle kendiliğinden bir süreklilik de oluşuyor şiirler arasında. Bu durum, bahsettiğiniz izlenime yol açmış olabilir.

Öncelik hangisinde: İlhamda mı, şiirsel kurguda mı? Şiire göre değişir, desek yeterli olur sanırım. Birinde ilhamda ötekinde kurguda olabilir. Yahut ikisi başat olabilir bir şiirde. Veya bir başka şiirsel öge öne çıkabilir, vesaire, vesaire... Bu tür ikili karşıtlıklar üzerinden yapılan değerlendirmeleri pek anlamlı bulmuyorum açıkçası. Şiir, tek başına ilham olmadığı gibi, kurgu da değildir, teknik de, armoni de, tematik yapı da... Bir bütün olarak hepsidir. Gerçek olan budur.

-2009’da yayımladığımız Hayal İçre’den sonra 2015’de Adına Hazırım, 2016’da da Hiç adlı kitaplarımızı yayımlamışsınız. Bana göre ta başlangıçtaki lirik damarı bu iki kitabınızda da devam ettiriyorsunuz. Ancak Hayal İçre’deki kimi şiirlerde görülen kurgusal yapı,

bu iki kitaptaki hemen hemen tüm şiirlere hâkim. Adına Hazırım’da klasik şiirimizle bir yakınlaşma hissediliyor. Tıpkı klasik şiirimizde olduğu gibi, dilin gerçeklikle ilişkisini koparıyorsunuz. Hiç de ise görebildiğim kadarı ile insanın “ben”ine ilişkin felsefi yaklaşım söz konusu. Ama baştan beri lirik poetikanızı hep koruyorsunuz. Aşkla başladığımız yola aşkla devam ediyorsunuz. Sorum şu: Mehmet Solak’ın artık epik, öyküle-meci, anlaticı, teatral ya da daha başka poetikalara da açılım yapmasının zamanı gelmedi mi?

-Evet, lirik damar *Adına Hazırım* ve *Hiç*’te de devam eder. Ancak bu iki kitapta özellikle eleştirel söylem belirgindir. Hatta *Adına Hazırım*’ın her bir bölümü ayrı bir sahne olarak değerlendirilebilir. Gösterme tekniğinden yararlanmıştırmış yani. *Adına Hazırım* bağlamında dile getirdiğiniz “klasik şiirimizle bir yakınlaşma” bulunuz ve devamında “klasik şiirimizde olduğu gibi, dilin gerçeklikle ilişkisini koparıyorsunuz.” savınız doğrusu ilginç geldi bana. Katılıyor muyum? Hayır. Dilsel bir yapılanma öne çıkıyor olabilir bazı bölümlerde. Kaldı ki şiirde gayet doğaldır bu. Şiir dili, diyoruz değil mi? Farklı bir dilden bahsediyoruz yani. Ayrıca, dilin gerçeklikle ilişkisini kopardığım düşüncenize de katılmıyorum elbette. Çünkü, özellikle karşı çıktığım bir durumdur bu. “Hasar Görmüş Şiir” başlıklı bir yazımda, özellikle deneysel çalışmalar bağlamında, dilin gerçeklikle ilişkisinin koparılmasına itiraz etmiştim. Modern şiirde çokça gördüğümüz, anlatı üzerinden gerçeklikle bağ kurmayı kastediyorsanız, bilemiyorum. Hem, gerçeklikle ilişki kurmanın tek bir yolu yok. Evet, kimi şiirlerimde yer almakla beraber, doğrudan anlatıya dayanmaz benim şiirim. Yine de konuşulmaya açık bir konu.

Hiç, şair-öznenin düşünsel, felsefi, tasavvufi teatileriyle hemhâl olmaya çağırılmakta okuru.

Peki, “Mehmet Solak’ın artık epik, öykülemeci, anlatıcı, teatral ya da daha başka poetikalara da açılım yapmasının zamanı gelmedi mi?” Belki gelmiştir. Belki daha farklı şiirler yazıyordu zaten. *Hiç*’ten sonra, bir şairin farklı şiirlerinden dizelerini, bana ait yeni bir metin bütünlüğü içinde soluklandıran şiirler yazıyorum. Montaj-kolaj-parodi odaklı metinlerarasılık deneyimleri yani. Bakan deneyellik de bulabilir, geleneksel esinlenmeler de. Sıklıkla şiirini değiştirecek yapıda biri miyim peki? Sanmıyorum. Bunu yapanlar var mı? Evet. Şiirin özünde liriklik var, demiştim hatırlarsanız. Lirik damar anlatıyla, epikle, teatral enstantanelerle desteklenebilir ve zenginleştirilebilir kanımca. Yani kendi bünyesinde yenilenebilir pekâlâ. Bu da mümkün. Şimdilik tercihim böylesi bir açılım. Ancak zaman ne gösterir bilemiyorum. Zaman ve tercih meselesi yani: Ya içsel bir dönüşüm yenilenmesiyle ya da köklü bir başkalaşımın yaşanabilir sözünü ettiğiniz açılım. Kısmet! Yaşayıp göreceğiz.

Ayrıca bu poetika meselesi biraz netameli değil mi? Hatırlayın, 90’larda başlayıp 2000’lere sarkan süreçte bir poetika furyası yaşandı edebiyat dünyasında. Poetika deklar eden şairler zaman ilerledikçe sessizliğe gömüldü sonra. Çünkü şiirlerini poetikalarına uyduramadılar. Bir bakıma, afaki ölçülerle bir giysi biçip dikip içine girmeye çalıştılar. Lakin biçip diktikleri giysiye ya sığamadılar ya da giysiyi dolduramadılar. Afili sözler, artistik pozlar da işe yaramadı üstelik. Yani asıl mesele şiirin kendisi bence. Ne yazıldığı? İçerdiği sorunsal... Hareket noktası burası olmalı. Periyodik değişiklik çabaları çoğu kere heves boyutunu aşamıyor ve genellikle biçimle sınırlı kalıyor. Şairin arzularına değil, şiirin

yönsemesine bakmak gerek bana göre. Kaldı ki açıklasın veya açıklamasın her şairin bir poetikası vardır zaten.

-Bir yerde şöyle söylüyorsunuz: “Şiir bir imkândır, kendini şekillendirmeye imkânı... Şair kendini bu imkâna açmalıdır. Şiir ne yoldur ne de yol donanımı; şiir bir hâl’dir.” Dinî motifler, dinî duyuş ve sezgiler şiirlerinizde önemli bir yer tutuyor. Zaman zaman Hurufî bir söyleyişle karşılaşıyoruz. Şiir, size göre, bir tür dinsel düşünme biçimi olarak görülebilir mi?

-Sondan başlayayım: “Şiir, bir tür dinsel düşünme biçimi olarak görülebilir mi?” Hayır. Bir: Şiiri araçsallaştırmış oluruz o vakit. İki: Bir düşünme biçimi değildir şiir. Ayrıca, bir şairin şiirlerinde dinî motiflerin, duyuş ve sezgilerin bulunması, şiiri dinsel düşünce biçimi olarak

algıladığı anlamına gelmez. Başka bir şairin, herhangi bir inanç sisteminin veya ideolojik yapının terminolojisini şiirlerinde kullanması da illaki o yapı içerisinde yer aldığı göstermez. Tasavvufi terimlerle şiir yazan Marksist şairler var mesela. Veya dinî terminolojiden özellikle kaçınan inançlı şairler... Hangisine ne diyeceğiz?

Hurufilik meselesine gelince: Şiirlerimdeki kimi kullanımlar ve göndermelerden hareketle böyle bir çıkarsamaya ulaşılabilir mi? Evet. Harfleri seviyorum, bu kesin. Rakamlarla aram yok zaten. Peki, hurufi miyim? Bana sorarsanız: Hayır. Fakat, Muhyiddin İbnu'l Arabî'nin şerh ettiği "Harfler Âlemi" ne kapalı değilim.

"Şiir bir imkândır, kendini şekillendirme imkânı... Şair kendini bu imkâna açmalıdır. Şiir ne yoldur ne de yol donanımı; şiir bir hâl'dir." demişim. Ne zaman, nerede demişim? Doğrusu hatırlamıyorum. *Hayatın Özünü Şiirin Eşiği*'nde olabilir. Belki bir söyleşide... Bugün de aynısını diyorum. Şiir-hâl ilişkisine önceki soruların birinde değinmiştim. Tekrara gerek yok sanırım.

-Hayatın Özünü Şiirin Eşiği adlı kitabınızda "Şair farkında olandır." diyorsunuz. Aynen katılıyorum sözünüze. Bana, Sigmund Freud'un "Araştırmalarım ile ilgili olarak nereye gittiysem benden önce bir şairin oraya uğradığını gördüm." şeklindeki sözünü anımsattı. Şairin farkındalığı konusunu biraz açıkla mısınız?

-Şair, ilkin kendisinin sonra kendisi dışındaki her şeyin farkında olan kişidir. Topyekün hayatın yani. Kişinin kendisinin ve hayatın farkında ol(a)maması mümkün mü peki? Neden olmasın? Farkındalık hâli öyle çarçabuk, kolaylıkla ulaşılabilir bir

durum değildir; donanım gerektirir, azim gerektirir, sabır gerektirir; en önemlisi bitimsiz bir niyet gerektirir. İşte bütün bunlarla başkalarından önce görür, başkalarından önce duyar, başkalarından önce yapar... Kısacası çok yönlü bir duyarlılıkla erken idrak eder. Ayrıca hep diridir. Böylesi 'etken farkındalık'la 'oluş'u yaşayandır şair. Yaşayan ve sorunsallaştıran... Daha çok ayrıntı isteyenler denemelere müracaat edebilirler.

-Duyma ve anlama cehdinin sürgünü olarak nitelediğiniz Şiir Çıkmazında Açıklamalar adlı kitabınızdan anlıyoruz ki sizden önceki ve aynı kuşaktan birçok şairi yakından izlemiş, incelemiştiniz. Şairler diğer şairleri böyle hep izlerler mi, ya da izlemeliler mi?

-Şairler kendilerinden öncekileri veya kendi kuşaklarından şairleri izlemeli mi? Kesinlikle evet. Aksi nasıl düşünülür? İzlemeyen, şiir dünyasından kopar. Şiir ortamı, şairin sadece kendisinden ibaret değildir.

Şiir Çıkmazında Açıklamalar izleme ötesinde "duyma ve anlama cehdinin sürgünü" oylumlu metinlerden oluşmakta. Daha yakından tanımayı ve tanıtmayı istediğim şairlerin eserlerine ilişkin açıklamalarım yani. Yazma sürecinde çok zaman, çok çalışma, çok yoğunlaşma gerektiren metinler. Birikim katkısı çok yüksek metinler aynı zamanda. Bu, büyük bir kazanım. Şiir görgüsünü zenginleştirmek isteyenler için bire bir. Keşke zaman bulabilsem de yazabilsem benzerlerini. İnşallah sürdürebilirim...

-Son olarak, sizin söyleşiye ilave etmek istediğiniz bir husus var mı?

-Güzel bir söyleşi oldu. Emekleriniz için yürekten teşekkür ederim. Darısı yenilerine inşallah.

| MEHMET ÖZGER

Mehmet Solak Şiiri

Aşka Yüzüm Var (1999), *Arada Bir Yerde* (2006), *Hüzünârâ* (2006), *Hayal İçre* (2009), *Adına Hazırım* (2015) ve *Hiç* (2016) adlı altı şiir kitabına imza atan Mehmet Solak, 90'lı yıllarda şiire başlamış ve bugüne kadar aktif olarak şiirleriyle ve şiir üzerine kaleme aldığı yazılarıyla edebiyat dünyasında yerini almıştır.

Bilindiği üzere 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında Türk şiiri, toplumsal konulardan daha çok bireysel konulara yönelir. İdeolojik kamplaşmaların da toplumda ciddi hasarlar bıraktığı göz önünde bulundurulduğunda aydınların ve sanatçıların daha çok bireysel konu ve temalara yönelmeleri oldukça doğaldır. Özellikle 1960-1980 arası ideolojik baskılar sanatçıları sanat yapmaları konusunda zor durumda bırakmıştır. Çoğu zaman sanattan taviz vererek ideolojiyi ön plana çıkarmak durumunda kalmışlardır. Sanatçı da toplumun bir üyesi olarak toplumdaki kırılmalara, kavgalara, sorunlara tamamen uzak kalamayacağı için ideolojik alana dâhil olmak zorunda hissetmiştir kendini. Ne var ki ipin ucunu kaçıranlar sanattan çok ideolojik metinler üretmiştir. Solak, bu dönemin sonlarına doğru edebiyat dünyasına dâhil olduğu için özellikle ilk eserinde bireysel konuların daha yoğun işlendiği söylenebilir. Şair; aşk, gençlik heyecanları, isyan ve tabiat gibi konuları işlemiş ve teknik olarak imgeye ağırlık vermiştir:

“Ölüm Fotoğrafları”

“ben ölümdüm
kaçtıkça kanardı düşlerim
uykuya samlır gözlerim kavgaya uyanırdım
kurşun asker değildim postallarım temizdi
omzum boştu lâkin bir başım vardı
kavlamış kulağım bereme gizlenmiş saçlarım
sonra kelimelerim olanca yorgunluğuma
eş” (s. 21)

Şairin ikinci kitabı *Arada Bir Yerde* ilk kitabından yedi yıl sonra yayımlandı. Şairin birikimi ve deneyimi artmıştı. Şair ilk kitaptan sonra daha çok deneysel ve kültürel bir zemine doğru kaymaya başlar. Bilindiği üzere 12 Eylül Darbesi sonrasında gelişen bireysel ağırlıklı şiirin bir ayağını imge yoğunluklu şiirler yazmak; öteki ayağını da sanatsal, deneysel ağırlıklı metinler yazmak oluşturur. Çünkü o dönemde sanatsallık ihmal edilmiştir. İmge ve deneysellik, İkinci Yeni ile tartışma konusu olmuştur, İkinci Yeni etkisi Türk şiirinde bugün de devam etmektedir. Bunun sebebi de İkinci Yeni şairlerinin şiiri daha çok şiirsel enstrümanlar üzerinden değerlendirmesidir.

“gittin sessiz”

-hasan ali kasır'a-

“nereye taşındın böyle sessiz
karanlık bir eve üç adımlık perdesiz

karatoprak gibi soğudu mu yüreğin
hangi uykulardasın şimdi derin

D

E

R

İ

N

tasarlanmadık” (s. 12)

Solak, ikinci kitabında yer yer deneysel şiiri denediği gibi üçüncü kitabı *Hayal İçre*'de ve sonraki kitapları *Adına Hazırım* ve *Hiç*'te de deneysel şiirler yazar. *Hayal İçre* kitabının ilk şiiri “yokum sende” deneyseldir.

“öldürse
seni sende
y a ş a t s a
kendisiyle ebedi
yine de yoksun işte
ben yokum sende
gönüllü
yüre-
kimle
ey
b
e
n” (s. 7).

Deneysel şiirlerde, görselliğin de yardımıyla şiirin anlatma imkânını genişletmek amaçlanır. Solak da “gittin sessiz” şiirinde vefat eden dostunun gömülmesini gittiği yerin derinliğini görsel olarak ifade etmiş. “yokum sende” şiirinde ise sevgilinin ben’inde âşğın yokluğunu azalan harflerle göstermiş. Benzer şekilde *Adına Hazırım* kitabının sekizinci bölümünde “magma” ve “alev” kelimelerinde harflerin yayılmasıyla magmanın derinliği ve alevin saçılması görselleştirilmiştir.

Hayal İçre kitabı Solak’ın şiir serüveninde dize tekniğinin olgunlaştığı, tema ve konu bağlamında bireysel hissedişlerin üzerine çıkarak kültürel ve uhrevi alana doğru açılımlar yaptığı bir kitaptır. Bu kitaptaki şiirlerin kelime kadrosu da değişmeye başlar. Önceki şiirlerinde daha çok günlük konuşma diliyle yazan şair, bu kitabında kadim kültürün kelimelerine ve özellikle Yahya Kemal’in “deruni ahenk” dediği o derin sesi şiire taşıyabilecek kelimelerin peşine düşer. Bu sebeple şiirde anlam kadar ses de bu şiirlerde kendini belli eder. Dize kuruluşu sadeleşmeye ve nizami bir görünüme kavuşur. Asaf Halet, Behçet Necatigil, Hilmi Yavuz ve İhsan Deniz gibi kadim kelimeleri şiirde daha yoğun kullanmaya, şiirin yapısını sese ve özellikle Divan şiiri sesine yaklaştırmaya çalışır şair. Bununla da yetinmez Kadim şiire çokça göndermeler yapar.

Adına Hazırım ve *Hiç* kitaplarında şair, İslam medeniyetine ve Kadim şiire yaslanır. Peygamberler tarihi, Divan şairleri, dünya şiiri Solak’ın bu son kitaplarında fazlasıyla göze çarpar. Metinlerarasılık yöntemiyle kimi zaman doğrudan alıntılar yapıldığı gibi kimi zaman isim belirtilerek kimi zaman da imgelerin örtüsüyle gizli bir şekilde göndermeler yapılır. Şeyh Galip, Yunus, Eşrefoğlu Rumi, Fuzuli, Attar, Asaf Halet Çelebi, Ahmet Haşim, İsmet Özel Rimbau ve Ömer Hayyam gibi büyük şairlere; Hazreti Süleyman, Hazreti Yunus, Hazreti İsa, Hazreti Muhammed ve Hallac-ı Mansur gibi peygamber ve tasavvuf büyüklerine göndermelerde bulunur.

Derin, kültürel yapı; Solak şiirinin konu ve temalarını da değiştirmeye başlar. İlk kitaplarında daha çok bireysel meseleler yoğunken *Hayal İçre*’den sonra özellikle

Adına Hazırım ve *Hiç* kitaplarında varlık-yokluk ve ölüm gibi metafizik konular ağırlık kazanır. Bir yandan konular ağırlık ve derinlik kazanırken öte yandan derin ve yoğun imgeler de kendini belli eder. *Adına Hazırım* kitabındaki “kendini sızdıran ağır tahrir” (s. 53) ya da *Hiç*’te “törene gömülürken en dibine/ tek bir sorunun” imgeleri çarpıcı ve derin imgelerdir. *Hüzünârâ*, Mehmet Solak’ın şiir yolculuğundaki değişik bir duraktır. Şair, şiirde sürekli bir arayış ve yenilik peşindedir. Şiirin farklı burçlarını ve duraklarını görmek, farklı anlatım olanaklarını yoklamak, kendi sınırlarını aşmak olarak da tanımlanabilir bu arayış. Bu açıdan arayışın şiirde form meselesi ile doğrudan bağlantısı vardır. Kadim şiir Fırat ve Dicle gibi büyük nehirlerle benzer. Asırlarca aka aka yatağını bulmuştur ve hâliyle büyük değişimlere de kapalıdır. Modern şiir ise aceleciliği içinde bulunduğu duraklarda bile çok kalmadan bir başka form arayışına girer. Çünkü içinde rahat edeceği bir form için sabrı yoktur. Bu çağın her şairi gibi Mehmet Solak’ın da modern bir şair olduğu için bu çağa seslenebilmek adına yeni formlar araması ya da denemesi de doğaldır. Nitekim *Hüzünârâ*, farklı bir anlatım imkânı ve form arayışıdır. *Hüzünârâ*, şairin sevdiği bir şairin bir şiirinden aldığı bir bölüme yazmış olduğu metinlerden oluşur:

“HİÇ”

“Yaşamayı bileydim yazar mıydım hiç şiir?
Yaşamayı bileydim yazar mıydım hiç şiir?
-yaşama!
-ya bileydim?
Yazar: Mıydım?
Hiç: Şiir (İsmet Özel)

Bir bileydim yaşamayı, böyle mi olurdu
her şey?

Böyle:

Günbegün sürgününü kanatan, kırılan.
Öç almakla bilenen, didişken.

Böyle:

Ayakları yaşamın böğründe, elleri ellerinde,
gözleri gözlerinde.
Gecesi uykusuz, uykusu düşsüz, düşü
perisiz...

Yaşamayı bileydim bir, böyle mi olurdu?
Böyle:

Acı vurulmasaydı yüreğime; kaderim
ellerime, bedenim bedenime: öbür yarım.
Hiç yazar mıydım o vakit? Hiç: Şiir.
Ben hiçken, şiir hiçken. Hiç’i yaşamıyorken...
Yazar mıydım? Hiç. Kocaman bir hiç.
Neyi yazardım hiç olmayınca;
Şiir olmayınca, yani, aşk olmayınca.
Yazar olmayınca, yani, insan olmayınca
HİÇ!” (s. 18)

Solak’ın yazdığı metinlere bakıldığında bazen dize bazen de düzyazı şeklinin tercih edildiği görülür. Aslında her iki şekilde de Solak, şiir yazar. Düzyazılar da içerik olarak mensur şiir özelliğini taşır. Şairin mektup ifadesi bir açıdan doğrudur. O da teknik boyutuyla mektuba benzer. Mektup, bir bakıma iki kişi arasında geçen bir konuşmadır. Şair de bu kitabında sevdiği şairlerle şiir diliyle konuşur. Böylece çoksesli, Bahtin’in ifadesiyle diyalojik bir şiir ortaya çıkar. Her ne kadar Solak, bu kitabına doğrudan şiir demese de bu kitap, diyalojik şiirlerden oluşmuştur diyebiliriz. Mehmet Solak, bundan sonraki kitaplarında da farklı biçim denemeleriyle karşımıza çıkabilir.

KAYNAKÇA

- Mehmet Solak, *Aşka Yüzüm Var*, Hece Yayınları, Ankara, 1999.
Mehmet Solak, *Arada Bir Yerde*, Saçak Yayınları, 2006.
Mehmet Solak, *Hüzünârâ*, Saçak Yayınları, 2006.
Mehmet Solak, *Hayal İçre*, Digraf Yayınları, İstanbul, 2009.
Mehmet Solak, *Adına Hazırım*, Hece Yayınları, Ankara, 2015.
Mehmet Solak, *Hiç*, Hece yayınları, Ankara, 2016.

| ÂTIF BEDİR

Mehmet Solak'tan Bir İhsan Deniz Kitabı: *sevgilimdir yazdığım her şiir benim*

2016 yılında Cümle Yayınları arasında çıkan *sevgilimdir yazdığım her şiir benim*, Mehmet Solak tarafından hazırlanan bir İhsan Deniz kitabı. Eserde İhsan Deniz'le yapılmış uzun bir söyleşi, iki inceleme yazısı, basım tarihleri ve ayrıntılı kimlikleriyle İhsan Deniz'in o güne kadar yayımlanmış eserleri, şair tarafından seçilen şiirlerin yer aldığı "Kendi Seçtikleri" ve en sonunda o güne kadar yayımlanan kitap kapakları ile bir fotoğraf albümü yer alıyor. Gelelim kitabın isim hikâyesine: Mehmet Solak, kitabın söyleşi bölümünde İhsan Deniz'e, bir şiirinde geçen "Çilleri yıldız gibi parlayan Şule" dizesinde geçen Şule'nin kim olduğunu sorar. Bu soruya karşılık şairden "sevgilim değil" cevabını alır. Mehmet Solak, "Neden böyle cevap verdiniz? Soru, sevgiliniz mi, biçiminde değildi oysa?" diye yeni bir soru yönlendirince, "Benim sevgilim çoktur! Onlardan biri değil, anlamında. Meselâ, sevgilimdir yazdığım her şiir benim, Meselâ dut ağaçları ve incir ağaçları sevgilimdir; kediler sevgilimdir, hurma, zembek, zeytin taneleri, lâleler, fulyalar, dolma kalemlerim..." İşte kitap, adını bu cevabın içinde geçen bir cümleden alır.

Böyle bir kitap fikrinin doğuş hikâyesini de Mehmet Solak'ın Sunuş yazısından öğreniyoruz. Kitap bir nehir söyleşi fikrinden doğmuş ama daha sonra söyleşi sınırlarını aşarak başka ilavelerle "İhsan

Deniz Kitabı" olmuş. Çünkü kitabın içinde söyleşi dışında ilerde değineceğimiz başka bölümler de var. Bir yıllık çabanın sonucu alışılmışın dışında bir çalışma olarak ortaya çıkan kitabı Mehmet Solak öyle açıklıyor: "Sanatçının, esere doğrudan katkı sunduğu, hatta eserin ortağı olduğu; canlı, samimi ve kapsamlı bir çalışma..." Yazar böyle dese de aslında kitap Mehmet

Solak'ın eserleri arasına yazılmayı hak ediyor. Çünkü bu kitap yazarın kitapları arasında ayrıcalıklı bir yerde duruyor. Kitap için yazarın, uzun yıllar yoğun bir çaba sarf ettiğini görüyoruz. İnternet üzerinden bir yıl boyunca iki şair arasında gidip gelen yazışma şeklinde yapılmasına rağmen bir soruya verilen cevaptan sonra aynı sorunun açımlanması için hemen peşinden okurun zihninden geçen soruyu sormasını ve istediği cevapları alma çabasını ayrı bir beceri olarak Mehmet Solak'ın hanesine yazmak gerekiyor. Ayrıca 2003 ve 2016 yıllarında Mehmet Solak tarafından İhsan Deniz'in o tarihlere kadar yayımlanmış eserleri üzerine yazılan ayrıntılı iki çalışma da bu çabanın ürünleri.

“1960 8 Nisan: İnegöl'de dünyaya geldi” diye başlayıp kitabın yayım tarihi olan “2016 Nick Cave dinledi ve su yosunlarına baktı” diye biten kronolojik yaşam öyküsü ile başlayan kitap, 165 sayfa süren uzun bir söyleşi ile devam ediyor. 5 Temmuz 2015'te başlayıp 31 Mayıs 2016 tarihleri arasında yaklaşık bir yıl süren söyleşide kronolojik bir zaman sıralaması takip ediliyor. Mehmet Solak, sorularına İhsan Deniz'in çocukluğu ile başlıyor. İnegöl'de doğan İhsan Deniz babasının işi nedeniyle ilkokulu İstanbul Küçükya- lı'da okur. Oradan hatırladığı en güzel anı ellerinde birer dondurma külâhı ile ailecek Küçükya- lı tren istasyonuna yürüyüş yapmaktır. Ortaokul ve liseyi ise parasız yatılı olarak Bursa'da okur. Liseyi bitirince İnegöl'e tekrar döner, mobilya, tekstil, bakkal dükkâm gibi işlerde çalışır.

İhsan Deniz söyleşinin başlarında oldukça ketum davranıyor. Mehmet Solak'ın bir paragraftık uzun sorularına bazen tek kelimelik bazen de tek cümlelik cevaplar

veriyor. Fakat Mehmet Solak bu cevaplarla ikna olmuyor ve aynı konuya dair yeni sorularla daha fazla ayrıntı istiyor. Yeni sorulara İhsan Deniz kayıtsız kalamıyor ve hâliyle konuşmaya başlıyor. İhsan Deniz'in asıl ilginç cevapları da bu devam eden sorulardan sonra ortaya çıkıyor.

Mehmet Solak'ın söyleşi sorularına baktığımızda anlıyoruz ki, yazar bu söyleşi için uzun bir hazırlık dönemi geçirmiş. Solak, İhsan Deniz'in tüm yazdıklarını (gazete yazıları dahi) okumakla kalmamış, ayrıca şair hakkında o güne kadar başka yazarlar/şairler tarafından yazılan tüm yazıları da okumuş, incelemiş ve öyle çıkmış şairin karşısına. Aslında Mehmet Solak söyleşinin bir yerinde İhsan Deniz şiirine olan ilgisinin bu söyleşiyi düşünmesiyle başlamadığını, çok daha önceden başladığı bilgisini de veriyor. Mehmet Solak o güne kadar İhsan Deniz hakkında epeyce arşiv birikimine (gazete kupürleri, dergiler vb.) sahip olduğunu söylüyor. Böylece ortaya dört başı mamur bir söyleşi çıkmış. Söyleşi bittiğinde zihninizde, İhsan Deniz'e dair (şiirlerinde geçen örtük ama ısrarla üzerini açmadığı özel durumlar dışında) bir yaşamöyküsü, kendi şiirine dair görüşleri, başka şairlere dair açık yürekli övgü ve eleştirileri, açabildiği kadar şiirlerinin imlediği karşılıklar, dergicilik serüveni ve aşklarını da içine alan son derece net bir portre canlanıyor. Bu portrede farklı bir kişilik var. Her gün her yerde rastlayacağımız sıradan bir portre değil bu. Haza bir sanatçı portresi. Yaşamıyla şiiri iç içe geçmiş, şiirini yaşamından damıtmış bir şair var karşımızda. Sanki o şiir yazmak için yaratılmış bir adamdır. Hatta şair bunu bizzat kendisi itiraf ediyor. “Bakın, benim şiirimin (daha doğrusu kitapları-

mın) yayın sırası takip edilir ve sıkı bir okumaya gidilirse, hayatta yaşadığım her şeyin bazen en ince detayına kadar dillendirilmiş olduğu görülür” (s. 32) derken, söyleşinin başka bir yerinde “benim şiirim yaşadığım hayatın ipuçlarını barındırır” der. Sevgililiği, kocalığı, babalığı, kısacası yaşamı şiir içindir. Şiir için yürür, şiir için aç kalır, şiir için tütün içer, şiir için kalabalık bir şehirde yaşar (bir gün kaçmayı yedeğinde tutarak), şiir için öfkelenir.

Söyleşi boyunca İhsan Deniz’in öfkesinden de payını alan epeyce yazar/şair var. Şair bunları isimleriyle ve nedenleriyle eğip bükmeden söylüyor. Bazen İhsan Deniz’in eleştiri ve öfkesinde biraz aşırıya kaçmış olduğunu düşünmeden edemiyorsunuz. Kendi şiiriyle ilgili yazılan eleştiri yazılarında şiirine haksızlık yapıldığını düşünmesinden kaynaklanıyor bu öfke çoğu zaman. Burada isimleri tekrar etmenin faydası yok, merak edenler için kitap orada duruyor. Bu tür eleştiriler edebiyat tarihçileri için de bulunmaz kaynak olma vasfını taşıyor.

Kitapta söyleşiden sonra, Mehmet Solak’a ait İhsan Deniz’in şiir kitapları üzerine iki inceleme-çözümleme yazısı yer alıyor. Bunlardan ilki “Gecenin Hurûfî Kalbi: İhsan Deniz” başlığını taşıyor. Bu yazıda Mehmet Solak, şairin *Hurûfî Melâl* adlı kitabını ve şairin bu kitaba gelinceye kadar yayımladığı diğer kitaplarını ele alıyor. Yazar, *Hurûfî Melâl*’in tasavvufi/felsefi arka planı olan bir kitap olduğunu, onun şiirine nüfuzun zor olduğu için okurun bu kitabı sadece ‘okumalık’ bir kitap olarak görmemesi gerektiğini belirtiyor. Bu yüzden şiirden salt duygulanım bekleyen, şiiri ideolojik propaganda olarak görenler için bu kitabın oldukça ağır ve kapalı olduğunu da sözlerine ekliyor.

Mehmet Solak, kitaptaki “Bitmeyen Siret; Bozgun Siperi’nden Tam’a” adlı ikinci yazısında da İhsan Deniz’in şiir kitapları hakkında yazmaya kaldığı yerden devam ediyor. Her iki yazı da önce *Hece* dergisinde yayımlanmış. Birinci yazının yayım tarihi 2003, İkinci yazının yayım tarihi ise 2015. Birinci yazıda *Yalnız Sana Söylenen, Adımlarımın Gizli Sokağı, Perdeler, Gecediloldu* adlı kitaplarından söz ederken, ikinci yazıda, *Daima Unutma, Baht-ı Siyah, Sırtlan Kayboldu, Suyu Kanat* ve şairin toplu şiirlerini içeren üç kitap ele alınıyor. Toplu şiirlerin ilki *Şiirler* (1991), ikincisi *Buz ve Fire* (2005), Üçüncüsü ise *Dut Ağacında* (2015).

Solak, ikinci yazısının son bölümünde ise İhsan Deniz şiiri hakkında toparlayıcı bir kanaat belirtiyor: “İhsan Deniz’in, şiir bağlamında hep vurguladığı kavramlardan biri; trajikolan’ diğeri ise ‘metafizik’tir. Ona göre şairin, hayata (dünyaya) karşılık şiiri seçmesi başlı başına bir trajedidir. Yani bu dünyada trajikolan; her an seçmek zorunda kalmamızdır. Bu anlamda şair seçimini şiirden yana yaparak trajikolana dâhil olmuştur. İlk kitaplarında hiddet ve hatta şiddet düzeyinde karşımıza çıkan gerilim, sonraki kitaplarında yer yer yumuşasa da, hiçbir zaman yok olmaz. Biraz da bu gerilimdir onu diri tutan. Bu dirilikte tabii ki, metafizik algının rolü yadsınamaz.”

Mehmet Solak’ın İhsan Deniz şiirine olan ilgisi hâlen devam ediyor. 2016 yılında yayımlanan bu kitaptan sonra iki şairin yolları 2022 yılında *Hece* dergisinde yeniden kesişecektir. Mehmet Solak, *Hece* dergisinin Nisan 2022 sayısı için bir “İhsan Deniz Dosyası” hazırlayarak şaire olan edebî ilgisinin hâlâ devam ettiğini gösterecektir.

Mehmet Solak'ın Denemeleri Üzerine

Deneme Üzerine

Deneme, kelime anlamının içinde “birikim” ifadesi olan bir türdür. Birikimin çeşitli dayanakları vardır. Bu dayanaklardan yalnızca birisinin düşünce olduğunu ifade etmeliyiz. Bu ifade, birikimin sezgisel verilerinin, bilgi sayılamayacağına dair oluşmuş ezberlerden dolayı uyarı mahiyetindedir. Bu girişte bilgi üzerinden bazı tanımlamalar da yapmak gerekirdi. Ancak denemenin, bilgiye dayalı bir tür oluşunu tasniflerde gösteren edebiyat tarihçileri, birikimin sezgi kısmını tanıma dâhil etmediler. Bu sebeple tercihim bilgi yerine bütün verileriyle birikim kavramından yana kullanmak istiyorum.

Batı edebiyatında Montaigne ve Bacon denemenin önemli isimleridir. Onların denemede neleri nasıl yaptığı konuya açıklık getirebilir. Biz türün ilki olmasından dolayı, Montaigne'in denemelerini temel alalım: Montaigne, tek kelime ile insanı konu edinir. İnsanı ilgilendiren hemen her ayrıntıya değinir. Ele aldığı meselelerle ilgili düşüncelerini kısa ve öz bir dille aktarır. Anlaşılabilirliği üst seviyededir. Dolayısıyla eğitici bir yanı da vardır. Zira insanı konu alan bir eserin insana faydası olacağı aşikârdır. Bu bağlamda (mutluluk, merhamet, kin, kibir, öfke gibi) duygular, düşünceler, davranışlar, toplumdaki tuhafıklar, din, hukuk, devlet yönetimi, eşitlik, adalet, özgürlük, eğitim gibi günlük hayatta var

olan hemen her başlığı ayrı ayrı inceler Montaigne. Sadece yaşadığı dönemle ilgili meseleleri değil, insanlık tarihinin tamamında önemli olacak konuları da ele alır. Dolayısıyla bu denemeleri okuyanlar hangi çağda olursa olsun, denemelerin kendilerine hitap ettiğini göreceklerdir.

Türk edebiyatında deneme türüne ilgi Cumhuriyet'ten sonra artar. Bunun da çeşitli sebepleri vardır.

Deneme dilinde günlük konuşma dili temel alınır. Bu durum, yazarların, geniş halk kitlelerine ulaşma çabasını göstermektedir. Örneğin Rasim Özdenören'in deneme türünde yirmi iki kitabı vardır. Bu sayı deneme türüne verilen değerle ilgili önemli bir göstergedir. Tabiatıyla bu gösterge onun bir düşünce adamı oluşu kadar, düşünce adamı olduğu için denemeye de bu kadar eğildiğini gösterir. İşin ontolojisi de düşündüğünü yazmak ve halka ulaştırmaktır. Dilin gündelik iletişimden öte bir değeri olduğu hususu ayrı tutularak, bu noktada dilin anlam aktarıcısı bir araç olduğunu ifade etmeliyiz.

Mehmet Solak'ın Denemeciliği

Mehmet Solak uzun yıllardır edebiyat dünyasında yer alıyor. Şair ve yazar, aynı zamanda eğitimci. Edebiyatın pek çok şubesinde kalem oynatıyor. Yazarın edebiyat yazıları içinde, roman, öykü, şiir ve eleştiri türleri üzerine inceleme/ değerlendirmeler olduğu gibi kuramsal

yaklaşımlar da söz konusu. Bu açıdan onun denemelerini bilgilendirici metinler olarak almak ve deneme türüne gerçek değerini verdiği şeklinde kabullenmek gerekir. Özellikle şiir üzerine yazdığı metinlerin oldukça dikkat çekici, birikim ve çalışma ürünü olduğunu belirtmemiz gerekir.

“*Hayatın Özü Şiirin Eşiği*” (Solak, 2018) adlı kitabının girişinde kullandığı şu ifadeler Mehmet Solak’ın denemeye yüklediği anlamları göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.

“Hayatın özü okumaktır: Hayatı okumak. Hayatı denemektir, hayatı okumak. Deneye deneye yaşarsız çünkü.

Her adım, her edim yeni bir denemedir. Denemeden, deneyim kazanamayız.

Hayatı okumanın farklı yolları vardır.

O yollara açılan farklı kapılar elbette...

Hayat, bizi başka bir şeye benzetmez.

Bizi, bize bırakır. Sayısız kapı açar önümüzde.

O kapıları geçilesi kılan eşikler...

O eşiklerden biridir yazmak.

Hangi eşik, bizim eşliğimizdir; onu biz biliriz.

Nasıl ki, hayatın özü varsa sözün de özü vardır. Sözün özü; şiirdir.

O halde: Hayatı şiire katarak, şiire hayat vererek yaşamak gerek. Şiir, eşiktir çünkü.”

Yazarın kişisel planla toplumsal plan arasında kurduğu denge dikkat çekicidir. Mehmet Solak, bireyin kendini gerçekleştirme macerası sonunda geçebileceği bir eşikten söz etmektedir. O eşğin hangi yol ve metotla geçilebileceğine dair bir harita da sunmaktadır. Buradaki ikincil mesele ise bireysel gelişimi tamamlamanın toplumsal eşğin geçilebilmesi ve

topyekûn gelişmişlik açısından önemli olmasıdır. Birey birey gelişim toplumun da gelişimi demektir. Bu bağlamda, Üstat Sezai Karakoç’u 28 Şubat sürecindeki bir ziyaretimizde, onun “fert fert, birey birey çoğalmak” ve “toplumsal tepkilere dikkatli yaklaşmak” konularını işlediği bir sohbetini hatırlıyorum.

Yazar bu metinlerde, kendi kişisel hayatından izler aktarıırken arka planda toplum için bazı önerileri de kodlamaktadır. Bu noktada dönüp onun kitapta aktardığı hayat algısına odaklanalım: “*Herkesin farklı bir hayat algısı vardır. Algı farklı olsa da hayatın özü aynıdır aslında. Önemli olan, bu özü erken zamanda fark edebilmek ve algıyı yaşantı biçimine dönüştürebilmektir. Ancak o vakit, hayatın anlamı iskanlanmamış olur.*

Peki nedir hayatın özü?

Hemen söyleyelim: Özgüven, özgürlük ve özgünlük.”

Yazar toplumdan edebiyata ve edebiyattan topluma karşılaştırmalı bir bakış oluşturmuş. Hem geçmiş hem gelecek metafizik planda birbirine dürülüyor. Aradaki “hal” kuşanılmış bir bilinç. Onun denemeleri bu anlamda, bugünle geçmiş değil bugünle gelecek arasında duran bir koruma kalkanıdır. Bu denemeleri okumak kadar yazmak da bu kalkanla korunmak anlamındadır. Çünkü şairi-yazarı koruyacak tek kalkan metinleridir. Onların tanıklığı hesap vermeyi sağlayabilir. Çünkü hesap verebilmek aksiyona bağlıdır. Yazar denemelerine yüklediği anlamla okurunu bulunduğu noktadan ileriye doğru hareket ettirmeye çalışır. Farklı iklimlere, şehirlere, çağlara götürmek ve oralarda başka bir hâl kuşandır-

mak ister. En kötüsü yerinde saymak, iki günü eşit olmaktır, yazar bu büyüyü bozar işte! Bütün bunları da en basit tabirle; ahlaklı, erdemli ve yaşanabilir bir dünya arzusuna dayandırmaktadır.

Şairlerin yazdığı denemelerde bariz şekilde bir dil lezzetinden söz etmek mümkün. Bu dil zevkinin, Türkçe'nin yazı dili hâline 1300 yıla balığ bir birikim üzerinden kotarıldığını da ifade etmemiz gerekir. Yaşayan Türkçenin kullanım alanlarının neredeyse tamamına yakını bu denemelerde hayat buluyor. Mehmet Solak bu anlamda önemli bir denemeci.

Şiirde anlamı aktarmak için kelime seçimi yapılır. Hikâyede anlamı yoğunlaştırma gayreti vardır. Hatta bazı imgeler üzerinden anlatılan hikâyeler var günümüzde. Oysa denemede bu zorluklar söz konusu değildir. Ciddi ve ağırbaşlı olduğu kadar, sere serpe bir dille yazmak da mümkün. Metinlerarasılık meselesi buna cevaz veriyor. Söyleşiye yakın hatta günlük ve mektuba daha yakın denemeler de günümüzde kabul görüyor. Çünkü akıl yürütmek, anlamı gelişine göre ifade etmek mümkün olduğu gibi, sezgi kaynaklı birikimi öne çıkarmak ya da duygulara dayalı aforizma türevi cümleler kurmak da mümkün.

Zaten şair, anlam üzerinden yeni yol bulma ya da yol açma ustasıdır. Her yol gidilebilir değildir şair için. Toplum hayatında var olan yanlış ve eksikler üzerine düşüncelerini aktarmak, şaire, onun yazacağı denemeye en çok yakışandır. Modernizmin dayattığı akıl ve bilim yerine, insanın kurtuluşu için başka yollar olduğunu ilk şair sezer ve yazar. Bu bazen sezgiye, bazen satır aralarındaki

incelikleri okumaktan doğan hassasiyete dayalıdır. Buna belki de mecburdur şair. Çünkü çağımızda egemen şekilde “sana gerçeklik” vardır ve hakikat kayıptır. Hakikati anlatmak şaire kalır yalnızca. Denemeleri bunun için yazar şair. Bu bağlamda ele alır.

Şiir Çıkmazında Açıklamalar (Solak, 2021) kitabını da büyük ölçüde deneme türü bağlamında değerlendirmek gerekiyor. Eser her ne kadar son yıllarda yayımlanan en iyi şiir inceleme kitaplarından olsa da anlatım özellikleri dolayısıyla denemenin şemsiyesi altındadır. Bu ifadelerde vurgulamak istediğim asıl mesele, M. Solak'ın yalnızca verilere dayanarak metinleri oluşturmadığına, daha geniş bir perspektifle metni kurguladığına dairdir. Biraz daha açarsak, bir şairle/şiirle ilgili ulaşabildiği bütün verileri etkili bir okumadan geçirdiğini, verileri birbiriyle karşılaştırdığını söyleyebiliriz. M. Solak yazılara çok kısa bir şair öz geçmişi vererek başlıyor. Şairin, şiiriyeti elde ettiği donanımlara; geleneksel metinlerle (kök) eğitimine, çocukluk mekânlarına; hayatının hangi değerler üzerine inşa edildiğine, şairin şiiriyetinin kurulmasına dair hususlara değiniyor. Sonraki adımda ise kendi yorum ve incelemelerine geçiyor.

Bu kısım çok önemli. Çünkü ele aldığı şairin bütün külliyatından ve o şaire dair diğer müktesebattan referanslar oluşturarak kendi değerlendirme cümlelerini kuruyor. Buradan sonra onun yorumları denemeye kapıyı açıyor.

“Duyuma ve anlama cehdinin sürgünü bu yazılar, bu kitap. Duydum ve ne anladım da duyduklarımdan, onları yazdım. Yazmasam da olurdu. Ama yazdım. Çünkü kendimi de duy-

mak ve anlamak istedim. Bilmek istedim. Çünkü yazmak hem duymak hem düşünmekle özdeş bende. Döngüsel bir eylemlilik ve oluş hali yani. Hasılı: Duydum.

Düşündüm. Yazdım. Yazdım; çünkü ses vermem gerekti yoldaşlarıma, seslemem ve seslenmem. Çünkü 'çıkamaz'dayım; 'şür çıkamaz'nda. Yani, hayatta..."

Bu cümleler, kitabın sebab-i te'lifine dair güzel ifadelerdir. Ancak bu güzel ifadeler, hemen herkesin cümleleri olabilecek doğallıkta. Bazı kelimelerin-kullanımların altını kazımak gerekir. Mesela şu ifadeler: *Döngüsel bir eylemlilik ve oluş hali...* Normlara uygun şekilde, alışılmış yoldan ilerleme gösterisi bir nevi. Öte yandan, canlı, hayat dolu bir yazı kumaşına sahip. Şairin hayatındaki sırları, şiirini araç yaparak çözümlenme derdinde. Hayatı şiiri çözmek için, şiiri de hayatı çözmek için kullanıyor. Şiirin izinden giderek şairlerle iletişim kuruyor.

Yazar kitabın giriş metninde, alışılmamış bir şekilde şiirle diğer türler arasında bir karşılaştırma yapıyor. Bu metin tam anlamıyla deneme hüviyetinde. Güçlü tanımlamalar ve güçlü analogiler var. Ancak bunlar da deneme için mihenk değil. Çünkü genel-geçer değil bu ifadeler. Asıl olarak deneme burada işte. Türleri sokak, cadde gibi mekân projeksiyonuyla düşünerek kıyas yapıyor. Diğer türleri; renkli, muhabbetli, bir ucundan girip diğer ucundan çıkılan sokaklara teşbih ediyor. M. Solak; şiiri hayatın bütün gelgitlerinin yaşandığı çiçekli bir çıkmaz sokak olarak ifade ediyor. Hatta "göz ucuyula süzmelerin", "dokunduruların", "çaktırmadan bakışların", "burun kıvrımların", "omuz silkmelerin" sokağı şeklinde anlatırken, şiir

ortamının ve şuara taifesinin gerçekliğini özetleyiveriyor. Birbirinin metnini okumayan üdeba daha basit ve daha güzel anlatılamazdı... 'Şürin tek giriş ve tek çıkış'tan ibaret oluşunu, diğer türlerden ayrılan en önemli özellik olarak sunuyor. Evet, "öteki türler hep birbirine açılır." Şiir ise müstakil, özgün ve özgür tarafını hep muhafaza eder. Bu arada kendi gördüğümü de söyleyeyim: şiir diğer türlere açık, diğer türler ise şiire kapalıdır.

Sonuç

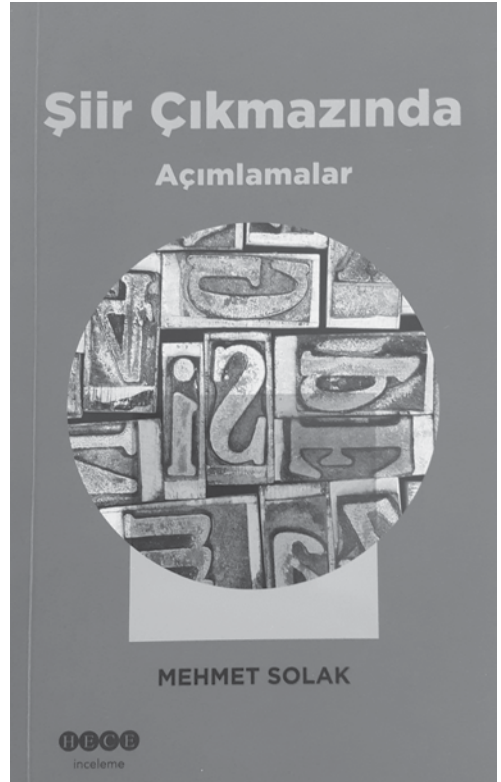
Mehmet Solak denemelerinde ilk göze çarpan özellik, Türkçe karşısında önyargısız ve bagajsız oluşudur. Örneğin; "İhsan Deniz şiiri 'ben' odaklı bir şiirdir. Sosyal bir gerçekliği bile 'ben'den hareketle toplumsallaştırır ve ben merkezli öneriler sunar. Toplumcu reflekslerle derinliksiz, sloganik söylemlere hiç mi hiç pirim vermez. Onun şiirlerinde; konuşan, eyleyen, acı çeken, aç kalan, varoluş sancısı bitip tükenmeyen 'özne şair' bizzatı kendisidir." cümlelerinde yaşayan Türkçenin kapsamı hakkında fikir sunacak derecede bir derinlik ve özgürlük vardır. Bu cümlelerde Doğu dillerinden, Batı dillerinden ve hatta uydurukçadan dile yerleşmiş olan her kelimeyi kullanır. Dil genişliği ve ön yargısızlığı söyleyişinin en önemli temellerinden. Bu rahat söyleyişi oluşturmanın anlamı aktarırken zihni hareket hâlinde tutacak şekilde kelime kullanımıyla açık ilişkisi vardır.

Mehmet Solak, kişi yerine duruma sorar sorularını. Olay yerine şiire sorar ve cevaplar alır. Onun deneme kitapları çok değerli çabaların meyvesidir. Durumu şu cümle daha net anlatır: Yazarın deneme dili ile dil genişliği sıkı bağlarla birbirine bağlıdır.

| RECEP AYIK

Şiir Çıkmazında Açıklamalar Üzerine Birkaç Söz

Mehmet Solak'ın *Şiir Çıkmazında Açıklamalar*¹ kitabı, Eylül 2021 tarihli. Şairin, şiir üzerine “açıklamalar”ını toplandığı bir eser. Kitabın başlığına bakınca iki zıddın bir araya geldiği düşünülebilir: Hem çıkmaz hem açıklama. Kitabın ön sözüne baktığımızda ise bahsedilen çıkmazın bambaşka bir çıkmaz olduğunu okuyoruz: “Çünkü ‘çıkılmaz’dayım; ‘şiir çıkmaz’ında. Yani hayatta.” (s. 8) Şiir çıkmazı, hayata açılan veya açıklanan mümbit bir çıkmazdır. Yazar, açıklama alt başlığı ile ilgili olarak da şu değerlendirme yapıyor: “Eleştiri ile şiirin uyumsuzluğu da önemli bir sıkıntı bana göre. Diğer türler için bir şey diyemem ama şiir için eleştiri sözcüğünü çok isabetli bulmuyorum doğrusu. Şiir dışındaki türler kurgusallıkla sınırlı çünkü. Oysa şiirde kurgusallığı aşan bir yaratım süreci söz konusu. Bu sebeple, çözümleme yahut açıklama demek daha doğru sanki. Yaratım sürecinin sonunda ortaya çıkan metinler (şiiirler), ulaşılan veriler ışığında çözümlenebilir veya açıklanabilir.”² Açıklamalar alt başlığı ise bir başka eseri hatıra getiriyor: Rahmetli Alâeddin Özdenören’in *Açılış/Yorum* kitabı. Yine Hece Yayınları’ndan çıkan *Açılış/Yorum* da şiirin merkezde olduğu bambaşka bir deneme kitabıydı. İki eser arasında ismen yakınlık olmakla birlikte Alâeddin Özdenören şiirine değinen yazılar da *Açıklamalar*’da yer almış.

Şiir Çıkmazında Açıklamalar, şairin şiir üzerine duyduğu, düşündüğü ve yazdığı yazılardan oluşuyor. 13 şairle ilgili 15 yazı var kitapta. Bahsi geçen şairlerse; Âsaf Hâlet Çelebi, Nazım Hikmet, İsmet Özel, İhsan Deniz, Necat Çavuş, Haydar Er-

¹ Mehmet Solak, *Şiir Çıkmazında Açıklamalar*, 2021, Hece Yay., Ankara.

² Ethem Erdoğan, *Şairler Geçidi: Mehmet Solak ile Konuştuk*, 15.07.22, <https://www.kitaphaber.com.tr/sairler-gecidi-mehmet-solak-ile-konustuk-k4911.html> (Erişim Tarihi: 10.02.2023)

gülen, Hüseyin Atlansoy, Osman Konuk, Faruk Uysal, Mehmet Sümer, Ahmet Haşim, Alâeddin Özdenören, Cahit Sıtkı Tarancı'dır.

Şiiri açılımının ihtisas gerektirdiği ve şiir eleştirisinin netameli olduğu bir ortamda şairliği ile tebarüz eden Solak'ın eseri önemli bir yerde duruyor. Bunu, kitabın son metninden (16. Metin) yola çıkarak ifade edebiliriz. Ahmet Güntan'ın *Parçalı Ham.* manifestosuna Yücel Kayıran'ın yaptığı eleştiri ve nihayetinde gelişen polemiklerin ele alındığı yazı, aslında Türk şiiri hakkında konuşmanın ne denli cesaret ve birikim gerektirdiğine açık bir örnek. Solak, bu yazısı ile Türk şiiri hakkında ufuk açıcı tartışmaların daha doğmadığını, doğma imkânının da belirir belirmez tarafgirlikle boğulduğunu anlatmaya çalışıyor: "Peki; bu tartışmadan elimizde kalan nedir, bu tartışma Modern Türk Şiirinin hangi sorununa çözüm önermiş yahut üretmiştir, gibi sorulara muhatap olduğunda, kimin cevabı ne olur acaba?" (s.240)

Açımlamalar, Âsaf Hâlet Çelebi ile açılıyor. Âsaf Hâlet'in mistikle modern arasında kendine bulduğu yol, kapsayıcı bir bakış açısıyla okura yansıtıyor. Solak'ın kaleme aldığı şairlerle ilgili kapsayıcı bir bakış açısı var. Bu bakış açısı, şairin yeni çıkan son eserini değil, o vakte kadar yayınladığı bütün eserlerini gören, gözetken bir bakış açısı. Sadece "şairin değil şiirin biyografisini" de ortaya çıkarıyor.³ Şiiri açıklama yöntemi ile ilgili de şunları söylüyor: "Şiir inceleme yöntemlerini önemsemek ve onlardan zaman zaman yararlanmakla beraber

herhangi bir yönteme ait ölçülerin her şiire uygulanabileceğini, uygulansa bile doğru sonuçlara götürebileceğini düşünmüyorum. Bu yüzden belli/ sabit bir yöntemden ziyade her şiirin kendi aurasına uygun yöntemler kurgulayarak yapıyorum açtımlamalarımı. Temelde inceleme mantığına dayanmakla birlikte eleştiri de içeriyor. Metnin anlam katmanlarını şair-şiir bütünselliği içerisinde kat kat açtımlamaya çalışıyorum."⁴

Özellikle kitabın çoğunluğunu oluşturan 80 kuşağı şairlerinin şiir anlayışlarında Solak'ın kapsayıcı bakış açısı kendini gösteriyor. İhsan Deniz'le ilgili ayrıca bir söyleşi kitabı⁵ da yazan Solak, *Açımlamalar*'da da İhsan Deniz'e iki ayrı yazı ile değiniyor. İhsan Deniz'in ilk eserinden son eserine kadar şiir serüveni ele alınıyor. Aynı derinliği ve kapsayıcı tavrı Hüseyin Atlansoy ve Osman Konuk'ta da görmek mümkün. Şair Solak'ın aynı dönemde eser verdiği 80 kuşağı şairleri ile ilgili incelemeleri, akademik metinlerin ulaşamayacağı düzey ve özlülükte. Kitap, akademik bir gayrete kurban gitmediği için giriş/ gelişme/ sonuç kısımlarından sonucu, okurun gayretine emanet ediyor. 80 kuşağı şairlerinin yaşadığı dönüşüm, dil ve imge hususiyetleri (özellikle Osman Konuk üzerinde) detaylı bir şekilde inceleniyor.

Metinlerde bizleri terk etmeyen ama kendisine dair müstakil bir yazı da yazılmayan şairler var. Bunların başında

³ Ethem Erdoğan, "Şiiriyetin Portresi ya da Şiir Çıkamazında Açtımlamalar", Mayıs 2022, *Hece* dergisi, S. 305, Ankara, s. 68.

⁴ Konuşan: Bilal Can, "Mehmet Solak ile Şiir Çıkamazında Üzerine", Mayıs 2022, *Hece* dergisi, S. 305, Ankara, s. 61.

⁵ Hazırlayan: Mehmet Solak, *Sevgilimdir Yazdığım Her Şiir Benim*, 2017, Cümle Yay., Ankara.

Sezai Karakoç geliyor. 80 dönemi şairlerinin hepsinde bir Sezai Karakoç ve İsmet Özel değinisi görmek mümkün. Günümüz genç şairlerinden Mehmet Sümer yazısında da benzer değinileri görebiliyoruz. Bu noktada Solak, Sezai Karakoç ve İsmet Özel'i ayrıca önemsiyor ve Modern Türk şiirinin temel taşlarından sayıyor diyebiliriz.

Hakkında İhsan Deniz'den başka iki yazı bulunan diğer şair ise Alâeddin Özdenören'dir. Her iki yazı da Alâeddin Özdenören'i anmak maksadıyla yazılmış, Özdenören şiirine değinen yazılar. Fakat Özdenören şiiri ile ilgili değerlendirmelere kanımca bir parantez açmak gerekiyor. Solak, Özdenören şiirinin matrisinin "ölüm" olduğunu ifade ediyor (s. 206). Özdenören, şiirinde ölümün yeri büyük olmakla beraber çocuk teması da mühim bir yer tutuyor. Özdenören şiirine matris belirlemek için çocuğun temel alınması gerekli. Özdenören kendisine sorulan bir soruya şöyle cevap veriyor: "Bu konuyu (*çocuk teması*) 'Özdenören'in şiirlerinde çocuk imajı hâkim' diyerek Nabi Avcı da yazmıştı. Ben de o zaman farkına vardım. Nerdeyse her şiirimde varmış. Benim gözümde çocuk saflığı temsil eder. Şiirde de saflığın peşinde koşarım."⁶

Kitabın en genç şairi olan Mehmet Sümer'le (d. 1984) ilgili inceleme ise yapıcı eleştirinin önemli bir örneği. Şiir eleştirisi üzerine düşünen herkesin bu inceliği ve yapıcılığı görmesi gerekir. "Son bölüm 'Mırıldılar'da ise beş haiku yer almakta. Hoş bir deneyimleme arzusunun neticesi olarak bakılabilir bu

şiirlere. Buradan hareketle şairin yeniliklere açık olduğunu da söyleyebiliriz. Öte yandan, bu bölüm olmasa ne eksik kalırdı kitapta, demekten kendini alamıyor insan. Ama olmuş. Şaire göre bir şeyleri tamamlamış demek ki." (s. 184)

Mehmet Solak'ın kitabındaki metinleri üç başlıkta toplayabiliriz belki: Ufuk, Tespit ve Tavsiye metinleri. Âsaf Hâlet, Ahmet Haşim, Cahit Sıktı, İsmet Özel ve Alâeddin Özdenören bağlamındaki metinler Modern Türk şiirinin ufkunu ortaya koyuyor. İhsan Deniz, Hüseyin Atlansoy, Osman Konuk, Necat Çavuş ve Faruk Uysal bağlamındaki metinler ise 80 kuşağı şairlerini kapsamlı bir şekilde ele aldığı için önemli tespitler içeriyor. Mehmet Sümer bağlamında kaleme alınan metinse genç şairlere tavsiye niteliğinde.

Yukarıda ifade ettiğimiz, kitabın son metni ise "Yücel Kayıran'ın *"Parçalı Ham."* Eleştirisi yahut Mecrasımı Yitiren Bir Tartışma" başlığında da ifade edildiği üzere şiir mecrasında tutunmanın zorluğuyla ilgili.

Mehmet Solak; şairliği, yetkinliği, yapıcı üslubu ve kapsamlı bakış açısı ile şiir eleştirisi veya kendi tabiriyle şiir açıklamasının nasıl yapılabileceğini hakkıyla gösteriyor. Dileriz ki bu mütevazı çalışma, Türk şiirinin her dönemine ayna tutacak bir külliyyat hâline gelsin.

⁶ Alâeddin Özdenören, *Şiir Beni Korkutmamıştır*, Haz. Mustafa Aydoğan, 2017, Cümle Yay., Ankara, s. 50

Gümüş Kaş Gümüş Kalem

Bir otobüs geçiyorsa, bir gurup çocuk şen şakrak sokaklardan maça gidiyorsa, okula gidiyorsa, bahar şen şakrak dallara yürüyorsa, uzatmayalım, insanıyla doğasıyla dünya hayatı nasıl akıyorsa paralel yürümeliyim diyen bir adam... Hem içinde hayatın hem dışında... Bir paralel yürüme ustası...

İçinde çünkü o hayhuyun sakladığı değerlerin takipçisi... Takip mesafesini şaşırmayan bir dikkatle odaklanması lazım... Dışında çünkü çok fazla çıtı pıtı...

Parmağında yüzükler. Sıra sıra, boy boy gümüş yüzükler. On parmağında iki hüner ve altı yüzükle dolaşiyor. Ruhunun parmaklarında da kaşlı yüzükler var; içinde aşkın zehri, anlamanın zehri, anlayıp ifade edememenin zehri, hayata paralel yürümenin biriktirdiği yazıklanma ve inatlaşma zehri...

Yüzüklerini parlatıyor, yüzünü parlatmıyor. Esmer. Esmerliği de kendi gibi minyon. Bıyıkları o esmerliği daha da sevimli kılıyor.

Yokuş görünce tünel, kestirme patika yahut teleferik arayanlardan... Tuhaf bir terleme korkusu var. O korkuyu en fazla akıl teri dökerken, dil teri dökerken yaşıyor. Bu korkudan olacak ne bileyim Konya'dan kuzeye yukarı çıkmayı değil de, güneğe, aşağı inmeyi yeğledi.

Kara çocuğu... Denize ayrı bir muhabbeti var. Deniz fenerlerine de... Dilin, edebiyatın, uygarlığımızın deniz fenerlerine minnet borcu var. Borcunu okuyarak, izleyerek, uyanık kalarak ödemeyi seçenlerden...

Konuşurken sesi ve kelimeleri de gümüşü... Susarken esmer.

Çantası da sesi ve suskusu gibi esmer... İçinde baş ve gönül ağırları için ağrıkesiciler, hayat ağrısı için iğneler olduğu intibai uyandırıyor. Omuz ağrısı için hafifletici sebepler.

Mehmet Solak bu, kardeşimiz.

Solaklığı sadece soyadında...

Edebiyat muallimi...

Dünyanın talepleriyle de talebelerinin talepleriyle de şaka yollu karşılaşiyor.

Şair. Pek çok dergide yazdı, yazıyor.

Sadece aşka yüzü var. Hüznün süslediği bir evrenin inşaat işçisi...

Hayal içre yaşarken gönlünün yamaçlarına hakikat çadırları kuruyor; arada bir yerde kalmamak için...

Yüzü şaşkınlığa atılan bir imza... Mürekkebi suda dağılmaz.

Böyle biliriz.

| REŞİT GÜNGÖR KALKAN

Düşlerle Koşturan Bir Buket Çiçek Yolcusu

Mimozalarla bir boy, o güzelim sardunyalarm, hatmilerin, şebboyların ve güllerin, solgun ve fakat kanayan bir dudağı andırırcasına hepsi de zamansız yarılıp çatlaman paslı teneye kutularda nasıl incinip kurduysa, tıpkı öylece unutuldu geçmiş zaman aynasından yansıyan her şey. Artık boya tutmayan çehresiyle yüz yıllık ‘ahşap mutluluklar’ın müzeyyen işçiliğine sığışmış incecik pervazları bile toprağa usulca düşünce, yedi kat yabancıya açılan umut kapıları da ansızın kapanıverdi peşi sıra. Cumbalar önünde tek sıra, bir kalem; beyaz bir ezanla şafağın karşılandığı çağların çok uzağına düşürdük bütün renklerimiz de, yalan değil. Hayatın uzağına düştüğümüz hangi renk varsa, ömrümüzün örtülü tuvali üzerinde büsbütün dağıla dağıla bulduğu o incecik, nazenin, ferahfezâ yol üzerinde karşılamıyor artık hiçbirimizi. Ne ki, öyle bile olsa yine de, usulca büyüyen mimozaların, kimseciklere fark ettirmeksizin kızaran sardunyalarm, soluksuz açan hatmilerin, gizliden uzayan şebboyların ve hünerli kokular eşliğinde salınan güllerin dokunaklı hatıralarından kalan tütsülü, solgun bir albüm içindeki o tuhaf, tedirgin imlâ dokunuyor insana. Tedirgin bir imlâyla kesildiğinde yolumuz, annelerin en çok da kırılğan bir tortuyla kaplı o uçarı, telaşlı hâlleri, geçmişin deli ırmaklarıyla yarıştığında, aşkla taşan, güven ve emek kokulu ellerini iki kıyımızda her gün bir daha ararken, yitip giden hoyrat aydınlıkların düşüne daldığımızı da yenilerde fark ettik.

Hâlimiz bizlere daha çok, eksilen ömrümüzün tülbentlerinden sıyrılan ve sevginin ziyadesiyle uzağında beklerken aynı yalınkat sevginin sel sebil tadından yoksun, ilk defa rastlaştığı bir geminin bordasını dövüp durduğu dalgalar gibi ruhsuz ve karanlık duraklarını anımsatmakta. Üstelik modern zamanların ‘tasavvur üzere fenafî’l sûret’ veya apak kâğıda kudümlü, nakkarelenmiş kelimeler üşürmek yerine, anlık tuşlara dokunarak hareketli kılınan görüntüler eşliğinde, nasıl olduğunu bile anlayamadığımız bir el çabukluğu, göz bağcılığıyla birden bitiverdi gurbet dediğimiz o ziyadesiyle keyifsiz hâneberduş ağız acılığı. Hâlbuki er oğlu er bir asker mektubundan tüten yakıcı ve bir bir kötürümleşen kelimelerin yüzü suyu hürmetine dönmekte değil miydi dünya dediğimiz aynı gurbet toprağı? Ağız acılığı ise, henüz çeyrek asır öncesinde yaşadığı hâlde, “Canım anam, seni öyle özledim ki...” diyenlerin mektuplarına katbekat ve dahi rûberû pay edildi. Hem, pay edilen hasret, bir tek o canparesi askerinki midir? Değil elbette. Aşrı aşrı memleketlere sürmeli hayallerle giden tazecik gelinlerin kanaviçe yüklü çeyiz sandıklarında, göreceği tahsilin uzun senelerine kucak açtığı hâlde henüz gün görmemiş öğrencilerin cüzdan aralarında ve en çok da, “Bırak şu gurbeti, inat sevgilim!” sitemiyle inleyen ‘Alamancı’ların hanelerinde yankılanan berrak suret hepten aynı hasretle bölüşürüldü işte.

Niye saklamalı ki, henüz mürekkebi kurumamış belgeler dahi söylerken utanmakta; bu topraklarda bir dönem, içeride 'Alamancı', dışarıda ise 'ücretli köle' vasfıyla damgalanmışlar, hayatın kıyısına itilmişler yaşardı. Oyali mendilleri pek dokunaklı şarkılarla geride kalanları tek tek selamladığında, trenleri daha çok Sirkeci'den, Haydarpasa'dan kalkan bu zümrenin pek netameli yazgısına haset edip, için için gurbet düşünce yatanların nefislerinde büyüttükleri sözde görklü yangınlar, anlatmakta yüksek tahsilin dahi kifayetsiz kaldığı hasret olup derinleştikçe büyüyen, -Cenâb-ı Mevlâ affeyleye- cehennem nârı benzeri bir yangınla sınanmış değillerdi henüz.

"Almanya treni kalkıyor gardan/ gönül ister mi hiç ayrılmak yârdan?/ Feleğe sözüm yok, böyle yazmış yaradan/ belki bir gün dönerim, sen gelme arımdan..."

Onlar ki, gül dalındaki dikenin aşka ve hasrete gölge kılındığını hiçbir zaman bilemeyenlerdi nihayetinde. Acılarında düğümlenen deli hasret, her gece başlarını yastığa koyduklarında dile gelen o, "Sevgili anacığım, özlemin içimde nasıl da kor ateşe döndü, bir bilsen..." sayıklamalarıyla duvarlara yeniden çarpa çarpa dağılıp tuzla buz olurdu da, hasetçiler, nedendir bilinmez, bu duyguyu hiç hesaba katmazlardı bile. Ne ki, aynı gurbet çarkları arasında ezilen, aynı ezgin türküleri sıla hasretiyle tam elli koca sene nakış nakış mendillere, kanaviçelere işleyen de aynı çocukların anneleriydi yine de. Hayat çarpıntısına bağdaş kurmuş acıların, gurbetle çarpışacak gücü yoktu çünkü hiçbirinde. Üstelik, demirden yapılma bir memleket ayrılığında en çok, sevenlere ve de sevilenlere kadife yumuşaklığıyla aralanan hasret, merak ve buğulu sevgiler ısmarlanırdı yâd ellerden. Aynı hasetçiler bunu da bilmez, bundan da nasipsizlerdi işte.

Anneler ömrümüzün kanatlanırken kanayan beş vakit acılarıydılar. Hepsinde aynı kokunun bir türlü dile gelmeyen, getirilemeyen ve ısrarak kanatılmış incecik dudakları vardır. Yani, o güzelim sardunyalarmın, hatmilerinin, şebboyların ve güllerin, solgun ve fakat kanayan bir dudağı andırırçasına hepsi de zamansız yarılp çatlayan pashı teneke kutulardan yansıyan geçmiş zaman aynaları gibi, cümlesinin hayatları içimizde bir yerlerde daima kanatlanan acıların yüzleriyle çevrilidir. Acımın kirli ve kibirli tarihinde anneler hep yoksuldur aslında. Çünkü bir bakmışsın, dışından kan emerek yetirip büyütüştür yetimini; bir de duymuşsun ki, yoksuldur ve acının kuş tüyü düşler içinde yorgun bir hayata kıvrıldığı noktada beklemiştir bir türlü bitmek bilmeyen çilesinin dolacağı günü. Geçmişle sancılanan tortop acıların kaynağı hep aynıdır nihayetinde. Nereye gizleyeceklerini bilemeseler de ellerini, yine de soğan ve bulgurdur kokan; tütün ve çaydır her defasında utançlarını gömdükleri tarlalar ve dağlar. Ağtılarında bile kimselerin bilmediği aynı acının tütsülenmiş duaları vardır. Genç ölen her oğulun ve kızın; saçları avuç avuç yolunmuş, iri gözyaşlarıyla beklediği mezar taşları vardır bir de göğüslerinin tam orta yerinde.

Yetimler, fakirler ve garipler adına nasıl da yanıp, gönlü nasıl da sızlıyordu Yavuz Bülent Bâkiler'in, hatırlayalım lütfen:

*"Garibin anası pencerelerden
Yanık türkülerle yollara bakar
İncecik yüzünde her akşamüstü
Çizgi çizgi, nokta nokta bir eskâr.*

*Fakirin anası her sabah sessiz
Ağlar çocuğunun aç çıplak durduğuna
Elleri koinunda kalır çaresiz
Bin pişman doğduğuna doğduğuna.*

*Bir merhamet bir sıcaklık bir gurur
Yavrurum diyen sesinde
Ve huzurun günde beş vakit nabzı vurur
Beyaz tülbeninde, seccadesinde.”*

Anneler ömrümüzün kanatlanırken kanayan beş vakit acılarıdır. Hepsinin kırk boğum boğazında duran telaş, emeğin ve aşkın çocuklarca yüceltilip, ‘haram’a karşı ‘helal’in safında durabilmek içindir. Dünyayla ağrıyan, dünyanın ağrıttığı dupduru gönüllerinde, taşkın bir hilali helalle buluşturmamak endişesiyle seğirtirler fabrikalara, uzak tarlalara; validemiz Hacer gibi tıpkı. Düşlerinde büyüyerek dünyaya sızan her kelimenin ‘ah’ olup gözlerinden yuvarlandığı ve acının çaresizlikle tımarlandığı vakitlerde, avuçları hep Allah’a döner de, dillerinde sızlayan nasırı ısırarak dua ederler hep. Çünkü anneler, merhametin abideleştirdiği hep solgun bir aralıkta yaşarlarken, turuncu bir sonbahar altında, kimsecikler duymadan sessizce geçip giderler bu dünyadan. Göçerken ve geçerken, aynı saygının bir güz çelengi-ne asılı kalan gözlerinde aynı merhametin gölerttiği masum çocuk fotoğrafları vardır. Kanatlandıkları sonbaharla bir, omuz verilmiş tahtadan atları üstünde evlerine son bir defa baktıklarında, yine son bir defa daha öğretirler çocuklarına, *“Hayat boş bir rüyaymış, geçen ibadetler özür, eski günahlar dipdiri...”* ne demekmiş. Sonra ‘zarif’ bir şair hatırlanır aynı turuncuya çalan sonbahar yaprakları altında... Gönül hepten mahzun, gün daha kuru, dil ise büsbütün bağıdır artık.

Anneler ömrümüzün kanatlanırken kanayan beş vakit acıları olalı beri, evlerde tamamlanmamış bir oda, ocakta unutulmuş bir yemek, fildişinden sedef kakma çok eski bir tarak ve bulanık aynalarda asılı duran, derin çizgilerin yol bularak bugünlere getirdiği yor-

gun bir gençlik türküsüyle sırlanmışlardır artık. Şiirler ise, aynı fedakârlık ve merhamet yüklü anlama hapsolmekle yüzlerinde çizgileşen o munis derinliği esirgememiştir hiçbirinden. Onun için hiçbiri, *“ölmedim, bir gençlik ölümü saklı kaldı bende”* dememiş, diyememiştir. Sevincin gizli sırlarında asılı duran yavanlığın hasmı kesilirler de, çarşafalara ağlayan genç kızkık rüyalarıyla her mevsim tazelenen yine de onlardır. Dolukmuş bir suskunlukla çoğalırken, içten içe irice taşların basılı durduğu bağıyla ağlayan bir anne fotoğrafı kadar hiçbir gerçeklik sarsmaz, sarsmamıştır kimseyi. *“Bir kadın en çok ağlarken güzeldir”*, diyen şair taifesi kızmasın ama, dünya dediğimiz bu gurbet toprağı daha ziyade bir tek kadın bile olsun ağlarken çirkin-dir. Hem de çok çirkin! Çünkü durdurulmaz bir açlığı sırtına vuran her annenin merhamete ayarlı gözyaşlarında sorgusuz acılar büyür. Çünkü bölüşülmeyen aynı gözyaşlarıyla bir kadın, aynı ağıtlara kaldırmamacasına gömer başını. Çünkü dünyanın bütün çiçeklerinde aynı annenin emekle yücelen baygın ve hasrete duyarlı kokusu vardır.

Yalın ve duyarlı bir tek cümle bile onları, ruhlarında kanat çırpan meleklerle birlikte sevindirmeye ziyadesiyle yeter. Doğurmanın evrensel huzuruyla çınlayan bütün sesler, lirik trajedilerde duyumsanan o katı gerçek dahi bu sevinçten alıkoymaz hiçbirini. Herkes de bilir ki, onların, buruk sözlerinde bile olsun, içtenliğin kabuğunu yırtan iki dirhem bir çekirdek yalansız sevgileri saçılır ortalığa. Anılarla sürüklenip sararan her fotoğrafta onların dualarla sırlanmaya hazır, ‘oğul ve kız kırıkları’yla parçalanmış dudaklarından duru sözler; içten bakışlarından ise hiçbir fenalığın olmadığı bin bir bahçenin o arduvaz renkli güneşleri taşar her zaman. Çünkü artık anılarda kalmış ahşap cumbalardan taşan serinliğe has bir tebessümle, her ne zaman olursa olsun

sıcacık bir ‘merhaba’ tadı bırakır gibi sokağımıza eğilen sütbeyaz örtüsüne bürünmüş bir baş görseniz, her şeye rağmen bütün annelerin güvercin telaşıyla devinip duran en evcimen hâllerini de bir çırpıda tahmin edebilirsiniz. Yolun hâllerine pazarlıksız yanaşan ruhlarıyla onlar, halis duyguların en kötücül ihtimallerini tedbir olsun için kelebekteşen dudaklarında sessizce eritip sevgiyle göğe çırpmanın da ustasıdır aynı zamanda.

Şüphesiz, geçmişin o pek netameli zamanlarıyla dolu, -kim bilir belki de- bakır çağını andıran paslı teneke kutularda büyüyen çiçekler anlamıştır onları bir tek. Yani nezaketin ve zarafetin kalbe çarpıp duran tarafıyla ‘anne mevsimi’nde gözlerini açan kim varsa, dünyayı, ipi kopmuş bir uçurtmanın kuyruğu gibi şenlikli, ıtır kokan sokakların yağmur sonrasına ayarlı tazeliği içinde bulmuştur. Hayat, içinde anne olduğu vakitlerde tazelenmiş, çocukluğun ısrarcı çabukluğuna rağmen her anne ipi kopan her uçurtmanın hiç bıkmaksızın ömür boyu peşine düşmüş bahtiyarlar zümresinin övgüyü fazlasıyla hak eden bir neferdir. Bütün bunlar örselenmiş yüreklerine rağmen, duru gönüllerinde çalkalanıp duran merhamet tadında bir arzuyla yaşanır yine de. Ne ki, aynı ‘anne mevsimi’ni hiç yaşamayan, bir kez olsun o cennet kokusunu duyumsamayan, buruk bir avuntunun kollarında silik ve belirsiz, siyah beyaz bir tek fotoğrafla, daha dünyaya adım atar atmaz boynunu bükenler de vardır. Faik Baysal da onlardan biridir ve o nefis şiirinde, bağrında durmaksızın yanan büyük ateşi paylaşır bizlerle:

“Tanınam, bir kez bile tutamadım sesini
masallarda,

Ama biliyorum,

Bu kuşlar, bu gök, bu türküleri onun.

Bir adı topraksa, bir adı ekmek sofralarımızda,
Tarlalarda başak, bütün bahçelerde çiçek,
Sütlerin beyazlığında sıcacık kokusu dövü dövü,
Onun sesi, gözleri, elleri, ayakları tüm kadınlarda.

Tanınam, bir kez bile sarılamadım mutluluğuna
oğulca,

Ama biliyorum,

Buram buram tüten sıcaklığım onun.”

Doğrusu, niyeti tiryakilere has bir enfiye rahatlığına alışmışlar için uzun cümlelerin tıpkı anne gibi uzun ve emniyet telkin eden zevkli bir yönü varsa eğer, o da bir türlü girilmesine izin verilmeyen o ‘sırlı’ odalarda saklanmış olanlardır. Buna eminim. Kabul edelim ki, yıllar yılı kilitli kalmış o ‘sırlı’ odalara bizleri çeken şey, artık mağlub olduğumuzu bildiğimiz, geçmişte kalmış menekşe kokulu bir gönül serüvenidir yalnızca. İklimler boyu kuytulara çekildiğimiz ilk gençlik zamanlarımızdan kalan bakır, ahşap ve naftalin kokulu odaları sevgiyle ansitan belleğimiz, bizleri yeniden ve bir daha aynı kapıya çağırmıştır her defasında. Nedense hep, içi haziran değil de kasım dolu eski bir sandık vardır aklımızda. Kat kat çamaşırların, naftalin kokulu örtülerin, belki de buruş buruş, uçucu bir zaman esrimesiyle baygın, özenle saklanan o gül tadındaki gelinliğin üzerine hürmetkâr bir aşkla bırakılmış kıyısından köşesinden artık yıpranmaya yüz tutmuş bir fotoğraf albümüdür bizleri özlemin eski tadını duyumsatan bu odaya çeken şey. Yıllar, nasıl olmuşsa artık, bakır bir gülabdan eskisidir aklımızda. Sedef kakmalı bir çerçevede, aşkla sığılmış gibi dünyaya dönük iki çift göz, “Unutulmak yaşamın eskiyen tarafıdır aslında.” der gibi bakmaktadır bizlere. Kırık bir aynada sırlanan hayatlar arasında tozlanmış o katı şey pek de umurumuzda olmadı ve hep silkindik sonraları.

Sütbeyaz badanalı, kerpiçten yapılma odaların, sakız gibi rüyalarla süslendiği zamanlarda, kayıtsız bir düş esrimenin peşi sıra sendelediğimiz günlerde bir yâr, dupduru bir güzellik anıydı gönüllerimizde, bunu kabul edelim lütfen. Kış ikindilerinde nedensiz yere aradığımız o tatlı uykularla hepimizi sarıp sarmalayan dünya, bir akasyanın incecik dallarında biriken güz dokumasıydı tam da o ânlarda. Çünkü aşk, taşınıp durduğumuz şehirlerde, içli bir otobüs yolculuğuna benziyordu; Ferdi Tayfur dinlerdik her seferde ve kaptan şoförümüz parmakları arasında boyuna küllenip tükenen sigarasıyla birlikte her şarkıya mutlaka mırıldanarak eşlik ederdi. Kimsenin güneş vuran camlardan şikâyeti de yoktu üstelik. Hayat, içimizde bir yerlerde akan bir sevdalı ırmağın gümrak kollarında kuru bir yaprak gibi sürüklenip duruyordu biteviye.

Okuduğumuz o kadim kitapta, dünyanın en güzel annelerini merak edenler için fırsat dolu cümleler fazlasıyla vardı aslında. Fakat bütün bunlara rağmen adına unutmak dediğimiz, yaşanan bütün acılardan biz zavallı fânilere sadece derin pişmanlıklar kalıyordu yine de. Sonra 'keşke'lerle sıralanmış bir geçmişin sağrısında yaşamak, en korktuğumuz her neyse o oluyordu ve bizler hiçbir şey olmamış, yaşanmamış gibi nefes alıp vermeye devam ediyorduk. Aklımızın bir köşesinde sürekli acıyla yongalanan o kehribar renkli, mum kokulu odanın fotoğrafılarıyla yaşadık uzunca bir süre. Bütün merakları içinde barındıran güz mevsiminin hemen ağzında bekleyen yazgı, bizleri, doluşup durduğumuz otobüslerin her seferinde, o sedef kakmalı çerçevede, aşkla sığışmış gibi dünyaya dönük iki çift gözün, "Unutulmak yaşamın eskiyen tarafıdır" der gibi baktıkları hasrete çağırıyordu. Ölmekle sınılandığımız

hayat, ömrümüze vurulmuş birer prangaydı aslında. Boynumuzda kendi zincirimizle hepimiz, acının içimizi hasrete boyayan her durağında ayrı şarkılarla teselli buluyorduk sadece. Çünkü ölmek, taşınıp durduğumuz şehirlerde, içli bir otobüs yolculuğuna benziyordu yine ve yeniden; Ferdi Tayfur dinliyorduk her seferde ve kaptan şoförümüz parmakları arasında boyuna küllenip tükenen sigarasıyla birlikte her şarkıya mutlaka mırıldanarak eşlik ediyordu. Kimsenin güneş vuran camlardan şikâyeti de yoktu üstelik. Hayat, içimizde bir yerlerde akan bir ırmağın gümrak kollarında kuru bir yaprak gibi sürüklenip duruyordu biteviye.

Sonra işte, sütbeyaz badanalı, kerpiçten yapılma odaların, sakız gibi rüyalarla süslendiği zamanlarda, kayıtsız bir düş esrimenin peşi sıra sendelediğimiz günlerdeki o yâr, gitti ve başkalarına yâr oldu. Buna alıştık. İşte birden, güz bütün yapraklarını döktü; ağaçlarda kalbi kırık notalar... Buna da... Sakındığımız her ne varsa anısızın ruhumuza bulaştı. Odalardan taşan hayal perdesi, altında durduğumuz dünyanın omuzlarımızda hissettiğimiz usancını seyrettirdi sonraları. Bizler öncesinde 'Alamanya'lardaymışız, sesimiz ezgisini kaybetmiş bir köyün değirmenindeymiş. O değirmende öğütülmüş bütün anıları yakmalymışız gibi bir tereddüt yaşamışız. Çünkü aynı odalarda bir yangın varmış biz 'Alamanya'lardayken ve annelerimizin ve babalarımızın çığlıklarına sular yetmemiş akşama, akşamlara kadar. Mektupları okusaymışız hepimizin haberi olurmuş ölümlerden. -Mektup filan gelmemiştii oysa- İki ölüm varmış çünkü ayrı odalarda. Tek oğullarımız ve gözleri açık gitmiş hiçbirimizi son defa göremeyenlerin. Oysa içimizde, tekil acılarla boğuştuğumuz bir yerlerde her defasında Ferdi Tayfur söy-

lüyormuş ve bizler hıçkırıklara boğularak ağhyormuşuz otobüslerde kararar aynı akşamlarla beraber ve de bunu hiç kimse bilmiyormuş kaptan şoförden başka.

Şimdi, uzun bir faslanın ardından aynı uzunlukta soluklandıktan sonra hemen suyun başını turalım. Tabii rivayet muhtelif fakat söylene aynı ağızlarında hâlâ aynı yuvayı yapmışsa eğer, başımızı ağrıtmaksızın hemen kestirmeden gidip, “vardır bunda da bir hikmet” diyelim ki, ele güne karşı yüzümüz ak olsun! Efendim, Buhtunnasır derler ki, bu pek şöhretli kralın henüz ilk gençlik zamanlarını süren genç şehir Babil’in, sağa ve sola bakan meşhur profiliyle mahut çift kartal başı kakmalı, pek gösterişli kapısından bütün görkemli duruşuyla atının üzerinde aynı kapıdan içeriye adımını atacaktır. Birden, atını mahmuzlayarak şehrin uzak bir kıyısında bulunan metruk bir eve girdiğini görenlerin, büyük kralın maiyetiyle beraber, yakıcı bir merak içinde aynı yöne seğırttikleri söylenir. Söylenir ve fakat söylencenin devamında ise, kimse bilmez Buhtunnasır’ın o eve niçin girdiğini. Çaresiz, hiç ses soluk çıkarmaksızın uzunca bir süre beklenecektir. Saatler ilerlemekte ve fakat evde ne olup bittiğine dair hiç kimse bir fikir ileri sürememektedir. Çünkü hiç kimsenin haberi yoktur bu ‘derin’ ve ‘gizli’ ziyaretten. Derken komutanlardan birkaçı, bir türlü anlam veremedikleri bu tuhaf bekleyişe bir son vermek adına daha fazla dayanamaz ve içeri girerler. Gördükleri manzara ise tastamam şudur: Büyük kral, oldukça yaşlı, iki diş kalmış bir acuzenin son derece sakin hareketlerle, özene bezene, tıpkı bir çift ince çırpıya benzeyen ayaklarını yıkamaktadır. Elbette komutanlar bu durum karşısında büsbütün şaşırırlar. İçeri giren komutanlarına doğru yavaşça başını çeviren büyük kral, soluğu dinlenmiş sesiyle, bir sırrı fısıldar gibi, “Annem” der, “Bana soluduğum nefesi bahşeden yüce varlık.”

İşbu rivayeti bu yazı vesilesiyle aktaran ben olduktan sonra, dilimin hünerli basamaklarından başlamalı değil miyim önce? Hünerli ve çivit mavisisi; hünerli ve vefakâr; hünerli ve hüzünbaz... Aynı hünerli dilin çivit mavisisi, vefakâr ve hüzünbaz faslında eğleşenler adına, dünyalık bütün heveslerin birer birer solduğu ipekli bir mendil saflığındaki o ilk kelimeyi nasıl unuturuz ki? Unutabilir miyiz sahiden? Şüphesiz, hepimizin sözlüğünde, aydınlık bir gülümserliğin ortak kıldığı “Anne” çarpıntısıyla büyümüş uçarı, dağcıl bir sevinç vardır. Çevirdiğimiz ömür defterinin her sayfasında, nedense görünmez sandığımız ilk kelime aslında daima “Anne”yle başlar ve onunla büyüttüğümüz sıcacık sevinçler, muammayı esir kılan eskimezlik anıtyla birdenbire ölümsüzleşivermiştir yüreklerimizde. Ömrümüzü sayelerinde -ki ‘gölgelik, gölgesinde’ anlamındadır bu ve hayatımızın her anında ziyadesiyle munis bir gerçeklik barındırır- geçirdiğimiz bütün destanların büyüülü anlatıları her zaman onlarla başlamaktadır. Onlar; yani ömrümüzün bereketli sağanakları; ANNELERİMİZ.

Hani söz vaktinde açılırmış ya, mademki şu saat kışa çevriliyiz, öyleyse sözü mevsimine uygun cümlelerle müzeyyen kılabilirsek ne âlâ. Kış penceresinde durup, meraklı gözlerini, evin ‘çiçeklik’ adı verilen incecik bir dut ağacı ve asmadan müteşekkil küçümen avlusuna çevirmiş bir çocuğun büyük, mavi, demir bir leğende, -üstelik yağmurun evin tenekelerle kapatılmış saçaklarına ağır gürültüler eşliğinde çarparak çıkardığı seslerle anlaşılması zor bir teselli bulup- çamaşır yıkayan annesini izleyişinin burukluğunu kimseciklere anlatabilmesi pek mümkün değildir o yıllarda. Çok sonraları da değişmeyecektir bu anlatamayışın kadim hikâyesi. Çünkü leğenden taşan bembeyaz

köpükler içinde eriyip giden solgun bir gençlikle beraber, bir genç kadının çamaşır makinesine ayarlı ayını solgun hayalleri vardır. Yağmur altında, o küçük avluda yıkanan sakız rengindeki çamaşır gibi bir bir eskiyen yılların ardından girecektir o saçaklı eve ikinci el bir çamaşır makinesi. Ve de o genç kadının makineyi görür görmez ayakları yere yetmediği gibi, yüzünde açan güllerin her bir rengi de o saat birbirine karışacaktır! Çok sonraları fark etmiştir ki, hiç silinmeyen derin izler kalmıştır çocuğun zihninde o yıllara dair. Sonrasında ise, her hatırladığında, her dile geldiğinde; sınımsız bir kucakla sarılır, artık saçları her bir teline varınca değin bembeyaz ipeği andıran biricik annesine.

Modern zamanlara adım atılınca, evlerin serin taşlıklarına, küçümen avlularına, pamuğun üzerine bırakılır gibi indirilen her yeni eşya, -ki beyazdır bunlar- ayrı bir sevinç yumağı oluşturacaktır her annenin yüreğinde. Bundan sonra işlerindeki yükleri yeğnileşip, daha bir bağlanacaklardır nohut oda bakla sofa evlerine. Kanatlarında taşıdıkları ağır yükleriyle anneler, dizgini kaçmış çağın, hayatı pek kolaylaştırıcı bu aletleri karşısında geçip giden senelerin bir daha geri gelmesini ise asla istemeyeceklerdir ki, hiç de haksız sayılmayacaklardır nihayetinde. Şimdi düşünüyorum da, her annenin işbu alet edevat takımına dair ne de sevinçli anıları, gözlerinde birer birer canlanan geçmişin o kahır, kasavet yüklü ne de çok fotoğrafları vardı, kim bilir. Evlerimizin kanatlı melekleri diyorum, zira aslında istesek de bir türlü görünmeyen, göremeyeceğimiz merhamet dolu kanatlarıyla sokulmuşlardır onlar dünyamıza. Fakat aynı kanatlar altında okumayı söktüğümüz o sihir yüklü ilk sözcüğün ışıltısıyla, tam da o anda, birdenbire fark ederiz altın kanatları: ANNE.

Sıcacık bir düş söküme, dil dökümüdür ve henüz ıslak ruhlarımıza mühürlenmiş o özel ismi bir daha da asla unutamayacağımız anlamına gelmektedir bu. Anne ki, çarpan her kalbin, konuşan her dilin ve düşünen her aklın; kalp, dil ve akıl üçgenindeki seyrinde, yavrucakların yumuşacık tesellisi, büyümüşlerin sırlanmış duaları ve yetişkinlerin ise bembeyaz hatıralarıyla müstesna bir yeri ve önemi olacaktır. Karacaoğlan'ın, "Yazılan gelir sağ olan başa" dediği, belki de anne ile evlat arasında bir ömür sürecek; yalanlarla sırlanan bu dünyanın demirden kulpu dur tastamam. Çünkü sır dediğimiz gizemli kapının anahtarı, inancım o ki, sadece annelerin kalbinde asılı durmaktadır. Belki de bu yüzden olsa gerek, ölümlerle dövünen her yüreğin kitaba sığmayan ağıtlarını her zaman anneler yakmaktadır ve yaşadıkları, nefes alıp verdikleri en kısa zaman diliminde bile asla yanıldıkları görülmüş, işitilmiş de değildir.

Anneler bir de, savaşın acılarını tarif ederken yanılmazlar. Oğulları peş peşe cepheye gider de, bir daha ne zaman, nasıl döner, kim bilebilir ki? Yaralı bir bilinç, kabuğunu aynı yaralı bilinçle yırtan bir merak ve yırtınan, çatlayan bir sükûtle çarpışanlar da onlardır aslında. Bir türlü gelmeyen o yanık hasretlerle yüklü cephe mektuplarıyla sınıyan sabırları ve iki kelimelik ilaç niyetine bir tek haber olsun diye aylarca düşünüp çıldırısıya paralanınlar da onlardır yine. Her süngüde, her kurşunda ve her mitralyöz çığığında bir daha, bir daha vurulup, siperlere kuru yapraklar gibi düşenler de yine onlardır. Değil mi ki, Falih Rıfki Atay, acıların çığıklara karıştığı cephelerden dönerken, küçük bir tren istasyonunda gördüğü yakıcı bir manzarayı, insanı delirten bir azap eşliğinde anlatır:

“İstasyonda bir kadın durmuş gelene geçene:

-Benim Ahmed’i gördünüz mü? diyor.

Hangi Ahmed’i? Yüz bin Ahmed’in hangisini?

Yırtık basmanın altından kolunu çıkararak, trenin gideceği yolun, İstanbul yolunun aksini gösteriyor.

-Bu tarafa gitmişti, diyor.

O tarafa? Aden’e mi? Medine’ye mi? Kanal’a mı? Sarkamış’a mı? Bağdat’a mı?

Ahmed’ini buz mu, kum mu, iskorpit yarası mı, tifüs biti mi yedi?

Eğer hepsinden kurtulmuşsa, Ahmed’ini görersen ona da soracaksın:

-Ahmed’imi gördün mü?”

Anneler ki, tarlalarda ırgat, fabrikaların makina başlarında işçi, yazıda yabanda rençper, apartmanda gündelikçi, sırası geldiğinde ise sınır boylarında yol gözleyenlerdir. Doğrulanmış bir hayatın, acılarla bölünmüş çaresizlikleri içinde, şabır atlarını çatlatırcasına koştururlar sürekli. İncinen bir kocamışlığın gençlik türküleriyle sarılırlar toprağa. Dağlarda ve geniş ovalarda yanıkılanan Tolunay’dır her ana. “Toprak Ana”yla bir kader, sürükledikleri hayat denilen leşten bir lokma bile yemez ve dahi yedirmezler evlatlarına. Haramla sınanan açlığın, korkularla devşirilmiş yoksulluğun, uçsuz bucaksız gözyaşlarına bulanmış ölümlerin durgun sayhasıdır çünkü onlar. Kazanda pişirip kapağında yedikleri bir çignem buğdayla ışıldaayan gözlerinde dağların, geniş ovaların ve uzayıp giden tarlaların acıya katık edilmiş hakkı vardır. Hasan Hüseyin Korkmazgil, aynı dağların ve aynı toprağın özlemiyle dile getirir onları:

“üç etekli ak pırsulu türkü bakışlı
kadınlar yürüyor dağlara doğru
gül kurusu leylak moru dağlara doğru
özlemler acılar dağlara doğru
sivash mı urfahı mı bilemem gayrı
kadınlar kadınlar dağlara doğru

bilemezler avcunun kim olduğunu
sezmişler tüfeğin doğrultusunu

kadınlar kadınlar dağlara doğru
acılarh umutlarh bütün bir Anadolu
bu sıtmalı gecelere bu beşikleri
bakma turaç bakma bana el gibi”

Mimozalarla bir boy, o güzelim sardunyalarm, hatmilerin, şebboyların ve güllerin, solgun ve fakat kanayan bir dudağı andırırçasına hepsi de zamansız yarılıp çatlayan paslı teneke kutularda nasıl incinip kurduysa, tıpkı öylece unutuldu geçmiş zaman aynasından yansıyan her şey. Artık boya tutmayan çehresiyle yüz yıllık ‘ahşap mutluluklar’ın müzeyyen işçiliğine sığışmış incecik pervazları bile toprağa usulca düşünce, yedi kat yabancıya açılan umut kapıları da ansızın kapanıverdi peşi sıra. Kapanıverir ve bir anne öldüğünde, bütün çiçekleri -çatlayan tohumlarına rağmen- solar o ipi kopmuş uçurtmasıyla çocukluk mevsimi. Güngörmüş bir ömrün basamaklarında bekleyen o “şanlı ölüm atı”, çekip götürür bir anneyi daha sonsuzluğun mavi ufuklarına. Perdeler iner, sular sararır ve birdenbire büyür bütün çocuklar. Bu yüzden, “Anne girdin düşüme” der Necip Fazıl Kısakürek:

“Anne girdin düşüme
Yorganın olsun duam;
Mezarında üşüme.

Anlamam, anlatamam.
Düşen düştü peşime,
Artık vadeler tamam.”

Anneler, düşler içinde ve sırrı sükûtunda saklı o ebedilik yurdunun en kadim misafirleridirler artık. Anneler, bir buket çiçek yolcusu olup, bizleri sonsuzluğun en sakin duraklarında bekleyenlerdir bundan sonra. Ötesi ise, “ruh tutuşturucu” bir sırdır hepimiz için.

ANNELER ÖMRÜMÜZÜN KANATLANIRKEN KANAYAN BEŞ VAKİT ACILARIDIRLAR çünkü.

| NADİR AŞÇI

Çay Benim Çeşme Benim

Rüzgâr o yaprağı Çin hükümdarının fincanının içine getirip bırakmasaydı ne olurdu? Bu sorunun teknik olarak cevabı şu elbette: “İnsanoğlu çay diye bir içecekten haberdar olmayacaktı.” Fakat sorunun bu cevabı da aşan muradının olduğu bir gerçek... O yaprak fincandaki suyla tanışıp kaynaşmasaydı, insanlığın seyrinde tıpkı tekerleğin, tıpkı yazının icadındaki gibi bir ivmeden mahrum kalacaktık. Abarttım mı? Belki ama çok abarttığım da söylenemez.

O dönemlerde insanların patent alma gibi bir derdi, bir kaygısı olmadığı için, çayın tek bir kişiye ya da tek bir millete hasredilmesi diye bir şeyden söz edemesek de, çayın yeryüzüne dağılması Çin topraklarından olmuştur. Çin ve çay kelimelerinin aynı harf ile başlaması Latin destekli bile olsa Türkçenin bir azizliğiye de, eski Türklerin Çin toprağına fiziksel yakınlığı, bizim millet olarak çayı temellük etmemizde büyük bir avantaj sağlamıştır. Bugün yeryüzü âleminde çay ile anılır olan Türkiye, Çin, Japonya, Moğolistan, Endonezya, Hindistan, İran, İngiltere gibi ülkeler arasında çaya en çok yakışan ülke Türkiye olduğundan Türkiye ile başladım cümleye. Bu düşüncemde somut verilerin değil de aidiyetimin başat öge olduğunu inkâr edecek değilim fakat yine de şöyle bir şeyden bahsedebilirim sanırım. Her

ne kadar Çin’de doğup büyüse de, çaya Müslüman bir kimlik kazandırdığımız, ona millî bir kimlik bahsettiğimiz, sosyolojik bir vakadır. İran’ın, Malezya’nın çaya diktiği Müslüman kıyafet ile bizim çaya diktiğimiz Müslüman kıyafet arasında kocaman bir çay yaprağı var. Tıpkı Yemen çöllerinden bize Veysel Karani gibi gelmiş olan kahveye Türk damgası vurduğumuz gibi. Burdan mütevellit her şeyden önce çayın Budist, Müslüman, Hristiyan kıyafetler giydiğini, bu din akaidi içinde de firkalara ayrılma mevzusunun olduğunu, çayın öyle herkesin dilinde yer edindiği gibi evrensel bir içecek olmadığını cümle âleme ifşa etmek gerekecek ki edelim.

Şimdi gelem çayın tüketim aşamasına. Bu konuda da bir istatistiğe başvuracak değilim. Türkler olarak burada da birinciliği kimseye kaptıracak değiliz. Öyle değilse bile bunu rakamlar üzerinden değil de, nitelik üzerinden bir değerlendirmeye tâbi tutacağımız için birincilik bizim. İngilizlerin “beş çayı” faslı burada bir nitelik itirazı olarak serdedilebilir belki. Fakat bahsini ettiğimiz niteliğin aristokrasi ile bağı yok. Ülkemizde çayın çok tüketilmesiyle de bir bağı yok bu nitelik mevzusunun. Zira o kısım niceliğe giriyor zaten. Nitelikten kastımız çayın tadına varmak ve kanlı canlı bir münasebet kurmak mı? Burayı çok karıştırdığının farkındayım. Toparlıyorum.

Çay bugün yaş farkı, eğitim durumu, sosyal statü farkı gözetmeksizin; evde, ofiste, büroda, devlet dairesinde; statta, sinemada, tiyatrodada; ılık, sıcak; şekerli, şekersiz içilebilme özelliğini mündemiç olması hasebiyle bir ayrıcalığa sahip belki ama içilen her çayın, çay değeri taşımadığını söylemek de farz. İçilen çoğu çay, bir vazifenin yerine getirilmesiyle mahdut. Sunulan çayın rengini, rayihasını, karışımını beğenmesek de, vazife bir kırılmaya uğrayacağı için içiliyor o çaylar bir bakıma. Tapu Dairesine gitmişseniz veya bir okul müdürünü ziyaret etmişseniz, görevlinin size getirdiği çayı beğenmeseniz de içmek durumundasınız. Çayı yarıda bırakır ya da çaya hiç dokunmazsanız, mihmandarınız o da bir vazife gereği ikram ettiği için alınganlık göstermeyecektir fakat sizin o çayı içmemeniz nezaket kurallarına muhalefet etmek olacaktır.

Nitelik bağlamında çayın en çok tüketildiği yerlerde ilk sırayı çay ocakları alacaktır. Ocak kavramı başlı başına bir kutsallığı çağrıştırır bizde. Eve ocak deriz mesela. Ocak bir şeyin filizlenmeye başladığı yerdir aynı zamanda. Bu yüzden çay içilen yerlere kahvehane, kıraathane, çay evi gibi isimlerden ziyade çay ocağı denilmesi beni son derece hoşnut eder. Ocak, muhabbetin de demini aldığı bir yer olmasından dolayı, çaya eşlik edecek olan sohbet ve konuşmalar kıraathaneye, kahvehaneye, çay evine değil ocağa yakışır bu minvalde. Sohbet, çayın olmazsa olmazıdır.

Çay, ritüelleri olan bir içecektir. En bilindik ritüel, onun ince belli küçük bir cam bardakta içileceğidir. Kupa medeni-

yetine, plastik ve karton bardak hükümlerine muhaliftir çay. Tiryakisi, mecburiyet dâhilinde, çay içmekten feragat eder de yine de o kupadan ve karton bardaktan içmez çayı. Öyle ki, her cam bardaktan dahi içmez. Cam bardağın belli ölçüleri vardır, tiryakisi bilir onu. Orta kısmı aşağıya doğru genişleyen ve enteresan bir modeli olan nice cam bardak sınıfta kalır hep bu konuda. Boşuna ince belli denmemiştir. Öyle obez cam bardaktan çay içmek, çaya yapılacak bir ihanetten başka bir şey değildir. Bütün bu ayın, aceleye getirilmeden yavaş yavaş içilen çaylar için geçerlidir tabi. Çay zaten aceleye getirilecek bir şey değildir hiç. O yüzden çayın, çay ocakları dışında en çok itibar gördüğü yer evlerdir. Annelerin, misafirler için bir kenarda hazır tuttuğu gösterişli çay bardakları olur daima. Ev halkı o bardaklara sadece misafir geldiği zaman dokunabilme şansı yakalar. Başka zamanlarda bırakın çay içmeyi el bile süremezsiniz.

Bir diğer önemli ritüel, çayın yanında hiçbir şey olmadan içilmesi inancıdır. Ben bunlara ritüel deyip geçtim ama bunlar aynı zamanda bir ayının sağlam inançlarıdır desek doğru olacak sanırım. Çayın yanında bir şey yiyenler, pasta börek ile çekirdek ile bu ayine iştirak edenler, tiryakiler tarafından aforoz edilme riski ile karşı karşıyadır daima.

Bir de çayın türevleri mevzuu var. Aktar denilen zümre hayatımızda önemli bir yer kaplamaya başladığından beri, her türlü derde deva niyetiyle sunulan çeşit çeşit bitki çayları başlığı altında içecek var malûm. Kimi öksürüğe, kimi soğuk algınlığa, kimi depresyona, kimi baş

ağrısına, kimi tansiyona iyi geliyor diye bize yutturulan bitki çayları. Siz yutmak kısmını burada boğazınızdan aşağı sıcak bir şeyler inmesi anlamında ele alın ziyanı yok. Bu zincirleme içerisinde hiçbir bitki çayına tenezzül etmişliğim yok, olmaz, olamaz da. Yanlışlıkla da olsa bu zümreye dâhil edilmiş olan ıhlamur ile sıcak bir münasebetim var, o kadar. Bazı kendini bilmezler ona ıhlamur çayı dese de, o sadece ve sadece ıhlamurdur zaten. Çay ile herhangi bir yakınlığı, akrabalığı yoktur. Onun dışında kalan elma, armut, seftali, papatya, böğürtlen diye giden, neredeyse karpuz, kavun diye de gidecek olan çeşitlilikle hiçbir ünsiyetim yok. Böyle biline. Soğuk çay mevzusuna hiç girmeden çay severlerin bir başka tabusu olan poşet çay ya da sallama çay mevzusuna yan gözle baktıktan sonra sona doğru yaklaşıyorum.

Peki, bütün bu katı tutumlarda haklı mıdır tiryakiler? Çayı ince belli cam bardakta değil de kupada ya da karton bardakta içsek tadında bir değişiklik olur mu? Ya da çay içerken başka şeyler yesek çaya hâle mi gelir? Buna sağlıklı bir cevap vermek mümkün olmasa da, çay tarikatı müntesiplerince bir inanç zedelenmiş olur. Tarikat deyince, günümüzde özellikle son yirmi yıldır çayın şekersiz içilmesi, tadının daha iyi alınacağı gibi bir yaklaşım neredeyse tarikat dışındaki insanları çay içseler de içmiyorlar aslında kıvamına getirmiş durumda. Hemen belirteyim, çayı uzun zamandır şekersiz içmekle birlikte, şekerli içenlere karşı en ufak bir saygısızlığım yok. Şekersiz çay içmeyi bir tabu hâline getirmiş değilim yani. Madem konuyu açtık,

devam edeyim. Cam bardağı tercih etsem de mecburi durumlarda karton bardaktan ya da kupadan çay içiyorum. Çayın yanında atıştırılacak şeyleri bazen hazır tutuyorum. Velhasıl çayı çok seviyorum, çaysız duramıyorum ama çay ile ilgili kendimce tabular oluşturmuş değilim. Açık çay içenlere de sadece dem içenlere de; karton bardaktan içenlere de, ince belli cam bardaktan içenlere de aynı sevecenlikle bakıyorum.

Ben tiryaki değil miyim o zaman? Orasını bilmem ama o yaprak Çin hükümdarının fincanına düşmeseydi hayatım allak bullak olurdu, onu biliyorum. Fincan demişken, porselen fincan mevzusunu niye açmadık bilmem. O da en az ince belli cam bardaklar kadar konuşulmaya değer neticede. Neyse artık, o da başka sefere.

Ha bu arada, başlıktaki Antalya türkülünde geçen “çay”ın derenin bir büyüğü anlamına gelen çay olduğunu biliyorum. Umarım kültürsüzlükle itham edilmem. Peki, niye böyle bir başlık seçtim? İşte onu bilmiyorum. Belki de benim buraya gelmem memleket hasretindedir.

Yol

İmam istemeye istemeye minareye çıktı.
 “Dikkat dikkat!
 Yarın... Yarın...
 Sabah namazına müteakip...
 Şehre bir römork kalkacaktır...
 Gidecek olanlara duyurulur!”

Oldum olası sevmezdi bu anons işini. Üşendiğinden değil, kendine bir türlü yakıştıramazdı tellallığı. İstesinler sabahtan akşama bağıra bağıra okurdu bütün sureleri ama bu anons işi... Nerede görülmüş? Hangi kitapta yazılmış? Hem de iki defa. Ezan bile birdir. Duyan duyar, duymayan hesabını kendi yap-sın! Ama çare yok, devletin emri böyledir.

İmam ikinci anonstan sonra söylene söylene merdivenleri inerken iftar sofralarındaki gülüşmeler çoktan başladı. Şehre traktör gideceğini duyan çocuklar, genç kızlar sevinçten birbirlerine sarıldı. Neredeyse bütün köylü bu mesele üzerine konuşurken Kamil Çavuşların evinde ise bir sessizlik oluştu. Kamil Çavuş ağzına bir lokma koymuştu ki bayramın geldiğini sanki hiç bilmiyormuş gibi şaşı kaldı. İşin aslı bayramın geldiğine değil de bu yoklukta bir sürü masraf çıkacağından endişeleniyordu. Hanımı, çocukları kim bilir neler neler isteyeceklerdi? Onların isteklerini nasıl, hangi parayla alacaktı? Bunları düşündükçe iştahı da keyfi de kaçtı. Ona göre bunlar hep o Cemil’in başının altından çıkıyordu. Allah onun da motorunun da römorkunun da... diye sayacaktı ki güç bela tuttuğu oruca zeval gelmesinden korktu. Ağzındaki lokmayla beraber boğazında düğümlenen sözleri de yutuverdi. Sofranın

ortasına çöken sessizlik bir süre sonra çocukların gülüşmesiyle dağıldı. Küçük olan büyüğüne diyordu ki:

“Gitti bizim yumurtalar ağabey!”
 Anneleri hemen araya girdi.
 “Şşşt. Sofrada gülüşmeyin.
 Çok günah. Çok.”

Kamil Çavuş gözlerini hanımına dikti. Bir ihtiyacı olsa gözünden anlarım elbet diyerek onu baştan aşağı süzdü. Sahi var mıydı bir ihtiyacı? İyice, uzun uzun baktı. Ölçtü, biçti, tarttı. Sonra kendi kendine gü-lümsedi. Neyi vardı ki? İşte hâlâ üstünde, rahmetli babasının düğün hediyesi fistan; beli, boynu, eteği velhasıl her bir yeri türlü kumaşlarla yamalı. Sanki o fistan bin kere ölmüş, bin kere dirilmiş de hanımının üstünden hiç çıkmamış. Yine de çıkmayacak. Bilir. Yarın arife, bayram kapıda. Hanımına soramayacak eksikliğini gediğini, sorsa da zaten alamayacak. Hanımı da bilir durumu. Şunu bunu isterim demeyecek. Sonra gün doğacak, çamaşır kazanı kaynayacak, hanımı bulabilirse içine bir tutam gülkurusu atacak, fistanı bir güzel yıkayacak. Ne soluk renklerine ne de yamalarına bakmadan diriltecek onu yeniden.

Yeniden...

Gülüşmeler kesilince Kamil Çavuş lafa girdi: “Karışma çocuklara hanım. Akşamdan yumurtaları hazır et, sabahkileri de üstüne koy. Cemil gâvurunun eline sıkıştırılm ki oğlanlarla bizi götürüp getirsin.” “Peki.” Di-yebildi hanımı sessizce.

Şehre gidileceğini duyan çocukların gülüşmesi artınca Kamil Çavuş sessizce sofradan kalktı. Avluda abdestini aldıktan sonra mırıl mırıl söylenip tövbe estağfurullah çekip durdu kendi kendine. Bir zaman sonra evdeki mırıltılar, gülüşmeler kesildi. Hepsi bir uykuya daldı.

Arife sabahı olunca traktör caminin önüne çoktan yanaşmıştı. Cemaatin dağıldığını gören Cemil bir çırpıda traktörden atladı, römorkun kapaklarını bir bir indirdi. Sonra avlunun başına geçip şehre gidecek olanları römorka yerleştirdi. Kamil Çavuş da çocuklarıyla oradaydı. Cemil'i bir göz işaretiyle kenara çekti. Utana sıkıla elindeki yumurtaları uzatarak:

“Cemil durumlar malum, elimdeki avucumdakiler bunlardır. Al bunların yarısını, kalanını da şehirde satayım onunla da çocuklara öteberi alayım.” Cemil'in yüzü ekşidi: “Bak Kamil Çavuş bu gördüğün traktör mazot yakar. Sen de bilirsin bu devirde mazot altın gibidir. Parayla da bulamazsın. Ama sen yabancı değilsin. Bizim babalarımız asker arkadaşıdır. Başkası olsa billah bindirmem ama bu seferlik... Bu seferlik... Binin haydi!”

Kamil Çavuş yine mırıldanmaya tövbe istiğfar çekmeye başladı. Vallahi bu gâvurdan bir hayır gelmez. Belli. Bu seferlik dedi ya işte. Götürmeyecek bir dahakine. Bu seferlik ha... Kamil Çavuş iyiden iyiye bozuldu, öfkelenildi, kan beynine sıçradı ama tek bir kelime etmedi. Kızaran yüzü görünmesin diye de başını yerden hiç kaldırmadan çocukları sırtlayıp doğru römorka atladı. Sağına küçüğü, soluna büyüğünü oturttu. Kırılmasın diye de yumurtaları kucağına güzelce yerleştirdi. Traktör ovaları, dağları, dereleri kıvrıla kıvrıla giderken

arkada bir tabur insan bir o yana bir bu yana savruluyordu. Bu sarsıntılar çocuklara eğlence gibi gelirken, yaşlı olanlar eskileri yâd ediyor, hastalıklarından bahsediyordu. Kimisinin anlattığı duyulurken kimisinin sesi motorun uğultuları arasında kaybolup gidiyordu. Bereket bu defa güneş tepelerindeydi. Eğer ki rahmet bir bastırırsa hepsi sırlısklam olurdu. Gerçeği böyle de her yer toz duman oluyordu ama herhâlde böylesi sırlısklam ıslanmaktan iyidir deyip kimse şikâyet etmiyordu.

İşte bu yollar, bu traktör, bu sacı kevgire dönmüş römork olmasa Kamil Çavuş'un camı hiç sıkılmayacak, ne şehir ne de şehrin yolu bilinmeyecekti. Yırtılan, yıpranan ceketlerin, muhakkak burnu delinen lastik ayakkabıların kıymeti böylece anlaşılacaktı. Şimdilerde ise eskiyen her şeyin yenisi mutlaka bulunur şehirde. Bulunur bulunmasına da elde avuçta olmayınca yenilerin ne kıymeti kalır? Bu yüzden şehrin, şehre gelmenin nesi güzel olsun?

Öğle vaktine doğru traktör şehre yanaştı. Tozdan topraktan yüzleri bembeyaz kesilen yaşlılar, çocuklar, hastalar ve niceleri römorktan bir bir indi. Cemil hemen kendini bir kahveye attı. İşte bunlar da bizim gaziler diyerek eğleniyordu. Şehirli arkadaşlarıyla bu söze epey gülustüler.

O sırada yolcular onları hiç duymuyor, görmüyordu. Hepsi üstünü başını silkeliyor, silkelendikçe göz gözü görmüyor, şehrin ortasından koca bir toz bulutu yükseliyordu. Bulutu görenler önce yangından şüpheleniyor, korkuyor. Ama sonra durumu anlayınca kakkahayı basıveriyordu. Biraz sonra Kamil Çavuş öksüre öksüre sıyrıldı tozun dumanın içinden. Çocukları ve kucağındaki yumurtalarla birlikte söylene söylene arife pazarının yolunu tuttu.

| İSMAİL KILINÇ

Gurbetten Sılaya...

6 Şubat 2023 deprem şehitlerimize, rahmetle...

Gurbet sözcüğünün "garip" kökünden geldiğini öğrendiğim zaman yalnızlık, daha da anıtsal bir yapıya dönüşmüştü içimde. Elest bezmiyle başlayan yalnızlığımızın bir imtihan olduğu, tüm mekân ve zaman değişimlerine rağmen sabit kaldığı, en kalabalık ortamlarda bile ruhumuzu sarıp sarmaladığı, su götürmez bir gerçektir. Yalnızlıkla gelen ve bizim manasız dediğimiz zihin yorgunluğu ise uğraştığımız her işin tadından çalıyordu. Bir devlet memuru olarak devleti mamur yapma çabasında olmak, bu topraklara gönülden bağlı kişiler için görev niteliğindedir. Ancak gariplik, serlevhamızdan her zaman seziliyor, boynu eğik dağ fulyasını andıran duruşumuz, savaşların galibi bile olsak mahcubiyetimiz, mağlubiyet gibi gösteriyordu kendini. Küçükken burun kıvrığımız, beylik laflarla eleştirdiğimiz, sıkılgan tavırlarla yüz çevirdiğimiz memleketimiz ve ona dair içimizde beliren özlem, insanın baştan aşağı çelişkiden oluştuğunun kanıtıydı. "İnsanın karnı nerede doyuyorsa memleketi orasıdır." mottosu, çok değil bir iki sene sonra duygu dünyamızda koskoca bir yalana dönüşüyordu. Tüm bu sorgulamaları yapmama sebep olan yaşım mıdır, yaşadıklarım mı, bilmiyorum. İsmi duduğumda bile hassasiyet geliştirdiğim köyümün adı "memleket",

yaşarken ve yaş alırken metal yorgunluğunu tüm hücrelerimde hissettiğim şehrin adı ise artık sadece "gurbet"ti.

Gurbet içimdeydi, en derinimde. Tüm samimiyetlerin soğukluğundan şikâyet bile edemiyordum. Toplumsal ritüellerin bana ters gelen taraflarını bile doya doya eleştiremiyordum. Çıktığım kabuğu beğenmediğim günlerden bu yana zihnimde çok fazla mücadele olmuştu. Çünkü artık içinde bulunduğum kabuk, doğup büyüdüğüm topraklardan çok çok farklıydı. Uzunca bir süre sessizlik iyi geldi bana. Muhabbetlerin içerisine dalamadım. Mesai aralarında memleketteki dostlarımı aradım. Bolca "buralar çok güzel" yalanı söyledim. Bu, gerçekten kendimi bile inandıramadığım bir cümleydi. Gurbette, hele de sosyokültürel açıdan gelişmiş şehirlerde yaşayanların çok suni mutlulukları vardır. Rezidanslardaki konfor alanları, AVM'lerde geçirilen zamanlar, hayvanat bahçeleri, kafeler, spor salonları, özel okullar, olimpiik havuzlar, yaşam merkezlerindeki bolluk hepimize süslü bir dünyanın kapılarını açmıştır. Öz itibarıyla tüm şehirler birbirine benziyordu ama bir köy çocuğu olmanın ve git gide moderniteye bel bağlamanın yavan tadı kalmıştı hepimizin duygu dünyasında.

Tüm bu garabet düşünceleri sırtıma yükleyerek yıllık iznimde köyüme gittiğimde her zaman olduğu gibi sığınağımla, Hasan'la buluşmuştum. Beni anlatan gözlerle süzerek “Gurbet senin neşeni almış.” sözünü zihnime çivi gibi çakmıştı. Bunu bana söyleyen çocukluktan beri çobanlık yapan, hayvanlardan başka dünyası olmayan biriydi. Annesini genç yaşta kaybetmişti. Babası yeniden evlenmiş, analığı olacak kadın Hasan'ı değil insan, hayvan yerine bile koymamıştı. Sabahları ben okula giderken mahmur bakışlarla ahırdan çıktığına çokça rast gelmişim. Zaten köylüler de onun ahırda yattığına dair konuşurlardı hep. O ahır, büyüyünce de onun evi olmuştu. Otuzlu yaşlara geldiğinde babasını kaybetmiş, analığı da bütün üvey kardeşlerini toplayıp köyü terk etmişti. Köyün ilerisine inşa edilen baraj, köye istiklak umudu vermişse de sonucu hüsrana olmuştu. Çünkü suların yükselmesi bu fakir köye bir katkı sağlamayacak, kimsenin arazisi satın alınmayacaktı. Barajın kapsadığı alan köyü içerisine almıyordu. Bununla beraber köyden geçen ağır yüklü kamyonlar yarattıkları sarsıntıyla birçok evin çatlamasına hatta yıkılmasına sebep olmuştu. Baba evinde bir hafta kalabilmişti Hasan. Ev, yol kenarında olduğu için tepeden tırnağa çatlamış, muhtarın uyarısı ve yetkililerin incelemesiyle mühürlenmişti. Hasan'a yine kerpiçten yapılmış, uzun ve siyah mertekli ahır kalmıştı. Yeni bir ev yapacak maddi durumu hiç olmamıştı. Köylü zaman zaman yardım teklifinde bulunsa da hepsini reddetmiş, rahatının yerinde olduğunu söylemişti. Çobanlığı

ve gözünden bile sakındığı iki ineğiyle kimseye muhtaç olmadan yaşamak gayesindeydi. Her yaz onun evine bir şeyler almaya çalışırdım. Ne hâllerde çamaşır makinesi almama izin vermişti ama televizyon almamı hiç istemedi. Bu yüzyılda hâlâ tüplü televizyon kullanıyor ve sadece haberleri izliyordu. Zaten erken uyuyordu. Sabah erkenden köyün sığırlarını alıp meralara götürüyor, akşam ezanıyla da köye dönüyordu. Tüm sığırların ismi Hasan tarafından konuyordu. Sahipleri de gönlü olsun diye koyduğu isimlere ses etmiyordu. Tuşlu bir telefonu vardı. Arasa arasa birkaç üvey kardeşini arar, onların tüm küçümseyici tavırlarına rağmen telefonu güzel dileklerle kapatırdı. “Tırnağınıza taş değmesin!” en klasik duasıydı.

Sılayrahim her halükârda annenin, babanın, kardeşin ve akrabaların özlemlerinin giderildiği yerdin ama araya giren mesafe ve zaman onlarla olan samimiyeti bile sınırlandırıyor. Herkesin kendi penceresinden bakışıyla beliren soru işaretleri vardı. Annemin ise sınırsız evlat sevgisiyle harmanlanmış masumiyeti, tüm soru ve sorgulamalarının üzerindeydi. Ancak özellikle erkek çocuklarındaki dışadönüklük arkadaşlık ilişkilerini başka bir boyuta taşıyordu. Bu dostluklar, başka hiçbir şehirde bulamayacağı gönül birliği kurulmasını sağlıyor, memleket özlemini daha da derinleştiriyordu. Herkes, Benim Hasan'la olan kadim dostluğumu bilir, ona yakın olmalarına rağmen Hasan'la ilgili haberleri hep benden alırdı. Geldiğim ikinci günün akşamında Hasan'ı akşam yemeğine davet ettiğimi söylemişim.

Özellikle kardeşlerim köyde bir mecnun gibi algılanan kişiyi akşam yemeğine davet etmemi -her zaman olduğu gibi- garip karşılamışlardı. Babam ise hemen büfesinin üzerinde bulunan Battalname'yi alarak, "Gelsin de bize biraz Battalgazi cengi okusun." demişti. Bozkırın ortasında, hiçbir ekranın yüzlerdeki rengi soldurmadığı zamanlarda köy kahvesinde okunmuş Battalname'ler. Hemen her evde bulunan bu taş baskı eserlerin kıymetini bilen bilmiş; bilmeyenler ise ya yok pahasına satmış ya da sobasında yakmıştı. Babam, dedemden kalan bu kitaba gözü gibi bakmıştı. Battalgazi, bir nevi onların süper kahramanı mahiyetindeydi. Aşka geldiği zamanlarda heyecanla anlatırdı onun kahramanlıklarını. Kendisi ağır aksak okurdu kitabı. Tatlı bir tebessümle "Ali eski yazıyı iyi bilir." diyerek kendi muhabbet güzergâhını belirlemişti. Gerçekten de Hasan, babamın eski yazı dediği Arap harfli cenknameleri çok güzel okurdu. Bu birikimi ona dedesi bırakmıştı. İlkokul zamanlarında okulu çokça astığı, dedesinin dizinin dibinde cenkler dinlediği bilinen bir gerçektir. Akşam namazına yakın kapıyı çaldı Hasan. Annem, "Gel bakalım garip yavrum." diyerek onu içeriye aldı. Ona hep "garip yavrum" derdi. Biliyordum ki onu da benim kadar seviyordu. Bu sevgisi de karşılıksız değildi. Hasan, köyde zaman geçirdiği muhtelif zamanlarda mutlaka annemin yanına uğrar, onun her sabah sobada yaptığı ve evden eksik olmayan çöreklerinin tadına bakar, onunla ahalinin hâllerinden muhabbetler ederdi. O da anneme "büyük ana"

derdi. Bu tabir de bizim köyde bir gelenek gibiydi. Biyolojik bağ aranmaksızın annelik yapan yaşlı ve törel kadınlara "büyük ana" denirdi. Güneş bozkırı terk etmeye yakın abdestler alınmıştı. Şükürümüzü eda ettikten sonra masaya oturmuştuk. Kardeşlerimin Hasan'a garip bakışları, annemin ikram telaşı ve babamın köye dair tespitleri arasında akşam yemeğini nihayete erdirmiştik. Kardeşlerim odalarına çekilerek hayal dünyalarını zedeleyen ekranlara annem de bulaşığa dalmıştı. Biz de Hasan'ı Battalname okuyuşunu dinliyorduk. Hasan, en bildiği konularda bile utangaç tavırını terk etmezdi. Mervan, Mesleme, Caddar, Hz. Hızır derken hem babam ağzında dualarla şevke geliyor hem de Hasan, yüzündeki tatlı gülümsemelerle âdeta kutsal bir görev ifa ediyordu. Okunan okundu, dokunan dokundu. Laflar açıldı köyden. Topal Ahmet'in kızının düğününde neşe bozan kavgalardan, Bakkal Mesut'un sattığı kutu gofretlerden çıkan farelerden, baharda toplanan yemlik ve çiğdemlerden, köy mezarlığına dikilen çam ağaçlarından... Arada annem de dâhil oldu muhabbete. Bana açık açık söyleyemezdi ama Hasan'a evlenmesi için çok diretirdi. Yüklene yüklene utancından kıpkırmızı ederdi Hasan'ın yanaklarını. Bu akşam da rahat durmamıştı Ben de biliyordum, bu laflar biraz da banaydı. Sigara içmeye balkona çıkayım dedim. Yoldaş olsun bahanesiyle Hasan'ı da alıp geçtim balkona. Paketi tuttum. Bir dal çekti. Normalde sigara içmezdi ama belli ki dertlenmişti. Çakmağın alevi yüzüne vurunca anladım. Kara sevdası gelmiş-

ti aklına ki yüzü de anlık olarak kederden kararmıştı. Hiçbir modern şehirde görünmeyen parlak yıldızlara daldık ikimiz de. Bir süre sustuk. Ciğerlerimizdeki zehrin yolculuk sesi vardı sadece. Bir o çekiyordu bir ben... “İkinci çocuğa hamile...” dedi. Dalmış olacağım ki gayriihtiyari “Kim?” diye sordum. “Gülcihan...” dedi. Çocukluk, gençlik aşkı. İçine atıp atıp suskunluk biriktirdiği sevdiğinden bahsediyordu. Aslında ben bu konuyu ona açıp da derdini deşmeyi hiç sevmezdim. Ne var ki o bir şekilde konuyu buraya getirirdi. “Unut artık!” dedim. “Şehirli unuttur, bizim zenginliğimiz hatırladıklarımızdadır kardeşlik.” dedi. Kimsenin anlam veremediği dostluğumuz, bu cümlelerle mayalanıyordu aslında. Hasan’ın cümleleri bana terapi gibi geliyordu hep. Evet, köküne kadar doğru tespitlerde bulunuyordu Hasan. “Sen de haklısın.” dedim. Ne heveslerim olmuştu. Hepsi gözümün önüne geldi. Sevgi sandığım kuyruklu yalanlarıma utandım. İçime “Ah!” düşüren bir sevda kırıntısı bile kalmamıştı. Unutmuşum. Hepsini, teker teker. Hep sormak istediğim ama sormadığım bir sorum vardı. Tam soracaktım babam seslendi. Geçtik içeriye. Hz. Ökkeşiye’den konuştuk. Babam tüm uhrevi konularını kuşanmıştı bugün. Zaman zaman gözyaşı bile döküyordu. Gölgesinde olmaktan mutluluk duyduğum dağım, babam, en çok imanlı ağıtlarda güzel görünüyordu gözüme. Hasan müsaade istedi. Geçmişimize dualarla ayaklandı. Ben de çıktım onunla. Hem biraz temiz hava alır hem de muhabbet ederiz diye düşündüm. Yolda yürürken bir

çocuk geldi koşarak. Nefes nefeseydi. “Hasan abi...” dedi. Elini dizlerine koyup eğilerek nefesini toplamaya çalıştı. “Ne oldu Bücürük Samet?” dedi Hasan. “Senin Zelzele, gene kaçmış.” dedi çocuk. “Zelzele ne Hasan?” dedim. Alaycı bir gülümseme atarak hızlandı. “Benim deli dana... Arada kapıyı, pencereyi yıkıp kaçar. O yüzden Zelzele koydum adını” dedi. “Kaçıp nereye gider bu saatte?” dedim. “Dilali tepesinde bir otlak var. Her seferinde oraya gider. Zorla getiririm deliyi.” dedi. Her ne kadar gelmemem konusunda direktse de ben de onunla gittim. Gece serinliğiyle yoğrulmuş köy toprağına basmak iyi geliyordu bana. Biraz koşuşturmaca olsa da Zelzele’yi ahıra sokabilmiştik. “Kuşburnu yapayım gitme.” dedi Hasan ama iznim diğer gün bitiyordu ve yola çıkacaktım. Ama bu sefer sorumu sormadan gitmeyecektim. “Hasan, sana bir soru soracağım.” dedim. “Sor kardeşlik.” dedi. “Düşünüyorum, arabam var, işim rahat, birikim de yapıyorum.” Hasan’ın bakışları anlamsızlaşmıştı. Çok koştuğumuzdan kafayı yediğimi sanmış olabilirdi. “Ben, tüm varlıkların içinde huzurumu bulamıyorum. Sen ise tüm yoklukların içinde sığınmak gibisin. Bakışından umut seziliyor. Tutunacak dalın yok ama kökü sağlam ağaçları andırıyor. Sırrın nedir kardeşlik?” dedim. Dedim demesine de bir taraftan alınır mı diye korkuyordum. Ahırdan bozma evinin önündeki divana yöneldi. “Gel hele kardeşlik, otur.” dedi. Derin bir nefes alarak bir tutam toprak aldı eline. “Bak bu topraktır.” dedi ve az bir suskunluktan sonra devam etti. “Allah top-

rağa senden insan yapacağım dedi, toprak kabullendi. Suyla birleşip çamur olma pahasına yaptı bunu. Çünkü emri veren netti. Ruh üfledi insana. Eşrefi mahlûkat ol dendi ona. Olacak. Olmalı. Emir gayet açıktı. Anam yok isyan, param yok isyan, evim yok isyan, arabam yok isyan dedi mi, orada film kopar. Kıvırmak olmaz. Emir kutsal! Emir sağlam! Düşün bakalım, Allah öleceksin derse itirazın var mı? Sümme-haşa itirazın olsa ne yazar! Nefsine hoş gelmesede emir Sahibi Mutlak'tan ötesi yok. Şimdi ben her şey sahihken oturup bocalayayım mı? İnsanoğlu işte... Çevresinde hep gül görmek istiyor. Dikeni görünce feryat figan... Olmaz. Gülü dikeniyile yaratan var. Evrende kutsal bir şiraze var. Ben derdimi iyi anlattım ama sen anlarsın beni kardeşlik. Aman ha, avcumdaki bu toprağa dönceğimizi de unutma. Zaten onu unutmadığında çözmeyi istediğin tüm sırlar da ifşa oluveriyor. Ben bu kadar konuşayım, daha da derine inersem yorarım seni kardeşlik. Bilirsin, deliden hâlliceyimdir.” Dönüp kalmıştım. “Estağfurullah!” çıktı ağızımdan. Köyün Mecnun’u denilen Hasan, takındığı arifane tavryla ders vermişti bana. Modern bir tekeden ve yine modern bir dervişten dersimi alıp evime dönmüştüm. Sabah yola çıkmak üzere...

İşyerinde bir hafta yoğun çalışmıştık. Maaş, promosyon, zam, yatırım derken tüm muhabbetlerden geçip bir şekilde hafta sonuna kavuşmuştum. Hafta sonu bir münzevi gibi kendimi eve kapatmıştım. “Emri veren...” diye başlayan tespitleri hâlâ yankılanıyordu zihnimde. Pazar

gecesi bir film açtım. Geç uyumuşum. Sabah altı gibi telefonum çaldı. Hayra alamet değildi. Babam arıyordu. Hızla açtım. “Yıkıldık oğlum, çaresiziz, yetiş!” dedi. Sonra “dıt...dıt...” sesleri. Elim ayağım titredi. Hiçbir şey anlamamıştım. Aramaya çalıştım, olmadı. Otuz yedi yıldır babamın imdat dilediğine ilk defa şahit olmuşum. Annemi aradım aynı ses. Kardeşlerim, aynı... Hasan, aynı... Dönüp kalmıştım ve ne olabileceğini kestiremiyordum. Telefonu karıştırıyordum dedim: 7.7 büyüklüğünde... Arabaya nasıl koştuğumu bilemedim. Ben oraya varmadan: 7.6 büyüklüğünde... İller, ilçeler, beldeler, köyler... Yerle bir. İnsanın “Toprak alacağım!” hırsına toprak, “İnsan alacağım!” diyerek cevap vermişti.

Ailem kurtulmuştu. Ev oturulamaz hâldeydi. Köy harabeydi. Hasan’a koştum. Çıkardım. Ağladım. Soğumuştum. Kar yağmaya başladı yüzüne. Ahırda bozma evinde ayakta kalan tek varlık, Zelzele’ydi. Gene kaçmıştı muhtemelen ve depremden kurtulmuştu. Ama bu sefer kendi dönmüştü. Sahibini bulamamıştı. Ama Hasan, sahibini bulmuştu. Nice Hasan, nice Gülcihan ve nice bebe...

Dört gün sonra yarıdan fazlası yıkılan Örenköy’ü televizyonda izledik. İnsanların tevekkül ve teslimiyetinden bahsediyordu sunucu. Köyümü artık herkes tanıyordu. Ama köyümüzü artık biz tanıyamıyorduk. Gözyaşlarına boğularak ailecek izliyorduk. Babam derin bir ah çekerek böldü sessizliği. Cevabı zor o soruyu sordu: “İnsanın vatani yitip gider mi!”

| EROL YILDIRIM

Kaybolan Anılar

Evine girdiğinde saat gece yarısını geçmişti. Zifiri karanlığa rağmen holün ışığını açmakla oyalanmamış, ezbere adımlarla gittiği oturma odasının ışığını açmıştı. Tipik üniversiteli mantığı ile böyle yaparak kendince tasarruf ettiğini varsayıyordu. Bedenini koltuğa bıraktığı anda günün yorgunluğu sanki onu oraya çivilemişti. İster istemez gözleri kapandı ve bütün gün yaşadıkları hızlıca zihninden akmaya başladı.

Her genç üniversiteli gibi yapılmamış bir kahvaltı sonrası ucu ucuna dersine yetmiş, bol gırgır, şamata ve eğlenceli geçen ders gününün ardından, kafa dengi arkadaşları ile toplanıp âlemlere akmışlardı. Arkadaşları kafa dengiydi tamam, ama öyle zirzopluk, serserilik bilmezlerdi. Ne de olsa hepsi tıp öğrencisiydi. Tercihlerini yazarken ağır ve itidalli olmayı da sanki karakterlerine kazınmışlardı. Yine de kampüsün etrafında mantar gibi bitmiş kafelerin hiçbirinin hatırını kırmamış, hepsini dolaşmışlardı. Kulaklarından girip beynine dolan müziğin, artık midelerini yakmaya başlayan çayların, ciğerini işgal etmiş sigara dumanlarının, anlamsız bir sürü geyik muhabbetinin acısı, işte şimdi bu koltuğa uzandığı zaman çıkıyordu.

Bir anda, nedensizce, oldukça sıradan geçirdiği günün tarihini hatırladı. 26 Mayıs... Yani yirminci yaşına girdiği doğum günü. Bir zamanlar ipe çekerek beklediği, birbirinden kıymetli hediyeler, kutlamalar

aldığı o anlamlı gün. Ama şimdi anne babası da dâhil ailesinden bir kişinin bile arayıp tebrik etmediği, en yakın arkadaşlarının bile unuttuğu sıradan bir gün oluvermişti. Cansu'yu düşündü. Biraz da zorunluluktan takıldığı, uzatmalı kız arkadaşının bile aklına gelmemişti doğum günü. Ne bekliyordu ki? Kendisinin bile unuttuğu, böylesine önemli olduğu varsayılan bir günü arkadaşlarının hatırlamasını mı?

İçindeki hayal kırıklığını boşvermişlik ile soslayıp çabucak geçiştirdi. Şu an asıl önemli olan samanlaşmış beyninin göz kapaklarına yaptığı baskıya yenik düşmek ve uyumaktı. Sürünen adımlar ile odasına girip, bin bir güçlkle çıkardığı elbiselerinin ardından, sabahdan dağınık bıraktığı yatağına gömüldü. Aradan birkaç dakika bile geçmeden, aksatmadan yaptığı rutin duasını bile bitiremeden, aniden dalıverdi.

* * *

Deliksiz, rüyasız, tabiri caizse kütük gibi bir uykunun ardından, yüzüne vuran güneş ışınlarının aydınlattığı göz kapaklarını yavaşça araladı. Saatinin alarını yine mi çalmamıştı, yoksa hatırlamadığı bir anda onu kapatmış mıydı? Derse geç kalmış olması önemli değildi. Dün akşamki yorgunluğun üstüne çektiği bu kadar güzel bir uykuya değerdirdi doğrusu.

Kuş tüyü yorganından kurtulup yatağına oturduğunda hemen yanındaki lüks

elbise dolabının parlak krem rengi ile karşılaştı. O anda ortamdaki inanılmaz değişikliğin farkına vardı. Lüks elbise dolabı mı, kuş tüyü yorgan mı? Bunlar kendisinin değildi, dahası burası kendi odası değildi. Ani bir panik ve vücudunu saran bir ürpertiyle odayı taradı. Oldukça temiz ve kaliteli oldukları anlaşılan perdelerin arasından sızan güneş ışığı odayı aydınlatıyordu. Elbise dolabıyla aynı takım oldukları anlaşılan krem rengi makyaj masası ve komodinler odanın içine özenle dağıtılmışlardı. En önemlisi ise tertemiz çarşaf ve yorganıyla çift kişilik bir yataktaydı. İki tane pofuduk yastıkta bu durumu teyit ediyordu. Yatağın dağınıklığından anladığı kadarıyla dün geceyi yalnız geçirmemişti.

Karanlık, nem kokan, izbe öğrenci odası, kirli yatağı neredeydi? Yaşadığı şok nedeniyle aniden uyanan beyni olağanüstü bir hızla neler olabileceği konusunda tezler oluşturmaya başlamıştı bile. İlk aklına gelen dün geceyi yanlış hatırladığı, aslında ailesinin veya bir tanıdığının evinde yattığı idi. Hatırlamak için beynini zorladı. Hayır, kesinlikle bir gece önce okuldan gelmiş, arkadaşlarıyla takılmış ve nihayet büyük bir yorgunluk ile öğrenci odasındaki tek kişilik yatağına yatmıştı. Dahası bulunduğu oda ne ailesinin ne de herhangi bir tanıdığıнын yatak odasına benziyordu. Hemen ikinci tezi yürürlüğe soktu.

Bir şekilde kaçırılmıştı. Kim, niçin? Hem kaçırılma neden bu olağanüstü güzel yerde uyanacaktı ki? Aklına gelen korkunç şüphenin refleksi ile üzerindeki –kendine ait olmayan- geceliğini sıyırdı. Elleri ile böbreklerinin olduğu yerleri yokladı. Biraz sarkmış göbeği dışında hiçbir anormallik

bulamamanın rahatlığı ile birkaç saniyedir tuttuğu nefesini salıverdi.

Belki de bunların hepsi bir rüyaydı ve gerçek hayatta birkaç dakika bile sürmeden uyanacaktı. Öyleyse bu gerçekçi ve şimdilik güzel giden rüyanın tadını çıkarmalıydı.

Kendini çimdiklemeyi düşündüğü sırada kibarca vurulan kapının sesi ile vücuduna yayılan ikinci bir ürperti tüm tüylerini diken diken etmişti. Gelen kendisini kaçırılan mıydı? Öyleyse niye kapıyı çalıyorlardı ki? Ne yapacaktı? Gayriihtiyari “E... Evet” diyebilirdi. Kapı açıldı. 13-14 yaşlarında, gözlüklü, şirin bir kız çocuğu, gülümseyerek kafasını uzattı.

“Babacığım, kalktın mı? Annem kahvaltıyı hazırlamış.”

Babacığım mı? Yüzündeki şaşkın görünümlünün o kız çocuğunun gözüne nasıl görüldüğünü tahmin bile edemezdi. Hele çocuğun yavaş adımlarla odaya girip boyuna sarıldığında hissettiği sıcaklık, ne kadar da gerçekti. Hele ki tane tane söyleyip kulağından akan sözcüler...

“Doğum günün kutlu olsun babacığım.”

Doğum günü... Gerçek dünyası ile olan tek ortak nokta. İster istemez o da sarıldı bu hiç tanımadığı çocuğa.

“Teşekkürler, kızım.”

Kız çocuğu gülümseyerek odadan çıkarken sıcaklığını hâlâ göğsünde hissediyordu. O anda karar verdi. Bu güzel rüyaya uyanana kadar devam edecekti. Ayağa kalktı ve sanki bulutların üstünde yürür

gibi hafiften sendeleyerek hole çıktı. Holün diğer tarafından gelen sesler mutfağın yerini işaret ediyordu. Oraya doğru ilerlerken önünden geçtiği banyoyu görünce, elini ve yüzünü yıkaması gerektiğini düşündü. Tanımadığı insanların karşısına bu hâlde çıkmaması gerekiyordu sonuçta. Lavabo aynasının karşısına geçince oldukça tanıdık gelen orta yaşlarda bir adamla yüze geldi. Beyazlaşmış ve hafif dökülmüş saçları, solgun ve kenarları kırışmış yüzü, pis sakalıyla kırklı yaşlardaki bu yüz, kendisiydi. Kendini yokladı, hâlâ yirmi yaşında hissediyordu. Aynadaki orta yaşlı “kendisini” iyice inceleyip, oldukça ince işçilik içeren bir rüya gördüğü kanaati ile yüzünü bol su ile yıkadı. Kendini daha iyi hissetmiş ama yine de uyanamamıştı. Karşısındaki adama sitemkâr bakışlar atıp mutfağa doğru ilerledi.

En çok merak ettiği karısıydı. “Allah’ım, Cansu olmasın” diye dua ederek mutfağa daldı. Mutfak tezgâhının önünde, elindeki çaydanlıklar ile çay koymaya çalışsan, hafif kilolu, uzun saçlarını topuz yapmış esmer kadın, Cansu değildi. Ama tanıdığı birisi de değildi. Orta yaşına rağmen oldukça güzel görünen kadına hayranlıkla bakmaya çalışırken, kadının otoriter sesi kulaklarını çınlattı.

“Nerede kaldın? Hadi otur artık, çaylar soğuyacak.”

Kocaman mutfağın ortasına kurulmuş yemek masasına baktığında beklenmedik küçük bir şok daha yaşadı. Üç tane ufak insan bir yandan kendisine sırtıyor, bir yandan da birbirleriyle oynuyordu. En büyükleri ve en oturaklı olanı kendisini kaldırmaya gelen kız çocuğuydu. Ondan

daha küçük olduğu anlaşılan kumral uzun saçlı kız ise sürekli ablasını muncıklıyordu. Köşede ise en küçük ama gözlerinden en fırlamaları olduğu anlaşılan erkek çocuğu ise ellerini önündeki yemeğiyle kirletmekle meşguldü.

Kendisine ayrılmış olduğu anlaşılan sandalyeye oturdu. Büyük kızı annesine seslendi.

“Anne, biliyor musun? Bugün babamın doğum günü.”

Karısı zaten biliyormuş ifadesi takındı ve yandan yandan gülümseyerek kendisine baktı.

“Kızım, kırk beş yaşına giren birine doğum günü hatırlatılmaz.”

Kızı somurturken, kendisi de zoraki gülümsemişti. Kırk beş yaş ha! Son hatırladığından tam yirmi beş yıl sonrası... Görmekte olduğu rüyanın ayrıntılarına bir kez daha hayran kalmıştı. Karısına, çocuklarına ve envaiçeşit kahvaltılığın bulunduğu masaya baktığında, bu rüyadan uyanmak isteyip istemediği hakkında kararsızlık yaşadı. Karısının çayını önüne koyarken söylediği “Buyurun, kırk beşlik uykucu doktor bey” lafı işini ve ortamdaki şatafatın gerekçesini gayet iyi açıklıyordu.

Az konuşup çok dinlediği, hatırlamadıklarını şakalarla geçiştirdiği kahvaltının ardından, kendini salonun koltuğuna atıp, yaşamakta olduklarını yeniden düşünmeye başladı. Kendisi bir doktordu. Nerede ve nasıl bir doktor olduğunu bilmiyordu ama anladığı kadarıyla hafta sonuydu ve işe gitmesine gerek yoktu. Gerek olsaydı ve hasta muayene etmeye kalksaydı hatta

ameliyata falan girmesi gerekseydi, ne yapardı, bilemiyordu. Karısının mutfakta bulaşıkla uğraştığı, çocukların odalarına kapandığı o birkaç dakikalık düşünme sırasında, bir an için bu bitmek bilmeyen rüyadan uyanması gerektiğine karar verdi. Her şey mükemmele yakın olsa da, gerçek olmaması içini tuhaflştırıyordu. Kararlıydı, yapacaktı, uyanacaktı. Peki nasıl? En iyisi eski usulle yapmalıydı bunu. Gözlerini kapattı ve bacağına acı bir çim-dik attı. Öğrenci odasında açmasını umduğu gözlerini araladığında, beklemediği bir manzara ile karşılaştı. Karısı, elindeki iki fincan Türk Kahvesi ile gülümseyerek kendisine doğru gelmekteydi.

Yaşadıkları rüya değil miydi? Gerçeğin dehşeti iliklerine kadar işlemiştii. Peki, nasıl olabilirdi? Yirmi beş yıllık anıları nasıl yok olmuştu? Kırk beş yaşındaki bedeninin içinde yirmi yıllık anıyla takılı kalması nasıl bir anomaliydi? Kalıtımsal bir hastalık mı, beyin tümörü mü, bir çeşit ileri derecede alzaymır mı? Henüz bir yıllık olan tıp bilgisini bırak, uzmanlığını bile hatırlamadığı bu kırk beş yaşındaki doktor, bunu bilebilir miydi? Bunlar ve daha yüzlerce cevabını bilmediği sorular zihninde uçurtmalar gibi uçuşuyor, uçurtmaların ipleri birbirine dolanıyor, çarpışıp, kümelenip, beynini pelteye çeviriyordu.

Gün boyu düşündü. Adını bile hatırlamadığı ve sürekli “hanım, aşkım, hayatım” diye hitap ettiği karısıyla konuşurken, bin bir zahmetle isimlerini ancak öğrendiği ama sürekli karıştırdığı çocuklarıyla oynarken, bir gece önce birlikte planladıklarını öğrendiği, yolunu bilemeyip zorlukla bulunduğu piknik alanında eğlenirken, sürekli kafasındaki soruların cevabını düşündü.

Nihayet, daha az şamatalı geçen akşam yemeğinin ardından erken sayılabilecek saatte yatağına girdi. Bunu kasıtlı yapmıştı. Hâlâ ev işleri ile uğraşan ve sonuçta tanımadığı bir kadın olan karısıyla aynı anda yatağına girmeyi kendine yakıştıramazdı. Kararını vermişti. Sabah karısı ile konuşacak, her şeyi anlatacak ve uzman bir doktora görünecekti. Okuluna, mezuniyetine, ilk işe başlamasına, evliliğine, çocuklarının doğumuna ve daha binlerce güne ait yirmi beş yıllık kayıp anılarına tekrar kavuşmak için tedavi olacaktı. Belki de ufacık bir umutla, nasıl bir gece içinde anılarını kaybettiyse yine uyandığında tekrar onlara kavuşma hayalleriyle gözlerini kapattı.

* * *

Gözlerini açtığında güneş yeni doğmuştu. Herhâlde erken yattığından uykusu da kanmıştı. Anılarına kavuşmuş olmanın umuduyla beynini yokladı. Hayır... Yirmi yıllık ve dünkü bir günlük anısı vardı sadece. Yatağına zorlukla doğruldu. Belindeki ve dizlerindeki ağrıların nedenini bu rahat yatağına alışmamış olmasına bağladı. Karısı yanında değildi. Belki de çocuklarla yatmıştı veya salondaki kanepede uyuyakalmıştı. Nedense beraber yatmamış olmalarına sevindi. Ayağına kalkarken ince bir sızıyla birlikte beli kütürdedi. Dün yaptıkları piknikte çocuklarla fazla haşır neşir olmuş ve kırk beş yaşındaki bedeni iflas etmişti anlaşılın. Ufak ve yorgun adımlarla odadan çıkarak hole geçti. Bir gün önce ısl ısl olan evin holü gitmiş, kasvetli ve küflü bir havayla kaplanmıştı hol. Tekrar banyo lavabosunun önüne gelip aynada kendine baktı.

Aynadaki görüntüsüne bakınca hissettiği şok elektrik akımına kapılmış gibi tüm bedenini titretmişti. Dökülmüş saçları ve kırışmış yüzüyle ihtiyar bir adam şaşkınlıkla kendisine bakmaktaydı. İster istemez elleri yüzüne doğru gittiğinde, bu kez kararmış ve buruş buruş olmuş ellerini gördü aynanın aksinde. Allak bullak, ne yapacağını bilemez hâlde salona geçti. En az hol kadar kasvetli bir hava salonun her yerine işlemişti. Eski mobilyalar, duvarda asılı antika saat, içi fotoğraflarla dolu gümüşlük, masanın üzerindeki ilaç kutuları, koltuğun kenarına dayanmış baston...

Yaşlı bacaklarını sürükleyerek koltuğa doğru ilerlerken gümüşlükteki fotoğraflara takıldı bakışları. Sadece bir günlüğüne tanıştığı çocuklarının büyümüş, çeşitli ülkelerin turistik bölgelerinde çekilmiş, mutluluk kokan resimleriyle doluydu gümüşlük. Diğerlerinden biraz daha büyükçe yapılmış bir fotoğraf vardı en önde. Yaşlanmış yüzüne rağmen hemen tanıdı, bir günlük karısını. Ölmek üzere olan birisinin bakışlarıyla gülümsemeye çalışıyordu. Yüzünü bile zar zor hatırlıyordu ama karısını kaybetmiş olmanın acısını yüreğinde hissetmişti. Gözlerinin karardığını hissetti. Güçlkle attı yaşlı bedenini koltuğa. Uzun uzun hırılıtlı şekilde soluduktan sonra başına gelenleri düşünmeye başladı.

Beynindeki anılar bir şekilde yirmi beş yılda bir sıfırlanıyor ve sadece birer günlük anılar bırakıp yirmi yaşına geri dönüyordu.

Belki yaşının getirdiği olgunlukla şimdi daha rahat düşünebiliyordu. Dolu dolu yaşadığı yirmi yıllık gençliğinin taze anılarının tatlılığı ile olgunluk ve yaşlılık anılarını hatırlayamamanın acısı birbirine girmişti.

Yanındaki sehpaye bırakılmış kâğıt ve kalem dikkatini çekti. Kâğıdın üzerinde kendi el yazısı ile kısa bir not vardı.

“Merhaba, gençliğim...”

Yarın doğum günüm. Yirmi beş yıl daha doldu ve biliyorum ki zihnim yeniden yirmi yaşına dönecek. İlk kez kırk beş yaşındayken tanıştım hastalığımla. Yirmi beş yılda bir sadece bir günlüğüne yirmi yaşına dönen bir beyne sahiptim. Tüm tıbbi bilgime ve imkânlarıma rağmen bunun nedenini ve tedavisini bulamadım. Belki de psikolojik bir durumdu. Bilmiyorum.

Merak etme, tekrar uyandığında anılarına kavuşacaksın. Ama asıl sorulması gereken, bu bir lütf mü, yoksa lanet mi? Düşününce, hayat çoğu zaman acılarla dolu. Hele en sevdiğini kaybetmenin ve yapayalnız kalmanın acısı o kadar dayanılmaz ki... Belki de bazı anıları unutabilmek en iyisidir. Ama düşününce, bir o kadar da güzel anılarım var. Çocuklarımı yetiştirmek, büyüdüklerini görmek gibi. Asla unutmak istemeyeceğim anılar. Bunun kararını ben değil, gençliğim olan sen vermelisin ve bu bir günlükte olsa hâlâ hatırladığın gençlik anılarının kıymetini bilmelisin. Belki de bu sefer, son defa...”

Elinde not kâğıdıyla bir süre öylece kalakaldı. Bedenini taşıdığı bu yetmişlik ihtiyara yirmi yaşından bir cevap yazmalıydı. Kalem aldı ve aklına gelen birkaç cümleyi mektubun altına ekledi.

“Önemli olan yaşlanmak veya genç kalmak değil, önemli olan anılarımız. Çünkü onlar, acımasız zamana karşı elimizdeki tek mutluluğumuz.”

İhtiyar bedenini zorlukla kaldırarak yatak odasına doğru ilerledi. Kararını vermişti. Tekrar yatağına uzanacak, uyuyacak ve yirmi yaşında takılı kalmış zihnine sonsuza dek veda edecekti.

Ey Beyaz Serçe!

Bayan Psikolog

İlk kez girdiğim bir evde duvarlara bakarım. Duvarda asılı olanlar bana ev sahibi hakkında yeterli malumat verecektir. Dedesinin fotoğrafını mı asmış, Kâbe resmi mi var, sadece saat mi taşıyor koskoca duvar, bilindik bir tablo ya da bir manzara resmi mi odanın havasını değiştiriyor? Dikkat kesilirim. Bazı evler, bazı evlerden bu yönüyle ayrılır bana göre. Duvara bir şeyler asmaktan hoşlanan insanlar olduğu gibi bundan asla hazzetmeyenler de vardır. Duvarlar, insanları tanımada göz ardı edilmemelidir.

Onların evine ilk girdiğimde yine baktığım yer duvarlar oldu. Bakışımı bariz hale dönüştürmeden yapıyordum bu işi, kimseyi rahatsız etmek de istemiyordum. Hasan'ın evinde; yer yer çatlamış, rutubet kokan duvarlarda sadece serçelerin ülkesinin bir panoramasını gördüm. Çiviyle alelade tutturulmuştu duvara; bakıldıkça, öpüldükçe yıpranan bazı fotoğraflar gibiydi. Üzerinde zaman zaman gezinen elleri hayal ettim. Gözyaşlarını silen ve ıslak parmaklarıyla resme yeniden dokunan elleri gördüm. Resimle çok konuşulmuştu, konuşulanları işittim. Harlı bir özlem ateşi yanıyordu resmin üzerinde o ateş beni de yaktı. Hasan'a döndü nihayet gözlerim. Ne şirin bir suratu vardı. Gözleri ve ağzı aynı anda gülüyordu, aynı anda havalanan kuşlar

gibi geride bir şenlik bırakıyordu. Ben ne söylersem ya da ne sorarsam ilkin gülüşüyle cevap veriyordu. O gülünce ben de gülüyordum ve bir süreliğine unutuyordum onların burada olmasına sebep olan her şeyi. Evde Türkçeyi en iyi anlayıp konuşan Hasan'dı. Eğitimine Türkiye'de başlamıştı. Annesi bizi merakla dinliyor, benim sorduklarımı öğrenip bir sürü cevap veriyordu. Hasan, tercüman olmuştu iki dünya arasında. Kadın; ara sıra başını iki yana sallayıp kendi dilinde ağıtlar, kargışlar söylüyordu; söylediklerinin kasvetli olduğu hâlden anlaşılıyordu. Kahırılanmamız ne kadar benziyor birbirine, dedim içimden. Benim annem de acısını böyle dile getirirdi ve birçok Anadolu kadını da ciğerlerindeki yangını dile dökerken böyle bir hâle bürünüyordu. Bedenini hafif öne eğerek başını iki yana sallarken ezgili, mırıl mırıl bir şeyler söylemek, kelimeleri yutmak belki de ezmek tüm hıncı, öfkeyi yarım kalan kelimelerden çıkarmak, ağızdan dökülen yarım kelimelerin üstüne göz yağmuru dökmek... Hasan'a içim eriyerek bakıyordum; aklı başında ve sevimli bir çocuktuktu o. Güldüğü zaman yanakları kaybolacak kadar da zayıftı. Küçücük yüzünü tamamlayan minik sivri çenesi ise hayatında var olan bütün sertlikleri, diklikleri, sarp virajları temsil ediyordu sanki. Kolay bir hayat diledim ona. Kırık bir kalp ve buruk bir tatla ayrıldım evden.

Anlatıcı

Yağmurun çisil çisil yağması gibi başlamıştı her şey serçelerin ülkesinde. Çisil çisil inen rahmet ne kadar güzeldi ne sırlıslıkla ıslatıyordu ne de üşütüyordu. Zararsız ve dingindi. Sonra yağış git gide hızlandı. Sicim gibi inen yağmur, gök gürültüsü, art arda gelen şimşekler derken Serçelerin Ülkesinde iyilik kayboldu, giderken yanında mutluluğu da götürdü, huzuru da aldı yanına ve evleri de... Bütün canlıların evleri yok oldu. Serçeler sırça köşklerinde yaşarken birden kayboldular, bombaların ortasında pıt pıt diye çarpan kalpleriyle pat pat düşüyorlardı yere ve yüzlercesi birbirinden habersiz belenmişti tozun toprağın içine.

Serçelerin ölümünden sonra Hasan'ın annesi ve babası birden yaşlandı ve ikisinin de saçları ağardı. Hasan birden büyüdü. Kardeşi bazı duyguları tadamadı. Bomboş gözlerle başladığı hayatına çırlıçıplak devam ediyor. Gökyüzünde uçan kuşları görmesi gerekirken; yeryüzünde onların ölüsüyle karşılaştı. Kömür gibi yanmışlardı ve artık kuşa değil taşa benziyorlardı. Ben, yanmış ölü kuşları görmedim. Havada uçan ve patlayan canlıları da görmedim. Havada uçuşanlar bir canlıya aitmiş, kötü bir kokuyla dumanların arasında yitip gidiyormuş. Serçelerin ülkesinden gelen çocuklar bunlardan çok görmüş, çokbilmiş ve hiç unutmayacaklarmış. Ben olsam ben de unutamazdım hatta ben bu hâlde yaşama kuvveti bile bulamazdım kendimde.

Hasan

Büyüklerin konuşmalarını dinlememe kararı aldım çünkü onlar hiç iyi şeyler

konuşmuyorlardı. Onların sözleri kulağıma istemeden çarptığında vücudumu ateş basıyordu. Böyle anlarda yumuşak bir yastığım olmasını isterdim. Kafamı koyduğumda o yumuşaklığı hissetmek, bazen yüzümü ona gömmek ve hiçbir şey düşünmemek isterdim. Denizin dalgaları gibi ahenkli bir şekilde kıyıya gidip yok olmak sonra yeniden dalga olarak doğmak, köpük köpük kabarmak ve güneşle bütünleşmek isterdim.

Babamı Feyruz'u dinlerken buldum bu sabah. Camın önüne oturmuş ve yine tek bir noktaya bakıyordu. Baktığı yerde çamurlu bir su birikintisi vardı. Ben de aynı yere baktım bir süre. Kimse o suya basmıyordu. Bize benzettim o suyu. İnsanların bizim yanımızdan geçerken bizde bulaşıcı bir hastalık varmış gibi bakmaları geldi aklıma sonra bizim duyacağımız şekilde fısıldaşmaları. Biz bu ülkenin çamurlu sularıydık. Sadece çocukların çekinmeden bastığı ama büyüklerin asla sevmediği o pis birikinti... Annelerin "Aman basma, dikkat et!" diye çocuklarını tembihlediği, uzak durulan, iğrenilen o kirli su... Babamın gözünü diktığı ve bilmem neler düşündüğü o karanlık sıvı... Bedbaht bir adamın aynası oluvermişti bu çamurlu su. Babam sadece suya mı bakıyordu yoksa o suyla olan benzerliğimize mi ne düşünüyordu kim bilir, sormadım. Elime bir süpürge aldım ve sokağa çıktım. Çamurlu suyun yanına gelince babama baktım, günler sonra göz göze geldik. Bana bakıyor gibiydi, bakışları manalıydı. Su birikintisini süpürmeye başladım. Oyuktan çıkan sular sağa sola dağılıyor ve etrafa sırıyordu. Yeniden o oyuğa dolmaya çalışan

suları sert bir hamleyle geri süpürüyor ve babamın yeniden oraya gömülmesine ve o aynada bizi görmesine rıza göstermiyordum. Süpürdüm, süpürdüm ve hepsini yok ettim. Tekrar cama baktım, babam yoktu. Koşarak içeriye girdiğimde babam ayakta idi. Kollarımı iki yana açmış, kafasını arkaya eğmiş, gözleri tavanda dans ediyordu. Koştum, sımsıkı sarıldım, ben de onunla birlikte dans etmeye başladım. Babam gitti, müziğin sesini sonuna kadar açtı. Feyruz'un hüznü ve şefkatli sesi gürliyordu odanın içinde. Tüm çamurlu sulara, tüm itilmelere, dışlanmalara, gözyaşlarına, çaresizliğe, vatansızlığa, sömürülmeye, hor görülmeye, küfre, hakarete, annemin ağtlarına, ölen komşumuz Halid'e, serçelerin ülkesinde kalan kendi evimize, kendi evimizin bahçesindeki elma ağacımıza, kendi ülkemizde ilkokul öğretmenini olan babamın geçmişine, yanımızda olmayan kedimiz Esved'e karşı babamla döne döne dans ediyorduk.

Ben Sevgilime Aitim

*Ben sevgilime aitim, sevgilim de bana
Ey beyaz serçe, bana soru sorma artık
Ne kimse yorulsun ne de kimse üzülün
Ben sevgilime aitim, sevgilim de bana.*

*Sevgilim bana seslendi ve kaşın bittiğini söyledi
Güvercinler geri döndüler
Elmalar çiçek açtı
Kapıdayım, vakit sabah ve çiğ var
Baharım senin gözlerinle aydınlandı
Gözlerinle güzelleşir*

*Sevgilim bana seslendi, ben de hiç sormadan geldim
Uykularımı çaldı benden, içimdeki huzuru çaldı
Ben onun yolundayım güzelliğin yolunda
Ey muhabbet güneşi, ör bizim hükâyemizi.*

Hafiflediğimi hissettim. Sanki uçuyordum; kollarım, kanatlarım olmuştu. Yükseliyordum. Feyruz; “*Ben sevgilime aitim!*” diyordu şarkısında. “*Ben sevgilime aitim.*” Ben bunu gidip babama soracaktım. Babamın rüzgârı kesilsin istemedim. Gittim ve bize ait olmayan evimizin kapısına sordum. Kapı bu eve aitti; ev, bu sokağa; bütün sokaklar ise bu şehre aitti. Biz ise duvarları bile bizim olmayan köhne bir evde dağılmış takvim yaprakları gibi eskiyor, bize ait olmayan bu evde bizi yeniden toparlayacak bir tutkal olduğu ümidiyle yaşıyorduk. Ümit varsa eğer bize ait olmalıydı. Peki biz bu koskoca karanlık dünyada nereye aittik?

أنا لحيبي

*أنا لحيبي وحيبي إلي
يا عصفورة بيضا لا بقى تسألني
لا يعتب حدا ولا يزعل حدا
أنا لحيبي وحيبي إلي*

*حيبي ندهني قللي الشتني راح
ورجعت اليمامة وزهر التفاح
وأنا على بابي الندوي والصباح
وبعيونك ربيعي نور وحلي*

*وندهني حيبي جيت بلا سؤال
من نومي سرقني من راحة البال
وأنا على دربو ودربو ع الجمال
يا شمس المحبة حكايتنا اغزلي*

| KEYSER ÇAKIR

Hatıralardan Geçerken

Hissediyorum, gözleri üstümde. Otobüsün karşılıklı koltuklarının birinde, neredeyse diz dize gidiyoruz teyzeyle. Küçük çiçekli pazen eteğin altında geniş paçalı pazen bir iç donu var. Kat kat giysilerin altında incecik bacakları, minyon vücudu, yaz sıcağında örgü yeleşti... Hep üşüyen, sırtına kafasına dizlerine kar yağın yaşlılardan biri o da belli ki. Çenesini saran kalın yazmanın ucunu yanağının yanına kısırtmasını takip eden gözlerimi yakaladı, kırışık yanaklarının üstünde, suları çekilen mavi birer göl gibi gözleriyle bana baktı ve: "Kahve kokuyorsun." dedi.

Tarihteki otobüs sohbetlerinin en sıra dışı girişi bu kesinlikle. Şaşırıp bir an durdu, geri çalıştı sanki beynim. Aslında çantamda taze çekilmiş kahve var ama bu iltifatı ve kokuyu üzerime alnasım, kahve çekirdeği olası; "Kevser Samsa bir sabah otobüste bunaltıcı düşlerden uyandığında kendisini bir kahve çekirdeği olarak buldu..." diye başlayan bir hikâye yazasım var.

Teyzenin yüzünü, içten bir gülümseme ve kısa bir sohbet karşılığında alıyor ve hafızama kaydediyorum. Her biri özenle seçilmiş çok rafine bir yüz koleksiyonum var benim. Hiçbiri detayları çalışılmış, allıklarla elmacık kemikleri çıkıklaştırılmış, dudaklar vurgulanmış, gözler dumanlı göz makyajı ile derinleş-

tirilmiş, filtrelerden geçmiş, poz verilmiş değil. İnsanların kendilerini görmekten hoşlanmayacakları ama aslında en fazla kendileri oldukları anlardan teşekkür, geniş bir albümüm var kafamın içinde.

Bazılarını tren garında el sallayanlardan, bazılarını adliye koridorlarından, kimini cenazelerden, kimini bir kavganın alevinden çıkarıp biriktirdim.

Bunlardan biri, günlük ücretinin beş katı olan ve yani aslında kendisiyle birlikte eşya taşıyan beş kişinin o günkü kazancı olan bulaşık makinemi taşıırken, merdivenlerden yuvarlayan adama: "Babam tamir eder, hiç sorun değil" dediğimdeki yüz ifadesi. İçinde sevinç, utanç, minnet, itiraz, kabul, yorgunluk, bezginlik; her şey var. Öyle komplike bir an ki, içinden nasıl çıkacağını bilmiyor. Tekrar güven veren birkaç cümleyle adamı bu kargaşadan kurtarıyorum. O ifade beynimin sergi salonunda yıllardır duruyor, bana bakıyor, besliyor, yaralarımı iyileştiriyor bazen.

Bir de kapımı çalan o elekçi yaşlı adam. Gözleri grinin çok açık bir tonunda. Eski ama bakımlı kahverengi takım elbisesinin içinde el örgüsü bir süveter var. Kibarca soruyor: "Kızım bunları satıyorum alır mısın?" diyor. "Bekleyin lütfen" deyip, gözüme kestirdiğim kalbur için para almaya içeri yöneliyorum, kapıyı kapatıp delikten bakıyorum ne yapıyor

diye. "Allah'ım şükürler olsun." dediği o ânı koparıyorum zamandan. İçime atıyorum. Gözlerindeki kaygı ve ümitsizliğin gri deryasında bir dalgalanma oluyor. Şafağa değil bir deniz fenerine bakıyor gibi. Günübürlük bir umudun resmi. Orada bir yerde. Keşke dökebilsem bunları madde âlemine.

Doğum yaptığım akşamın gecesi, hastane odasında bir bağışmaya uyanıyorum. Karşımdaki genç kadının önünde nöbeti bitirmiş ebeler var. Az önce yaptığı doğumda tekme atmanın hesabını soruyorlar. Elleri bellerinde, tehditkâr ve acımasızlar. Sırayla saldırıyorlar kadına. "Ne yaptığının farkında değildim, özür dilerim" demesini duymuyorlar. O yüzü de izinsiz almıştım o gece hatıralarımın içine. Acıya profesyonel bir şekilde "vaka" olarak bakan, hissiz aç sırtlanların karşısında; ürkek ve çaresiz, sendeleyeni bir ceylandı o, bense bu belgeselin kameramı gibi sadece izliyordum. İnsanoğlunun acıya ne kadar yalıtkan olduğunun resmi. Canlanacak diye korkuyorum bu resim bazen: "Sen de oradaydın" diyecek, "Seni duyarsız pislik" diye yastığını bana fırlatıp, ağlamaya başlayacak sanki...

Bankamatikteki kuyruğa girdiğim an, önümdeki herkesin sağ arkaya doğru bakakaldığını fark ettim. Daha ben dönmeden, bir kadın feryadı, reflekslerimin sırtına vurulmuş bir kamçı gibi beni çevirdi. Orta yaşlı bir çingene kadın kaldırıma oturmuş, bir ağıt tutturmuş; saçlarını yoluyor, gelene geçene bağırıyor. Bir yangını izler gibi çaresizce izliyor insanlar, birbirlerine bakıyorlar. İçlerinden biri gidip eğilerek bir şey söyleyecek

oluyor. İki avucunu kadına göstererek "Tamam, tamam..." diyerek geri kaçıyor. Kavşaktaki kalabalıkta bir huzursuzluk var. Önüme döndüğümde solumda bir kız çocuğu fark ettim. Güneşten açılmış saçları, kararmış teni, zayıf ve endamlı vücudunun üstünde kendine büyük gelmiş penyesi ve şalvarıyla rengârenk. Bu kadını tanıdığı her hâlden belli. Kollarını bağlamış, büyük bir keyifle izliyor bu sinir krizini. Kendisine benzeyen başka bir kız onu arkadan gelmesi için çekiştiriyor. Onun ısrarından kurtulup yine kollarını bağlıyor. Bir çocuk yüzüne asla oturmayan, alaycı ve zalim ifadesi içimi ürpertiyor ama gözlerimi alamıyorum. Erişkinler dünyasına ait, soğukkanlı bir katil bakışı bu. Çocuk yüzünde daha katıksız hâle geliyor. Kanım çekiliyor. Kötü beslenme sonucu hastalanmış, merhametten arınmış bir ruhun saf bir aynası bu yüz. Terkedilmiş bir akıl hastanesinin bodrumunda bulunmuş ya da tecavüze uğramış bir ölünün hayaleti gibi. Filmelerde sahtelerini gördüğümüz korkunç gülümsemelerin, sokaktaki gerçek hâli. Onu astığım duvar buz kesmiş. Sevgi yerine öfkeyle büyüyen çocukların anısına, dünyanın geleceği adına duyduğum ümitsizliğin sembolü olarak atmıştım içime...

Dikiş kutumda hâlâ üstüne kırmızı iplik sarılı bekleyen bir plastik mekik var. 15-16 yaşlarımda öğrenmeye karar vermiştim. Arka blokta bu işi iyi bilen bir polis hanımı vardı. Arkadaşım Ash'yla bana, bir öğleden sonra randevu vermişti öğretmek için. Utana sıkıla gidiyoruz evine, mavi koltuklarına her an geri kalkacak gibi yaslanmadan oturuyoruz. Kendisi

olabildiğince rahat. Çay demlemiş, kek yapmış, konuşarak kahkahalar atarak yeri gırgırlıyor. Orpheus'un çok sevdiği karısı Eurydice sanki. Kocasının lirinde pastoral birkaç nota gibi. Elişi kutusundan kırmızı ipi çıkarıp sarıyor benim mekiğime. Sonra mahir hamlelerle bir çiçek yapıp elime veriyor. Hangi parmağımı nereye koyacağımı iki elimi üstten kavrayarak anlatıyor. Ash'yla bir doğru bir yanlış mekiği çevirip duruyoruz.

Onun parmaklarından dostça akan, güzel güzel yapraklar açan ip, bizim elimizde kıvrılıp birbirine giriyor. Onlar iki polis hanımı sohbet ederken biz uğraşıp duruyoruz. Böyle birkaç kez daha evine gitmiştik ama bu iş beni bir türlü sarmamıştı. Öylece atmıştım bir kenara.

Birkaç yıl sonra bu hanımdan bize bir haber geldi. Kocasının silahıyla kendini vurmuş. Duyduğum anda onun başından geçen kurşunun boşlukta bıraktığı gerilim beni de kalbimden vurmuştu. Bir şarkı, bir nota, bir senfoni nasıl intihar eder ki? Herkes birbirine bunun bir cinayet olduğunu fısıldıyordu. Eşiyle yaşadıkları kulaktan kulağa anlatıldı. Meğer gülüşleri eski çağlardan Eurydice'den bir mirastan ibaretmiş. Sevildiği, değer gördüğü için gülmüyormuş. Yılanlarla dolu bir çukura düşüp, zamansız ölüp giden kadınlardan biri olarak, belki on küsur insanın göğüs kafesinde bir zaman yanıp, sonra sönüp giden bir kor gibi yok olup gitmiş. Onun yüzü son gördüğüm riyasız gülüşüyle, bir Degas resmi gibi asılı duruyor içimde. Elimdeki mekiğe uzatıyor ellerini, yaşamak ister gibi, basit bir iplikten çiçekler açtırbilecekken, hazanda güllerle solar gibi...

Karşı koltuktaki teyzede bana benzeyen bir hâller var. Camdan dışarı uzun uzun bakıyor. Gözleri dışarda bir film şeridi gibi akan şehri takip etmiyor, sanki bir noktaya takılmış düşünüyor. Arada kendisine baktığımı fark ediyor; göz göze gelip gülümsüyoruz. Sonra dışarıda bir yerdeymiş gibi izlediğimiz o hayale geri dönüyoruz.

Aynı şeyi düşünüyor olabilir miyiz acaba? Şu uzunlu kısalı, renk renk, kirli kırık dökük apartman karmaşası ne kadar da estetikten yoksun. Baktıkça, ruhumun tohumlarını uzaklara ata ata beni büyüten ilham perilerim can çekişiyor. Ben bunları düşünürken, yol boyu anlattığı evi, bahçesi, tavukları, her öğle namazından sonra içtiği kahvesi, kokularıyla birlikte canlanıyor otobüsün camının arkasında. İkimiz de oraya bakıyoruz galiba. Kahve, çimen, kümes, yayla, köy kokusunun ortasında hayali bir evin balkonundan bana bakıyor. Bu yüzü hiç unutmayacağım. O yüz biraz benim yüzüm, yaşlılığım, belki son sayfalarım, son hatıralarım, son hatırladıklarım, belki o benim bir gün olmasımı hayal ettiğim köy evimin balkonunda, bir öğleden sonra kahve çekirdeği olarak son uyanışım.

Hayalperest Halit

*Fas Halk Hikâyeleri'nden**

Bir zamanlar Atlas Dağları'nın engin ormanlarında dul bir kadın ve Halit adında genç oğlu yaşarmış. Halit çalışkandı, büyüdükçe daha da zeki olduğunu, bağ bahçe işlerinde de becerikli olduğunu fark etti. Tahtadan kulübelerinin yanındaki küçük tarlada, çeşitli sebze ve meyveler yetiştirirdi; ağaçlar ve sebze tarlaları nerdeyse ona itaatkâr bir tavır içindeydiler. Dul kadın ve oğlu, fakir olmalarına rağmen, her zaman bahçelerinden kendilerine yetecek kadar mahsul elde eder hatta satacak mahsul bile kalırdı ellerinde; satıştan elde ettikleri parayla da acil ihtiyaçlarını alırlardı; ayakkabı gibi, kışlık elbiseler gibi. Halit'in kapısına gelen fakirin eli boş dönmez, her zaman yiyecek birşeyler ikram edilirdi.

Köylüler zaman zaman Halit'in bahçesini ziyarete gelirler, hayranlıkla Halit'in yetiştirdiklerini seyrederdiler. Düzgün sebze sıraları gibi Halit açık yürekli ve dürüst birisiydi.

Halit bahçivanlık yaparak hayatını kazanmaktan memnundu ama yine de rüya âlemine dalmaktan kendini alamıyordu.

Diğer çocukların, ormanın hortlakları ve cinleri hakkında kimi zaman korku-

lu rüyalar gördüğünü biliyordu, bazıları, siyah cübbeler giymiş adamları ile Orman Kralı'nı gördüğünü bile söylerdi. Ancak Halid'in gündüz hayallerindeki her zaman muhteşem saraylar, krallar, güzel kıyafetler, cesur kahramanlar ve dünyalar güzeli prenseslerdi. Böyle bir dünyada alçakgönüllü bir bahçivana yer olmadığını çok iyi biliyordu, ama bu onun hayal kurmasını engellemedi.

Akşamları oturup dinlenirken, elindeki sopayla bahçesini kuşlardan korumaya çalışırken, rüyalar üşüşürdü her zaman. Her zaman rüyalarla çok güzel bir Prenses de gelirdi, söylentiye göre dağların eteğindeki şehirde yaşayan büyük kralın kızıydı.

Ama sabahları bahçesindeki işinin başına dönmeyi de ihmal etmiyordu. Rüyalarının, bitkilerinin güçlü büyümesi, sağlıklı yetişmesi için gereken dikkati esirgemesine asla izin vermedi.

Halit, olgun genç bir adam olmuştu. Bir gün, zengin bir tüccar köyde dinlenme molası vermişti. Tüccar dürüst genç bahçivanın methini duydu, kendisinin de dağların dibindeki kentte büyük bir bahçeli bir evi olduğundan Halit'in bakımını yaptığı bostanı merak etti.

* Türkçe'de Anlatan: Mevlüt Ceylan.

Tüccar hemen Halit'in sıradan bir bahçıvan olmadığını fark etti; bu genç adam bahçemi bu bostan kadar bakımlı hâle getirebilirse harika olur diye geçirdi içinden.

Hemen orada Halit'ten onun için gelip çalışmasını istedi.

Halit ve annesi tüccarla birlikte büyük şehre gittiler. Tüccar, Halit ve annesine bahçe duvarının yanında küçük bir ev tahsis etti. Tüccar onlara iyi davrandı, karşılığında Halit ise bahçeye o kadar emek verdi ki kısa sürede bahçe eskisinden iki kat daha fazla ürün verdi. Yeni evlerinde çok mutluydular.

Artık bir zengine çalıştığına göre, Halit daha önce yetiştirmediği farklı bitki türlerini yetiştirmeyi deneyebilirdi. Yakında bahçelerini renkli çiçekler, tatlı kokulu ağaçlarla donatmıştı. Bu durumdan Tüccar çok memnundu, Halit'in bahçeyi istediği gibi düzenlemesine izin verdi. Bahçe, bütün şehirde ünlenmişti.

Halit'in gündüzleri gördüğü rüyalarının hâlâ aynı güzel Prens'in hayalleri süslüyordu. Yeni işinde bu kadar başarılı olmasına rağmen, kendi kafasının içinde kurduğu güzel dünyaya ulaşması mümkün görünmüyordu. Ama şimdi, belki şehirde yaşadığı için, bahçe, bir gün Prens'in gözüne çarpabilirdi.

Bir gün, akşam serinliğinde çalışırken, çalılıklardan daha önce hiç duymadığı garip sesler ve kahkahalar geldi kulağına.

Sessizce çalılıklara yöneldi, eğilip elleriyle dalların arasından bir yol açtı. Orada ilginç görünümüne kendi aralarında mutlu bir şekilde gülüp oynayan cücelerden bir topluluk gördü. Onları sessizce bir süre izledi; kim olduklarını merak etmesine rağmen, onlara tek kelime etmeden annesinin yanına döndü.

O gecenin ilerleyen saatlerinde, gün batımından sonra gümüş gibi parlak ay tüm bahçeyi aydınlatmıştı; kapısı vuruldu, açıldığında akşam gördüğü cüceler duruyordu karşısında.

"Lütfen" dediler, "bahçe kapısını açamıyoruz çok yüksek. Yardım eder misin?"

Halit merak içinde söyleneni yaptı, cüceler de mutluluk içinde seke seke çekip gittiler, dönüşte yerde ay ışığında parlayan bir şey gördü.

Eline aldığı parlak cisim mücevher gibi birşeydi.

Annesine gösterdi.

"Değerli olmalı," dedi annesi. "Yarın çarşıya götürüp, çok paraya satabilirsin."

Halit ertesi sabah pazara gitti ve bir mücevherci buldu. Daha önce hiç mücevher görmemişti, ne kadar isteyeceğini de bilmiyordu. Kurnaz satıcının biri on dinar teklif ettiğinde, makul bir fiyat gibi geldi, mücevheri satın parayı annesine götürüp verdi. Akşama ne satın almaları gerektiğini planlayarak ve talihlerinin döndüğüne sevinerek, şen şakrak bir akşam geçirdiler.

Halit, ayın bir önceki gecede olduğu gibi geceyi aydınlattığı vakitte kapının yavaş yavaş vurulduğunu işitti; cücelerin tamamı eşikte suratları asık endişeli bir hâlde bekliyorlardı.

"Ne oldu? Neyiniz var?" diye sordu Halit. "Dün çok mutluluydunuz!"

"En değerli mücevherlerimizi kaybettik," dediler. "Bahçede çalışanların bulup bulmadığını merak ettik."

Halit bir an donup kaldı! Boğazı düğümlendi, söyleyecek birşey bulamadı. Ama çabuk toparlandı ne yapması gerektiğini biliyordu.

"Evet, mücevherinizin nerede olduğunu biliyorum," dedi, "ama şimdi burada değil. Yarın gece verebilirim."

Cüceler mutluluktan uçuyorlardı, ertesi gece tekrar gelmek üzere gittiler.

Onları daha önce olduğu gibi bahçenin dışına kadar geçirdi ve kuyumcunun mücevheri satmamış olması için dua etti.

Ertesi gün kuyumcuya gitti, bir yanlış anlaşılma olduğunu, kuyumcuya on dinarı uzatıp mücevheri iade etmesini istedi.

Adam güldü. "Sayın arkadaşım," dedi, "hayal görüyor olmalısın ne hoş bir masal! Seni daha önce hiç görmedim sonra senin gibi fakir bir bahçıvanın kıymetli bir taş ile ne işi olabilir, sen mücevherden ne anlarsın."

Halit onunla tartıştı, ama nafile.

Kurnaz satıcı mücevherden haberi olmadığını, ısrarla on dinarın da kendisiyle bir ilgisi olmadığını söylüyordu.

"Neler oluyor burda?" dedi Halid'in arkasından bir ses. Halit geri dönüp baktığında kapıda beraberinde iki hizmetçi kız bulunan şık giyimimli güzel genç bir bayan gördü karşısında.

Kuyumcu bir anda tavrını değiştirdi. Eğilerek selamladı, sesi oldukça kibardı.

"Ah Ekselansları, önemli değil, sadece bu cahil genç bahçıvan ..."

Bayan hemen onu susturdu. "Söylediklerinin tek kelimesine dahi inanmıyorum," dedi. "Seni çok iyi tanıyorum. Ona mücevherini geri ver. Dürüst birine benziyor." Halit'e göz atar gibi oldu.

"Hay Hay, Ekselansları," dedi kuyumcu ve Halit'e kötü kötü baktı. İsteksizce cebinden cücelerin parlak taşını çıkardı. Halid'in avucuna sert bir hareketle bıraktı ve on dinarı da almak zorunda kaldı. Halit güzel kızdan gözlerini ayıramıyordu.

Onu yirmi defa, - belki yüzlerce - kez görmüştü, şaşkınlıktan küçük dilini yutacak gibi oldu. Bu hayallerinin Prensesi olabilir miydi?

Prenses, dikkatini kuyumcunun kendisi için ayırdığı bazı küpelere çevirmişti. Ne saraylı müşteri ne de kurnaz kuyumcu artık bahçıvanla ilgilenmiyordu.

Halit kapının hafifçe tıklatıldığını duyduğunda kapıya elinde mücevherle gitti, söz verdiği gibi mücevheri cücelere

verdi: onlar da büyük mutluluk içinde gülüp oynadılar.

Halit ve annesinin tahmin edebileceğiniz gibi olanlardan memnun kaldıkları söylenemezdi. Doğru, mücevher onların değildi, hayatlarında bir şey değişmemişti. Ama mücevher sebep oldu, zavallı Halit'in Prensese'yi görmesine. Onu bir daha asla görmeyeceğini düşündü. Ve rüyalarında gördüğü Prensese'ye ulaşması imkânsızdı, kuyumcudaki kendisine hiç dönüp bakmamış olan gerçek Prensese'in gönlüne girmesi umutsuz vakaydı.

Neyse, sabahları, bahçedekiler ilgi istiyordu. Prensese olsa da olmasa da Halit kalbi sıkıntılı işine koyuldu. Efendisi onu her gün yaptığı gibi görmeye geldiğinde ona neden bu kadar üzgün olduğunu sordu.

"Senin için yapabileceğim bir şey var mı?" diye sordu.

Halit'in mahcubiyetten yüzü kızardı; ona iş ve oturacağı bir ev verdiği için iyi kalpli ustasına ne kadar minnettar olsa azdır diye geçirdi içinden. Ustasını üzmemek için üzüntüsünü unutmaya çalıştı, ustasına da kendisini iyi hissetmediğini, merak edilecek bir şey de olmadığını söyledi.

Akşam, bir kez daha kapının vurulduğunu duyduğunda kapıyı açtı, karşısında kendisine sevgiyle bakan cüceleri gördü. "Bugün ne kadar üzüldüğünü gördük. Sana bir hediyemiz var." dediler.

Küçük badem şeklinde bir tahta parçası uzattılar, pürüzsüz, cilalı ve avucunun içine rahatça sığan bir tahta parçasıydı.

"Bu ahşap-badem sihirlidir. Tüm tehlikelerin üstesinden gelmene yardımcı olur. Parmaklarınızla ovalarsan nağmeler yayılır."

Halit ahşap-bademi yavaşça ovuşturdu; hemen en güzel nağmeler ortalığı kaplayıverdi. Cüceler gitti; annesi ile tahta-bademi ellerinde tekrar tekrar evirip çevirdiler.

"Bununla ne yapalım?" diye sordu annesi. "Yeni ayakkabılar alabilir miyiz acaba? Satalım ve bir şeyler alalım."

Halit, arkadaşlarının hediyesi bu ilginç nesneyi satma fikrinden hoşlanmadı ama annesini kırmayıp ertesi gün şehrin yolunu tuttu.

Şehir meydanında bir yer bulup oturdu, beklemeye başladı, yanındaki pürüzsüz ahşap-badem sazı ovuşturunca sokaklarda büyüleyici müzik yankılandı. Önce bir sonra iki kişi durup dinlemeye başladı müziği ardından da çok geçmeden büyükçe bir kalabalık Halit'in etrafını sarıp, kendilerinden geçmiş bir hâlde müziğe kulak verdiler. Hepsinin yüzünde mutluluk okunuyordu.

Halit şaşkındı, hiç kimse sazın fiyatını sormadı ama kalabalıktaki herkes, ayaklarının dibine bozuk para attılar. Bütün gün müzik çaldı, gün sonunda neredeyse üç dinar topladı. Eve dönerken annesinin istediği ayakkabıları aldı.

Ertesi gün de aynısı oldu. Günlerce şehrin sokaklarında müzik çaldı, dinleyenler daha önce de olduğu gibi para verdiler.

Halit, bahçıvanlığı kadar müzikte de tanınır olmaya başladı. Zenginler partilerine davet ediyor o da misafirlere saz çalıyordu. Sonunda ünü saraya ulaştı, Prenses, hizmetçilerine onu kendisine çalması için getirmelerini emretti.

Halit en yeni elbiselerini giydi. Saraya gitti, büyük bir salonda sadece Prensesi değil, Kral babasını, misafirleri buldu. Ahşap-badem sazını çaldı; daha önce olduğu gibi, herkes başka bir dünyadan gelmiş bu nağmelerle büyülediler.

Çalmayı sonlandırdığında, Prenses bir an ona baktı, sonra elini uzatıp: "Satın almak istiyorum," dedi.

Halit'in aklından sazını satmak geçse de ne yapacağını bilemedi. Prenses'in çok gururlu, ona kaba davranışı hatırına geldi, ama yine de kırıcı olmak istemiyordu.

Kral Halit'in bu kadar kalabalığın önünde sıkıntıyla ezilip büzüldüğünü görünce, kızı için satın almayı teklif etti. Kral'ın konuşması babacandı.

Halit: "Bu sihirli sazıma karşılık Prenses'in parmağındaki yüzüğü istiyorum." dedi. Sonunda onun bir hatırasına sahip olacaktı.

Kral ve Prenses bu teklifi kabul ettiler, Halit büyü müze saz verdi. Ama Prenses kendisi çalmak istediğinde sazdan

ses çıkmadı. Prenses için bir nota bile çalmadı. Kral eline aldı sazı, nazikçe okşadı bu da işe yaramadı.

Sessizce sazı Halit'e geri verdiler, aniden ortalığı tatlı nağmeler doldurdu.

Kral kızına döndü, "Sevgili kızım, bu müziği istiyorsan, müzisyeni de beraberinde alman gerekecek."

Böylelikle Halit sarayda saray müzisyeni oldu; iyi kalpli tüccar ustasından ayrıldı, annesi ile birlikte saray bahçesinde gösterişli bir evde oturmaya başladılar.

Yeni işinde Halit şimdiye kadar hiç bir zaman bir araya gelmeyi bile hayal edemediği, şatafatlı bir rüya âleminin parçası gibi hissetmeye başladı. Kral ve Prenses hep yabancı krallara, kraliçelere ziyafetler veriyor, ya da ziyafetlere katılıyorlardı. Prenses sık sık prenslerden evlilik teklifi alıyordu. Herkesle olduğu gibi onlarla da ilişkileri mesafeliydi. Prenses hiçbirisini istemiyordu. Kral da kızının hâline çok üzülüyor, ne yapacağını bilemiyordu. Bu arada hergün Halit'in müzik çaldığı büyük ziyafetler veriliyordu. Halit de Prenses'e yakın olduğu için halinden çok memnundu.

Zaman geçtikçe Prenses ile arasında uçurumlar olduğunu hissediyordu. En azından rüyalarında birlikteydiler: özgürce muhabbet ediyorlardı. Ama yaşadıkları farklıydı; Prenses kendisiyle emirler yağdırmanın dışında konuşmuyordu. Halit onun mağrur gözlerinde bir hizmetçiydi. Kral Halit'ten hoşlanmaya başlamıştı. Prenses kendisini incittiğinde Kral gönlünü alıyordu.

Halit bahçıvanlığı özlemeye başlamıştı. Minicik tohumların büyüdüğünü gözlemlemeyi çok özlemişti. O minikler, topraktan yukarıya doğru bir bakış fırsatırlar, sonra da cesaretlerini toparlayıp çiçek açarlar. Bir müzik aleti çalmak, hatta büyülu bir saz bile olsa, faydalı bir iş yapmadığı hissine kapılıyordu. Hiç kimseye yiyecek yetiştirmiyordu. Prenses'in kendisine iyilik yapmasını gerektirecek birşey de yapmıyordu.

Kral başka bir kralla savaşa tutuşmuştu. Savaştan dönen askerler sarayda, kahramanlık hikâyelerini, vahşi düşmanı çölde yaban atlarıyla kovalama maceralarını anlatıyordu. Halit bu adamlara hayranlık duyuyordu, ne kadar güçlüydüler, savaştan ciltleri bronzlaşmıştı.

Asker olmak arzusu ile yanıp tutuşmaya başladı, böylelikle savaşa katılabilirdi.

Prensesten askere gitmek için izin istedi. Prenses hemen parladı: "Hayır, kesinlikle hayır. Saçma. Senin burda kalıp müzik çalman gerek bana." Prenses konuyu tartışmadı bile.

Halit çok mutsuzdu, ne yapması gerektiğini düşündü durdu. Tahta sazi önündeki tek engel gibi duruyordu. Eski ustasının bahçesine gidip cücelerin tavsiyelerine başvurmaya karar verdi.

Sabaha karşı orada buldu cüceleri, her zamanki gibi gülüp eğleniyorlardı. Derdini anlattı. Onlar da, "Büyülü müzik ustasına biz göz kulak olalım, ne zaman istersen gelip alabilirsin."

Memnuniyetle cücelere büyülu sazi emanet etti. Prenses kendisini çalması için çağırduğunda, sazın kendisinde olmadığını söyledi.

Prenses küplere bindi, ölümle cezalandırmak istedi Halit'i ama onun savaşa gitmek için böyle davrandığını biliyordu. Muhafızlara Halit'i tutuklattı. Kral babasına gidip:

"Bu adam sazını kaybetmiş öldürmek istiyorum" dedi.

Babası bunu duyunca çok şaşırdı, ama renk vermedi, kızına: "Madem öyle kendisini savaşa göndereyim. İstedığı buysa yolu açık olsun; bu uğurda ölürse kimse bize zalim gözüyle bakamaz."

Prenses bu planı kabul etti. Halit annesiyle vedalaşıp savaşa gitti.

Kral, Halit'in iyi bir savaş eğitiminden geçmesi için emir verdi, keskin bir kılıcı da hediye olarak gönderdi. Halit kısa bir zamanla çok iyi bir asker oldu.

| MERT MEVLÜT GÖKÇE

Değil

Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?, ilk kitabım. İlk göz ağrım. 2022'nin Ekim ayında çıktı. Çiçeği burnunda daha. Kitapçılarda satılıyor. Ama bir garanti belgesi yok. İade taahhüdü de yok. Okur piyasası bir şiir kitabından ne bekliyorsa *Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?*'te o da yok. Tüketici memnuniyetini öncelemiyor, hedeflemiyor, gündemine almıyor. Makul bir yatırım aracı mı? Değil. Bir siyasetçi ya da bir platonik değilsek şiir kar sağlamaz. Ben ikisi de değilim. Bir yol değil, bir otoban değil, bir uçurum. Daha çok, olmakla yapma arasındaki uçurumun bir türevi. Çünkü ham maddesi hayal, enstrümanı dil. Gitmeyi kolaylaştıramıyor gelmeyi kolaylaştıramıyor ölmeyi kolaylaştıramıyor. Herhangi biri, milyonlarca alternatif içinde neden yazmayı tercih eder? Bilmi-

yorum. Gerçekten bilmiyorum. Yazmanın eski ustalarının da bir cevabı olduğunu düşünmüyorum. İnsanız ve en az iki tarafımız var. Biri nedenlere rehin verdiğimiz taraf. Doğrunun askeri olduğumuz taraf. Kusursuz bir formül olduğumuz taraf. Anonim tarafımız. Diğeriyse sapmaların olduğu, adres tariflerinin boyuna yanlış çıktığı, mezuraların tatile çıktığı taraf. Yazan kişinin gündemini ikinci taraf belirliyor. Çünkü yazmakla ikinci tarafımızı ilk tarafa benzetmeye çalışıyoruz. Kelimeler birer makyaj malzemesi. Ama olmuyor, ne yaparsak yapalım make-up işe yaramıyor. İşe yaramamanın huzursuzluğu edebiyata alan açıyor. Medeniyeti yaratan şeyin de huzursuzluk olduğunu söyleyen Freud epey alkış toplamıştı. Hala da alkışlanıyor. Fakat uzun süren alkışlar kafa karıştırır.

Kitabım, uzun süren alkışların devamındaki kafa karışıklığına hitap ediyor. Karışıklığı artırmak için. Sadece benim yazdıklarım değil, şiir ve edebiyatın en popüler gücü karıştırmak (mix) olduğu için bütün kitapların işlevi bu. Tek başlılığımızdaki anarşiyi artırsın diye okuyoruz. Ferahlık en çok okumanın ve yazmanın yabancı. Kuran okumak hariç. Anneannemden biliyorum. Yazmak hakkında konuşarak *Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?*'in reklamını yapıyor değilim. Bir yazarın gireceği en berbat rol kitabının çığırkanlığıdır. Öyle midir?

Bilemiyorum. Bildiğim; bir şeye ne kadar çok yaklaşırsak o kadar az anladığımız. *Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?*'i okudum. Muhtemel ki en az ben anladım. Aslında sadece bir şiir kitabının ne işe yarayacağını düşünüyorum. Octavia Paz'ın okurunu şaire dönüştürdüğü söylenmiştir. Demek ki şiir öncelikle bir teknik olsa bile bu kimliğini aşan bir şey. Belki bir çeşit ortaklık. Bulaşıcı bir haletiruhiye. Şiirle uğraşmanın sanatsal düzlemle sınırlanamayan bir boyutu var. Muhakkak var. Ama şiirin sanatsal aşan tarafı mükemmel bir dinamizme sahip olduğu için tarif etmek çok zor. Estetik haz dışında bir insana ne yapabilir şiir? Bu sorunun cevabı şiirin bir şey yaptığı insanda saklı.

Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?, bir erken doğum. Bütün kitaplar gibi. Bütün insanlar gibi. Erken ve eksik. Erken ve eksiz. Erken ve eksik olmaktan kurtulamayacağız. Bütün işimiz kelimelerle. Arzularımızın tamamını istisnasız doyursaydık dile gerek kalmayacaktı. Arzu geveze, tatmin sessizdir çünkü. İki santrfor: Kadrolu eksiklik ve emeklili-

ği olmayan arzu. İkisinin aritmetiğiyle insana fazlasıyla yaklaştığını hissediyorum. Yazdıklarım bu tür bir yaklaşma çabasının ürünü.

Halbuki yazmak ölümle flörtleşmekten başka bir şey mi ki? Yazarak faniliği yırtmak istemiyor muyuz? Hem de nasıl. Keşke isteklerimizin şiddetiyle orantılı gücümüz olsa. Keşke konuşmak aramızdaki büyük boşluğu doldursa. Keşke en çok güvendiğimiz şey güven kelimesi olsa. Bütün yangınlarda bütün depremlerde önce kurtarmamız gereken şey; kelimeler. İnsanlığı kurtarma isteği duyan herkes önce kelimeleri kurtarmalı. Çünkü acı ve ölüm taklit edilemez. Sadece söylenebilir, hakkında söz edilebilir. Ve söz ölümle yakanmamışsa yalnızca gürlüdüdür.

İşte, *Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?*'e böylesi bir motivasyon eşlik ediyor. *Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?*, bir reçete değil, antidepresan. Ölümle noktalama işaretlerini karıştıranların kullanmasında fayda var. Bir ayna değil, aynada kendini seyreden göz. Gözluğe hiçbir zaman ihtiyacı yok. Bir asker değil, bir tüfek. Tetikteki parmakların tedirginliğini öz-lüyor. Bir manşet değil, bir kitap. Şiir kitabı. Sürekli doğruyu söyleyen bir yalan olmaktan başka bir vasfı yok.

Andre Gide Bakara Suresi'nin yirmi beşinci ayetini alıntıladığı ismini de bu ayetten mülhem koyduğu kitabının giriş bölümünde "Beni okuduğun zaman bu kitabı at ve çık. Kitabım çıkmak arzusu versin isterdim sana. Nerden olursa olsun çıkmak... Kentinden, ailenden, odandan, düşüncenden..." diyor. Andre Gide'i tanımayı çok isterdim. Ondan alıntıladığım bu cümleleri tırnak içinde yazmamayı da...

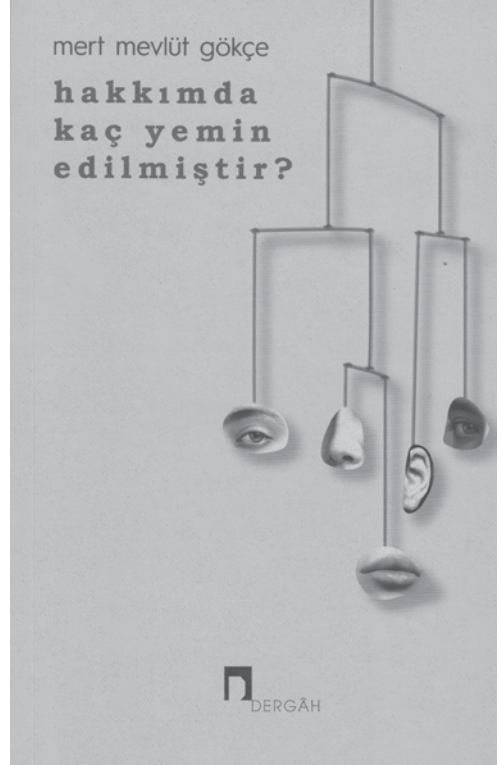

Irmakları İtmek

Mert Mevlüt Gökçe'nin ilk kitabı geçtiğimiz yıl yayımlandı: *Hakkımda Kaç Yemin Edilmiştir?*. Şairi daha çok Dergâh dergisindeki şiirlerinden tanıyoruz. Ama kitaptaki kısa özgeçmişine bakılırsa birçok dergide şiir yayınlamış. Edebiyat eğitimi aldığını öğreniyoruz yine ilgili bölümden. Kitap özellikle kapak tasarımıyla ilgi çekiyor. Başarılı bir kapağı var kitabın.

Hakkımda Kaç Yemin Edilmiştir? için ilk söylenecek söz günceli yakalayan bir kabiliyetin elinden çıktığı olmalı. Kelime kadrosu, yakaladığı imgelem, geliştirdiği hassasiyet bütünüyle sıfır model. Öyle ki neredeyse her şiir ne zaman yazıldığına dair minik ipuçları bile veriyor. Ayağı yere basan bir zamansallığı var *Hakkımda Kaç Yemin Edilmiştir?*'in. Kitapta bilinçli bir sıralama gözetildiği dikkat çekiyor. İlk sayfalarda geniş hacimli, kitabın kendi sesinin yankılandığı şiirler varken sonraki sayfalarda daha ekonomik ifade şekillerini deneyen, ölçü ve sesin öncelendiği şiirler var. Kitapta kronolojik bir sıralama yapıldığına dair bir belirteç yok. Ama muhtemel ki kitabın arka tarafındaki şiirler başlangıç şiirleri.

Hakkımda Kaç Yemin Edilmiştir? kaslı bir şiir kitabı. Edebiyatımızın bazı yasal sınırları vardır. Mesela ilk kitaplar -özellikle şiir kitapları- söz kapasitesi bakımından kalabalık değildir. Çocuk-

luk, ölüm, aşk yalnızlık gibi temel gündemlerden oluşur. Ancak *Hakkımda Kaç Yemin Edilmiştir?* bir günlük gazetenin ilk sayfası gibi. Gündemi hem yoğun hem de çeşitli. Başlangıçların sadeliği yok. Çektiği fotoğrafta herkese yer vermek istiyor. Aslında bence “zeitgeist” denilen şeyi yakalayan bir kitap. Çünkü yaşadığımız hayat imge ve enformasyon bombardımana tutulduğumuz bir hayat. Olabildiğince detaya boğulmuş, olabildiğince cümbüşlü, olabildiğince

gereksiz bir görüntüler yığını. Böyle bir dünyayı anlatırken imgesel evreni tabiata yaslamak, saf duygulanımlara güvenmek, doğruculuk peşinde koşmak hem kolaycılık hem de zamanın gerisinde kalmak demek. Daha doğrusu şiiri ucuza getirmek bu. Oysa şiir indirime giriyorsa bilinç felç olmuş demektir. Ve kökensel tanımı itibariyle şiir bilinçle yapışık halde yaşamak zorunda. Şiir en rafine haliyle bir düşünme faaliyetinden başka bir şey değil. İnsana, hayata, dünyaya dair ultra bir düşünme faaliyeti...

Mert Mevlüt Gökçe'nin anlattığı ya da gösterdiği küme, arzulayan özne ve onun edimleri çevresinde dolanıyor. Onun şiirlerine arzu eşlik ediyor. Üniversite sınavına giren Kübra, dedesiyle kontrast oluşturan torun, yapraklara gitmeyi öğreten adam, Nuri Hoca, özledim demek isteyen Fransız, kot pantolonla meselesi olan genç... Hepsinin de yüksek ritimli arzularını açığa çıkarıyor şair. Zira insanlığımızın jeneratörü arzu. Dinamik bir şiir yakalamak isteyen şairin arzuyu işe koşması işleri kolaylaştırmak için gayet yerinde bir çözüm.

İfadenin çarpıcılığı da *Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?*'in öne çıkan özelliklerinden birisi. Söze makyaj yapmayı belli ki seviyor şair. Dikkat çekici hale büründürüyor ifadeyi. Mesela "Gözyaşının akrabası yoktur", mesela "Bankalar tatilse müslüman oluyorum", mesela "O fotoğraf seni ayrı beni ayrı özlemiştir", mesela "Aşk yanlış batılılaşmasıdır tüm fillerin"... Anlamı manipüle etmeden, sözü şık hale getirmeyi ustaca yaptığı

belli şairin. O kadar ki bu bir mizaç haline bile gelmiş olabilir. Neredeyse her şiirde konsantre bir mısra kurma çabası dikkatli okurun sezgisinden kaçmayacaktır muhakkak. Bu yönelim Mert Mevlüt Gökçe'nin şiirlerini olabildiğince atak hale getiriyor.

Unutmadan: Mert Mevlüt Gökçe'nin akışkan bir şiiri var. Yüksek ve devamlı bir akustik yakalamayı biliyor ve söze hareketlilik katıyor bu durum. Normalde uzun şiir okumaktan sıkılırım. Birkaç gereksiz mısra hemen şiirden kopmama neden olur. Ama *Hakkında Kaç Yemin Edilmiştir?*'te bunu hiç yaşamadım. Kitap epey hacimli şiirlerden oluşsa da sürekli vites artırarak ilerlediği için okurken hiç kopma yaşamadım. Merakımı sürekli diri tuttu kitaptaki şiirlerin bülteni. Bu kadar dinamik, yer yer yüksek hızlı şiir yazmak bir süre sonra bir handikap olabilir mi? Olabileceğini düşünüyorum. Ne de olsa anlam/ ifade senkronizasyonu diye bir şey var. Mert Mevlüt Gökçe'nin ifade hızı bundan sonraki kitaplarında anlamı beraberinde taşıyamazsa şair için büyük sıkıntılar doğacaktır muhtemelen. Göstergesi boşalmış bir metne dönüşme tehlikesi yaşayacaktır. Şaire tavsiyem; ırmakları itmeye çalışmaması. Ne ileriye ne de geriye doğru. Yaşadığımız an en doğru an çünkü. Hayatın hızı en optimum düzeyde hep.

| ŞENER ÖKTEM

Mehmed Âkif

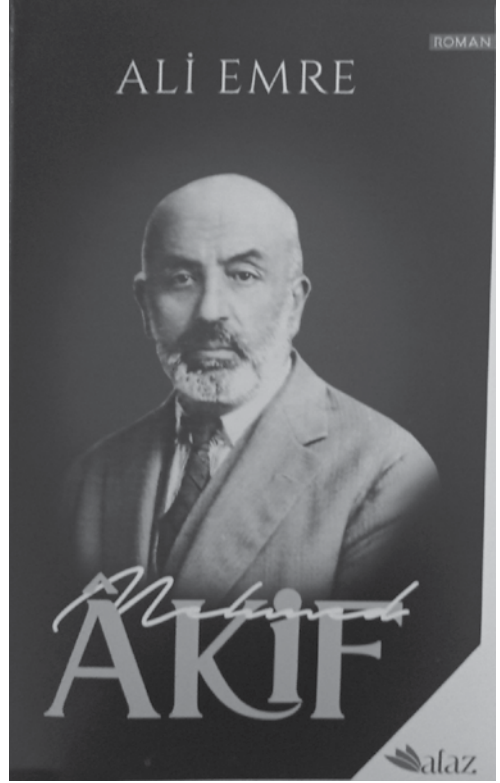
“Yine de bir şey yapabildim diyemem hatıranâ”

“Âkif”, evet Mehmet Âkif; yazıldı, çizildi, tartışıldı, konuşuldu ve konuşulacak. İstiklâl şairimizin hayatı ve mücadelesi, birçok mecrada yazılıp anlatılmakla beraber maalesef çoğunun, ruhumuza dokunduğunu, heyecan uyandırdığını söylememiz oldukça zor.

Ali Emre farklı olarak, şairliğinin de vermiş olduğu incelikle edebî bir anlatımla sunuyor “*Mehmed Âkif*”i bize. İlk baskısı Alaz Kitap’tan 2023 Ocak ayında okuyucuyla buluşan Ali Emre’nin “*Mehmed Âkif*” adlı romanı, bir hafta içerisinde ikinci baskısını yaptı.

Ali Emre, şiir başta olmak üzere roman, deneme, eleştiri ve edebî incelemelerin yanı sıra tarih ve biyografi gibi alanlarda eserler vermiş çok yönlü, üretken bir yazar. Özellikle yaşadıkları devirden günümüze çok önemli işaret fişekleri gönderdikleri için; “üçleme” diye nitelendirilen *Nureddin Zengi*, *Selahaddin ve Baybars*’ı konu edinen tarihî romanları büyük bir ilgi uyandırdı diyebiliriz.

“*Nureddin Zengi*” kitabıyla 2017 TYB roman ödülünü alan yazar, “Neden bu tarihî şahsiyetler?” sorusuna; “Kılıcın yanına kandili, kalkanı, kitabı, kalemi getirdiler.” diyerek cevap veriyor.

Ali Emre bu sefer de doğumunun 150. yılında şiirleri, eserleri, yaşayış ve duruşuyla yakın tarihimizde önemli bir yeri olan, çeşitli vesilelerle gündemdeki yerini koruyan, küsmesi, küstürülmesi, hayatın taşrasına itilmesi herkes için bir kayıp olan Mehmet Âkif’i, yeni romanıyla gündemimize taşıyor.

Roman, Âkif’in 15 yaşında, Cağaloğlu İdâdî’sinde okurken babasının ölüm haberini almasıyla başlıyor. Kronolojik

olarak ilerlemekle beraber tarihlere pek yer vermiyor Ali Emre. Sadece bilgi öğrenmek, bilgi edinmek isteyenlerin tarih kitaplarına yönelmesinin daha doğru olacağı savıyla, sanat yoluyla üzerinde bilginin, ilmin de yükseleceği geniş ve süregelen bir heyecan dalgası oluşturmak istiyor yazar. Öğreticilikten büsbütün uzak olmamakla birlikte tozlanmış olan bilgiyi, hikâyeyi silkeleyerek yeniden canlandırıyor.

Ali Emre, “dosdoğru yolun ses sancağı” olarak nitelediği Mehmet Âkif’i, duygu yüklü anlatımıyla sunuyor bize. Sadece, şiirini müstahkem bir mevki gibi gören *Safahat* şairini değil; içinde güvercin ağlayan merhametli bir talebeyi, zor zamanlarda meydana atılan cesur ve fedakâr bir önderi, memleketi kurtarmak ve bir nesil yetiştirmek için çırpınan vuruşkan bir muallimi, eziyetlerden yakasını kurtaramayan gönüllü bir sürgünü, hayal kırıklıklarıyla boğuşan mahzun ve mustarip bir babayı da görüyoruz romanda.

Her biri kendi içinde altı ana, beş alt başlıktan oluşan romanda, Âkif’in hayatı on beş yaşından vefatına kadar işlenmiş. Her bölümün sonunda, yaşanan döneme ve hayatına tanıklık eden önemli bir isim konuşturuluyor. İlk olarak Âkif’in arkadaşı İslimyeli Hasan Tahsin’i, sonraki bölümde ise “Üç İstanbul” romanıyla ünlünen, Mehmed Âkif’in biyografisini de yazan Mithat Cemal’i konuşturuyor: “İstedim ki onu ecnebilerin liberal dediği kişi ve zümreler de bilsin. Kemalistler de bilsin. Hıristiyanlar ve Yahudiler de bilsin. Dinsizler ve materyalistler de bilsin.

Komünistler de bilsin. Bütün bir insanlık bilsin. Bilsin değil sadece, sevsin. Sevmek de yetmez; kendine, kendi mefkûresine mal etsin. Dünya, adam görsün!”

3. Bölümde, Müslümanların ses sancağı Sırât-ı Müstakîm / Sebilürreşâd dergisinin imtiyaz sahibi Eşref Edip anlatıyor: “İttihad-ı İslam düşüncesini canla başla savunmaya devam ettik. Türklerin ve Müslümanların yaşadığı farklı memleketlerde büyük bir ilgiyle karşılandı Sebilürreşâd. O şartlarda on bin, yirmi bin basıyor yine de yetiştiremiyorduk. Mektuplar geliyor, şiir ve yazıları takdirle karşılanıyor, pörsüyen kalpler Âkif’in çabalarıyla ışıklanıyordu.”

Diğer bölümlerde ise Âkif’in oğlu Emin Ersoy’u, Mustafa Kemal Paşa ve eski Tophane müezzini konuşuran Ali Emre, Âkif’in “Doğu ile Batı’yı kendisinde cem eden devasa bir mektep, etten kemikten bir külliye!” diye nitelendirdiği Cemaleddin Efgâni, Sultan Abdulhamid, Babanzâde Ahmed Naim, Abbas Halim Paşa, Prenses Emine Hanım, Muhammed İkbâl, Abdulvehhab Azzam, Kuşçubaşı Eşref, Neyzen Tevfik, Yozgatlı İhsan Efendi gibi önemli isimlerden de bahsediyor romanında.

Hem edebî açıdan hem de bağlı bulunduğumuz değerler silsilesinin gözetilmesi açısından nitelikli, etkili örnekler verildiğinde okuyucuda bir dönüşüm yaşanacağını ifade eden Ali Emre, Âkif üzerinden büyük ve bizim olan bir coğrafyanın serüvenini sinematografik bir üslupla sergiliyor. Âkif’in çektiği sıkıntılara da atıflarda bulunulan eserde;

Balkan faciası ve 31 Mart Vakası'ndan İstanbul'un işgaline, Ali Şükrü Bey cinayetinden Topal Osman'ın ölümüne, İstiklâl mahkemelerinden "İrtica 906" dosyasına kadar birçok önemli gelişmeye temas ediliyor.

Âkif'i okumak demek, Çanakkale'den Kahire'ye, Kastamonu'dan Şam'a, İstanbul'dan Halep'e kadar uzanıp aradaki mesafeleri kaldıran, ıstıraplar içindeki büyük bir coğrafyanın o dönemdeki harita okuması bir bakıma. Zaman zaman gözyaşlarınızı silerken, bazen de ellerinizin farkında olmadan yumruk hâline geldiğini görüyorsunuz. Her şeye rağmen ye'se düşmeyi küfür olarak gören Âkif, döneminin şahitlik bilinciyle halk içinde halkla birlikte yaşatma sevinci ve ümidi aşıyor; "Korkma!" diyordu.

Ev yanarken saçını taramaya gitmeyen, su taşıyan bir şairdir Âkif. "Bade çanağı devirmekten ceylan kovalamaktan, gül bülbül destanı düzmekten usanmayan şairlere kulaklarını tıka. Hakikati anlat, çırpınan halkın feryadını yükselt. Bacası tütmeyen evlere de gir, serseri takımının ömür çürüttüğü kahvelere de..." diyerek Hacı Hasan'ı konuşturan Ali Emre; şair kimliğinin yarasıyla sanki, günümüz şairlerine de göndermede bulunuyor.

Âkif'in muhkem inancına, Kuran ve sünnet bilgisine, şehirleri peş peşe ışıklandırıp ayaklandıran vaazlarına, ülkeyi kavuran yangınların söndürülmesindeki kesintisiz cehdine, etrafındakilere şahsiyet kazandıran karakterine atflarla zenginleşen eser; Âkif'in az bilinen yönlerine de ışık tutuyor.

Didaktik, kuru metinleri okumakta zorlanan gençlerin önüne, kelimeleri nakış nakış işleyerek çıkıyor Ali Emre. "Âkif"le edebiyat duygusu, heyecan dalgası, coşku oluşturuyor. Sadece kahraman bir şairi değil; gençlerin gönül dünyasına hitap eden "İnsan Âkif"i esas alıyor daha çok roman. "Karşıma alıp Âsım'ı okudum ona. Bir kulağından girip bir kulağından çıktı onca söz, onca mısra." dediği oğlu Emin için gözyaşı döken bir babayı, sıkıntıları, beklentileri, hayal kırıklıkları olan insani sıcaklığı hissediyoruz.

Âkif'in ismi etrafındaki karanlığı, kirliliği, çarpıtmaları da boşa çıkaran roman; Âkif'in cenazesinin kaldırılması aşamasındaki ibret dolu sahnelerle son bulur. "O sırada, kulakları tırmalayan bir ses yükselir: Tanrı uludur! Tanrı uludur!"

| YUNUS USLAN

Herkese Biraz Bahar Gerek

Ahmet Melih Karauğuz'un *Herkese Biraz Bahar Gerek* isimli ikinci öykü kitabını *Uzam Yayınları* yayımladı. Kitap, distopik denilebilecek sekiz öyküden oluşuyor. Karauğuz, hikâyelerini farklı düzlemler oluşturmaksızın, teknik imkânların ötesine uzanmaksızın kurguluyor. Gündelik hayatın farklı görüşlerini, farklı biçim alışlarını okuduğumuz öyküler, gerçekçi metinler olarak karşımıza çıkıyor. Bu gerçekçilik, Karauğuz'un "Sokakta, cansız bir şekilde yatan insanları uyandırıp onlara gerçeği söylemek için can atmasına"; okuru ilerleme, bilgi ve teknoloji hakkında düşünmeye hatta tavır almaya davet edişine isabetli dayanaklar sağlıyor. Ayrıca Karauğuz, satır aralarına gizlediği zaman ve mekân gibi yenilir yutulur cinsten olmayan pek çok meseleyi de felsefi bir uzamda ele alıyor. Böyle bir vasatta didaktik handikaplara düşmekten üslubuyla, tahkiye becerisiyle sıyrılıyor.

Byung-Chul Han, *Zamanın Kokusu*'nda moderniteyle birlikte insanın kendini tarihin öznesi konumuna yükselttiğini, bu yüzden de dünyanın yeniden üretilir bir nesneymiş gibi algılandığı tezini önüne sürer. *Herkese Biraz Bahar Gerek*'teki öyküleri okurken yazarmın, Byung-Chul Han'ın bu tespitine eleştirel bir dikkatle katıldığını söylemek sanırım yanlış olmaz. Karauğuz'un öyküleri, postmodern dönemde erk sahiplerinin kendilerine yüklediği Tanrı rolünü nasıl üstlendiklerini anlatmayı deniyor. Kendilerine biçtikleri rol icabı perdenin hep arkasında duran o erk, daha fazla üretim ve ilerleme için teknolojiyi, dijital panoptikonlara

hapsedilen insanları ve insana özgü her şeyi gözden çıkaracak raddede kullanıyor. Yazar, bu bağızsızlaştırmayı "Duyguları da yok etmişlerdi, nesnelere de. Kitapları, kelimeleri, her şeyi... Şimdileri vardı ellerinde ve hep ileriye bakıyorlardı. İlerlemek, gelişmek zenginlik, acı duymamak, acımamak, çalışmak..." cümleleriyle çok çarpıcı biçimde anlatıyor.

Karauğuz'un distopyalarında insan, sükûn bulduğu yerden yani evinden/meskeninden uzaklaştırılmış, daha doğru bir ifadeyle mekânsızlaştırılmış konumda. Mesken-sükûn (durgunluk) ilişkisiyse etimolojik bağlamın çok ötesinde. Bu ilişkiyi geçmişine, evine, meskenine dönmeye çalışan bir karakter üzerinden "Görmek için durmanız gerekirdi ama durmak bir felaketti." cümlesinde görürüz. Durmak bir felaketse, durak da meskenle mesken yok edilmelidir.

Herkese Biraz Bahar Gerek'in duyumsattığı bir başka düzlem ise postmodern sistem. Bilginin insana başka hiçbir canlının sahip olamayacağı özgürlüğü verecek yegâne yol olduğu fikrini topluma bir din gibi benimseten, insanları; nesneleşmeye, verileşmeye ikna eden, icbar eden postmodern sistem... Böyle bir kurguda öykü kahramanlarının tavır alışları, bu acımasız sisteme güçleri yettiğince direnmek, yüzlerini insanlıklarını hatırlatan şeylere dönmek. Kahramanlar bu sistemin dünyanın başına gelmiş en büyük felaket olduğunun farkında. Bu yüzden hep bir ağızdan, herkese biraz bahar gerek, diye haykırırlar.

| YASİN TAÇAR

Kadir Daniş Öyküsünde Hakikatin Sarsıntısı

Feridun Andaç, *Öykü Yazmak Hikâye Anlatmak* adlı eserinde “Düşten geçerek gelen sözün kavuşturucusudur anlatıcı” diyordu. Kadir Daniş’te ise söz düş ile gerçeğin süzgecinden süzülerek gelmekte ve belli bir estetiğe bürünerek hikmet penceresinden okuyucuya açılmaktadır. Kadir Daniş farklı formlar denediği öykü derlemesinde insana, insanın gözünden insanı; hayatın celal ile cemal arasında yer aldığı konumdan seslenmekte; bizlere “Sen ne isen osun ama aynı zamanda o değilsin de” demektedir.

Hakk’ın celal ve cemal tezahürüyle işleyen ilahi düzen, insana da aynı şekilde yansımaktadır. Yaşam, içerisinde hüznü ve huzuru aynı oranda barındırmaktadır. Kişinin mertebesi ve ihtiyacına binaen bazen celal bazen de cemal veya bazı insanlarda celal veya cemal daha ağırlıklı gözükse de, Hakk’ın adil olduğunun bilinciyle kemal sahibi insan dengesizlik veya orantısızlık olmadığını bilincindedir. Dolayısıyla insan da bu iki kutuptan müteşekkildir. Birbirine zıt veya karşıt değil, bir bütünün iki parçasıdır bu iki kutup. Durum böyle olduğunda da insan doğal olarak kendisinde iyiyi ve kötüyü eş şekilde taşımaktadır. Bir insan hakkında iyi veya kötü demek ilk aşamada kolay değildir bu sebeple. Çünkü insan iyiliği ve kötülüğü taşıyarak, onları açığa çıkararak ve açığa çıkış sayesinde onları tanıyarak yaşamını sürdürür, onları hakkıyla tanıdığı takdirde de nihayetinde kendisini tanımış olur. Yolculuğun sonunda, kendisini

tanıdıktan sonra (Ki her insan bunun farkında olmayabilir) seçimini yapar, yaşamını iyi veya kötü olarak tamamlamış olur. İyi ve kötü geniş açıdan bakıldığında karşımıza çıkan vasıflardır. İyinin ve kötünün içini doğrular, yanlışlar, günahlar, sevaplar, acılar, mutluluklar, başarısızlıklar, başarılar, umutsuzluklar, umutlar şeklinde sıralayabilir ve listeyi uzatabiliriz. Kadir Daniş öykülerini tam olarak bahsettiğimiz noktadan yazmaktadır. Onun karakterleri yaşamın içindedir, henüz yolculuk aşamasındadır, gerçeğin yansıtıcısıdır, hayat mücadelesi verirken esasında sürdürdükleri kendileri olma mücadelesidir. Orhan, Serap,

Karun'un kavmi, Dursun Karasüleymanoğlu, Nazan Hanım, kör kardeş, Atıf, büyük şair Bamsı hep kendi olma mücadelesi vermiştir, onların düştüğü yanlış dışarıdan yanlıştır, kendileri için ise “gerekli bir hamledir” sadece, onlar var olmaya çalışırken var oluşu anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Atıf'ın döktüğü benzin zahirde felakete yol açabilir, batında sevdiği kadının görmeyen gözlerinde çakan kıvılcımın tezahürüdür, tecellisidir; ikisinin bir olma nişaneleridir, görüntüyü yok ederek öze ulaşma çabasıdır. Dursun Karasüleymanoğlu yaşamını sürdürürken zahirde sürçebilir, düşebilir, birçoklarına ters gelecek amellerde bulunabilir ama öykü sonlandığında o herkes için “iyi bir adam”dır, çünkü okuyucu Kadir Daniş'in yapmaya çalıştığını kavradığında insanın ve hayatın ancak böyle gerçek olabileceğini de kavramış olacaktır.

Belki de dosyanın adı bu nedenle *Belki de Yanlış Bir Leyla*'dır. Leyla, Leyla değilse; yanlış da yanlış değildir. O hâlde önce Belki de demenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. İnsana tek bir pencereden bakıldığında göze çarpan “yanlış” olacaktır ama yukarıdan, bütünü kavrayarak bakıldığında yanlışın bir “belki” olabileceği göze çarpacaktır, nihayete erildiğinde “doğru”nun elbette “yanlış” gözükceği, yanlışın doğrunun içinde yuvalanmış olduğu ve doğruya geçmek için yanlıştan da geçmenin lazım olduğu anlaşılacak, aşikâr edilecektir. Kadir Daniş hakikati aşikâr ederken ustalığını konuşturmayı da eksik bırakmıyor. Öykülerinde yeni formlar deniyor, farklı açılardan kalem oynatıyor, sözü sihirle buluşturuyor, mesel de yazıyor, bir şeyhülislam fetvası da. Çünkü Daniş, ona verilmiş istidadın farkında ve bunu sanatıyla göstermek istiyor, okuyucudan esirgemiyor. *Belki de Yanlış Bir Leyla* bizlere, insanların kendileri olma mücadelesini kendimiz olabilelim, kendimizi

görebilelim diye anlatıyor. O yüzden hicvi, keskin tarafıyla sergiliyor. Kendimiz olabilememiz için, kendimiz sandığımız yanlışlığı öldürebilmemiz gerekir. Öldürebilelim ki asıl kendimiz ortaya çıkabilsin. Bunun için somut bir darbeye ihtiyaç duyarız. Bir Frenk atasözü vardır: “Bir insanı büyüyle öldürebilirsiniz ama kahvesine bir miktar arsenik koymanız gerekir.” Kadir Daniş elimize tutuşturduğu kitapla kahvemize bir miktar arsenik koymuştur. Okuduklarımızın bilincine erenler, içtikleri arsenik ile yanlışlarımızı yok ederek var olacaklar; insanın çok yüzlülüğünü ve katman katman oluşunu idrak edeceklerdir. Bilinçsiz bir okuma gerçekleştirenler ise buldukları mevziiyi terk edemeyecek, içtikleri arsenik sahip oldukları yanlışlığı güçlendirmekten başka hiçbir işe de yaramayacaktır.

Hakikate kavuşmak, sınıksız sarıldığımız yanlışlarımızı parçalamakla gerçekleşir. Yanlışımız, sahip olduğumuz benlik ve benliğimizin bize getirdiği bakış açısidir. İyi edebiyat, okuyucusuna yeni bir bakış kazandırır. Yeni bir bakış için de önce sahip olduğumuz bakışı parçalar. Kendini ve bakışını put derecesinde benimseyenler, hakikatin sarsıntısı karşısında afallar ve kendine daha da sıkı sarılır, kendisine toz kondurmayacağı için ona hakikati tüm çıplaklığıyla seren yazara, metne toz kondurur. Ki bu da yazar ve metin için bir başarıdır. Soğuk bir kış günü manastırda donmakta olan zen üstadı bir İsa ikonasını alır, parçalar, yakar ve ateşinde ısıtır. Bunu gören papaz ürker, sinirlenir ve “Nasıl böyle bir günah işleyebilirsiniz?” diye sorar. Zen üstadı gayet sakin: “Endişelenmeyin” der, “ben sadece bir tahta parçası yaktım.”

Endişelenmeyin. Kadir Daniş sadece bir tahta parçası yaktı!

| GİZEM CEVHER

Dedemin Dünya İlimi

bilinir yemin ederim ki bilinir bir annenin
bu yol karmaşasında düzlüğe çıkabilme isteğinin
daha çok itirazının olduğu bilinir
karışmış bu yapraklar hangi ağaçta
hangi köke tutunmalı bu kadar var üstüne
renkten bir haber olmamak için çok uzun gidilecek daha
ve ben uzaklaşınca anlamadım korkmaktan öte meziyetleri
anlamışlık rolleri ucuzdur efendim
azlığıyla ünlüdür, hayır ki arz veya talep

senin değil benim bilmediklerim bu
bu benim görmediklerim
çiçeksiz bir sürü yıllık bir bitkiye ne olur söyle
ne olmaz da olur gibi görünür
ev burasıysa ya da burada olması gerekiyorsa hani ev
tekinsiz bir yoldan giden hisseder
bekleyen var o dağ köyünün tek katlı uçuruma konuşlanmış evinde
bir köyü tek başına oluşturan tek ev
çıkması zorsa inmesi kolay olmaz bunu kim diyor
kim diyor insan kanatsız kuş diye

hatice bilmez bir ismin buluta nasıl benzeyeceğini
bulut buluta benzer ki neye benzesin göremeden
bu taş boyanacak
bu taş her renkten bir ölüm taşıyacak kameralara
ne taşır bu eksiksiz dünyada
sen sorma ne eksiksiz
ben söyleyemem neyin varmış gibi rahatlığının olduğunu
uçan ve delerek gelen bulutu
buluta dokunmuş o bebek nasıl yok eder bir diğer bebeği
sen ne bilesin ki buluta dokunarak gelenin masumiyet olarak görüldüğü bu hiçbir şey
bilmez gezegende

farklı bir bakma olması gerektiğini
ve nihayetinde ne bilesin yaşadığın yerin bir gezegen olduğunu
ne değişir bulutun içinden gelmiş diyorum ya en sonunda ve en başında
ne değişir söyle
söyle bakma artık aynaya
orada yalnızca sen varsın
yok, daha avuç içi kadar bile değilken sen, biriken bu görmezler topluluğu yok
dön arkana, o şehirde evinin önündeki sert topraktaki nişane yok

| RUKİYE GÜLBAY KOLLU

Kesişim Kümesi

Yol yapmak yokuştan ilk kimin fikriydi
Nemize yetmedi kâinattaki nefes kesiciler
Hay Allah Sırtımda da onca yük
Sisifos değilim üstelik
-sözlerin mecnun sözü gibi susma

Ben yokuşu tırmanırım tırmalar içimdeki şüphe beni
Yazdıkça tanrıya yaramıyorum gibi
Ya kulun olayım hep online
Ya vereyim vekâletini inancımın öleyim
-sözlerin şair sözü gibi susma

Bitmez içimdeki bu sonsuz yokuş çıkmakla
Zor geldi ontik kimliğim kaçmakta
Olacak iş mi hiç Hokus pokusla
Ol-sebepten burada bize bir hızır gerekti
-Sözlerin kâhin sözü gibi susma

Yokuşta aniden gelen başkaldırı
Neden sınıyor samimiyetim biteviye?
Oryantalist değilim,
Üstelik nereye ineceğini bilmeyen ayet mi olur.
-Sözlerin peygamber sözü gibi olmasını ne çok isterdin değil mi?

İBRAHİM HALİL KAYA

Mezarlığa Küsenlerin Şarkısı

avuçlarında
mor menekşeler yetiştiren
bir adamdan fazlası değildim.
yer çekimini yitirmiş her şey gibi
eskirdim,
ben hep eskirdim
petunya saksılarında ve bir minarenin
göğü arşınlayan mihraklarında tutuşurdu saçlarım.
ölümü iyi tanırdım ben.

ey benim
çiçeğe durmuş yalnızlığım,
bu uçurum dilinde kederli bir aksansın sen.
sen konuşunca şiirleşir her şey,
ölüm şarkıları söyler kadınlar ve çocuklarını
toplar mevsim,
sen konuşunca hasret meşrulaşır.

ben hep eskirdim
zamanın döğülen sularında,
soğuk taşlara sererdim aşklarımı ve
görmenin acısını gözlerimin vebali diye bilirdim.
gövdemde binlerce cd'lerle
uzun bir kuşuzluk türküsü gibi
eskici arabalarının tozlu torpidolarında
yitip giderdim.
saklardı beni annem,
ben hep saklandığım yerden yakalanırdım.

bilirdim,
el saksıları parçalanmış
bir adamdan fazlası değildim.

| HÜSEYİN ÜMİT YAVUZ

Surdan Sarkıtılmış Kafatası

saçlar yana taralı
etine sinmiş yeşil sabun
damlayacak moru dutların
çiçeklerin gözesinden bal emilecek
tuzlanacak ter, vakit artık kerahet
ve bir sanrı daha donacak türbe taşında

ayılman gerek, vazgeçmen
çatallanan kan durulmalı
evet, geçti ne varsa: her yeni eskidi
ne gelin toy, ne tülüş şeffaf
Bob Ross çoktan ölmüş
sine-i millet, ara da bul, Keş Dağı'nda
bir bakmışsın ki sırtın kalmış anasız
bilememişsin avuntusunu ılgın suyun
evet geçti ne varsa: kösnül ama çorak

anladık hayat oturaklı küfür
tok öksürüklü göverti
gökte bir duman, kesik kesik sızı
peki ya uzaklaşıp da yaklaştığımız
ne ola
nefesinin bozuk aksini
su serpilmemiş köşelerde cılız
feryadı esmer yitirirken

denebilir mi ispatlayamadı rüştünü
büzüşürken dudaklarımız ima edebilir mi
tutmadığımız bu çalakalem dansın
hangi çamın tozunu delil sayacaksınız
tamam, sunun bir pazarlık dinsin
rüzgar dağıtsın cerahati harmanda
apaçık
kupkuru yurt
karşılığında: soluksuz

| HACI AHMET SEVGİLİ

Ben Gelince Kaçtı Kuşlar

Siz, zamansız sevgilerin kuşları
Uçun ben görmeden çabuk
Ardınızda bir tüy bırakın sadece
Bir tüyden hatıra çıkarmasım bilirim
Siz yeter ki uçun
Ve uzaklara gidin

Göge baksam
Bir başka kuş görsem
Aklıma hemencecik gelirsiniz
Anlarım sizi
Sevginin de bittiği yerden
İnsana bitiştiğini

Hadi Mousavi

Hadi Mousavi

Hadi Mousavi

Kuş Depremi

| ARIF AY

öyle perişan öyle yapayalnız
döküldünüz kanat kanat tüy tüy
hayır ola kuşlar
sizin de mi yıkıldı eviniz

beklerim her sabah
duymak için civıltınızı
medet umarım rüzgardan
getirsin gökyüzünü dolduran neşenizi

yeter artık gökleri deldiğimiz
gideceğimiz yere yakın olmak varken
ne diye kanatsız uçmaya kalkarız
ah ihmallerimiz

